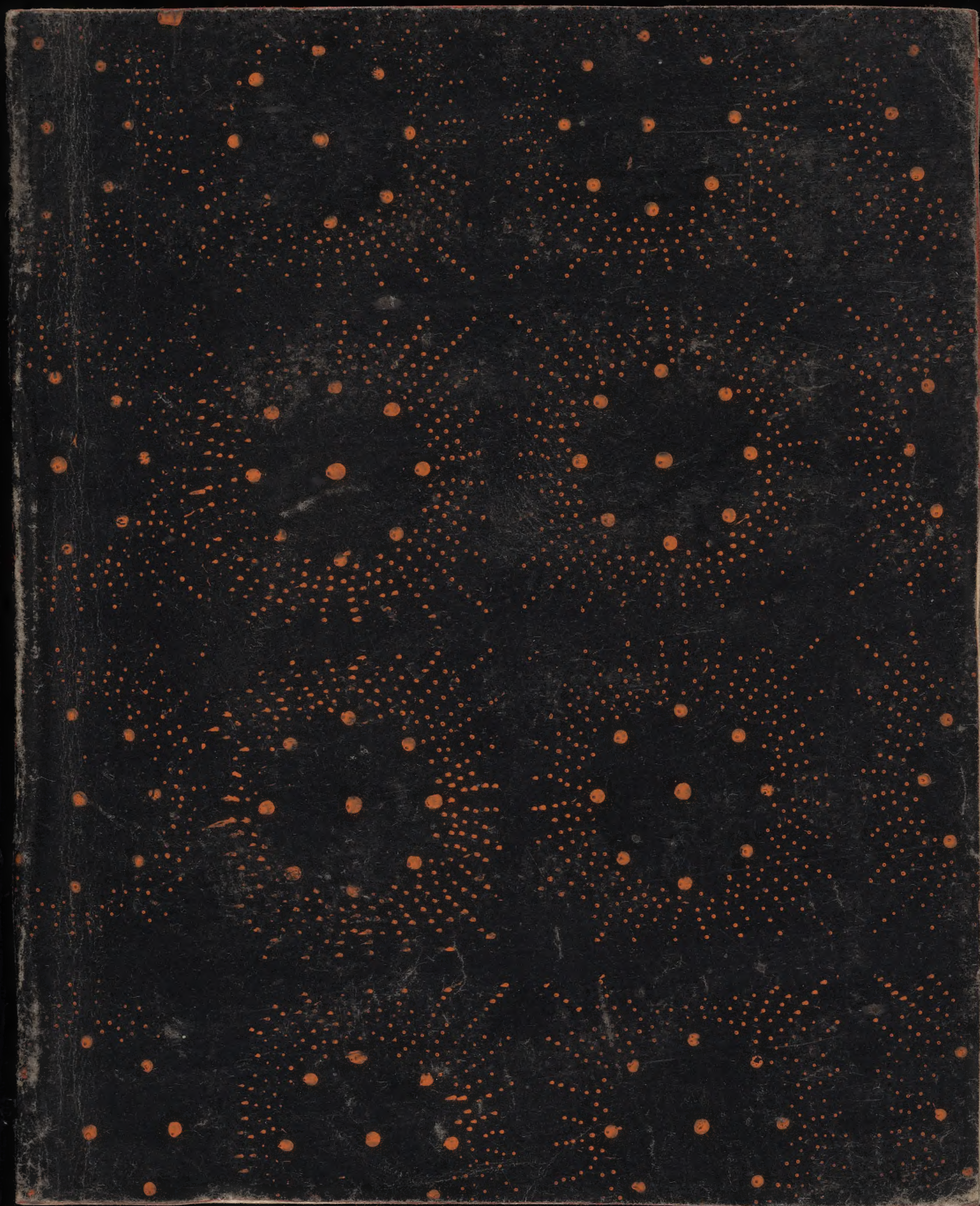

©

DH

front

HOLLANTSE MERCURIUS
TURENNE DOOT.
TRIER.
CREQUI GESLAGEN.
By PIETER CASTELE
ANNO Met Privilegie. 1670.

HOLLANDTZE
MERCURIUS,

Verhalende,

De voornaemſte geſchiedeniſſen, voor-gevallen binnen EUROPA,

In het Jaer 1675. *tot* 1676.

Het Ses-en-twintigſte DEEL.

Par la Concorde & la Paix: Mais de diſcorde le faix

Choſes baſſes viennent grandes,

Fait baiſſer choſes treſgrandes.

Gedruckt tot HAERLEM, by PIETER CASTELEYN, Boeckdrucker op de Marckt, in de Keyſers Kroon. Anno 1676.

Met Privilegie.

AEN DEN
LEZER.

Ntfangt hier (gunſtige Lezer) uyt dit Jaer-boeck het beloop der Wereldtze geſchiedeniſſen van 't Iaer 1675. De veranderingh verſchaft te gewichtigen ſtoffe, om niet met opmercking beſien te werden: En de wiſſelingh van 't geval brengt in dier voegen haer werckingen voort, dat men moet twijffelen wat of grooter is, of haer zeltſaemheyt, of veelheyt. Men merckt nochtans klaerlijck, dat de t'onrecht verkregen overwinningen zelden eeuwige wortelen ſchieten: En dat het eene Vorſtendom wel dickwils tot een Roede voor 't andere gebruyckt wert, maer dat eyndelijck deſe Roede, als die genoeg gebeſigt is, in 't Vier wert geſmeten. Dit voorbeelt geeft Vranckrijck, 't welck (eerſt ſoo zeeghaftigh in 't overwinnen van ſoo veelderhande Plaetſen in de Vereenigde Nederlanden en andere geweſten) door ſijn grootheyt eyndelijck de meeſte Vorſten van Europa in dier voegen tot na-yver heeft verweckt, dat y gelijckelijck de Wapenen aen-grijpende, dit ijck niet alleen gedwongen hebben, een goet g

deelte

deelte daer van te verlaten, maer ook des ſelfs Krijgs-volck uyt eenige met geweldt verjaegt. Sweden alleenlijck van een ander gevoelen, en door de Franſſe Bedienaers opgemaeckt, wilde deſe voortgangh niet lijden, en wickelde ſich dieshalven met Vranckrijck in Verbondt; want deſe Kroon, hoogmoedigh op haer voorgaende voorſpoeden in 't Duytſe Rijck, en meenende, dat het in troebel-water goet te viſſchen ſoude weſen, dacht niet anders, als dat het geluck haer weder volgen, en zy de ſchrick van Duytſlandt zijn ſoude. Maer 't gevolgh heeft het tegendeel geleert, en betoont, dat de Goddelijcke voorzienigheyt veeltijts andere beſluytingen, als de Menſch ſich in-beeldt, heeft vaſt geſteldt. Het is dieshalven een groote verwaentheyt op ſijn eygen macht en dapperheyt te ſteunen, indien 'er een gerechtige zaeck ontbreeckt. Veel Vorſten hebben dit in voorige Eeuwen beproeft; en Sweden gevoeldt dit tegenwoordigh: En 't is niet ydel geſegt, dat als Godt de Heere een Lant ſtraffen wil, hy de Regenten haer wijsheyt ontneemt. Geluckig zijn dan die Landen, daer wijſe Koningen de beſtieringh hebben; doch die geene geluckiger, welcke in Vrede beſeten werden, indien de Inwoonders haer die weldaet niet onwaerdig maken. Laet ons dan bidden (gunſtige Lezer) dat wy deſe weldaet genieten, op dat de Chriſtenheyt door de aengename Vrede te meer magh bloeyen.

Extract van Privilegie.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt: Doen te weten: Dat wy uyt onse rechte wetenschap, Souveraine Macht ende Authoriteyt, hebben geoctroyeert ende geauthoriseert *Pieter Casteleyn*, Boeck-drucker ende Boeck-verkooper binnen de Stadt HAERLEM, authoriseren ende octroyeren den selven by desen, ten eynde hy het Boeck, onder den Tytul van den HOLLANDTZE MERCURIUS, albereyts by hem gemaeckt en uytgegeven, ende die hy als noch zelve onder den voornoemden Tytul maken ende uytgeven sal, gedurende den tijdt van Vijfthien eerstkomende Jaren binnen onsen Lande van Hollant ende West-vrieslant, alleen sal mogen drucken, uyt geven ende verkoopen: Verbiedende allen en een yegelijck, het voornoemde Boeck, albereyts by hem gemaeckt, of gedurende den voornoemden tijt van Vijfthien Jaren als noch by hem te maken, na te drucken, uyt te geven, of te verkoopen, op verbeurte van de nae gedruckte, in-gebrachte, verhandelde ofte verkochte Exemplaren, ende een Boete daer en boven van Drie Hondert Caroli Guldens, te appliceren een derde van dien voor den Officier, die de Calengue doen sal, een derde part voor den Armen van de Plaetse, daer de sake voorvallen sal, ende het resteerende derde part voor den gedachten *Pieter Casteleyn*: Lastende allen ende een yegelijcken, die het aen-gaen magh, hem daer naer te reguleren. Gedaen in den Hage, onder onsen Grooten Zegele hier aen doen hangen, den 17. Deçember in 't Jaer onses Heeren ende Zaligmaeckers, 1668.

Was getekent,

Johan de Witt vt.
1668.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van de STATEN,

Herbt. van Beaumont.
1668.

Nunc pluit, & claro nunc Jupiter æthere surgit.

Het Ses-en-twintigste Deel
Van den
HOLLANDTZE MERCURIUS,
Verhalende de voornaemste voorvallen binnen EUROPA, *in het Iaer* 1675.

JANUARIUS 1675.

Ware Oorlogen hadden zedert drie Jaren tÿdts het voornaemste gedeelte van Europa naeulÿcks bedekt/ of met het begin van dit Jaer deden sich weder swaerder op. Vranckrÿck sich in 't begin van 't voorleden Jaer van de hulpe der Engelse siende verlaten/ had na die tÿdt niet anders getracht als om sich door Verbonden met andere tegens sÿne Vyanden weder ontsachelÿck te maken/ vermits die Kroon in 't gegledene Jaer haer uyterste macht had moeten in 't werck leggen/ m hun Vyanden buyten dat Coninckrÿck te houden. Sweden zÿnde van uts met hun in Verbont/ scheen hier de bequaemste toe/ en derhalven had de Koningh van Vranckrÿck sÿn Gesant Feucquieres derwaerts gesonden/ die p de Sweden waerlÿck soo veel uytwerckte / dat hy hun aen sÿn Koninghs amah in dier voegen verbont/ dat zy hun Heyr in Pomeren onder den Velt-er Wrangel by een gevoegt hebbende / in 't begin deses Jaers daer mede in e Landen van den Keurvorst van Brandenburgh vielen/ op soo slechte voorwendingen als wy in ons voorgaende Deel hebben verhaelt. En gelÿck dit

een ſeer groote onderſtant voor de Franſſen was / ſoo kregen de Bontgenooten in tegendeel daer ſeer groot nadeel uyt / vermits zy toen nootwendigh hare krachten in 't Duytſe Rijck moſten verſpreyt houden / en aen twee zijden op paſſen. Zedert bevlijtigde ſich Vranckrijck op 't yverighſte / om tegens de voortijt met een machtigh Heyr in Brabant en Duytſlant te velt te komen.

De Bontgenooten / namentlijck de Keyſer / Spangien en de Vereenighde Nederlanden waren in tegendeel gants niet verſuymelijck om hun tegens deſe gedreyghde onheylen te verſorgen / ſoo met hun Krijgsvolck te verſtercken / als andere middelen in 't werck te ſtellen / die deſe gedreyghde voornemens van Vranckrijck mochten verydelen.

Haer Ho: Mo: hadden oock al in December des voorleden Jaers den H. er van der Hooge aen den Hertogh van Hanover geſonden / om die Vorſt aen de zijde der Bontgenooten te brengen / en van 't Franſe en Sweet ſe belangh af te rucken. Ged. Heer den 26. der ſelver maent te Oſnabrugge komende / wiert daer door den Vorſt een dagh op-gehouden / en met een Karos met 6 Paerden en veel Lackeyen ter Gehoor gehaelt / oock 's avonts deftigh onthaelt. Den 28. vertrock hy na Hanover / en quam daer den 31. wanneer hy den 1. deſer op ſijn verſoeck ter Gehoor zijnde gebracht / opening van ſijn laſt dede ; maer dewijl den hooghgedachten Hertogh ſich al te vooren had verbonden / kon hy daer niet veel uytrechten. Haer H: Mo: verkooren toen de Heer Valckenier om in plaets van de Heer Paets na Spangien in Geſantſchap te gaen / en den Heer Coenraet Clinck tot Geſant na Moſcovien. In tegendeel overleeed deſe maendt de Heer Reken-meeſter Meerman van Leyden. De Heeren Staten van Hollant beſlooten met het begin deſes Jaers tot het lichten van tweemael een 200ſte Penningh / tot verval van de Oorloghs-onkoſten. De Heeren Graven van Arlington en d'Oſſery hebbende alle het voornaemſte in Hollant beſichtigt / en den 12. deſer by ſijn Hooght. te Honſlaerdijck ter Maeltijdt geweeſt / vertrocken nu weder na Engelandt / verſelt van ſijn Hooghept tot den Briel / daer 3 Jachten voor haer gereet lagen. Den Hr. Lut. Adm. Tromp toogh mede / als daer toe / ſoo men zeyde / van ſijn Majeſt. van Engelant verſocht zijnde : Op haer vertreck wiert het Geſchut van den Briel en de Jachten los gebrandt / en keerde ſijn Hooght. toen weder na den Hage. Van waer hy den 22. deſer 's avonts over Utrecht na Soeſtdijck vertrock / om ſoo naer Gelderlant te gaen / en daer de Regeeringe te veranderen ; doch ondertuſſchen dat ſijn Hooghept aldaer verbleef / quamen eenige Heeren van de Staten van Gelderlandt afgeſonden / hem de Hooge Regeeringe des ſelve Vorſtendoms onder den Tijtul van Hertogh van Gelre ende Grave van Zutphen aen-bieden / op de volgende Voorwaerden :

Ridderſchappen ende Steden der Quartieren van Nimmegen, Zutphen, ende Arnhem, repreſenterende de Staten des Furſtendoms Gelre, ende Graefſchaps Zutphen, yeder in den haren, volgens authoriſatie van ſijn Hooght. den Heere Prince van Orangien, van den tweeden deſes ſtilo loci, Quartiers-wijſe vergadert, ende te ſamen geconfereert hebbende over de poincten, den dienſt [illegible] welvaren van den Lande ten hooghſten concernerende, en daer by geconſidereert, hoe dat de wond[illegible]lijcke werckende hant des Heeren, deſe Provintie voor eenen korten tijdt van Jaren ſeer ſwaer hadd[illegible] beſocht, ende in de handen van hare Vyanden overgegeven, ſoo dat die Landen verwoeſt, ende de Ingeſetenen van dien tot totale ruine gebracht waren ; dat het Godt de Heere genadelijck belieft hadde, als een gezegent Inſtrument ende voortreffelijcken Krijgs-helt te verwecken, den hoogh-gem. Prince

van

van Orangien, ende des selfs Persoon, met uytmuntend wijs beleyt en dapperheyt te zegenen, so dat de Vyanden verjaeght, ende gedrongen zijn geworden dese Provintie, Steden, en Sterckten van dien weder om subijt te verlaten; waer in hoog-gem. Hr. Prince de loffelijcke voetstappen van sijne Voorouderen hoogloffel. memorie navolgende, niet minder sijn hooge Persoon, ende Goet en Bloet tot welvaren van 't Lant heeft opgeset, en sich alderhande pericuien van lijf en leven onderworpen; het welke de grootste danckbaerheydt vereyscht, die men naest Godt, den mensche schuldigh is; hebben haer Ed. Mo. ingesien, en overwogen hebbende de groote ellende daer in de selve vervallen, en de groote en onwaerdeerlijcke dienste en Vaderlijcke voorsorge by den Heer Prince van Orangien daer in bewesen, met voorbedachten rijpen raden, om wichtige redenen, ten beste van den Lande en goede Ingesetenen, en Onderdanen van dien, eendrachtigh en met eenparigheydt van stemmen goet gevonden ende geresolveert, hoogh-gem. Prince van Orangien aen te bieden onder den Titul van Hertogh van Gelre, ende Grave van Zutphen, de Hooge Regeeringe deses Furstendoms Gelre en Graefschaps Zutphen, met alle Furst: ende Graeflijcke waerdigheden daer toe specterende, en zijn hoogh-gem. Hooght. te versoecken de selve Hooge Regeeringe onder de navolgende conditie en bedingh te willen aennemen:

Als namentlijck, dat de voorsz. aenbiedinge gedaen wort aen hoogh-gem. Prince, ende wettelijcke Kinderen, Kints-Kinderen, Descendenten, en verdere Mannelijcke Nakomelingen, die hoog-ged. sijn Hooght. en des selfs mannelijcke Kinderen en Kints Kinderen in wettigen Huwelijck sullen komen te procureren, te weten aen den Outsten of die geene de welcke in het Erfstadthouderschap van de andre Provintien sal komen te succederen, om alsoo dese Provintie in separatelijck met de andere by en onder de Unie te conserveren; En mannelijcke Erven en Descendenten deficiërende, dat dan de Hooge Regeeringe weder om sal komen aen Ridderschap en Steden deser Provintie, gelijck de selve voor den tijt van dese delatie by de Staten van den Lande is geweest, sonder dat de selve by eenige Tractaten aen een ander sal mogen vervremt, veralieneert ofte beswaert worden: Mits zijnde en blijvende by de ware Gereformeerde Religie, soo als de selve in het Synode van Dordrecht Anno 1618 en 1619. is geëludiceert en vast gestelt, en als noch publijckelijck, volgens de Placcaten van den Lande, geprofiteert wort, die hoog-gem. Hoogheyt en sijn Descendenten altijt alsoo belooven sullen te maintineren ende hanthaven; oock geene veranderinge in de Kerckelijcke Regeeringh toestaen; veel min eenige exercitie van de Paepse of van andere Religien toe te laten; maer ter contrarie met alle vigeur de selve weeren ende tegen gaen, in 't Lant alreede geëmaneert en noch te emaneren.

Dat in cas sijne hooghgem. Hooght. of die hem in linea masculina sullen succederen, mochten komen deser werelt af te sterven, (dat Godt genadigh believe te verhoeden) mannelijcke Descendent of Descendenten nalatende, die noch minderjarigh zijn, dat ten tijde van der selver onmondigheyt, de Regeeringe van dese Provintie sal staen aen de Staten van het Lant, gelijck mede de Curatele en de administratie van de Domeynen deses Furstendoms ende Graefschaps.

Dat sijn Hoogheyt de Staten en Onderdanen van den Lande sal wesen een goet, rechtveerdig Furst, Graef en Heere, en haer onderhouden in haer oude Privilegien, de selve confirmeren en bevestigen, en te approberen aen de voorsz. Lantschappen in 't generael, en aen een yder, en van de Ridderschappen in 't particulier alle hare Privilegien, Vryheden en Gerechtigheden, oude en nieuwe observantie, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, by hare Hoogheyt, Heerlijckheyt ende Gerechtigheden, Verschrijvinge, Brief en Zegel, hun van Roomsche Keyseren en Koningen, Fursten, Furstinnen, Graven, Gravinnen, Heeren en Vrouwen, Geestelijcke en Wereltlijcke vergunt en verleent, gelijck tot noch alle regerende Fursten, Graven en Heeren in hare aenkomst gedaen hebben, oock alle wel hergebrachte Plebiscites en gewoonten, en voorts doen wat een goet Furst schuldigh is te doen tot gemeene welvaerdt van den selven Lande.

Eenen yderen gebuerlijcke rechtvurderinge van eenige Erfschaps ofte eygen schulden voor behol-den; en soo yemant hem vorders tegens den anderen eenige vorderinge vermeynt te hebben, dat de selve na gelegentheyt der saken, met gebuerlijcke Leen, Dijck, Landt, Stadt Laet en Water-Rechten uyt gevordert worden.

En vertrouwen de Heeren Staten, dat de regeerende Vorst niet onaengenaem sal zijn, datze liever van een Vorst als een Stadhouder of Gouverneur geregeert worden, en dat sijn Hooght. wel gevalligh sal wesen, de Landen met geenen Stadhouder of Gouverneur te beswaren.

Dat evenwel in cas sijn Hooght. door wettige redenen ende andere nootsakelijckheyt soude mogen buyten de Provintie en het ressort van den Staet sijn residentie nemen, en door hoog-gem. Hoogheyt goet gevonden worden een Stadhouder of Gouverneur te verkiesen, dat de selve sal moeten doen publijcke professie van de ware Gereformeerde Religie, de tale van 't Landt wel verstaende, ende de Staten aengenaem zijn.

Dat het Privilegium de non evocando by Keyser Hendrick de IV. aen dese Provintie verleent, ende van Keyser Karel de V. geconfirmeert, sal worden gemaintineert.

Dat tot het bekleden van alle Politijcque Ampten, Officien en Commissien in dese Provintie, sullen werden aengestelt Ingeboorlingen ofte Ingesetenen van den tijt van 10 Jaren daer in geerft, gegoet, en

en woonachtigh geweeft zijnde, die in perſoon ſelfs de functien haer gedefereert, bekleden ſullen, daer benevens profeſſie doende van de ware Gereformeerde Religie, in voegen hier voor geſtelt.

Dat den Vorſt geen Oorlogh of Vrede, noch Alliantie met Uytheemſe Princen of Staten ſal mogen ingaen, noch geene Wetten maken noch abrogeren, noch geen verandering in 't ſtuck van Munt doen, als met bewilligingh van de Staten van 't Landt. Voorts de Ingeſetenen van deſen Furſtendom ende Graefſchap met geen Schattingen, ofte ongewoonlijcke Omgelden mogen beſwaren, dan alleen met ſulcke Penningen, als door de Ridderſchap en Steden deugdelijck na ouder gewoonte bewillight, overgegeven en geconſenteert ſullen worden, die oock ſorge ſullen dragen, dat de Renten, Tractamenten, ende andere Laſten, ſtaende op de Provintie ende Quartieren, wel voldaen ſullen werden.

Dat de tegenwoordige ordre op de Geeſtelijcke Beneficien ende Collatien ſal werden geobſerveert, ende de Poſſeſſeurs by haer recht ende gebruyck verblijven.

Dat ſijn Hooght. alle goede voorſorge ſal dragen, dat de Domainen van dit Furſtendom en Graefſchap wel worden geregeert, geconſerveert, en gebeneficeert; en ſal ſijn Hooght. de ſelve buyten conſent van de Staten van 't Lant niet beſwaren, verhypothequeren, verpanden noch veralieneren, oock niet toe laten, dat de Archiven daer toe ſpecterende, buyten de Provintie verbracht werden, ende ſullen de Renten, Tractamenten ende andere laſten daer op ſtaende, wel moeten werden betaelt.

En ten eynde de ſelve Domainen daer toe bequamer mogen zijn, dat op middelen ſal verdaght werden, hoe en in wat voegen die ſullen konnen werden gebenificeert, verbetert en van hare laſten ontheven, ten welcken aenſien daer over met ſijn Hoogheyt ſal werden gedelibereert, hoe en in wat voegen de voorſz. Domainen over eenigh ſubſidie ſullen konnen werden geſubleveert.

Dat ſijn Hoogheyt de Steden en Onderſaten van deſe Provintie, die in de privilegie van de Duytſe Hanze-ſteden zijn, daer by ſal laten, ſonder daer in eenigſints verkort te werden.

Dat ſijn Hooght. geene repreſalien tegens de Ingeſetenen van deſe Provintie ſal verleenen, en oock ſoo veel doenlijck præcaveren, dat de ſelve niet verleent worden, ten ware dat yemandt recht binnen 's Lants wierde geweygert.

Dat de Huldinge van ſijn Hoogheyt en ſuccederende Hertogen ende Graven binnen de Provintie ſal worden gedaen van de Staten van den Lande.

Dat de Unie in den Jare 1579. tuſſchen de Vereenighde Nederlanden binnen Utrecht opgericht, in alle Leden en poincten heyliglijck ſal worden geobſerveert en nagekomen, waer by ſijn Hooght. de Staten ſal maintineren: En tot de Commiſſien, affaires, en beſoignies in de Generaliteyts Collegien, niemandt deputeren, noch employeren, als Leden uyt de Ridderſchap ende Steden, die wettigh recht tot de Regeeringe hebben, en ſulckx op de voet in de reſpective Quartieren tot noch toe geobſerveert.

Ende op dat de Staten in toekomende tijden volkomen mogen geruſt weſen, ſal ſijn Hoogheyt uytwercken van de ſamentlijcke Bontgenooten, ſoodanige Acte van ſecuriteyt, dat deſe Provintie ſal blijven by de Unie en Generaliteyt, en aldaer gauderen ende genieten alſulcken geſagh, recht en authoriteyt, als de ſelve voor de invaſie ende overweldinge van de Franſſen gehad heeft, ten eynde, in geval ('t welck Godt Almachtigh in ſijn genade nimmermeer ſal gelieven te gedoogen) ſijn Hooght. ſonder mannelijcke Deſcendenten na te laten, mochte komen deſe Werelt af te ſterven, of dat ſijne Deſcendenten mede ſoo quamen te overlijden, deſe Provintie in haer voorgaende Staet in weſen mogen blijven geconſerveert, en voorts behouden die hoogh en gerechtigheydt van den Lande, invoegen de ſelve voor de delatie van de Hooge Regeeringe aen ſijn Hooght. de Staten van de Provintie gehad hebben.

Dat de forme van de Staetſe Provinciale Regeeringh en Vergaderinge, beſtaende uyt Ridderſchap en Steden in de Provintie en Quartieren, ſal blijven gelijckſe tot noch toe geweeſt en geſtabileert is.

Dat het Lantſchaps vergadering eenmael jaerlijckx ſal gehouden, en de convocatie van dien gedaen werden by ſijn Hooght. of door ſoodanige Collegie in deſe Provintie als hoogh-gem. Hooght. daer toe ſal believen te authoriſeren, om te delibereren en reſolveren, op ſaken, die ten meeſten dienſte en welvaren van de Provintie ſullen geoordeelt worden te ſtrecken; dat mede de Landtſchap en reſpective Quartieren extraordinaris, ſoo dickwils ſullen mogen vergaderen, als Ridderſchap en Steden van de ſelve Quartieren, tot nut en welvaert van de Provintie en Quartieren ſullen nodig en dienſtig oordeelen.

De Steden van 't Quartier van Zutphen, mitſgaders de Steden van Arnhem, Wageningen en Elburg ſeggen, dat voor ſoo veel van Quartierlicke Vergaderingen en uytſchrijvinge geſproken wert, daer by moeten gevoegt worden, de woorden naer ouder gewoonte die van de Ridderſchap van de Graefſchap Zutphen en Veluwe, als oock de Steden van Harderwijck en Hattum ſeggen, te konnen toe-ſtaen, dat de convocatie van de Quartieren geſchieden by de Hooft-ſteden, met communicatie en goetvinden van de Gedeputeerden, 't welck van de Steden des Quartiers van Zutphen, en de drie Steden van 't Quartier van Arnhem is tegen geſproken. De Ridderſchap van 't ſelve Quartier en de Steden van Harderwijck en Hattum ſtellen dit tot diſpoſitie van ſijn Hoogheyt.

Dat mede de Staten van de reſpective Quartieren aen haer behouden de manieren ende voet van het omſlaen van Penningen, en de Maniantie ende diſpoſitie over de ſelve, als mede de adminiſtratie van de Geeſtelijcke Goederen.

Dat

Dat sijn Hooght. de Collegien van 't Hof en Reken-kamer, sal laten blijven in staet en voorgaende wesen, en dat van de plaetsen daer inne vacant vallende, als mede van alsulcke Ampten en bedieningen, die voor desen by nominatie vergeven zijn, een dubbelt getal, volgens ordre onder en in de Quartieren tot noch toe geobserveert, aen sijn Hooght. sal werden gepresenteert en genomineert, om daer uyt een by hoog-gem. Hooght. na goet vinden geëligeert te werden.

En sullen die Persoonen tot 't voorn. Hof gedestineert of verkooren wordende, zijn soodanige die de Costumen, Usantien en Lant-Rechten van dese Furstendom en Graefschap kundigh zijn, doch sal het vergeven van 't Lant-Rentmeester Ampt Generael, van Griffier, Momboir, Substituyt-Momboir, Auditeur, Griffier, en van alle andere subalterne Suppoosten van de voorn. 2 Collegien dependeren, de volkomen dispositie blijven aen sijne Hoogheyt.

Aengaende de Buytenlantse Commissien, als in de Generaliteyt, Raedt van Staten, Generaliteyts Reken-kamer, de Collegien ter Admiraliteyten, mitsgaders in de Oost en West-indische Compagnien, voorts alle hooge en lage militaire Charges, soo in de Guarnisoenen als daer buyten vacant vallende, dat daer van de absolute dispositie aen sijn Hoogheyt wort gelaten; soo nochtans dat voor soo veel de Buytenlantse Commissie, tourbeurten subject zijnde, betreft, de selve niet verder, als voor den tijdt van 6 Jaren sullen mogen werden vergeven, en daer in geobserveert worden de tourbeurten, soo tusschen de respective Quartieren, als in de Quartieren tusschen Ridderschap en Steden tot noch toe zijn geobserveert geworden.

En dat de Binnenlantse Deputatie in de Quartieren invoegen voor desen is gepractiseert, en tot nu toe onderhouden geweest, en by de respective Quartieren sullen bestelt en geconfereert worden. En dat van de vacant wordende Ontfanghschappen Generael in de respective Quartieren ende Secretarisplaetsen van de Gedeputeerden, een dubbelt getal aen meer gem. Hoogheyt sal werden gepresenteert, om daer uyt een geëligeert te worden.

Dat de Limiten van den Lande wel sullen worden en blijven geconserveert en gemainteneert, so als die voor de invasie der Fransse hen zijn geweest: dat oock sorge worde gedragen, dat dese Provintie in 't geheel of ten deele niet werde gescheurt en vervreemt; en dat de geseparerde Landen, Steden en andere gerechtigheden, in pantschap als andersints uytgedaen en gegeven, weder om mogen werden aen de Provintie gehecht en geconsolideert.

Met seer vrunt en instantelijck versoeck, dat sijn Hooght. metten allereersten de Provinciale Regeringe sal believen te bestellen. Oock reflexie nemen, dat by de selve bestellinge Landtsaten van dese Provintie voor andere mogen werden geprefereert, en een Lantdagh uyt te schrijven, om met hoogh-gem. sijn Hooght. te komen in conferentie over het voorsz. geoccheerde, en het selve onderlingh op den Lantdagh te perfecteren en sluyten; waer op sijn Hooght. het selve beswooren en opgedragen sal werden, en de Huldinge geschieden. Aldus gedaen in onse respective Quartieren Vergaderingen, en geadjusteert binnen Arnhem den 19. Januarij 1675. Onder stont, Ter Ordonnantie van de Quartieren Nimmegen, Zutphen en Arnhem. Getekent,

C. Klerck.	Jod. Ciemer.	Jos. v. Ham:
Secret.	Secret.	Secret.
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)

Sijn Hooght. dese saeck dan wel rijpelijck hebbende overwoogen, oordeelde het dienstigste te sijn, de goetdunkens van de andere Provintien hier op te versoecken; gelijck hy dan den 31. deser, dese volgende brief aen de Heeren Staten van Hollant af-sont.

Edele Mogende Heeren, bysondere goede Vrunden. Wy en konnen niet nalaten aen U Ed. Gr. Mo. bekent te maken, dat de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Regenten van de respective Steden des Furstendoms Geldre en Graefschap Zutphen, eerst in de respective Steden, Quartiers wijse vergadert, en daer na oock alle by den anderen Staetsgewijse vergadert geweest zijnde, goet gevonden hebben aen ons te defereren de Furstelijcke Hooge Overheyt van het gem. Hertogdom en Graefschap, onder den Tijtel van Hertogh van Geldre, en Grave van Zutphen, met versoeck, dat wy eenige Commissarissen souden willen nomineren, om over de nevensgaende Conditien ende verbintenissen, met de gem. Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders Regenten der voorsz. Steden, nader te concerteren en te verdragen, soo als U Ed. Gr. Mo. uyt de nevensgaende Resolutie breeder sult konnen op nemen, als voor een uytstekende preuve van de affectie, genegentheydt, en 't goet vertrouwen, dat de gem. Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Regenten van de respective Steden, tot en op ons Persoon zijn hebbende en stellende; doch hebben wy niet konnen resolveren om ons daer op ter eener of ter andere zijde te verklaren; maer goet gevonden aen U Ed. Gr. Mog.

als onſe ſeer byſondere goede Vrienden, daer van communicatie te doen, met gants vrundelijck en ernſtigh verſoeck, dat U Ed. Gr. Mo. ons in die ſoo importante ſake, met haer goede en wijſe Raedt willen aſſiſteren; op dat wy van de ſelve conſideratien en advijs geimbuleert zijnde, met des te meerder geruſtheyt, op die gewichtige materie, oock een goede reſolutie te mogen vatten en nemen, ende dat van U Ed. Gr. Mo. wel beproefde genegentheyt, t'onswaerts ten ſpoedighſten verwachten, ſullen wy de ſelve hier mede, Ed. Gr. Mo. Heeren, byſondere goede Vrunden, beveelen in de H. beſcherminge Godes, tot Zuyleſteyn, den 31. Januarij 1675. Onder ſtont,

U Ed. Groot Mog. dienſtwillige Vrient,

Getekent, G. H. PRINCE d'ORANGE.

Den 3. deſer gaf den Sweedtſen Geſant Ehrenſteen een geſchrift aen haer Ho: Mo: over/ en verſocht daer in/ dat haer Ho: Mo: vermits ſy in haer leſte antwoort, van den 29. November, ſulcks hadden aengeboden, nu eenige onderhandelinge met hem wilde laten aenſtellen, tot de nederlegginge van de verſchillen tuſſchen den Koning ſijn Meeſter, en den Keurvorſt van Brandenburg, &c. Den 12. deſer gaf hy weder een nieu geſchrift tot de Vredehandelinge over/ en gaf daer in aen haer Ho. Mo. bericht/ dat ſijn Collega Spar, te Parijs by den Koning van Vranckrijk ſoo veel had uytgewerckt, dat hy de redenen van 't afſlaen der Stadt Breda wel liet ter ſijde geſtelt ſijn, doch evenwel geen plaets onder 't Roomſe gebiet konde aennemen, en echter ſich niet wilde binden aen een plaetſe, maer te vreden was ſoodanigen plaets aen te nemen, als haer Ho. Mo. ſouden verkieſen, mits dat die onder haer gebiet behoorde; verſoeckende dieshalven in 't korte hier op antwoort, op dat hy den Expreſſen, die dit bericht gebracht had, 't ſelfde weder konde mede geven, &c. Haer Ho. Mo. beſlooten dan noch dien ſelven dag, dat dit geſchrift, in handen van de Heer Raetpenſionaris Fagel, en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden ſouden geſtelt worden, om 't ſelve te overſien en te onderſoecken, en daer over ſijn Hooghts. goetduncken te hooren; ook met de Miniſters van haer Ho: Mo: Bontgenooten, over deſſelfs inhout in onderhandelinge te treden, en dan van alles aen de Vergaderinge bericht te doen. Waer op den 18. dit werck weder voort gebracht ſijnde/ ſoo noemden haer Ho. Mo. in plaets van Breda de Stadt van Meurs, als met beſettinge van deſen Staet ſijnde voorſien; volmachtigende de Heeren Gedeputeerden, om 't ſelve aen de hooge Bontgenooten van deſen Staet ſmakelijck te maeken. &c. Den 21. gaf den Geſant weder een ander geſchrift over/ en vertoonde daer in wijtloopig/ dat het hem ſeer aengenaem was geweeſt, dat haer Ho: Mo: Gedeputeerden met hem in onderhandelinge waren getreden, over de ſaeck van Ceurbrandenburg, en hem eenige aentekeningen, tot de vereffeninge van 't ſelve hadden verhantreyckt, maer ſtelde, dat daer in 't voornaemſte punct was voorby gegaen. Hy verſocht oock/ dat 't ſelve werck met ten eerſten op 't tapijt geleyt mocht worden, indien men hier in anders yets goets wilde voornemen. Wijders ſcheen hy oock te klagen/ over de gemeene ſpraeck die'er was, als of men vaſt geſtelt hadde, de wapenen tegens ſijn Koning op te vatten; daer toe ophalende/ al de vrientſchappen, die de ſelve aen deſen Staet gedaen hadde. &c. Eyndelijk verſocht hy/ dat haer Ho: Mo: toch wilden komen tot het verkieſen van een handelplaetſe, tot de algemeene Vrede. &c. Den ſelve dag noch de brief van ſijn Koning aen haer Ho. Mo. gekregen hebbende/ die wy in het 25. Deel Fol. 266 hebben gevoegt/ gaf hy die mede over. Den 22. een pacquet brieven van Parijs ontfangende/ daer onder de verklaringe van den Koning van Vranckrijck/ van den 14. deſer

wegens

wegens de verkiesinge van de handelplaets / soo gaf hy den 23. nevens deselve een geschrift over/ daer in versoeckende / dat haer Ho: Mo: vermits hy stelde, dat den Koning van Vranckrijck, daer in sijn genegentheyt tot den Vrede liet sien, ook een gelijckformige genegentheyt wilden betoonen: De ged. verklaring behelsde voor 't meerendeel/ dat den Koningh sich geensints bont aen Breda, maer oock te vreden was een plaets in haer Ho: Mo: gebiet, uytgenomen Vrieslandt en Groeningen, aen te nemen: Vorders verklarende aen de Gesanten van alle de Bontgenoten, vrygeley brieven te sullen verleenen, wanneer hem wegens de saeck van Furstenburgh, en 't aengehouden gelt te Ceulen, vernoeginge wiert gedaen, te vreden wesende, dat geduerende de wisselinge der Vrygeleybrieven, dese Prins in de handen van een geensijdigh Vorst (oordeelende de Paus daer de bequaemste toe) gestelt wiert, en dat hem het gelt alleen eerst weder wiert gegeven, wanneer hy bereyt was de Vrygeleybrieven aen de Gesanten van alle de Vorsten toe te staen. Wegens een stilstant van wapenen oordeelde den Coning goet, gelijk sijn Keyserl. Maj. aen den Sweetsen Gesant Oxenstern had te kennen gegeven, dat deselve op de handelplaets soude voorgestelt worden, onder bedingh, dat 't selve niet langer als tot de Velttocht soude dueren: Waer op haer Ho: Mo: hem den 31. der selfder maendt tot antwoort gaeven / datse vertrouden, dat den Coning van Vranckrijck met haer verklaringe van den 23. en 25. der loopende maent soude te vreden wesen: en dat het hun seer aengenaem was, dat den Coning van Vrankrijck de Vrygeleybrieven voor de Ministers van al de hoogstrijdende partyen had toegestaen; verhoopende, de vasthouding van Prins Willem geen meerder swarigheyt aen de Vredehandeling soude toebrengen, en datter expedienten souden konnen uytgevonden worden, om dit ter neder te leggen. En dat sy hun Ministers op de plaets der handelinge te senden, soodanigen macht souden geven, als van een vredelievende Staet sou konnen gevergt worden.

't Keysers Heyr/ 't geen in 't Aertsbisdom van Ceulen was geinquartiert/ begon nu oock van 't selfde Lant/ gelijck mede van 't Hertogdom van Gulick en Bergh/ ende de Stadt Ceulen/ brandtschattingen te eyschen / invoegen de meeste Dorpen/ om van meerder overlasten bevrijt te wesen/ hun sekere sommen geldts betaelden: Den Hertogh van Gulick / duchtende anders in sijne Landen met Krijghsvolck beswaert te worden / verdroegh oock met de Keyserse Opperhoofden/ om eenige duysendt Rycxdrs. voor de brandtschattingh op te brengen/ invoegen die toen verschoont bleven: Maer 't Lant van Luyk wiert het meeste beswaert / vermits de Keyserse eens soo veel van hun wilden hebben/ als zy aen de Fransen gaven. Den Heer Fariaux/ die noch omtrent Alphen lagh/ volharde ook in sijn voorige eysch van den Keurvorst van Keulen/ maer dewijl die 't selfde by gebreck van Gelt niet konde betalen / bleef desen Heer met sijn Troepen daer noch eenige tijdt leggen / de selfde met nieuwe Volckeren vervullende. Hy dede de Standen van 't Landt oock wel om de betalinge aenspreken/ maer daer en quam niet af; want hoewel den Keurvorst en de Standen van dese saeck gaern een eynde souden willen gemaeckt hebben/ soo konden zy / vermits 't gebreck van geldt / geen middel daer toe beramen. Den Keurvorst deed oock wel by 't Keyserl. Hof om verlichtinge van de brantschattinge over sijn Landen aenhouden; maer men oordeelde daer / dat gelijk

de

de Keyserse niet van voornemen geweest waren/ om daer de winterquartieren te houden/ 't werck van Dinant 't selfde veroorsaeckt had; soo dat door 't verloop des tijts de Keyserse genootsaeckt waren geweest om in 't Sticht Ceulen te overwinteren. Den Vryheer van Kielmanseck / kreegh dees tijt bevel van Weenen/ om/ als Keyserl. Gesant/ na Osnabrug en Hanover te vertrecken/ en daer de Keyserl. belangens waer te nemen / gelijck den Heer Fischer ten dien eynde oock na Munster toog.

Na de lest gehoudene Veldtslagh tusschen de Bontgenooten en den Marckgraef van Turenne in der Elsas/ trocken der Bontgenooten Volckeren in het midden deser maent te Straetsburgh over den Rhijn / om hun in de Winter-quartieren te begeven / namelijck de Keyserse onder den Hertogh van Bourneville by Offenburgh / 4 uren van Straetsburgh / en in 't Swartswalt tot aen Costnits; de Lotharingers in 't Kintzinger dal; de Lunenburgers in Swaben tot aen Augsburgh; ende de Keurbrandenburgse in Franckenlant/ daer den Keurvorst tot Heylbron selfs sijn verblijf hieldt; maer de Munsterse namen hun wegh over Ments na huys/ als de meeste afgemat/ en gesmolten zijnde/ vermits van hun 3 Regimenten/ het Wedelse / Westerholdise en Vhelise/ die in haer optreck uyt 3300 man bestaen hadden / alleenlijck 500 overgebleven waren. Straetsburgh wierdt echter met eenige Kreytsvolckeren beset gelaten / dewijl men meende dat de Franse / die te Brisach veel Vierwercken lieten bereyden / 't oogh op des selfs Rhijn-brugh hadden / om die te verbranden. Door dit vertreck in de Winter-quartieren kregen de Philipsburgers weer moet/ om op buyt te loopen / maer een party van 70 man der hare/ door de Brandenburgers t'eenemael doodt geslagen zijnde / betoonden zy hun naderhant wat voorsichtiger. Doch in der Elsas hadden 't de Fransen gemackelijcker/ vermits Turenne naer 't besetten van Colmar/ Sledstadt ende Benfelt/ 't geheele platte Lant deed af-loopen/ ende alle Voorraet / die noch te vinden was/ naer Brisach brengen; dan vermits hy met sijn Heyr in die uytgeputte Lantstreeck niet lange bestaen kon / versont hy sijn meeste Volck naer Lotharingen en andere gewesten in de Winter-quartieren / en vertrock selfs van sijn Hooft-legerplaets te Gemar na Vranckrijck / latende alleenlijck den Marckgraef van Vaubrun met 5 a 6000 man in der Elsas/ om de noch overgeblevene Keyserlijcke Plaetsen te overweldigen: De welcke toen alleenlijck Moltzheim/ Mutzigh ende Dachsteyn in dat gewest besittende/ op 't gerucht deser aenkomst de 2 eerste Plaetsen verlieten / dan de leste met 800 man onder den Lt. Coll. Hauwits besetten. Op de eerste aenkomst der Franse voor dese Plaets deden zy het op eysschen; maer tot antwoordt bekomende / datter niet als Kruyt en Loot voor haer ten besten was/ begonden zy 't den 25. volkomen te belegeren/ ende met eenige sware stucken Geschut / die zy daer toe uyt Brisach bekomen hadden/ te beschieten. Den 29. alles tot den storm vaerdigh zijnde/ wiert den aenval gedaen/ doch dapper afgeslagen zijnde/ planten zy den 30. acht halve Cartouwen omtrent een Pistool-schoot van de Mueren / waer mede zy soodanigen bres maeckten / dat de belegerde als in 't open Veldt stonden/ en alsoo den tweeden storm mosten uythouden/ waer in sich den Gebieder Hauwits uytmuntende verdedigende/ en selfs 12 Granaden uytwerpende/ en

de

de sijne moet in sprekende/ van een Musket-schot soodanigh wiert getroffen/ dat hy doot ter neer stortte / soo men gelooft van yemant van sijn eygen Volck/ dewelke hier door in verwerringe rakende/ hun op 't Kasteel begaven/ terwijl het Stedeken wiert afgebrant: De Fransen in tegendeel op haer verwinninge moedigh/ planten p.ings 9 halve Cartouwen voor de Muur van 't Casteel/ waer door de Krijghslieden verbaest/ en door haer Gebieder den Graef Contarini/ een Italiaen/ die in de plaets van den Lt. Coll. Hauwits gekomen was/ hier toe aen-gemaent / niet sonder bedencken van verraet / het Casteel op bescheydentheyt aen den Marckgraef van Vaubrun overgaven: Waerlijck een groot verlies/ vermits het Regiment van Keyserstevn hier gevangen bleef/ en door 't meerendeel by de Franse ondergesteken wiert; doch eenige Bevelhebbers wierden echter op haer woort vry gelaten/ om haer los-gelt te betalen/ de welcke te Straetsburgh komende/ vast gehouden wierden / om haer wegens dese overgaef te verantwoorden; maer de Graef Contarini mede te Straetsburgh genomen/ verwachte dit niet/ vermits hy sich selfs in sijn Herberge aldaer voorschoot / na dat hy eenige voorname Geschriften verbrandt had; invoegen sijn doot Lichaem aldaer buyten de Stadt door den Scherprechter by andere misdadigers wierdt begraven. De Keyserse waren te gevoeliger van dit verlies/ om dat'er alreede 4 Regimenten onder den Marckgraef van Baden/ tot ontset deser Plaets / wierden vaerdigh gemaeckt. Van de Franssen sneuvelden in dit Belegh over de 600 Krijgslieden / en eenige Bevelhebbers/ en van de Keyserse 100. Na dese veroveringe schickten de Fransen een Afgesondene na Straetsburg/ om die Stadt weder de Generleyheyt aen te bieden; de welke wel niet geheel wiert aen-genomen/ doch oock niet geheel afgeslagen. Terwijl voerde men het Lichaem van den overleden Keur-prins van Brandenburgh/ onder 't geley van eenigh Krijghsvolck / de gewapende Burgerye/ en een Vaen Studenten te Paert/ uyt die Stadt na des selfs Lant/ om aldaer begraven te werden.

Op den Rijcksdag te Regensburgh gaf den Ceurvorst van Brandenburgh dees tijt een geschrift/ aen de Stenden over/ waer in hy deselve bedanckte/ voor de garantie, die sy hem voor sijn landen in 't Duytsche Rijck hadden toegestemt, met versoeck/ dat 't selve mede voor sijn landen buyten 't Rijck mocht geschieden. Den Sweetsen Gesant in deselve Vergaderinge/ hielt in tegendeel aen / dat men zijn Meesters oogmercken beter wilde overwegen, en niet tegens den selven besluyten, vermits die niet als tot het gemeene best streckten, soo hy voorgaf. Ten welcken eynde den Coningh van Sweden/ oock een brief/ aen de Vergaederinge/ van den 26. December lestleden sont/ tot rechtvaerdigingh van sijn voorgenomen Krijgstocht; welckers voornaemste inhout was: Den grooten en onvermoeyelijcken arbeyt, die hy tot uytblussinge deses Oorloghs, en voortsettinge des Vredes hadde in 't werck gestelt, en de saeck eyndelijck soo ver gekregen, dat te Ceulen een 't saemenkomste van Gesanten was aengestelt, doch dat, hoewel de saeck daer had konnen afgedaen worden, de toeval van 't gevangen nemen van Prins Willem, en het aengehoude Franse gelt, dese troost aen de Christenheyt benomen had; vermits de Fransen sich beklaeghden, (hoewel hy hun vertreck niet alsints voor goet keurde) dat hun geen versekertheyt op dese plaetse, die de openbare gegeven trouw, heylig had behooren te doen

zijn, was overgebleven. Dat hy naederhant sijn Gesanten weder aen den Keyser, den Coningh van Vranckrijck, en de Staten Generael had gesonden, om de ingeworpen swarigheden weg te nemen, en te bevlijtigen, datter een stilstant van waepenen mocht uytgewerckt worden, op dat alsoo eyndelijk de Vredehandelinge mocht herstelt worden. Dat hy desen voet van handelinge noch had onderhouden, en van de meeste voor goet gekeurt wiert, oock wel gewenst had, dat de ingeworpen verhinderingen hadden mogen over 't hooft gesien worden, die de Vrede tot noch hadden belet. En gelijck sijn eenigst oogmerck was geweest, om met achtbaerheyt de redenen voort te brengen die de Vrede hadden konnen overhaelen, en ten dien eynde sijn Volcken in sijn Provintien van 't Duytse Rijck had doen overgaen, soo had het oock een groot voordeel konnen by brengen, dat eenige Vorsten, indiense sich van de dadelijckheyt des Oorloghs hadden af gehouden, in die party getrocken waeren; maer dewijl hem een bysonder misverstant met den Ceurvorst van Brandenburg was voorgekomen, soo had het selve hem genootsaekt sijn wapenen op des Ceurvorsts bodem te doen sien, om die de Voorwaerden van de Westfaelse Vrede, en de Verbonden met hem opgerecht, te doen nakomen: ten welcken eynde hy oock met den Koningh van Vranckrijck, voor dat hy selfs eenig vermoeden van de opgekomen onlusten in 't Duytse Rijk had gehad, sekere Verbonden had gemaeckt, naementlijck op dat het Vrede instrument, *ende op dat soo veel te oprechter, &c.* wiert onderhouden; 't welck hy aenstonts nae 't sluyten, aen de Vergaderinge en den Ceurvorst van Brandenburg had bekent gemaeckt; die 't niet alleen niet quaet gekeurt hadden, maer oock had den Keyser by na op dese selven tijt met Vranckrijck soodanig Verbont geslooten. Dat het diefhalven hem seer mifhaegde, dat den Ceurvorst met hulp aen vreemden te senden, sulcks in vergetentheyt gestelt had, en hy door dit bestaen bewogen geweest, om zijn gevoelen daer over te doen blijken. Hy ontkende wel niet dat den Ceurvorst ongehouden was in de beveelen van 't Rijck, dan geloofde oock niet, dat den selven sonder insicht op vreemde Verbonden, en op hoop van een voornaem genot, sijn geheele macht soude hebben willen op de been brengen. Hy benijde ook niet de bystant van den Keurvorst aen de onderdruckte, die hy selfs sou te hulp gekomen hebben, volgens sijn vastgestelde lijst, indien 't selve met het Ampt van Middelaer, 't geen hy bekleede, had konnen over een komen; doch dat hy niettemin alles hadde aengewent tot het verkrijgen van een algemeene Vrede. Dat hy zijn Troepen daer toe gereet had gehouden, en de Vergaederinge daer toe versocht, oock met den Keurvorst een bysonder Verbont den 1. December 1673. geslooten, waer by uytdruckelijck bedongen was; *dat alsoo de Vrede en de publique tranquilliteyt niet weynig was gekrenckt geworden, beydersijts raetsaem was bevonden, dat tot herstellingh van dien, verder alle sorge sonder versuym soude worden bestedet.* Dat oock den Keurvorst in 't vierde lit noch wijder met hem was ingetreden; namentlijk, *dat wy beyde op den selven voet sullen voortgaen, en de strijdende partyen gesamentlijck en affonderlijck, soo door brieven als door Ministers en Ambassadeurs alle de onheylen des Oorloghs sullen voorhouden, en deselve ernstelijck sullen hebben aen te raden, ten eynde sy in de Christenheyt, op billijcke aen te gaen conditien, den Vrede willen herstellen, doch soo dese devoiren, arbeyt, en conduite, vruchteloos quamen uyt te vallen, en alle de vriendelijke aenmaningen, getrouwe raedgevingen, ter behoorlijcke plaetse ende tijdt aengepresenteerde middelen, hoewel tot meermalen aengeboden, geen plaetse mochten komen te vinden, ofte oock eenige billijcke conditien aengenomen te worden, dat dan in dien gevalle wy en den Heere Ceurvorst niettemin*

ons

ons volstandig voornemen, tot verkrijginge en conserveringe van den Vrede t' samen wat duydelijcker souden dienen te betuygen, hoe seer het bovenstaende ons was mishaegende, en dat wy dadelijck daer op onse beraetslagingen souden t' saemen brengen om te sien door wat middel, na gelegentheyt van tijt en saeken soude mogen by de strijdende partyen aen onse tot noch toe vruchteloos aengewende devoiren eyndelijk gedefereert worden. 't Was wel waer dat den Keurvorst een vryer manier om te handelen voor sich behouden had, (hebbende, soo den Koning voorgaf, doe al de gedachten gehad, om te doen, 't geen nu was uytgeborsten) maer als'er wiert by gevoegt, *dat de beraetslagingen die d'een soude voor hebben, aen de andere Geallieerden vroeg en ter bequamer tijt eerst sijnde bekent gemaekt, daer heenen met alle yver getracht soude worden, ten eynde na rijpe examinatie en overlegh van saecken, men daer over met malkanderen mochte over een komen, &c.* had hy niet durven vermoeden, dat den Keurvorst door dit lit het heylsaeme ooghwit daer dit Verbont op sag, wilde omstooten, te weten de handhaevinge van 't Vredes instrument hier boven ingevoegt, en soo een strijdig voornemen te werk stellen, voor hy sijn wettelijcke beraetslaging hem had doen blijcken, vermits hem 't selve niet en was bekent geworden, voor den Oorlog Vranckrijck was aengeseyt, en 't Heyrleger te Velde, niet tegenstaende sijn afgesondene Wangelin daer om yvrigh had aengehouden. Dat hy soodanigen manier van doen niet had verdient, ten opsicht van sijn aengewende arbeyt, in 't Verdragh met Vranckrijck, tot welckers onderhouding hy noch verbonden was. De Keurvorst stelde wel de oorsaeck sijner Velttocht 't gewelt der Fransen, 't geen se in 't Duytsche Rijck hadden bedreven, maer dewijl hy 't selve mede niet voorsprack, soo had den Koning van Vranckrijck oock vergoeding doen aenbieden, indien sijn tegenparty 't selfde wilde doen, dat hy dieshalven oordeelde, dat het beter geweest had, om den Vrede te verkrijgen, dat desselfs wapenen met die van den Keurvorst en andre Vorsten gevoegt, de onwillige daer toe hadden geparst, daer nu in tegendeel de machten verdeelt, en sy party gekoosen hebbende, de Vrede door de veelvuldige eysschen en beswaernissen te minder soude voortgaen. Dieshalven dan, vermits den Keurvorst niet toegelaten was, dese onderstanden sonder sijn kennis te geven, en het selve oock tegens de Verbonden was; soo was hy genootsaeckt geweest om een gedeelte van sijn Heyr in 's Ceurvorsten Landen te doen trecken, niet om daer vyantlijck te handelen, maer sich in der minne op te houden, tot dat aen de Westfaelse Vrede, en sijn Verbont vernoeging was gegeven: Vertrouwende dat de Vergaederinge dit middel, als tot de welstant der Vrede, niet alleen niet qualijck souden nemen, maer oock, als borgen van de Westfaelse Vrede, hem souden byspringen om den Ceurvorst daer toe te brengen, &c.

Maer de Standen de voortgebrachte redenen van den Keurvorst van Brandenburgh rechtvaerdiger achtende/ ende de sin van de Westphaelse Vrede anders uytleggende/ als de Sweden voortbrachten/ stonden den 14. deser de garantie voor des selfs Landen buyten 't Rijck toe/ ende in gevolge van dien aen alle andere Staten ende Landen/ die 't van nooden souden hebben/ tegens wie het oock soude mogen zijn. Hier op besloot de Vergaderinge het getal van de Rijckx-volckeren te verdubbelen; tot het welcke de Croon Spangien haer deel voor de Circul van Borgondien aenbood op te brengen.

Den Moscovisen Gesandt te Weenen vertrock dees tijt weder van daer na der Muscouw/ van den Keyser met treffelijcke geschencken zijnde vereert. Toen wierdt den Keyserl. Resident te Mentz naer den Koningh van Denemarcken

marcken gesonden. De 200000 gl. die men by den Vorst van Lobkowits had gevonden/ wierden nu in des Keysers Casse gebracht / om tot betalingh van 't Keyserl. Heyr gebruyckt te werden. Sijn Keyserl. Maj. dede nu oock aen de Standen van Neder-Oostenrijck 1100000 gl. eysschen. Den Graef van Souches te Weenen aengekomen/ kon dese gantse maendt by den Keyser geen gehoor krijgen / vermits uyt Spangien sterck tegens hem wiert geschreven. Op 't bericht van den inval der Sweden in de Landen van den Keurvorst van Brandenburgh / sont sijn Keyserl. Maj. noch eenige Regimenten uyt Ongaryen in Silesien/ ende vermits men de Stadt Breslau waentroude/ om datse eenige Afgesondene naer Sweden/ onder voorgeven van de Koophandel op te houden/ hadden gesonden / soo sprack men aen 't Keyserl. Hof / om de Koninginne Weduwe van Poolen in dat Lantschap 't gebiet te geven/ ende aen haer den Graef van Nostitz tot Opper-raet. Met den Sweetsen Gesant aen het Keyserl. Hof wiert in de onderhandelinge noch volhart: Hebbende hy Gesant ten dien eynde weder een Geschrift overgelevert / welckers voornaemste inhout bestont / in 't versoeck / datter noch eenige Mede-middelaers mochten by gekooren werden, en in de verkiesingh van een Handelplaets, een Stilstant van Wapenen, 't wegh nemen van 't verschil van Prins Willem, en 't aengehouden Gelt te Ceulen, op dat dan eyndelijck de Gevolmachtighden by malkander mochten komen, &c. Sijn Keyserl. Maj. liet den Gesant den 15. deser hier op tot antwoort toe komen: Dat hy als noch tot een eerlijcke ende bestandige Vrede genegen bleef, en op des Gesants arbeyt een goet vertrouwen daer toe had. Dat hy hem bedanckte voor sijn aengewende vlijt in 't bewercken van de Vrygeleybrieven voor de Lottharingse Bedienaers, als door welckx weygeringh de Vrede te Ceulen soo langh was opgehouden. Dat sijn Keyserl. Maj. de bemiddelingh van den Koningh van Sweden aen-nam, indien hy een verklaringh wilde geven, van d'een of d'ander in desen Oorlogh niet by te springen; en dat hy sich 't versoeck van den Koningh van Sweden, wegens de medebemiddelaers, wel liet gevallen. Dat sijn Keyserl. Maj. het oock aen den Koning van Sweden stelde, als hy die voorige verklaringe gegeven had, een Plaets uyt die geene, die sijn Keyserl. Maj. in 't gegeven antwoort had genoemt, te verkiesen; en dat sijne Keyserl. Maj. ten eersten sijn Gesanten soude noemen, om op die Vredehandelingh te senden. Dat het sijn Keyserl. Maj. aengenaem was het bevorderen van een Stilstant van Wapenen op de plaets der Vredehandelingh; en dat sijn Keyserl. Maj. aen de H. Bemiddelaers tot sijner tijdt soodanige kennisse van de saeck van Prins Willem soude geven, dat zy het sijns Persoons halven wel aen sijn Keyserl. Maj. souden setten, vermits het uyt sijn eygen bekentenis klaer soude blijcken, dat hy sich aen veele Hoven seer bemoeyt had, om 't Huys Oostenrijck, haer Coninckrijck en Provintien onder de voet te arbeyden. Den ged. Gesandt had oock een Geschrift aen sijn Keyserl. Maj. overgelevert / waer by hy de vrydom voor 71 gevangen Switzer ende Augsburgse belijdenis genooten versocht / die op de 6 Slooten Leopold/ Berenez/ Komacom/ Iberhard/ Sarvar en Kapuvar gevangen wierden gehouden / en van de Roomse met groote wreedheden geplaeght; vertoonende daer mede/ dat sulckx buyten alle recht en reden was/ en tegen sijn Keyserl. Majs. goedertierentheyt streed. De selve 71 gevangene hadden oock aen den Keyser een ootmoedigh versoeck wegens haer verlossinge overgegeven/ en daer in ten

uyt-

uytterſten geklaeght over haer benijders / die hun niet alleen/ boven de groote hongersnoot die zy leden / 't alderſlimſte ende hartſte werck dagelijckx lieten doen/ maer haer oock aen yſere banden ſlooten in gevangeniſſen/daer Padden/ Slangen ende andere affchuwelijcke gedierten hun verblijf hielden; ja ſeker Jeſuit Nicolai Helion had hun gedreyght/ naer dat hy haer jammerlijck aen baert en hayr had laten ſleepen/ ende doen ſlaen/ dat hy yder van hun voor 100 Rijckxds. op de Galeye ſoude verkoopen.

't Sweetſe Heyr onder den Veltheer Wrangel in 't begin deſer maent in de Ukermarck gevallen/ ende aldaer Prentſlauw / daer den Veltheer ſijn Hooftlegerplaets hielt/ hebbende beſet/ ſoo wiert het ſelve in drien verdeelt / die hun verblijf in de Nieumarck/ Oudemarck en Achter-Pomeren namen. Prentslauw hielden zy voor haer Voorraet-kamer / daer alle Levens-middelen ende Voeragie van 't platte Landt wierden in-gebracht. De Sweden hielden wel in 't begin goede ordre/maer als de Lantluyden/die voor haer moſten opſchaffen/ verliepen/ ſpeelden zy heel de meeſter; invoegen dat zy / als de Levensmiddelen daer wat ſchaers wierden / hun hoe langs hoe nader aen Berlijn begaven/ de Pas Lockenits / Zedenick en Bernauw beſetten; zy namen oock Lantsbergen/ een Pas na Sileſien/ en out en nieuw Kupin in/ waer omtrent zy alle de Voorraet/ volgens bevel van den Veltheer ophaelden/ en na Pomeren vervoerden. Ondertuſſchen was men in Sweden noch gedurigh beſig/ om nieuwe Volckeren te lichten; waer toe men in verſcheyde Lantſchappen en 't Sticht Bremen de ſeſde man op ontboodt / ende eenige ſommen gelts begeerde: De Sweden deden dees tijdt oock de Burgerye van Staden monſteren/uyt vrees dat die Plaets mocht aengetaſt worden. De Vorſt van Anhalt/ die by 't afweſen van den Keurvorſt van Brandenburgh / Stadhouder in des ſelfs Landen was/ deed in tegendeel alle voorſorgh binnen Berlijn / en andere vaſte plaetſen; op datſe tegens alle aenval beſtant ſouden weſen; in welcke eerſte Plaets noch den Generael Somerfelt/ een braef Krijghsman/ als Gebieder aen-quam/ want men vertroude daer de Sweden weynigh / hoewel zy deſe inquartieringe niet vyandtlijck wilden gehouden hebben/ maer alleen om den Keurvorſt van de andere Bontgenooten af te trecken/ gelijck men dan deſe tijt een Brief van den Coningh van Sweden ſagh uytkomen/die hy al den 10. October van 't voorleden Jaer aen den Keurvorſt had geſchreven/ om den ſelven van ſijn voorgenomen Krijghstocht af te manen / welckers voornaemſte inhout was: Dat hem des Ceurvorſts optocht (hoewel die 't ſelfde ſeyde te weſen, tot voortſettinge der Vrede, en onderſtant der onderdruckte Duytſe Vorſten) ſeer onverwacht voorgekomen, en niet ſeer aengenaem was, om dat de hulpmiddelen, die hy van den Keurvorſt daer toe had verwacht, nu ſouden komen achter te blijven, en hy (den Koning) nu ſwaerder ſoude moeten arbeyden, om tot ſijn oogmerck van den Vrede te komen. Hy had 't gewelt der Franſe Heyren op den Duytſchen bodem wel niet verſchoont, als ſwaerder ſijnde dan met het recht des Oorlogs kan ontſchuldight worden, maer als den Koning van Vranckrijck hem verſekeringh gegeven had, dat hy van de ſchade vernoeging ſou doen, en ſijn Troepen uyt het Duytſe Rijck trecken, als ſijn tegenparty het ſelve ſou gedaen hebben, had hy gehoopt, datter een beter hulpmiddel tot de ſieckte van Duytslant ſoude konnen gebruykt geworden hebben, als deeſe nieu-

we beweging van wapenen. 't Was bekent dat de aengevangen Krijghswerckingen de Vredehandelinge meer verſlimt als verbetert hadden. Hy verſocht dieshalven dat den Ceurvorſt ſijn wapenen wilde te rug houden, en eer by die voegen, die deſelve ſouden gebruycken tegens de geene, die een eerlijcke Vrede verwierpen: op die voet was het 't heylſaemſt, vermits hy anders uyt kracht van ſijn Verbont, met den Coningh van Vranckrijck, tot onderhoudinge van de Weſtfaelſe Vrede, de vriendtſchap met zijn Ceurv. Doorl. licht ſoude moeten laeten vaeren. Deſe ſijn ſorge tot beveſtigingh der Vrede in 't Duytſe Rijck, had den Ceurvorſt en de meeſte Vorſten toen ter tijt gepreſſen, en den Keyſer ſelfs op die wijſe met den Coningh van Vranckrijck de handelingen geſlooten. Dit had hem dan meeſt bewogen, om met den Ceurvorſt een nieuwe bant van vrientſchap aen te gaen; 't geen hy den 1. December 1673. hebbende bereyckt, ſoo kon hy niet als ten uyterſten bedroeft weſen, dat den Ceurvorſt dit ſoo haeſt in vergetentheyt had geſtelt, om door trouwe beraetſlaegingen de herſtellinge van de ruſt te bevorderen, vermits hy des ſelfs optocht niet eer geweten had voor dat het Heyr op den Duytſen bodem was gebracht, en in gevolge van 't ſelve, deſe ſaeck niet meer in ſijn geheel gebleven was. Maer alſoo hy vertroude dat den Ceurvorſt krachtiger redenen als de voorverhaelde tot ſijn beſtaen had gehad, beloofde hy ſich echter, dat den ſelven na ſijn voorſichtigheyt, alle ſijn beraetſlagingen en uytwerckingen nae de richtſnoer des Vredes ſoude beſtieren.

Den 14. deſer ontſtondt te Hamburgh in een Traen-branderye een hevigen brant/ die/ vermits men in tÿdts niet by der hant was / om de ſelve te leſſen/ 3 Huyſen/ ende daer in by de 200000 Marck Lubs aen Scheepsgereetſchappen en Walvis-baerden/ behalvens noch wel voor 100000 Marck Lubs aen Traen wegh nam; en indien de Windt niet tegen geweeſt had / ſou de Kruyttoorn en de Schepen dier Stadt mede in gevaer geweeſt zÿn / om t'eenemael van den brant verteert te werden.

Den Sweetſen Geſandt Graef Niels Brahe deſe maent te Coppenhagen gekomen/ had den 18. aldaer by den Koningh van Denemarcken gehoor: Hy wiert met een ſeer hoffelÿck onthael en 50 Caroſſen uyt ſÿn verblÿf-plaets by den Koningh opgehaelt/ en na verkregen Gehoor oock weder ſoodanigh afgeleyt. Men ſprack / als of hy een Huwelÿck van den Koningh van Sweden met de Princeſſe van Denemarcken had voorgeſteldt; dan 't gevolgh ſal deſe ſaeck uytwÿſen.

In tegendeel wierdt den Heer Rompf / Reſident van haer Ho: Mo: den 10. deſer by den Koningh en Koninginne van Sweden te Stockholm ter Gehoor gehaeldt. Ten 3 uren quam den Inleyder der Geſanten met des Coninghs Caros van 6 Paerden en 12 Voetknechten hem tot het Hof geleyden / daer hy van den Hofmarſchalck voor ſÿn Maj. wierdt gebracht/ ſÿn Geloofsbrieven overleverde/ en een kort vertoogh dede; 't geen wegens den Coningh door de Heer Oernſtedt in 't Sweets zÿnde beantwoort/ ſoo wierdt hy door den ſelven Marſchalck weder op de ſelve manier af-geleyt na het verblÿf van de Coninginne/ alwaer voor hare Majeſt. gebracht/ dede hy daer ook een kort vertoog; 't welck door den Geheym-ſchrÿver Polles in ſeer beleefde termen zÿnde beantwoort/ ſoo wiert hy weder om na ſÿn verblÿf-plaets geleyt.

Niet

Niet tegenſtaende het Poolſe Heyr in de Winter-quartieren was verdeelt/ gelijck wy in ons voorgaende Deel hebben geſeght/ ſoo ſont den Coningh echter verſcheyde ſtercke partyen uyt / om de overige Plaetſen in de Ukranie te overweldigen. Den Lemburgſen Lantſchrijver trock ten ſelven eynde na het Stedeken Raskouw / daer een Baſſa met 1500 Turcken tot beſettinge binnen was; de welcke vermits zy hier van verwittigt waren / de Poolen in de Wapenen verwachten / en met haer aenkomſt op hun los branden; doch die hier niet van verbaeſt/ vielen dapper aen / ende dreven na eenige tegenweer de meeſte Turcken uyt de Stadt; de overige met den Baſſa vluchten in een Clooſter/ van waerſe noch eenige uytvallen deden / doch haer te ſwack bevindende/ vluchten zy daer uyt; de Poolen volgden hun wel na / maer kondenſe om haer afgematte Paerden niet achterhalen / invoegen zy alleen met weynigh gevangenen te rugh keerden: In deſe Stadt wierdt toen den Generael Korÿcki met 8 Standaerden en 9 Regimenten te Voet tot beſettingh gelaten. Ondertuſſchen vermeerderde het gebreck van Levens-middelen in die geweſten hoe langs hoe meer / ſo dat de Poolen niet veel meer daer konden uytrechten; want behalvens dit / en dat het Geſchut om de quade wegen niet voortgebracht konde werden/ ſoo had oock den Coningh van Poolen weynigh Gelt in voorraet/ vermits de ſchattingen in dat Koninkrijck niet bewilligt waren/ en die van de overwonnen Landtſchappen te eyſſchen / verboodt de reden van Oorlogh. Invoegen den Coningh in deſe ſwarigheden aen de Poolſe Raetsheeren om goede raet ſchreef/ want een Rijcxdagh uyt te ſchrijven / liet hy in ſijn brief vloeyen/ was om veele oorſaken niet raedſaem/ en van de byvoeging van 't Moſcoviſe Heyr was niet te hoopen / om dat den Czar niet van de herſtellinge der Veſtinge Kiow wilde hooren: Want de Poolſe Gemachtighden te Radzin / vermits de Muskoviters hun geen volle verklaringh wilden geven/ waren al van voornemen geweeſt om ſonder afſcheyt van daer te vertrecken/ doch bleven noch op 't verſoeck der ſelve eenige tijt/ dewijl den Moſcoviſen Patriarch aen den Czar had geſchreven / dat by aldien hy de Poolen geen onderſtant ſont/ dat dan ſijn Rijck gewiſſelijck een groote krack ſoude krijgen. Ondertuſſchen was den expreſſen / die den Koningh van Poolen aen den Doroſensko geſonden had/ weder te rugh gekomen / en had den volgenden Brief aen den Staroſta Grobowtecki weder te rugh gebracht:

Copye van een Brief, geſchreven van Doroſensko, Zaporowiſchen Velt-heer, aen den Heer Staroſta Grabowtecki, uyt Czecherin den 22. December.

DE van voor veele Jaren herwaerts van ſijn Koninckl. Maj. mijne tegenwoordige geluckigh regerende Heer, beweſen genade, heeft my geobligeert, wanneer ick van ſijn Majs. aenkomſt in deſe Quartieren by tijdts was geadviſeert geworden, des ſelfs hoogen Throon met mijn ſchuldige plicht te vereeren, maer hier niet van geadviſeert konnende zijn, als alleen dat ſijn Maj. met een Armee omtrent Baer ſtont, ſoo hebbe mijn devotie dien aengaende verſuymt. Edoch my hier van ſelfs de ſchult gevende, ſoo verſoecke en bidde om genadige vergevinge, maer voornamentlijck bedancke U E. genade, als mijn ſonderlijcke Patroon voor de welmeynende behoudeniſſe. Dat de vreemde protectie deſe ongeluckige Ukranie heeft t'ondergebracht, is alleen de oorſaeck 't geene wy tegenwoordigh voor oogen hebben, en dat wy ons het eenighſte Czecherin den Moskoviter en aen d'overzy Dnieſters woonende Tartaren, voor de welvaerdt van de Kroon Poolen hebben geoppoſeert, en overmits wy by den voorigen Heer door onſe ſoo dickmaels gedane onderdanighſte verſoecken, niets hebben konnen obtineren, is het tot ſulcke deſperatie gekomen, gelijck daer van de Poolſſe tranſactien konnen getuygen, dat wy tot ons groot ongeluck vreemde protectie hebben moeten ſoecken: maer dewijl (gelijck U E.

schrijft) sijn Koninckl. Maj. mijn genadigste Heer uyt groot medelijden sich vernedert in dese geruïneerde Quartieren te komen. Soo nemen wy sulckx van sijn Maj. als onsen hooge en aengename gast voor een groote genade aen. En ick dan oock door den Heer Hallatkiewicz, soo mondelijck als schriftelijck van sijn Majs. genade ben versekert, en het den Almogende alsoo heeft geschickt, dat wy 't geen van den voorigen Heer hebben gesupplicee ert, tegenwoordigh sullen komen te obtineren. Soo stelle ik alles in des Heeren handen, en ben bereyt met mijn geheele Armee my voor de voeten van sijn Maj. neder te werpen, edoch dat magh strecken tot onse rust en Vrede, behoudens zijn Majs. genade, onse Religie, en de Privilegien en Vryheden der Zaporowische Armee. Op dat nu dit heyligh werck sonder dilay moge werden voltrocken, om dienthalven tot Warzouw niet langh op-gehouden te werden, soo bidden wy sijn Majest. daer heenen te disponeren, dat een bequaem Persoon tot ons wil senden, om in den naem van zijn Majest. en de geheele Republicq zich dien aengaende met ons te confereren, ende met het gewenste effect weder tot zijn Maj. te keeren; als wanneer ick mijn Gedeputeerden mede af sende, en oock daer op in persoon een voetval doen mogen. De Persoon die zijn Maj. ons sal gelieven toe te senden, neme ick op mijn Ziele, dat de selve by ons met alle eer en respect sal aengenomen, getracteert en door mijne Luyden met goede satisfactie te rugge geschickt werden. Waer toe u genade t'mywaerts en tot mijn Armee altoos getoonde affectie en als Middelaer in dit langh gewenste werck de versekeringe geeft, met demoedigh bidden dat u genade altoos onsen, ende Gunner alles goede wille verblijven, gelijck wy de selve dan voor de behoudenisse bedancken, &c.

Hier op wierden eenige Gemachtighden na den Dorosensko gesonden / die daer niet alleen wel ontfangen / maer ook van den selven sijn Sabel omgehangen / ende sijn Muts op haer Hoofden geset wierden. De Poolse eysschen aen hem waren / dat hy voor de Poolse Gemachtigden de Turcken van hem en van sijn Broeder Andreas soude laten vertrecken, en daer op met sijn Oversten voor den Koningh vertoonen, van wien hy volle vergiffenis soude verkrijgen, en volkomen sijn Gerechtigheden, Vryheden en Voorrechten genieten, en van 't voorgaende nimmer yets soude gedacht werden. Welcke voorwaerden den Dorosensko / vermits hy het fatsoen soecht / wel niet geheel aen-nam / noch oock geheel verwierp / tot dat de Tarters sterck in de Ukranie gekomen waren. Van dese quamen dees tijt weder een Troep van 18000 mannen in dat gewest / welcke het daer niet alleen heel onveyligh maeckten / maer oock veel gevangenen kregen.

Te Roomen wiert het verschil tusschen den Cardinael Altieri en de Gesanten hoe langs hoe erger; want de laetste / om haer misnoegen te meer te vertonen / den ged. Cardinael / als hy in des Paus Capelle den dienst dede / de rugh toe keerden / en 't samen praten en lachten. De Gesanten korts daer aen by de Paus ter gehoor sijnde / soo verklaerde hy aen hun / dat hy van voornemen was Monsr. Baldeschi tot Cardinael te maecken / in de plaets / die hy lest voor hem in petto had gehouden / gelijck hy dan oock uytvoerde. Ondertuyssl storf daer den Cardinael Sancta Croce / Creatuur van Innocentius de X. Maer de Gesanten versochten aen den Paus / dat hun verschil eens ten eynde mocht gebracht worden / waer toe den selven hun toestont yder een Cardinael nae sijn sin te verkiesen / om alles met den Cardinael Barbarino af te doen; maer sy hier niet mede te vreden sijnde / wilden eenige Hooft-Cardinaelen tot nederlegging van dit verschil gebruyckt hebben / maer het Palleys wilde daer toe niet verstaen. Ondertusschen vont men aen de Villa Medica / een plaets daer de Gesanten gewoonlijck vergaderden / dese woorden aengeslagen: Een Arent, drie Lelien, een Leeuw en een Tooren, sullen de Cardinael Patroon niet weynigh verstooren.

Eyndelijck quamen dese tijt de 23 Spaense en Siciliaense Galeyen met de

nieuwe

nieuwen Onder-Coning/ den Hertog van Fernandine voor Palerme / en vertrocken sonder eenig vertoeven van daer na Melazzo: sy hadden oock 8 Oorlogschepen by hun. De Spaense door dese onderstant weer moet scheppende/ trocken na den Tooren van de Faro/ die sy na eenige tegenstant inkregen / als ook de Posten Pied di Grotte/ die van de Capucijnen/ en de Tooren van Lanterne / tusschen de Post St. Sauveur en de Stadt gelegen ; hier op besloten de Spaense de Stadt met Bomben aen te tasten ; want hoewel de selve op de komste van desen nieuwen Onder-Coning/ vergiffenis aengeboden was/ wilden sy daer niet na luysteren/ maer na de Franse onderstant wachten ; niet tegenstaende sy groot gebreck van levens middelen binnen hadden : Dese onderstant quam oock den 3. deser / bestaende in 14 Schepen / onder de Marquisen de Vallavoir/en de Valbelle/recht te pas voor de Messinesen/wijl sy daer door Volck en Voorraet kregen/ om de Spaense te konnen uytharden ; die toen niet anders deden als hare Posten versterken.

De Coninginne van Spangien de bedienaers tot het Huys van den Coning dagelijcks vermeerderende / verkoos dees tijt tot Edelluyden van sijn Kamer den Hertog van Montalto/ den Graef de Saldañje/ de Graef de Oropesa / de Prins de Astilano/ de Hertog van Sessa/ den Hertog van Villahermosa / den Marquis van Aguilar/ de Graef van Melgar/ en den Graef van Luna. Sy verkoor oock tot Maistres de Hostel/ de Marquis d' Almonasi / de Marquis van Mansera/ de Marquis van Villa Mauriques/ de Graef van Galves en Graef van Castelnovo. Vermits Don Jan nu niet na Nederlant stont te komen/ verkoor de Coninginne de Hertog van Villahermosa/ tot de Lantvoogdy van Nederlant/in de plaets van de Graef van Monterey. Den Prins van Vaudemont / quam dees tijt te Madrid / en wiert daer van de Coningin met alle eer ontfangen.

Den Coning van Vranckrijck dede met het begin van dit Jaer alles weder aenstellen tot een vroege Veldtocht: Doende veel nieuwe Krijghsbenden lichten/ van de welcke/ de geene/ die in Guienne/ Languedocq / en Dauphine geworven waren/ na Roussillon souden gesonden worden/en gaf ook wel 200000 Escus uyt om Paerden te koopen. De Fransse seyden / dat de Switsers voor gelt 25000 Paerden aengeboden hadden/ en dat 't selfde van den Coningh was aengenomen. Men verspreyde oock dat sijn Majs. voornemen was / tegens de voortijt een Vloot van 100 groote Oorlogschepen in Zee te brengen. Soo besteeden men oock 1800 Curassen te maecken / voor de Troepen van 't Huys van den Coning/ die veel lichter souden sijn als andere / en evenwel bestendigh tegens een musketschot. De Ban en Arrierban wiert nu mede bevolen op te trecken/ doch de Edelluyden/die 10 Pistoolen wilden betalen/souden daer van bevrijt wesen. De Coningh beval dees tijt aen alle de uytheemse Gesanten te Parijs/ die van de Roomse Kerck niet waren/ alle haer Roomse dienaers uyt hun dienst te setten/ om dat aen de selfde / 'gelijck de Fransen voorgaeven/ hun Godtsdienst niet wiert toegelaten te oeffenen. Men song toen tot Parijs/ het Te Deum, over de overwinninge in der Elsas: en 's avonts wierden Vreugde-

deburen aengestelt/ oock de gekregen Standaerts en Vaendelen in 't Arsenael der Stadt opgehangen. Het verschil van de Prins van Conde en sijn Soon/ tegens de Princen / die natuerlijcke Soonen van den Coningh waren / wiert door sijn Maj. nu ter neder geleyt/ tot voordeel van de eerste. Den Hertog van Duras/ Gebieder in 't Franche Compte/ wiert nu/ soo als hy uyt het Leger van Turenne na Besancon trock/ van eenige Boeren in een Bos aengetast/ doch geraekte noch uyt hun handen binnen dese plaets; wanneer hy 200 Paerden uytsont / om dese Boeren op te vangen / gelijck sy 'er oock eenige kregen/ daer onder een Edelman/ die soo de Fransen voorgaven/ met de Duytsen verstant had gehouden. Den 29. deser quam de Marckgraef van Turenne te Parijs/ alwaer hy van den Koning en 't geheele Hof seer wel wiert ontfangen.

Dese maent wiert den Coll. Lovelace / gewesen Gouverneur van Nieuw Jorck/ te Londen in den Tour gebracht/ als beschuldigt/ dat hem in de overgaef aen de Hollanders niet wel had gedraegen. Vermits de Tripolesen de Engelse Schepen begonden te berooven/ schreef den Coning daer over aen den Dey van die Stadt om vergoeding. De Hertoginne van Jorck gelag den 10. deser/ van een Jonge Dochter/ die door den Bisschop van Durham gedoopt/ Catharina Laura genaemt wiert: den Hertogh van Monmouth stont daer als Peter / en de Ladijs Maria en Anna als Meters over. Den 16. deser quaemen de Graeven van Arlington en d' Osserey / met den Heer Tromp te Londen/ alwaer de selve van den Koningh / den Hertogh van Jorck / en verscheyde groote Heeren treffelijck wiert ontfangen en bejegent. Den Hertogh van Jorck onthaelde hem eens op een deftigh gastmael / daer den Coningh en veele groote Heeren by waeren / en hem vergeselschapten. Den Heer Tromp quam oock op de Beurs van Londen / alwaer 't Volck soo sterck drongh om te sien / dat hy weder van daer most vertrecken. Naederhant trock hy nae Windsor/ om daer de vermaecklijckheden dier plaets te besien.

In Brabant viel nu weynigh voor/ als dat de Franse 't gantse platte Lant af-liepen/ de Wagens en reysende Luyden plunderden/ en de wegen onveyligh maeckten: De Spaense liepen oock somtijts op buyt / gelijck de besettingh van Arien dees tijt tot geheel in Vranckrijck gingh stroopen/ en daer alles onder contributien bracht. Den Heer Louvigni / die met eenige Troepen omtrent Luxemburgh aengekomen was / trock toen oock na 't Stedeken Mouson aen de Mase / maer dewijl de Fransen al te wel op hun hoede waren/ kon hy niets uytrechten/ ende keerde dieshalven weder te rugh. Den Prins van Chimay / Gebieder van Luxemburgh / was den 12. deser aldaer overleden. Den Prins van Nieuburgh vertrock dees tijt uyt Brussel / na dat hy 't voornaemste daer gesien had/ na Parijs. Eyndelijk quam dees maent het bericht uyt Spangien / dat den Hertogh van Villahermosa tot Lantvoocht van Nederlandt was verkooren: Waer op den Graef de Monterey desen Hertogh aenstondts geluck quam wenschen / gelijck oock de Gravinne van Monterey aen de Hertoginne liet doen. En alle de grootste Heeren van 't Lant betoonden ter selver tijt mede haer blijtschap aen den nieuwen Lantvoocht over dese verhoogingh;

hooginghe; de welcke aenstonts op sijn verkiesingh sijn Neef den Marquis de Malparices 't gebiedt over 3 Vaendelen gaf / ende andere nieuwe Capiteyns maeckten. Hy had bevel / dewijl sijn instructien in Spangien noch niet vaerdigh gemaeckt waren / sich van die van den Graef de Monterey te bedienen. Hier op sont de Monterey plinghs om Vrygeleybrieven aen den Koningh van Vranckrijck / om door des selfs Landen nae Spangien te konnen vertrecken / de welcke hy bekomen hebbende / soo vertrock de Gravinne sijn Gemalinne den 31. uyt Brussel / onder een groote toeloop van Menschen / nae Halle / werdende van de voornaemste Heeren en Dames uyt-geleydt. De Fransse verwisselden nu verscheyde Goubernementen in Nederlant; den Graef de Montal wierdt tot Plaetsvoocht van St. Quintijn gesteldt / Mr. de Pradel van Avennes / en den Graef van Broglio van Charleroy: Andere Plaetsvoochdyen / als die van Doornijck / wierden oock verwisseldt. Den Graef van Estrades sont den 13. deser 1500 man uyt Maestricht na de Borgt van Chu / een uur van 't Spa gelegen / daer ruym 100 Keyserl. Volckeren in waren / 't geen zy sonder veel tegenstant in kregen / en de Gevangene met den buyt nae Maestricht voerden; zy meenden Verviers oock te overvallen / maer de Keyserse gewaerschout / ontfongen hun soodanigh / dat zy gedwongen waren naer Maestricht te wijcken. Daer op trocken de Fransen den 28. met 1000 man weer uyt na Viset / worpen daer al de Stadts Muren om / ende deden de Poorten springen / dewijl zy vreesden / dat dese Stadt / by een Belegeringe / hun Vyanden dienstigh soude kunnen zijn.

FEBRUARIUS 1675.

Den 7. deser 's middags / kreegh den Heer Muller / Extraordinaris Gedeputeerde van Munster / by haer Ho: Mo: gehoor: Hy wiert door de Heeren Pompe en Vrybergen / met haer Ho: Mo: 2 Carossen ten Hove gehaelt; alwaer hy / na 't betuygen van sijn Meesters genegentheyt tot desen Staet / Commissarisen versocht / tot het beslechten van noch eenige openstaende geschillen / tussen haere Ho: Mo: en den Bisschop / om soo den Vrede meerder kracht te geven. Den 17. deser overleedt in den Hage den Heer de Bye / Raetsheer in den Hoogen Raet. Den 18. dede den Heer Schaep / die nu van sijn Gesantschap uyt Sweden t' huys gekomen was / aen haer Ho: Mo: rapport / van sijn verrichtinge aldaer. De Heer Sweetsen Bemiddelaer Ehrensteen / gaf den 14. deser aen haer Ho: Mo: weer een geschrift over / rakende een stilstant van wapenen; waer in hy / na een beklag van de slechte voortgang der Vredehandelinge / aen haer Ho: Mo: versocht / dat gelijck de Coning van Vranckrijk genoegsaem d'eerste was geweest in het wegnemen van de preliminaire swarigheden, sy door een uytmuntent voorbeelt niet alleen desgelijcks wilden doen, maer oock haer Bontgenooten daer toe brengen, datse tot den stilstant van wapenen, als de aenleydinge tot een volkomen Vrede, wat genegender sinnen wilden betoonen. Hy wenschte vorders, dat het selve

voor de byeenkomste mocht afgedaen worden, insonderheyt daer den Coningh van Engelant door sijn brieven en verklaringe, van gelijcken geoordeelt had, dat soodanigen stilstant van wapenen een groot voordeel aen de bevorderinge der Vrede soude toe brengen. De welvaert selfs van soo veel menschen behoorde sulcks te overhaelen, op dat door dese stilstant, de haet en toorn ter sijden gestelt, men soo veel te lichter tot de Vrede kon komen, daer andersints de krijghswerckingen geluckigh of nadeelig uytvallende, verscheyde veranderingen, weynig dienstig, van d' een of d' andere plegen by gebracht te worden. Hem was onbekent dat dese stilstant nadeeliger voor desen Staet als Vranckrijck was, voornamentlijck daer die noch met macht genoeg voorsien was; in tegendeel oordeelde hy, dat de daer toe voortgebrachte redenen van soo grooten gewicht niet waren, als desen vastgestelden voet der 2. Coninckl. Bemiddelaers voordeelen souden by brengen. De Gesanten, die van soo veel Vorsten daer by souden komen, souden oock met een vryer herte van de volkomen Vrede handelen, als sy sagen, dat alle toorn was ter sijde gestelt, en de oude wonden door nieuwe vlijmen niet wierden opgehaelt. Het stont dan eyndelijk te hoopen, dat haer Ho: Mo: in beraet souden nemen, dat de Standen des Rijcks, die in desen Oorlog onlijdelijck waeren geplaeght, soodaenigen gunst souden ver dienen, datse door desen stilstant van wapenen, tot men wegens een volkomen Vrede kost over een komen, soodanigen troost souden genieten. **Den 22. deser gaf den Heer Engelsen Gesant Temple aen haer Ho. Mo. een geschrift over/ waer in hy hun bekent maeckte/** dat den Coning van Groot-Brittannien sijn Meester, aen den Coningh van Vranckrijck hebbende voorgehouden, dat men wegens desen Staet, de Stadt Meurs tot een handelplaets had genoemt, den selven sich daer op had verklaert, dat dese plaets niet konde aen-nemen, eensdeels als onbequaem tot soo grooten Vergaderinge, en andersints om dat noch onder 't Rijck soude worden gerekent, dan dat daer op hadde aengeboden, eenige plaetsen op de grensen na Nederlant gelegen, als schijnende genegen te wesen tot eenige plaetse in Switserlant; doch dat sijn hoogstged. Maj. van Groot-Brittannien, om dit groot werck te vorderen, aen sijn voorn. Gesant gelast had voor te stellen de Stadt Nimwegen, tot de plaets van de t' samenkomst: **Waer op haer Ho. Mo. Gedeputeerden met de Ministers van de Bontgenooten in onderhandelinge traden/ om hun dese plaets smakelijck te maecken. Den Hertogh van Villahermosa wiert toen wegens haer Ho. Mo. begroet/ wegens het aenvaerden van de Lantvooghdy der Spaense Nederlanden. De Heeren Staten van Groeningen/ maeckten toen aen haer Ho: Mo: bekent/ dat sy Prins Hendrik Casimir van Nassouw mede tot haer Erfstathouder hadden verkooren. Hy was den 22. der voorleden maent binnen Groeningen heerlijck ingehaelt/ komende te water van Leeuwaerden: Aen de Drapoort trat hy in een Caros/ daer 3 Vaendelen Burgers in volle wapenen geplaetst waeren/ als mede 3 Standaerden Ruyterye/ en reedt soo na 't Hof/ daer hy van eenige Heeren uyt de Regeeringe wiert verwellekomt. Na verblijf van enige dagen trock hy na de Drenthe/ en wiert daer als Stathouder en Capiteyn Generael geintroduceert: Men sprack toen ter tijt veel van eenige moeyten/ die 'er tusschen sijn Vorstel. Doorl. en den Heer Rabenhaupt in die gewesten was geweest. Vermits dese maent 100 Jaren verstreken waren/ dat de Academie tot Leyden/ door den Heer Prins Willem de eerste/ hooglofl. gedachtenisse/ was gesticht/ soo wiert sijn Hooght. den Heere**

Prince van Oranjen versocht / tegenwoordigh te willen wesen in 't verjaeren van de instellingh der Academie / gelijck hy dan oock aennam / en den 8. deser / 's uchtens ten 8 uren van Zuylesteyn in de gemelde Stadt quam: De Burgerye was in de waepenen / en wiert sijn Hooght. soo als hy uyt sijn Jacht te lande trat / van den Heer van Maesdam / Curateur van d' Academie / in de naem van de Heeren Curateuren verwellekoomt / en van den President Burgermeester / de Heer van der Meer / met gelijke beleeftheyt / geleyt in de Koets van de Heer van Maesdam / welcke Koets met 6 Paerden getrocken / van 14 andere / met 4 en 2 Paerden wiert gevolght; Dus tot aen 't Stadthuys gereden / quam de geheele Gerechtsbanck sijn Hooght. gesamentlijck ophalen / en deed den Heer Gool / Opperschout / het woort / alwaer omtrent een uur geweest hebbende / wiert door de Magistraet geleyt tot aen d' Academie / daer de Professooren sijn Hoogheyt ophaelden / en in 't Auditoire brachten / waer hy onder een vercierden Hemel / met groen loofwerck ging sitten / en eerst het musijck / daer na de Oratie van den afgaenden Rector Magnificus Spe / en vervolgens weer 't musijk hoorde; waer onder sijn Hooght. na de Doelen vertrok / en aldaer treffelijck wierdt onthaelt; hebbende al te vooren den Heer Johan Beuckelman tot Rector Magnificus voor dit Jaer verkooren. Den selven dagh vertrock sijn Hoogheyt noch na den Haegh / en na een kleyn verblijf van daer weder na Zuylesteyn / om daer de goetdunckens van de Provintien te vernemen / over 't aenvaerden van 't Hertogdom Geldre en Graefschap Zutphen: Maer de advysen uyt Hollandt waeren over dese saeck niet eenderley; van die van Zeelant gaben het navolgende:

Den 15. Februarij, 1675.

DE respective Leden wederom gesommeert zijnde, haer ten principalen te willen verklaren, op den Brief van uytschrijvinge ende by gevoeghde stucken, rakende de presentatie van de Hoogh Overigheyt en Souverainiteyt van het Furstendom Gelre ende Graefschap Zutphen, aen sijne Hooght. den Heer Prince van Oranje gedaen, en daer op de selve den goeden en wijsen Raet van dese Provintie was versoeckende: hebben de H. Gedeputeerde van Middelburgh, uyt last van de H. hare Principalen gesegt, dat men in dit hooge poinct niet affonderlijck van de Provintie van Hollant konde gaen, dat men daerom alvoorens kennisse behoorden te hebben wat by die Provintie in dese saeck was geresolveert; dat andersints een affonderling advijs van dese Provintie van geen effect soude zijn, maer selfs verwijderinge tusschen Hollant ende Zeelandt maken: dat daerom nadere Brieven behoorden te werden afgewacht: dat andersints het bericht datter nu was, gesegt wierde mede te brengen dat de Provintie van Hollant de redenen, die voor en tegens dese sake waren, aen sijn Hooght. soude hebben gesonden, om daer uyt te kiesen dat de selve soude oordeelen dienstig te wesen, en dat de H. van Middelburgh wel inclinatie hadden, haer daer by te voegen. De H. Gedeputeerde van Zirickzee beklaeghden haer, dat sy en andere Leden door de H. Gedeputeerde van Middelburgh nu soo lange waren opgehouden: dat dit haer geadviseerde geen advijs en was, dat men de gem. H. van Zirickzee in het eerste had beschuldigt, dat zy ongereet quamen: dat sijn Hooght. niet en had versocht om over dese sake met Hollant te confereren, maer van yder Provintie apart haer advijsen en goeden Raet gerequireert. Dat over dit subject geen Brieven en waren te gemoet te sien: dat Hollant was gescheyden, en geen communicatie van haer doen in dese sake aen dese Vergaderingh had gegeven, noch oock niet te wachten was, en dat derhalven de H. van Middelburgh daer op haer advijs, ten principalen niet en beliefden af te leunen of uyt te stellen, de H. en Gedeputeerde van der Goes, conformeerden haer in substantie met de H. van Zirickzee, met byvoeginge, dat sy haer na huys souden begeven, in cas men haer langer soo vruchteloos souden willen ophouden. Alle de andere Leden argeerden insgelijckx dat de H. Gedeputeerde van Middelburgh ten principalen souden willen adviseren, en daer op vervolgens wesende gesommeert, hebben op het welbehagen van de H. hare Principale, met belofte van het selve morgen te sullen suyveren, voor haer opinie en advijs verklaert, dat men de redenen tot het aenraden van die sake, als mede de redenen die daer dienen tot het afraden van die sake, by geschrift soude vervat-

ten, en aen sijn Hooght. oversenden, om daer in te doen soo als sijn hoogwijsen Raet gedragen sal. De andere Leden hebben het geaviseerde voor geen advijs ten principalen konnen aensien, voegende de H. van Zirickzee en Goes daer by, dat het vreemt was dat de H. van Middelburgh haer op de sake selfs niet en wilden uytten, hebbende nu soo lange tijt van deliberatie gehad, en nademael de selve daer toe niet en waren te permoveren, soo hebben alle de andere Leden verklaert ten principalen te sullen adviseren, en de H. Gedeputeerde van Zirickzee vervolgens gesegt, dat de H. hare Principalen op dese importante sake nader delibererende, en dat zy alle de redenen tot het aen en afraden van dien wel hadden overwogen, haer hadden gelast voor advijs in te brengen, om zijn Hooght. de Heer Prince van Orangie, voor af hooglijck en in de beste forme te bedancken voor de eere, die de selve aen de Provintie in dit raetvragen komt te bewijsen, en dat sijn Hooght. de H. Staten van Zeelandt belieft te houden voor sijn goede en confidente Vrienden, en dat de H. hare Principalen, tot beantwoordinge van dien oock oprechtelijck souden raden, namentlijck, om de presentatie by die van Gelderlant gedaen, te excuseren, alsoo sy oordeelden het selve voor den Lande in 't generael niet dienstig soude wesen: dat het seer te disputeren soude zijn, of het met de Unie wel soude konnen bestaen, dat aldaer de eene Provintie soude zitten en geregeert werden door een Souverain en de andere Staetsgewijse, gelijk tot nog toe is geschiet: dat de dispariteyt groote disputen, jalousien, en verdeeltheyt van gemoederen soude verwecken, als waer door soo verre van de oude gronden en forme van Regeeringe soude zijn afgeweken: dat de Ingesetenen van het Lant, die voor desen soo seer hadden gemurmureert dat zijn Hooght. niet tijdelijcker de hooge en eminente Charges van zijn Doorl. Voorouders had toegebracht, gelijck dese Provintie daer toe altoos heeft gearbeyt, nu wel licht ongenoegen over dese veranderinge souden toonen, te meer, om die oock op de andere Provintien reflexeerde, alhoewel het nu maer alleen scheen die van Gelderlant te raken: dat de naem en apprehensie van een Souverain, 't sedert het afsweeren van den Koningh van Spangien, en het stabileeren van de loffel. Regeeringe deser Landen, die nu by de 100 Jaren geduurt heeft, by alle de Ingesetenen seer odieus was, alsoo die de vryheydt boven alles beminden, en dat oock onder die naem en daet de Commercie liefst woonde en floreerde, en dat oock most gehouden worden de forme van Regeringe in dese Landen, als door Godt uyt den Hemel aen de goede Ingesetenen gegeven was, en dat vervolgens daer by te blijven het beste en sekerste soude wesen; daer by oock sijn Hooght. soo veel eer en luyster komt te genieten, en daer nevens te besitten de genegentheyt van alle de Ingesetenen, die met een groote confidentie ende vergenoegen aensien dat zijn Hooght. door sijn bedieninge en directie de exercitie heeft van meest alle de voornaemste deelen van Souverainiteyt, terwijl den eygendom daer van blijft aen de H. Staten van de respective Provintien, en dat een opdracht van het Furstendom van Gelderlant, en Graefschap Zutphen, of van eenige andre Provintie, die eer en luyster niet en soude vermeerderen, maer wel die confidentie verminderen: dat de H. Regenten van Zirickzee derhalven meenden dat het de beste getrouste Vrienden van sijn Hooght. waren, die den selven sulcke en diergelijcke presentatien quamen af te raden, en daer en tegens aen te raden het maintineren van de oude loffelijcke Regeeringe deser Landen: dat zy derhalven alleen eenparigh adviseerden, als oprechte Patriotten van het Vaderlandt, en Liefhebbers van sijn Hoogheyt tot quijtinge van haer Ampt, Eed en conscientie, niet twijffelende of dese hare openhertigheyt en candeur soude zijn Hooght. aengenaem wesen. De H. Gedeputeerden van der Goes hebben gesegt, dat de H. hare Principalen de Brieven en versochte advijs van sijn Hooght. den Hr. Prince van Orange met grote eerbiedigheyt hadden gesien, en oock verklaerden aen zijn hoog-aensienlijck Persoon, wegens de onwaerdeerlijcke diensten aen den Lande bewesen, soo veel eere en danckseggingе te willen helpen bewijsen als eenige Provintie, maer dat het selve door diergelijcke presentatie, als door de Provintie van Gelderlant nu was gedaen, niet en konde geschieden, om redenen by de H. van Zirickzee wijtloopigh gerepresenteert: dat het qualijck te bedencken was dat dese presentatie in Gelderlant eenparig soude zijn geresolveert: dat het heel gevaerlijck en dangereux was die aen te nemen, als men in behoorlijke achtingh nam en considereerde de gront daer op de Regeringe deser Landen was gefondeert, en waer toe de naturellen van de Ingesetenen inclineerden: dat de naem van Hertogh of Graef seer hatelijck was, en alsoo veel haet en ongenegentheyt daer tegens souden werden op genomen, als 'er jegenwoordigh liefde en toejuichen wert gespeurt: dat zijn Hooght. in de hooge digniteyten en bedieningen van zijn Doorl. Voorouders is gestelt, en de Regeringe daer door allenthalven gebracht in het oude spoor; dat zijn Hoogheyt door dese bloote Titels van Hertogh ende Graef niet meer gesagh noch bewindt soude werden toegebracht, als die zijn Hooght. albereyts exerceert, gelijck by het advijs van de H. van Zirickzee in 't breede wert aengewesen, en dat de Ingesetenen, onder de soete naem van Vryheyt, tot alle bereytwilligheyt, diensten en schattingen zijn te brengen, die sy op verre naer soo veel onder een Souverain niet en souden willen dragen, gelijck de voorige tijden geleert hebben. Dat oock de Unie daer in die van Gelderlant nu wederom zijn geadmitteert, en vervolgens aldaer op haren eersten rang verschijnen sullen, de ongelijckheyt of tweederhande Regeringe van Provintien, niet wel souden konnen dragen, dat het selve een gedurige twist en jalousye soude geven, particulierlijck tegen de Provintie van Gelderlant, die men zigh inbeelden soude, dat altoos meer voorspraeck en avantagie soude genie-
ten

ten als eenige andere Provintie, en dat dit begin met Gelderlant gemaeckt, de andere Provintien soude schijnen te trecken of persuaderen om mede haer Hoogheyt een Souverainiteyt op te dragen, en alles onder een Eenhoofdige Regeringe te brengen, 't welck te duchten is, dat dan niet als met een groote confusie soude toegaen, en meer furie van de Ingesetenen als voor heenen verwecken: Alle Commercie en Navigatie soude staen te verhuysen, also die een vrye Regeeringe bemint. Dat het oock een ondanckbaerheyt tegens Godt soude zijn, die Regeringe te gaen veranderen, die nu door de outheyt so seer is bekrachtigt en uyt den Hemel wonderlijck bewaert ende gezegent, en daer toe geen reden noch noot voor handen is, dat sy H. van der Goes daerom vertrouden, dat zijn Hooght. dese aenbiedinge van Gelderlant sal declineren, immers sy souden zijn Hooght. eenpariglijck wegens de H. hare Principalen, bidden alles wel en rijpelijck te overwegen en te willen kiesen liever als Gouverneur, Stadhouder en Kapiteyn Generael met de liefde en minsaemheyt van alle, de saken van het Vaderlandt en van yder Provintie te willen helpen bestieren en beleyden, als een andere Titul en qualiteyt aen te nemen, die van sulcken goeden odeur en uytslagh niet en soude wesen, en vervolgens een Brief van afradinge op de beleefste wijse laten afgaen, en zijn Hooght. oock specialijck te bedanken over de eere en confidentie die de selve aen de H. Staten van Zeelant belieft te bewijsen; verklarende dit haer advijs voort te komen uyt de oprechtigheyt van haer gemoet, ten beste van het Vaderlant en zijn Hooght. en tot quijtinge van haer Eed en schuldige plicht. De H. Gedeputeerden van Tholen, hebben in opvolginge van de goede intentie van de H. hare Principalen verklaert, dat sy rijpelijck overwogen hebbende de redenen, die de H. van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders Regenten van de Steden van Gelderlant hebben bewogen, om aen zijn Hooght. het Hertogdom van Geldre en Graefschap Zutphen te presenteren, seer gefondeert hebben gevonden, als nemende haer oorsprongh uyt een natuurlijcke danckbaerheyt, die sy haren Verlosser schuldigh zijn, die in der daet noyt genoegsaem kan worden gerecompenseert en erkent, dat sy hebben gesien de slechte defensie die daer is geweest door de weynig authoriteyt, en confusie in haer Regeeringe, en daerom wijsselijck daer in hebben willen voorsien, met een Opper-hooft en Hertog te verkiesen, daer op zy hare sorge confidentelijck sullen konnen leggen, oock den geheelen Staet daer in konnen gerust zijn, geconsidereert de Provintie van Gelderlant een voorburgh is van andere Provintien, die nu hier door sullen worden geassecureert: dat oock dese delatie de Unie niet en raeckt, alsoo de Provintie van Gelderlant als een geconquesteerde Provintie moet werden aengezien; dat oock geen Provintie hier over eenige reden van aenstoot kan nemen, alsoo de delatie van dese hoge qualiteyten op haer geen de minste reflexie heeft, maer alleen op de Provintie van Gelderlandt, en dat men derhalven behoorde bereyt te zijn, daer het onheyl over den Staet van daen is gekomen, nu onder zijn Hooght. wert geassecureert. En souden derhalven de Heeren van Tholen dese delatie en overgifte wel konnen aenraden, en vervolgens zijn Hooght. daer mede congratuleren; oock de Regenten en Ingesetenen van Gelderlant en Zutphen, alsoo sy reden hebben Godt daer over te dancken, terwijl zy onder zijn Hooght. als haren Hertogh en Graef, een stil en gerust leven staen te lijden. De H. Gedeputeerde van Vlissingen seyden, dese deliberatie van sulcken gewicht niet te vinden, als by eenige Leden wel wort opgenomen, en dat het een enckele complaisance van zijn Hooght. is, dat hy de Provintie van Zeelant raet vraegt, alsoo de saeck eygentlijck Gelderlandt spectcert, en daer by de Provintie van Zeelant niet en is geintresseert, noch oock dese saeck by consequentie op haer niet en reflecteert: Dat Gelderlant schuldigh was, over de hooge conduite van zijn Hooght. en hare verlossinge daer door te wege gebracht, een eclatante preuve van hare danckbaerheyt te geven, en dat dese aenbiedinge maer een geringe portie was, van 't geen zy meer schuldig zijn. Dat de Provintien van Hollant en Zeelandt zijn Hooght. eerst Stadhouder en daer na Erfstadhouder hebben gemaeckt tot een bewijs van hare affectie en danckbaerheyt, doch niemant heeft haer daer over gemoeyt, en daer om oock geen redenen dienen om dese goede inclinatie en beweginge van Gelderlandt te improberen: Dat oock tot dese improbatie quade fondamenten werden geleght, als of daer uyt soude moeten volgen het aenstellen van een Souverain over den geheelen Staet, daer op het selve niet en siet, noch oock in geen bedencken van gelijckheyt, ten respecte van dese Provintie kan getrocken werden. Dat oock aen den Staet in het gemeen door dese delatie een groote securiteyt sal worden toegebracht, alsoo gelijck de H. van Tholen hebben gesegt, Gelderlant een voorbourg van de selve is, en nu aldaer beter sorge sal werden gedragen, oock de Provintie van Gelderlandt ongetwijffelt gehouden tot beter prestatie van haer Consenten, en ten respecte van de Unie dat dese delatie daer geensints tegens strijdigh was, alsoo by de Capitulatie daer voor wel was gesorght. Dat men oock op een abusif fondament in dese sake soodanige abusive argumenten niet most gebruycken, noch die laten climineren, op dat onder de gemeente geen mesfiance mogt worden genomen. Om alle welcke redenen de H. van Vlissingen zijn Hoogheyt op het beleefste voor de gegeven communicatie en versocht advijs souden bedancken en den selven bidden het geofffereerde van Gelderlandt aen te nemen, niet twijffelende of den zegen van den Hemel sal daer overkomen. De H. Gedeputeerde van der Vere, versochten dat de redenen pro & contra in dese groote saeck tegens morgen mochten werden opgesteldt, om daer te konnen af en toe doen, en vervolgens zijne Hooght. te werden toegesonden, sonder die af, of aen te raden, met beleefde dancksegginge over de gegeven communicatie en versochte consulten.

Dat

Den 16. Februarij, 1675.

De H. Gedeputeerpen van Middelburgh versocht zijnde, haer nader op het grootte poinct van deliberatie te willen verklaren, hebben uyt speciale last van de H. Principalen, voor haer positif advis gezegt, dat men sijn Hooght. den Hr. Prince van Oranje in de beste forme over de gegeven communicatie en versocht advijs behoorde te bedancken en te kennen geven, dat men in dese sake selfs, na die wel overwogen te hebben, seer veel difficulteyt en bedenckelijckheyt vont, soo ten respecte van de Unie, als de Persoon van zijn Hooght. selfs, en derhalven die refereerde aen des selfs hooge wijsen raet, om daer in te doen soo als zijn Hooght. voor 't gemeene best, mitsgaders de rust van het Vaderlant en de goede Ingesetenen van dien soude bevinden te behooren. De H. Gedeputeerden van Vere insgelijk versocht sijnde ten principalen te adviseren, hebben geseght uyt speciale last van de Heeren hare Principalen, dat sy, voor sijne Hooght. hadden alle de genegentheyt, die yemant voor die Prince soude konnen toonen, ja haer eygen leven. En in dese saeken drie dingen considereerden, eerst ten respecte van de Provintie van Gelderlant selfs, dat deselve qualijck deden met hare Souverainiteyt te willen overgeven, sonder kennis en tegens de meeningh van de Unie, die alle de Provintien als tot een Provintie hadden gemaeckt. Dat de Regenten de Souverainen niet en waeren, maer alleen het representatif, en schuldigh stonden de Regeeringe aen de posteriteyt over te geven, gelijck sy deselve van de Voorsaeten hebben ontfangen. Ten 2. ten respecte van sijn Hooghts. Persoon, dat de liefde en gunst van alle de Ingesetenen, blijvende de Regeeringe gelijck die nu was, meerder weerdigh was, als een bloote naem en titel. Ten 3. dat de rust en het welvaren van 't Vaderlant dependeerde van die forme van Regeeringe, die 'er jegenwoordigh was, waer onder oock de Commercie en 't welvaren meest konden werden gequeeckt en tot fleur gebracht: Dat de Heeren van der Vere daer om het aenraden van de presentatie by die van Gelderlant aen zijn Hooght. gedaen, niet gefondeert en vonden, maer wel ter contrarie het af raden, om de vordere redenen by de H. Gedeputeerden van Zirickzee en Goes gisteren op 't breede geallegeert, en dat het exempel van Gideon de Richter Israëls, ten desen seer applicabel was om te werden gevolgt. Welcke twee advisen wesende gehoort, en daer by gevoegt het geadviseerde van de vier andere Leden in de notule van gisteren breeder gementioneert, en door den Raet-Pensionaris volgens het versoeck van de meeste Leden, eenige concepten van antwoorde, om aen sijn Hooght. te werden afgesonden, hadde voort gebracht, en dat daer over veel en verscheyde omvragen waren gedaen, sonder dat de advisen van de Leden hebben konnen worden geconcilieert, en dat op een conclusie met de meerderheyt van de advisen wierde gedrongen. Is eyndelijck met meerderheyt van stemmen geconcludeert, om zijn Hooght. den Hr. Prince van Orange te raden de presentatie van die van Gelderlant aen zijn Hooght. gedaen van de Vorstelijcke hooge Ovrigheyt van het Hertogdom van Geldere en Graefschap van Zutphen niet aen te nemen, en het selve aen zijn Hooght. door een beleefde Missive bekent te maken, daer toe een van de opgestelde concepten Missiven is geamplecteert, soo als die hier na van woorde te woorde geinsereert volgt. De H. Gedeputeerden van Middelburg hebben doen aenteyckenen, dat sy de voornoemde af te senden Missive mede wel amplecteren, als over een komende met haer advis, maer dat zy de achterste periode, beginnende met de woorden, dat is na ons oordeel, &c. souden uytlaten. Zirickzee, Goes ende Vere sustineerden, dat het eerste concept van Missive, als behelserde de redenen van afradinge hadde behooren te werden afgesonden, en dat die voor haer sentiment hier na souden worden geinsereert. De H. Gedeputeerden van Tholen verklaerden te persisteren by haer geadviseerde, en dat het selve hier na volgende nochmaels soude worden geinsereert. De H. Gedeputeerden van Vlissingen verklaerden en versochten het selve, en sustineerden daer en boven dat men de Missive niet wel aen zijn Hooght. konde af senden, maer alleen of simpelijck de genomene conclusie of oock daer nevens de advijsen van alle de Leden.

Missive van d'E. Mog. Heeren Staten van Zeelant, aen sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie.

Wy hebben wel ontfangen uwe Hooghts. Missive van den 31. der voorleden maent met de by gevoegde resolutie van de Heeren van de Ridderschappen en Edelen, mitsgaders de Regenten van de respective Steden der Furstendom van Gelderlant en Graefschap van Zutphen, rakende de presentatie aen uwe Hooght. gedaen, van de Furstelijcke hooge Ovrigheyt en Souverainiteyt van het hooghgem: Hertogdom en Graefschap, onder de Tijtel en Waerdigheyt van Hertog van Gelderlant en Graef van Zutphen, daer op wy ons eerst geobligeert vinden, uwe Hoogheyt over soo liberale en openhartige communicatien ten hooghsten te bedancken, bysonderlijck oock dat uwe Hooght. sich alvooren ter eender of ter andere zijde op dese importante sake te verklaren, soo obligantelijck daer in de assistentie van onsen goeden en getrouwen raet gelieft te versoecken, en ons vervolgens te kennen en te vereeren met die qualiteyt van uwe Hooghts. seer bysondere goede Vrienden, gelijck wy oock in der daet, met de uytterste genegentheyt en trouwe van uwe Hooghts. aenmerckelijcke geboorte af, selfs in de allerquaetste

gnaetste en difficielste tijden, daer van professie hebben gemaeckt, en altoos geweest en gearbeyt, om aen uwe Hooght. te differeren en op te dragen die hooge en aensienlijcke bedieningen, en digniteyten, die by zijn Doorl. Voorouders soo loffelijck en geluckelijck zijn bekleet, en die den dienst en gront-maximen van den Staet, en uwe Hooghts. eygene meriten quamen te eysschen en te vorderen, gelijck oock na veele verdrietige en schadelijcke tegenworstelinge, eyndelijck door Godes genadige en alwijse bestieringe tot ons overgroot contentement is geschiet, en daer na erffelijck aen uwe Hooghts. wettige mannelijcke descendenten vast gemaeckt, invoegen dat den Staet der Vereen: Nederlanden, voor nu, en het toekomende is gestelt en gebracht tot die forme van Regeeringe, die Godt uyt den Hemel haer selfs schijnt gegeven te hebben, en daer door de selve voor heenen soo wel en aengenaem is geregeert, en tot sulck een hoogen aensien en welvaert gebracht geworden: op dese vaste en gezegende gronden sal onse affectie en trouwe tot uwe Hooght. en zijne seer gehoopte Doorl. Descendenten noyt ophouden, maer altoos en eeuwigh duren. Maer om uwe Hooght. in dese importante sake te dienen van onsen goeden en getrouwen Raet, moeten wy rondelijck bekennen, daer inne soo veel scrupelen en difficulteyten te vinden, soo ten respecte van de gemeene en particuliere regeeringe deser Provintie, als ten aensien van uwe Hooghts. aensienlijck Persoon, dat wy, gelijck in veel andere saken, oock in desen recours moeten nemen, tot uwe Hooghts. hooge wijsheyt en discretie, en tot innerlijcke kennisse, die den selven heeft van den aert en constitutie van de Regeeringe van den Staet in 't gemeyn, en van yder Provincie van den selve in 't particulier, oock waer toe de inclinatie en genegentheyt van de goede Ingesetenen is hellende. Om alle 't selve wel te balanceren, en 't gewicht daer van te doen overslaen, en vallen tot de meeste aengenaemheyt, ruste en dienst van het gemeene Vaderlandt, ende uwe Hooghts. grootste roem en eere, dat is naer ons gevoelen, om de presentatie by die van Gelderlandt, aen uwe Hooght. gedaen, te declineren, na het loffelijck exempel van Gideon, den Richter Israëls, als hem in zijnen tijt gelijcke opdracht door Godes Volck wierde gedaen, tot een danckbaerheyt, dat hy haer soo geluckelijck uyt der Medianiten handen en slavernye verlost hadde, gelijck oock nu door uwe Hooghts. hant soo veel heyl in het Vaderlant is toegebracht, waer mede sullen wy met alle onse genegentheyde Godt Almachtigh bidden, &c.

Doorluchtige PRINS.

In 't Hof van Zeelant tot Middelburgh den 16. Februarij, 1675.

De Provintie van Uytrecht besloot oock wegens dese saeck/ de onderstaende resolutie aen sijn Hooght. te senden:

Extract uyt de Resolutien van de Ed: Mog: Heeren Staten 's Landts van Utrecht. Veneris den 29. Januarij, 1675.

By Resumptie gedelibereert zijnde op de Missive van zijn Hooght. den Heer Prince van Orange, mitsgaders de conditien en verbintenissen, waer op de H. Ridderschappen en Edelen, mitsgaders Regenten van de Steden van 't Hertogdom van Gelderlant en Graefschap Zutphen aen hoog-gem. sijn Hooght. de hooge Overigheyt over de selve Provintie zijn opdragende, breeder by de notule van den 25. deser gementioneert, is na ingenomen rapport van de Heeren Ruysch, ende andere haer Ed. Mog: Gecommitteerdens, hebbende achtervolgens en in voldoeninge van der selver Resolutie commissoriael op gisteren gedecerneert, den inhouden van hooghged. Missive en Conditien geëxamineert, eenparig geresolveert als volgt. De Staten van den Lande van Utrecht, Staets-gewijse beschreven en vergadert zijnde, aendachtelijck gelesen en geexamineert hebbende de Missive van sijn Hooght. den Heer Prince van Orange, van den 31. deser loopende maent Januarij, Nieuwen stijl, houdende in effecte, dat de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Regenten van de respective Steden des Furstendoms Gelre, en Graefschaps Zutphen, eerst in de respective Quartieren, Quartiers-gewijse, en daer na oock alle by den anderen Staetsgewijse vergadert geweest zijnde, goet gevonden hebbende aen hooghgem. sijn Hooght. te defereren de Furstelijcke hooge Overigheyt van 't gem. Hertogdom en Graefschap, onder den titul en waerdigheyt van Hertogh van Gelre en Grave van Zutphen, met versoeck, dat hooghgem. zijne Hooght. eenige Commissarisen geliefde te nomineren, om over de Conditien en verbintenissen, waer op de ged. delatie is gedaen, met de gem. Heeren van de Ridderschappen en Edelen, mitsgaders Regenten der voorsz. Steden, nader te concerteren en te verdragen, hooghgem. sijn Hooght. niet hadde kunnen resolveren, haer dien aengaende ter eenre of ter andere zijde te verklaren, maer goet gevonden aen haer Ed: Mog: daer van communicatie te geven, met gants vrundelijck versoeck, dat de selve hooghgem. zijn Hooght. over soo importanten sake, van haren goeden raet, consideratien ende advijs wilden dienen. Mitsgaders gehoordt hebbende de lecture van opged. Conditien ende verbintenissen: Hebben de welgem. H. Staten, na voorgaende ernstige deliberatien, goet gevonden en verstaen, te verklaren, als by haer Ed. Mog. verklaert wert by desen, haer de opged. delatie van harten aengenaem en

welgevalligh te zijn, over sulcks van eenstemmigh sentiment en advijs zijnde, dat hooghgem. zijne Hooght. de selve aenbiedinge en opdracht, waer mede welgem. H. Ridderschappen en Edelen, mitsgaders Regenten en Steden zijn betuygende hare sincere confidentie, hooge achtinge en ongeveynsde affectie op en tot de Doorl. Persoon van hooghgem. zijne Hooght. als mede hare oprechte danckbaerheyt en ware erkenteniſſe van de overgroote en voortreffelijcke dienſten en avantagien, haer by hooggem. zijn Hooght. door ſijnen onvermoeyelijcken arbeyt, hoogh wijs beleydt, en onverwinnelijcke kloeckmoedigheyt, tot de verloſſinge van hare Provintie, uyt het tirannicque gewelt der Vyanden onder Godes genadigen zegen toegebracht, goedertierentlijck behoorde aen te nemen en te amplecteren, op soodanige conditien, als tusschen hooghgem. H. Ridderschappen en Edelen, en Regenten van de voorſz. Steden, met onderlingh concert nader sullen werden geconvenieert en vaſt geſtelt, en haer Ed. Mo. hertgrondigh wenschende, dat Godt Almachtigh hooghgem. zijn Hooght. by aenvaerdinge van meeropged. hooge waerdigheden en Regeeringe met alle heyl, welvaren en proſperiteyten, mitsgaders een glorieusen en zegenrijcken aenwas van meerder digniteyten en preëminentien, gelieve te begenadigen, verklarende haer Ed: Mog: genegen en bereytwilligh te zijn, daer toe alles na haer beſte vermogen ter aller gelegentheden te sullen contribueren, en hebben haer Ed: Mo. vervolgens mede verſtaen en geconsenteert, als verſtaen en consenteren by desen, dat by aldien hooghgem. zijne Hooght. meer opged. gedefereerde hooge Overigheyt van en over hooghgem. Provintie van Gelderlandt en Zutphen, mochte goet vinden en resolveren, te amplecteren en te aenvaerden, de selve Provintie, soo wel gedurende de Regeeringe van hooghgem. zijne Hooght. en des selfs mannelijcke descendenten en nakomelingen, als by der selver overlijden sonder mannelijck oir na te laten, (het welcke des al te alderdroevigſte Godt Almachtigh na zijn oneyndige genade den Lande niet wil laten toekomen) ten allen tijden inseparabel sal zijn en blijven onder de Unie, by de gesamentlijcke Bontgenooten in den Jare 1579. alhier aengegaen en vaſt geſtelt, en ter Generaliteyt gauderen ende genieten alsulcken rangh, gesagh, recht en authoriteyt, als meer hooghgem. Provintie aldaer voor de invasie der Fransse heeft beseten en geexerceert gehad, en is voorts goet gevonden te versoecken en te committeren, als versocht en gecommitteert werden by desen de Heeren Rosa, van Duyckenburgh ende Burgermeeſter Nilleſteyn, nevens den Secretaris van de Staten, om dese haer Ed. Mog. verklaringe en Resolutie aen meer hoogh gem. zijn Hooght. in alle eerbiedigheyt bekent te maken, en ter hant te ſtellen, met gants dienſtvrundelijck versoeck, dat de selve voor aengenaem en gevalligh gelieve op te nemen en te houden. Gedaen in de Vergaderinge van haer Ed: Mo: de Staten 's Lants van Utrecht. Veneris den 29. Januarij 1675.

Sijn Hooght. dan dese addvijsen hebbende ontfangen/ en wel daer uyt bemerkende/ dat het aenvaerden van dit Hertogdom by veele leden groot nabedenken soude verwecken/ soo besloot hy om al de Weerelt de oprechtigheyt van sijn voornemen te doen sien/ dese aenbiedinge van de Staten van Gelderlant/ te weygeren/ en hun daer over te bedancken. Hy dan ten dien eynde na Arnhem getrocken/ quam daer den 15. deser 's namiddags/ tusschen 3 en 4 uren/ ende dede ter selver tijt sijn intrede; de Gedeputeerden der 3 Quartieren van Gelderlant/ reden sijn Hoogheyt een half uur buyten de Stadt te gemoet/ alwaer den Heer Rossem van 't Quartier van Nimwegen/ hem verwelkomde; buyten de Poort stont de Ruyterye van die besettinge/ sijnde het Regiment van de Marquis van Mompeljan/ in de wapenen/ daer sijn Hoogheyt met een groot gevolg en aensienlijcken stoet door reet/ tot aen de Stadt; waer de Magistraet hem mede verwelkoomde. Van de Poort tot aen het Huys van den Heer van Roosendael/ daer sijn Hooght. sijn verblijf nam/ waren 2 Regimenten Krijgslupden/ en 6 Vendels Burgers in orde geplaetst; voor de deur van den geseyde Heer Roosendael stont een groote meenigte van Pijpers en andere Speelders/ die heerlijck opbliesen/ en alle de Straten daer sijn Hoogheyt doortrock/ waren met Triumphpoorten/ Piramides van groente/ en ander vercierſel van sinspreucken/ afbeeltsels/ Oranje Vlaggen/ &c. opgepronckt. Den 18. sijnde Sondag quam sijn Hoogheyt in de Kerck/ alwaer te sijner eere een schoon musijck wierdt gesongen. Den 19. gingh sijn Hoogheyt op de Jacht na Voorewaert. Maer den 20. verscheen hy in de Vergaderinge der Ridderschappen

M.

en Steden/die hem de waerdighept van't Hertogdom Geldre en't Graefschap Zutphen hadden aengeboden; welcke hy op de beste en krachtighste maniere voor de overdraght in de voorsz. waerdighept bedanckte / en met een de selve weygerde; gelyck sijn Hooghept sulcks in den volgenden brief aen de Staten van Uytrecht te kennen gaf:

Edele Mogende Heeren, besondere goede Vrunden. De Heeren Rosa, van Duyckenburgh, Nellesteyn, nevens den Secretaris van U Ed. Mog. hebben ons bekendt gemaeckt, ende ons vervolgens overgelevert de resolutie van U Ed: Mog: genomen in hare Vergaderinge den 29. Januarij lestleden, stilo loci, zijnde een responsif op onsen Brief geschreven tot Suylesteyn den 31. daer te voorens, nieuwen Stijl, en sulckx het advijs dat U Ed. Mog. op ons versoeck aen ons hebben gelieven te geven, op de propositie aen U Ed. Mog. gedaen, of namelijck wy souden aen nemen of excuseren de Furstelijcke hooge Overigheyt des Hertogdoms Gelre en Graefschap van Zutphen, onder de waerdigheyt van Hertogh van Gelre, en Graef van Zutphen, aen ons by de Ridderschap en Steden van hooghgem. Furstendom en Graefschap gedefereert, en hebben wy uyt de voorn. Heeren, U Ed. Mog. Gecommitteerden, verstaen, en uyt de voorsz. resolutien gesien, dat U Ed. Mog. van opinie soude wesen, dat wy de voorsz. waerdigheyt souden behooren aen te nemen. Wy vinden ons verplicht U Ed. Mo. te bedancken, voor de moeyte die de selve hebben willen nemen van hare deliberatien over de voorsz. sake aen te stellen, en voor de singuliere affectie en genegentheyt, die U Ed. Mog. t'onswaerts altoos hebben gedragen, en daer van de selve in de voorsz. Resolutien oock seer uytstekende expressien en preuves geven; en het en kan aen ons niet anders als seer aengenaem zijn te bespeuren, dat de affectie, genegentheydt en het vertrouwen, dat oock andere Ingesetenen deser Landen op ons en tot ons Persoon zijn hebbende en stellende, in U Ed. Mog: geene jalousye of misvertrouwen en heeft verweckt, en dat U Ed. Mog. hebben gemeynt, dat wy de selve Ingesetenen niet en souden hebben behooren te frustreren van die hoope, die zy dien aengaende op ons hadden gestelt; maer nademael wy werden geinformeert, dat het aen nemen van de voorsz waerdigheyt by eenige soude causeren een groote jalousie en nabedencken, en dat sommige daer uyt souden willen af nemen, dat wy door desen Oorlogh niet anders dan onse eygen grootheyt souden hebben beoogt, en alleen na meerder aensien en authoriteyt gestaen. So hebben wy (om soo vuyle en onbeschaemde calumniateurs te meer te overtuygen, hoe wel onse voorige actien en oock onse proceduren in dese saeck incontestabile preuven genoegh gegeven hebben van de oprechtigheyt van onse intentie, en dat wy de selve boosachtige menschen door het aenvaerden ofte excuseren van de voorsz. waerdigheyt noch slimmer noch beter souden hebben gemaeckt) goet gevonden de meergem. Heeren van de Ridderschappen, en Steden, op de beste en krachtigste maniere te te bedancken voor de delatie in de voorsz. waerdigheydt. En U Ed. Mog. daer van advertentie te geven. Waer mede desen eyndigende, beveelen wy U Ed: Mo: in de protectie Godes. Tot Arnhem den 20. Februarij, 1675. Onder stont,

U Ed. Mog: dienstwillige Vrundt,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Na dese weygering veranderde sijn Hooghept de Regeeringe van dese Provintie/ en bestelde deselve uyt de volgende Persoonen:

Magistraet tot Nimwegen.

Oude, Willem van Heuckelom. Jan van Welderen. Jan Breull. Coenraet Singendonck. Jan Kelffken. *Nieuwe aengestelde gewesene Regenten ende gecontinueert*, Nicolaes Fagel. Arnold Coermar. Henrik Heysen. Hendrick van der Meulen. Gijsbert van Mulicom. Willem Water. Gerhard Verheyden. Jacob Roukens. *Nieuw gekooren*, Francois Verbolt. Francois Romswinckel. Dirk Schijvelberg. Justinus de Beyer. Johan Versteegh. Johan Heuft. Marcus Verschoor.

Magistraet tot Thiel.

Lith, Berent van Welderen. Bodeck. Wynandts. Blanck. van Teffelen. Cock. Vulder. Bijl.

Magistraet tot Bommel.

Oude, De Bye. Jan de Cocq. Trip. Gijswijck. *Nieuwe aengestelde en gewesene Regenten*, Herwijnen. Bijstervelt. Pauw. Van Reydt. Jan Hol. De Frode. Wierts. Goris.

Magistraet der Stadt Zutphen.

Oude, Schimmelpenningh. Kreyinck. Van Lochteren. Ruyter. Valck. *Nieuwe aengestelde gewesen Regenten en gecontinueert*, Ten Broeck. Winsem. Munster. Ravers. Groten. Van Diemen. Essen.

Tot Doesborgh.

Middachten. Huygen. Rensen. Gijsen. Hulter. Mentinck. Bruynis. Peter Luytjes.

Tot Deutichem.

Hekeren Heer van Netelhorst. Verheul. Hagen. Dam. Rensen. Ketjes.

Tot Lochum.

Schoemaker. Schoemaker. Schut. Schut. Westenb.

Tot Grol.

Dr. van den Enden. Volmer. Ellegenshuysen. Ten Ham. Verwith. Everwijn Holtbarent.

Magistraet tot Arnhem.

Oude, Bentinck. Johan op ten Noorth. Eck. Gillis Everwijn. *Nieuwe aengestelde gewesene Regenten en gecontinueert,* Harscamp. Kelffken. Versteeg. Engelen. Coets. Jan Tulleken. Herbers. Mentem.

Tot Harderwijck.

Oude, Wijnbergen tot Oudenaller. Essen. Dedem. Schrasser. Clooster. Alewijn. *Nieuwe aengestelde gewesene Regenten en gecontinueert,* Heerde. Sluysken. Van Holten. Aert Brantzen. Feyt. Hasselaer.

Tot Wageningen.

Oude, Surmont. Muys. Noorman. *Nieuwe aengestelde gewesene Regenten en gecontinueert,* Haestenberg. Peter Nuy. Lauwijk. Amerongen. Bongaerts

Tot Hattum.

Oude, Harsolte van Yrst, de jonge. Muys. *Nieuwe aengestelde gewesene Regenten en gecontinueert,* Galen. Hendrick Muller. Cruyner. Heerde. Greve. Bredenbroeck.

Tot Elburgh.

Oude, Wolffzen. Ingen. Hegeman. *Nieuwe aengestelde gewesen Regenten en gecontinueert,* Biggen. Eerckelens. Evert Hendrickszoon. Heymerick. Lutteke. Willem te Water.

Den 21. wiert sijn Hooght. het Erfstadhouderschap over Gelderlant ende Zutphen opgedragen; gelijck hy dan oock aen-nam / en den Eed in de Vergaderingh van 't Lantschap dede: Gaende van hier naer 't Hof van Justitie stelden hy aldaer de naervolgende Persoonen in de bedieninge van Raden van het Vorstendom Geldre en Graefschap Zutphen: *Oude,* Hell. Ripperda. Elst. Essen. *Ordinaris nieuwe,* Berent van Welderen. Arnold Coerman. Dr. Grooten. Joncker Bentinck. Doctor Muyen. *Extraordinaris,* Braeckell. Heeckeren. Harsolte vau Yrst. Otto Engelen, *Griffier.* Johan Opten-noort, *Leen-Griffier.* Engelbert Engelen, *Subt. Griffier.* Gijsbert Op ten Noort, *Momber.* Davidt ten Hove *Subt. Momber.* Aenstonts na dese verkiesing nam sijn Hoogheyt daer sitplaets als Stadhouder / en wiert toen vervolgens de eerste saeck daer voor geleyt. De saken dan van dese Provintie in dier voegen herstelt sijnde / vertrock sijn Hoogheyt over Dieren na Overyssel; om daer van gelijcken te doen.

't Sticht Ceulen wiert dees tijt door den Fransen Intendant te Maestricht aengeseyt / datse haer Amptluyden derwaerts souden senden / om wegens de contributien met hem te komen verdragen. Den geseyden Intendant schreef oock desgelijcks aen de Amptluyden van 't Hertoghdom Gulick / om wegens deselve saeck na Maestricht te komen; maer den Hertog van Nieuburgh sont sijn Cancelier Straetman na 't Franse Hof / om aldaer te versoecken / dat het Hertogdom Gulik / dese geeyschte contributien niet soude betalen; 't welk den Coning dan oock bewilligde / op voorwaerde / dat sy voor 't toekomende aen de Keyserse mede niet souden geven. 't Keyserlijck Opperhooft Sporck aen den Keyser de ontslaginge van sijn bedieningh hebbende versocht / soo wiert hem sulcks toegestaen; en vertrock hy dieshalven dees tijt na Weenen. 't Gebiet over 't Keyserl. Heyr wiert toen in des selfs plaets aen de Prins van Lotharingen gegeven. De Tollen van Lins / Andernach en Bon wierden nu aen den Ceurvorst van Keulen / wegens sijn Keyserl. Majest. herstelt. Den Heer Fischer / die wegens den Keyser by den Bisschop van Munster geweest had / om 't Verbont ten vollen te sluyten / 't geen sijn Gesant Dr. Ham by den Keyser te Weenen had voorgeslaegen / quam dese Maent weder tot Ceulen; hebbende den Bisschop eerst kennis willen nemen hoedanigh sijn Troepen / die in der Elsas geweest hadden / gestelt waren: en dewijl deselve van 6000 man tot op 2000 Paerden en 300 Voetknechten gesmolten waeren / soo maeckten hy

swa-

ſwarigheyt ſijn voorgeſlaegene 10000 man ter naeſter Veltocht aen ſijn Keyſerl. Maj. te konnen leveren / te meer om dat de Keyſerſe haer winterquartieren in 't Sticht Paderborn namen ; invoegen de Keyſerſe en de Krijgsluyden / die in 't ſelve Sticht lagen / na Hildesheym in de winterquartieren deden trecken / in wiens plaetſe toen de wedergekomene Munſterſe uyt den Elſas / wierden geinquartiert. Een Sweetſe Afgeſondene / die by den ſelven Biſſchop geweeſt had / om te verſoecken / dat hy de Troepen die de H. Staeten Generael na Bremen meenden te ſenden / geen doortocht door ſijn Lant ſoude verleenen / kreeg tot antwoort / dat den Biſſchop verhoopte / datter tuſſchen de Kroon Sweden / en haer Ho: Mo: met hare Bontgenooten / geen Oorlog ſou voorvallen / maer dat hy dan in ſulcken geval de bevelen van ſijn Keyſerlijcke Majeſt. ſoude moeten volgen. De Overigheyt van Ceulen het Dom Capittel en de andere Geeſtelijcken dier Stadt hebbende laten aenſpreken / dat ſy mede yets tot onderhout van 't Keyſerl. Leger ſouden op brengen / ſoo kregen ſy tot antwoort / dat ſy niet in gebreke ſouden blijven / om met het geene haer mogelijck was / de Stadt te onderſchragen. Een Sweetſen Geſant Arendſen reyſde toen by na geheel Duytſlant door / en poogden daer / in verſcheyde Vorſten Hoven / voornamentlijck by den Ceurvorſt van Ments / ſijn Meeſters handelingen tegens den Keurvorſt van Brandenburgh te rechtvaerdigen / maer hy kreeg weynig gehoor: Invoegen de Franſen uyt ſpijt en wegens het vertreck van den Abt Gravel uyt Ments / de Contributien van dat Aerts-Sticht en 't Sticht Worms begonden te eyſſchen. In tegendeel trachte den Coning van Vranckrijck / den Ceurvorſt van Trier van des Keyſers ſijde door groote beloften af te trecken / om ſoo weder Meeſter van den Rhijn en den Moeſel te worden ; waer toe oock den bovengenaemden Sweetſen Geſant ſijn uytterſte vlijt in 't werck ſtelde ; maer deſen Ceurvorſt hielt ſich beſtandigh ; te meer / om dat korts daer aen den Vryheer van Capliers / den Marquis de Grana / en den Heer Landſee / Keyſerl. Reſident tot Ments / met hem over gewichtige ſaken eenige onderhandelingen hielden.

Na dat den Franſen Marquis van Vaubrun in der Elſas Dachſteyn had verovert / dede hy ſijn Volckeren / die in dat beleg gebruyckt waren / mede nae de winterquartieren trecken / te weten / de Ruyterye in Lotharingen / en het Voetvolck in Haguenauw / Zabern / en Colmar ; hy liet echter Dachſteyn met een goede beſettinge voorſien / en trock toen ſelfs na Briſach. De Franſe maeckten naderhant noch een aenſlag op 't Slot Dachſpurg / en hadden den Gebieder daer toe al omgebracht / maer 't ſelve wiert tijdelijk ontdeckt / en de Gebieder gevangen geſet. De Keyſerſe voerden in tegendeel 4 van haer Capiteynen / als Gieromonte Freſcobaldi / van Florentien / Charles de Clercq van Bruſſel / Frans / Baroen van Banner van Breſlauw / en Hendrich van Rotkirch uyt Sileſien / die in de overgaef in dit Slot geweeſt hadden / uyt Straetsburg na Briſgaw / om hun wegens deſe ſaeck / voor 't Krijgsrecht te verantwoorden. De Franſen lief koosden ondertuſſchen de Stadt Straetsburg meer en meer / invoegen dat daer oock een Franſen Geſant / Fremont genaemt / quam / om die Stadt tot het weder aennemen van de geenerleyheyt te bewegen. Onderwijl ſpeelden de Franſen op 't platte Lant daer over al de

meester / en eysten van het Marckgraefschap Baden Durlach oock de brantschatting; maer 't selve wiert aen de Ondersaten van de Keyserse verboden te geven/ met bedreygingen / dat sy tweemael soo veel aen hun souden moeten betalen / als sy aen de Fransen bewilligden; maer de lantlieden van de Fransen met branden onlijdelijck geplaegt souden tegens dit Gebodt/ eenige uyt de hare naer Brisack / om met de Franssen over de brantschattingh te verdraegen; maer de Keyserse hier van verwittigt / sonden hun 250 Ruyters en 150 Voetknechten na; doch die quamen te laet: Invoegen de Keyserse toen by Friedlingen een Schans opwierpen/ om de Fransen de doortocht over den Rhijn by Honingen te verhinderen. Zy versagen oock de Stadt Neuwenburg uyt het Brisgauw met meer Krijgsvolck/ vermits de Fransen dese Stadt seer dreygden/ en oock eenige Dorpen daer omtrent uytgeplondert hadden. In vergeldinge van 't selfde / trocken korts daer aen eenige Keyserse uyt Neuwenburg na Otmarsheym / en plonderden 't selve heel uyt. In het tegendeel toogen de Franse weer na 't Stedeken Freedsheym/ plonderden 't uyt/ en staken 'er toen de brant in. Zy quamen oock met 2000 man by Landau/ en besetten die plaets. Ondertusschen vergaderden sy te Colmar en in die gewesten/ allerhande voorraet en levensmiddelen/ op dat sy tegens den Velttocht van het selfde geen gebreck souden hebben. Een Curpaltse party/ sterck 150 man / onder den Lut. Silvester Anthony Archusis genaemdt / uyt Keysers Lautern getrocken / quam den 16. deser omtrent St. Avaux in Lottharingen/ en hielt sich met de nacht verborgen; maer den 17. sijnde Sondagh / tasteden sy dese Stadt/ die met een besetting van 8 Vaendels te voet/ en 2 te Paert / uytmakende 400 man/ was voorsien/ op den vollen dag met een groote dapperheyt aen; sy kapten de Pallissaden af/ en wierden na een hart gevecht van 2 uren/ meester van de plaets. Van de Fransen sneuvelden in dese strijt / een Ritm. een Lut. veel minder Bevelhebbers en vrywillige/ en 70 Krijgsluyden; en van de Keyserse in tegendeel maer 8. dewelcke oock aldaer den Gebieder/ 2 Lts. 2 Cornets/ en veel mindere Bevelhebbers en Vrywillige/ benevens 150 gevangene kregen/ gelijck mede tot buyt 2 Keteltrommen/ 3 Vaendels / 3 Muylen / en 97 Paerden/ alle wel toegerust; 't geen sy den 21. deser geluckigh te Lautern binnen brachten.

Op 't laetste besluyt der Rijcksstanden/ van het Rijksleger te verdubbelen/ soo scheenen de Curbeyerse Gesanten/ de Standen tot gedachten van Vrede te willen brengen; haer ten dien eynde voorhoudende / den optocht der Sweetse Troepen in 't Rijck/ waer door den Oorlog meer opgestookt/ en 't gantse Rijk bedorven soude worden: Invoegen sy oordeelden / dat men niet een oogenblik tijts tot het hervatten der Vredehandelingh behoorden te versuymen. Den Rijcks-Veltmarschalck schreef toen aen de Stenden/ dat vermits sijn Volkeren niet prompt betaelt wierden/ hy soodanigen orde by deselve niet konde onderhouden als de Rijcks-Constitutien mede brachten; invoegen de Standen daer op beslooten / dat de Rijcksvolckeren prompt souden betaelt worden / en dat hy sijn Gesagh daer in tegens de gebreeckige volgens sijn instructie soude gebruycken. De Franckise ende Swabise Kreytsen klaeghden nu mede aen de Vergaderinge over de sware inquartieringe/ die sy van de Cur-Branden-

denburghse en Keyserse Volckeren leden/ en versochten daer in verlichtinge: Waer op de Standen besloten aen sijn Keyserl. Maj. daer over te schrijven/ op dat d' eene Stant niet meer als de andre mocht beswaert worden. Den 12. deser maent dede den Graef van Nassau Zarbruck/ die in de plaets van den Hertog van Saxen Weymar/ tot Generael Major was verkooren/ den Eedt van getrouwigheyt/ in handen van den Bisschop van Aichstadt/ Keyserlijcke Gevolmachtigde. Den Ceurvorst Palatijn dee den 15. deser in deselve Vergaderinge dit volgende versoeck overleveren:

VERSOECK van den KEURVORST PALATIJN, 't geen den 15. Februarij, 1675. in beyde de hooge Vergaderingen is overgegeven.

VErmits door de jongste ongeluckige Krijgs-uytwerckingen, die in der Elsas zijn voorgevallen, en de daer op voorgenomene optocht van der Bontgenooten Heyren aen dees zijde van den Rhijn, de moet der Fransse in dier voegen is gewassen, dat zy verscheydene Plaetsen, voornamentlijck Dachsteyn, hebben ingenomen, Landaw wederom beset, en nu noch een bysondere Troep te samen rucken, om dese Landen ten vollen onder haer te brengen; en dat dieshalven de hoogste onvermijdelijke noot vervordert, dat van de andere zijde de Krijgsvolckeren, soo wel die in 't Rijck als in de Nederlanden zijn, tegens den Vyandt optrecken: Soo geeft zijn Keurv. Doorl. tot Paltz in bedencken, of het verantwoordelijck soude zijn, dat men de Krijgsvolckeren in de Nederlanden en 't Rijck, die in de laetste Velttocht niet soo veel als andere hebben geleden, en uytgestaen, in haer Winterquartieren so stil souden laten verblijven, en in tegendeel de Franssen onderwijl tegens haer Vyanden ongestraft en sonder wederstant, als tegenwoordig geschiet, laten voortgaen, of dat men haer de Quartieren en brantschattingen in de Landen aen dees zijde, voornamentlijck aen den Opper-Rhijnstroom, gerust sal laten genieten. De Franse Troepen zijn even soo veel, en ten deele meer als de andere vermindert, ende des ongeacht stuwen zy haer swacke Regimenten en slagordeningen by een, maken uyt twee swacke een, senden veel van haer Bevelhebbers na huys, om de selve vol te maken, en versuymen met de overige ondertusschen geen gelegentheyt: Waer om sullen dan de andere Krijgsluyden teerder zijn, om niet desgelijckx te doen? en in desen tegenwoordigen tijt niet evenmatigh tot afbreuck des Vyandts tegens de Fransse Grensen, soo wel in 't Rijck als de Nederlanden, voortgaen? voornamentlijck daer de zelfde beter als de Fransse Krijgsluyden zijn gekleet, en oock de Koude beter konnen verdragen, indien men hun aen Levens middelen maer geen gebreck laet lijden. De Voorraet-schuren in de Nederlanden zijn noch wel met Koorn voorsien, en daer en is aen voeragie ende Vaertuygh, om de selfde gevoeglijck na de Grenzen te brengen, geen gebreck. Desgelijckx kan niet min uyt 't Roomse Rijck op de Rivieren den Rhijn, Necker en Meynstroom geschieden. Straetsburgh is volgens gewis bericht met een groote meenichte Vruchten, die uyt der Elsas en andere naburige Plaetzen derwaerts zijn gebragt, noch opgevult. Boven dien houden de Spaensse en Hollantze bewilligde hulpgelden, en de goede betalingh van verscheyde Rijckxstanden noch niet op. Den Rijckx-Veldtmarschalck heeft onder andere voorgewende oorsaken swarigheyt gemaeckt, ja gants te rugh gesteldt, om Phlipsburgh rontom te besetten, uyt oorsaeck dat hy gebreck aen Levens middelen meende te sullen hebben; daer de toevoer, die gedurigh uyt de naburige en andere Plaetsen derwaerts gebracht wert, wel anders bewijst, vermits het in het geseyde Phlipsburgh daer door een Jaermarckt scheen. Indien men echter met de Krijghswerckingen wilde wachten tot dat den Vyant uyt Switzerlant, Engelant, Schotlant en Yrlant, ook selfs uyt Vranckrijckx eygen en overwonnen Landen sijn Troepen had vol gemaeckt, soude men, eer men daer in voorsagh, de Stoel des Oorlogs weder aen den Rhijnstroom, en selfs in de ingewanden van het Rijck krijgen; en Vranckrijck, soo ras de Paerden maer in 't Velt konden onderhouden werden, de een en de andere gewichtige Plaets wegh genomen hebben. Hare Voorraetschuren op de Grenzen, en voornamentlijck die te Phlipsburgh, souden van Koorn en Haver soo haest niet ydel zijn, wegens het aental van Volk, daer zy over te gebieden souden hebben, en of zy al schoon meerder of minder als de andere waren, soo sagh men, dat zy met een geswinde en krachtige uytwerckingh, haer 's Koninghs diensten bequamelijcker verrichten, als de groote Heyren, die men soo lichtelijk niet by een kan brengen. Gelijck dan sijn Keurv. Doorl. dit voorstel niet anders als uyt liefde tot 't gemeene best liet doen, en niet twijffelde, of 't selfde soude oock soo opgenomen werden, soo versocht hy dieshalven vriendelijck aen de Heeren aenwesende Afgesanten van sijn mede-Keurvorsten en Standen, om sijn Keyserl. Maj. verder onderdanigst aen te raden, dat het den selven wilde gelieven sijne en des Rijckx Generaliteyt aldergenadigst aen te beveelen, de Rijckx Grensen, Plaetsen en gehoorige Besettingen met nootwendige levens en verdedigings middelen wel te voorsien, en 't geene boven dien van sijn Keyserl. Majs. en des Rijckx Heyren aen Ruyterye, Voetvolck, Dragonders en Geschut, tot een Velttocht bequaem

was, met de noodige toerustingh, Voorraet en betalingh tegens des Rijckx Grenſen en voorhebbende voornemens der Vyanden ſonder vertoef te gebieden, oock de Bontgenooten Heyren, voornamentlijk die tot dienſt van 't gemeene beſt hulpgelden genieten, uyt kracht van de deſwegen met hem getroffen Verbonden, met ernſt aenmanen, dat zy tot een haeſtige uytwerckingh, even gelijck hier voor geſtelt is, met eenen vaerdigh, en in een goede geſtalte zijn, om hare Troupen, daer het bequaemſt ſal weſen, tegens den Vyant aen te voeren. En vermits meer hooghſtged. ſijn Keurv. Doorl. niet anders wil verhoopen, als dat tot een eendrachtige Vergaderingh de Keurvorſten ende Stenden ſonder twijffel geen ſtercker aenradingen tot het gemeene beſt ſullen van nooden hebben, als de vertooninge van haere ſchuldige plicht tegen ſijn Keyſerl. Maj. het Vaderlant en hare eygen behoudeniſſe; ſo verſocht hy, dat men ondertuſſchen de volmakingh der Troepen, en de tijdelijcke by een verſamelingh der Lijftocht niet wilde verſuymen, niet twijffelende of de Keurvorſten en Standen, voornamelijck de geene, de welcke noch geen of weynigh bederf van doortochten en inquartieringen hadden geleden, ſouden ſijn Keyſerl. Maj. gehoorſaemſt onder de armen nemen, haer uytterſte vlijt doen, en door haer gebreck niet lijden, dat door een oneerlijcke en onſekere afgedrongen Vrede het R. Rijck ('tgeen door gevaerlijcke nieuwe Voorwaerden, ende door de nootwendige gevaerlijcke gevolgen van de uytlegginge der Weſtphaelſe Vredehandel gequetſt, en gevoeligh van de dienſtbaerheyt der naburige machten) of door voortſettingh des Oorlogs, of door gebreck van genoegſame onderſtant, weder tot des ſelfs gants verderf en wanhoop ſoude gebracht werden. Hy verhoopte dan, dat ſijn Keyſerl. Maj. en de getrouwe Keurvorſten en Standen by ſoodanigen geſtalte van ſaken, daer des Rijckx veyligheyt in gevaer ſtont, de noodige voorſorgh ſouden waer nemen, en hun daer laten aen gelegen zijn.

De Switſerſe Cantons bemoeyden hun dees tijt ſeer/ om den Koophandel langs den Rhijn weder vry te maken/ en ſchreven dieshalven ernſtige brieven aen den Franſen Geſant St. Romain/ en aen den Ceurvorſt Palatijn. Men ſprack dees tijt veel van een verraet/ 't geen de Franſen te Munchen in 't Hof van Ceur-Beyeren ſouden voorgenomen gehad hebben; dat in deſer voegen ontdeckt ſoude weſen: Den Geheymſchrijver van den Franſen Geſant de Vitry/ die hier kondtſchap van had/ was met alle de geheyme brieven/ die tuſſchen de Curbeyerſe Miniſters en de Franſen gewiſſelt waren/ na Weenen gegaen/ en had den Keyſer ſulcks bekent gemaeckt; waer op den Keyſer dit aenſtonts aen den Ceurvorſt van Beyeren verkondtſchapte; die toen ylinghs een Vrouw/ die met een Savoys Edelman getrout was/ had doen gevangen nemen/ en uyt haer de gantſe t'ſamenſweering verſtaen; die voornamentlijck hier in beſtont/ dat men op de Vaſtenavont-Feeſt den Ceurvorſt ſoude geſocht hebben te vergeven/ en den Ceurprins na Vranckrijck vervoeren/ op dat die Croon altijt van dit Ceurvorſtendom/ verſekert ſoude konnen ſijn: het welck voornamentlijck geſchiet ſoude weſen/ om dat den Ceurvorſt de Keyſerſe gegehoor begon te geven: maer men heeft naderhant van deſe ſaek weynig meer gehoort.

Den Sweetſen Geſant Oxenſtern tot Weenen/ ſiende dat ſijn handelinge aldaer ſoo voorſpoedig niet en gingh/ als hy wel gewenſt hadde/ nam dees tijt van den Keyſer ſijn Affſcheyts-gehoor/ om te vertrecken; en vertrock ook den 7. deſer van daer/ wordende met een geſchenck van 14000 Rijckxdl. vereert. Doch dewijl hy ſich noch eenige dagen buyten de Stadt ophiel/ kreegh hy ondertuſſchen een Expreſſen van den Baron Spar uyt Vranckrijck; van welckers mede gebrachte bericht/ hy dan noch voor ſijn gants vertreck/ aen den Keyſer een Geſchrift overgaf/ 't welck voornamentlijck hier in beſtont: Dat den Coning van Vranckrijck ſich op 't aenhouden van den Coningh van Sweden, eyndelijck had laten bewegen, om de Vrygeleybrieven voor den Hertog van Lottharingen toe te ſtemmen, en te vreden was de vryheyt van Prins Willem van Furſtenburgh,

tot het eynde der Vredehandelinge te verschuyven, indien den Keyser genegen was de selve Prince soo lange in de bewaeringe van een geensijdigh Vorst te stellen. Dat den Coningh van Vranckrijck genegen was tot een stilstant van wapenen, indien die voor 't aengaen van de Velttocht wiert toegestemt. En of wel des Coninghs van Vranckrijcks verklaring wegens de handelplaets, met des Keysers niet over een quam, soo was echter te hoopen, dat men wegens dit punt, wel sou over een komen, als sijn Keyserl. Maj. aen 't voorige maer genoegen nam. Hy hoopte dieshalve, dat sijn Keyserl. Maj. nu niet sou gedoogen, daer den Coning van Vranckrijk soodanigen genegentheyt tot Vrede liet sien, dat men van sijne sijde met het Vredewerck langer wachten, en zijn Keyserl. Maj. alsoo de schult des Oorlogs op den hals halen soude. De begeerde verklaringe van den Coningh van Sweden, wegens de geenerleyheyt, soude geen verhindernisse by brengen, ten opsicht van des Conings Vredelievendt gemoet tot sijn Keys. Maj. en 't Rijck: Dieshalven vertrouden den Coning van Sweden, dat sijn Keyserl. Maj. soo haest over een handelplaets was over een gekomen, sijn Gesanten derwaerts soude senden. En vermits wegens de Vrygeleybrieven geen swaerigheyt meer was, oordeelde hy 't niet ondienstig, dat men deselve midlerwijl by tijts versorgde, en soude hy maken dat die haest overgesonden wierden, als sijn Keyserl. Maj. hem wilde laeten weten, in wat forme hy die, en hoe veel Vrygeleybrieven hy voor hem en sijn Bontgenooten wilde hebben. Het dieshalven met een noodig achtende, dat sijn Keyserl. Maj. de Vrygeleybrieven voor de Gesanten van de Coningen van Vrankrijck en Sweden wilde laten vaerdig maken, op dat den Expressen, die in weynig dagen na Vrankrijck stont te vertrecken, deselve konde mee nemen. **Zijn Keyserl. Maj. liet den 11. deser den Gesant daer op tot antwoort toekomen:** Dat sijn Keyserl. Maj. uyt de genoemde verklaringe bespeurde, hoe de Coning van Vranckrijck de schult deses Oorlogs en de verhindering des Vredes op sijn hals socht te schuyven: wat de Vrygeleybrieven aengingh, dat sijn Keyserl. Maj. te vreden was, dat deselve van sulcken inhout waren, dat niet alleen hy, maer oock alle sijn Bontgenooten, en onder deselve den Hertog van Lottharingen uytdruckelijck begrepen most sijn. Aengaende de handelplaets, soo had zijn Keyserl. Maj. zich soo wel daer in gequeten, als van hem daer in verwacht kon worden; maer vermits uyt den Hage bericht quam, dat Meurs tot een handelplaets was voorgeslaegen, was zijn Keyserl. Maj. te vreden met die plaets, die zijn andere Bontgenooten en d' overige strijdende partyen en de bemiddelaers souden verkiesen, vertrouwende sijn Keyserl. Maj. dat men in het midden van de maent April wel by een souden konnen wesen. Dat sijn Keyserl. Maj. te vreden was, dat op de handelplaets wegens de voorwaerden van een stilstant van wapenen soude gehandelt worden. En dat hy uyt liefde tot de Vrede, het dinghtael tegens Prins Willem van Furstenburg tot het eynde der Vredehandelinge soude uytstellen, indien Sweden sich wegens de bemiddelinge, op de vooren uytgedruckte voorwaerden wilde verklaeren. Sijn Keyserl. Maj. had in sijn eerste antwoort wegens 't wedergeven van 't Franse gelt al genoegen gegeven. En eyndelijck was hy te vreden, soo haest de handelplaets genoemt was, zijn Gemachtigde met volle macht derwaerts te senden. **Maer hoewel sijn Keyserl. Maj. dese verklaeringe / vol van vernoeginge / had gegeven / soo quam echter van dese handelinge niet / vermits de Fransen Prins Willem in een geensijdigen Vorsten hant wilden gestelt hebben / invoegen desen Sweetsen Gesant toen over Silesien na huys vertrock. In tegendeel quam den Heere**

Graef van Waldeck dese maent tot Weenen / en kreeg daer by den Keyser gehoor / met wiens Gemachtigden hy naderhant wegens 't gemeene best / verscheyden onderhandelingen hielt. Den Graef van Montecuculi / die dit Jaer des Keysers Heyr weder als Opperhooft soude gebieden / liet sijn uytrustingh toen heel vaerdigh maken / om ten eersten te konnen vertrecken. Den Generael Cobb / vertrock oock den 9. deser van Weenen na Silesien / om daer over de Keyserse te gebieden / die 10000 man sterck in die gewesten waeren. Den Graef de Souches vertrock in tegendeel dees maent nae sijn Plaetsvooghdy van Waradijn. Sijn Keyserl. Majest. stelde dees tijt 20 gevangen Evangelise Predikanten vry / van die geene / die in de 6 voor dees genoemde Slooten gevangen lagen. Men verspreyde nu / als of de Turcken een aenslagh op Comorra gehad hadden / en eenige verraders daer reets toe omgekocht / maer dat het selve noch tijdelijck ontdeckt was geworden / niet tegenstaende de Turken al tot aen de Wallen gekomen waren.

De Sweden in de Landen van den Ceurvorst van Brandenburg hun nu geinquartiert hebbende / oeffenden daer gedurigh meer ende meer geweldt / vermits sy / wanneer in die gewesten daer sy laegen / geen lijftocht meer en was / hun dan weer na andere Ceurvorstelijcke plaetsen begaeven / en die of met gewelt of met list overmeesterden. Met dit leste beholp sich een seecker Sweets Overste / om 't Stedeken Copenigh aen de Spree / en derdehalf uur van Berlijn gelegen / te bemachtigen: hy sich by den Gebieder deser plaets / die maer 100 Musketiers by sich had / te gast / als uyt vrientschap begeven hebbende / deed / terwijl sy over taefel saten / 3000 Sweetse Ruyters en Dragonders / die sich daer omtrent verborgen hadden / tot aen de Poort naderen / en eenigh Geschut daer voor planten / invoegen de Dragonders toen van hun Paerden gestegen / dit Stedeken overmeesterden. In het tegendeel wierden 14 Sweetse Edelluyden / die omtrent Berlijn op de Jacht waeren / alle van de Brandenburgers ter neer geschooten. Maer de Sweden in den Ukermarck en daer omtrent de landen van alle levensmiddelen ontblootende / maekten gereetschap om in Achter-pomeren te trecken / invoegen 6 Regimenten te Paert / bestaende uyt 4750 Ruyters / en 6 Regimenten te voet / uyt 5550 man bestaende / benevens des Generaels staf / sterck 1000 Paerden / en 't Geschut 't geen uyt 800 Paerden bestont / derwaerts wierden gesonden / onder den Oversten GrootHuysen / Liven / Sidon / Swerin / en den Generael Major Giese; sy trocken te Swedt over den Oder / en namen hun quartieren te Stargart / te Crossen / te Coslin / te Platen en te Treptou / rontom Colberg / in alle schijn als wilden sy 't selve belegeren / maer die van binnen waeren te wel op hun hoede; 't Stedeken Neugard / 't geen sich had verdedigt / wiert van hun uytgeplondert / en seer mishandelt. Den Generael Major Giese naderde met sijn Troep ondertusschen 't Hertogdom Crossen / en besette omtrent Franckfort aen den Oder / het Stedeken Reppen / Drossen en Zilentsig: Invoegen die van Frankfort / vreesende dat hun gewoonlijcke Jaermarckt door dese rontom legeringh der Sweden verhindert soude worden / eenige Gedeputeerden nae den Veltheer Wrangel sonden / om daer voor de vryheyt te versoecken; die 't selve hun niet alleen toestont / maer liet oock een opentlijck gebodt uytgaen / waer by hy een

ydor

pder van sijn Krhgsluyden/ op sware straffe verboot/eenig beletsel aen de reysende Coopiieden of haer Goederen toe te brengen. Desen Veltheer / nae dat sijn Volckeren aldus in Achterpomeren waren getrocken / en hy Prentslaw/ Angermunde/ Newstadt/ en Eberswalt had laten versterchen/ trock toen na Stettijn; doch had alvoorens op de klachten der Brandenburgse Boeren/ van dat hun alles wat sy hadden / van de Sweden benomen wiert / een scherp gebodt daer tegens uytgegeven / waer in de Sweden op de hoogste straffe verboden wiert eenig gewelt aen de Lantluyden/ in 't berooven van haer Vee/ Coorn/ of andersints te bedrijven. Tot Hamburgh wierden toen wegens Vrankrijck aen de Sweden weder 100000 Rijcksdaelders uytgetelt. Onderwijl wiert het Lijck van den Ceurprins van Brandenburgh / 't geen van Straetsburgh gekomen / en te Brandenburg in den Dom eenige daegen gebleven was / dese maent te Berlijn op sijn Krijgsmans met een groote statie ter aerde gebracht.

Vermits dees tijt / gelijck wy laetst gedacht hebben / een stercke Troep Tarters/ 18000 man sterck/ in de Ukranie was gevallen / en het gantse lant/ selfs tot voor des Conings verblijfplaets/ doorstroopten/ soo besloot sijn Maj. van Poolen/ dat sijn gantse Heyr / benevens de Littauwers en Cosacken/ die uyt 10000 man bestonden/ onder Balabanowka/ te samen souden trecken/ om deselve te verjagen eer den Nuradijn Sultan met sijn overige Volckeren / die wel 40000 man sterk waren/ sich daer by gevoegt hadde; maer 't selfde wiert uytgestelt/ op 't bericht dat den Coning kreeg / dat dese Tarters te ver te rug getrocken waeren/ om de aenkomst van den Nuradijn Sultan af te wachten. Onderwijl leedt het Poolse Krijgsvolck/ 't geen omtrent Kiow gelegert was groot gebrek aen levensmiddelen/ vermits de Muskoviters hun geen lijftogt selfs voor gelt wilden laten toekomen / uyt oorsaeck datse dese overwinningen der Poolen in de Ukranie met geen goede oogen aensaegen; maer den Poolsen Resident Swiderski in der Muskou / bracht echter by den Czar soo veel te weeg/ dat hy bevel aen sijn Weywode te Kiow sont / om de Poolen allerhande lijftocht voor gelt te laeten volgen. Men wil dat de Muskoviters over dese schielijcke overwinningen der Poolen soo yversuchtig waren/ datse den Broeder van den Dorosensko na Czecherin sonden / op dat hy deselve soude bewegen om met de Poolen geen verdragh te maecken / maer dat hy sich onder de Muskovise bescherming soude begeven. De Poolse Gemachtigden/ die dus lang met de Muskoviters in de Stolitze over een eeuwige Vrede hadden gehandelt/ konden met de selve oock niet over een komen/ vermits den Czar tot de inruyming der Vesting Kiow niet wilde verstaen/ invoegen sy dees tijt van den anderen scheyden/ op voorwaerde / dat de handelinge eens eeuwigen Vredes en 't geene daer aen behoorde / tot het Jaer 1678 soude uytgestelt blijven. Onderwijl quam'er oock een Persiaense Gesant in der Muskouw/ en vereerde aen den Czar eenige kostelijcke geschencken / in meeninge / om na gedaene verrichtinge aldaer na den Coning van Poolen te vertrecken/ vermits deselve aen den Coning van Persien eenig schrijven had laten af gaen/ om die tot eenige diversie te bewegen. Den Nuradijn Sultan met sijn Volken in de Ukranie genadert / soo vielen'er verscheyde harde schermutselen tusschen de sijne en de

Poolen voor; doch meest tot voordeel van de laetste. Den Bassa van Silistrien quam oock den 25. der voorleden maent met eenige 1000 Turcken en Tarters dicht onder 't Stedeken Kaskow; den Generael Koricky/ die daer binnen 't gebiet had/ stelde sich vlinghs in staet van verdedigingh / en sont den oversten Lt. Przewosky met een stercke troep op haer uyt / maer die in dese schermutsel doot blijvende/ soo wierden de Poolen weer na binnen gejaegt / en vermits de Stadt aen de sijde van de Rivier Onister geen wal had / drongen de Turcken mede door / en begonden de Stadt in brant te steecken; maer den Generael Koricky/ die sich met de sijne in een Clooster begeven had / deed een uytval/ en joeg de Turcken met groot verlies de Stadt weder uyt; wanneer de Cosacken / die de Poolen in dees gelegentheyt goede hulpe gedaen hadden/ de brant bluschten; soo datter maer 30 Huysen onder de voet geraeckten; van de Poolen bleven in dese gelegentheyt maer 20 mannen. Den Oversten Bogusz. die omtrent Caminiec op paste/ verhieuw oock aen de Turcken de weg/ om van daer met haer gevangenen na Caminiec te trecken / en kreegh verscheyde bevelhebbers van haer gevangen. De Gemachtigden van den Coningh van Poolen/ die by den Dorosensko waeren/ konden noch niet wel met hem te recht komen / vermits hy sich niet geheel van de Turcken wilde ontslaen/ maer als dit lang wachten hun verdroot / gaf hy hun de volgende voorwaerden/ daer op hy gesint was/ sich weder met de Poolen te versoenen:

1. Dat de Grieckse Russise Godtsdienst in gebruyck soude blijven, en haere Voorrechten en Vryheden, als de Roomse Godtsdienst genieten. 2. Dat in den Raet altijt een Bisschop of Aertsbisschop van het selve Geloove, sijne plaets soude hebben volgens de Tractaten in Godzionzc geslooten. 3. Dat het Zaporowische Leger een vaste afdeeling in de Ukranie soude genieten. 4. Dat hare Voorrechten en Rechten op den naesten Rijcksdagh van de Crooninge door sijn Coninckl. Maj. met een Eedt en Wet souden bevestigt worden. 5. Dat de Republijck soude verklaeren, of sy de dienst der Cosacken van nooden had, en op wat voorwaerden. 6. Dat de Gesanten der Cosacken, op den Rijcksdag afgesonden, in der selver gebruyck souden verschijnen, en met eerbiedigheyt gehandelt worden. 7. Dat de Koophandel, die uyt de Ukranie in 't Rijck Poolen, en 't groot Hertogdom Littauwen gaet, niet afgeschaft soude mogen worden. 8. Dat het Cosackse Geschut, aen wat plaets het selve gevonden wort, sal wedergegeven worden. 9. Dat de Poolse besettingen uyt de vaste Vestingen van de Ukranie sullen uyttrecken. 10. Dat het de Cosacken vry sal staen Druckeryen op te rechten. 11. Dat de Juweelen, die den Kowolewsky tot een Bruytschat sijn gegeven, weder sullen inkomen.

Dees tijt storf te Roomen den Cardinael Gio Baptista Spada de Lugues/ Creatuur van Innocentius de X. in sijn 78. Jaer/hebbende 21. Jaer Cardinael geweest/soo dat de sesde Hoet nu al leeg stont. De 12 Cardinalen die van den Paus verkooren waeren / om de geschillen tusschen de Gesanten en den Cardinael Altieri by te leggen/ quaemen nu in het Paleys wel te saemen / om daer over te handelen / maer de Gesanten waeren met de selve niet te vreden/ vermits sy Barberino / Fachinetti / Ottoboni / Azzolini / Franzoni/ Nerli/ Casanatta/ en Colonna/ voor hun Vyanden/ en begunstigers van Altieri oordeel.

deelden: Albici verwierpen sy oock/ om dat sy meenden/dat hy om sijn groote geleerthept/ al te veel swarighept soude ophaelen / en de saeck van haer tegenpartp daer door aen 't Sacro Collegie brengen : Doch Cibo/ Odescalchi/ en Acciajoli / om dat die hun een wepnig hart toonden / verwierpen sy wel niet/ dan namen haer oock niet geheel aen. Invoegen den Paus hier van bericht/ in 't gehoor/ 't geen hy korts daer na aen de Gesanten gaf/ sijn misnoegen hier over betoonden / maer dit en holp niet/ vermits de Gesanten hun hoe langhs hoe onvernoeghder betoonden / en boven alles van den Cardinael Altieri vernoeging begeerden. In 't lest der voorleden maent storf te Venetien den Hertog Domenico Contarini/ in sijn 90. Jaer/hebbende de waerdighept 15 Jaer bedient ; sijn Lijck wiert na eenige dagen in de Kerck van St. Benoist sonder groote pracht ter aerde gebracht. En den 6. deser volgens 't gewoonlijck gebruyck met Balletjes / tot nieuwen Hertog den Heer Nicolaes Sagredo verkooren ; dewelke daer over aenstonts van de voornaemste Heeren wiert geluk gewenscht/ en tot in des Hertogs Paleys gelept/derwaerts hy van het Volck met een groot gejupch wiert vergeselschapt en bp gelept.

De Franse onderstant in de voorledene maent te Messina aengekomen / soo quam den Marquis van Valavolr / nae dat hy sijn Volck ontscheept had / in den Raet van de Stadt/ alwaer hy de begeerte van sijn Koning voorstelde ; de welcke was/dat aen de Fransen de Forten rontom de Stadt die de Messinesen in hadden/ overgegeven mosten worden/ gelijck dan geschiede ; waer op desen Marquis aenstonts deselve ging besichtigen en die veval te versterckeen: maer vernemende dat de Spaense de Post van de Capucijnen in besettingh hadden/ sont hy 200 man derwaerts om deselve in te nemen / gelijck sy dan oock volvoerden/ vermits de besetting/ dese Post by Nacht verliet. En hier mede viel al de hoop ter neder / die de Spaense gehad hadden om Messina te bemachtigen/ vermits het groot gebreck aen lijftocht / het geen die van binnen leden/ in dier voegen/datse hun voor dese aenkomst der Fransen met 4 oncen Broot dagelijcks hadden moeten behelpen.

De Koninginne van Spangien verkoos dees tijt ook de Edellupden tot des Koninghs Kamer / die den overleden Koningh in dat Ampt hadden bedient/ sijnde den Graef van Monterep / den Graef van Benevent / den Graef van Medelin/ den Graef van Apala / den Graef van Paredes / den Graef de los Arcos / den Marquis del Carpio / den Marquis van Villa Franca / en den Marquis de la Fuente. Zy stelde mede in den Raet van Staet de Graef van Monterep / den Hertogh van St. Germain / den Prince van Ligne / en den Marquis del Viso. Vermits nu in de Nederlanden 't Ampt van algemeen Legermeester door de doot van den Marquis d' Assentar leedigh was / wiert aen Don Jeronimo de Quinones die bedieninge van de Coninginne gegeven/ en aen den Hertog van Montalte de bedieninge van Opperhooft der Ruyterye in de plaets van den Hertogh van Villahermosa / die Lantvooght geworden was. Den Prins van Vaudemont/ die na dit Ampt gestaen had/ kreegh dat van Opperhooft der uytheemse Ruyterye in de Nederlanden / en de Orde van 't Gulde Vlies.

Den Koning van Engelant verboot dees maent den invoer van alle vreemde Cordage en Cabelgaren in ſijn Koninkrijk/ na den 1. Mey aenſtaende. By Rye verbrande toen door ongeluck een Frans Oorlogſchip/ genaemt l' Eſtendu/ bemant met 48 ſtucken Geſchut. De Vloot die in de voorlede maent uyt Texel nae de Straet / onder het geleyde van Joncker Engel de Ruyter / was uytgeloopen / raeckte nu door ſtorm en tegenwint in 't Canael geheel van den ander ; invoegen de meeſte Coopvaerdyſchepen in de Engelſe Havens te Plemuyen en te Vaelmuyen inliepen ; dan eenige Franſe Oorloghſchepen in dat Vaerwater op buyt paſſende/ troffen 't Schip Johanna / Schipper Meulenaer / aen / 't geen na Smirna gedeſtineert was : maer Joncker Engel de Ruyter daer by komende / onthaelde deſe Franſe met ſijn Geſchut ſoodaenigh datſe haeſt af weecken/ en dit Schip alſoo mede behouden in Engelant quam. Don Franciſco Marco de Velaſco dede toen aen ſijn Maj. van Engelant het compliment wegens den Hertog van Villahermoſa / van des ſelfs intrede in de Lantvoogdy der Spaenſe Nederlanden : 't geen ſijn Maj. weder liet beantwoorden door den Heer Thomas Porter. Den 21. deſer wierden te London met de gewoonlijcke ſolemniteyten / de Ratificatien over 't Tractaet de Marine tuſſchen Engelant en Hollant/ door de Gemachtighden van ſijn Maj. en die van haer Ho: Mo: wederſijts uytgewiſſelt. Het geliefde ſijn Majeſt. toen aen den Heer Tromp den tijtul van Baron/ en des ſelfs mannelijcke kinderen te vereeren ; welcken titul by gebrek der ſelve op ſijn tweede Broeder Martin Harpertſz. Tromp/ Borgermeeſter van Delft/ en des ſelfs mannelijcke kinderen ſoude mogen paſſeeren ; en oock by gebreck dat den ſelven geen mannelijcke kinderen mocht hebben / op ſijn derde Broeder Adriaen Tromp / Ritmeeſter onder 't Regiment van ſijn Hoogheyt/ en des ſelfs mannelijcke kinderen / ſoo hy'er eenige hadde. Ten welcken eynde ſijn Maj. de noodige brieven tot deſe eertijtel door den grooten Zegelbewaerder liet vaerdig maken en verſegelen. Den Koning vereerde oock noch aen den gedachten Heer op ſijn vertreck na Hollant/ 't geen den 30. deſer was / ſijn Afbeeltſel rontom met Diamanten beſet. Sijn Maj dede den 3. deſer O. ſtijl / dit volgende Placcart tegens de Papiſten in Engelant uytgeven:

Sijn Majeſteyt in ſijn Raet vergadert zijnde, geliefde te commanderen, dat de navolgende Ordres en Reſolutien, datelijk gedrukt en bekent ſouden werden.

SYn Maj. geliefden heden in den Raedt te verklaren, dat hy noodigh achte, dat de Wetten die gemaeckt zijn, tot preſervatie, beyde van Kerck en den Staet, met meerder ſorgh en diligentie (als die onlangs geweeſt hebben) ter executie mogen worden geſtelt; en terwijl hy langen tijdt verleden, ſijn Rechters bevoolen hadde haer ſchuldige plicht daer in te voldoen, dat hy onlanghs oock met verſcheyde van ſijn Biſſchoppen geraetpleeght had, en na rijpe deliberatie van de heele ſaeck gereſolveert hadde, en ordonnneert derhalven. 1. Dat de overtuyginge van Paepſe Recuſanten ge-encourageert, levendigh en effectueel gemaeckt werden, en tot dien eynde wert ſijn Majs. Procureur Generael belaſt ſich ſelven te informeren, wat voor overtuyginge alreets in d'excequer bekendt gemaeckt zijn, en de proceſſen van dien met den aldereerſten uyt te laten komen; oock iſſet verders geordonneert, datter voortaen van deſen Tafel (of Raetkamer) met aller ſpoet, brieven aen de Rechters der Vrede, in alle Provintien, Steden en Plaetſen in dit Koninckrijck geſonden werden, om haer te belaſten, dat alle de overtuygingen die gereet of geperfectioneert zijn, in d'excecquer bekent te maken, en aen ſijne Majs. Procureur Generael te laten weten, hoe veel overtuygingen van Paepſe Recuſanten gereet zijn, en waer door het voltrecken der ſelvige verhindert wert; als mede of'er eenige Perſoonen van qualiteyt, die ſuſpect zijn Paepſe Recuſanten te weſen, voorby gegaen om voorgeſtelt te worden, ende wat verhinde-

ringe

ringe daer in gevonden is geweest, en sijn Maj. verklaert, dat, na behoorlijcke informatie, sorgh sal gedragen worden, dat de selve herstelt worden. 2. Vorder verklaerdt sijn Maj. sijn believen te wesen, 't welck hy oock strictelijck commandeert en beveeldt, dat geen Persoon of Persoonen, van wat qualiteyt hy of sy soude mogen wesen, sich verstouten Misse te doen, in eenige plaets of gedeelte deses Koninckrijckx, behalven in de Capellen van de Koninginne, en de Capellen van vreemde of uytheemse Ministers, en om alle extraordinary Vergaderingen in die Kapelle voor te komen, wert daer en boven geordonneert en verklaert, dat by aldien eenigh Persoon ofte Persoonen, die geen wesentlijcke Dienaers van hare Majest. of van de vreemde Ministers zijn, haer sullen verstouten, om aldaer vrywilligh Misse aen te hooren, dat yder van de selve de boete van 100 Marcken, of 66 en 2 derde Ponden Sterlinckx sal op moeten brengen ende betalen, daer nevens een heel Jaers Gevangenis; achtervolgens de Wetten daer toe gemaeckt, en om sulcke overtreders te beter uyt te vinden, sal een derde part van sijn Majs. boete aen die gegeven werden, die sulckx aenbrengt, en dat tot sijn vordere loon en moetgevinge. En boven dien werden alle Officieren belast, alle sulcke overtreders te aprehenderen, haer te doen examineren, en tegens haer, volgens de Wetten, te procederen. Oock werden alle Majoors, Rechters van de Vrede, en andere Officieren en Ministers, wien het selve aengaet, oock bevolen en belast, heel nauwe ondersoeck te laten doen in alle andere Plaetsen, alwaerse sullen hooren of suspecteren, daer de Misse secretelijck gepleegt wort, ten eynde d'overtreders naer merite gestraft mogen werden. 3. Sijn Maj. gebiet en waerschout oock, alle Persoonen die binnen eenige van sijn Rijcken gebooren zijn, die Orders ontfangen hebben uyt krachte en authoriteyt van de Roomse Kerck, en tegenwoordigh in eenige gedeelte deses Koninckrijckx; en niet gevangen zijn (uytgeseyt Mr. John Huddleston, die sijn Maj. in 't eschapperen van Worcester, uytnemende diensten gedaen heeft) dat zy voor den 25. Maert naestkomende, uyt dit Koninckrijck sullen vertrecken; en sich niet verstouten om weder te komen, nochte eenige andere soodanige Priesters, naer dien dagh hier te komen. Sijn Majest. verklarende, dat de alderuytterste straffen des Wets (tegens de verachters van dit sijn Gebodt) in 't werck gestelt sullen werden. Oock wert den Procureur Generael gelast, om een Proclamatie tot dien eynde te vervaerdigen. Sijn Maj. gebiet oock alle sulcke Priesters, die diergelijcke ordres ontfangen hebben, en Privilegie pretenderen, om op hare Maj. de Koninginne, of op uytheemse Ministers te passen, mede voor de voorsz. tijt uyt dit Rijck te vertrecken, en 14 dagen na dese ordre haer bekent gemaeckt is 't Hof oock te verlaten, 't welck met den eersten door Publicatie en affigeren der selve, in alle Plaetsen daer sulckx behoort, bekent gemaeckt sal werden. 4. Oock waerschout en gebiedt sijn Maj. daer en boven alle sijn Onderdanen, datse haer niet en verstouten, eenige Persoon of Persoonen, buyten 's Lants, na eenige Paepse Collegien ofte Semenarien te senden, om aldaer opgevoet of geinstrueert te werden; en by aldien eenige kennisse of informatie gegeven kan werden van eenige die alreets versonden zijn, en aldaer noch blijven, verklaert sijn Maj. dat hy den Privé Zegelbewaerder ordonneren sal haer sulckx bekendt te maken, en te gebieden, datse met den aldereersten weder thuys sullen keeren, ofte 't selve naer latende, op haren perijckel te verantwoorden: en by aldien de Ouders of Voogden van sulcken Persoon of Persoonen, die op sulcken wijse onderwesen geweest hebben, noch in 't leven zijn, ende binnen sijn Majs. Dominien, sal sijn Maj. sulcke Ouders ofte Voogden oock commanderen, om hare Kinderen of minderjarige t'huys te ontbieden, en weder om te doen komen, op prijckel van in d'alderuytterste breucken te vervallen, die de Wet in sulcken gevalle geëmaneert heeft. 5. Ende by aldien eenige van sijn natuurlijcke ingeboorne Onderdanen, Papist zijnde, of Papist te wesen verdacht is, sich verstouten sal in sijn Majs. Paleys tot Withal te komen, of tot St. James, ofte in eenige andere plaetsen daer sijn Majs. Hof gehouden sal worden, contrary 't onlangse verbod of prohibitie van sijn Majesteyt. Verklaert sijn Maj. dat hy sulcken verachtinge exemplaerlijck met alle rigeur en severiteyt volgens de qualiteyt der overtreder straffen sal, die by aldien hy een Pair van 't Rijck is, na den Tour gesonden sal werden, of in minder qualiteyt, naer eenige andere Gevangen-huysen. 6. Ordonneert sijn Maj. daer boven, dat'er oock behoorlijcke sorge gedragen wert, om alle Conventiculen te weeren, en te verdrucken. En door dien diversche van sijn Majest. vryigheyt of licentie pretenderen te hebben, en haer onder sulcken pretext haer selven soecken te ondersteunen, verklaert sijn Maj. dat alle sijn licentien al over lang wederroepen zijn; en dat geene Conventicul de minste authoriteyt, toelatinge, ofte encourageringe daer toe van sijn Maj. heeft.

ROBERT SOUTHWELL.

Als nu de Gravinne van Monterey den 31. der voorleden maent uyt Brussel was vertrocken/ om door Vranckrijck na Spangien te verreysen/ soo maeckte den Graef haer Gemael/ oock alles vaerdig om haer te volgen; het geen hy dan op den 8. deser vast gestelt hebbende/ soo quamen de Raden/ en de voornaemste Heeren 's morgens ten Hove/ om sijn Excellentie eerst geluck op sijn reys te wenschen/ gelijck sy deden: Van 't Hof reet sijn Excellentie na de

Kerck

Kerck van Gudula / om daer het Sacrament van miraculen te ontfangen/ het geen geschiet/ quam hy weder ten Hove / en vertrock tusschen 12 en 1 uren met een groote stoet van Heeren en Edelen/ te Paert van daer de Anderlechtse Poort uyt/ hebbende de Generaels stock noch in de hant/ en rijdende den Hertog van Villahermosa op sijn rechter sijde ; buyten de Poort stonden 2 Regimenten Ruyters/ en 2 Regimenten Voetknechten in orde/ die op sijn vertreck haer musketten tweemael losten ; gelijck oock 't Geschut van de Stadt dede ; Sijn Excellentie dan langst dese steene weg na Anderlecht rijdende/ soo quam een waert die op deselve weg woonde/ter wijl sijn Excellentie voorby sijn Huys reet / uyt 't selfde geloopen / met een servet op de schouder / een glas in de eene hant/ en een pot bier in de andere hant/ die sich verstoutende / sijn Excellentie het toebracht/ en het volle glas in sijn handen gaf; 't geen dan door den selven seer wel wiert opgenomen/ aengevaert / en weder voortgebracht aen den Hertog van Villahermosa; drinckende sijn Excellentie het glas omtrent half uyt/ en gaf toen aen de Waert tot een vereeringe 4 goude Pistoletten die wel verblijt/ sich daer mede weder in sijn Huys begaf. Sijn Excellentie van hier tot Anderlecht rijdende / gaf aldaer aen den Hertogh van Villahermosa met groote plechtigheyt des Generaels Stock over : wanneer het Geschut andermael wiert gelost : Van hier met groote eerbiedigheyt van malkanderen scheydende / trock den Graef de Monterey na Parijs / en den Hertogh van Villahermosa na Brussel/alwaer op sijn inkomst voor de 3. mael het Geschut wiert los gebrant : Hier wiert den Lantvooght van alle de Heeren op nieus verwelkomt/ en geluck gewenst ; wanneer 's na middags het Te Deum wiert gesongen / en de stormklock geluyt. En hier mede geraeckte 's avonts yder weder na huys. Sijn Excellentie dede naderhant/ vermits de Soldaten vry ongebonden door 't Lant hadden geloopen / en de Luyden geplondert / geduerende datter geen vaste Lantvoogt geweest had / aen de selfde een maent Soldye betalen/ met scherp verbodt/ van geen overlast aen yemant/ op straffe van de doot te doen.

De Fransen quamen nu noch daegelijcks uyt Maestricht met stercke partyen / om de Duytsen in Luyckerlant/ die niet wel op hun hoede waren / op te slaen ; gelijck sy dan eenige Duytse Bevelhebbers / in een Quartier tusschen de Ourte en de Mase weg haelden : In welcks vergeldinge de Duytsen naederhant eenige Huysen van Schuytevoerders aen de Mase / die de Fransen in de overtocht behulpig geweest hadden/verbranden. Den Baron van Lemergelie/ die met 1000 Franse Ruyters uyt Maestricht getrocken was / om het Regiment van den Oversten Waldenburg / 't geen omtrent Limburgh gelegert was/ te overvallen/ trof dat geluck niet / want desen Duytsen Oversten hier van verkondtschapt / was te wel op sijn hoede ; invoegen dat dese Baron met eenige Ruyters voor uyt getrocken / om de Keyserse te besichtigen, van een party die in hinderlaeg geleyt was / soodanig wiert getroffen / dat hy doot van sijn Paert storte ; waer op de Fransen hun met dit doode Lichaem/sonder yets uyt te rechten/ weder na Mastricht begaven. Den Marschal de Crequi quam nu met eenige Franse Troepen omtrent Charleroy/invoegen de Duytsen / meenende dat het op Hoey of Dinant aengesien was / die Plaetsen met meer

m eer Volckeren versterckten : maer de Fransen namen alleen alle de lijftocht van Kooren omtrent Luyck wegh/ en wilden niet toestaen / dat daer yets binnen gebracht wiert ; invoegen het scheen als of sy die Stadt van meening waren te bemachtigen/ en alsoo de meester in Luyckerlant te speelen.

Den Koningh van Vranckrijck verkoos dees tijt tot sijn Biechtvader / in plaets van den Pater Ferrier/den Jesuit de la Chaise/geboortig van Lions/ en Neef van den Vader Cotton. Te Parijs rechte men met de Vastenavont tijt veelerhande Speelen aen / waer in den Bisschop van Straetsburgh sich gemeenlijck liet vinden / en verre boven andere uyt stack / vermits hy op verscheyde kostelijcke Balletten/ die hy had laeten aenrechten/ de grootste Heeren en Joffers deftig onthaelde. Den Marquis de Seignelay/Soon van Monsr. Colbert/troude dees tijt met Madame d' Alaigre/die seer schoon en rijk was; hy vereerde haer tot een Bruytsgift een Doosje rontom met Gout en Diamanten beset/ daer in voor 100000 gulden aen Juweelen waren : De Coning had in dit Huwelijck veel gewerckt / en aen den Bruydegom de Orde van den H. Geest gegeven/ oock belooft/ dat hy by sijn Vaders afsterven/ alle des selfs Ampten soude genieten : maer de Soon van den Hertogh van Navailles / die mede na dese Joffer gestaen had / vertrock uyt misnoegen na Roomen. Omtrent Parijs begonden de Roovers nu weder de wegen te ontveyligen : Want een treffelijcke Joffer met een Karosse van 4 Paerden van Parijs nae Lonjumeau rijdende/ wiert van 6 deser gasten aengetast/die soo veel gelt niet by haer vindende/ als sy gedacht hadden/ haer heel naekt uytplonderden/ en de Caros rontom ontblooten : Den Koetsier trocken sy oock gants naeckt uyt / bonden hem de beenen vast/ slooten die met een Slot toe/ en lieten hem soo voortrijen; 't geen een wonderlijck schouspel gaf. Zy hadden korts te vooren noch 2 andere Joffers op diergelijcke wijse gehandelt. De Graevinne van Monterey nu te Parijs gekomen/ ging aenstonts de Coninginne begroeten/ in de Straet van Boulois by de Carmeliten ; maer den Grave mede aengekomen / gingh niet by den Coningh/ wanende/ soo de Fransen seyden / dat hy / sijnde Grande van Spangien/ sich voor den selven most bedecken : Hy ging niettemin haer Koninclijcke Hoogheden begroeten / die hem met sijn Gemalinne treffelijck onthaelden : maer by de Jonge Madamoiselle komende / soo soude hy geseyt hebben/ gelijck de Fransen voorgaven/ dat hy niet meerder wenste, als uytwerker te mogen wesen van een Huwelijck tusschen haer en den Koningh van Spangien, sijn Meester, gelijck Don Louis de Haro had geweest tusschen de Infante van Spangien, nu Coninginne, en den Coningh van Vranckrijck. Hy meende den Prins van Conde op sijn vertreck noch te Chantilly aen te spreecken/ maer door des selfs onpasselijckheyt bleef dat achter. Dies vertrock hy den 14. deser van Parijs vorder na Spangien. Den Koning gesint / in plaets van sijn Adel dit Jaer in het Velt te gebruycken / een goede somme gelts van hun te trecken/ dede nu door alle de Provintien/ diens beurt het was/ een Register oprechten/hoe veel yder soude moeten op brengen ; maer den Adel van Normandyen stelde sich daer tegen/ soo dat Monsr. de Beubron derwaerts wiert gesonden/ om op hun gedrag nauwer acht te nemen ; dan daer waeren noch meer andere Provintien

welkers Adel liever wilde dienen als deſe geltſomme betaelen. Deſe maent liep den Marquis van Vivonne met 10 Schepen uyt Toulon in Zee/ om een groot deel Voorraet na Meſſina te brengen; terwijl maeckte men in alle de Franſe Havens weder een andere onderſtant voor deſelve plaets gereet. Den Coning beval nu dat men een Logement voor den Prins van Conde dicht by het ſijne gereet ſoude maken/ op dat hy/ wanneer deſen Prins uyt onpaſſelijkheyt niet by hem konde komen/ ſelfs derwaerts ſoude konnen gaen/ om met deſelve over den ſtaet der ſaken raet te houden. Den Marſchalck van Turenne nu te Parijs gekomen/ wiert daer dagelijcks van den Coningh en de voornaemſte Heeren met de grootſte eere onthaelt; onder andere eerbewijſingen die hem ſijn Maj. bewees/ was deſe oock/ dat wanneer Turenne den Coning eerſt ſoude aenſpreecken/ na dat de lijf wacht van Monſr. voor af was gegaen/ en Monſr. met die van ſijn Hof hem te gemoet/ ſijn Maj. hem beneden 't Caſteel omhelsde/ met de grootſte betuyginge van vernoeginge over ſijn beleyt/ als hy had konnen wenſchen: Hem wiert oock op ſijn komſt van den Coning 100000 Eſcus vereert voor ſijn dienſten/ en boven dien liet den Koningh een Regiſter op maeken/ hoe veel hy noch aen deſen Generael ſchuldigh was/ om hem voort 't ſelve te betalen. De Franſen ſeggen oock/ dat wanneer Turenne de Prins van Conde ging beſoecken/ ſy verſcheyde 't ſamenſpraeken over den toeſtant der ſaeken hadden gehouden/ en onder andere ſou Turenne geſeyt hebben/ dat hy van de Stadt Chalons meer onderſtant had genooten, als van de Provintie van Champagne, die hem meer Convoyen had geſonden, als de andere Provintien, en dat hy ſonder 't ſelve groote moeyte gehadt ſoude hebben, om te ſubſiſteren; op het welck de Prins antwoorde/ dat het vertrouwen, 't geen Vranckrijck op ſijn beleyt gehad hadde, hem wel van quaede toevallen bevrijt had; dan dat men 'er in deſe onſekerheyt wel hadde gehad, die in vreeſe geweeſt waren. Daer op Turenne erhaelde: Dat het niet ſonder reden was indien men 'er hadde gehad, die in vreeſe geweeſt waren, vermits Vranckrijck door een byſonder goet geluck uyt een groot gevaer was gekomen, als ſich bevonden hebbende in een Poſt, daer hy de Vyandtlijcke Stadt Straetsburg voor hem hadde, een Heyr veel ſterker als 't ſijne achter hem, en niet meer als voor 3 daegen lijftocht by hem, ſonder te weten waer hy die ſoude bekomen. &c. Men maeckte in Vranckrijck hoe langs hoe meer bereytſelen tot het voortſetten van den Oorlog: De Troepen van des Konings Huys wierden aengeſeyt dat ſy hun tegens den 15. April vaerdig moſten houden/ om op te trecken: en men reformeerde oock 250 Vaendelen Voetvolk/ welkers Krijgsluyden men onder de andere verſ wackte Vaendelen ſtack/ en men gaf deſe Bevelhebbers weer nieuwe ordres om Volck te lichten: Van de Ruyterye wiert wel niet gereformeert/ maer de Bevelhebbers van de 800 Standaerden/ die Vranckrijck in dienſt hadde/ wierden bevoolen haer Krijgsvolckeren tegens de Veltocht vol te maken. En de Franſen gaven voor/ dat den Koning ſelfs met het Leger te Velt ſoude trecken/ om een brave Plaets te belegeren; nae welckers eyndiging hy weder te Parijs ſoude komen/ en 't bevel over ſijn Heyren aen de Prins van Conde laten. Den Grave van Koninghſmarck vertrock dees tijdt uyt Vranckrijck over Hamburgh na Sweden/ volgens ſijns Koninghs gebodt/ die alle gebooren Sweden uyt vreemden dienſt had thuys geroepen.

MAERT

MAERT 1675.

Syn Hooghept den Heere Prince van Orangien de Regeeringe van in dier voegen/ als wy vooren hebben verhaelt / in Gelderlant hebbende bestelt en over Dieren na Overyssel getrocken / quam noch den 26. der voorledene maent te Swol/ alwaer hy door de Burgerye en 't Krijghsvolck met alle bedenckelijcke eere wiert ontfangen / en ingehaelt: Hier tot den 28. verblijvende / soo verkoor sijn Hooghept tot Burgermeesteren van Deventer: Steenbergen, Boeckholt, Suchtelen, Vos, Terborg, Jordens, Twickel, Lennep, Kuyper van Holthuysen, Sloot, Sticke, Heer van Breskens, Cuyper, Borgerink, Marienborg, Scherf en Terwelborg: Doch de volgende wierden bedanckt: Schreeck, Duren, Henrick, Wilhem en Andries Nylant, Hoogers, l'Espire, Dapper, Arentsen, Bower, Jaspers. Tot Swol wierden verkooren / Putten, Rojer, Krul, Meewessen, Holt, Greve, Assinck, Mensinck, Keyser, Buys, Wolfsen, Vriesen, ten Velde, Lawick, Wicherlinck en Huete. En wierden bedanckt / Brakel, Rhijn en Tobias, en uyt de Droetschap / Warnerius, gewesen Hopman en Provisoor/ en van Stegeren. Men meende wel dat sijn Hooght. na dat hy de gantse Regeering in Overyssel had bestelt / een keer na Lingen soude doen; maer daer en geviel niet af / en wierden de Heeren Wevelinckhoven en Wierts derwaert gesonden/om de Regeeringe aldaer te veranderen; keerende sijn Hooght. weder na Hollant / en quam den 5. deser in den Hage/ alwaer hy aenstonts van de uytheemse Gesanten wiert verwellekomt: Maer vermits de Ceurvorst van Brandenburgh onderwijl uyt Franckenlant tot Cleef was aengekomen/ besloot sijn Hooght. den selven aldaer over verscheyde gewichtige saken/ rakende 't gemeene beste/ te gaen spreken; Vermits aldaer de Marquis de Grana van des Keysers sijde/en verscheyde andere groote Heeren mee souden verschijnen. Hy vertrock dan den 8. deser 's avonts ten 5 uren uyt den Hage/ over Uytrecht en Nimwegen derwaerts; doch sont eerst de volgende brief aen de H. Staten van Zeelant over haer advijs / 't geen sy hem wegens 't Hertogdom Geldre en 't Graefschap Zutphen hadden toegesonden:

Edele Mo: Heeren, bysondere goede Vrienden. Wy hebben wel ontfangen U Ed. Mo. Missive, geschreven in 't Hof van Zeelant tot Middelburgh, den 16. der voorlede maent Februarij, zijnde responsif op onsen Brief van den 31. der voorleden maent Januarij, en vervattende U Ed. Mo. advijs op de presentatie, aen ons gedaen by de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Regenten van de respective Steden des Furstendoms van Gelderlant en Graeffschap Zutphen, van de Furstelijcke hooge Overigheyt en Souverainiteyt van het hooghgem. Hertogdom en Graefschap, onder den titul en waerdigheyt van Hertogh van Gelderlant ende Grave van Zutphen. Wy hebben mede wel ontfangen U Ed. Mo. Resolutie van den 15 Februarij daer te vooren, houdende een omstandig bericht van de advijsen van de respective Leden, U Ed. Mo. Vergaderingh composerende, en hare opinie over de voorsz. sake geuyttet hebbende: Wy vinden ons verplicht U Ed: Mo. te bedancken voor de moeyte die de selve hebben believen te nemen van by den anderen te komen, om ons van U Ed. Mo. consideratien op die importante materie te informeren, mitsgaders voor het seer gecircumstantieert bericht, breder in de voorsz. Resolutie van den 15. vermelt, en voor de expressien die U Ed. Mo: in de voorsz. Missive wel hebben willen gebruycken, om ons te versekeren van haer affectie en genegentheyt t'onswaert, want nademael wy principalijck hebben gelaboreert, en noch laboreren, om de liefde van de goede Ingesetenen deser Landen tot ons Persoon, meer en meer te verwecken, en aen haer te doen sien, dat al-

les wat wy onder Godes genadigen zegen hebben ter hant genomen, principalijck heeft getendeert om haer te redderen uyt de ongemacken, daer in zy waren gevallen, en te besorgen dat door de goetheydt van den selven onsen Godt dese Landen souden mogen werden gebracht in een staet en postuur, om eenmael wat meerder gerustheyt en veyligheyt te mogen vinden, als zy t'zedert 24 Jaer herwaerts hebben gehad, en haer te conserveren by de vrye oeffeningh van haer Religie, en by haer Vryheyt en Privilegien, beyde so dier by hare Voorvaderen gekocht, en by haer geconserveert. So willen wy seer geerne bekennen, dat het ons ten hooghsten aengenaem is, wanneer wy vernemen, dat de goede Ingesetenen van desen Staet de voorsz. onse goede intentie voor haer best, met een gelijke goede genegentheyt t'onswaerts bejegenen, en ontmoeten, en dat de geheugenisse van 't gene wy door Godes genade voor dese Landen hebben verricht, by haer is een goetgunstige erkentenisse: Wy en kennen oock daer om aen U Ed. Mo. niet verbergen, dat wy met groote smerte en droefheyt uyt de advijsen van sommige vande Leden van U Ed. Mo. Vergaderinge klaerlijck hebben kunnen afnemen, dat veele van die geene die aen de Regeeringe participeren, soodanigen gevoelen van ons niet hebben, als wy ons tot noch toe hadden gepersuadeert, dat onse actien in der daet hadden gemeriteert, en dat de oprechtigheyt en confidentie, die wy ten aensien van U Ed. Mo. met soo veel openhertigheyt hebben gepleegt, aen veele Menschen, oock aen veele Regenten, soo als uyt de voorsz. advijsen blijckt, maer heeft gedient, om in de goede Ingesetenen van den Lande suspicie en achterdocht te doen verwecken, even als of wy voor hadden op de Souverainiteyt van den Lande te impetreren, en die aenbiedinge by die van Gelderlant aen ons gedaen, te gebruyken tot een middel, om daer door de Souverainiteyt van en over desen gantschen Staet ons aen te matigen, de Landen van hare Vryheyt te ontsetten, alle Commercie daer uyt te verbannen, de Compagnien, by ordre van den Staet op-gerecht, te dissolveren, de sekerheyt van de Bancken, die in de Steden zijn, te verbreken, en de Obligatien, die ten laste van den Lande zijn loopende, te annulleren, en alsoo een totale veranderingh in te voeren, en de goede Ingesetenen binnen, en de Trafficquerende Koopman buyten 's Lants, in onsekerheyt van alle hare middelen en effecten te brengen: ja haer daer van te berooven, en dat die geene, die de yverigste en voorbarigste waren, om sulcke gedachten tegens ons op te vatten, te onderbouwen en voort te setten, de trouste en oprechste Patriotten en Liefhebbers van 't Vaderlant waren: Wy en weten niet, dat gedurende de geheele tijdt van ons leven, wy eenige oorsake of aenlijdinge tot een soo boosaerdige en hatige suspicie hebben gegeven, of dat wy oyt of oyt door eenige onser actien hebben gedemonstreert, dat onse gedachten daer na toe hebben gegaen, en sulckx dat wy souden hebben gemeriteert op die maniere bejegent te werden; de geene die weten wat gedurende ons gantsche leven tot het begin van den jegenwoordigen Oorlogh is gepasseert, moeten overtuyght zijn, dat die geene die de Regeeringe van den Staet in haer handen hadden, ons met seer groot ongelijck hebben willen uytsluyten van die weerdigheden, die onse Vorouderen tot soo grooten dienst van den Lande hadden bekleet, en dat sy daer na noch selfs dat gedeelte dat zy aen ons als een seer sonderlinge gratie scheenen te willen laten, soo gerestringeert en bepaelt hebben, dat wy daer door gants onbequaem wierden gemaeckt, om den dienst van den Lande na behoren te kunnen betrachten, ja dat men ons selfs ten aensien van onse particuliere goederen en gerechtigheden heeft trachten te ontnemen de prærogativen, die daer aen altoos hadden gedependeert, ende dat zy haer niet ontsagen die saken, die tot onse kleynheyt en verdruckinge wierden ter hant genomen, te baptiseren met de naem van Vryheyt en de Privilegien van 't Vaderlant voor te staen, even als of wy die geene waren, die men voor onderdruckeren van de selve Vryheydt of Privilegien had moeten aensien, daer die voorstanders van de vryheyt en Privilegien in der daet en waerheyt maer voorstanders van haer eygen grootsheyt en aensien waren, en haer en hare, of die haer Cabale en Sentimenten blindelingh volgde, op een seer gesignaleerde manier boven hare mede-Burgers verhieven, verrijckten, en op alderhande manieren in drongen, sonder op Vryheyt of Privilegien veel reguarde te nemen, de Regeeringh van de respective Steden na haer sin, en niet na de Privilegien dan sus en dan wederom soo fatsoenerende en schickende, invoegen dat wy tot het begin van den jegenwoordigen Oorlogh in geen anderen staet zijn geweest als om te moeten supporteren en verdragen alles wat men goet vondt ons te prescriberen, en t'zedert dat den jegenwoordigen Oorlogh tot soo een groot verderf van't gantse Lant en van al de goede Ingesetenen van dien, den Staet op den halse gekomen is, meynen wy seer wel te hebben getoont, dat wy noch onse eygen Goederen en Intresten, noch onse eer, noch ons leven niet te weerdigh hebben geacht, om die met gewilligheyt op te offeren aen den dienst van den Lande, ende om de goede Ingesetenen van dien by hare Vryheyt en Privilegien, Navigatie, Commercie ende haere middelen en gelegentheden te conserveren en te maintineren. Het en kan uyt de geheugenisse van geen Menschen zijn, dat als in den Jare 1672. door Godes sonderlinge toelatinge de Vyanden tot in 't hart van 't Lant waren ingedrongen, en dat het nu aen quam om de Vryheyt en de Privilegien van 't Landt, en den waren Godsdienst, op 't loffelijck exempel der Voorouderen, met Goet en Bloet voor te staen, en dat men met 'er daet moste toonen goede Patriotten en Liefhebbers van Godes H. Woort en de soo dier gekochte Liberteyt te wesen, seer veel vande Regenten deser Landen getracht hebben op so schandelijcke en ruineuse conditien met den Vyant te tracteren, dat Religie, Liberteyt, Privilegien en alles

daer

daer door verlooren soude zijn geweest, en dat die gene die hier bevorens het voorstaen van de Vryheyt en van de Privilegien tot onse oppressie aldermeest in de mondt gehad, ende by alle gelegentheden seer breet uytgemeten hadden, de yvrichste en voorbarichste zijn geweest, om soodanige schandelijcke handelinge voort te setten, en dat de tegenstant van de goede Ingesetenen vanden Lande en van verscheide cordate Regenten, die niet verstonden op soo een wijse van soo diere Panden ontset te werden, naeulijckx de voortgangh van die onderhandelingh heeft kunnen stremmen: Alle de Werelt sal oock moeten bekennen dat wy die geene zijn geweest, die ons op de goedertierentheydt van Godt Almachtigh en op onse goede sake verlatende, voor soo veel in ons was, de voorsz. schandelijcke onderhandelinge hebben tegen gesproken, en belet dat die tot effect gekomen is, hoewel wy door de continuatie van de Oorlogh genoegsaem in al onse goederen en effecten so in dese als in uytheemse Landen gelegen, meer quamen te lijden dan yemant van de andere Ingesetenen: Yder een moet oock bekent zijn, dat als de voorsz. Vyanden, wetende hoe seer de voorsz. schandelijcke onderhandelingh van Vrede ons tegens de borst was geweest, en dat onse oppositie de voortgangh van dien wel meest dede stremmen, noch daer naer onder de Conditien van Vrede wilden brengen, dat men aen ons als de Souverainiteyt van desen Staet soude moeten defereren, met wat voor yver ende volstandigheyt wy soodanige conditien hebben tegen gesproken, en wel betoont dat de selve Propositien ons ten hoogsten onaengenaem waren: Alle de Ingesetenen van den Lande sullen oock noch wel in gedachtenis moeten hebben, dat als de Burgerye en goede Ingesetenen van alle de Steden in Hollant en Zeelant in den selven Jare 1672. over hare Magistraten seer ongenoegt waren, en alle te samen veranderinge in de Regeeringe van de selve Steden wilden hebben, ende onse authoriteyt ten dien eynde imployeerden, wy die geene zijn geweest die getracht hebben de selve Borgerye en goede Ingesetenen tot stilte te brengen, ende het ongenoegen, soo veel mogelijck, uyt de wegh te leggen, sonder dat wy ons van die gelegentheyt in eenigen deele hebben verstaen te willen dienen, om aen ons eenigh meerder gesach of authoriteyt te doen toekomen, dat aen ons anders seer gemackelijck soude zijn geweest: En waerlijck wy en souden ons selven noyt hebben kunnen imagineren of verbeelden, dat het gunt wy voor den dienst van den Lande tot conservatie van de vrye oeffeningh van Godes H. Woort en maintien van de Vryheyt, Privilegie en Gerechtigheden van den Lande, de Visserye en Navigatie, Commercie en de middelen en effecten van de goede Ingesetenen met soo veel oprechtigheyt hebben gedaen, soo haest in vergetenisse soude zijn geraeckt, en dat men so haest soo verkeerde suspicie soude hebben kunnen vatten, dat wy ons souden willen aenmatigen de Souverainiteyt over dese Landen, en die goede Ingesetenen die soo veel hadden uytgestaen, en tot onse overgroote droefheydt noch uytstaen moeten, en die soo uytstekende tekenen van hare affectie t'onswaerts hebben getoont, van alle het hare soude gaen ontsetten en beroven, daer als wy de gelegentheyt genoeghsaem in onse handen hadden, om de voorsz. Souverainiteyt te kunnen krijgen, wy niet alleen die gelegentheydt met goede overbedachten Rade niet hebben willen gebruycken, maer opentlijck betuygt dat wy daer van hadden de uytterste aversie; En sekerlijk indien wy eenigen appetijt hadden gehad, om de Souverainiteyt van de Provintie van Gelderlant aen te nemen, en daer door een exempel te maken, dat by andere Provintien soude mogen werden gevolgt, wy en souden het refuseren noch aennemen van dien niet hebben gebracht aen het advijs van de H. Staten van eenige van de andre Provintien, maer daer mede soo als wy wel souden hebben konnen doen, plotselijck zijn voortgegaen; Ende hadden daerom niet konnen verwachten, immers wy gelooven niet dat eenige bescheyde menschen met reden sullen konnen seggen, dat wy in die voorsz. sake soude hebben gemeriteert dat men ons soude hebben willen beswaren met soo hatelijcke en ongefondeerde suspicie, als waer van by sommige Leden in de voorsz. resolutie vermaen wert gedaen, sonderlingh daer die menschen wel wisten dat noit by haer, en wel konden vernemen, dat by niemant wie hy oock mocht zijn, door ons of van onsent wegen eenige de minste aenleydinge was gegeven, of eenige directie gebruyckt, om iemant van de Leden van de Provintien te induceren of permoveren om ons de voorsz. waerdigheyt te defereren, of op te dragen, of oock om haer te induceren dat sy souden willen adviseren, dat men ons het aenvaerden van de voorsz. waerdigheyt soude aenraden. Ende dat mits dien sodanige suspicien niet anders als uyt een quaetaerdig gemoet konden voort komen: En souden wy derhalven wel wenschen, dat die menschen eens mochten verklaren, wat haer magh hebben bewogen, of wat actie wy wetende of onwetende hebben gedaen, die capabel mocht zijn, om sulcke suspicie te doen vatten, op dat wy occasie souden mogen hebben van die wegh te nemen; wy en beklagen ons gants niet, dat eenige Leden van opinie zijn geweest, dat wy de voorsz. waerdigheyt souden behooren van de hant te wijsen, en dat zy die hare opinie met redenen en argumenten ter materie dienende, hebben geadstitueert, want daerom hadden wy advijs versocht, en bedancke de Leden oock dat zy openhertigh hebben geadviseert, so als zy de sake verstonden: Maer wel moeten wy ons beklagen dat eenige onder voorgeven van haer advijs te uytten, ons by de Regeeringe en de goede Ingesetenen van den Lande hebben beswaert met soo odieuse suspicien, die op geen de minste schijn en waren gefondeert, alleen om de goede wille van de selve Ingesetenen t'onswaerts te verminderen, en haer tegens ons op te setten; wy en hebben oock niet eens gehesiteert om de voorsz. waerdigheyt absolutelijck en t'eenemael van de handt te wijsen, schoon de Heeren van Gel-

Gelderlant by ons yverigh hebben aen gehouden dat wy die soude willen aennemen, en dat seer veele Leden van de andere Provintien ons het aenvaerden van die waerdigheyt aenrieden, dewijl wy uyt ons selven gants geen genegentheyt tot het aennemen van de voorsz. waerdigheyt nu of oyt gehad hebbende, met des te meerder faciliteyt en genoegen konde opvolgen een raet van die geene, die schoon minder in getale, ons 't aenvaerden van de voorsz. waerdigheyt quamen af te raden, en kennen oock de constitutie van den Lande soo wel, dat wy U Ed. Mo. wel kunnen versekeren, dat de voorsz. onse ongenegentheyt en aversie tot soodanige ende diergelijcke weerdigheden noyt sal veranderen, gelijck wy dan oock uyt ons eygen mouvement en alvooren wy U Ed. Mo. Resolutie hadden ontfangen, de voorsz. waerdigheyt al van de hant gewesen hadden; Wy en weten niet of het exempel van Gideon, by U Ed. Mo. geallegeert, t'onsen reguarde seer applicabel is, en wenschte wel van gantscher herten dat wy ons leven soo aenstellen, dat wy ons souden mogen met recht adscriberen den titul van Gods Volck, en dat de Heere onse Godt, onse Heere was, maer men heeft voor desen getoont dat men op die erffenisse des Heeren soo veel staet niet en maeckte, als men konde goet vinden een groot gedeelte van die Provintien, die door Godes Zegen nu by de Unie zijn herbracht, aen den Vyant, professie doende van een Religie aen de ware Gereform. Religie soo geopposeert, te abandonneren, ende sulckx de oeffeningh van dien aldaer te doen ophouden, en dat men dat doenmalen ten aensien van den Vyant met minder jalousye en afkeerigheyt trachte te executeren, als men nu tegens ons op vat, om dat de Provintie van Gelderlant de waerdigheyt van Hertogh en Grave aen ons desereren, onder stipulatien, die de selve Provintie altoos by de Unie dede blijven; wy souden daer uyt veel eer suspicie mogen nemen van te moeten vreesen, dat oock wel waer soude kunnen werden 't gunt Gods H. Woort met soo grooten nadruck ten aensien van 't Huys van Gideon noteert, te weten, dat de Kinderen Israëls niet en dachten aen den Heere haren Godt, die se geret hadde van de hant aller harer Vyanden van rontomme, en dat zy geene weldadigheyt en deden by den Huyse Jerubaels, dat is Gideons, na alle het goede dat hy by Israël gedaen hadde, sonderlingh daer wy daer van ten aensien van de verdiensten van onse Voorouderen in ons Persoon soo levendige preuve, selfs oock binnen de Provintie van Zeelant, hebben gevoeldt, maer wy hoopen dat Godt de Heer Almachtigh, die ons tot nu toe soo seer gezegent heeft, onse goede intentie voor het welwesen van den Staet, noch verder sal zegenen, en de goede affectie, die verscheyde goede Regenten en veel goede Ingesetenen van den Lande ons toe dragen, sal noyt doen verslappen in dien yver die wy hebben, om desen Staet wel te doen, en wy hoopen dat de qualijck geaffectioneerde door den tijt genesen sullen werden van de verkeerde impressien die zy hebben op gevat, ende en sullen om de ongenegentheyt van die geene die daer omtrent ongeneeslijck zijn, niet na laten 't welvaren van den Staet, soo veel in ons is, te bevorderen. Wy hebben ons genootsaeckt gevonden, ons wat breeder hier op te extenderen, om dat wy bevinden, dat niet alleen de Missive, die U Ed. Mo. ons hebben gelieven toe te senden, maer oock de resolutie, bevattende de advijsen van de particuliere Leden van U Ed. Mo. Vergaderinge, met den Druck gemeen gemaeckt zijn, en alomme verkocht werden, niet op dat wy van U Ed. Mo. intentie geinformeert souden mogen werden, daer toe de selve nochtans eygentlijck is dienende, maer op dat men aen die geene, die ons qualijck zijn geaffectioneert, om dat wy den Lande wel hebben gedaen, stoffe souden mogen verschaffen, om aen de goede Ingesetenen quade impressien tegens ons te geven, en die soo veel krachtiger indruck te geven, met te allegeren, dat oock eenige Regenten over onsen handel met quade suspicie in genomen zijn, waer door wy dan oock soo veel te stercker moeten presumeren dat veele quaetwillige dese occasie, daer inne wy soo veel candeur en oprechtigheyt hebben getoont, alleen hebben willen gebruycken om onse proceduren hatelijck en verdacht te maken, schoon daer toe selfs geen schijn van reden te vinden was. Wy sullen dese dan sluytende, U Ed. Mo. in de genadige bescherminge Godes beveelen, den 18. van Maert 1675.

Onder stont,

U Ed. Mog: dienstwillige Vrundt,

En was ondertekent,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Sijn Hooght. dan den 20. tot Cleef gekomen / wiert aldaer deftigh van den Keurvorst onthaelt / en hielt met deselve verscheyde mael over den toestant der saken / en hoedanig men met de voortijt tegens de Vyanden soude ageren / eenige gesprecken; wanneer sijn Hooght. na een verblijf van 3 dagen en een onthael vol vernoeging / den 23. weder van daer vertrock / en den 25. 's morgens ten 6 uren in den Hage quam: Wordende daer op den Heer Wickefort / Historyschrijver van desen Staet / wegens 't Hof van Justitie / op de Gevangenpoort gebracht /

gebracht/ soo men seyde/ om dat verscheyde Correspondentien had onderhouden/ tot nadeel van den Staet; dan hier na daer van meerder. Op sijn Hooghepts wederkomst/ verkoos hy aenstonts uyt de noeming/ die de Heeren Staten van Hollant tot een openstaende Raetsheers plaets in den Hoogen Raedt/ een Rekenmeesters plaets in de Graeffelijckheyts Domeynen / en een Auditeurs plaets van deselve Kamer gedaen hadden / de Heer Hop / Pensionaris van Amsterdam/ tot Raetsheer/ de Heer Bosvelt/ Burgermeester van Haerlem/ tot Reken-meester / en den Griffier Buys tot Auditeur. Den Opper en Onder-hofmeester / benevens alle de bedienaers van sijn Hooghts. Keucken en Kelder dees tijt gelicentieert zijnde/ soo wiert den Heer Isaac/ gewesen Geheym-schrijver van den overleden Rhijngraef tot Opper-vooght over sijn Hooghts. Hof verkooren/ en vervolgens mede andere bedienaers over de Kelder en Keucken aen-gestelt. In 't lest deser maendt quam een Expressen van den Grave van Waldeck uyt Weenen aen sijn Hoogheyt bericht brengen van des selfs verhandelde aldaer. Op 't aenhouden van den Brandenburghsen Vice-Cancelier Romswinckel/ hadden haer Ho: Mog: volgens haer besluyt van den 27. Februarij/ aen den Sweetsen Gesant Ehrensteen door den Agent de Heyde/ wegens desen Staet en de Bontgenooten laten aen-seggen/ dat in geval niet en wiert gevordert, dat de Sweedtse Troepen de Keurbrandenburghse Landen verlieten, men aen de Sweetse bemiddelinge niet meer en soude defereren, of oock des selfs Geschriften aen nemen. Waer op den selven Gesandt den 5. deser aen haer Ho: Mo: een Geschrift over gaf/ en daer in over dit besluyt seer klaegde / versoeckende eyndelingh/ dat 't selve weder mocht in getrocken werden, ende met hem gehandelt over een minnelijcke over een kominge wegens de Brandenbutghse saeck; oordeelende het onredelijck, dat de Sweetse Troepen van des Keurvorsts Bodem souden af gevoert werden, terwijl sijn Koningh met den selven noch niet verdragen was. Maer haer Ho: Mo: en hare Bontgenooten toonden in tegendeel van haer zijde de getrouwe voorsorgh/ die zy voor haer mede-Bontgenooten droegen/ en de onredelijckheydt der Sweden / die sonder eenige wettige oorsaeck soo een vry Vorst van 't Rijck op 't lijf gevallen waren/ en des selfs Landen gants bedorven hadden. Haer Ho: Mo: en haer Bontgenooten verkooren toen gesamentlijck de Stadt Nimwegen tot de Handel-plaets van Vrede / op 't aenhouden van sijn Maj. van Engelant; van 't welke aen den Engelsen Gesant Temple bericht zijnde gedaen/ soo maeckten den selven het aenstonts aen den Koningh sijn Meester bekent; die dit toen weder door sijn Gesant aen 't Franse Hof liet weten/ en des Konings besluyt versoecken. Vermits Temple oock op de aennemingh deser Plaets by haer Ho: Mo: had aengehouden/ datse haer Gevolmachtighden tot dese Vrede-handelinge wilden verkiesen / soo zeyde men / dat haer Ho: Mog: verklaert hadden / dat de commissie / die zy aen haer Gevolmachtigden gegeven hadden / om op de Vrede-handelinge te Ceulen de belangens van desen Staet waer te nemen / noch in sijn voorige kracht was gebleven/ en dat dieshalven de Heeren van Beverningh/ Odijck/ Hairen ende Ysbrants voor als noch hare Gevolmachtigden waren / om op de Handelinge te Nimwegen te verschijnen / soo ras als dese Plaets van de strijdende partyen volkomen was aen-genomen.

Den

Den Koninckl. Deenssen Minister den Heer van Klingenbergh, die als Gesant tot de aenstaende Vredehandelinge aengestelt was, en dees tijt in den Hage quam, maeckten haer Ho: Mo: toen by Geschrifte bekent, dat soo langh hy sich aldaer op hielt, hy de qualiteyt van Gevolmachtighde alleen soude aen nemen, ten opsicht, dat hy sich in dier gestalte met de andere uytheemse Ministers en Gesanten beter soude konnen omgaen en handelen; sulckx dat sijn Exell. daer door alle plechtigheden van een openbare Intrede, Ontfangh en Gehoor voor by gingh: Zedert was hy met haer Ho: Mo: Gedeputeerden, neffens den Heer Heugh, in verscheyde onderhandelingen, betreffende den toestant van saken. Den Heer Tromp quam den 7. deser uyt Engelant weder in den Hage, en wiert daer van veele Grooten heerlijck onthaelt. De Franse hebbende te Smirna en in 't Turckse Rijck veel valsche Leeuwendaelders uyt gegeven, om de Nederlantse Leeuwendaelders daer verdacht te maken, en de Nederlantse Koophandel te beletten, soo sonden haer Ho: Mo: hebbende verscheyde van dese Leeuwendaelders laten ondersoecken, en die bevonden vals te wesen, dees tijt schrijven aen den Resident Coljers te Constantinopolen, en den Consul van Dam te Smirna, om hun daer voor te waerschouwen. De Heer van der Veecque, Resident van Luyck by haer Ho: Mog: maeckten de selve toen bekent, dat de Fransse gesint zijnde Maseyck te verlaten, de Poorten en Wallen souden laten blijven staen, indien men sich van der Bontgenooten zijde soude onthouden, om dese Plaets in besettingh te nemen, versoeckende daer op des selfs besluyt. De Staet van Oorlogh voor dit tegenwoordige Jaer wiert den 12. deser gesloten. Den 16. deser wierden de Gedeputeerden van Gelderlant en Overyssel weder in haer Ho: Mo: Vergaderinge geintroduceert, daer als voor heen sitplaets gegeven, ende daer door de Unie van Utrecht volkomen gemaeckt; invoegen men sprack, om ter gedachtenisse van de herstellingh deser Unie alle Jaren op den 16. Maert een Danckdagh te houden. Op 't aenhouden van den Marquis van Westerloo, die wegens den Hertogh van Villahermosa by haer Ho: Mo: versocht had, dat eenige Volckeren tot onderstant van de Spaense Nederlanden na Brabant gesonden mochten werden, wierden dees tijt eenige Regimenten Voetknechten, benevens 't Regiment Mariniers van den Grave van Hoorn, bestaende uyt 24 Vaendelen, derwaert geschikt.

De Keyzerl. Generaliteyt te Bon, hebbende op 't aenhouden van den Bisschop van Munster, aen den Heer Fischer gedaen, eenige Keyserl. Volckeren uyt sijn nabuurige Landen laten trecken, soo betoonde den selven Bisschop sich daer seer vernoegt over, en begon toen met alle vlijt sijn Wervingen voor den Keyser in die gewesten voort te setten, voornamentlijck in de Graefschappen Benthem, Tecklenburgh, Ridbergh, Lippe en Schauwenburgh. Den Heer Generael Major Fariaux, die sich met sijne Troepen noch in 't Aertsbisdom van Ceulen bevont, siende dat op alle sijn aenhoudingen, tot het bekomen van de achterstallige brantschattingen, en 't los-gelt voor de Gijselaers van Overyssel, by den Keurvorst en de Standen weynig daer in gevordert wiert, begon nu volgens sijn bevel verscheyde partyen uyt te senden, om het Sticht tot voldoeningh te dwingen: Maer vermits eenige Gedeputeerden van de Stenden by hem quamen, wiert 't selve noch eenige tijt op-geschort: Den Keurvorst 't gevaer sijner Onderdanen mede overwegende, sont aen haer Ho: Mo: over dese saeck een expressen, ende versocht aen den Marquis de Grana, toen hy na Cleef trock, om daer met sijn Hooght. den Heer Prince van Orangie te spreken, dat hy by den selven wilde te weeg

brengen,

brengen, dat de Hollantse Troepen doch uyt het Neder-sticht mochten vertrecken; 't geen dan by desen Marquis gedaen zijnde, soo zeyde men, dat sijn Hooght. belooft hadde, dat indien men het derdendeel van de Sommen, die den Keurvorst en Standen schuldigh waren, aenstonts betaelde, hy sijn best by haer Ho: Mo: soude doen, dat het overschot eerst na dat de Vrede geslooten was, voldaen soude worden. Den Marquis van Borgomainero dees tijt van Roermont na Bon treckende, om van daer na Weenen te gaen, wiert omtrent de eerste Plaets van 30 a 40 Fransse Voetknechten aen-getast, maer de zijne 3 a 4 deser Fransen neder gemaeckt hebbende, kregen de overige gevangen, en brachten de selve te Roermont. Den Keyserl. Generael Rabatta kreegh toen bevel, om sich met 2 Regimenten omtrent Aken te legeren, en aldaer op de Fransse te Maestricht te passen, die dagelijckx omtrent dese Plaets quamen stroopen, en de brantschattingen eysschen. Die van Maseyck quamen toen oock te Vorst in 't Ampt Kempen 2 Huysen af branden, om dat 't Sticht Ceulen in de brantschattinge, die de Fransse geeyscht hadden, niet wilde bewilligen; invoegen de Gouverneur van Maseyck aen de Burgermeesteren en Magistraet van Kempen dit ondervolgende Briefje sont:

MYn Heeren. Ick heb alleenlijck 2 Huysen in 't Dorp van Vorst doen af branden, vermits zy haer brantschattingh te Maestricht niet betaelt hebben. Ick berichte uw hier mede, dat ick 'er wel meer sal doen af branden, indiense niet haestelijck die komen betalen; en ghy kunt al de naburige Dorpen daer van waerschouwen, op dat zy niet in de selve ongemacken vallen; van 't welcke ick uw wel heb willen berichten, en ick ben, Mijn Heeren, Uw ootmoedigen Dienaer, MONTERAY, Commandant van Maseyck.

Maer 't geven der brantschattinge om de armoede der Ondersaten niet wel voort willende, soo branden zy naderhant noch 't Dorp Willich, 3 uren van Nuys, af. De Keyserse in dit Aerts-bisdom begonden hun nu dagelijckx te versterckcn, invoegen dat haer Heyr dese maent weder tot in de 20000 man sterck was geworden. Zy kochten oock op verscheyde Plaetsen veel Lijftocht op, en den Graef Capliers trock na Frankfort, om daer een Magasijn op te rechten. Ondertusschen wiert Bon hoe langs hoe meer versterckt. Den Hertogh van Zell dees tijt uyt der Elsas weder in sijn Lant aengekomen, soo wierden te Zell tusschen de bedienaers van alle de Brunswijckse en Lunenburghse Vorsten verscheyde onderhandelingen gehouden, waer by den Keyserl. Gesant den Vryheer van Kielmanseck sich oock liet vinden, om daer in sijn Meesters belangens waer te nemen.

De Fransen in der Elsas deden dees tijt het Slot Dachsteyn, nae dat zy 't selve eerst ondermijnt hadden, in de lucht vliegen. De Magistraet van Straetsburgh deed toen scherpelijck verbieden eenigh Graen van daer te vervoeren. Den Franssen Gesant de Fremont d'Ablancourt nu aldaer aengekomen, wiert aenstonts eenige Gedeputeerden toegevoegt, om sijn voorstellingen te hooren; de welcke voornamentlijck hier in bestonden, dat die Stadt weder als voor heen by de generleyheyt soude verblijven, geen doortocht aen den Keyser of sijne Bontgenooten over hare Rhijnbrugh toe-staen, en hare Rhijn-schans met eygen Volckeren beset houden, oock geen Kreyts of eenige andere Volckeren tot haer bescherminge nemen. En vermits den Gesant yverigh om een cathagoricq antwoort op dese voorstellingen aen-hielt, stonden die van Straetsburgh toe de Kreyts-volckeren te sullen laten vertrecken, mits dat zy weder een besettinge van Switzers, die de Cantons daer binnen souden senden, souden mogen bekomen; 't geen dan oock den 26. deser te Baden door de gesamentlijcke Cantons wiert vast gestelt. Van 't welcke zy met een Expressen aen den Keyser bericht gaven; 't selve

verdedigende met aen hem te vertoonen, dat in geval zy dit niet hadden toegestaen, de Koningh van Vranckrijck sijn belangh in dese saeck anders met gewelt soude waer genomen hebben, vermits den Marquis van Vaubrun met een goede macht daer omtrent lagh, en de Rhijn-pas lichtelijck soude kunnen vernielen; dieshalven dan, zijnde hare Stadt en dese Pas seer flecht voorsien, en de 3000 Kreytsvolckeren, die de Stenden besflooten hadden daer in te houden, voor 't meerendeel daer uyt genomen, hadden zy besflooten dese verklaringh aen de Fransen te geven. De Fransen uyt Phlipsburg en Landaw trocken toen in 't Bisdom Spier met 1200 mannen, en besetten aldaer de Steden en Burgten van Bruchsal, Kiseloch, St. Remy, Edisheym, Kirrweiler, Diedenheim en Graben: Ende vermits den Keurvorst Palatijn vertrouden, dat zy 't selve met oogluyckinge van den Keurvorst van Ments deden, die daer Heer af was, en duchtende dat zy daer door sijn Hooftstadt Heydelbergh te lande souden soecken te besetten, ende oock Gernsheym aen den Rhijn in nemen, soo dede hy 500 man onder den Oversten Lt. Hennop na dese Plaets trecken, om hun in de voorbaet te wesen, de welke dit Stedeken dan overrompelden, en na eenigh verblijf flechten: Maer den Keurvorst van Mentz hier Heer af zijnde, en dit vernemende, was geheel verstoort, en deed daer over op den Rijckxdagh te Regensburgh door sijn Gesant klagen, en om vergoedingh aen-houden: Maer den Keurvorst Palatijn wist so goede redenen van sijn bestaen voort te brengen, dat dese sake bleef steken; te meer, om dat Keur-ments selfs voor de Franse bevreest was, en dieshalven sijn Krijgsvolck uyt Erfurt na sijn Hooft-stadt Mentz dede komen, waer by op des selfs versoeck noch 500 Trierse Volckeren uyt Cobelents quamen, om dese Stadt geheel tegens de Franse dreygingen te behoeden. De Fransen brachten ondertusschen een ongelooffelijcke meenighte van allerhande Voorraet uyt Borgondien en Lottharingen na der Elsas in hare Voorraetschuuren te Colmar en andere Plaetsen. Den Marquis van Vaubrun bracht oock omtrent Brisach 3 a 4000 man uyt Colmar en Sletstadt te samen, die uyt de Regimenten van Orleans, Turenne, Buillion en Rambure, Voetvolckeren, en 't Regiment Ruyters van St. Loup bestonden; waer van hy gedurigh verscheyde kleyne partyen over den Rhijn sont, die in het Marckgraefschap Baden en het Brisgaw de brantschattingen met groot gewelt quamen op halen, en de Lantluyden in de gront bedorven: Men was wel beducht, dat desen Marquis met sijn Troep 't oogh hadde op Offenburgh, of de 400 Neder-Saxise Kreytsvolckeren, die by Straetsburgh te Wilstadt lagen; maer hy trock den 10. deser met de nacht na 't Stedeken Neuwenburgh aen den Rhijn ('t geen de Keyserse korts te vooren in besettingh genomen, en met 200 man van 't Regiment van Streyn, en met 30 Ruyters van dat van Gondola beset hadden) om 't selve te vermeesteren, vermits de Franse de gemeenschap met Basel te water door dit Stedeken wiert afgesneden. Desen Marquis dan met sijn Troep een uur voor den dag daer voorgekomen, deed 't selve op 3 Plaetsen gelijck bestormen, en wiert na een uur tegenweer meester; wanneer de Stadt wiert uytgeplondert en verbrant, en de overgebleven Krijgslieden naer Brisach gevangen gevoert: Hy kreegh daer op oock de kleyne Stedekens Heytersheim ende Stauffen in sijn gewelt, en keerde toen weer na Brisach. Doch den Keyserl. Gebieder in Fryburgh deed in vergeldinge van dat de Fransse Neuwenburgh verbrant hadden, een Dorp, 't geen onder Brisach hoorde, en in 70 Huysen bestont, mede in de Asse leggen. Op 't versoeck van de Switserse Cantons deed Vaubrun toen de 9 Regimenten Ruyterye, die hy in 't gebiet van Basel had geinquartiert, van daer na Bourgondien en Lottharingen in de Winterquartieren trecken.

Den

Den Grave van Solms, nu Generael der Bataillie in 't Rijkx Leger zijnde gemaekt, quam dees tijt te Regensburgh, en dede aldaer den Eed van getrouwigheyt in handen van den Keyserl. Gemachtigde. De Stenden waren toen yverigh in beraetslaging om de noodige geltmiddelen tot het Rijckx Leger uyt te vinden, en dat de Circulen haer dubbelt en drie dubbelt aendeel tot het Leger ten eersten mochten op brengen. Den 9. deser had den Keurvorst van Brandenburgh aen de Stenden te verstaen gegeven, hoe dat de Kroon Sweden, van hare bemiddelinge afwijckende, aengetast ende vyantschap gepleegt hadde tegens een van de getrouste Leden van't Rijck; met eenen een geschrift voort brengende, waer by haer Ho: Mo: dit bedrijf der Sweden in de Landen van den Keurvorst, voor een breuck en verbrekinge der Vrede hielden: Versoeckende daer nevens, dat de Sweden ten eersten voor Vyanden van den Keyser en 't Rijck mochten verklaert werden, en dat men tegens haer, volgens de Wetten van 't Rijck mocht aengaen. De Minister van den ged. Keurvorst gaf toen ook aen de Vergaderinge een antwoort van sijn Meester over, op den Brief van den Koningh van Sweden aen de selve Vergaderinge, waer in den Keurvorst alle de voortgebrachte redenen der Sweden tot hare rechtvaerdigingh, treffelijk wederleyde, en versocht, dat men den Sweetsen Minister van Regensburgh mede soude doen vertrecken. Den hoogstged. Keurvorst had oock op het eerste gerucht, dat de Sweden in sijn Landen souden trecken, door sijnen Gesant Cracau in 't Keyserl. Hof, aen den Keyser een geschrift laten overgeven, waer in hy sijn Keyserl. Maj. hooglijck bedanckte, *voor de Brief, die hy op 'eerste bericht, dat den Fransen Gesant Feuquieres in Sweden sterck arbeyde, om die Kroon tegens sijn Ceurv. Doorl. op te maken, aen den Koningh van Sweden had gesonden, om den selven te vermanen by de rust en Vrede te verblijven.* Te kennen gevende, *dat of wel sijn Keurv. Doorl. vertrout hadde, dat dese Kroon hier door de gerechtigheyt soude gehanthaeft, en des Fransen Gesants ongegront begeeren geen plaets gegeven hebben, soo hadden echter verscheyde Sweetsche Ministers haer laten ontvallen, datze sijn Keurv. Doorls. Landen souden aentasten; en selfs had oock den Sweetsen Gesant Ehrensteen in den Hage aen haer Ho: Mo: versocht, dat by aldien de Landen van sijn Keurv. Doorl. van sijn Koningh vyandtlijck aengetast wierden, zy aen den selven geen onderstandt wilden doen; daer Sweden volgens het Vrede-besluyt verbonden was geen Verbintenissen met Vranckrijck, tot nadeel van sijn Keurv. Doorl. te maken, maer wel volgens sijn Verbonden met sijn Keurv. Doorl. alle vyandtschap van den selven af te weeren. Dat sijn Keurv. Doorl. tot soo een bestaen der Sweden gants geen oorsaeck gegeven had, als zijnde, volgens sijn schuldige plicht, en 't besluyt van Regensburgh, gehouden geweest de onderdruckte Duytse Vorsten onderstandt te doen; 't geen sijn Keurv. Doorl. in de gemaeckte Verbonden met Sweden voor af had bedongen, en sulckx oock aen den Koningh van Sweden te kennen gegeven, sonder dat hy in de tyt van 6 maenden eenige antwoort daer op had gekregen; maer wel in tegendeel waren ondertusschen veel duysent man der Sweden in Voor-Pomeren op sijn Grensen gekomen, die het niet anders als op sijn Keurv. Doorl. en des selfs Landen hadden aengesien: Inwoegen sijn Keurv. Doorl. dit alles aen den Opperlsten Rechter beval, die hy niet twijffelde, of soude hem sulken uytslagh geven, daer door sijn eer en de eeuwige roem sijner gerechtigheyt aen de geheele Werelt bekent soude wesen: Houdende sijn Keurv. Doorl. sich oock aen de billijcke hulpmiddelen, die de heylsame Rijckx-Vergaderinge beslooten had. En dewijl sijn Keurv. Doorl. vertroude, dat by aldien Sweden iets vyandtlijcks tegens sijn Landen voor nam, sijn Keyserl. Maj. hem de behulpelijcke hant, volgens het Vrede besluyt, de Keyserl.*

Wael-Capitulatie, ende de opgerechte Verbonden, soude bieden, soo versocht sijn Keurv. Doorl. oock sijn Keyserl. Majest. dat hy aen den Koningh van Sweden Vermaen-brieven wilde laten afgaen, ende by de Vergaderinge te Regensburgh soo veel uytwercken, dat sijne Landen tegens alle vyantlijcke aenvallen van Vrankrijck en Sweden geguarandeert mochten worden; ook dit geschrift door sijn eerste Gemachtigde te Regensburgh ad dictaturam laten brengen, op dat dese guarantie, gelijck tegens Vranckrijck was geschiet, door een besluyt mocht vastgestelt werden, en de aendeelen van de Creytzen, die naest aen sijn Landen lagen, verdubbelt, en tot sijn hulp bereyt mochten gehouden werden. Ondertusschen de Sweden in sijn Keurv. Doorls. Landen zijnde gevallen, so gaf desen Kur-brandenburgsen Gesant een ander geschrift over, waer in hy 't selve bekent maeckten, en met een versocht, *dat de schuldige onderstandt ten eersten mocht volgen, en des Rijckx guarantie aen sijn Keurv. Doorl. toegestaen, tot uytvoeringh gebracht werden, oock de Oversten van de Opper en Nedersaxise Kreytzen gelast werden, sijn Keurv. Doorl. op 't spoedighste te hulpe te komen, en verder soodanige middelen by der handt genomen, die tot beschuttinge van sijn Keurv. Doorls. Landen ende het gemeene best mochten strecken.* Hier op dede sijn Keyzerl. Maj. aen de Rijckx-vergaderinge dit voorhouden, en met een in bedencken geven, of 't niet noodigh was, *dat yder Stant sich in soodanigen gestalte bracht, dat hy de aendringende vyantlijcke Wapenen genoegsaem tegenstant kon bieden, ende oock de guarantie, die 't Rijck aen de onderdruckte Standen toe-stondt, ter uytvoeringh kon brengen, &c.* Men vernam nu eyndelijk waer in dat het gepretendeerde verraet te Munchen bestaen had: Een Kamer-dienaer van den Keur-Prins boven maten gemeensaem met een Burgers Vrouw aldaer zijnde, soo trachte de selve haer Man van kant te helpen, om met desen Kamer-dienaer soo veel te meerder vryheyt te konnen nemen: Zy haelde dan onder een bedeckte naem in een Apteeck voor een seker Ridder Diamant-Pulver, en sulckx op die tijt als den Franssen Gesant Vitry van Munchen vertrock, en vermits zy in des selfs Huys dickmaels quam, ontstont daer uyt het vermoeden, dat 'er wat onder verborgen mocht leggen: Zy wiert dan nevens den Kamer-dienaer en eenige andere verdachtige Persoonen gevangen genomen, ende verscheyde mael ondersocht, wanneer zy dit bekenden; doch zy wiert met de andere Persoonen naderhant na een behoorlijcke straffe weder los gelaten. En dit was dan de gantse saeck van het verraet, daer men soo van geroepen had. Den Hertog van Vitry nu van 't Kurbeyerse Hof vertrocken, soo quam Monsr. la Haye, die Fransen Gesant in 't Turckse Hof geweest was, weder in sijn plaets, om aldaer sijns Konings belangens waer te nemen.

Sijn Keyserl. Maj. sont toen bevel aen de Troepen van den Circul van Opper-zaxen, die uyt 4000 man bestonden, datse hun na Silesien souden begeven, waer de Keyserse onder den Generael Kopp nu 10000 man sterck waren, en 't Stedeken Neus begonden te verstercken. Den Keyser maeckten toen aen den Keurvorst van Beyeren den inval der Sweden in de Landen van den Keurvorst van Brandenburgh bekent, met verklaringh, dat hy sich soo wel uyt sijn beroep, als een bysonder Verbont, schuldig oordeelde, den Keurvorst daer tegens de behulpelijcke hant te bieden. Men was dees tijt aen 't Keyserl. Hof niet wel te vreden over de Stadt Hamburgh, als de welcke, behalvens dat zy de Franse en Sweetse Bedienaers niet uyt die Stadt deden vertrecken, noch de selve met Wisselen te betalen, ende andersints behulpigh waren. De Joden sonden toen eenige Gedeputeerden aen sijn Keyserl. Majest. met versoeck, datse weder in des Keysers Erf-Landen mochten komen woonen, en aldaer hare Koophandel drijven, aenbie-

biedende in sulcken geval 400000 gl. aen den Keyser te willen betalen; 't geen dan eyndelijck van sijn Keyserl. Maj. wiert aengenomen. Te Weenen quamen dese maent van Madrid by Wissel 136000 Rijckxds. tot afkortinge van de hulp-gelden, die de Spaensse Croon aen den Keyser schuldigh was; en om de nieuwe Krijgsrustingh yverigh voort te setten: Ten welcken eynde sijn Keyserl. Maj. door alle sijn Erf-Landen sterck liet werven, soo om de oude Regimenten, die in het Rijck waren, te vervullen, als tot het oprechten van nieuwe Benden: Want den Graef van Hofkercken, die van sijn Keyserl. Maj. na der Elsas gesonden was, om te ondersoecken in wat gestalte de Keyserl. Volckeren aldaer waren, sont toen een Lijst over, dat de selve noch in over de 6000 man bestonden. De Volckeren, die voor Spangien in de Erf-Landen geworven waren, en na Sicilien gevoert souden werden, zeyde men nu, dat door 't Graefschap Tirol na Milaen souden trecken, om te Final derwaerts ingescheept te werden, vermits de Republijck van Venetien hun geen doortocht door haer Lant, om de geenerleyheyt te onderhouden, hadde willen vergunnen. Den Hertogh van Bournonville leyde dees tijt sijn ampt van Opperhooft van 't Keyserl. Heyr in der Elsas neder, en wiert van sijn Keyserl. Maj. met sijn afbeeltsel, rontom met Dyamanten beset, vereert. Den Heer Grave van Waldeck met de Keyserl. Gemachtigden verscheyde onderhandelingen gehouden hebbende, bleef daer noch in volharden, en zeyde men, dat de selve meest bestonden over de hulp-gelden, hoedanigh die geregelt mosten werden, in 't betalen aen de Bontgenooten, en met hoe veel Volckeren men in de aenstaende Velttocht tegens de Vyanden most ageren, oock dat de Volckeren, die sijn Keyserl. Maj. in 't Velt most brengen, compleet gehouden, en de Magasijnen en andere Krijgs nootwendigheden by tijts versorght mochten werden: Waer toe den Spaenssen Gesant mede sijn uytterste vlijt aen wenden.

Het meerendeel van 't Sweedtsche Heyr nu in Achter-Pomeren gelegert, bleef daer dees geheele Maent noch leggen, en vorderde van de Lantluyden over al haer onderhout. Zy quamen selfs soo dicht onder Franckfort aen den Oder, dat zy daer eenige Wagens met Koorn van onder de Poorten haelden en wegh voerden. In een Bosch by Custrin vertoonden sich toen ook 6 Sweetse Ruyters, die daer 12 Brandenburgse Muskettiers vernemende, de selve na joegen, maer dese hun in 't dickste van 't Bosch begevende, schooten toen so dapper op de Sweden, dat 'er 3 van de Paerden tuymelden, en de overige deur gingen. Daer op setten de Sweden hare Schiltwachten tot dicht onder de Vestinge Custrin, maer den Grave van Donaw daer in gebiedende, liet de selve tot tweemael wegh nemen, en aen den Sweetsen Veltheer senden, met een bygevoegt schrijven, dat het onredelijck was, dat men de Schiltwachten soo na aen een Vestinge stelde; klagende daer ook in, dat men geen Koorn meer in Custrin wilde laten komen, en dat de Sweetse Troepen hun in de naeste plaetsen der Vestingh inquartierden. Den Veltheer gaf daer op tot antwoort, dat het setten der Schiltwachten buyten sijn weten was geschiet, en dat 't selve verandert soude werden; maer aengaende het wegh nemen van 't Koorn, dat den Stadhouder den Vorst van Anhalt daer toe aenleydinge gegeven had, vermits hy de Lantluyden verboden hadde, aen de Sweden niets toe te reycken, waer door dan, dewijl zy mosten subsisteren, dese wanorde gevolgt was; en was hy dieshalven van al dese onheylen onschuldigh. Doch in plaets dat dit setten der Schiltwachten soude verandert worden, quam korts daer aen een Sweetse party in de Voorstadt van Custrin, en bemachtighden aldaer de Slagh-boom, maer 2 Vaendels uyt dese

Vestingh derwaerts gesonden zijnde, dreven hun haest met verlies van eenigh Reystulg weder wegh. Maer een andere Sweetse partye onder den Ritmeester Ernst Gortze quam tot dicht onder de Stadt Crossen op de naest by gelegen Dorpen legeren; waer by sich korts daer aen noch 300 Sweden, uyt bevel van den Gener. Major Giese, over 't Tsicherfichse Veer voegden, om de brantschattingen uyt dat Hertoghdom met gewelt op te halen, vermits zy 't selve uyt ordre van de Keurv. geheyme Raden geweygert hadden; maer den Generael Somerfelt trock ylings op dit bericht met 300 man van de Churv. Lijfwacht uyt Berlijn na Crossen, om de Sweden in dit hun voornemen te verhinderen. Over dit weygeren van 't onderhout aen de Sweetse Troepen had den Veltheer Wrangel aen den Vorst van Anhalt en de Churv. geheyme Raden den 18. deser uyt Stetijn een Brief gesonden, en daer in aen de selve te kennen gegeven, *dat of wel de Kerckvoogden, Heeren en Ridderschappen van 't Hertogdom Crossen aen den Gen. Major Giese het noodigh onderhout aen de Sweedtse Troepen hadden belooft te geven, zy echter naderhant uyt verbodt van de Churfurstel. Regeeringh 't selve hadden geweygerdt, en vermits alles uyt die gewesten gevlucht was, kon desen Gen. Major soo weynigh het onderhout voor sijn onderhebbende Troepen vinden, als op sulken wijse daer onder goede orde houden: Waer by dan noch quam, dat men te Franckfort niemant der Sweden wilde inlaten, om haer nootwendigheden te koopen, en dat de Ingesetenen van Brietzigh ende Vryenwalt den Lt. van den Oversten Horn met allerhande dreygementen, in plaets van de noodige onderhout, hadden afgewesen. Vermits dan dese handelingen licht eenige gelegentheden tot misverstant mochten geven, daer men 't van de Sweetse zijde tot noch met so groote sorgvuldigheydt had gemijt, had hy noodigh geacht door dit sijn schrijven te vernemen, of 't selve uyt sonderlingh bevel van den Keurvorst, of haer eygen voorsorge, was voort gekomen: In welck geval hy beter had geacht, dat het des Keurvorsts Onderdanen goetwillig gaven, het geen haer andersints met gewelt, indien hy 't selve wilde gebruycken, kon afgenomen werden. Men had wel aen de Sweetse zijde altijt gehoopt, dat den Keurvorst meer genegentheyt tot den Vrede, tot sijn eygen Landt en Luyden, en om wederom met den Coningh van Sweden in een goet vertrouwen te komen, soude hebben getoont, maer door alle handelingen bleeck het tegendeel; diesbalven soude men van sijn zijde voor Godt ende de Werelt onschuldigh zijn, indien hier door meer onheylen voor de Churv. Onderdanen quamen te ontstaen: Versoeckende derhalven, dat zy aen de Churv. Ondersaten soodanige beveelen wilden laten afgaen, daer door dese misverstanden mochten vermijt werden, ende alles aengewent, om het goet vertrouwen tusschen den Koningh van Sweden en den Keurvorst weder te herstellen, als mede om een sekere en algemeene Vrede in de Christenheydt te verkrijgen.* Waer op den Heer Stadthouder en de geheyme Raden den 21. deser uyt Ceulen aen de Spree aen den Veltheer tot antwoort sonden: *Datse niet konden sien met wat grontvest hy sijn klachten deed, om dat zy aen de Keurv. Onderdanen verboden hadden 't geene haer eygen was aen de Krijgsvolckeren van een vreemt Vorst te geven, die op een geweltdadige wijse des Keurvorsts Landen quam innemen: Want nademael het Sweetse Heyr al tot in de vierde maent in des Churvorsts Landen gelegen, daer de geheele Ukermarck, en een groot gedeelte van de Middelmarck opgegeten hadde, ende nu oock in Achter-Pomeren en de Nieumarckse Landen getrocken was, en daer alle vyantlijcke daden, uytgenomen van vier en swaert, hadde gepleegt, konden zy niet begrijpen, vermits de Keurv. Onderdanen haer tot noch stil hadden gehouden, alle het hare moeten over-geven, en nu uyt armoede niet meer geven konden, en men het weynige, dat noch overgebleven was,*

geern

geern voor ſijn Keurv. Doorls. Krijghsvolck wilde bewaren, hoe men aen de Sweetſe zijde het ſelve voor een rechtmatige oorſaeck ſoude kunnen houden, om noch een harder Oorlogh aen te vangen, daer het Sweetſe Heyr de Keurv. Landen albereyts voor vier maenden den Oorlogh had aengedaen, en in de ſelve na haer eygen welgevallen huys gehouden. Zy gaven hem dieſhalven te oordeelen, wie meerder ſteunſel had, om ſich op Godt en het Recht te verlaten, of diegeene, dewelcke de arme onſchuldige Onderdanen van een vreemt Vorſt het hare met gewelt ontneemt, of deſe naeckte en beroyde Menſchen, die het hare niet goetwilligh aen vreemde wilden laten volgen: En weder om, of ſoodanigen Heer, die eens anders Heeren Lant ſonder oorſaeck overvalt, of de rechte Landtsheer, die ſulcke handelingen niet wil toeſtaen, ende ſijn Onderdanen voor ſich ſelfs behouden? Dat tot Franckfort geen Sweden ingelaten wierden, hadden haer eygen geweldtdadige bedrijven veroorſaeckt, vermits alle de Levens-middelen, die men na Colbergh, Cuſtrin en Frankfort bracht, van haer met gewelt wegh genomen wierden. Dat de Steden Breitzigh en Vryenwalde, volgens het verbot van haer Lantsheer en haer, aen vreemde niet vrywilligh hadden willen geven, daer aen hadden zy, volgens haer ſchuldige plicht gedaen, en zy waren oock wel verſekert, dat 't ſelve aen Godt en de eerbare Werelt ſoude behagen, en van ſijn Coninckl. Maj. van Sweden ſoodanigh moeten werden aengeſien, dat daer door de Cheurv. Landen eerder verlichtingh als grooter gewelt ſoude hebben te verwachten. Het ſtont oock aen den Koningh van Sweden ſijn Volck weder te rugh te laten roepen, en des Cheurvorſts Landen niet meer ſoo vyantlijck te laten beſchadigen. Hy Velt-heer had wel de macht om de Churv. Onderdanen het hare met gewelt te ontnemen, maer of dat een ſaeck ſoude weſen, die voor Godt en de eerbare Werelt ſoude kunnen werden gerechtvaerdight, ſtelden zy aen Godt en 't oordeel van alle geenſijdige Menſchen: Zy hadden niet te min het vertrouwen dat hy Veldtheer in het bederf van de Churv. Landen, en verdere vyantſchap geen behagen ſoude hebben, nemaer de ſelve Landen aenſtonts verlaten, en de Onderdanen van meerder geweltdadigheyt verſchoonen, vermits zy haer verbot niet konden in trecken, noch aenſien, dat ſijn Churv. Doorl. van vreemde het zijne onttrocken wiert. En dewijl zy bericht waren, dat den Gen. Major Gieſe in 't Hertogdom Croſſen de brantſchattinge met gewelt begon op te halen, verſochten zy niet alleen dat het Sweetſe Heyr des Keurvorſts Landen ten eerſten mocht ruymen, maer dat oock byſonderlijck de Volckeren, die in 't Hertoghdom Croſſen en Sileſien waren, weder te rugh getrocken mochten werden. Maer op dit verſoeck is niet gevolght, vermits den Sweetſchen Veltheer den 23. deſer uyt Stettijn weder naer ſijn Hooftquartier te Stargart trock, en te Hamburgh deſe maent weder veel Franſſe hulpgelden aen de Sweden wierden uyt-getelt. Ondertuſſchen was deſe tijt den Sweetſen Geſant Graef Oxenſtern van Weenen weder te Stettijn gekomen, dan vertrock na eenigh verblijf van daer na Wiſmar, om ter ſelver plaetſe het Preſidentſchap van des Koninghs Tribunal te bekleeden.

Tuſſchen de Poolen en de Tarters, die in de voorledene maent in d'Ukranie waren gekomen, vielen toen geſtadigh veele ſchermutſelen voor. De Poolſſe Beſettingh in Mohilow bracht dieshalven veeltijts Gevangenen in die Stadt. By Niemerow lieten ſich oock verſcheyde Tarterſe partyen ſien, maer den Weywode Belski daer op een uytval doende, dreef hun te rugh, en keerde met eenige gevangenen wederom, welcke hem zeyden, dat den Turkſen Keyſer ſcherpe beveelen aen den Tarter Cham had laten afgaen, op dat hy perſoonlijck met ſijn Volckeren tegens den Coningh van Poolen in

de

de Ukranie soude op trecken. De Lemburgse Lantschrijver trof onder Stepanowska in Wallachien mede een sterke Troep Tarters aen, die hy verdreef, en met veel Voorraet weder te rugh quam. Geen beter geluck kregen 500 Tarters by Pawolocz, daer zy om te stroopen gekomen waren, vermits zy van des Kroons Vendrig geslagen wierden. Het Verdragh tusschen de Poolen en den Dorosensko wilde noch geen voortgangh nemen, vermits den selven sich nu weder by de Tarters voegde, en met haer te Kusawa Raet hielt, op wat voet men tegens de Poolen den Oorlogh soude voeren. Men wilde in Poolen nu weder een Rijckxdagh uyt schrijven, op dat den Coning gekroont mocht werden, tot het welke den Primas Regni den Aertsbisschop van Gnesna sich seer genegen betoonde, maer vermits des Konings tegenwoordigheyt in de Ukranie noch nootsakelijk was, wiert 't selve uytgestelt. De Littause Lantdagen eyndigden dees tijt geluckelijck, en had men daer in oock voor gestelt, dat des Konings Krooning ten eersten behoorde te volgen, en een eynde van 't Captur-gerecht gemaeckt te werden. Zy besslooten mede, dat het Littause Heyr, 't geen by gebreck van Levens-middelen sich in de laetste Herfst van 't Poolsse af-gescheyden had, sich tegens de voor-tijt weder by 't selfde soude vervoegen.

Vermits de Republijck van Venetien dese tijt aen alle de Geestelijcke Ordren in hare Stadt bevolen hadde, datse haer kennis mosten geven van den inhout der Bullen, die zy van Roomen kregen, soo betoonden den Paus aen den Gesant van die Republijck sich daer seer onvernoegt over, ter oorsake van de nieuwigheyt, die dese Republijck in de tegenwoordige toestant van saken aenrechte. Het krackeelen tusschen de Gesanten en den Cardinael Altieri had noch geen eynde, invoegen de Paus, om dit verschil eens neder te leggen, nu toestont dat de Cardinalen Barbarino, Cibo, en Carlo, als Bemiddelaers over dese zaeck zouden sitten: Waer op de Gesanten vergaederende, dit aennamen, en den Paus daer over lieten bedancken. Den Cardinael van Hessen maeckten dees tijt den Paus bekent, dat den Keyser sijn bemiddelinge had aengenomen. Oock quam den Veneetsen Gesant korts daer na aen den Paus zeggen, dat den Koningh van Vranckrijck in die van sijn Republijck hadde bewillight, ende versocht dat den Paus sijn hulp in dit groote werck wilde bewijsen. Den Fransen Gesant verklaerden mede aen den Paus, dat sijn Koning dessels bemiddelinge had aengenomen, en versocht dat hy ten dien eynde sijn Gevolmachtigde wilde noemen.

Niet tegenstaende de Franse onderstant onder de Marquisen de Valavoir en de Valbelle, in Messina veel Voorraet gebracht hadde, soo geraeckte deselve echter haest op, en regeerde toen den honger daer weder als voorheen; invoegen veel Inwoonders daer over begonden te murmureeren, en den Marquis van Valavoir uyt misnoegen selfs siek wiert; maer vermits de Burgers liever 't uytterssten wilde waegen, als weder onder de Spaense Heerschappye komen, verdroegen zy dit gebreck geduldig, wachtende op de onderstant 't geen den Hertog van Vivonne aldaer soude brengen. Den Spaensen Generael Antonio de Guindazzo had wel met 2000 man het Casteel Castellazzo getragt te overrompelen, maer de Fransen, onder den Capiteyn Grandcombe, hadden hun soo wel verdedigt, dat hy met verlies van 80 man most aftrecken: Doch des niet te min versorgden de Spaense hare Posten aen de Lant-sijde soo wel, dat die van binnen geen de minste Voorraet van levensmiddelen uyt het Lant konden bekomen. En om deselve te meer te versterckeN, wierden uyt Napels dagelijcks tot Melazzo nieuwe Krijgsben-

benden aengeset: Den Prins de Ligne Lantvoogt van Milaen, sont toen oock 't Regiment Duytsen, onder den Graef van Bucquoy, en 8 Vanen gedemonteer de Ruyters, onder den Graef Biaggio Gianini, van Final na Napels, om de Coninckl. Troepen in Sicilien daer mede te versterckcn. De Spaense Scheepsvloot, bestaende uyt 20 Oorlogschepen en 17 Galeyen, hielt sich voor de Faro van Messina, en meenden eens met eenige toegemaeckte Branders, die als Tartaenen met Voorraet waeren toegestelt, de Franse Schepen in Messina aen te steken; maer die hier van verwittigt, waeren op hun hoede, en quam zulcks dieshalven tot geen effect: Zy beletten echter dat 'er geen onderstant te Water in dese Plaets konde komen, invoegen de Spaense door al dese voorsorge weder goede hoop schepten, dat het de Messinesen uyt hongersnoot souden hebben moeten overgeven: Maer 't gevolg leerde wel anders, ten opsicht van 't hier op gevolgde ontset, 't geen aldus was: *Den Hertog van Vivonne met sijn Vloot, bestaende uyt 9 Oorlogschepen, 1 licht Fregat, 3 Branders, en 8 Victualischepen, den 29. January uyt Toulon vertrocken, had soo gunstigen wint, dat hy den 11. Februarij in 't gesicht van de Spaense Vloot, die voor de Faro van Messina lag, quam. Hy verdeelde daer op sijn Vloot in 3 verdeelingen: Sr. du Quesne voerde de Voortocht, als Onder-admirael, op 't Schip de St. Esprit, met de Capiteynen Cougoulin, op de Getrouwigheyt, de la Barre op de Amiable, en een Brander; den Hertog van Vivonne had de Middelordeningh, op het Schip de Scepter, met het licht Fregat, de Brander, en de Capiteynen de la Bretesche, op de Heureux, en de Chateau Neuf, op de Parfait. Den Marquis de Preuilly de Humieres, geboot over de Achtertocht, op 't Schip de St. Michiel, met de Capiteynen de Fourbins, op de Apollo, en de Septéme op de Vaillant, benevens een Brander. In dese orde stelde sich Vivonne, als de Spaense Vloot, 20 Oorlogschepen, daer Don Melchior de la Cueva over geboot, en 17 Galeyen sterck, daer den Marquis del Viso het gebiet over voerde, met voorwint op hem afquam. Den Fransen Vice-admirael du Quesne die de Voortocht voerde, wederstont de eerste aenval, maer den Hertog van Vivonne quam hem aenstonts te hulp; wanneer een fel gevecht gedurende eenige uren ontstont: Den Marquis de Preuillij, die beneden wint geraeckte, kon in al die tijt niet opkomen; invoegen Vivonne dit siende, hem derwaerts wenden, en ondertusschen sijn Zeylen en Touwen, die in dit gevecht seer beschadigt waren, dede vermaken; den Ridder du Quesne deed van gelijcken, en in dese staet bleven de saecken tot na de middag, dat de Fransen soetjes begonden af te deynsen; maer den Marquis van Valbelle, die hier van bericht was geworden, quam toen met sijn 6 Oorlogschepen uyt de Haven van Messina met een voorwint, van achter op de Spaense aen; 't geen de Fransen siende, soo begonden sy weder moet te krijgen, en den Hertog van Vivonne beval de zijne, weder op de Spaense aen te vallen; wanneer noch eenige uren sterck gevochten wiert, maer eyndelijk begonden de Spaense wat te wijcken, doch in goede orde; invoegen den Fransen Viceadmirael du Quesne gelegentheyt kreeg, om sich by Valbelle te voegen, wanneer hy soodaenigen stercken aenval liet doen, dat de Spaense geheel na Napels begonden te wijcken: Valbelle dede daer op 3 Sloepen met Muskettiers waepenen, die 't Spaens Schip Madonna del Populo, bemant met 40 st. en 200 man, vermits 't selve in 't gevecht heel reddeloos geschooten was, overmeesterden, en in haer Vloot brachten; en vermits de nacht viel, bleef de Franse Vloot daer omtrent ten Ancker leggen, maer den 12. zeylde Vivonne na Messina, en quam aldaer den selven dag, wordende van de Burgerye met een ongemeene blijtschap ontfangen, en onthaelt: In dit gevecht was Vivonne selfs met 3 lichte wonden gequetst, en waren ruym 200 der zijne gesneuvelt: Doch de Spaense Vloot tot Napels gekomen, setten aenstonts*

wel 600 ſiecken en gewonden aen lant, en wierden de Oorloghſchepen in de Bay opgeleyt, om weder herſtelt te worden.

De Coninginne van Spangien was op het bericht van dit quaet ſucces, en 't ſlimme beleyt van haer Opperhoofden, ſoo ontſtelt, datſe aenſtonts aen de Onderkoning van Napels beval, dat hy Don Melchior de la Cueva, Don Joſeph Centeno, den Marquis van Bayoene, en den Marquis del Viſo, gevangen ſoude nemen, gelijck geſchiede, en wiert toen den Prince van Monteſarchio, tot Opperhooft van de Vloot verkooren, de Marquis Dorani, tot Opperhooft van de Spaenſe Galeyen, Don Bertram de Guevarra, van die van Napels, en Don Pedro de Leyva van die van Sardaigne. Deſe ongeluckige ſtrijt, verweckte aen de Spaenſe noch grooter nadeel, wijl de Franſen toen uyt Calabrien met Schepen allerhande Voorraet haelden, en de Spaanſen verſcheyde van hare Poſten aen de lantkant van Meſſina, uyt vreeſe voor de Franſen, verlieten.

De Koninginne van Spangien ſiende dat de ſaken in Sicilien wegens Meſſina hoe langer hoe ſlimmer liepen, door dien de Franſen daer gedurigh onderſtant in brachten, beſloot dees tijt Don Jan van Ooſtenrijck als algemeenen Vicaris derwaerts te ſenden, welck Ampt mede bracht, dat hy over al de Onder-koningen, Plaetsvoogden, Gebieders en Opper-hoofden 't hoogſte geſagh ſoude mogen voeren, ſoo om daer alle de ingeſloopen wanordeningen te verbeteren, als om de ſaken weder in haer voorgaende geſtalte te ſtellen; 't geen dan aen Don Jan zijnde verkundſchapt, om ſijn beſluyt daer over te hooren, ſoo nam die dit Ampt aen, ende maeckte ſich vaerdigh om ten eerſten derwaerts te vertrecken. Men bevlijtigde ſich oock in Spangie om gewichtige Geltſommen na Catalonien en Nederlant te ſenden, ten eynde, om in die geweſten Krijghsvolckeren te lichten, en deſe Landen daer door tegens de Vyanden in ſtant te houden. De Koninginne gaf toen 't Regiment van den Hertogh van Montalto aen Monſr. de Covarruvias, Lt. van 't Caſteel van Camerijck, en dat van Manriques aen den Marquis van Mortara, oock de Plaetsvooghdy van Cremona aen Don Filippardo de la Carta, Legermeeſter. Men onderſocht toen tot Cadix ſcherp, of 'er oock eenige Franſe Goederen op de Gallioenen, die op haer vertreck nae Weſt-indien ſtonden, verborgen waren, doch des niet te min gingen 'er op erkentenis verſcheyde mede.

In Vranckrijck wierden dees tijdt overgroote bereytſelen ten Oorlogh gemaeckt. Den Coningh verkoor nu tot Lut. Generaels/ om in ſijn Heyren te dienen/ den Hertogh van Vitry/ den Marquis van Renel / de Choiſeul / en de Montauban. Tot Veltmarſchalken/ den Prins van Soubiſe/ Cap. van ſijn Majs. Wapenluyden/ den Marquis de Trouſſe/ Cap. Lut. van die van den Dauphijn/ den Marquis van Rannes/ algemeenen Collonel van de Dragonders / en de Heeren de Chazeron / de Monclar/ Calvo ende de Mornas. Tot Brigadiers van 't Voetvolck d'Albret/ de Graven van Loubigny en Hamilton/ de la Motte/ Daubarede/ de Gondreville/ en Durban. Tot Brigadiers van de Ruyterye/ den Marquis de Revel/ de St. Rouſt/ de Schombergh/ de Moreuil/ de Beaupre/ Dauger/ de Gournay/ de Mongeorge/ de Bullonde en Roſe. Tot Brigadiers van de Wapen-luyden / den Graef van Broglio / en de Romecourt / en tot Brigadiers van de Dragonders den Ridder de Tilladet/ en den Marquis van Boufflers. Aen alle de Troepen ſchickte men oock bevel/

bevel/ datse tegen den 10. April in staet mosten wesen/ om op te trecken. 6000 Wagens wierden veryaerdigt/ die yder van 4 Paerden getrocken souden werden / om alle de noodige levens-middelen naer de Magasijnen in Nederlant te brengen/ en wiert aen yder Wagen-voerder daeghs een gouden Louis tot onderhout voor hem en sijn Paerden gegeven; waer toe alle Dorpen in Champagne en Picardyen gelast wierden hare Paerden en Voorraet op te brengen. Den Graef de Mongeron lichte toen op sijn eygen kosten een Regiment Ruyterye / en den Graef van Grandpre een Regiment Dragonders / tot des Konings dienst. Alle de Bevelhebbers wierden oock gelast sich na haer besettingen te begeven / om daer hare Vaendels vol te maken: Den Koningh beval mede wel expresselijck aen de Collonels / dat zy besorgen souden / dat haer onderhebbende Vaendelen vol gemaeckt wierden; hun dreyghept gevende / dat by aldien zy die niet vol bevonden / zy de Capiteynen mochten af-schaffen / of dat men het anders op haer verhalen soude. De Fransen gaven toen seer breet op van de groote macht/ die den Coningh dit Jaer in 't Veldt soude brengen/ namelijck over de 100000 mannen / daer onder 50000 Ruyters; van de welcke den Koning selfs met een Heyr van 50000 man soude optrecken: En dat dan al de besettingen/ die den Coningh had te voorsien / daer onder gerekent de onderstant na Messina en 't Leger in Roussillion/ noch wel uyt 100000 man bestonden. Sijn Maj. beval toen weder 24 Oorlogschepen uyt te rusten / tot onderstant van Messina / daer den Lt. Gen. Monsr. d'Almeras over soude gebieden/ vergeselschapt van den Ridder de Tourville/ Mr. de Mornas / die aldaer 't ampt van Veltmarschalck soude bedienen/ en Monsr. de Villedieu/ die over 't Voetvolck 't gesagh soude voeren; 't geen uyt 300 man van des Coninghs lijfwacht / een slaghordeningh van Picardye / een van Piedmont/ een van Crussol/ en een van Loubigni soude bestaen; behalvens 600 Ruyters/ die men te Messina Paerden soude geven. Vermits veel neutrale met haer Schepen Troepen/ Ammunitie en andersints ten dienst van Spangien na Italien en Sicilien overvoerden/ gaf den Koning den 31. deser een Gebodt uyt/ waer by hy alle sijn Bevelhebbers belaste/dat by aldien zy eenige Schepen van neutrale in zee vonden/ die Troepen/ Ammunitie en andersints ten dienste van de Croon Spangien na Italien of Sicilien voerden/ zy de selve souden nemen/en in de Havenen van sijn Rijck op-brengen / om daer geconfisqueert te werden. Dit sagh meest op de Genueesen. Men gaf toen in Vranckrijck voor/ dat de aenstaende Velttocht door 4 van de grootste Veltheeren van Europa soude begonnen werden/ die alle reeds hoogh bejaert waren/ ende van de welcke 2 van een wonderlijcke uytvoeringh waren/ en de 2 andere van een loose voorsichtigheyt; by dese groote uytvoerders verstonden zy den Prins van Conde en den Veltheer Wrangel/ en by de 2 loose Turenne en den Graef Montecuculi; invoegen zy vast stelden / dat dese Velttocht / ten opsicht van dese 4 groote Veltheeren/ aen d'een of d'andere zijde tot groot voordeel of nadeel soude uytvallen. Den Engelsen Gesandt Lockart gaf toen aen den Coningh van Vranckrijck/ uyt ordre van sijn Majest. van Groot Brittannien/ te kennen / dat de Staten Generael en hare Bontgenooten de Stad Nimwegen tot de handelplaets van Vrede verkoren hadden; waerop sijn Maj. na dat hy dit aen den Baron Spar

ver-

verwittigt had/ aen den ged. Engelse Gesandt tot antwoordt gaf/ dat hy wel genegen was sijn Gesanten en Gevolmachtigden derwaerts te senden/ om gesamentlijck met den Koningh van Sweden daer van Vrede te handelen/ als hem maer wegens de vrydom van Prins Willem van Furstenburgh/ en het aengehouden Gelt te Ceulen/ vernoegingh wiert gedaen/ in dier voegen/ als hy in sijn Geschrift/ 't geen in January laetst aen den Baron Spar was gegeven/ had verklaert. Hy verkoor oock aenstonts sijn Gevolmachtigden/ om derwaerts te trecken/ zijnde den Hertogh van Vitry/ de Heeren Colbert ende d'Avaux. Den 16. deser overleed te Parijs Francois Joseph van Lotharingen/ Hertogh van Guise/ 4 en een half Jaer out/ zijnde de eenige Erfgenaem/ en de laetste van 't Huys van Guise/ tot groote droefheyt van sijn Moeder en Vrienden. Madame de Bouillion wiert dees tijt van den Coningh gelast/ datse haer van 't Hof na de Abdye van Montvilliers na Havre de Grace soude begeven/ uyt oorsaeck van haer te groote galanterye; maer zy geen sin in 't Klooster-leven hebbende/ gingh deur/ invoegen alle 3 dese Susters rontom doolende waren/ te weten/ de Hertoginne Masarini/ de Connestablesse Colonna en dese Madame de Bouillion: Men begon aenstonts te Parijs Historien van het Leven deser 3 Susters te maken; maer eenige Boeckverkoopers sonder toelatingh 't Leven van de Hertoginne Masarini uytgegeven hebbende/ wierden daer over van den Hertogh/ haer Gemael/ in recht betrocken. Den Ridder van Vendosme in tegendeel in 't geselschap van Madame de Lude geen eerbiedigheydt genoegh aen 't Vrouwelijck geslacht bewesen hebbende/ wiert daer over van den Koningh na Engelant gesonden/ die hem op sijn vertreck zeyde/ dat de Zee sijn fantasyen wel soude verdrijven. Monsr. de Gaumont wiert nu wegens den Koningh na Italien gesonden/ om daer des selfs Vorsten van des Konings goede meeningh te verseckeren/ en haer te doen verstaen/ dat de saeck van Messina hun niet raeckte/ noch haer in hunne rust eenigsints soude verstooren.

Den Coll. Lovelace/ die men/ om de overgaef van Nieuw Jorck/ in den Tour had gebracht/ wiert dees maent door des Konings Gemachtigden ondersocht; aen wien hy tot sijn ontschuldigingh by bracht/ dat hy ten tijde van de overgaef daer niet tegenwoordigh was/ maer de Gemachtighden hier niet mede vergenoegt/ ondersochten toen sijn instructien/ en gaven al het verhandelde aen den Koningh te kennen. Men vondt dees tijdt onder een Trap in den Tour van Londen 2 doode Lichamen/ die men geloofde van Koning Eduard de 5. en den Prince sijn Broeder te wesen/ de welcke van haer Oom Richard de 3. in 't Jaer 1092. waren gemassacreert; invoegen den Coningh beval/ dat men een heerlijke Tombe voor hun oprechten soude/ om in d'Abdye van Westmunster in 't Graf van haer Voor-ouders begraven te werden. Volgens sijn Majs. leste Placcaet tegen de Roomse/ vertrocken nu veel Priesters uyt Engelant/ om in geen straffe te vervallen. Voor Dovres quam dees tijt het Engels Schip de Bristol van Algiers/ met 130 Engelse Gevangenen/ die van daer vry gekocht waren. Vermits sijn Maj. van Engelandt by alle de strijdende partyen noch yverigh tot het voorsetten der Vredehandelinge liet arbey-
den/

den/ in qualiteyt als Bemiddelaer/ so verkoor hy dees maent de Heeren John Berkley/ William Temple / en Lionel Jenckins / om als sijn Gevolmachtigden op de plaets der Vrede-handelinge 't ampt van Bemiddelaers waer te nemen. Men had te Londen/ zedert dat het leste Tractaet de Marine tusschen Engelant en Hollant was geslooten/ yverigh tusschen wederzijts Gemachtigden gearbeyt tot het vast stellen van een ordeningh der Koophandel in Oost-indien; waer toe de Engelse Gevolmachtighden al in 't begin van 't Jaer 1674. aen die van haer Ho: Mog: op de Vredehandelinge te Ceulen / dit volgende ontwerp hadden voor-gestelt:

Reglement voor de Commercie van de twee Natien in de Indien, voor-gestelt door de Heeren Ambassadeurs van Engelant.

DAer is over een gekomen, dat over al in de wederzijtse Lantpalen of Octroy-brieven van de Oost-indische Compagnien van Engelant en Hollant, gelijck oock op de Kust van Guinea, een Commercie sal wesen.

1. *De Onderdanen van sijn Maj. en de Staten Generael sullen in 't toekomende vryelijck mogen trafiqueren met wat Natie, Plaetsen of Volck het soude mogen wesen, welckers Lant actuëlijck of immediatelijck niet en is in de possessie of onder de macht of 't gebiet van sijn hoogh-gem. Majest. of van de Staten respectivelijck, ofte hare geoctroyeerde Compagnien.*

2. *En dat in cas van Oorlogh met eenige Natie, Volck of Lantschap, in hare Lant-palen geen Stadt, Casteel of Plaets sal gehouden werden voor belegert, of berent, sulckx dat den Handel aen d'andere partye soude werden verboden, ten ware soodanige Stadt, Casteel of Plaets soodanigh was belegert, en metter daet soo te Water als te Lant beset, dat men 'er niet meer uyt noch in konde komen.*

3. *Dat over al waer de Onderdanen van de 2 partyen alreede souden hebben opgerecht, of hier naer souden konnen oprechten een Commercie, by middelen van een Factorye, Comptoir of Logie, of door Factoors of Agenten, die zy aldaer sullen hebben, het aen de Onderdanen van de andere partye niet toe-gelaten sal zijn haer te verbieden of beletten den toegangh tot eenige Forten, of Casteelen, die zy sullen hebben doen oprechten op de Rivieren of passagien, die derwaerts leyden.*

4. *Dat hoogh-gem. sijn Maj. de H. Staten Generael, noch oock de geoctroyeerde Compagnien, soo van d'een als d'ander, geen Tractaet ofte Contract met eenigh Prins, Volck of Plaets van die Landen sal mogen maken, om d'Onderdanen van d'andere partye uyt te sluyten, van niet te woonen of te trafiqueren met sodanigh Prins, Volck ofte Plaets, in hoedanige soorten van Koopmanschappen het soude mogen wesen; Sullende soodanigh Tractaet of Contract door een van beyde partyen alreede gemaeckt, of noch te maken, voor nul en van geender waerde werden verklaert, gelijck het selve wert gedaen by desen.*

Op 't welcke haer Ho: Mo: Gevolmachtighden toenmaels tot antwoord hadden gegeven/ dat om in 't toekomende alle twisten en oneenigheden wegens dese saeck voor te komen / een sekere en eeuwighdurende ordeningh soude werden gemaeckt/ aengaende den Koophandel in Oost-indien en in de Lant-palen buyten Europa; maer dewijl dese dese saeck van te langen arbeydt scheen/ om toen daer af gehandelt te werden/ quamen zy over een / dat 'er binnen 3 maenden na de geslooten Vrede Gemachtighden souden genoemdt werden / om te Londen by een te komen / en daer in dese saeck iets bestendighs vast te stellen/ in sulcker voegen dat alles in min en vriendtschap wierdt afgedaen. De Gemachtigden van haer Ho: Mo: dan uyt krachte deses/ gelijk mede uyt krachte van 't geslootene Verdragh van Vrede van den 19. Februarij 1674. te Londen aengekomen/ en daer met de Engelse Gemachtigden wegens 't vast stellen deser ordeningh verscheyde onderhandelingen hebbende gehouden / hadden dese sake soodanigh voortgeset/ dat den 18. deser te Londen daer in 't volgende Articul was beraemt:

Articul gesllooten tusschen de Koningh van Engelant Karel de II. en de Ho: Mo: Heeren Staten Generael; rakende de Engelse en Nederlantse Oost-indische Compagnie.

ALsoo by het 9. Articul van het Tractaet, tusschen den Doorl. en Machtigsten Prince en Heere, Hr. Carel de II. by der gratie Gods, Koningh van Engelant, Schotlant, Vranckrijck en Yrlandt, Beschermer des Geloofs, en de Ho: en seer Mo: H: Staten Generael der Vereen: Nederlantse Provintien, tot Westmunster den 9. Februarij, O. stijl, in 't Jaer ons Heeren 1674. gesloten, onder anderen is over een gekomen, dat eenige Commissarisen over en weder te deputeren, in dese Stadt Londen ten dien eynde souden vergaderen, dat zy over vaste en durable Articulen tot vergenoeginge en securiteyt van wederzijtse Onderdanen souden delibereren en accorderen, waer door een oprecht en billik Reglement op de Commercie in d'Oost-indien soude konnen werden vast gestelt, in welcke t'samen-komst der Commissarisen, niet te min niet heeft konnen werden verandert, gestatueert en getermineert. Doch dewijle het voor het Intrest van de openbare Vrede, soo wel als de particuliere sake, ten hoogsten dienstigh is, datter onder soo wel de Engelse als Nederlantse Compagnien in d'Oost-indien, Commercie doende, zy de naeuste vriendhoudende t'samenvoegingh en de grootste sucht om den ander met wedersijtse goetgunstigheyt te omhelsen. Is op heden tusschen ons ondergesz. Commissarisen van hooggem. H. Koninckl. Maj. en der voorn. H. Staten Generael, in kracht der Volmachten, ons hier toe respectivelijck verleent, besloten en geaccordeert: Dat beyde de Comp. sich vreedsaem en minnelijk tegens den ander sullen dragen, dat oock d'eene des anders voordeel sullen voortsetten, en aen alle zijden een getrouwe en vriendelijcke nabuurschap, volgens de Tractaten tusschen de hooggem. H. Kon. Maj. en bovengen. H. Staten Generael alreede gemaeckt, of in wat voor een volgende tijt te maken, sullen onderhouden en bewaren, en 't geene soo de H. Kon. Maj. als de H. Staten Generael respectivelik aen beyde de Comp. ernstelijk beveelen sullen, beyde de Comp. strictelijck sullen achtervolgen. Doch so het gebeuren mocht datter eenig verschil tussche n de voors. Comp. ('twelk niet verhoopt wort) mocht ontstaen, of eenige schade, injurie of gewelt van de eene Comp. of iemant anders van een van beyde dependerende, aen de andere mocht aengedaen zijn, of gepretendeert worden aengedaen te zijn, sal in desen geval blijven verboden, dat de andere Comp. tot middel van gewelt of acten van vyantschap, hoedanigh of met wat voor dadelijckheyt die wesen mocht, uytbreke, welverstaende nochtans dat de selve geen Gerechten, of examen van Gerechtelijk Proces, eenigsints sullen onderworpen zijn, maer soo de Nederl. Comp. wort beswaert, de sake by klachte van de H. Kon. Maj. voorn. doch so de Eng. Comp. gegraveert wort, voor de meergem. H. Staten sal worden gededuceert, doch so 't gebeurde dat daer van het recht en Justitie langer als 6 maenden na sodanige overgeleverde klachte, gedilayeert en uytgestelt wiert, en de beswaerde partye niet voldaen ware, de arbitragie van de gantse sake, in krachte deses, van selfs sal vervallen aen 8 Commissarisen, ten wederzijden te nomineren, waer van sijn H. Kon. Maj. 4 in den name der Engelse, van gelijcken de H. Staten 4 uyt den name der Nederlanders sullen designeren, welcke Commissarisen binnen 3 maenden na dien verloopen tijt, om de determinatie van sijn H. Kon. Maj. hier, of der H. Staten ginder, af te doen, te samen sullen komen om te limiteren, en 't geen dat de ges. Commissarisen of het meerder gedeelte der selver sullen goet vinden te arbitreren, oordeelen of determineren, 't selve sal, weg genomen zijnde alle Appellen, Reductien, Requesten, of eenigh ander middel soo ordinaris als extraordinaris, in krachte deses sorteren effect en kracht van geoordeelde sake en geeyndigde over een komst, gelijck sijn H. Kon. Maj. en de voorgem. H. Staten op haer wedersijts nemen. en met mutuële verbintenisse beloven, ter goeder trouwen te sullen versorgen soodanigen Sententie, arbitragie of determinatie, in alle sijne deelen te vervullen, en behoorlijck ter executie te doen stellen, oock is over een gekomen dat de selve Commissarissen Londen voor d'eerste reyse tot een Vergaderplaetse sal aengewesen worden, en by aldien van gelijcken andere Commissarisen, tot het af doen van nieuwe klachten van nooden sullen wesen, in den Hage voor de andere reyse, sullende alsoo de beurten der plaetsen d'eene d'andere successivelijck volgen, doch by aldien het geviel, dat de Commissarisen of het meerder deel der selver in een gelijcke Sententie, die sy eyndelijck binnen 3 maenden te rekenen van den tijt van de eerste t'samenkomste, moeten uyt brengen, niet eenstemmigh waren, soo sullen de Commissarisen selfs voor haer verkiesen een Arbiter of Compromissaris, binnen den tijt van een maent, na expiratie van de gem. 3 maenden, de welcke van alle 't geene by haer ongededuceert is gebleven, sal statuëren ende finalijck determineren, gelijck oock alle 't geene den Arbiter sal verstaen, aen beyde partyen in plaetse van finale Sententie en transactie wesen sal. En beloven sijn H. Kon. Maj. en de gem. H. Staten respectivelijck voor haer selven, dat zy de Sententie en determinatie van den Arbiter of Compromissaris, hoedanig die oock wesen mocht, gantschelijck sullen doen vervullen en met effect ter executie stellen. En by aldien de Commissarisen noch der selver meerder getal op soodanige wijse over den Arbiter of Compromissaris binnen een maent na expiratie van den tijt daer in sy lieden 't geschil selfs mosten af doen, niet over een gekomen, en den anderen verstaen hebben, ofte dat den Compromissaris selfs na gewoonte gedesigneert sijn Sententie over de saken, die ongeoordeelt gebleven

zijn,

zijn, binnen 6 maenden na ſoodanigen deſignatie de finale determinatie der ſake niet uytſprack, in deſen gevalle ſal ſulckx verblijven aen ſijn H. Kon. Maj. en voorgem. H. Staten, en al wat alreede beſloten of geſtatueert ſal zijn, ſal punctuelijck en ter voller executie geſtelt werden. Eyndelijck is over een gekomen, en beſloten, dat den tegenwoordigen Articul en alle en yder ſaken die daer in vervat zijn, ſo haeſt het ſal konnen geſchieden, reſpectivelijck ſullen geratificeert en geconfirmeert werden, en dat de Ratificatien daer over gedaen, binnen 2 maenden naer date deſes te rekenen, ten wederzijden en reciproquelijck ſullen worden verwiſſelt, op dat die binnen een maent na de ſelve verwiſſelinge der Ratificatien, ſoo by den Gouverneur der Engelſe Comp. van hier door de Ooſt-indien hare Commercien doende, als by den Directeur der Nederl. Comp. van daer door de Ooſt-indien trafiquerende, in behoorlijcke en authentique forme mogen worden gedeponeert, ten eynde deſe by de ſelve en alle andere onder haer Regeeringe en macht reſpectivelijck verblijf hebbende, op 't aldernaeuſte werden geobſerveert en volbracht.

Ten oorkonde en tot beveſtiginge van alle ende yder van 't ſelve wy Commiſſariſen van hoog-gem. ſijne Kon. Maj. en de voorgeſ. H. Staten Generael, ons hier toe genoegſame macht gegeven zijnde, hier onder onſe Namen hebben ondertekent, en met onſe Cachetten bezegelt. Tot London den 8. Maert, 1675. Ouden ſtijl.

Ende was met verſcheyde Handen ondertekent:

(L. S.) *Tho: Culpeper.*	(L. S.) *J. Corver.*
(L. S.) *G: Douwningh.*	(L. S.) *G: Sautijn,*
(L. S.) *Richard Ford.*	(L. S.) *Samuël Beyer.*
(L. S.) *Willem Thomſon.*	(L. S.) *And: van Voſſen.*
(L. S.) *Johannis Jollif.*	(L. S.) *P. Duvelaer.*
	(L. S.) *M. Michelſen.*

Dit dan ſoodanigh zijnde vaſt geſtelt / maeckten haer Ho: Mog: Gemachtigden bereytſchap om te vertrecken; dan wierden noch eerſt den 21. deſer ten Huyſe van den Heer Natanael Hareal / een van de Gouverneurs der Engelſe Compagnie / en Sherif van Londen / deftigh onthaeldt / tot een teken van het vergenoegen / 't geen beyde de Natien over het maken deſer ordeningh hadden / als daer door weder geheel met den ander vereenigt zijnde.

In Brabant en Vlaenderen quamen deſe maent de Hollantſe Troepen aen / die tot onderſtant van deſe Provintien geſonden waren. Sy wierden te Mechelen / Lier / Brugge / en andere Plaetſen in beſettinge geleyt; waer tegens weder de Spaenſe Troepen uyt die Plaetſen tot verſterckinge van Namen / Valencijn / Camerick / Conde / Gilain / en Yperen wierden geſonden. Men worf oock in de Spaenſe Nederlanden daegelijcks nieuwe Volckeren / ſoo tot verſterckinge van de oude / als tot het oprechten van 5 nieuwe Regimenten. Men rechte oock daer in verſcheyde Steden groote Magaſijnen op / waer toe veel Granen uyt Hollant quaemen. De Stadt Bruſſel vereerde nu volgens gewoonte aen haren nieuwen Lantvoogt 20000 gulden; en wierden uyt ordre van ſijn Excellentie / alle de Bevelhebbers belaſt / ſich na haere beſettingen te vertrecken. Den Hertog van Villahermoſa ſtelde ook den 6. deſer den Hertog van Montalte in het Ampt van Opperhooft van de Ruyterye / en den 10. den Marquis van Mortare in het Ampt van Legermeeſter van het Spaens Regiment van den overleden Heer Manriquez. De Franſen maeckten nu oock overgroote bereytſelen tot de aenſtaende Velttocht in de Nederlantſe Plaetſen: want behalvens de meenigte Voorraet / die zy daer in brachten / maeckten zy te Aeth 80 Ovens gereet. Den Marſchalck van Crequi / die te Charleroy

lagh

een Convoy van 4000 Wagens en Karren onder 't geleyde van 4000 man gebracht had/ meende toen met dat Volck Givet te overvallen: Hy had dan ten dien eynde 600 man by een Fort omtrent dese Plaets doen legeren/ maer den Gebieder de Baron van Wangen hier van verwittigt/liet eenige scheuten met Geschut doen; waer op de Franse/ siende haer aenslag ontdeckt/ te rugh weken. Zy Fransen quaemen nu oock met 300 Paerden by Hal/ en plunderden daer over al de Dorpen uyt: Selfs wiert den Deense Envoye den Heer Wolf by de verbrande brugge van een Franse partye ontmoet/ die hem van alles en 2000. Rijcksds. beroofden/ welke hy tot sijn reysgelt mede na Spangien genomen had/ invoegen hy aen den Hertog van Villahermosa om ander gelt en seecker geley sont/ om sijn reys te konnen voort setten. De Fransen quaemen toen oock in 't Klooster ter Cameren by Brussel/ en namen daer al 't Vee weg; doch de Nonnekens waren het binnen Brussel ontvlucht. Sy vertoonden hun oock in 't oude Contributie-lant by Brugge/ staecken daer 3 of 4 Schueren in brant/en namen 4 van de voornaemste Persoonen mede gevangen. Maer den Grave van Chamilly / Plaetsvooght van Audenaerde/ sont toen een groote Troep Volck uyt/om in 't Lant van Waes over de Schelde te komen/en daer brantschattingen te eysschen: Dese omtrent de Schelde gekomen/ sonden by nacht 16 a 17 van de hare in een leere Schuytje over de Rivier; die daer met Brantpoppen het Pachthof van de Heer van der Vier in brant staken/ invoegen 't selve met 100 Schaepen/ 9 Koeyen/ 14 Verckens/ en 2 Paerden verbranden/ doch 't Volck bergde zich noch: By Zeel staecken zy in een Schuer oock Brantpoppen/ maer een Boer toen juyst daer voor by gaende/ sagh dit/ trock de Brantpoppen uyt/ en riep aenstonts Allarm: Waer op de Boeren in 't geweer quaemen/ en de Fransen mosten wijcken: Naderhant wiert de Boeren belast by nacht stercke wacht te houden; doch dit niet tegenstaende quamen de Fransen korts daer aen met 1500 man en 3 stuckjes Geschut weder by Westeren; daerse met eenige Bootjes over de Rivier voeren/en 5 Huysen in brant staecken/ maer 't Lantvolck ondertusschen op de been komende/ mosten sy ten tweedemael wijcken. In tegendeel trocken dees tijt 200 man onder den Cap. Major Troubise uyt St. Omar in 't Boulonnois/ en vorderden daer de achterstallige brantschattingen in; maer desen Major eens van sijn Volck ter sijden afgaende/ wiert van de Boeren/ die daer in hinderlaeg waren ter neer geschooten. Den Soon van den Graef de Montal met 47 Ruyters uyt Charleroy op party gereden/ wiert toen van 33 Yrse Voetknechten/onder een Capiteyn/ die uyt Bergen in Henegouwen getrocken waeren/ tusschen Beaumont en Avesnes ontmoet/ dewelcke op de Fransen vuur gevende/ in de eerste Charge de Soon van Montal van 't Paert schooten/invoegen de andere Fransen hun gevangen gaven; dan Montal te seer gewont/wiert op sijn woort te Beaumont gelaten/ om sich daer te doen genesen/ maer hy storf 2 dagen naderhant/ wordende van de Franse seer beklaegt.

De Fransen te Maseyck kregen dees tijt bevel/ om die Stadt eerst te slechten/ en dan te verlaten/ invoegen zy alle het Hoy en Voorraet 't Scheep nae Maestricht sonden; daer op quam den 4. deser den Fransen Intendant van Maestricht te Maseyk/met 2000 Soldaten/ die toen aenstonts de Wallen be-

gonden

gonden te slechten/ en de Mueren en Toorens te ondermÿnen / om die te laten springen: De secreeten Raet van den Bisschop van Luyck hier van verkontschapt / sondt aenstondes aen den Graef d' Estrades te Maestricht / met versoeck dat de Mueren en Poorten mochten blÿven staen; maer hy gaf tot antwoort/ dat hy aldien men hem wilde versekeren / dat sÿn Koninghs Vyanden dese Plaets niet in besettinge nemen soude/ hy de Mueren en Poorten soude laten staen; doch dewÿl daer ondertusschen aen de Bontgenooten om geschreven wiert / liet hy den 27. deser de Poorten springen / en quam dit Volck toen tot Maestricht. De Graef d' Estrades aen den Cardinael van Baeden die tot Luyck was/ Vrygeleybrieven verleent hebbende/ om van daer te vertrecken/ soo sont dese Cardinael sÿn reysstuyg voor uyt na Ceulen / maer den Graef de Estrades hier van verkontschapt / meende datter den Baron van Plettendorf by was / aen wien hy voorgaf geen Vrygeleybrieven gegeven te hebben: Hy vertrock dan met eenig Volck uyt Maestricht/om dit te ondersoecken/ en trof by Harstel dit reysstuyg aen; maer dese Baron daer niet by vindende / toog hy weder na Maestricht; doch dese Bagagie by Gulpen komende / wiert daer weder van een andere party van 200 Dragonders uyt Maestricht aengetroffen/die op een geweltdadige wÿse de Koffers open slaende/ alles ondersochten/ en daer eenig geweer in vonden/ 't geen een Luycks Koopman/ om 't sekerder over te voeren / daer in verborgen had / invoegen sy de Bagagie en die 'er by waeren/ na Maestricht voerden / en van daer de Brieven van dese Cardinael/ die zy daer onder vonden/ na den Coning van Vranckrÿck sonden; den Cardinael hier over ontstelt / sont aenstonts een Expressen nae den Coningh van Vranckrÿck/ om ontslaginge van sÿn Bagagie te versoecken; maer den Koningh meenende reden genoegh te hebben / ten opsicht van 't gevonden geweer (hoewel veele dit selfs voor een Franse bestelling oordeelden) om het selve verbeurt te maken/ sloegh dit plat af / en sont bevel aen de Graef d' Estrades om dese Bagagie te verkoopen / en 't gelt aen de Soldaeten uyt te deelen; gelÿck geschiede: Maer dit was noch weynigh te achten/ by 't geen sy korts daer aen in 't omkoopen van de Baron van Viersen/Gebieder van 't Casteel van Luyk/ om hun het selve Casteel in handen te leveren/ voornaemen: Want gelÿck de Franse hier in van haer zÿde 't geene volvoerden / dat men van de andere zÿde tegen 't gegeven woort niet soude durven dencken hebben/ so kan'er oock niet so slim in 't werck gestelt worden/ of het wort gemeenlÿck van sÿn voorstanders met een schÿn van nootwendigheyt ofte andersints geprESEN / gelÿck oock hier in geviel: Vermits de Fransen niet alleen voorgaven/ dat dit bedrÿf was geschiet/uyt oorsaeck dat de Keyserse Hoey en Dinant ingenomen hadden/en dat den Keyser by een geschrift van den 16. January had verklaert/ dat het Lant van Luyck onder het Keyserrÿck hoorde / maer oock om dat den Baron van Viersen een Brief van den Plaetsvoogt van Limburg aen den Cardinael van Baden soude onderschept hebben/ waer by desen Plaetsvoogt aen den Cardinael vertoonde/ de nootsakelÿckheyt die'er was / dat men sich van 't Casteel en de Stadt Luyck verseeckerde / en dan oock noch een Brief van den Cardinael van Baden aen sÿn Keyserl. Maj. waer in hy te kennen soude gegeven hebben/ dat het nootsakelÿck was voor sÿn dienst en voor de belangens van Spanjen/

dat hy bevel aen sÿn Troepen sont/ tot soo een gewichtige onderneming / in de welcke men allerhande middelen moste gebruycken: Dit dan wiert tot een voorwending van de Franse genomen/ en wel yverig van hun geprezen/ dat den Koning sÿn Vyanden soo voorgekomen had; maer of dese voorwending rechtvaerdig is/ laten wy aen 't oordeel der geenujÿdige. De besetting van dit Casteel door de Franse ging op de volgende wÿse toe: De Fransen hadden den 25. deser/ om den aenslag voor de Burgers te bedecken/ 1500 man te Voet en eenige Ruyterye uyt Maestricht na de kant van Luyck / als op een desseyn gesonden; dese dan by Luyk komende/ bleven daer omtrent leggen als van een misluckte aenslag sÿnde wedergekomen. Den 26. trock den Fransen Resident de Carrieres nae Maestricht / invoegen de Burgerye sich toen al niet goets inbeelde/ te meer/ om dat aen de Burgers / die in de Voorstat van St. Waldenburg de wacht hadden/ belast wiert/ dat/ indien sy 5 of 600 man sagen passeeren/ zy die met schieten of andersins niet moeyelÿck souden vallen: Dus geviel 't dat de Fransen 's nachts ten 4 uren / tusschen den 27. en 28. deser/ 1500 sterck/ van den Luycksen Gebieder / den Baron van Vierset / die zy daer toe omgekocht hadden/ onder 't lichten van 4 Toortsen in 't Casteel wierden gelaten/ maer de Ruyterye trock weer na Maestricht. Dit alsoo geschiet zÿnde/ quam 's uchtens den 28. ter ooren van de Burgerye / die daer door soo ontstelt wiert / datse haer Huysen en Winckels slooten / en als een verbaesden hoop door de Stadt heen en weer liepen. Maer den grooten Proost / den Domheer Motter/ en de Raetsheer Dans/ van een vierige yver tot de vryheyt der Burgerye ontsteken/ quamen met een Caros op de Marckt / en daer met een Rapier en Pistool in de hant / uyt de Caros springende /, riepen met luyder stemmen: ter waepen/ ter waepen Burgers / om alsoo onse geenerleyheyt door te staen; dit vermocht veel/ vermits de Burgers gelÿckerhant / door 't gemeen gevaer aengemoedight/ na huys liepen en haer wapens haelden. Den Proost ging met de sÿne broeders na de wÿck over de Mase/ en weckten daer de Burgers met 't selve geroep / ter wapen; maer sy omtrent de brugh d' Amercour komende / ontmoeten daer den Burgermeester Beckers / die hun vraeghden/ wat bevel zy hadden om de Burgers alsoo oproerig te maecken / en soo voort; maer hy vreesende door dit sÿn segh van de welmeenende Burgerye qualÿck gehandelt te worden / droop stilletjes door. Ondertusschen een gedeelte van de Burgerye op de plaets van St. Lambert t' saemen gekomen zÿnde/ wierden eenige daer van te deser plaetse/ op de groote Brugge/ en in alle de Straten gestelt: men maeckte oock vuur in de Straten/ en de ontsteltenis was soo groot/ dat die niet te beschrÿven is. De wachten dan aldus over al geplaetst zÿnde/ soo komt 'er op de Marckt / omtrent de Kerck van St. Andries / een Franse Capiteyn/ Beckers genaemt/ en Neef van den Borgermeester Beckers/ met sÿn Knecht aengereden; 't Volck riep daer op eenvoudelÿk/ daer is een Franse Vogel/ 't geen eenige dede roepen/ qui vive, daer hy op antwoorde vive France; doch nauwelÿcks had hy die woorden uytgesprooken/ als hy van de Burgers benevens sÿn knecht wiert ter neer geschooten; desgelÿcks weder voer ook een Borger/ die sich niet wilde waepenen: En vermits de Cardinael van Baden sich in sÿn Huys niet seecker achte/ wiert hem een Vaendel Burgers tot sÿn

ver-

verseeckeringe gegeven. 's Namiddags ten 2 uren quamen daer op 1400 Luycker Boeren/ onder de Baron van Linden / van Franchimont in de Stadt/ en 't scheen of men de Fransen weder met gewelt uyt het Casteel wilde verjagen; maer den 28. liep het sonder gewelt af/ vermits de Poorten gesloten wierden gehouden. Van den 29. als de Franse uyt het Casteel/ gelijck als de Duytsen gewoon waren/ op de St. Leenaerts Poort quamen/ gaf den geheymen Raet aen hun bevel/ datse van daer souden vertrecken/ gelijck sy dan oock na weynig tijts deden: Men seyde oock / dat den selven Raet aen de Fransen in 't Casteel hadde laten weten/ dat sy het selve soude verlaten/ en indien sy het goet vonden oock slechten; of dat zy anders de Schans in de Lucht souden doen vliegen. Immers sonden zy aen alle Koningen/ Princen en Staten/ de volgende Brief/ om hun te laten weten/ dat dit alles buyten haer kennis geschiet was:

Wy Deken en 't Capittel van de Hooftkercke van Luyck, Cancelier en Raden van den geheymen Raede van sijn doorluchtige Hoogheyt, Burgermeesters en andere Gedeputeerden van de Magistraet der Stad Luyck, &c. Aen alle Monarchen, Koningen, Vorsten, Machten en Staten, alle en een yder van de selve, die dit sal raken, alle eer, respect en welvaert. Wy hebben noodigh geoordeeldt openbaer te maken, hoedanigh den Baron van Vierset, Gouverneur van 't Casteel deser Stadt van Luyck, tusschen de nacht van Woensdagh ende Donderdagh den 28. deser maent, een goet getal Fransse Soldaten in 't selve heeft geintroduceert, sonder eenige kennisse of weten van ons, directelijck tegens den Eed van getrouwigheyt, solemnelijck gedaen aen sijn doorlugtige Hoogheyt, onsen Bisschop en Prins, en sijn doorluchtigh Capittel, tot groot nadeel van onse Neutraliteyt, dewelcke wy tot noch met alle neerstigheydt hebben getracht te onder houden, en zijn wy oock noch in 't selve besluyt: Biddende en versoeckende verders dat al de geseyde machten van dese waerheyt willen versekert wesen, sulckx dat niet tegenstaende dese verwisselingh, soo onverwacht als onvoorsiens; wy arbeyden sullen tot onse meeste versekertheyt. Gedaen tot Luyck den 29. Maert 1675. Door Ordonnantie van de ges. Heeren.

G. Delree. J. L. Creft. G. du Sart.

APRIL 1675.

Syn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien / sedert sijn te ruggekomste van Kleef/ de Staetssaken weder geduerighlijck by gewoont hebbende / wiert in 't begin deser maent wat onpasselijck / vermits een geswel boven aen sijn knie sich vertoonde/ 't welck deurgebroken/ aenstonts weder geheelt wiert/ maer daer op overviel hem een heete koorts met een ontstellingh van de Hals / soo dat de Doctoren oordeelden/ dat een Ader geopent most worden; gelijck geschiede: Hier op ruste sijn Hooght. die nacht wel/ en nuttigde 's morgens den 2. deser eenige spijse; maer tegens de middag quamen de Kinderpockskens te voorschijn; dewelke sich verspreiende/ sijn Hooght. den 3. daer seer van verkulden: Hier op wierden aenstonts Wachten rontom het Hof geset/ om het rijden der Carossen daer omtrent te verhinderen/ op dat sijn Hooght. niet door eenig geraes in sijn rust mochte gestoort worden: En alhoewel veele beducht waeren / dat dese sieckte van sijne Hooght. geen goede uytgang soude nemen/ voornamentlijck/ om dat sijn Heer Vader/ omtrent in die selve Ouderdom/ sijn Vrouw Moeder/ den Hertog van Glocester/ en andere van dese stamme / van die sieckte waeren overleden / soo leerde de uytkomst nochtans het tegendeel/ vermits het Godt de Heere anders

voorsien te hebben / als desen jongen Vorst / in de bloem sijner Jaeren / en tot overgroot naedeel deser Landen / uyt de Werelt te rucken: Men nam dan te meer moet/ tot een geluckige uytval/ om dat sijn Hooght. gedurende dese sieckte vry wel ruste; ondertusschen wiert hy van de Princesse Douagiere/ de Hertoginne van Simmeren / de Gemalinne van den Engelsen Gesant Temple/ en andere besocht: Den erbaren Doctor Verstraten quam oock van Utrecht in den Hage/ om sijn Hoogheyt in dese gelegentheyt met sijn konst dienst te doen/ gelijck hy voor desen in diergelijcken geval / aen des selfs Heer Vader hadde bewesen. De Keurvorst van Brandenburgh van dese sieckte bericht / en voor sijn Hooghts. behoudenisse besorgt / sont plinghs een Edelman met eenige geneesmiddelen na den Hage/ op dat sijn Hooght. die soude gebruycken/ dewelke seer goet bevonden wierden: Invoegen dat door dese en andere middelen / die men tot sijn Hooghts. herstellinge in't werck leyde/ des selfs sieckte sich gedurende de 9 dagen/ buyten groot gevaer vertoonde; vermits den 10. deser/ sijnde den 8. dag/ de Pocksens begonden rijp te worden/ en veele af te vallen. Den 11. sijnde den 9. dagh/ bevont sijn Hooght. sich seer wel / niet tegenstaende den voorigen dagh wat koortsigh was geweest: Invoegen de Heeren Staten van Hollant/ die toen vergadert waren/ en in hare Vergaderinge hadden volhart/ om te sien/ hoe het met sijn Hoogheyts sieckte soude af loopen / een besendinge aen hooggem. sijne Hooght. lieten doen/ om te versoecken/ dat hy sich noch die dag leggende wilde houden / om alsoo buyten alle gevaer te wesen; gelijck dan oock geschiede. Den 12. sat sijn Hooght. wat op/ doch sonder van leger te veranderen / en ontfong toen eenige besoecken. Dus van dag tot dagh beter wordende/ en de Pocksens opdroogende / begon sijn Hooght. weder over sijn Kamer te wandelen/ en dede den 16. schoon Lijwaet aen / 't geen gedurende dese sieckte niet was geschiet. Den 14. was oock in alle de Kercken van den Hage Godt den Heere over dese herstellinge gedanckt / en den 19. 's morgens gingh sijn Hooght. voor de eerste mael weder uyt/ nae de Clooster kerck/ om Godt de Heere daer over dese sijne gesontwordinge te Loven en te Dancken. En daer mede nam sijn Hooght. weder als voorheen alle Staetssaken waer. Maer de Heer Benting / sijn Hoogheyts Kamerheer en Drost van 't Graefschap Lingen/ die by sijn Hooght. in des selfs sieckte geduric geweest was/ kreegh in tegendeel de Kinderpocksens / en was al seer gevaerlijck sieck / doch beterden echter. Gelijck oock de Vorstinne van Simmeren / die mede seer kranck geweest had. Sijn Maj. van Engelant van sijn Hoogheyts. sieckte vernomen hebbende/ sont aenstonts de Heer Skelton/ gelijck oock den Hertog van Jorck de Heer Aston/ na Hollant/ om sich daer van te laten onderrichten; dese quamen den 14. in den Hage/ en wierden seer wel ontfangen / maer sijn Hoogheyt toen meest herstelt zijnde/ vertrocken sy na eenigh verblijf weder na Engelant. Vermits dees maent een seer leelijck schimpschrift / gedaghteeckent den 31. Maert 1675. in Antwerpen / tegens de Persoon van sijn Hooght. op de naem van eenen J. Rothe/ (die te deser tijt berucht was voor 't Hooft van een sekere Aenhang/ welke het Duysentjarig Rijck van Christus wilden voortplanten) door geheel Hollant was verspreyt / hebbende den titul van Bedrog en verkeert voornemen van den Prince van Orange ontdekt; waer in op een seer vuyle en naem-

schen-

schendige wijse sijn Hooght. wiert gelastert en uytgemaekt; so gaf het Hof van Hollant den 24. deser een afkondiging uyt / waer in belooft wiert aen die geene die den waren Maker van dit schimpschrift wist in handen van 't Hof te leveren / 't sy die J. Korhe of een ander was / de somme van 1000 guldens. By Gebodt van haer Ho: Mo: wiert den 5. deser alle Scheepvaert na 't Oosten en Noorwegen verboden / mitsgaders 't uytzeylen van de Schepen / tot de Walvisvanghst toegerust / tot den 28. deser maent / op de verbeurte van Schip en Goet of de waerde van dien. Den 28. deser 's nachts storf in den Haege den Heer Vourmerue / Staet Generael wegens de Provintie van Zeelant. Den Heer van der Veecke / Resident van Luyck / maeckte in 't begin deser maent aen haer Ho: Mo: bekent / hoe bedrieglijck de Franse op 't Casteel van Luyk waren gekomen. Vermits de Regeeringe van Algiers aen haer Ho: Mo: een nieuwe voorslag tot herstelling der Vrede had laten doen / soo wiert dese maent daer op een antwoort gesonden. De Postwagen die den 16. deser van Naerden na Bremen was vertrocken / wiert nu / omtrent 2 uren van Minden / door 12 vermomde Ruyters / die men gelooft Sweden geweest te zijn / geplondert / en berooft: Zy kregen daer in wel 80000 gulden aen gereet gelt / doch deden de Reysigers geen overlast. Cap. Noirot / kruyssende voor de Hollantse Wal op de Duynkerckers / trof nu op het Witte Water een Duynkerckse Kaper aen / met 10 stucken en 90 man bemant / die hy nae een harde strijt / met verlies van 3 man der zijne veroverde / en te Amsterdam op sont.

Na dat sijn Hoogheyt nu weder in sijn voorige gesontheyt herstelt was, wiert alles aen-gewent tot de aenstaende Velt-tocht; ten welcken eynde 60 blicke Schuytjes, die van een sonderlinge vindingh, en licht waren, wierden aenbesteet te maken; dese hoewel zy niet voor een Geschut-kogel bevrijt waren, konden echter niet licht sincken. Sijn Hoogheyts Lijftwacht te Paert wierden toen oock Snaphanen gegeven. En men sont aen verscheyde Regimenten te Voet en te Paert Opbodt-brieven, om op de aenbestelde plaets buyten Bergen op Zoom te verschijnen. Alle de Bevelhebbers en het gestoet van 't Geschut wierden oock gelast hun tegens den gestelden tijt t' scheep voor Dordrecht te laten vinden. Onderwijl wierden in den Hage met de bedienaers van de Bontgenooten verscheyde onderhandelingen gehouden, op wat voet men in de Velt-tocht soude handelen; ten welcken eynde den Keurvorst van Brandenburgh van Cleef daer oock verwacht wiert, zijnde 't Jacht van de Princesse Douagiere reeds derwaerts vertrocken, maer door des Keurvorsts onpasselijkheyt bleef dat noch tot de volgende maent achter. Men zeyde dan niet te min, dat de Bontgenooten dese Somer met 5 Heyren tegens Vranckrijck souden op trecken, van de welcke de eerste soude bestaen uyt de Keyserse onder den Graef Montecuculi in der Elsas; de tweede uyt de Lotthaaringers en Lunenburgers aen de Moesel; de derde uyt de Brandenburgers, onder den Keurvorst, tegens de Sweden, daer sich des Keysers Troepen uyt Silesien by souden voegen; de vierde uyt de Osnabrughse en Munsterse Troepen; ende de vijfde uyt de Hollantse Troepen, onder sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange, in Brabant, die uyt ruym 30000 man souden bestaen, uytgenomen 12000 Spaense, die sich daer by souden vervoegen. Ondertusschen scheen de Vrede-handelinge te Nimwegen door al dese Oorloghs-toerustinge kleynen voortgangh te sullen genieten, te meer, om dat Vranckrijck ernstigh bleef weygeren sijn Gesanten aldaer te senden, indien men hem

wegens Prins Willem en 't aengehouden gelt geen vernoeginge gaf. Veele hadden in tegendeel weder hoop tot een spoedige by een komst, om dat verscheyde Gesanten ter selver Plaetse niet alleen Huysen begonden op te soecken, maer oock hun tot vertreck derwaerts te bereyden, gelijck haer Ho: Mo: Gevolmachtigden. Den Heer Manuël de Belmonte, Paltsgraef van't Roomse Rijck, en Agent van Spangien, had van den Hertogh van Villahermosa oock bevel gekregen, om sich na Nimwegen te begeven, en aldaer de Logementen voor de Spaense Gemachtighden, die op dese by een komst souden verschijnen, vaerdigh te maken; doch dese Gemachtigden waren noch niet genoemt. Die van de Keyserse zijde, zeyde men, dat den Grave van Koningseck, den Baron de Goes, en de Heer Fischer souden wesen. Maer van dese spoedige voortgang viel niet, vermits Vranckrijck te seer op sijn eysschen bleef staen; gelijck dan den Engelsen Gesant Temple dees tijt aen haer Ho: Mo: ten dien eynde een Geschrift overleverende, den 19. deser daer op dit volgende antwoort kreegh:

IS gehoort het rapport van de H. Raetpensionaris Fagel, ende andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlantse saken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 6. deser loopende maendt April, kennisse gegeven aen de alhier aenwesende Ministers van de hooge Geallieerden van den Staet, van 't geene den Heer Ridder Temple, extraordinaris Ambassadeur van den Koningh van Groot Brittannien, op expresse ordre en last van sijn Maj. de gem. H. haer Ho. Mo. Gedeputeerden tot de buytenlantse saken, in de jongst gehoudene Conferentie hadde voorgedragen, namentlijck, dat den Heere de Ruvigny, Ambassadeur van den Koningh van Vranckrijk, aen het Hof van Engelant, mede uyt expresse last en ordre van sijn Majest. aen den hoogstged. Koningh van Groot Brittannien, had genotificeert en bekent gemaeckt, dat den hoogstged. Koning van Vranckrijck de Stadt van Nymegen, tot een Handel-plaets mede hadde aengenomen, en dat sijn Maj. nu niet verders yets konde resolveren, voor dat aen den Koning van Sweden, sijn Geallieerde, daer van kennis gegeven, en met den selven daer over geconfereert soude hebben: Dat oock den hoogstged. Koningh van Vranckrijck vermeende, dat terwijl van sijn zijde dese pas en avance was gedaen van de Stadt Nymegen tot de Handel-plaets aen te nemen, den Keyser aen d'ander zijde oock yets behoorde te avanceren en by te brengen, om de Negotiatie van de Vrede te helpen vorderen, en tot dien eynde de Heer Prins Willem van Furstenbergh te stellen in een neutrale hant, mitsgaders de Penningen tot Keulen, by de Keyserse tot Keulen aengehouden, voor af te restitueren, en dat by weygeringe van dien hoogstged. sijn Maj. van Vranckrijck niet van meeninge was sijn Plenipotentiarissen na de voorsz. Handelplaets af te senden; dat over sulckx den hoogstged. Koningh van Groot Brittannien den meer-gem. Heer Ambassadeur Temple hadde gelast, by haer Ho: Mo: de sake daer heenen te dirigeren, ten eynde de selve mochten werden gepermoveert, om by sijn Keyserl. Maj. alle meest krachtige officien aen te wenden, dat den gem. Prince Willem van Furstenbergh in een neutrale hant mochte werden gestelt, en dat ook de voorsz. Penningen tot Keulen aengehouden, voor af mochten werden gerestitueert, en dat daer mede de Tractaten van de Vrede eenmael haer voortgangh mochten nemen, en dat daer op een favorabel antwoordt te gemoet sagh, alles breeder in de secrete Notulen van den 6. deser Maendt gementioneert. Waer op gedelibereert, en ingenomen zijnde de consideratien van de gem. H. alhier aenwesende Ministers van de hooge Geallieerden van den Staet: Is goet gevonden en verstaen, dat aen den gem. H. Ambassadeur Temple tot antwoort sal werden toegevoeght, dat het haer Ho: Mo: ten uyttersten leet doet, dat de selve vernemen, dat de Persoon van de voorsz. Prins Willem van Furstenberg noch al komt dienen tot een pretext, om daer door te accrocheren den voortgang van de Vredehandelinge, die den meer hoogstged. Koning van Vranckrijck echter protesteert sijn Maj. soo seer ter herten te gaen, en dat meer hoogstged. sijn Kon. Maj. van Groot Brittanjen insterende, dat haer Ho: Mo: souden willen helpen weg nemen het voorsz. obstacul, de selve haer niet vinden in state, om sijn Majs. goede meyninge en intentie completelijk te konnen voldoen; dat haer Ho: Mo: versoecken, dat meer hoogstged. sijn Kon. Maj. van Groot Brittanjen wil considereren, dat de voorsz. Prins Willem van Furstenberg niet alleen is geweest den principalen Autheur en Promoteur van alle de onheylen, in de welke de Christen Werelt sich althans vint geengageert, als hebbende alles by gebracht wat in sijn vermogen is geweest, om de jegenwoordige Oorlogsvlam te ontsteken, en die op 't alderheftigste te doen branden, en wel particulierlijck om desen Staet gants en t'eenemael te gront te werpen, en de Gereform. Religie, die onder Godes genadigen zegen alhier bloeyden, t'eenemael uyt te roeyen, maer dat hy oock selfs heeft gemeynt, dat dat sijn voorsz. voornemen een van de grootste gedeelten van sijn glorie was, en daer om openlijck tegens een van de Ambassadeurs van desen Staet te Coln, ten tijde als hy meynde dat sijn intentie tot verderf de-

deser Landen en Godes Kercke alhier, soude hebben gereüsseert, sich heeft berõemt, dat hy 15 Jaer besich was geweest, om desen Staet te brengen in die vergelegentheydt, daer in de selve doenmaels was, en meynen haer Ho: Mo: dat sijn Maj. daer uyt wel genoegh sal konnen afnemen, hoe verdrietigh het deselve moet vallen, dat nu aen haer gevergt wert, dat zy souden moeten helpen besorgen, dat de voorsz Prins Willem van Furstenbergh, die sich heeft gedeclareert haer en Godes Kercke capitaelste Vyandt te wesen, voor af soude werden gerelaxeert uyt de detentie, daer in hy sich jegenwoordigh, hoewel buyten eenigh het alderminste toedoen van haer Ho: Mo: bevint, en sulckx voor af soude genieten de vruchten van een Vrede, die hy soo malicieuselijck geturbeert en verstoort heeft, terwijl haer Ho: Mo: en hare hooge Geallieerden souden moeten blijven onder de druk, de miserie en calamiteyten van den Oorlog, die den voorsz. Prins Willem van Furstenberg, soo malitieuselijck gerockent, en na sijn uytterste vermogen voort geset heeft, dat haer Ho: Mo: als noch wel konnen verklaren, so sy ten anderen tijden ook hebben gedaen, dat, gelijck sy directelijk noch indirectelijk hebben gecontribueert tot de detentie van den voorsz. Prince Willem van Furstenburg, sy het oock stellen, en laten aen het goet welbehagen van sijn Keyserl. Maj. om den voorsz. Prince Willem van Furstenbergh, of in versekeringe te houden, of in een derde en neutrale hant te stellen, of oock t'eenemael te relacheren, sullende seer verblijt wesen, so wanneer maer geavanceert mach werden de hinderpael, die althans dient of gebruyckt werdt, in den voortgang van de Vredehandelinge te wederhouden, en dat de selve niet te min ter begeerte van hoogstged. sijn Maj. met de H. Ministers van haer hooge Geallieerden in Conferentie getreden zijnde, over de voorsz Propositie van den welgem. H. Ambassadeur, haer Ho. Mo. en de welgem. H. Ministers gesamentlijck hadden geconsidereert, dat den voorsz. Prince Willem van Furstenberg was een gebooren Onderdaen van sijn Keyserl. Maj. die op ordre en bevel van sijn Souverain in versekeringe genomen en gestelt was, en dat hoogstged. sijn Keyserl. Majest. al voor desen oock schriftelijck had verklaert, seer groote redenen gehad te hebben, om sich van den voorsz. sijne gebooren Onderdaen te versekeren, en van intentie te zijn van die voorsz redenen openinge te doen, aen de by een komst die tot het handelen over de voorsz Vrede stont gehouden te werden, met vast vertrouwen, dat alle die gene aen de welcke de voorsz ouverture soude werden gedaen, voor goet soude keuren de proceduren, en de conduite die hoogstged. sijn Keyserl. Maj. had gebruykt, en dat sijn Maj. dien allen niet tegenstaende met de voorsz proceduren tegens den voorsz Prins Willem van Furstenbergh geintenteert, gedurende den tijt van de voorsz onderhandelinge, soude doen supercederen; dat den H. Minister van hooghstged. sijn Keyserl. Maj. de voorsz conferentie by gewoont hebbende, had gedeclareert, dat sijn Keyserl. Maj. by de voorsz sijn gedane verklaringe bleef persisteren, en ook wel konde en mochte lijden dat onder andre poincten, die in de voorsz by een komste verhandelt souden werden, oock getracteert wierden over de saken van den voorsz Prince Willem van Furstenbergh, mitsgaders over de restitutie van het voorsz Geldt, maer dat hoogstged. zijn Keyserl. Maj. niet en konde verstaen, den voorsz zijn gebooren Onderdaen, ter begeerte van den hoogstged. Koning van Vranckrijck voor af te relaxeren, en in bewaernisse van een derde te stellen, dat daer en boven niet alleen haer Ho: Mo: maer oock de H. Ministers van de andere haer hooge Geallieerden in de voorsz conferentien mede hadden verklaert, dat de selve meynden soo wel geinformeert te zijn van de intentie en goede genegentheydt van zijn Keyserl. Maj. tot de voorsz Vrede, dat zy haer wel versekert hielden, dat als de conclusie van de voorsz Vrede geen ander accrochement en soude vinden, dan de relaxatie vande voorsz Prins Wilhelm van Furstenberg, en de restitutie van't voorsz Gelt, men het selve accrochement haest wegh genomen, en de Vrede daer door niet geretardeert soude zien; dat haer Ho. Mo. en haer hooge Geallieerden niet hadden kunnen nalaten aen de meer wel-gem. H. Ambassadeur Temple daer van by desen communicatie te geven, vastelijck vertrouwende, dat hoog-ged. zijn Kon. Maj. van Groot Brittanjen die voorsz. respective verklaringen ten regarde van hoog-ged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck soo satisfactoir sal vinden, dat zijn Maj. sich de moeyte wel sal willen troosten, om die aen hoog-ged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck smakelijck te maken, en sijn Maj. te permoveren. om de voorsz Vredehandelinge zijn voortgangh te laten gewinnen, dewijl aen hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck door de voorsz declaratien selfs oock voor af soo veel toegegeven wert, als eenigsints met reden gedesireert soude kunnen werden, aengesien daer door de proceduren tegens de voorsz Prins Willem van Furstenbergh geintenteert, gedurende de voorsz Vrede-handelinge sullen blijven in surcheance, en dat mits dien hooghstged. zijne Kon. Maj. van Vranckrijck daer door versekert wert, dat middelerwijl tegen hem niet verder geattenteert en ondernomen sal werden: Dat zijn Keyserl. Maj. daer en boven aen de voorsz by een komst opening sal geven van de redenen, die hem tot de voorsz. detentie hebben bewogen, en toestaet, dat in de selve by een komst onder andere poincten mede daer over sal werden getracteert, ja dat aen hoogsged. zijn Kon. Maj. van Vrankrijck oock mede daer af gegeven wert genoegsaem een absolute versekering, dat de conclusie van de voorsz Vrede om de relaxatie van den voorsz. Prins Willem van Furstenberg, en de restitutie van 't voorsz. Gelt niet geretardeert sal werden; haer Ho: Mo: en hare hooge Geallieerden meynen in der daet en waerheyt, dat indien hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijk waerlijk die intentie en genegentheyt tot Vrede heeft, die zijn Maj. betuygt daer toe te hebben, dat hoogstged. zijn Maj. bewogen sal worden, om de voorsz

de-

declaratien voor satisfactoir aen te sien, want hoogstged. zijn Maj. niet anders hebbende voorgeslagen dan dat den voorn. Prins Willem van Furstenberg voor af gedurende de onderhandelinge van de Vrede soude werden gestelt in een derde en neutrale handt, apparentelijck om versekert te wesen, dat tegens den selven Prins Willem van Furstenberg, gedurende de selve onderhandelinge, niet verder soude mogen werden geattenteert, en dat hy na 't besluyten van den Vrede op vrye voeten soude werden gestelt, bekomt door de voorsz versekeringe in effecte al het selve, door dien hoogstged. zijn Keyserl. Maj. ront uyt declareert, dat de selve gedurende de voorsz. onderhandelinge met alle proceduren tegens hem sal doen supercederen, en dat de hooghgem. andere Geallieerden declareren, dat sy wel versekert zijn, dat de conclusie van de voorsz Vrede om de relaxatie van den voorn. Prins Willem van Furstenberg niet sal werden geretardeert, vervolgens soo schijnt alleen controvers te blijven, of het redelijker is, dat hooged. zijn Keyserl. Maj. den voorsz Prins Willem van Furstenberg, gedurende de Tractaten, in zijn bewaringe blijft houden, dan of hy middelerwijl in bewaringe van een derde gegeven wert, waer omtrent dan wederom seer aenmerckens waerdigh is, dat aen d'een zijde den voorsz Prins Willem van Furstenberg niet en is een Onderdaen van hoog-ged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck, en dat ten tijde als men hem in versekeringe heeft genomen, hy niet en is bekleet geweest met eenige Character van zijn Maj. en vervolgens dat met goede reden soude kunnen werden gesustineert, dat hooghstged. zijn Maj geen redenen en heeft om hem te reclameren, als noch Onderdaen, noch Bediende van zijn Maj. geweest zijnde, daer aen de andere zijde de voorn. Prins Willem van Furstenbergh is een gebooren Onderdaen van hoogstged. zijn Keyzerl. Maj. als Erts-hertogh van Oostenrijck, en die noch jegenwoordig in de matricule van de Edelen van Oostenrijck als sodanig bekent staet, en dat hoogstged. zijn Keyserl. Maj. sustineert, van die zijn voorsz gebooren Onderdaen ten alderhoogsten beledigt te zijn, en sulcx tegens die zijn voorsz gebooren Onderdaen rechtelijcker wijse te mogen procederen, sonder dat hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck kan pretenderen, door die proceduren benadeelt te werden, en dat die sake alsoo tusschen hoogstged. hare Majs. controvers staende, en geen gemeenschap met de onderhandelinge van de Vrede hebbende, hoogstged. zijn Keys. Maj. uyt liefde tot de Vrede soo grooten pas doet, dat de selve versekeringh geeft, dat zijn Maj. gedurende de Vrede-handelinge tegens den voorsz Prins Willem van Furstenberg niet verder procederen, en aen de voorsz by een komst ook openinge doen sal van de redenen die hem tot het saiseren van den selven Prince Willem hebben geobligeert, en dat de andre Geallieerden daer door noch tot meerder gerustheyt den tweeden pas by voegen, dat sy verklaren dat zy van zijn Keys. Majs. goede genegentheyt tot de Vrede soo wel geinformeert zijn, dat sy haer versekert houden, dat de conclusie van de voorsz Vrede, om de relaxatie van de voorsz Prins Willem van Furstenberg niet sal werden geretardeert, want sekerlijck daer hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vrankrijk selfs ook voor af bekomt en verkrijgt 't principaelste effect en oogwit, waer om zijn Maj. begeert heeft dat den voorsz. Prins Willem van Furstenberg in de bewaringe van een 3. of neutrale hant soude werden gestelt, brengt immers de Reden mede, dat aen zijn Keys. Maj. niet gevergt kan werden, dat den selve de voorsz Prins Willem van Furstenberg t'eenemael buyten zijn macht soude moeten geven ende stellen, sonder versekert te zijn, dat op des selfs relaxatie de Vrede onfeylbaerlijk soude komen te volgen, of dat hy oock midlerwijl met genoegsame versekering in neutrale handen gelevert wiert, ook gebracht en versekert blijven, ende by aldien de Vrede niet getroffen wiert, wederom in zijn Keys. Majs. handen gelevert soude werden, soo als zijn Kon. Maj. van Vranckrijck versekert wert, dat de conclusie van de voorsz Vrede om de Relaxatie van voorn. Prins Willem van Furstenberg niet sal worden geretardeert, sonderlinge daer haer H. Mo. en hoogstged. hare Geallieerden uyt de eygen mont van de voorsz Prins Willem van Furstenberg hebbende verstaen, dat hy is geweest den principalen Autheur van alle dese onheylen in Christenrijck, groote Redenen hebben, om wel gepersuadeert te moeten zijn en blyven, dat hy niet sal onderlaten dat schoone stuck werck, dat hy sich selven voor een soo heerlijcke ende glorieuse sake adscribeert, indien het hem mogelijk is, en hy maer wat meer vryheyt krijgt, te voltrecken, en de Oorlogsvlam, die hy na zijn eygen seggen ontsteken heeft, verder voetsel te geven, en self ook te doen op gaen in andere Gewesten, die daer van noch vry zijn geweest, en mits dien zijn ontslagingh veel meer quaet, als zijn Relaxatie goet, aen de gemeene Christenheydt soude toebrengen, indien hy voor de conclusie van de Vrede ontslagen wierdt; sonderlingh daer niet sonder Reden soude kunnen werden gesustineert, dat als hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck al met Recht soude konnen allegeren door de voorsz detentie verongelijckt te werden, het dan noch al niet gefondeert soude wesen, dat zijn Maj. soude begeeren, dat de voorsz verongelijckinge voor af gerepareert ende afgedaen soude moeten werden, eer dat men, om van Vrede te handelen, by den anderen soude komen, dewijle de by een komsten van soodanige handelingen altoos geschieden, om aldaer te deduceren het ongelijck dat men pretendeert den anderen gedaen te hebben, en de mediatien als dan oock gebruyckt werden, om partyen te induceren, dat de selve aen den ander omtrent hun gesustineerde souden willen te gemoet gaen, en dat mits dien die voorsz sustenues van Reparatie over gedane ongelijck met Recht verwesen worden na de voorsz by een komsten en onderhandelingen; dat haer Ho. Mo. en hun hooge Geallieerden meynen, dat de voorsz. declaratien noch voor te completer aen gesien moeten werden, om dat den

H. Am-

H. Ambassad. van zijn Kon. Maj. van Sweden te Weenen, op de Propositie aen den selven H. Ambassad. voorgedragen, van dat men tot een temperament omtrent de voorslagen gedaen over de voorsz Relaxatie, soude kunnen nemen; dat ingevalle over de voorsz. Vrede gehandelt soude werden op een plaetse buyten 't Duytse Rijck gelegen, zijn Maj. als dan gedurende de voorsz onderhandelinge in zijn bewaringe soude blyven houden den voorsz Prins Willem van Furstenberg, had geoordeelt, dat voorsz temperamen behoorde toegelaten te werden, en aen zijn Keys. Maj. smakelijck te maken, dat hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijk verklaert hebbende, dat zijn Maj. niet en soude kunnen resolveren, om voor een Handelplaetse t'aggreëren eenige plaetsen van 't Duytse Rijck, met expressien, die by hoogstged. zijn Keys. Mai. niet dan seer aenstootelijk konden zijn, en haer Ho. Mo. en hun hooge Geallieerden echter het geluck hebbende gehad, van by zijn Keys. Maj. te vinden de Vredelievende inclinatie, van dat de selve de Stadt van Nymegen tot een Handelplaetse mede heeft willen aen-nemen, nu zijne Keys. Maj. niet konnen vergen, om omtrent de voorsz Relaxatie te gebruycken grooter complaisance als den meer-gem. H. Ambassad. van zijn Kon. Majest. van Sweden selfs oordeelde, dat aen zijn Keys. Maj. behoorde gevergt te werden, soo wanneer op een plaetse, gelegen buyten 't Rijck, gehandelt sou werden, sonderlingh daer meer hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck in der waerheyt en in effecte ten reguarde van den voorn. Prins Willem van Furstenberg door de voorsz declaratien obtineert, 't gunt de selve soude erlangen, indien den voorsz Prins Willem van Furstenberg, gedurende de voorsz onderhandelinge in een derde en neutrale handt gestelt wiert, en dat den Keyser, gedurende de voorsz onderhandelinge, maer de gerustheyt hout, van dat den voorn. Prins Willem van Furstenbergh, onder pretext van de voorsz. sequestratie aen hoogstged. zijn Keys. Maj. niet en sal werden onttrocken, ende buyten zijn macht gestelt voor de conclusie van de voorsz. Vrede. En sal Extract van dese haer H. Mo. Resolutie den gem. H. Ambassad. Temple, door de gem. H. Raet-pensionaris Fagel ende andere haer Ho. Mo. Gedeputeerden tot de buytenlantse saken, werden ter hant gestelt, en daer nevens versocht, haer Ho. Mo. goede meeninge en intentie, in de voorsz Resolutie vervat, by hoogstged. zijn Maj. ten krachtighsten te willen seconderen, sullende gelijck Extract mede gesonden werden aen den H. van Beuningen, om te strecken tot des selfs narichtinge, Was geparapheert,

J. van Gent, vt.

Onder stont, *Accordeert met 't voorsz Register.*

Was getekent, *H. Fagel.*

Den Keurvorst van Keulen bericht zijnde dat het Casteel van Luyck door ontrouwigheyt van den Gebieder in Franse handen was geraeckt, betoonde sich soo verbaest, dat in eenige tijt met niemant wilde spreken, en beducht, dat de Bontgenooten hem hier van de schult souden geven, liet hy sijn ontschuldinge doen aen den Grave van Capliers, die sich te Ceulen bevont, en sont oock den Vryheer Frens en den Heer Boeckholt na Bon, om daer aen de Keyserl. Generaliteyt te betuygen, dat het overgeven van dit Casteel buyten sijn weten en bevel was geschiet; invoegen sijn ontschuldingen wierden aengenomen, te meer om dat hy korts daer aen door dit volgende bevel den Baron van Vierset in-daegde, om sich wegens dese overgaef te verantwoorden:

Nademael sijn Ceurv. Doorl. tot Ceulen Maximiliaen Hendrick, Hertogh in Over en Neder-Beyeren, onsen genadigen Heer, tot sijn groote verwonderinge en misnoegen heeft vernomen, hoe dat den Gouverneur van sijn Citadelle tot Luyck, den Baron van Vierset, onlangs sonder sijn vragen, en buyten sijn weten, tegens den duydelijcken inhout van verscheyde Mandamenten, aen hem gedaen, sigh selven vermetelijck heeft verstout, eenig ander Volck in groot getal eygendadelijck en uyt sijn selven op de voorsz. Citadelle te nemen: En alsoo hoogst-ged. sijn Ceurv. Doorl. 't selve niet kan noch wil approberen, en dienvolgens voor noodigh geacht heeft, om de selve daer over in sijn verantwoordingh te hooren, ten eynde volgens de gemeene Krijghs-gewoonte over dese gepleegde dadelijckheden, het recht mochte geopent, en daer in na de bevindingh en hoedanigheyt van de saeck moge geprocedeert werden: Soo geeft de selve hier by, en in kracht van dese aen sijn Krijgs-Generaliteyt het genadigste Mandament en Commissie, van den gemelte Baron de Vierset uyt te roepen of door 't gewoonlijcke openbare Appel op sekere tijt en plaets te citeren, oock de noodige Officiers en wat verder tot de instellingh van een ordentelijck Krijghsrecht en tot de openingh van dien vereyst wort, te vorderen, om soo voorts Persoonlijck en niet anders voor de selve te verschijnen, en van d'actie, die hy begaen heeft, reden en antwoort te geven, met dese expresse annexie, dat in cas van sijn achterblijven niet te min na de beschreven Krijgsrechten en Articul-brieven sonder uytstel sal geprocedeert, en wat recht is gestatueert werden: 't Welk dan de Krijgs-

Ge-

Generaliteyt van meer hoogstged. sijn Ceurv. Doorl. sonder twijffel sal weten te belasten en te executeren. t'Oirconde van 't Hant-teken en opgedrukte Signet van de selve. Getekent te Ceulen den 12. April, 1675.

(L. S.) MAXIMILIAEN HENRICK.
Keurvorst te Keulen.

A. FRID. ACHATIUS.

Den Keurvorst schreef toen oock op de aenhoudingen der Standen een Lantdagh uyt, welcke den 5. deser in 't Prediker-klooster te Ceulen wiert gehouden, waer in den Grave van Meskirchen voor sat; den Doctor Becker dede het voorstel, en versocht uyt den naem van den Keurvorst, dat zy op middelen wilden bedacht zijn tot het onderhouden der besettingen, tot de noodige Gesantschappen, en oock tot voldoeningh van de brantschattingen aen de H. Staten Generael: Want den Heer Fariaux had aen de Standen te kennen laten geven, dat by aldien zy binnen 3 dagen geen gelt-middelen t'samen brachten, om sijn Heeren en Meesters wegens de brantschattinge te voldoen, hy met de executie soude voort gaen; maer des ongeacht, konden zy niet besluyten, vermits de Ridderschap zeyde niet schuldig te wesen, en de Geestelijcke haer onmachtigh oordeelden, om de geeyschte Somme alleen te betalen: zy sonden dan eenige Gedeputeerden aen desen Heer, met versoeck, dat hy de executie noch eenige dagen wilde op houden: Doch ondertusschen konden zy echter tot geen volkomen besluyt in dese saeck geraken, want of zy wel aen hem besloten te versoecken, dat hy eenige Gemagtigden na Ceulen wilde senden, om met hun wegens dese saeck te handelen, soo en viel daer niet af, vermits zy tot antwoort kregen, dat hy niet gesint was eenige Gemachtigden na Ceulen te senden, maer wel gereet, om de gelden, die zy aen den Staet schuldigh waren, te ontfangen, of dat hy by gebreck van 't selve de executie weder by de hant soude moeten nemen: Gelijck oock korts daer aen geviel, vermits den Heer Fariaux veel Beesten en eenige Persoonen van 't platte Lant liet op halen; invoegen veele van de Standen na Alphen trocken, om voor haer bysonder over de brantschattingh te verdragen, gelijck oock het Dom-Capittel eenige Gedeputeerden derwaerts sont, maer dewijl den Heer Fariaux geen bevel daer toe had, sont hy een Expressen naer den Hage, om haer Ho: Mog: besluyt daer over te hooren, en hielt ondertusschen met de executie op. De Keyserse in 't Sticht Ceulen nu ten vollen haer Troepen weder vervult hebbende, begonden in 't midden deser maent by Bon t'samen te komen, om van daer na boven te trecken, en hun met de Volckeren, die den Graef van Montecuculi uyt der Elsas soude brengen, te vervoegen: Dieshalven wiert het Leslise Regiment te voet, het Rabattise Regiment te Paert, en andere, die hun tusschen de Rhijn en Maes bevonden, met de Gier-brugge by Bon over den Rhijn geset; waer by komende de Keyserse Volckeren, die in 't Bergslant en andere gewesten daer omtrent gelegert hadden, soo trocken zy onder den Prins van Lottharingen na Franckfort. Den 19. quamen zy te Weyerbusch, den 21. te Wolferlingh, den 22. te Walmerat, den 23. te Limburgh aen de Laen, en den 28. te Wisbaden by Franckfort: werwaerts het Geschut en Reystuyg t'scheep van Bon gevoert wiert. Te Flersheym begonde men bereytselen te maken, om een Schipbrugh over de Meyn te slaen: En in 't lest deser maent quam den Generael Sporck uyt Bohemen te Franckfort, wanneer het Heyr gemonstert en 18000 man sterck bevonden wiert. Terwijl zy hier lagen geraeckten door ongeluck 80 Huysen in't Dorp Neder-Ursel in de asse. De Keyserse hadden de Regimenten van Gallas, Harrant en de jonge Holsteyn noch in Ceulslant gelaten, om 't selve voor de stroo-

ftrooperyen van die van Maeftricht te bevrijden. Den Keurvorft van Ments font in 't begin defer maent den Stadhouder van 't Sticht Spier, en een ander Raetsheer na den Gebieder van Phlipsburgh, om aen den felven te klagen over 't in-nemen van 't Stedeken Bruchfal, en de Cafteelen Kifeloch en St. Remy, en met een te verfoecken, dat de felve weder ontledigt, en in voorige ftaet geftelt mochten werden: maer defen Gebieder gaf tot antwoort, dat dit was gefchiet, om dat den Keurvorft Palatijn die plaetfen meende te befetten, ende dat by aldien den Keyfer, en fijn Bontgenooten verfekeringe wilde geven defe Plaetfen binnen een Jaer tijts niet in te nemen, en den Keurvorft Palatijn 't Stedeken Gernsheym, en Steinach en Hirshorn wilde in-ruymen, hy defe plaetfen oock aen den Keurvorft foude herftellen, op voorwaerde, dat daer niemant eenige fchade uyt gefchiede: Met welcke antwoort defen Stadhouder na den Keurvorft Palatijn wiert gefonden, om fijn meeningh daer over te vernemen: maer ondertuffchen flechteden de Franfe Kifeloch, gelijck den Ceurvorft Palatijn, toen ook met Hershorn liet doen. In 't begin defer maent trocken de Franfen weer uyt Phlipsburg na 't Ampt Altzey, en ftaken daer eenige Dorpen in brant; maer den Paltsgraeve eenige Volckeren op haer uyt fendende, weken zy in alderhaeft weder na Phlipsburgh. De Keyferl. befettinge die in Neuftadt onder den Baron van Walles gelegen had, kreeg dees tijt bevel om fich van daer na Keyferslauter te begeven; maer daer omtrent komende, begonden zy te muyten en door te loopen; doch den Paltsgrave hier van bericht, font eenige Volckeren derwaerts, die hun verftroyden, en 120 man gevangen nae Fredricksburgh brachten, waer de Bevelhebbers, als oorfaken defer muyterye, vaft gehouden wierden, doch de gemeene weder ondergefteecken. Sijn Keyferl. Maj. aen het Straetsburghfe Dom-Capittel de beftieringe van 't Bifdom opgedragen, en alle Biffchoppelijcke Raden en Dienaers van haer plicht vry gefproocken hebbende: Soo maeckte de Coning van Vranckrijck in tegendeel alle Plaetfen, Inkomen en Renten in der Elfas, die aen dit Domcapittel hoorden, verbeurt, en ftelde een feekeren Rentmeefter tot beftieringe defer Goederen. Den 4. defer quamen binnen Straetsburg 300 Saxife Volckeren, om tot bewaeringe van de Rhijnpas gebruyckt te worden. De 600 Switferfe Volckeren die zy noch verwachteden, wierden toen toegeftaen de St. Nicolaes-kerk, om daer haer Godtsdienft in te plegen. De Franfen voerden nu haer Magafijn, 't geenfe te Colmar verfamelt hadden, na Phlipsburg en Hagenaw: Ten defen eynde wierden 2500 facken Meel op de Revier d' Il ingefcheept, om door Straetsburg derwaerts gebracht te worden; maer de Schippers tot Straetsburgh gekomen, wilden dit Meel niet verder voeren, en fprongen uyt de Schepen, vermits zy van de Keyferfe Snaphaenen onderwegen groote aenftoot geleden hadden, invoegen 't felve, wat moeyte de Franfen oock deden, in 't Huys van den Franfen Refident moft ontladen worden. Daer op quam een Franfe Gemachtigde van Phlipsburg, om aen de Magiftraet te verfoecken, dat dit Meel doch na Phlipsburg gevoert mocht worden, gelijck dan oock naderhant met eenige ftribbelinge gefchiede, vermits de Keyferfe dit niet geern fagen: Want defe maent quam ook een Keyferl. Gefant Wetfchy binnen Straetsburgh, om wegens den Keyfer aen de Magiftraet bekent te maken, dat den felven de geenerleyheyt niet kon toeftemmen, maer te vreden was, dat zy tot verfekeringe van haer Rhijnbrug 600 Switfers in namen, die hy felfs zou betalen en onderhouden. De Keyferfe dees tijt 4000 man onder de Generael Major Schultz vergadert hebbende, meenden daer mede een gewichtige toeleg te ondernemen, maer den Biffchop en de Stadt Bafel weygerden hun den doortocht, en

planten 2 Stuckjes op haer Rhijnbrug, invoegen dit te loor liep ; dan den Marquis van Vaubrun hier van bericht, deed ylings 1000 Paerden opsitten, en aen de Bisschop van Basel en de Stadt seggen, dat indien zy de doortocht toestonden, hy de schade op haer zou verhalen, en sijn Volckeren weder in 't Bisdom Basel legeren. Tusschen Fryburgh en Mullem viel toen tusschen een Keyserse en Franse partye een rescontre voor, waer in de laetste met eenigh verlies most wijcken. Maer Vaubrun meenende de Keyserse mede eens by te komen, bracht 3 a 4000 man stil by malkander, en trock te Brisach over den Rhijn: Hy quam eerst voor 't Casteel Lichteneck, en kreeg 't selve na anderhalve dag tegenweer in, gelijck oock Kentzingen en Herbelsheym, welcke Plaetsen, na dat hy die had laten uytplonderen, oock in brant gestoocken wierden: Het Stedeken Lohr liet hy aenseggen, dat zy de Poorten goetwilligh souden openen, en de Muren raseeren, of dat haer Stadt anders oock verbrant zou worden, het geene zy dan uyt vrees deden. Het Slot Hochburg wiert daer en tegen met eenige Volckeren voorsien. Maer dit niet te min branden en roofden de Fransen alles ten platten Lande waer zy by konden komen, en dreygden selfs alle Dorpen van Brisach tot Phlipsburg in de asse te leggen. In der Elsas haelden de Fransen oock de brantschattingen van de Ridderschap met groot gewelt op, niet tegenstaende zy des onvermogende waren. Maer op het bericht dat de Keyserse haer begonden by een te trecken, deden zy de pas van de Lutzelsteynersteegh effen maken, en brachten al haer Volkeren uyt der Elsas, Bourgondien en Lottharingen by een, om daer een Leger uyt op te rechten: Te Straetsburg wilden zy oock noch meer Voorraet koopen, en drongen daer de Magistraet hart toe aen, invoegen die toestont, dat zy en de Keyserse daer even veel souden mogen uytvoeren: Straetsburgh sont toen een Gedeputeerde naer den Graef Montecuculi, die al van Weenen tot Ulm was gekomen, om deselve te begroeten. Den Hertogh van Lottharingen te Straetsburg sijn Troepen vol gemaeckt, en alles bereyt hebbende tot een optocht, trock den 20. van die Plaets na Ulm, om daer ook met den Graef Montecuculi te spreken: Sijn Gemalinne liet hy te Straetsburgh, en had met den Fransen Resident voor sijn vertreck noch gehandelt wegens 't los-gelt van den Marquis van Montauban, die tegens den Vryheer van Mercy gewisselt werdende, noch 1000. Rijckxds. daer boven betaelde. Van Ulm toogh hy na gehouden onderhandelinge na Franckfort, om van daer na Bon te komen. Sijn Troepen, die uyt 6000 man bestonden, volghden hem derwaerts, om in die gewesten tegens de Fransen te ageren. De Brandenburgse Troepen, die in Francken-lant lagen, waren dees maent mede meest vol, en kregen bevel, om haer tot den optreck vaerdigh te houden ; om 't welcke noch meer te spoedigen, den Veltmarschalk Dorfling van Lipstad weder in die gewesten aengekomen was.

Den Hertogh van Wurtembergh willende geen inquartieringen in sijn Landen lijden, dede dees maent niet alleen eenige Opper-zaxise Volckeren, die daer in gelegert waren, met gewelt verdrijven, maer oock sijn Lantvolckeren by een brengen, om alle inquartieringen tegens te staen: Invoegen de Rijckx-vergaderinge te Regensburgh dit seer qualijck nam, en aen den voorged. Hertogh, gelijck oock aen de andere Standen in den Swabisen Creyts, een ernstigh schrijven liet afgaen, op dat zy niet alleen volgens des Rijckx Wetten aen de Rijckxvolckeren de inquartieringe souden vergunnen, maer oock aen de selve de Levensmiddelen voor een redelijcke Prijs leveren, &c.

Den Heer Grave van Waldeck vertrok in 't lest der voorledene maent seer wel vernoegt, en van den Keyser met verscheyde Geschencken begiftigt, weder van Weenen

na

na Hollant. Den Heer Grave van Montecuculi, hebbende ſijn Reystuig den 5. deſer na beneden laten vertrecken, volghden den 8. in perſoon; zijnde van den Keyſer voor ſijn vertreck met eenige verbeurde Goederen van den Graef Nadaſti vereert. Hem wierden oock 8 Wagens met Gelt geladen na gevoert, om die tot onderhoudingh van 't Heyr te gebruycken. Den ged. Grave nam ſijn wegh over Lints na Munchen, om daer met den Keurvorſt van Beyeren, wegens 't overlaten eeniger Volckeren geſpreck te houden; maer vermits de ſelve met de Sweden, gelijck men zeyde, een Verbont had gemaeckt, viel hier niets af; en vertrock deſen Grave toen over Augsburgh na Ulm, alwaer hy in't leſt deſer Maent aen-quam. De Standen van Neder-Ooſtenrijck en verſcheyde groote Heeren bewilligden nu aen ſijn Keyſerl. Majeſt. gewichtige Gelt-ſommen, tot verval van de Oorlogs-onkoſten. En men lichte noch dagelijckx Krijgsvolckeren in des Keyſers Erf-landen. De Troepen, die in die geweſten tot dienſt van Spangien geworven waren, wierden nu na Trieſt gevoert, vermits de Republijck van Venetien eyndelijck de doortocht der ſelver naer Sicilien had toegeſtaen. Hare Keyſerl. Maj. na dat het H. Graf te Hermals te voet hadden weſen beſoecken, waſten nu volgens Jaerlijckſe gewoonte 12 arme Mannen en Vrouwen de Voeten. Den 12. deſer Maent quam de Coninginne Weduwe van Poolen te Neus in Sileſien, om in die geweſten haer verblijfplaets te houden, invoegen ſijn Keyſerl. Maj. den Graef Frans Preyner derwaerts ſont, om haer te begroeten. Den Grave van Windiſgrats vertrock dees tijt wegens den Keyſer naer de Vorſten van Brunſwijck en Lunenburgh. Tuſſchen de Turcken en Huſſaren viel toen by Raab een harde reſcontre voor, waer in de eerſte met verlies van over de 100 man moſten wijcken, invoegen den Baſſa van Offen een Geſant na Weenen ſont, om daer over te klagen, en vergoedingh te verſoecken; hy quam dan in 't midden deſer Maent aldaer, en dede ſijn beklagh aen den Vice-Preſident van den Krijgs-raet, den Baron Heyſter; doch vertrock na eenige handelingh weder na Offen. Ter ſelver tijt was daer oock een Tarterſe Geſant aengekomen, om den Keyſer van des Chams vrientſchap te verſekeren; hy vereerde in ſijn gehoor een ſchoon Paert aen ſijn Keyſerl. Maj. en wiert met verſcheyde geſchencken weder te rugh geſonden.

De Sweden lagen dees Maent in de Keurbrandenburgſe Landen noch ſtil: Ondertuſſchen quam by den Veltheer te Stargart een Hanoverſe Afgeſondene, en verſekerde den ſelven, ſoo de Sweden voorgaven, van ſijn Meeſters vrientſchap, en dat die by ſijn Verbont met Sweden ſoude verblijven: Maer in 't leſt deſer Maent quam van Stockholm een groot pacquet Brieven aen den Veltheer; waer op den ſelven aenſtonts aen ſijn Troepen bevel gaf, datſe hun tegens den 10. Mey op de Rendevous te Dam by Stetijn ſouden begeven, om daer gemonſtert te werden, en dan op te trecken. Stargart ſouden zy echter met 400 Voetknechten en 300 Ruyters, benevens alle de ſiecken, beſet laten. Veele ſpelden nu waer dees optocht der Sweden ſoude gelden; eenige zeyden na Maeghdenburgh, andere naer Halberſtadt, en ſommige weer na de Schans Werben aen de Elve, die den Brandenburgſen Generael Somerfelt weer had laten opmaken: Immers vluchten veel Ingeſetenen uyt 't Mecklenburgſe gebiet. De Sweden vertrocken deſe Maent oock uyt 't Hertogdom Croſſen, en begaven hun na haer Rendevous-plaets. Zy deden onderwijl te Hamburg, in Pomeren, en Bremen ſterck werven, en wierden te Hamburgh oock 30 nieuwe Standaerden voor hun gemaeckt; dan men verboot ter ſelver plaetſe alle vreemde Wervingen. In 't Sticht Verden monſterden de Sweden toen hun Volckeren, en gaven de Lantluyden Wapenen en Vaendels,

daer in ſtont: *In noot bereyt, gebert ten ſtrijt.* Te Staden wiert toen onder de Galg verbrant het Boeck, 't geen den Overſten Torquato te Weenen tegens hun gemaeckt had. In 't begin deſer maent quam den Graef Koningſmarck uyt Vranckrijck te Hamburg, en vertrock na eenigh verblijf van daer na Pomeren. Den 11. deſer maent gelag de Coninginne van Denemarcken te Koppenhaven van een jonge Prins, die 's anderen daegs gedoopt, en *Chriſtianus* genaemt wiert. In dat Rijck was nu de Koninckl. Oorlogsvloot meeſt gereet, de welcke uyt 26. nieuwe Oorloghſchepen van 70 ſtucken, en 16 van 50 ſtucken ſoude beſtaen.

De Tarters gingen noch wijts en zijts in de Ukranie ſtroopen, en plonderden langs de Riviere Dnieper 3 Moſcoviſe Steden uyt: Een Koſackſe Hooftman uyt Targowice beroofden in tegendeel een Tarterſe Geſant, die van der Muskou quam, en kreeg een ſchoonen buyt. Den Lemburgſen Lantſchrijver Rzewuski haelde toen oock een groote ſtroop uyt Wallachien. Een Overſte Lt. met 400 Paerden mede derwaerts geſonden, ſloegh 1000 man der Vyanden in dier voegen, datſe in hun Wagenburgh moſten wijcken. Den Doroſensko ſchreef dees tijt aen den Koningh van Poolen, dat hy hem ten hoogſten bedankte, voor des ſelfs genadige verklaringe op ſijn eyſſchen; waer op den Koningh weder een Expreſſen afvaerdighden, om hem van de Koninckl. genade te verſekeren, en te bedancken, dat hy bericht van des Chams aenkomſt gegeven had. Maer den Koningh onderwijl uyt Czecherin ſeker bericht krijgende, dat den Doroſensko ſeer bedrieglijk met hem handelde, en alleen uytſtel ſocht, tot dat de Cham in dat geweſt met ſijn Volckeren aengekomen was, en dat oock een Brief van hem onderſchept was, waer in hy de Turken en Tarters tot den Oorlogh tegens Poolen aenmoedighde, en de ſlechte geſtalte van 't Poolſe Heyr in die geweſten aen den Cham te kennen gaf, beſloot ſijn Koninkl. Maj. hem voor te komen, en vermits de ſterke Stadt Pawlocz de Poolen groote ſchade toe bracht, ſont ſijn Maj. den Littauſen Onder-veltheer Radzevil met eenige Troepen derwaerts, die den 18. der voorledene maent daer voor quam. Binnen deſe plaets waren 3000 Boogſchutters en 7000 andere tot beſettingh; maer den Vorſt Radzivil des ongeacht, liet ſoo ſtercken aenval doen, dat hy de beſettingh na eenige tegenweer uyt de Stadt tot in de beſchanſſingen, die voor 't Caſteel gemaekt waren, dreef, met verlies van 3500 man der Vyanden, die alle van de Poolen gezabelt wierden. 's Anderendaegs wierden zy oock uyt deſe beſchanſſingen tot in het Caſteel gejaegt, waer zy hun noch eenige tijt uyt verdedigden: Maer dewijl geen ontſet voor handen was, vermits den Weywode van Ruſlant met eenige Troepen tuſſchen deſe plaets en Czecherin voordeeligh gelegert lagh, gaf het Caſteel ſich oock den 28. der ſelver maent over. 500 Serdinaten, onder den Overſten Simeon, namen aenſtonts dienſt onder de Poolen, die alle met een nieuwe Rock en een Ducaet wierden vereert, maer de andere Volckeren en 1500 Tarters wierden van de Poolen gevangen wegh gevoert. Deſe gewichtige veroveringe moedigden de Poolen ſeer, en bracht in tegendeel ſulcke verſlagentheyt aen hare Vyanden, dat 'er veel Coſacken van den Doroſensko en Tarters by hun quamen overloopen. Den Koningh van Poolen dede oock, om ſijn Heyr aen te moedigen, 't geen in deſe Velttocht door 't gebreck van Levensmiddelen en anders ſeer geſmolten was, te Lemburg voor ſijn eygen gelt veel Voorraet koopen, en na de Ukranie voeren. En na dat ſijn Maj. ſijn Voet-volckeren in de vaſte Steden, onder getrouwe Overſten, had geleyt, en de Ruytery na Poleſien, om daer beter weyde

te

te vinden had laten af gaen, trock hy den 15. deser van Bracklaw naer Zlockzow, om van daer na Lemburgh by de Koninginne te komen, maer die hier van verwittigt, trok den Koningh na Zlockzow te gemoet.

De Paus hebbende nu aen de Gesanten toegestaen de 3 Cardinalen Barbarino, Cibo en Carlo, tot Middelaers te mogen gebruycken, over 't verschil tusschen haer en den Cardinael Altieri, soo gaven deselve aen de Bemiddelaers hare klachten over, , die in 7 punčten bestonden, en versochten aen haer, datse hun Geschriften eerst aen den Paus wilden vertoonen, voor datse die in handen van Altieri gaeven. Den Cardinael Cibo gaf korts daer nae aen den Cardinael Lantgraef vier voorstellingen, namentlijck, datse haer beswaernissen aen den Paus selfs souden overgeven; datse te vreden souden wesen dat niet alle de handelingen in geschrift gestelt wierden; datse een van de Gesanten souden noemen, die voor al de andere aen een der Bemiddelaers alles soude te kennen geven, en sijn gevoelen daer over seggen; en dan geen andere als de Hooft-Cardinalen tot de handeling toe te laten: Dese voorstellingen door de Gesanten ondersocht, antwoorden zy daer op, datse in 't eerste punt niet wilden doen; datse niet anders begeerden als dat de voorstellingen der Gesanten, en de antwoort der Hooft-Cardinalen in geschrift gestelt soude worden; datse een Gesant souden noemen, om met een Middelaer te handelen, mits dat het Cibo soude sijn, en datse in de loop van de handelinge geensints van de bemiddelinge souden wijcken: Hier toe wiert dan de Gesant van Venetien verkoren. De Bemiddelaers hebbende verscheyde mael by den Paus om gehoor aengehouden, kregen 't selve in 't begin deser Maent, en vertoonden hem toen de geheele zaeck: Hy was wel vernoegt over hun moeyten in dese zaeck, maer seyde haer oock, dat al het geene den Cardinael Altieri gedaen had, door sijn bevel was geschiet, en insonderheyt 't oprechten van de nieuwe Tolle: Dese Cardinalen hier over seer verwondert, en te meer, om dat den Paus sich noch noyt soo ver had verklaert, gingen sonder te antwoorden heen (na datse hem de 7 punten der Gesanten, nevens hun gevoelen hadden gelaeten) by den Cardinael Altieri, om sijn oordeel daer over te hooren, die haer antwoorde, dat al 't geene hem raeckte, hy dat in hun handen stelde, en bereyt was vernoegingh aen de Gesanten te geven, mits dat het selve niet tot naedeel van sijn Ampt, ofte den Apostolischen Stoel streckte; dan 2 van de beswaerde punten ontkende hy, namentlijk dat hy niet van meening geweest had, de Gesanten aen de straffen tegens de overtreders van de nieuwe Tol te onderwerpen, noch oock de Nuntien last gegeven had, haer by andere Princen te lasteren. De Bemiddelaers hadden wel voorgestelt dat het wegnemen der Tolle, eerlijcker voor 't Paleys soude wesen, als een nieu Gebodt van herroepinge te maecken, dat de meeningh niet geweest was, de Gesanten daer in te begrijpen, maer om 't groot genot wilde het Paleys daer in niet toestemmen. Naderhant werkte den Cardinael Cibo en den Gesant van Venetien yvrig om een adjustement te maeken. Den Paus stont dees tijt aen de Hertoginne van Modena toe, het Huwelijck van haer Dochter met den Hertog van Jorck. Vermits de Spaense beducht waren, dat de Franse, door der Elsas en Switserlant, gelijckse daer toe al de doortocht versocht hadden, in Italien het Hertogdom Milanen souden aentasten, maeckten zy met de Grisons en andre Switsers een Verbont, om hun de doortocht te beletten, gelijck dan oock verscheyde wegen, die hun daer voordeeligh in konden sijn, van de Spaense wierden versterckt. Men kreeg toen te Venetien van Constantinopolen bericht, dat den Turcksen Keyser

te Adrianopolen groote bereytſelen liet maken, tot het Beſnijden van ſijn eerſtgebooren Soon, en 't Huwelijck van ſijn Dochter met een Baſſa ſijn begunſteling. Te Trieſt quamen nu daegelijcks veele Hooghduytſe Troepen aen, om van daer na Sicilien over gevoert te worden: Ten welcken eynde de Spaenſen Geſant van Venetien derwaerts trock, om hun overtocht te verhaeſten: Verſcheyde Tartaenen wierden oock nae die Plaets geſonden, om hun na Peſcara in 't Rijck van Naepels over te voeren. De twee Hooftgaleyen van Sicilien en Napels, wierden dees tijt 30 mylen van Melazzo door een groote Storm-wint in Zee te gront geſlagen, invoegen ſich weynigh Menſchen bergden.

Niet tegenſtaende de Franſe Vloot onder de Hertogh van Vivonne Meſſina ontſet, en weder met veel Voorraet voorſien hadden, en daer door veel andere Steden van Sicilien onder haer macht meenden te krijgen, ſoo viel daer niet af, vermits de Spaenſſe noch van de Scaletta meeſter bleven; zy meenden wel deſe Plaets met 2 ſtormen te bemachtigen, maer wierden t' elckens door 't goet beleyt van het Spaenſe Opperhooft Don Antonio Guindazzo afgeſlagen; doch deſe poſt voor al 't Volck dat daer in lag te kleyn ſijnde, ſoo begon daer eenige ſieckte te ontſtaen, waer door het Opperhooft Don Antonio ſieck wordende, ſich van daer begaf, maer hy ſtorf korts daer aen. Onderwijl verſterckten ſich de Spaenſe dapper te Melazzo, om tegens alle aenval der Franſen te konnen beſtaen: Waer toe men van Napels oock veel Volck na Reggio bracht om van daer na Melazzo over gevoert te worden. Te Napels belaſte men de Vreemdelingen nu met hooge Schattingen, om daer mede de Oorlogs onkoſten goet te maken.

Den Prince van Vaudemont, die 't Generaelſchap van de uytheemſe Ruyterye in de Nederlanden geweygert had, kreeg dees tijt van de Coninginne 't Admiraelſchap van Vlaenderen, en wiert den Grave van Egmont toen met het eerſte Ampt voorſien. De hoogged. Prins had oock de Coninginne aengeboden, met de Pieck in de hant als een Vrywillige onder Don Jan in Italien te dienen. Dees tijt vertrock den algemeene Legermeeſter Don Hieronimo de Quignones na Nederlant, en Don Inigo de Toledo na ſijn Plaetsvooghdye van Oran, in Afrika. Den 16. der voorledene Maent quam Don Aniello Guſman, Opperhooft van de Ruyterye in Catalonien, van Barcelona te Madrid, om onderſtant van Troepen voor dat geweſt te verſoeken; alwaer nu de Biſſchop van Cadix tegens de Soon van Schombergh gewiſſelt was. De Coninginne ſont aenſtonts 500 Voetknechten van des Coninghs Lijfwacht derwaerts, en 2000 Paerden, om de Ruyterye daer weder mede uyt te ruſten; oock verkoos zy Don Carlo Taſſo tot algemeen Stedehouder der Ruyterye in dat geweſt; invoegen beyde deſe Heeren bereytſchap maeckten, om derwaerts te vertrecken. Den Grave van Monterey quam dees tijt door Vranckrijck te Madrid, en gingh aenſtonts de Koninginne begroeten; hy had onderweegh Don Jan te Saragoſſa aengeſproken. Sijn Gemalinne, die over St. Sebaſtiaen reyſde, quam eenige dagen daer naer mede aldaer; werdende van haer Gemael eenige uren buyten Madrid op-gewacht, ende ſoo naer 't Hof van de Koninginne begeleyt.

Doch als de Gravinne van Monterey dees tijt door Vrankrijk na Spanjen trock/ en in 't Lant van Baſque quam/ was zy daer in groot gevaer/ vermits zy met eenige/ die haer quamen begroeten/ willende rallieeren / hun vraeghde

met

met wien zy 't hielden/ of met den Coning van Vranckrijk/ of met de Coning van Spangien/en dat by aldien zy den eersten voor hun Souverain niet erkenden/ sy geen Hugenoten by haer of in haer Landt hebben souden; waer op dit Volckje soo ontstelt wiert/ dat'er omtrent 100 by een quamen / en haer Musketten van huys haelden/ om de Gravinne een quade part te spelen; doch Sr. Viavet/ die haer geleyde/ verhinderde dit noch. Te Bordeaux ontstont den 27 der voorleden maent een groote oproer/ ter oorsaeck van de schattingen / die op het Tin en de Taback gestelt waeren. Het gepeupel daer over ontstelt / bracht de gantse Stadt in oproer/ en liepen na de Huysen der geener / die last hadden/ om dese schatting in te voeren: Zy handelden Mr. Vivet/Schatmeester seer qualijck / soo dat hy sich ter naeuwer noot in 't Huys van den Gebieder konde verbergen: Zy smeten daer op des selfs Huys af / en verbranden en plunderden al de Goederen van die geene die zy verdacht hielden; zy sloegen de Raetsheer Tarneau oock doot/ en rechten veel meer andere moetwil aen: Maer als daer eenige van gevangen wierden/ quamen sy weder by een/en belegerden het Stadthuys/ daer 't Parlament op was/ dewelcke sy dwongen de gevangenen los te laeten/ en een Vonnis uyt te geven / dat men hun in het minste niet doen soude. 't Soude misschien slimmer afgelopen hebben / indien Mr. d' Albret/ met 50 a 60 Edelen / en 2 a 3 Standaerden Ruyters niet langhs de Straeten gereden/ en 't Volck ('t geen gedurig / lang leef den Coning sonder Schatting riep) met goede woorden gestilt had/ vermits hy hun beloofde vernoeginge op hare klachten te geven; invoegen 't Volck wat tot bedaren quam. Dit aen de Coning bericht zijnde/ soo sont hy aenstonts een algemeene vergiffenis voor de oproerige/ na den Gebieder van 't Casteel van Bordeaux/ vermits hy vreesde dat uyt het weygeren van 't selve / licht een meerder quaet voor hem ontstaen mocht; dan de oproerige hielden aen om een authentijcq Geschrift van't Hof/ uyt vrees dat de Coningh de vergiffenis naederhant mocht intrecken; dan dewijl men dat van de andere sijde als een afgeperste saeck in sag/ wilde men daer niet wel aen; den Coningh schafte echter uyt politijcke insichten al de Schattingen af/ en schreef naederhant aen de Huysvrouw van den Raetsheer Tarneau/ dat hy haer om dit ongeluck alle Jaren 1000 Escus soude geven / en het Ampt aen haere Soon: Hy dede oock de Lut. Crimineel van Sens / en een Raetsheer bannen / om datse die van Bordeaux in haer oproer hadden geauthoriseert. Te Bearn rechte oock een Sr. Odpor een oproer met 800 man aen/ en verbrande daer een Huys/vermits men hem zedert 12 Jaer geen vergiffenis hadde willen geven over andere oproeren. Te Toulouse maeckten de Wijven toen oock een allarm/klagende dat men haer Mannen en Soonen met gewelt na Messina gevoert had. Den 18. ontstont oock te Rennes een oproer over de selve Imposten/ en die van 't gemerckt Papier; invoegen dat zy in de Pachters Huysen vielen/ en die plunderden: Maer den Plaetsvoogt Monsr. de Coetlogon eenige Adel by malkander gebracht hebbende/ ging de oproerige aentasten/ en schoot'er 25 a 30 onder de voet; maer 't gepeupel door 't oprupen haerer Vrouwen vermeeerderende/ souden de Stadt geplondert hebben / ten waer de Plaetsvooght de Burgerye in de Waepenen hadde doen komen. Te Nantes viel over de selve schattinge den 22. mede een oproer voor; alwaer het

Volck de Huysen der Pachters/ na datse op 't Casteel gevlucht waeren / plonderden. Te Morlaix borsten dit vuur oock uyt / maer het wiert haest gestilt: Den Koning sont aenstonts eenige Volckeren in die gewesten/ om alle vordere oproeren voor te komen. Te Marseillie quaemen nu weder 3 Schepen van Messina/ met den Ridder du Quesne / om den Coning te versoecken de onderstant na Messina te willen verhaesten / vermits daer al weder groot gebreck van levensmiddelen en anders begonde te ontstaen. Den 23. deser quam te Rochel van St. Thome uyt Oost-Indien / een Schip / den 24. September van daer vertrocken/ berichtende / dat de Franse nae een Jaer tegenweer dese Vesting eyndelijk aende Hollanders hadden moeten overgeven/op voorwaerde dat haer 2 Schepen gegeven soude worden/ om na Vranckrijck te varen (vermits van al haer 17 Schepen/die zy in Indien gebracht hadden/niet een meer overig was/ zijnde 2 na Vranckrijck gekeert/ en de rest vergaen / genomen/ of geruineert) mits dat sy de selve weder aen de Nederl. Oostind. Comp. soude herstellen ; met dese 2 Schepen quamen 500 man weder te rug / van 4000 die zy daer gebracht hadden: Monsr. de la Haye was met het ander Schip aen 't Eylant van Tercera van haer afgedwaelt: En door dese verovering waren de Fransen weder schoon uyt Indien geboent. De Fransen sonden toen veel Volckeren na Catalonien/tot versterckinge van den Grave van Schomberg. De Grave en Graevinne van St. Mesme wierden dees tijt van den Coningh nae Maseillie geschickt / om aldaer de Princesse van Toscaenen te ontmoeten/ dewelcke nu in Vranckrijck met toestemminge van haer Gemael soude verblijven. Sijn Maj. maekte toen den Marquis van Villeroy Hertog en Pair van Vranckrijck. Den 17. deser storf de Hertoginne van Eguillion te Parijs van de Kancker. De Fransen gaeven nu voor / datse 3 Silvermijnen in dat Koninckrijck hadden ontdekt/ als een by Autun in Bourgonje/ een in 't Lionnois/ en een by St. Estienne en Forest. In Engelant een konst gevonden sijnde om schootvrye Rocken te maken / daer in 1600 dubble Armosijnen waren/ onder een gehecht met Kaerten / Armosijn en Papier ; die 1000 Escus kosteden/ soo begon men deselve nu tot Parijs na te maken. Den Abt de Noailles en den Doctor de Pinteuillie / redekavelden toen in de Sorbonne van Parijs/ in tegenwoordigheyt van den Bisschop van Condom/tegens malkander/of de Paus kon doolen/ gelijck een ander Mensch ; den Abt hielt dit staende van ja/ en den Doctor het tegendeel ; maer dit ter ooren van de Koning komende/ sont hy aenstonts een gezegelde Brief aen den Doctor/ waer by na Quinpercorantin wiert gebannen. Tot Parijs wiert dees maent door den Vryheer Spar/ het Verbont tusschen Vranckrijck en Sweden vernieut/ en vermeerdert/doch op de selve hulpgelden/ namentlijck dat Turenne met den Veltheer Wrangel/ tegens hare Vyanden de concert souden ageeren / soo ras Turenne op een sekre Plaets in Duytslant gekomen was. Men gaf toen te Parijs voor / dat de Heeren Staten Generael aen sijn Maj. van Engelant een ontwerp hadden gesonden/ waer op de Vrede soude konnen gemaeckt worden tusschen de Bondtgenooten ende Vranckrijck/ namentlijck/ dat aengaende 't Rijck en de Duytse Princen de Vrede van Munster soude herstelt en bevestigt worden / en dat den Koning van Vranckrijck borg soude stellen/ tot onderhoudinge der Vrede voor

het.

het toekomende / met restitutie van alle ingenomen Plaetsen / en vergoedinge der schaede van de geintereßeerde Vorsten; dat ten aensien van Spanjen het Tractaet van de Pireneen bestiptelijck uytgevoert soude worden/ met de restitutie der ingenomen Plaetsen: Dat de Hertog van Lotharingen in alle sijn Landen weder herstelt soude worden/ met vernoeging van alle sijn schade: en dat Maestricht en 't Lant van Overmaese weder in handen van de hooghged. H. Staten soude gestelt worden Ec. Den Koning van Vranckrijck verkoor nu noch boven de voorgaende Brigadiers Mrs. de Rubentel / en de Buzenval/ tot Lt. Gens. van de Waepenluyden / Mrs. de Valencie en de la Tournelle/ tot Vendrigs/en den Marquis de Rothelin en een ander tot Guides. Hy verkoor oock tot sijn Lut.Generaels onder 't Heyr van den Prins van Condé/ den Hertogh van Luxemburgh/ den Marquis van Rochefort/ Mr. de Lude / en de la Fuelliade; en onder dat van Turenne/ Mrs. de Gadagne / de Lorge en Vaubrun. Men maeckte nu staet/ dat het Leger onder den Prins van Condé in 35000 man te Voet ende 20000 Ruyters soude bestaen; waer van men by noot noch 4 vliegende Legers soude maken / als een onder den Marschalck de Humieres by Camerijck/ een by Duynkerken/ onder Monsr. de Monlevrier/ een by Brussel/ onder Monsr. de Nancre/ en een by de Moesel / onder Crequi; En dat van Turenne uyt 25000 Voetknechten en 15000 Paerden. Den Koningh dede nu dagelijcks de reveu van sijn Lijfwacht / en maeckte staet in het midden van Mey selfs na Nederlant te komen/werwaerts de andere Troepen haer in 't begin van Mey mede souden begeven. Hy hielt oock dagelijckx met den Prince van Condé en den Marschalck van Turenne Krijghsraet. 't Geschut/ 't geen men derwaerts soude voeren / wierdt nu een derdendeel vermindert/ en men zeyde/ dat de Fransse toelegh op Camerijk/ Bergen/ Valencijn/ Namen en andere Plaetsen was aengesien/boven 't groote desseyn op Luxemburgh. Den Koningh sont oock 50000 Escus aen Monsieur sijn Broeder/tot des selfs uytrustingh / maer vermits den Prins van Condé tot Generalissimus was verkooren/ weygerden hy dit/ bedanckte sijn Maj. en zeyde / dat sijn tegenwoordigheyt in de laetste Velttocht onnut was geweest, en dat derhalven meynde, dat nu met eere niet mede konde gaen, sonder eenigh Gebiet te hebben. Maer de Coningh antwoorde/om hem te vernoegen/dat hy echter niet soude naer laten sijn Tractement te betalen, gelijck of hy in de Velt-tocht als Generalissimus had gedient: Daer op hy weder erhaelde / dat het niet billijck was, dat hy eenigh Tractement soude ontfangen, sonder dienst te doen.

Te St. Columbs in Engelant viel dees tijt een groot ongeluck voor / vermits eenige Arbeyts-luyden aldaer aen de Kerck werckende / na huys waren gegaen/ als wanneer verscheyde Kinderen daer quamen speelen/ de welcke een Tonnetje Buskruydt / zijnde daer het Magasijn / boven open vindende/ daer Vier-pijlen uyt begonden te maken / en die aen brandt te steken; 't geen eenige kleynder Kinderen siende / liepen met vuur in de hant mede na de Tonnetjes/ die daer door in brant rakende / haer ende een groot gedeelte van de Kerck deed opvliegen. Omtrent de Engelse Kust was het dees Maent sulk quaet weder/ datter verscheyde Schepen bleven / daer onder het Jacht de Mary / het geen

met den Graef van Meath van Yrlant quam; by de Sherris/ een onbewoont Eylant/stiet het Jacht op een Rots met de tweede stoot aen stucken; invoegen den Graef van Meath/ Cap. Burstow / en 34 Persoonen verdroncken / doch den Schipper/ den Graef van Arglosß/en de Lord Ardee/Soon van de Grave van Meath/ raekten met 23 Bootsgesellen/ en 25 Passagiers op 't Eylant; waerse korts daer aen met een Scheepje van Bewmoris wierden af gehaelt. Dees Maent quam in Engelant 't Schip den Arent van Bantam/ uyt Oost-indien/ zijnde in October laetst van daer vertrocken/ rapporteerende/ dat acht Hollantse Schepen vaerdig lagen/ om 15 dagen na hem te vertrecken/ en dan noch 6 in de Maent December. Den Baron van Bergeyck / Extraordinaris Envoy van Spangien/ dese Maent by den Coningh van Engelant ter gehoor zijnde / gaf sijn Majest. te kennen/ dat de Coninginne van Spangien sijn bemiddelinge/ met die van de Republijck van Venetien / die van de Koningh van Denemarcken/ en die van de Paus/ had aengenomen. Sijn Maj. kreeg toen bericht van den Ridder Jan Narborough uyt de Straet/ dat hy van den Divan te Tripoli restitutie hebbende geeyst van 2 Schepen met haer ladingh en vreemde Passagiers / sy hem niet als de Schepen hadden willen weder geven; invoegen hy den Consul aen boort hebbende doen komen / beslooten had van daer te vertrecken/ en met gewelt vernoeginge te begeeren: Waer op zijn Maj. met sijn Raet besloot hem een tweede Esquadre tot sijn versterking toe te senden. Den 23 deser / zijnde den dagh van des Parlaments by eenkomst / vergaderden zy te Westmunster: Sijn Majest. ter selver tijdt in 't Huys der Heeren komende/ en daer in den Troon met sijn Koninckl. Kleederen / ende de Kroon op 't Hooft/ geseten zijnde / ontboodt aldaer mede het Lagerhuys / het welcke gekomen/ deed hy aen haer het volgende vertoogh:

MYn Heeren en Edelen. De voornaemste oorsaeck waer om ick Uw nu beroepen heb, is om te vernemen, wat ghy meent dat noch aen de veyligheydt der Religie en eygendom gebreeckt, en om mijn selfs die vernoegingh te geven, dat ick mijn uytterste vlijt aengewent hebbe, om een recht en langdurigh verstant tusschen ons te weegh te brengen, ende vast te stellen. Maer ick moet Uw seggen, dat het tegendeel soo seer gesocht wert, en dat de schadelijcke aenslagen van eenige quade luyden soo veel ruymte onder schijnbare voorwendingen genomen heeft, dat het hoogh tijdt is te waken, om haer voornemens te verhinderen; waer onder niet de minste is, dat zy door alle middelen, die zy vinden konnen, het onpractiseerlijck willen maken, om dit Parlement langer te continueren. Ter deser oorsaeck kan ick niet dencken, gelijck ik bekenne, dat dese luyden een goede meeninge tot mijn hebben; En derhalven als ick bedeucke, hoe seer het grootste deel deses Parlements, my hare genegentheyt en getrouwe getuygenis gegeven heeft, soud' het my uyttermaten leet zijn, sulcke Vyanden door 't afnemen van sulcke Vrienden te verplichten: En zy mogen wel versekert zijn,dat niemant sich by my door een andere wegh, als door sijn goede diensten sal aengenaem konnen maken. Ick heb soo veel als van mijn zijde noodigh is geweest,gedaen, om de vreese ende jalousye wegens de Papistery te niet te doen, en wil niet na-laten, 't welck de Werelt mijn yver tot de Protestantse Religie magh betuygen, hoe de selve in de Kerck van Engelandt geordonneert is, van de welcke ick nimmer wil afwijcken. Ick moet Uw oock nootwendigh de toestant der Vloot recommanderen, die ik niet in dien stant kan setten,daer in de selve zijn most, en de welcke soo veel tijt tot verbeteringh en bouwingh sal vervorderen, dat het my leet is dese Somer, en vervolgens een gants Jaer verlooren te zien, sonder daer in te voorzien. De tijt van 't Jaer wil geen lange sittingh toelaten. En ick soude Uw oock anders niet beroepen hebben, als met hoope van yets te doen, 't geen alle mijn Onderdanen magh vernoegen, en om Uw de overwegingh voor te stellen; want ick ben van meening Uw in de Winter weder by te komen. Ondertusschen recommandeer ick Uw sulcken moderatie in Uw proceduren, dat de selve mogen strecken, om ons in alle raetslagen en genegentheden te vereenigen, en de verwachtingen van die geene het Compas te versetten, de welcke alleen door geweldige ende onbetamelijcke middelen verhoopen mogen, de by een komst deser Sittingh tot een geluckigh besluyt voor te komen.

Het overige laet ick aen den Heer Zegelbewaerder.

Den

Den Zegelbewaerder leyde daer op in 't lang syn Majs. redenen uyt/ waer na 't Lagerhuys sich we'er na haer Kamer begaf/ en daer besloot den Koning over syn vertoog te bedancken; gelijck zy van den selven dag door een besendinge noch lieten doen: Het Hoogerhuys 't selve oock hebbende besloten/ sont mede eenige daer toe aen syn Majesteyt; dewelcke alle beyde van den selven seer wel ontfangen wierden. 't Lagerhuys dan weder in haer Kaemer gekeert/ begon over verscheyde Acten te beraetslaegen/ namentlijck over de Engelse Kerck/ over de Electie voor de Leden van 't Parlament/ die overleden of niet tegenwoordigh waeren; wegens de Privilegien/ en over de de Commercie/ die alle uytgestelt wierden. Den 24. vergaderden zy weder/ en deed het Hoogerhuys toen een Acte lesen/ als een Reglement over de Proceduren/ die men behoorde te houden/ om het Proces te maken aen de Pairs van 't Koninkrijck: 't Lagerhuys ordonneerde/ dat de Acten die in 't laetste Parlament gepresenteert waren/ door Commissaerisen souden geexamineert worden/ en advijs geven/ van die zy de allernootwendighst vonden; daer wierden oock Commissarisen geordonneert over de hooge wegen en de Tienden. Sy vatten toen oock weder de saken op tegens den Hertogh van Lauderdaele/ en beslooten/ dat men by de Coning soude aenhouden/ om hem uyt al syn Ampten te setten/ en voor altijt van syn Majs. tegenwoordigheyt te berooven. Den 25. nam 't Hoogerhuys de Acte over 't Crimineel procedeeren tegens de Pairs van 't Rijck weder onder handen/ en stelden daer Commissaerisen over: Sy naemen oock een Acte in overweging/ volgens welcke yder den Eedt soude moeten doen/ die openbare Ampten bedienden. Toenmaels deed den Spreeker wegens de bedankinge aen 't Lagerhuys rapport/ en seyde/ dat den Coningh geantwoort had/ dat hy sich op 't Lagerhuys seer verliet/ en dat hy het Parlament gestadigh in haere Voorrechten en Vrijheden soude maintineeren. Daer op begonden zy haere Voorrechten van de tijden van de Coningen Richard de tweede/ Eduard/ en Hendrick de vierde/ op te soecken/ doch het overleg wiert uytgestelt. Ten selve tijt ordonneerden zy datter Commissarisen souden genoemt worden/ om de Papieren/ raekende de saeck van Lauderdale/ te ondersoecken. Den 26. vergaderden sy tot suppriméring der Papisten/ en besloten/ datter een Acte sou gepresenteert worden/ verbiedende aen de Papisten in een van beyde de Huysen te komen/ en een ander/ om de Paepisten te beter te ontdecken; waer in onder andere gestelt was/ dat de boeten van de Papisten tot Godtvruchtige werken souden besteet worden; en ten andere/ op wat wijse men een Paepist van een Nonconformist soude onderscheyden. Den 30. besloot het Laegerhuys datter aen de Coning een ootmoedig versoeck gedaen soude worden tot een spoedige terug roeping van alle syn Majs. Onderdanen uyt Franse dienst.

De Franse Plaetsvooght van Audenaerde Mr. de Chamilly/ meende in 't begin deser maent met 4000 man en 7 Veltstucken/ weder langst de kant van Aelst in 't lant van Waes te vallen/ maer vermits al de aenkomsten over de Schelde met Boomen gestopt waeren/ en de Lantlieden met 7 of 800 Spangiaerden op de been/ dorst hy 't niet waegen. Hy wenden hem dan met 2000 man na Gent/ alwaer hy tusschen den 6. en 7. deser/ met behulp van een over-

geloopen Spaense Sergeant/ de welcke hem de weg wees/ de Voor-stadt aentaste; hy kreegh op de eerste aenval de Slaghboom van de Poort open / en liet toen datelijck de brant in 7 a 8 Huysen steecken: maer willende de stormpalen van 't nieuwe Casteel/ dat tegens de Stadt open lag/ laten af kappen/ en daer door breecken / vont soo goede tegenweer van 175 Spangiaerden / die daer de wacht hadden / dat hy met den dagh weder most wijcken / nae dat het geheele Voorburg uytgeplondert had. De Franse hadden nu oock een toelegh / op de Stadt en 't Casteel van Yperen; maer de Plaetsvooght de Baron de Roque/ daer kennis van krijgende / stelde daer tegens aenstonts ordre. Sy quaemen oock weder in het oude Contributie-lant by Brugge / ende haelden een groote buyt van daer. Van Aeth quaemen zy mede met 3000 man omtrent Brussel/ en staecken daer verscheyde Dorpen in brant. De Spaense brachten toen 50 Waegens met Graen binnen Namen. En des selfs Ruyterye begeleyde oock 3000 Voetknechten na Bergen in Henegouwen/tot versterking van die besetting. De Plaetsvoogt van Camerijck Don Pedro de Sabala bericht/dat'er by Bray op de Some/een groote meenigte Voeragie door de Franse vergadert wiert/ sont eenen Sr. Hubuy met 40 Ruyters en 30 Dragonders derwaerts/ om deselve te ruineeren; gelijck sy dan oock dapperlijck uytvoerden / en quaemen sonder schade weder te rugh / niet tegenstaende veel Franse daer omtrent lagen. Te Leuven wierden toen eenige overloopers gestraft / van de welcke 2 de ooren afgesneden wierden/ en 4 gehangen soude worden/ maer 2 ontsnapten het / en de 3. vloot op de gewijde aerde in een Capel; maer de Hollantse Soldaten daer niet op passende/ haelden hem van daer/ en wiert toen neffens d'andere opgehangen; maer de Pastoor ondertusschen by de Collonel geweest hebbende/ en vertoonende dat dese Persoon vry gestelt most worden / om dat op de gewijde aerde ontvlucht was/ wiert hy weer afgesneden / en in het Gasthuys gebracht. Den Hertog van Villahermosa dede nu veel Ammonittie-wagens en Tenten gereet maken tot de Velttocht; en al de besettingen in Brabant kregen bevel/ hun te verdaerdigen/ omme ten eersten op te kunnen trecken. De Franse brachten in tegendeel veel Volckeren in haer Nederlantse Plaetsen/ en staken by de Abdye van Cambron een Legerplaets af. Des Konings Logiment te Rijssel wiert oock heel cierlijck opgemaeckt. De Graef d'Estrades sont dees tijt uyt Maestricht/onder den Collonel Mellach/omtrent 1000 man na Durbuy in Luyckerlant / om 't selve te overvallen; maer den Baron van Torcy daer in gebiedende / stelde soo goede tegenweer / dat de Fransen na een aenval van 10 uren met groot verlies weder mosten wijcken; invoegen zy uyt spijt 7 a 8 Huysen/ die onder aen 't Casteel stonden/ in brant staken.

Te Luyck scheen het of men in 't begin deser maent/ de Fransen weder met gewelt uyt het Casteel wilde verdrijven/ vermits de Francimontoisen/ die 'er binnen waren/ al de passen naer het Casteel beset hielden; maer de Franse wel siende/ wat nadeel voor haer daer uyt te verwachten was/ terwijl zy 't Kasteel noch in geen volkome staet van verdediging hadden/ paeyden de Luyckenaers met goede woorden/ en dat sy hun de geenerleyheyt souden laten genieten: Zy gaeven oock voor / dat by aldien de Keyserse Hoey en Dinant weder wilde geven /sy 't Casteel oock verlaeten souden; maer dese schoonschijnende redenen waren

waren maer om de Borgers te blinthocken/ en de Luycker Walen waren ook soo blint niet / of sy konden wel sien waer dit heen wilde: Maer den Raet der Stadt oordeelende het beste sich niet tegens de Franse te stellen; soo wierden de bystanden / die de Keyserse ende andere aengebooden hadden/ om de Franse van daer te verjagen/geweygert; hoewel daer over veel murmuratie onder de Gemeente viel / die wel konden sien / dat het blijven der Franse op 't Casteel/ het uytterste bederf van de Stadt soude wesen: maer goede raet was'er duur/ want gelijck sy'er van de eene kant door de beloften der Franse lieten payen/ soo lieten sy sich van de andere sijde afschricken door de Franse dreygementen/ om yets vyantlijcks tegens haer te ondernemen: Want den Heer Louvois had aen den Baron van Vierset / die dit Casteel voor 40000 Rijcksds. verkocht had/ de volgende Brief geschreven:

DEn Koningh is geinformeert door Brieven van Monsr. d'Estrades van het Secours, 't geene hy U E. heeft gesonden: Sijn Maj. ordonneert aen den selven, te recommanderen aen den geenen, die 't selve Secours commandeert, de Neutraliteyt met de Stadt Luyck te maintineren, soo lange de selve door haer quade conduite daer van, sich niet onwaerdigh sal maken, en selfs den Eed te doen presteren aen het Capittel, van de Plaets te conserveren in een perfecte Neutraliteyt; het en sal niet hangen als aen de Stadt van Luyck haer ruine voor te komen, maer soo de selve soo verre verblint was van vyantlijcke Troepen in te nemen, ende acten van hostiliteyt tegens de Citadelle te ondernemen, sijne Maj. is geresolveert aenstonts te doen vergaderen een considerabel Leger, om de geseyde Stadt te brengen tot reden ende straffe van hare verblintheyt.

Den Cardinael van Baden wel siende dat hy dus te Luyck niet seker was/ begaf sich van daer na Hoey / en soo over Ceulen na Bon. De Franse van de Burgerye met haer beloften gepaept hebbende / soo wierden eenige Gedeputeerden nae Maestricht gesonden / om daer met den Graef d' Estrades te verdragen/ gelijck sy oock deden; maer veel Heeren wilden 't selve niet onderteekenen/ als siende het schadelijck gevolg/ en te meer/ om dat de Franse nu oock de Sleutels van de Poorten van Luyck begonden te eyssichen. Sy Franse werkte ondertusschen dag en nacht aen 't Casteel/en brachten daer levensmiddelen/ Oorlogsvoorraet/ en Geschut in meenigte in / om de Borgers naderhant wel te dwingen tot het geene sy begeerden. Den Grave d' Estrades noodighde de Staten van Luyckerlant oock op 't Casteel/ om daer de brieven te sien/ die hy in 't reystuyg van de Cardinael van Baden gevonden hadde/ en die de Franse als gedwongen hadde / om dit Casteel in haer possessie te nemen; daer wierden'er dan eenige toe gedeputeert / maer de meeste geloofden dat het verdichte brieven waeren / om haer bedrijf daer mede te verschoonen. Ondertusschen quam te Luyck een Trommelslager van den Keurvorst van Keulen / om den Baron van Vierset/ volgens het hier voor ingevoegde Mandaet/ in te daegen/ gelijck hy oock dede/ en voor 't Casteel tweemael apel sloeg; maer dese Baron was wel wijser/ als te compareeren / vermits hy wel konde dencken / dat hy om sijn leelijck bedrijf niet veel vrienden soude vinden: De Keurvorst sont ook den Abt van Cheminon en de Baron van Berlo/ nae de Coning van Vranckrijck/ om de evacuatie van 't Casteel te versoecken; maer die wilde daer van niet hooren / en nam selfs de Baron van Vierset in sijn bescherminge / indien de Keurvorst hem wilde te recht stellen. Men nam te Luyck nu oock een persoon of twee in versekeringe/om dat die toen de Burgerye in de wapens quam/ om de Franse te stuyten/ wat veel tegens haer gesproken hadden.

MEY 1675.

OP Mey-avont planteden de Burgerye van 's Gravenhage weder Meyboomen/ met hare sinspreucken/ namentlijck een voor sijn Hooght. staende voor een Heyr dat in slagorde stont/ met dese sin-spreuck/ Pro Diis & Patria sic stabat Belgicus Hector, beduydende: Onsen Hollantsen Helt staet voor de Godtsdienst en het Vaderlant: Een voor de Heeren Staten van Hollant met dese sinspreuck: Crescite Nassovio Patriæ sub Principe Patres, 't welck is: Wy wenschen dat den Staet onder het beleyt van sijn Hoogheyt mag groeyen en bloeyen: Een voor de Heeren Staten Generael met dese sinspreuck: Conjunctos iterum nullus disjungat, sijnde: Wy wenschen dat de Provintien weder om te samen gevoeght, niemant magh scheyden; Ende voor andere hooge Staats-persoonen meer. De Gijselaers van Gelderlant/ die noch tot Maestricht gehouden wierden/ wierden aldaer slecht gehandelt. De Heeren Valckenier en Wolffen namen toen in de Vergadering van haer Ho: Mo: en van sijn Hoogheyt/ haer afscheyt/ de eerste om in Gesantschap na Spangien/ en de laetste om na Portugael te vertrecken. De Munsterse Afgesondene ter Meulen vertrok dees Maent weder uyt den Hage/ na dat sijn saken aldaer afgedaen hadde. Eenen Sr. Callenfelt wiert nu in den Hage gevangen geset/ soo men seyde/ over eenige correspondentie. Sijn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg van sijn onpasselijckheyt wat gebetert/ vertrock den 31. der voorledene maent met de Keurvorstinne van Cleef/ in Jagten na den Hage: Den 3. deser tusschen 2 en 3 uren passeerden hy met 4 Jagten voorby Rotterdam nae Delfts-haeven/ en quam noch den selven dagh tot Delft; sijn Hooght. van dese aenkomst bericht/ trock plinghs met een Caros van 6 Paerden/ gevolgt van de Rijngrave en Grave van Nassou/en verscheyde Carossen derwaerts/ alwaer hy haer Keurvorstel. Doorl. te gemoet rijdende/ deselve met de gewoonlijke begroetingen ontfing/ en soo noch gesamentlijck dien selven avont ten 7 uren in 's Gravenhaege quaemen. Sijn Keurv. Doorl. nam sijn verblijf in 't Hof van Prins Maurits/ alwaer hy de besoeckingen van veele Grooten ontfing/ en reedt den 4. na 't oude Hof van de Princesse Douagiere/ om deselve te besoecken. Den 6. deed sijn Hooght. in tegenwoordigheyt van haere Keurvorstel. Doorl. by Sorghvliet/ de reveu van sijne Wachten te Voet en te Paert/ gelijck oock van sijn Lijfwachten en Granadiers/ 't geen heerlijck om te sien was/ en wiert driemael salvo geschooten; waer na sijn Hoogheyt met haer Keurvorstel. Doorl. na Honslaerdijck reden/ daer een brave Maeltijt was bereyt. Den 8. 's morgens wiert de vinding van de blicke Schuytjes voor haer Keurvorstel. Doorl. in de Vyver nochmaels beproeft/ en wierden daer op 's namiddags van de Vorstinnen van Vrieslant en van Simmeren/ deftigh onthaelt. Den 13. wierden oock 20 deser blicke Schuytjes aen het Leytse Schou over den Rijn geleydt/ ende daer plancken op; wanneer men in tegenwoordigheyt van sijn Hoogheyt en andere Grooten/ tot

tot een proef 2 halve Cartouwen op haere Affuyten / yder van 7 Paerden getrocken / daer over voerden / en wiert dese konst seer goet bevonden. Terwijl sijn Keurvorstel. Doorl. in den Haege was / wierden wegens de toestandt der saeken / tusschen de Gedeputeerden van den Staet en de Ministers der Bontgenooten / verscheyde onderhandelingen gehouden: En seyde men / dat den Keurvorst seer aen-drongh / dat men wegens desen Staet den Oorlogh aen Sweden soude verklaren: Immers daer wiert met de Kroon Denemarken / den Keurvorst van Brandenburgh / en de Vorsten van Brunswijck en Lunenburgh nu een nader Verbont geslooten; 't welck aen de respective Provintien wiert gesonden / om der selver Ratificatien ter Generaliteyt in te brengen. Men zeyde oock / datter 9 Oorlogh-schepen van desen Staet uyt-gerust wierden / om die by alle gelegentheden in de Sont tot dienst van sijn Keurv. Doorl. te gebruycken. Daer op trocken haer Keurv. Doorl. den 16. deser 's morgens ten 7 uren over Leyden en Haerlem t'scheep naer Amsterdam. Tegens den avont aldaer aengekomen / wierden zy aen de Haerlemmer Poort van de Heer Pieter Schaep / Geheymschrijver van die Stadt / uyt de naem van de Magistraet verwellekomt en begroet / en voorts nae 't Heeren Logement geleyt; alwaer sy seer deftig wierden onthaelt. Den 18. na de middagh / vertrocken haer Keurvorstel. Doorl. na dat alles hadden besien 't geen aenmerkens waerdig was / in 2 Jachten van daer na Utrecht / wordende van de Heeren Borgemeesteren en andere Magistraets Persoonen / geluck op haere reys gewenst. Den selven dag tegens den avont quaemen sy noch te Uytrecht / en vertrocken na dat braef onthaelt waren / den 19. van daer na Kleef; alwaer een weynigh vertoevende / toog den Keurvorst den 22. na sijn Reyz in Francklenlant / omme daer mede / volgens 't besluyt in den Hage / tegens de Sweden te ageren / en de Keurvorstinne na Bylevelt / om daer haer kraem uyt te houden. Den Heer Grave van Waldeck al in Maert van 't Keyserl. Hof vertrocken / was in het Duytse Rijck soo lang opgehouden / dat sijn Excell. den 7. deser eerst te Cuylenburg aenquam; van waer hy den 8. tot Uytrecht komende / aldaer de reveu van sijn Regiment dede / en vertrock na een deftig onthael van de Staten van Uytrecht / den selven dagh nae den Hage / alwaer hy den 11. deser rapport van sijn verrichtinge aen het Keyserl. Hof en de Rijcksvergaederinge tot Regensburg dede. Sijn Excell. vertrock korts daer aen weder over Cuylenburg / na de Rendevous in Brabant / die voor de Ruyterye in de Langestraet / en voor het Voetvolck te Roosendael aengestelt was: En werwaerts dese maent al de op ontboden Regimenten vertrocken. De Wachten te Voet en te Paert / en de Hant-paerden en 't Reystuygh van sijn Hooght. benevens den Graef van Nassauw en andere Opper-hoofden / trocken den 18. en 19. deser mede derwaerts. Sijn Hoogheyt noch voor sijn vertreck eens na Soestdijck gereden / had den 17. deser in 't Bos met sijn Caros by na een ongeluck gehad / vermits de zeelen van 't tweede gespan Paerden los brekende / de andere Paerden daer door geheel in wanorde geraeckten; invoegen dat noch den Coetsier / noch die geen / die op de eerste Paerden sat / machtigh was / om die weer op haer stel te helpen / doch wierden seer gewont: Sijn Hooght. dit siende / sprongh ten eersten uyt de Carosse / gelijck oock Joncker Bentingh / sonder de minste schade

te ontfangen. Den 19. 's middags vertrock sijn Hooght. met Joncker Bentingh na Maeslants-sluys/ en voer van daer met 2 Jachten na de Rendevous te Rosendael by Bergen op Zoom/ alwaer hy den 21. deser aen-quam. Eyndelijk wiert dees tijt by den Staet besloten een Oorlogsvloot van 40 Zeylen/ onder den Adm. de Ruyter upt te rusten. Haer Ed:Gr:Mo: de H. Staten van Hollant bewilligden in 't lest deser Maent in 't lichten van twee-mael een 200. Penning/ by forme van Capitale Leeninge/ tot verval der Oorlogs-onkosten. In 's Gravenhage wiert in 't lest deser Maent een nieuwe Ammunitie-Kar/ met 2 stucken Geschut en Meulens voorsien/ gemaekt/ die sonder Menschen arbeyt/ alleen door 't voortgaen / in 8 a 9 uren tijdts soo veel Meel kon malen/ als 1000 mannen op een dag van nooden hadden / en die by stil staen in gelijcke tijt noch voor 200 meer kon malen; dese Kar konde met sijn Geschut en Meulens alleen door een Paert getrocken werden. Men sagh toen van den Coning van Vranckrijck de volgende afkondigingh wegens de Visserye voor den dag komen:

Van wegen den Koningh.

OP het geene gerepresenteert is aen sijn Maj. dat de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden gepubliceert hebben verscheyde Placcaten, by de welcke zy hebben gegeven vryheyt om te mogen visschen voor alle het kleyn Vaertuygh, van 60 Tonnen en daer onder, op de Kusten van Vranckrijck en Hollant, met verbodt aen alle Schepen van Oorlogh, en andere haer Onderdanen toebehoorende, de Fransse Vissers eenighsints te moeyen, of haer Visserye te stooren, op wat maniere het oock soude mogen zijn: En sijn Maj. willende wel toestaen en consenteren, dat het selve geobserveert wert ten reguarde van de Hollantse Vissers, heeft geordonneert, en ordonneert by desen, dat de Visserye vry zijn sal voor alle het Vaertuygh van 60 Tonnen ende daer onder, die vissen sullen langhs de Kusten van Vranckrijck, en der Staten Generael, verbiedt sijn Maj. uytdruckelijck aen alle Oorlogh-schepen, als mede aen die van sijn Onderdanen, soo wel Koopvaerders als Kapers, te troubleren of te stooren, onder wat pretext het soude mogen zijn, de voornoemde Schepen, gebruyckt werdende tot de Visserye, langs de voorsz. Kusten, sonder nochtans daer onder te begrijpen de Visseryen van 't Noorden, en op de Kusten van Engelant. Beveelt en ordonneert sijn Maj. aen den Heer Grave van Vermandois, Admirael van Vranckrijck, en aen de Vice-admiralen, Lieutenanten-Generaels, ende Capiteynen ter Zee, de hant te houden aen de executie van de jegenwoordige Ordonnantie; Belast sijn Majest. aen de voornoemde Officiers de voorsz. Ordonnantie te doen lesen, publiceren en enregistreren, op dat niemant daer van onkondigh zijn moge, en de selve te doen executeren van poinct tot poinct, na haer forme en inhout. Gedaen tot Versaillies den 3 May, 1675. Getekent,

LOUIS.

En lager, COLBERT. En gezegelt.

De Gedeputeerden, die wegens den Keurvorst van Keulen by den Generael Major Fariaux gekomen waren, om over de brantschattingh te verdragen, wierden nu van den selven weder te rugh geroepen, invoegen desen Heer Gen. Major, siende dat men hem maer op-hielt, weder met de executie begonde voort te gaen, en 't Huys Bebber in nam, ook in 't Boven-sticht quam, en van daer eenige Luyden gevangen mede nam; maer de Geestelijke meerder onheylen hier uyt vreesende, quamen met den Heer Gen. Major in verdragh, ende de Ridderschap oordeelende, dat den Keurvorst niet in staet was, om sijn Landen te beschermen, en hun dieshalven niet kon verbieden, om voor hun te sien, sonden den Baron van Hoveligh en den Heer Lantsbergh na Alphen, om mede te verdragen, de welcke dan 't Verdragh slooten. Maer vermits de betalinge noch soo ras niet voort gingh, schreef den gem. Heer Fariaux aen de Lant-stenden te Ceulen, dat zy hun daer mede wat souden haesten, vermits hy ten eersten uyt dat gewest most vertrecken, en andersints de Executie niet soude kunnen uytstellen. Het

Neder-

Neder-sticht had haer aendeel, uytgenomen Kempen en Hulerat al betaelt, doch het Boven-sticht maer 4000 Rijckxds. gegeven. Ondertusschen maeckten den Heer Fariaux sich vaerdigh, om met sijn Volckeren uyt dat Aerts-bisdom te vertrecken. De Fransse uyt Maestricht bleven de brantschattingen oock noch al begeeren, en plunderden by weygeringe verscheyde Dorpen uyt. Den Keyserl. Afgesant Fischer klaegde nu aen de Magistraet van Ceulen over den uytvoer van 't Koorn, 't geen van daer over Aken na Maestricht gebracht wiert, en versocht dat 't selve mocht belet werden. De Magistraet besloot dan, dat men het selve niet meer in soo groote meenighte van daer soude laten vervoeren, ende maer alleen aen de Lantluyden, soo veel als zy voor haer Huysgesin van doen hadden. Den ouden Hertoge van Lottharingen quam den 8 deser van boven te Franckfort; sijn Troepen, die hem volghden, trocken ten deele door die Stadt, en ten deele door Asschaffenburgh over 't Westerwalt na Bon: Alwaer den selven Hertogh in't lest deser Maent oock selfs aenquam. De Lunenburgse Troepen onder den Hertogh van Holsteyn en den Lt. Gen. Chavec, die tusschen de 7 ende 8000 man sterck in Swaben geinquartiert lagen, begonden den 8. deser mede uyt die gewesten op te breken, om na 't Sticht Ceulen te trecken, en sich daer met de Lunenburgse Troepen te vervoegen. In tegendeel trocken de 3 Keyserse Regimenten van Trautmansdorf, Harrant en Gallas, welcke 2 laetste aen 't muyten geraeckt, doch weder gestilt waeren, uyt Keuls-lant naer 't Keyserlijcke Heyr. Den Munstersen Afgesant Smisingh had toen met den Hertogh van Lottharingen, den Marquis van Grana ende den Baron van Plittersdorf te Bendorf, 2 uren van Coblents, eenige onderhandelingen gehouden, en daer in de Keyserse van sijn Meesters bestandige meeninge in 't leveren der Troepen aen sijn Keyserl. Maj. versekert; waer door alle de valsche geruchten verdweenen, dat desen Bisschop sich weder in Verbont met Vranckrijck begeven had, gelijck eenige Fransgesinde hadden voorgegeven.

Den Koningh van Vranckrijck bood den Keurvorst van Ments toen op nieuws de Generleyheyt aen, op voorwaerde, *dat hy de Bontgenooten geen doortocht over de Rhijnbrugge tot Ments soude toestaen; dat hy in geenige Plaetsen besettingh soude nemen; dat hy een nieuwe Franse Gesandt tot Mentz soude lijden, en dan alle Geschriften, soo van den Alderchristel. Koningh als des selfs Bontgenooten naer den Rijckxdagh te Regensburgh tegens 't Huys van Oostenrijck souden gesonden werden, ad publicam dictaturam laten brengen:* Maer kreegh tot antwoort, *dat Vranckrijck wegens de Schipbrugh niet had te vreesen, vermits die wegh genomen was; dat men na eenige besettingen gants geen verlangen had, om dat het Aerts-sticht en 't Sticht Spiers gants bedorven was, maer so een Frans Leger Ments quam naderen, most men 't niet qualijck nemen, dat hy eenige Kreytsvolckeren tot sekerheyt in nam; dat Vranckrijck wegens de toekomende Vrede handelinge wel een Afgesant in 't Rijck konde senden, in welck geval Kur-ments den selven nevens andere Chur en Vorsten geern wilde aen-hooren, ende alles wat tot vorderinge van de Vrede dienstigh was, by brengen, en aengaende het in-brengen van de Geschriften, dat men daer mede volgens des Rijckx-wetten handelen konde, vermits het aen Keur-ments niet en stont alles na sijn welgevallen te doen.* Het Keyserl. Heyr nu by Franckfort gekomen, zo trok de Ruyterye en 't Geschut den 29. en 30. der voorledene maent, en den 1. en 2. deser door die Stadt over de Meyn na de Berghstraet, uytgenomen 't Regiment Dragonders van Chavagnac, 't geen benevens 't Voetvolck alle met Schepen te Flersheym wiert overgeset. Ondertusschen waren den Graef van Capliers en den Prince Pio uyt dit

Heyr na Ments vertrocken, om die Keurvorst tot de Keyserl. partye te bewegen; de welcke zy 'er dan oock soo veel te eer toe brachten, om de quade handelingen, die de Franse aen den selven bewesen hadden in 't in-nemen van sijn Plaetsen, en 't eysschen der brantschattingen van des selfs Landen. Het was dan den 2. deser 's avonts, dat het Verdragh tusschen den Keurvorst en dese Opperhoofden, ende den Keyserl. Resident den Baron van Landsee, wiert gesloten, op voorwaerde, *dat sijn Keyserl. Maj. de besettingh in Ments, die uyt 2500 man soude bestaen, alleen soude onderhouden, en de Burgers niet meer als huysvestingh sonder serviesgeven; dat dese Keyserse aen den Keurvorst den Eed souden doen, en dat sijn Keyserl. Maj. de gantse versterckinge der Stadt Ments op sijn kosten soude uyt-voeren; benevens meer andere heerlijcke voorwaerden voor den Keurvorst.* Alles gingh met een seer goede manier en vernoeginge van den Keurvorst toe: En quamen toen oock 12 Vaendelen Keysers Voetvolck, bestaende uyt 2000 man, en 2 Standaerden Ruyters, 500 man uytmakende, onder den Overste Lt. Heuter, in die Stadt; waer van korts daer aen 2 Vaendelen Voetvolck naer Bingen gesonden wierden, om die Plaets mede te versekeren. Maer den Sweetsen Resident Arendsen, die toen te Frankfort was, en hier van bericht had gekregen, was seer ontstelt, en schreef ylings een Brief aen den Keurvorst, waer in hy over dese saeck uyttermaten klaegde, en met scherpe woorden voorgaf, *dat men hem 3 maenden te vooren aen 't Hof van den Keurvorst wel anders had belooft:* Doch den Keurvorst liet hem weder tot antwoort toevoegen, *dat hy even om de zelfde oorsaek een ander besluyt had moeten nemen, vermits hy Resident aen den Keurvorst versekert hebbende, dat de Franse sijn Landen om de brantschattinge niet meer lastigh souden vallen, zy die niet alleen in tegendeel met scherpe dreygementen naderhant hadden ingevordert, maer oock eenige van sijn Plaetsen ingenomen, en gants bedorven, invoegen dat dese soo hooghgeroemde Generleyheyt weyniger als niet had geholpen; dieshalven soude het hem Keurvorst lief en aengenaem zijn, dat hy Resident sich niet meer met sijn zaken bemoeyden.* Ondertusschen het Keyserl. Heyr onder het Opperhooft Sporck over de Meyn geraeckt, toogh met korte daghreysen na de Necker, om te Lauffen over de selve Rivier te trecken, en haer met den Graef Montecuculi te vervoegen: Zy trocken dan den 20. ter selver Plaets over dese Rivier, en legerden hun te Portsheym. Den 21. sont den Generael Sporck den Prince Pio met 2000 Ruyters, 200 Dragonders, en 3000 Voetknechten, benevens 6 Veltstuckjes, voor af na Spiers, de welcke den 23. te Lossum, anderhalf uur van die Stadt aenquamen; waer door een gerucht ontstont, dat de Keyserse Phlipsburgh wilden belegeren, en te meer, om dat 'er 2 vliegende Bruggen van Manheym, onder 't geleyde van 800 Krijgslieden, derwaerts gebracht wierden, en den Keur-Prins met 1500 man, uyt Manheym en andere Plaetsen getrocken, mede daer by quam; gelijck oock om dat den Prince Pio met sijne Volckeren over dese vliegende Brugh by Lossum aen de andere zijde van den Rhijn gekomen was; maer daer en viel niet af. Doch 't is tijt tot de bewegingen van den Graef Montecuculi te keeren.

Desen Veltheer in 't lest der voorledene maent te Ulm gekomen, had onderwijl aen den Generael Vertmiller, die toen over de Keyserse Troepen in Swaben 't gebiet voerde, bevel gesonden alle dese Troepen by een te brengen; 't welk den ged. Generael gedaen hebbende, zoo trock hy met het Reystuyg en 't Voet-volck, 't geen uyt 4 Regimenten bestont, voor af na Offenburgh, en quam den 11. en 12. deser op 2 a 3 uren na by de Rhijn-schants voor Straetsburgh; Wachtende aldaer na den Grave van Monte-

cuculi

cuculi, die met de 8 overige Regimenten Ruyters hem soo schichtigh over Mulheym en Rotwiel volgde, dat hy 3 dagen daer na mede omtrent 8 uren van Straetsburgh aen quam; invoegen sich dese Ruyterye toen by het Voetvolck vervoeghde, en den 16. hare Leger-plaets te Oberkirch hielt: Straetsburgh sont ylings een Afgesondene aen sijn Exell. om hem te begroeten, en den Graef van Capliers quam daer oock uyt 't Keysers Heyr onder den Gen. Sporck, om hem aen te dienen, dat 't selve by Heylbron lag. Den 20. brack Montecuculi op na Wilstadt, ende deed sijn Troepen tot dicht onder Straetsburgh naderen: Welckers Stadts gelegentheyt aen de zijde van den Rhijn hy selfs oock den 22. met eenige 100 Ruyters gingh bezichtigen. Maer den 24. brack hy van daer omtrent op na Spiers, om zich met het ander Keyserl. Heyr te vervoegen; gelijck hy oock den 28. deser maent by Langenbrugge dede, en zijn Hooftlegerplaets te Lossum by Spier nam. Hy had echter eenige Brigaden uyt het Bareitische en Dunewaltse Regiment te Paert, en uyt 't Portzise, Streinise, en Reussise te Voet, onder het gebiet van den Marckgraef Harman van Baden in 't Brisgaw gelaten, om zich aldaer met eenige Kreytsvolkeren te vervoegen, (die t'samen uyt 6000 man souden bestaen) en de Franse voornemens uyt Brisach te verydelen.

De Fransse door 't optrecken deser Heyren wacker gemaeckt, trocken op 't eerste bericht daer van alle haer Volkeren uyt der Elsas, Borgondien ende Lottharingen tusschen Sledstadt en S. Hypolite by een; en vermits zy voor Haguenaw beducht waren, sonden zy daer noch een partye Volckx in: Maer 10 Fransse Bevelhebbers, die te Straetsburgh alderhande uytrustingh hadden gekocht, en derwaerts vertrocken, wierden van een partye Snaphanen onderweegh doot geschooten en geplondert. In tegendeel bracht den Marquis van Vaubrun met eenige 100 mannen geluckiglijk een Geley van Levensmiddelen langst den Rhijn in Phlipsburgh. De Fransse vergaderden oock 4 Regimenten te voet en 3 te Paert by Elsas-zabern tot bewaringh van die Pas en Steegh, en werkten aen de versterckingh van die Stadt dagh en nacht. Eyndelijck quam den Marschalck van Turenne 's nachts tusschen den 20. en 21. deser van Parijs door Lottharingen oock in sijn Leger by Sledstadt, en trock den 22. zijnde den selven dagh als Montecuculi Straetsburgh rontom had wesen besichtigen, met eenige 1000 Paerden van Sledstadt op na Grabenstade, dicht by Straetsburgh, om door eenige gevangenen de gelegentheyt der Keyserse te vernemen, en of zy reeds over den Rhijn getrocken waren; maer 't tegendeel verstaen hebbende, toogh hy aenstonts weder naer Sledstadt, ende daer alle zijn Troepen, bestaende uyt ruym 30000 man, by malkander vindende, zo trok hy met 't geheele Heyr na Akenheym by Straetsburgh. Doch den 28. bericht krijgende, dat de Keyserse Phlipsburgh souden belegeren, toogh hy met eenige Regimenten Ruyters en Dragonders, latende het gebiet van zijn overigh Heyr onderwijl aen den Marquis van Vaubrun, na Haguenaw, en dede noch 300 Dragonders onder een Lut. Coll. in Phlipsburgh treden; maer vernemende dat hier niets aen was, trock hy schichtiglijk met zijn Volkeren weder te rugh na Akenheym, en willende de Keyserse voorkomen, sont hy den 30. den Marquis van Vaubrun en den Veltmarschalk den Marquis van Dougias met eenige Ruyterye, 400 Voetknechten, en 6 stucken Geschut na Benfelden, om daer de Arbeyders te helpen, die voor Turenne by Rhemaw de Schipbrugge over den Rhijn vervaerdighden, die voor Brisach gelegen had, en toen tot by die Plaets was afgebracht. Den 31. stelde Turenne zijn gantsche Heyr in slaghorde, en sont, na dat hy 't selve heel bezigtigt had, de Ruyterye en 't Voet-

volk van de tweede Linie mede na den Marquis van Vaubrun. Maer dit vervaerdigen der Brugge viel de Franse soo gemackelijck niet, of zy lieten daer over de 200 mannen zitten, die alle verdroncken, of gedoot wierden, vermits den Markgraef Harman van Baden de Keyserse en Kreytsvolkeren uyt het Brisgaw tot aen den Rijn deed naderen, om de Fransse daer in, soo veel mogelijk, te verhinderen. Den 13. waren de Switserse Volkeren door Brisach te voet in Straetsburgh gekomen, tot bewaringe van die Rijnschans.

Den 6. deser Maent wiert in de Rijkxvergaderinge te Regensburgh een besluyt van zijn Keyserl. Maj. gelesen, waer by den selven aenhielt, dat de Rijckx-troepen prompt by een gebracht mochten werden, om de besettingen van Brisach en Phlipsburgh in haer rooveryen te verhinderen, terwijl zijn Heyr onder den Graef Montecuculi tegens de Fransse soude ageren. Den Hertogh Maximiliaen van Beyeren leyde nu zijn Ampt van Opperhooft van de Rijckx Ruyterye neder. De Brandenburgse Gesant hielt toen by de Standen sterck aen, dat hem antwoort op zijn Geschriften, die hy wegens de handelingen van Sweden tegens zijn Meester en 't Rijck had overgegeven, mocht ter handen gestelt werden. Den Sweetsen Gesant Marefchal vertrock dees Maent met zijn gants Huysgesin van Regensburgh. Vermits den Bisschop van Wirtsborgh was overleden, wiert den Bisschop van Bambergh nu tot die waerdigheyt, en tot Hertogh van Franckenlant verkooren.

De Lunenburgse en Wolfenbuttelse Troepen uyt Swaben opgebroken, en in Frankenlant gekomen, soo begonden 2 Wolfenbuttelse Regimenten te muyten, voorgevende, dat zy niet na Vlaenderen wilden gaen, dat zy haer achterstallige Soldy begeerden; dat zy onder 't gebiet van haer Oversten, die haer geworven hadden, wilden sijn, en dat zy de Standaerden, als den Hertog die begeerde, wilden oversenden, oock in die Landen als eerlijcke en trouwe Soldaten dienen: Zy begaven haer nae Gelhausen, en versterckten sich daer; maer den Hertog van Holsteyn, haer Opperhooft, met eenige Volckeren derwaerts treckende, stilde haer in dier voegen, dat zy mede nae beneden trocken.

Den Hertog van Wurtemberg liet sijn Keyserl. Maj. toen verseeckeren, dat hy den selven en 't Rijck tegens Vranckrijck soude by springen. De Keurvorst van Saxen betuygde nu oock aen den Keyser sijn volstandigheyt, in 't gemaeckte Verbont te sullen onderhouden, en dede ten dien eynde, 400 Ruyters, en 400 Dragonders, benevens eenige Regimenten Voetvolckeren, tot 3000 man nae Silesien trecken, om hun daer met de Keyserse te vervoegen. Sijn Keyserl. Maj. nam dees tijt de bemiddelinge van de Republijck van Venetien aen, en schreef daer over aen haer Ho: Mo: op dat sy van gelijcken wilden doen. Den Keyser liet nu weder 30 Vaendelen Voetvolck, yder van 300 man, op nieus lichten, behalvens de Volckeren die men noch daegelijcks voor de oude Regimenten worf: ten welcken eynde een goede somme gelts by een gebracht wiert. Vermits den Aertsbisschop van Praeg was overleden, wiert den Bisschop van Conings-Hradesch in Moravien, door sijne Keyserl. Maj. dese bedieninge gegeven. Het stroopen tusschen de Turcken en de Hussaeren in Ongaryen, bleef noch al dueren, invoegen de Keyser aen sijn Gebieders in dat Coninckrijck bevel gaf, de Hussaren niet meer uyt te laeten gaen, ten eynde, om aen de Turcken alle oorsaeck van klachten te benemen.

Het Sweetse Heyr uyt Achterpomeren op de Rendevous te Dam by Stettijn gekomen

komen, wiert aldaer den 10. deser gemonstert, en omtrent 20000 man sterck bevonden: Wanneer het selve, nae dat het Geschut, bestaende in 64 stucken, en allerhande Oorlogs-voorraet daer by gebracht was, den 13. deser op brak, en een Troep van 2000 man voor af na de Pas Lockenits gesonden wiert, dewelcke de Keurbrandenburgse beset hadden: hier binnen lagh den oversten Wachtmeester Gorts met 150 man, die de Sweden geen doortocht willende vergunnen, aenstonts van haer belegert wiert: Den selven dagh maeckten zy noch haer loopgraeven: Maer den 14. het Geschut voor de Stad komende, begonden de Sweden den 15. daer mede op de Plaets te beuken, en sonden oock een Tamboer na binnen, om haer op te eysschen; dan het wiert afgeslaegen: Maer den 16. hebbende de Sweden al het Geschut van de belegerde onbruykbaer gemaeckt, en met haer loopgraven soodanig gevordert, datse Fascijnen aenbrachten, om tegens den volgenden nacht storm te loopen, verdroegen sich die van binnen noch den selven dag met de Sweden, op voorwaerden:

1 *Dat de bezettinge na goede Krijgs manier soude uyt trecken.*

2 *Dat men 20 wagens soude geven, om de goederen van 't Guarnisoen mee te voeren.*

3. *Dat haer een zeker geley tot Oderburg soude gegeven worden.*

4 *Dat zy alle Ammunitie en 't Magasijn souden achterlaten, en noch dien selven dag een Hoornwerck aen de Sweden inruymen.*

De Sweden besetten toen aenstonts, na dat het Verdragh geslooten was, dit Hoornwerck met 700 man: en de Brandenburgers trocken dien dagh, 120 gesonde sterck, noch uyt de Stadt na Oderburg, begeleyt van een Sweetse Lt. met 25 man. Door het veroveren van dese pas kregen de Sweeden gelegentheyt, om met haer geheele Heyr weder in de Middelmarck te komen, gelijk zy ook deden, doch handelden de Lantlieden over al vry slecht. Hier naemen zy Bernaw, Britsen, en andere Plaetsen in, die zy heel uytplonderden. 60 Brandenburgse Ruyters en 20 Dragonders troffen toen by Liebenberg 250 Sweden aen, hackten 'er 32 van ter neer, en brachten 'er 6 gevangen, en 36 Paerden te rug, sonder datter van de hare yemant was gebleven. Een andere party van Cremmin, ontmoeten by den Cremmisen Dam nu oock 80 Sweetse Ruyters, sloegen der 24 van doot, en brachten 18 Paerden te rug. Te Stockholm maeckte men toen een Oorlogsvloot gereet, en de Krijgs-rusting was in Sweden soo groot, als men in lange Jaren daer niet gesien had. Den Grave van Windisgrats wegens sijn Keyserl. Maj. te Lunenburg aengekomen, dede den 16. deser aldaer in de Vergadering der Standen van de Neder-Saxise Kreyts, een treffelijck vertoog, ten eynde, om de selve aen 't belangh van 't Rijck meer en meer te verbinden.

Den Tarter Cham, quam dees tijt met sijn Horden onder Smiala in de Ukranie, en sont ylings een Gesant aen den Coning van Polen, met versoeck, dat sijn Coninklijcke Maj. aenstonts een Gesant aen hem wilde senden, vermits hy volmacht had, om de Vrede te sluyten. Den Dorosensko sont met eenen een Gesant aen de Coning, die aen den selven des Chams genegentheyt tot de Vrede voorstelde, en versocht ook dat sijn Maj. yemant van de sijne met volmacht aen den Cham wilde senden, om dit werk te bevorderen. De Coningh die toen ter tijt tot Zlokzow gekomen, en daer van sijn Gemalin begroet was, gaf aenstonts aen dese Gesanten gehoor: In de welke de Tarterse aen sijn Maj. een Paert en een Boog vereerde: De welcke hem weder volgens gewoonte liet kleeden, en met 100 Ducaten begiftigde: Den Coning besloot daer op den Oversten

Gre-

Greben, benevens de Tarterse Gesant Marowsky, na den Cham te senden, om te vernemen, of hy van de Porte de rechte volmacht hadde, om met de Poolze Kroon, over het inruymen der Vesting Caminiec te handelen. Doch ongeacht dese voorstellingh der Vrede, stroopten de Tarters noch wijts en sijts in de Ukranie, dan wierden van de Poolen veeltijts den buyt weder ontset. Te Caminiec verbranden door d'onvoorsichtigheyt van een Turk, wel 200 Huysen en 5 a 6 Kercken.

Te Roomen arbeyden den Cardinael Cibo met den Veneetsen Gesant noch al yvrig om de geschillen tusschen den Cardinael Altieri en de Gesanten by te leggen; ten welken eynde Altieri nu op de eysschen, die de Gesanten hadden opgestelt, aenboot vernoeginge te wille geven, namentlijk, dat aen de Nuntien over de raporten aen de Princen tegens de Gesanten gedaen, als sonder bevel, brieven van berispingh gesonden souden worden; dat over 't sluyten der Poorten van 't Paleys, als eygentlijck niet tegens de Gesanten gedaen, den Cardinael Altieri hun het besoeck soude geven, en daer vernoeging over doen; en dat om het Gebodt van de nieuwe Tol te verhelpen, men een ander soude af kondigen, met verklaringe, dat de geprivilegeerde, sonder de Gesanten te noemen, daer in niet begrepen waren geweest. Maer de Gesanten oordeelende dese vernoeginge te slecht, wilden die niet aen nemen. Den Franse Gesant vreesende, dat Altieri den Paus tot de verkiesinge der nieuwe Cardinaels plaetsen soude brengen, sonder de Kroonen daer in te begrijpen, versocht toen by de Paus gehoor, en seyde aen de selve, nae een voorigh gespreck daer over, dat aengaende den tijt, om de verkiesinge te doen, den Paus daer meester van was; maer dat aengaende de Hoeden, deselve tot beschicking der Kroonen stonden: Maer men nam aen 't Roomse Hof daer weynigh reguart op: Altieri toonde in tegendeel sich soo moedigh, om dat hy zeyde, alles door bevel van 't Paleys gedaen te hebben, dat hy tot sijn aenbiedinge van vernoeginge niets wilde byvoegen, uytgenomen, dat aengaende 't Gebodt van de nieuwe Tol, de Capiteyn van de Switserse wacht, en de Gemachtigden van de Camer voor een tijt souden afgeset worden, doch naderhant op 't aenhouden der Gesanten weder aengenomen.

Te Melazzo in Sicilien quamen dees tijt geluckelijk 550 Duytsen onder den Graef van Bucquoy van Milaen, tot versterckinge der Spaense: De welke nu een aenslag op Messina voor gehad hebbende, om die selve Stadt te overrompelen, met behulp van eenige van binnen, daer in heel verydelt wierden, vermits 't selve korts te vooren door een der medestanders aen den Hertog van Vivonne wiert ontdeckt, die toen aenstonts op alles goede orde stelde, en de schuldige liet gevangen nemen, daer onder een Soon van Don Carlo Castelli, en een Edelman van 't huys van Borna was, die de Franse naderhant wilden doen sterven. De Spaense macht omtrent Melazzo was al na Messina opgetrocken, om de hare daer te helpen, maer quam op 't bericht van de ontdekkingh weder te rug. Doch dese zaek beletten echter de Spaense niet, datse uyt Italien allerhande Voorraet, en Krijghsvolck na Sicilien overscheepten; gelijk nu oock de 3500 Duytzen, die van Triest te Pescara in 't Rijk van Napels waeren gebracht, derwaerts gevoert wierden, benevens 600 Voetknechten van de Napelse stagordening. Te Naepels quam nu ook 150000 Escus, tot uytrusting der Oorlogsvloot. Den Hertog van Vivonne verkoor te Messina dees tijt 6 nieuwe geswoorne, daer uyt de Overheyt van die Stadt bestont, tot groot ongenoegen der oude, die in dat Ampt geern volhart souden gehad hebben.

Den

Den Coning van Spangien gingh dees tijt uyt het Vrouwentimmer in sijn bysonder Hof; doch niet tegenstaende dit een meerderjarigheyt betekende, bleef de Koninginne noch een sekere tijt regeeren, maer de depeches souden pro forma in tegenwoordigheyt des Koninghs passeeren. Haer Ho: Mo: Gesant, bereyde sich toen om van Madrid te vertrecken, en maekte aen 't Hof bekent, dat een ander Minister ten eerste in sijn plaets soude volgen. Den Graef van Monterey wiert nu, in plaets van den Graef van Salvatierra, die overleden was, tot Grootmeester van 't Geschut verkooren, en den Marquis d' Ontiberos tot algemeen Bevelhebber. Haere Maj. maekten toen oock den Aertsbisschop van Mexico tot onder-Coning van nieu Spangien.

Den Hertogh van Schombergh, gebiedende de Franse Troepen in Roussillion, sijn Leger dees maent by Perpignan, sterk 18000 man, te samen gebracht hebbende, trok den 6. deser daer mede op, en quam den 9. te Morillas, van waer hy ylinghs 400 Muskettiers en 300 Miquelets na 't Col de Portel sont, om de gestalte der Bergen te besichtigen; dese aldaer gekomen, wierden verscheyde mael van de Spaense Miquelets, die hun in de Bosschen en op de Bergen verborgen hadden, aengetast, en bleven daer door veele Fransen doot: Doch des niet te min liet Schombergh, zijnde den 11. met sijn Leger van Morillas te Gouillane gekomen, een wegh door de Bergen maeken, om in Catalonien te geraecken; 't geen geschiet, trock hy den 18. van Figueres, daer hy sich gelegert had, na Bascara, waer den Hertog van St. Germain met eenige Troepen lag, om de Fransen tegen te staen; maer dese Hertogh sich te onsterck bevindende, om een strijt met de Fransen uyt te staen, week van daer na Gironne, werwaers Schombergh sich toen mede begaf. De nieuwe onderstant, die in Vrankrijk voor Messina vervaerdigt wiert, geraeckte nu te Toulon gereet; invoegen de selve, bestaende in over de 100 Zeylen, daer onder veel Schepen met allerhande Voorraet, en Krijgsvolck, dees maent onder het Gebiet van Monsr. d' Almeras, en den Ridder du Quesne, van daer in Zee liep. Niet tegenstaende de oproeren nu in Vranckrijk meest gestilt waeren, met het afschaffen der Schattingen, soo ontstont dees maent ter selver oorsaek, weder een oproer te Limoges, waer het Volck verscheyde Bevelhebbers van dese Schattinge opknoopten; in tegendeel wiert tot Nantes een Persoon, die in de laetste oproer de Stormklock getrocken had, opgehangen, en de Impost op de Taback weder ingevoert. Men sont oock eenig Krijgsvolck na Bretangne, om daer alle oproerigheyt te stuyten. De Fransen gaven nu voor, dat den Coning van Engelant, aen die van Vranckrijk had laeten te kennen geven, dat by aldien hy wilde hooren na goede en eerlijcke Voorstellingen, die de Bontgenooten hem hadden te doen, men wel haest de Vrede soude hebben: en dat den Coning van Vranckrijk daer op geantwoort had, dat hy die most weten. De Cardinael de Retz het wereltlijcke leven verdrietende, stelde nu sijn Cardinaels Hoet, in handen van de Coning van Vranckrijk, vermits hy gesint was het ovrige van sijn leven in een Clooster in Godtvruchtigheyt te verslijten. Den 27. deser storf te Parijs Anna de Bourbon, Dochter van den Hertog van Anguin, vier en een half Jaer out: zy wiert eenige dagen daer na sonder veel plechtigheden ter aerde gebracht. In 't begin deser Maent trocken veel Fransse Troepen na Nederlant, om daer uyt des Konings Heyr toe te stellen, dewelcke men soo naeuw uyt alle Plaetsen nam, dat 'er na 't vertreck des Koninghs niet meer als 3 Vaendelen van de Spaense en Switserse Wachten, 50 Musquettaires, en de lichte Paerden van de Coninginne, te Parijs souden blijven. Sijn Majest.

tegens den 11. deser sijn vertrek vast gestelt hebbende, soo quamen de Souveraine Hoven van 't Parlament, de Provoost der Cooplieden, en de Magistraet van Parijs, eerst haer afscheyt van den Coning nemen: Gelijck oock de vreemde Gesanten, onder de welke den Sweetsen Gesant den Vryheer Spar, sijn Maj. te kennen gaf, dat hy van sijn Coning bevel hadde, om na Engelant te trecken; en zeyde vorders, dat het Sweetze Heyr in de Landen van Keur-brandenburg uyt 24000 man bestont, en datter dan noch 10000 mannen in 't Sticht Bremen waren. Hy wiert van den Koningh met een Present van 6000 Escus vereert, en vertrock korts daer aen naer Engelant. Den 11. dan, zijnde den dagh van 't vertreck, hoorde den Koningh 's uchtens de Misse, daer de Bisschop van Straetsburgh sich by bevont: Sijn Maj. hem by de hant nemende, zeyde: *Ick ga tegenwoordigh arbeyden voor U Heer Broeder*; en ick, *Sire*, gaf den Bisschop tot antwoort, *ga Godt de Heere voor U bidden*. Na 't eyndigen der Misse stapte den Koningh in sijn Carosse, en vertrock, na dat hy van de Coninginne en den Dauphijn tot tweemael afscheyt genomen had, na Luzarche, tot welcke plaets hy van sijn Broeder den Hertogh van Orleans, en sulcken meenigte van Heeren en Ridders wiert uyt-geleyt, dat men naeuwelijckx langhst de wegh konde gaen. Sijn Maj. had voor sijn vertreck de Coninginne 't volkomen gebiet, gedurende sijn afwesen, gegeven, en den Cancelier belast, al dien tijt by de Coninginne te St. Germain te verblijven, om daer met haer gedurigh Raet te houden. Den Koningh nam oock noch 6. Millioenen aen Gout mede, om in de Schat-kist van 't Leger gebracht te werden, by 't geene te vooren reeds daer toe af-gesonden was, 't welck men wel op 10 Millioenen berekenden. Te Luzarche sliep den Koningh dien nacht: Den 12. trock hy door Senlis, at te Verbrie, en sliep te Compeigne: Den 13. toog hy door Noyon, at te Magny, en sliep te Ham; waer hy de Troepen van sijn Huys, die daer gelegert waren, besichtigde. Den 14. legerden hy te Chatelet, daer de meeste Troepen, so te Voet, als te Paert, daer het Heyr uyt bestaen soude, gekomen waren. Den 15. met den dagh trock hy van daer, en legerde hem te Chasteau-Cambresis, daer hy een dagh a twee verbleef.

Het Parlement van Engelant bleef met 't begin deser maendt noch in haer sittinge volharden / en beraetslaegden meest / over de bewaringh der Engelsse Godsdienst of Kercke / waer in beyde de Huysen in dier voegen over een quamen / dat zy besloten / dat de Kinderen van den Coningh in die Godtsdienst souden op-getrocken werden. Zy beraetslaeghden oock / om de Leden van het Parlement een behoorlijcke Eed voor de Engelsse Kerck af te nemen; 't welk geen swarigheydt vont. 't Lagerhuys arbeyde bysonderlijck tot herstellinge der Kercken / ende 't wederkrijgen der Tieuden op de Geestelijcke: zy stelden oock Gemachtighden om een Verbodt op te stellen van 't vermeerderen der Huysen en Gebouwen binnen London. Een Lit / die over schulden gevangen sat / wiert nu in vrijheyt gestelt / om in de sittingh van 't Parlement te helpen. 't Lagerhuys beraetslaegden ook over den uytvoer van 't Leer buyten 't Rijk / en over 't vergrooten van de doortocht tusschen de straet van de Cancelarye en Lincoln-fields / gelijck mede over de verkiesinge van de Leden van 't Parlement. Vervolgens begaf sich 't Lager-huys by den Coningh / om te versoecken / dat hy sijn Onderdanen uyt Fransse dienst wilde thuys roepen; waer op sijn Majest. antwoorde / dat dese saeck / als van groot gewicht / tijt van nooden hadde /

hadde/ en dat hy haer sijn antwoort soude laten toekomen. Beyde Huysen beraetslaegden nu oock over de vermeerderingh van de Visserye/ en 't Lagerhuys bysonder over de aenhoudingen aen sijn Maj. te doen / tegens den Hertog van Lauderdale; ende besloten/ dat de Leden van haer Huys/ die van den geheymen Raet des Conings waren/ souden trachten te vernemen/ wanneer het sijn Maj. behagen soude/ aen 't selve Huys te laten weten sijn wille op 't subject van den selven te doen vertrecken. Den 2. beraetslaegden 't Parlement over de staet van de Vloot/ en gaven Mr. Pepijs bevel/ om 't selve te ondersoecken/ en daer van dan bericht in te brengen. Ondertusschen beraetslaegden zy op de gemeene saken/ namentlijck/ over de herstellingh der groote wegen/ over 't op-stellen van een schatting op de Diamanten ende andere kostelijcke gesteenten / die uyt West-indien en andere Engelse planteryen quamen / over de verbeteringh der handel van Hout ende Kool/ over een belastingh der Haert-steden/ over de verkortingh der gedingen/ over 't ycken der Maten/ tegens 't branden van Turf/ in plaets van Koolen/ over een ordeningh der Dingtalen tegens de Pairs van 't Rijck/ over 't lichten van Penningen op de Onderdanen des Konings / sonder bevestigingh van 't Parlement / over 't oprechten van 2 Hoven van gewisse te Westmunster en te Soutwark/ en over 't doen van een behoorlijke Eed der 2 Huysen/ om den Coningh in sijn voordeelen/ en de Protestantse Kerck in haer Voorrechten/ soo die vast gestelt waren/ te behouden. Den Coningh sont nu tot antwoort op de aenhoudingen tegens den Hertogh van Lauderdale/ dat hy hun/ als een saeck van groot gewicht/ daer hy over most raedpleven / in het korte daer op antwoort soude geven. Waer op 't Lagerhuys dese saeck 8 dagen uytstelde. Men wilde in 't selve Huys oock eenige beschuldiginge tegens den grooten Schat-bewaerder voort-brengen / als of hy 't geldt voor de Vloot had af-gewent / maer vermits dit sonder gront bevonden wierdt / verwierp 't Parlement het selve. Den 15. vervaerdigden 't Hoogerhuys een geschrift/ streckende tot het voorkomen der onheylen wegens de Paepse Recusanten. 't Lagerhuys deed toen haer aenhoudingen by den Coningh vernieuwen / wegens 't t'huys roepen der Engelse uyt Fransen dienst/ en 't doen vertrecken van den Hertog van Lauderdale; welckers beschuldiginge men zeyde dat hier in bestont/ dat hy in den Raet gesept hadde / dat een gebodt van den Koningh de selve kracht had als een wet van 't Parlement/ en dat hy een Acte in 't Parlement van Schotlant had doen passeeren/ 't welck in-hielt / dat men een Leger tegens de Rebellen most oprechten/ ende 't selve vervolgens in Engelant doen trecken. Den Coningh sont nu sijn antwoort op de saeck van Lauderdale aen 't Parlement/ in-houdende/ dat al 't geene van hem gedaen was / voor de algemeene vergiffenis was geschiet/ in de welcke hy mede most begrepen zijn/ &c. Wegens 't in-roepen der Engelsse Troepen uyt Franssen dienst/ gaf sijn Maj. oock sijn antwoordt over / in-houdende / dat hy oordeelde 't selve niet te konnen geschieden/ sonder sijn Eer en Coninckl. waerdigheyt te quetsen / en sonder de Vrede/ die 't Coninckrijck genoot/ te benadeelen/ die sijn hoogstged. Maj. verklaert had uyt al sijn macht te willen handhaven; doch aengaende 't Verbodt/ van in 't toekomende in den gemelden dienst te treden / dat sijn Majest. 't selve soude vernieuwen/ ende op nieuw doen verkondigen/ en ten dien eynde alle be-

voorlijcke middelen in 't werck stellen. 't Lagerhuys hieldt hier op weder beraetslingh/ en besloot/ dat men aen sijn Maj. op nieuw iteratíve vertooningen tot dit in-roepen soude doen. In 't Lagerhuys las men toen oock 't geschrift van 't Hoogerhuys / wegens 't voorkomen der onheylen van de Paepse Recusanten: En zy stelden een ander geschrift op/ om 't gebodt/'t geen voor de Hervormingh der Godsdienst in swangh gingh / houdende / dat men een Ketter soude mogen branden/ te vernietigen. Beyde de Huysen beraetslaeghden oock over een lith / meldende / dat geen Engels Priester / uytgenomen Huddleston/ de Coninginne soude mogen bedienen/ maer wel vreemde; en dat de toekomende Coninginnen geen wereltlijcke Bevelhebbers van 't Rijck als Protestantse souden mogen hebben / en alleen uytheemse. Zy beraetslaeghden oock om de Gevangenen / wegens misdaden / te vertroosten. 't Hoogerhuys was bysonder besigh / om de Protestantse Godsdienst vast te stellen / en besloot daer op/ dat het tweede hooft-stuck van 't geschrift soude in-houden/ dat de outste Soonen der Pairs / die ten tijde van haer sterven Rooms-katolijk geweest of noch waren/ in de Protestantse Godsdienst souden op-gevoet werden; 't welck ten aensien van de eerste wiert vast gestelt/ maer van de laetste opgeschort. 't Lager-huys maeckte toen een geschrift tot het herstellen der Glas-blaserye in het Rijck/ en tot het bevorderen van den uytvoer der Huyden / gelijck mede tot het vermeerderen der Konsten/ Ambachten en Hant-wercken in Engelant. Onderwijl ontstonden tusschen beyde Huysen eenige verschillen/ ter oorsaeck / dat 't Hoogerhuys hebbende aen den Ridder Fogg / Lit van 't Lagerhuys/ bevel gesonden/ om voor haer te verschijnen/ en te verantwoorden seker beroep/ dat hy aen dat Huys tegens haer gedaen had/ hy 't selve weygerde/ ten opsicht van de Voorrechten van 't Lagerhuys: Invoegen beyde Huysen wegens haer Voorrechten begonden te beraetslagen; brengende het Hoogerhuys voor / dat zy/ gedurende dese sitting/ 't voornaemste Gerechts-hof van 't gantse Koninkrijck was. Den Ridder Scherly wierdt in tegendeel door 't Lagerhuys uyt 't Hoogerhuys geroepen/ en een Sarjant uyt 't eerste Huys derwaerts gesonden/ om hem gevangen te nemen / maer den Sarjant daer gekomen / wierdt door den Heer Mohum sijn bevel af-geeyscht; die het toen in 't Hoogerhuys bracht / 't geen daer over / als tegens haer Voorrechten / besloot te klagen aen 't Lagerhuys: Maer 't selve door den Sarjant verstaen hebbende / dat men hem in 't Hoogerhuys sijn bevel had afgenomen / besloot insgelijkx aen 't selve Huys daer over te klagen. Men begon dan seer naeukeurigh de Voorrechten van yder Huys op te soeken. Onderwijl besloot het Hoogerhuys/ om de Protestantse Godsdienst heel vast te stellen/ dat de straffen tegens die geene/ die de Onderdanen van 't Rijck van Godsdienst souden trachten te doen veranderen/ niet vermindert souden werden / of ten ware zy voor altijt uyt 't Rijck gebannen wierden: En dat men de Nonconformisten in gelt-boete soude beslaen/ om daer uyt de arme Rooms-katolijcke / die sich tot de Protestantse Godtsdienst bekeerden/ te onderhouden. 't Lagerhuys besloot oock dat de namen der Leden/ om die geen te kennen / die in haer Huys niet tegenwoordigh waren / den eersten Woensdagh naer Pincxter souden opgelesen werden; tot welcken tijde men de verschillen tusschen de 2 Huysen oock uytgestelt had. Ondertusschen

had sijn Majest. dit volgende bevel tot het inroepen der Engelsse uyt Franssen dienst laten af-kondigen:

CHARLES R.

ALsoo sijn Maj. is geinformeert, dat diversse van sijn Onderdanen zedert de laetste Vrede, besloten tusschen zijn Maj. en de Staten Generael van de Geun: Provintien, en contrarie zijn laetste Koninckl. Proclamatie, de Wapenen hebben aengenomen, en nu in dienst van den Franssen Koningh zijn als Soldaten, soo begeert en beveelt zijn Maj. om 't selve te redresseren, en daer in te voorsien tegens het toekomende, by dese zijn Koninckl. Declaratie, met advijs van zijn geheymen Raet, dat alle ende yder van zijn Onderdanen, welcke zedert den gef. laetsten Vrede over Zee zijn gegaen, om te dienen als Soldaten den gef. Franssen Coningh, aenstonts te quiteren den voorsz. dienst, en te keeren na haer respective Huysen. En verbiet hier by mede wel strictelijck, die en alle andere van zijn Onderdanen, wie het zy, voor de toekomende tijt te gaen over Zee, om te dienen als Soldaten den gef. Koningh, of in zijn Oorlogen: Alle 't welcke zijn Maj. doet beveelen, en verwacht een behoorlijcke obedientie en nakominge; en verklaert en publiceert hier by, dat de Overtreders van dien niet alleen sullen vallen in groote disgratie van zijn Maj. maer dat tegens hun, om haer verachtinge, op 't alderscherpste na de Wetten sal werden geprocedeert. Gegeven in 't Hof tot Whitehal, den 29. Mey 1675. in 't 27. Jaer van onse Regeeringh.

Sijn Majest. bevindende dat 'er al een gewichtige somme tot het weder op bouwen van St. Paulus Kerck by een was, gaf dees Maendt bevel, dat men daer aen soude beginnen, en eerst van 't Oost-eynde. Den Grave van Clarendon, Kamerlingh van de Coninginne, wierdt nu door den Coningh van dat Ampt afgeset. Den 28. deser had de Hertoginne van Jorck een Mis-kraem, doch bevont sich naderhant heel wel. Den Vryheer Spar quam in 't lest deser Maent uyt Vranckrijck te Londen; gelijk oock den Spaenssen Gesant Don Pedro Ronquillo uyt Vlaenderen.

Uyt Engelant hoorde men toen van een seer wreet bedrijf van 6 Yren in het af-loopen van een Schip, namentlijk; dat seker Hamburger Schipper Willem Carstensz. de wil hebbende met 't Schip St. Pieter van Amsterdam na Rouaen te zeylen, en dese 6 Yren mede aengenomen hebbende, om daer te brengen, soo hadden de selve, toense by Diepe waren, den Schipper de hals afgesneden, en al het ander Volck neder gemaekt, uytgenomen den Stuurman en een Coopmans Soon van Amsterdam, 16 Jaer out, die zy in 't leven lieten, om haer voor Cock te dienen, en de eerste om 't Schip te regeeren; maer op de Yrse kust komende, wierpen zy dese Jonckman mede met een Steen om de hals in zee, en liepen met dit Schip te Kingsael in; waer zy de Goederen voor te geringen prijs verkoopende, in verdachtingh vielen; zy vluchteden dieshalven na Waterfort, maer daer vervolgt, geraeckten 'er 5 in hechtenis, doch de seste ontsnapten het.

Den Hertog van Villahermosa wel siende de groote bereytselen die Vranckrijck maeckten, om de Spaense Nederlanden aen te tasten, deed met het begin deser maent alle de Ammonitie, Bagagie-waegens, en Tenten, benevens het Geschut, en alles wat tot een optocht vereyst wiert, te Brussel brengen, om daer mede in alle voorval gereet te wesen: Hy gaf oock bevel aen alle de Ruyterye in Limburg, Luxemburgh, Artois, Henegouwen en Vlaenderen, om na Brabant te komen, en daer op de Franse te passen; waer by dan sijn Hoogheyt met het Hollantse Heyr soude komen. En om te minder noot van de Franse macht te hebben, sont hy een Expressen nae den Graef Montecuculi, met

versoeck dat hy in Duytslant eenige diversie aen de Fransen wilden geven. Tot de beter besetting van Brussel wierden daer aen de Scharebeeckse Poort oock 1100 Hollantse Krijghslupden in Baracken gelept: want men was nu naeuwkeurig in alle Brabantse Steden op sijn hoede / zedert dat men 't verraet / 't geen de Fransen om Camerijck te overrompelen gesmeet hadden / had ontdeckt; 't welck in deser voegen aengelept was: Sy hadden eenige Capiteynen binnen dese Plaets op haer sijde gekregen / om het Magasijn daer de Oorloghs voorraet in was in de lucht te doen vliegen / wanneer 5000 Fransen / die daer toe al in aentocht waren / op 't bestemde teken souden aengevallen / en de Stadt alsoo sonder tegenweer ingekregen hebben; maer dit wiert door een van de medestanders / die op sijn dootbedde lag / ontdeckt / en de plaets gewesen / waer het lont alreets brandende lagh / en geen quartier uurs laeter soude hebben mogen leggen / of 't Magasijn sou in de lucht gesprongen hebben; doch het selve wiert noch tot groot geluck daer upt gehaelt. Ondertusschen vielen ten platten lande verscheyde rescontres voor. In het Sonienbosch kregen de Spaensen 23 Fransen / die sy te Brussel binnen brachten. De Lt. Steelant met 27 Dragonders upt Camerijck getrocken / trof toen 33 Franse Rupters aen / die hy gants in route sloeg / en met 19 gevangens en 23 Paerden te rug quam. Een nieu Frans Vaendel Catalanise Soldaten wiert mede door de besettingh van Camerijck soodanig geslagen / datter maer 3 levendig afquamen. 30 Rupters upt Gent en een Vaendel Hollanders van 't Regiment van Uyttenhove brachten ter selver plaetse nu oock 35 Franse gevangens binnen. De Fransen quamen in tegendeel dees tijt met 600 man der haere te Audenburgh / dan mosten weder met verlies wijken. 90 Soldaten upt Gent trocken nu upt weerwraeck dat de Franse van Audenaerde in de Voorstandt van Gent eenige Hupsen hadden verbrant / na dese plaetse / waer sy binnen de Stroompalen komende / so veel Lijnwaet mede namen / als sy konden bergen. St. Amant leggende tusschen Valencijn en Doornijck / hebbende de geenerleyhept verkregen / soo meende den Fransen Gebieder van het Casteel van Doornijck Monsr. de Marigny / met 100 Voetknechten en soo veel Rupters 3 Schepen met Oorlogsvoorraet / van daer na Doornijck te brengen: Maer 300 Spaense hier van verkondtschapt / trocken derwaerts / en tasten dese Fransen wel twee uren langh aen / tot den Plaetsvoogt van Doornijck eyndelijck 400 man de sijne te hulp sont; midlerwijl quam den Baron van Quincy met 1200 Spaense / upt de naestgelegene besettingen genomen / mede daer by / wanneer de Fransen soo dapper aengetast wierden / datse nauwlijcks met verlies van over de 200 man / over de Brug van Mortaigne konden wijcken: De Spaensen boorden toen een van de Fransen Schepen in de gront / en brachten de andere twee te Condee. 80 Rupters van Camerijck troffen dees tijt by Vitry mede een Frans Vaendel aen / 't geen van een gants Esquadron Franse gevolgt wiert; maer dese vreesende dat de Spaense noch stercker in de Bosschagie waeren / dorsten de haere niet te hulp komen / invoegen dit gants Vaendel geslagen wiert en de Spaense met veel gevangens gebuyt / ende dit Vaendel te Camerijck binnen quamen. Te Maestricht wiert nu wegens 't wisselen van beyderslijts gevangenen een Tractaet gesloten. Den 13. deser den Baron van Wangen / Plaetsvoogt van Charlemont /
sijnde

sijnde overleden/ soo gaf den Hertog van Villahermosa dese bedieningh aen den Heer de Gavelans/ Legermeester van een Regiment Ruyterye.

Vermits sijn Hooght. den Heere Prince van Oranjen den 21. deser te Roosendael was gekomen/ en de Troepen daer dagelijcks tot het toestellen van het Heyr aenquamen/ sont den Hertog van Villahermosa/ den Commandeur van Villeneuve aen hoogstged. sijne Hoogheyt / om den selven te begroeten/ en verscheyde saken/ rakende den gemeenen toestant / voor te houden : Waer nae sijn Hooght. den Heer Grave van Waldeck / ten selven eynde na Brussel sont ; dewelcke/ na dat hy daer sijn last by den Hertog af geleyt hadde/ ylinghs weer te rug keerde. Het Heyr ondertusschen den 26. deser by malkander rakende/ trok sijn Hooght. daer mede na Dussel / by Mechelen : En hy selfs met den Heer Grave van Waldeck na Vilvorden/ waer een gesprek tusschen hoogstged. sijn Hoogheyt/ en den Hertog van Villahermosa aengestelt was ; dit geschiede den 29. deser/ en nae dat dese Heeren het middaghmael met malkander gehouden hadden/ en wegens de gemeene saecken over een gekomen waeren / scheyden sy met groote vernoeging van malkander ; den Hertogh van Villahermosa trock na Brussel/ en sijn Hooght. met den Graef van Waldeck na 't Heyr ; 't geen de Brabanders seyden/ dat 30000 man te Voet / en 10000 te Paert/ sterck was/ vermits 't selve uyt in de 40 Regimenten te Voet/ en in de 20 te Paert bestont/ waer by noch eenige Regimenten Voetvolck verwacht wierden.

De Fransen hadden ondertusschen haer Volckeren in dese Gewesten by een vergadert in verscheyde Legers. By Perone was het Volck tot het Leger / van den Coning by een gebracht. Den Marschalck de Humieres versamelde by Aeth een kleyn Leger : En de Marschalck van Crequi een ander aen de Maes by Charleville ; tot het welcke / vermits het selve een belegeringe soude ondernemen/ terwijl de Koning op de Spaense en Hollanders paste/ in 't midden deser maent/ den Marquis van Rochefort/ Lt. Generael / den Graef van Montal/ Marschalck/ en den Marquis de Genlis / den Graef de la Marcq/ den Graef van Plessis/ en den Marquis van Cordonniere/ alle Marschalken/ quamen/ benevens veel Troepen ; invoegen dit Leger den 18. deser by Charleville te samen gekomen sijnde/ uyt de Regimenten Voetvolk van Auvergne/ de la Freseliere/ de Granzey/ van Bourlemont/ 't Koninck'ijke/ en van Lion/ makende 150 Vaendelen / en uyt de Regimenten Ruyterye van 't uytheemsse Koninckleijcke / van Saissac / de Sabeuze / de la Vieville / de Lauziere / van Streif / van Haudicour / van Guimené / van Estrees / van St. Germain Beaupré/ van la Fueillee/ van Tauger/ en van van Beringen / benessens het Regiment Dragonders van Listenois / makende t'samen 97 Standaerden/ bestont. Met dit Leger trock desen Marschalck den 18. noch te Charleville over de Maes/ en dede den 19. door de Ruyterye Dinant berennen : De Stad/ als van geen tegenweer / gaf sich aenstonts over ; maer 't Casteel / daer 500 Duytsen/ onder den Coll. Streif/ op lagen / deed hy aenstondts met de Loopgraven naderen/ en vorderde daer mede soodanigh / dat die 's nachts tusschen den 22. en 23. door den Ridder du Plessis wierden geapendt : Waer op zy den 24. begonden te mineren / maer alsoo 't Casteel op een Rots lagh / konden zy niet veel vorderen/ doch keucktien en met haer Geschut wacker op / tot dat zy

een-

een bres kregen: Inboegen den Gebieder / vreesende den storm niet te sullen konnen upt staen/en geen ontset voor handen stende/den 29. deser met de Franse verdroegh/ op voorwaerde / dat de voornaemste Bevelhebbers met Wapenen en Reysstuyg souden mogen upt-trecken/doch de Soldaten Krijgs-gevangens blijven / tot soo lange als gelijck getal Franssen voor hun upt-gewisselt wierden. De Franssen verlooren eenige 100 man in dit beleg/en de belegerde ruim 30. Den Marschalk van Crequi had ondertusschen Givet/'tgeen de Spaense verlaten hadden/ mede in besettingh genomen / en kreeg den 31. bevel van den Coningh/ dat hy sich met 6000 man/ meest Ruyters/na Metz soude begeven; gelijck hy oock dede.

Wy hebben den Koningh van Vrankrijck laetst te Chasteau en Cambresis gelaten: Sijn Maj. hier 2 dagen vertoevende/ kreegh daer gedurigh meer en meer Troepen by hem. De Fransse verhalen / dat als den Koningh met den Prins van Condé door een seker pleyn met het Leger was getrokken / en halte hielt op een plaets/daer maer een Huys stont/ sijn Majest. dit voor sijn verblijf niet wilde nemen / maer zeyde / dat dit aen den Prins van Condé, als Opperhooft van sijn Heyr, behoorde; doch die dit boven maten weygerende / soo seyde den Koningh/ mijn Cousin, ick ben maer een Volontair in uw Heyr, en in dese gestalte sal ick niet lijden, dat mijn Generael in 't Velt legert, terwijl ick in een Huys ben: Inboegen Condé dit na veel weygeringen most aen-nemen: De Fransse geloofden dat den Coningh dit dede/ om aen sijn Broeder / die een gebiedt in 't Leger wilde hebben / te kennen te geven / dat hy / die een Koningh was/ het glorieux achte soo een groot Capiteyn te gehoorsamen: Doch sijn Maj. had een goede Tent/ die van Denne-boomen hout gemaeckt was/ en in een half uur gebout/ ende wegh gesloten kon werden/ voorsien met 4 vertrecken / hoewel hy in sijn Caros oock eens sijn nacht-rust genomen had. Terwijl den Koning hier lag/ sont hy verscheyde Troupen upt/ tot dicht onder Camerijk; echter kregen die van dese Stadt verscheyde Fransse Ys-karren. Den 18. brack den Koningh van Chasteau en Cambresis op na Souleshe/ den 19. quam hy te Potel / den 20. te Taisnieres/ en den 21. te Gevry/ van waer hy eenige Troepen tot onder Bergen in Henegouwen sont. Onderwijl had 't Frans Regiment van Champagne en een Engels soodanigh gekrackeelt/ datse aen malkander raeckten/en eenige doot bleven; doch 't wiert noch gestilt. Den 22. trock den Koning van Gevry na Haisne St. Pol en St. Pieter by Binch / alwaer den Marschalck van Humieres van Aeth met 7000 Voetknechten en 4000 Ruyters een Geley van 1500 Wagens met alderhande lijftocht in 's Konings Leger bracht/ vermits men daer al gebreck aen had. Den 24. quam sijn Maj. te Senef/alwaer den Pastoor hem een verhael van de leste Slagh dede; inboegen hy met 100 Pistolen van den Koningh wiert begiftigt. In een Bosch dicht by dese plaets viel ter selver tijdt een rescontre voor tusschen een partye Franse en Spaensse. Van Senef trock den Koningh na Thimeon / ende quam den 17. te Giblou in Brabant. Den 30. 's middags ten 3 uren/ toogh hy op/en quam in de Abdye van Bonef/ 3 uren van daer: hebbende de Franssen/ terwijl sy te Timeon lagen/ met 1500 Ruyters Waberen uytgeplondert / en 1700 Hoorn-beesten / en 5000 Schapen van 't platte Landt wegh genomen; gelijck oock veel andere

Fransse

Fransse partyen uyt dit Leger daer omtrent alles van 't platte Landt wegh namen/ en de Boeren van 't hare beroofden.

JUNIUS 1675.

HEt nader geslooten Verbondt tusschen haer Ho: Mog: ende de Deensse Gesanten in den Hage / wierdt nu door sijn Coninckl. Maj. van Denemarcken bekrachtigt. Den Vryheer Haeck/ Afgesant van de Vorsten van Brunswijck ende Lunenburgh/ nam den 8. deser ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: sijn Afscheyts-gehoor/ om over Brussel na de hooghged. Vorsten weder te vertrecken: Hy was door de Heeren Bootsma en Gockinga ten Hove op-gehaeldt. Den 11. daer aen kreegh den Heer Marenholtz / die des selfs plaets soude bekleeden/ by haer Ho: Mog: gehoor ; hy wiert door de Heeren van Gent en van Werckendam/ met een gevolgh van eenige Carossen/ boven gehaelt/ en dede aldaer sijn voorstel/ uyt de naem van de meer-hoog-ged. Vorsten/ 't geen/ soo de gemeene spraeck gingh/ bestont in een versoeck van voldoeninge der achterstallige hulp-gelden. Den 2. deser quam den Heer Prins Maurits uyt 't Leger in Brabant weder in den Hage/ en vertoonde aen haer Ho: Mo: de last/ die sijn Hooght. hem mede gegeven had/ de welcke men wilde dat in-hieldt/ dat hoog-ged. Prins een vliegendt Leger op de Grensen van Gelderlant en Over-yssel soude vergaderen: Immers hy trock den 15. deser nevens de Heeren van Weesen/ en den algemeenen Ontfanger Burgh / wegen den Raet van State/ naer Gelderlandt. Den 22. deser toogh den Prins van Courlant in tegendeel na sijn Hooghts. Heyr in Brabant. 't Gelt/ 't geen den Heer Fariaux uyt Ceulslant/ wegens de brandtschattingh had gekregen / den 10. deser met 3 Karren te Maestricht gekomen/ zo wierden de Gijselaers van Over-yssel door Monsr. de Louvois uyt het gat gehaelt/ daer zy in-gesmeten waren/ en weder in vryheyt gestelt. Men kreegh toen in den Hage bericht van Byleveldt / dat de Keurvorstinne van Brandenburgh aldaer den 6. deser van een jonge Princesse in de Kraem bevallen was/ die in den Doop Theodora genaemt wiert. Den Heer Engelsen Gesandt Temple / hebbende van sijn Koningh verlof gekregen/ om een keertje na Engelant te doen/ en daer sijn bysondere saken waer te nemen/ vertrock dees Maent met het Jacht de Catarina/ 't geen daer toe uyt Engelandt in de Maes gekomen was / derwaerts. By waerschouwinge van haer Ho: Mo: wiert den 8. deser bekent gemaeckt / dat by den Hertogh van Villaher mosa vryheydt was gegeven / dat alle Levensmiddelen / die de Soetelaers uyt dese Landen voerden / om by het Leger gesleten te werden/ vry/ en sonder het inkomende recht in de Spaensse Nederlanden te betalen/ derwaerts souden mogen werden gebracht/ mits vrygeley van sijn Hooght. of den Grave van Walbeck hebbende/ en dat die niet buyten 't Leger aen de Spaensse Onderdanen souden gelevert werden ; welcke Levensmiddelen en Eedwaren dan mede vry verklaerdt wierden van alle uytgaende

Rechten deser Landen. By waerschouwinge van den 27. deser verboden haer Ho: Mo: in tegendeel den uytvoer van alle Koorn en Levens-middelen na het Lant van Luyck/ Aken of eenige andere Plaetsen / van waer de selve nae het vyandtlijcke Leger konden gevoert werden / tot den 11. July aenstaende / op straffe van als Vyanden van 't Lant gehandelt te werden. Eyndelijck wiert by haer Ho: Mog: den 15. deser besloten den Oorlogh aen den Coningh van Sweden te verklaren : 't Welck dan den 18. deser in den Hage van de Rolle der Gerichtshoven en 't Stadhuys/ volgens 't gewoon gebruyck wiert afgekondight : De Oorlogs-verklaringe bestont in de volgende woorden :

MANIFEST ende REDENEN van Declaratie van Oorloge tegens den KONINGH van SWEDEN.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden : Allen den geenen die desen jegenwoordigen sullen sien ofte hooren lesen, Salut. Doen te weten , dat of wy wel niet anders gewenst, oock aen onser zijde alles gecontribueert hebben , dat heeft konnen dienen om de Tractaten van Alliantie, mutuële Defensie en Vruntschap , na dat die tusschen sijn Kon. Maj. van Sweden en desen Staet geluckelijck, en tot wederzijts vergenoegen, wederom waren opgerecht , vernieut , en geredintegreert, te onderhouden, en meer en meer te verstercken, en oock met hoogst-ged. sijn Kon. Maj. van Sweden, soo voor desen lucteusen Oorlogh, als gedurende de selve , te plegen een oprechte confidentie en vertrouwen ; Wy echter soo ongeluckigh zijn geweest , dat alle die onse goede intentien by hoogstged. sijn Kon. Maj. van Sweden niet hebben konnen vinden die ingressie, die wy met reden van het genereus gemoet van hoogstged. zijn Maj. wel hadden mogen verwachten,indien by die geene,die ons qualijck zijn geaffectioneert, daer tegens niet en waren gebruyckt alderhande conduiten om zijne Maj. goede genegentheyt tot het welvaren van desen Staet te diverteren , en ailengskens en indirectelijck meer en meer te abaliëneren , en ten laetsten tot een totale rupture tegens onse Geallieerden , en vervolgens mede tegens ons te brengen : Dat soo wanneer wy in den Jare 1671. te gemoet sagen , dat zijn Kon. Maj. van Vranckrijck van intentie was Ons, sonder daer toe eenige rechtveerdige reden te hebben gehad, met den Oorlogh aen te grijpen , en daer om in 't laetst van den selven Jare 1671. aen hoogstged. zijn Kon. Maj. van Sweden uyt het midden van onse Vergaderingh als onsen Ambassadeur hadden afgesonden d'Heer Willem van Haren,om onse bekommernisse dien aengaende aen hoogstged. zijn Kon. Majest. van Sweden te openbaren , en te versoecken, dat het de selve gelieven mochte, door minnelijcke wegen van Mediatie of andere , hooghstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck te induceren, om den voorsz Oorlogh niet tegens ons aen te vangen , met aenbiedinge , van aen hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck te geven alle behoorlijcke satisfactie , indien , hoewel buyten ons weten , de gemaeckte Tractaten souden zijn gecontravenieert,of indien de voorsz minnelijke wegen van geen vrucht of operatie souden konnen zijn, ons in conformité van de Tractaten tusschen zijn Kon. Maj. van Sweden en ons intercederende, te assisteren ; maer het is soo verre van daer geweest, dat wy in een sodanig billickmatigh versoeck souden hebben konnen obtineren , dat wy ter contrarie hebben bevonden , dat die geene, die desen Staet qualijck waren geaffectioneert, meer hoogstged. zijn Kon. Maj. hadden gepermoveert, om met den hoogstged. Koningh van Vrankrijck te maken een Tractaet,daer by zijn Kon. Maj. van Sweden, mits genietende van den hoogstged. Koningh van Vranckrijck een notable jaerlijkse subsidie, sich engageerde desen Staet niet te sullen assisteren ; dat zijn Kon. Maj. van Vranckrijck vervolgens den Oorlogh dese Landen hebbende aengedaen, oock bekomen sodanige successen, daer by desen Staet by na 't onderste boven geworpen was, wy niet tegenstaende alle aengewende devoiren , de voorsz assistentie, ons by de gemaeckte Tractaten belooft, niet en hebben konnen bekomen, maer ons hebben moeten laten contenteren met de Mediatie, die het hoogstged zijn Kon. Maj. van Sweden beliefde aen te bieden, tot nederlegginghvan den voorsz. Oorlogh ; Dat wijders gedurende de voorsz. Mediatie, door de Ministers van hoogstged. zijn Kon. Maj. van Sweden alle devoiren zijn aengewent, om den Hr. Churfurst van Brandenburgh te trecken van onse partye, en de Armee, die zijn Keys. Maj. tot des selfs hulpe had gedestineert, en ons also met eenen vruchteloos te maken, slaende daer toe voor een stilstant van Wapenen, die ons evidentelijck most ruineren , dewijle wy gedurende den voorsz Stilstant den Vyant in het Hart van ons Lant souden hebben moeten houden,en de selve onkosten van subsidien en anders supporteren, die wy in een openbaren Oorlogh hadden te dragen ; en soo wanneer wy hadden verklaert , dat wy den voorsz Stilstandt van Wapenen om voorverhaelde redenen niet konden aen-nemen, en dat door de voorsz. directie van de Ministers van hoogstged. sijn Kon. Maj. van Sweden. sijn Churv. Doorl. was geobligeert geworden , om met den hooghstged. Koninck van Vranckrijck te tracte-

tracteren, en wy alsoo wederom van alle assistentie ontbloot zijnde, genootdruckt wierden tot het aennemen van den voorsz. Stilstandt van Wapenen te moeten resolveren, geen efficatieuse devoiren meer en zijn gedaen, om den hoogstged. Koningh van Vranckrijck daer toe te brengen, in der voegen, dat men de Vrede soo wel sonder Stilstant van Wapenen, als gedurende eenen soodanigen stilstant bevorderen konde, gelijck dat dan de aenleydinge en oorsaeck heeft gegeven, dat den hoogstged. Koningh van Vranckrijck de Stadt Maestricht aengetast en ons afgenomen heeft, dat naer menschelijcke apparentie niet geschiet soude hebben, indien de Ministers van hoogstged. sijn Kon. Maj. van Sweden den hooghged. Hr. Churfurst tot de Vredens-Tractaten met sijn Kon. Maj. van Vranckrijck niet en hadden geobligeert, en ons vervolgens hadden infructueus gemaeckt de Armee by sijn Keys. Maj. als Auxiliair, en sijn Churv. Doorl. tot onse assistentie gedestineert, dat de Vredens Tractaten tot Coln haer voortgangh gewinnende, en de Koninck van Vrankrijck persisterende om Conditien voor te schrijven, die tot onse evidente ruine streckten, de Ministers van hoogstged. sijn Kon. Maj. van Sweden hoogstged. zijne Kon. Maj. van Vranckrijck daer van noyt hebben konnen diverteren, of wy oock obtineren, dat hooggem. zijn Kon. Maj. van Sweden, ingevolge van de gemaeckte Tractaten, ons ten minsten presteerde de assistentie daer by belooft; dat men hoog-ged. zijn Kon. Maj. van Sweden heeft weten te bewegen om aen te sien, immers niet anders dan met bloote woorden tegen te spreken de groote indrachten, die zijn Kon. Maj. van Vranckrijck, geen Lit van 't Rijck zijnde, door des selfs Armee aen soo meenich onschuldich Chur en Fursten, Steden en Leden van 't Duytse Rijck, directelijck tegens de Westfaelse Vrede quam te doen, schoon dat ongeluck boven al quam te treffen de geene, die professie deden van de Protestantse Religie, en dat tegens haer met de uytterste rigeur van rooven, plonderen, branden, en blaken wiert geprocedeert, onder pretext, dat de reden van Oorlogh dat alsoo vereyste: Maer so wanneer haer Keys. en Kon. Majs. van Spangien met ons hadden gehandelt over een mutuele defensie, en van de totale ruine van 't Roomse Rijck, de Spaensse en dese Nederlanden voor te komen; dat de Ministers van hoogstged. zijn Kon. Maj. daer tegens alomme debvoiren hebben aen-gewent, en getracht daer tegens allerhande Alliantien te maken; en wel sonderlingh voor te geven, dat de voorsz Alliantie tot nadeel van 't Duytse Rijck, en met de vryheydt ende veyligheyt van dien strijdigh was, even als of hoogstged. sijn Kon. Maj. van Vranckrijck tot oppressie van de liberteyt van andere Staten en Princen met redenen sich mocht bedienen van 't geheele Duytse Rijck, en daer in leven na sijn welgevallen; en dat het hoogstged. sijn Keys. Maj. als Hooft van het hoogstgem. Duytse Rijck, niet vry stont tot defentie van soodanige Geopprimeerden, welckers ruine geen kleyne prejudicie soude hebben toe-gebracht aen 't hoogstged. Rijck, sijn macht te gebruycken, specialijck daer de voorsz. oppressie oock self tegens de notabelste Leden van het hoogstgem. Rijck met der daet door hoogstged. sijn Kon. Maj. van Vrankrijck werkstellig wierde gemaekt, wanneer zy haer in alles met de inclinatie en wille van hoogstged. sijn Kon. Maj. van Vrankrijck niet en konden of verstonden te schicken; hebbende de voorsz Ministers die hare voorsz conduite daer mede gepallieert, dat sijn Kon. Maj. van Vrankrijck soude hebben verklaert sijn Armeen uyt het hoogstgem. Duytse Rijck te sullen te rugh voeren, soo wanneer sijn Keyserl. Maj. desen Staet aen sijn Kon. Maj. van Vranckrijck geabandonneert, en sijn Militie ten dien eynde in de Erflanden te rugge getrocken soude hebben; dat wy dien allen niet tegenstaende ons versekert houdende van sijn Kon. Majest. van Swedens goede affectie tot het besten van desen Staet, geern over 't hooft hebben gesien de conduite van de voorsz Ministers, en laten continueren de officien van sijn Kon. Maj. van Swedens Mediatie, op hoope dat wy doch eenmael tot een eerlijcke Vrede soude mogen komen, gelijck dan oock Godt de Heere Almachtigh ons aen de Vrede met sijn Kon. Maj. van Groot Brittannien, mitsgaders de Heeren Chur en Fursten van Coln en Munster verholpen heeft, hoewel niet alleen buyten eenigh het minste toedoen van de Mediatie van hoogstged. sijn Kon. Majesteyt van Sweden, maer oock tegens de intentie, en met oppositie van eenige van zijn Kon. Majs. van Swedens Ministers, die de voorsz. Vrede trachten te diverteren, immers te dilayeren, en daer toe alle devoiren aenwenden, niet tegenstaende wy de cooperatie van hoogstged. sijn Kon. Majs. van Swedens Ministers seer ernstig, doch te vergeefs, daer toe versochten: Dat hoogstged. zijn Kon. Maj. van Vranckrijck weynigh tijts na het maken van 't voorsz. Tractaet van Vrede met sijn Kon. Maj. van Groot Brittanjen, de onderhandelinge van Vrede absolutelijck afgebroken hebbende, en onse hooge Geallieerden by alle wegen en middelen hadden getracht, of om tot een eerlijcke Vrede te mogen geraken, of om ons te mogen stellen in een soodanigh postuur, dat wy de groote overmacht van hoogstged. sijn Kon. Maj. van Vrankrijck souden konnen resisteren en wederstaen, niet om eenige Conquesten of voordeelen op zijn Kon. Maj. van Vranckrijck te behalen, maer om te bewaren, 't gunt Godt Almachtigh ons had gegeven, en te recupereren het gunt ons met gewelt van Wapenen, sonder reden, afhandigh was gemaeckt: Dat wy daer in tot soo verre hebbende gereusseert, dat de H. Hertogen van Bronswijck en Lunenburgh tot Cel ende Wolffenbuttel, wetende de oprechte intentie van ons en van onse hooge Geallieerden, en siende, dat by een Decreet van het geheele Duytse Rijck was verklaert, dat zijn Kon. Maj. van Vrankrijck 't selve Duytse Rijck hadde geattacqueert, en dat de Leden van dien verbonden waren het hare te contribueren tot defensie van 't hooghgem. Rijck, sich by hoogstged. zijn Keys. Maj. als het Hooft, en de ver-

dere Leden van 't hoogstgem. Rijck hadden gevoegt,en haer vervolgens oock met ons ingelaten in een nader defensive Alliantie; dat zijn Churv. Doorl. van Brandenburgh ten selven eynde by hoogstged. zijn Keys. Maj. en ons insgelijckx zijnde aengesocht, en mede ziende, dat zijn Kon. Maj. van Vranckrijck de onderhandelinge van de Vrede t'eenemael had afgebroken, en datter geen hoope was, dat die weder om soude konnen werden geentameert, soo als dan hoogstged. zijn Con. Maj. van Vranckrijck tot noch toe niet en heeft konnen verstaen, des selfs Ministers op een Handel-plaets te senden, en dat het hoogstgem. Duytse Rijck meer en meer wierde geturbeert en gestoort, eyndelijk sich van gelijcken heeft laten disponeren, om sich by hoogstged. zijn Keys. Maj. en vervolgens oock by ons te voegen; en hoewel zijn Con. Maj. van Vranckrijck, en veel min zijn Con. Maj. van Sweden, geen redenen en hadde, om sich daer over tegens hooghged. zijn Churv. Doorl. te verbelgen, dewijl het Tractaet tusschen hoogstged. zijn Con. Maj. van Vranckrijck en zijn Churv. Doorl. op-gerecht, specialijck mede bracht, dat het de selve zijn Churv. Doorl. niet tegenstaende 't voorsz. Tractaet, vry soude staen, sich te mogen voegen by hoogstged. zijn Keys. Maj. en 't hoogstgem. Rijck, en dat ten tijde van het maken van 't Tractaet tusschen hoogstged. zijn Con. Maj. van Sweden en zijn Churv. Doorl. by een separaet Articul wel expresselijck was ter neder gestelt, dat als zijn Churv. Doorl. soude oordeelen, dat de Vrede niet soude konnen werden bevordert door minnelijcke wegen, het aen de selve als dan vry soude staen, soodanige party te nemen, als zijn Churv. Doorl. te rade werden soude; en dat hoogstged. zijn Con. Maj. van Sweden daer over met zijn Churv. Doorl. in geen rupture of verwijderinge soude mogen komen, schoon het oock soude mogen gebeuren, dat hoogstged. zijn Con. Maj. van Sweden en zijn Churv. Doorl. contrarie of geopposeerde partyen souden mogen nemen en kiesen; So hebben wy echter tot ons uytterste leetwesen gesien, dat die geene, die onsen Staet qualijck waren geaffectioneert, haer daer van terstont hebben geprevaleert, om de desseynen van hoogstged. zijn Con. Maj. van Vranckrijck voort te setten, en zijn Con. Maj. van Sweden meer en meer in des selfs partye te engageren, en alsoo alle hoope tot een eerlijcke Vrede t'eenemael desperaet te maken, en eerst directelijk zijn Churv. Doorl. en vervolgens mede ons en onse hooge Geallieerden op het lijf te vallen; ende alhoewel wy en onse hooge Geallieerden door alle wegen en middelen hebben getracht dat ongemack te mogen voorkomen, aenwijsende, dat zijn Churv. Doorl. hier in niet anders hadde gedaen, als 't gunt hoogstged. zijn Con. Maj. van Sweden aen de selve had gepermitteert en vry gelaten, en biedende aen zijn Con. Maj. van Sweden, tot securiteyt en meerder gerustheyt des selfs Rijcken, Landen, Luyden en Gerechtigheden, soodanige Tractaten, guarantie en versekerringe, als hoogstged. zijn Con. Maj. eenighsints soude konnen desireren of begeeren; soo en hebben wy en onse hooge Geallieerden echter daer op niets kunnen obtineren of verwerven, en hebben die geene, die desen Staet qualijk zijn geaffectioneert, meer hoogstged. zijn Con. Maj. van Sweden gepermoveert, om met zijn Leger in de Landen van zijn Churv. Doorl. te trecken, daer in eerst te logeren, en de Ingesetenen van dien tot sware contributien te obligeren, en die vervolgens Vyantlijck te tracteren en te handelen, alles alleen soo meer hoogstged. zijn Maj. aen ons schriftelijck heeft doen verklaren, om dat meer hoogstgem. zijn Churv. Doorl. sich in de partye van ons en van onse hooge Geallieerden begeven had, niet tegenstaende wy en onse hooge Geallieerden tot meermalen seer ernstigh hebben gebeden, dat het hoogstged. zijn Con. Maj. gelieven mochte de voorsz. Troepes uyt de Landen van zijn Churv. Doorl. te trecken en zich in Tractaten in te laten, tot wegh neminge van de geresene ongemacken; en nademael wy daer inne tot onse uytterste droefheyt door de practijcke van die geene, die ons qualijck zijn geaffectioneert, niet hebben konnen reüsseren, en dat wy soo wel in gevolge van de voorsz Tractaten met zijn Churv. Doorl. opgericht, als om onse eygen behoudenisse wille, niet en kunnen afwesen, om tot afkeeringe en reparatie van soodanigh vyantlijck gewelt, neffens zijn Churv. Doorl. te voegen, dewijle wy andersints niet alleen souden werden beschuldigt van ons gegeven Woort niet na te komen, maer oock oorsaeck souden zijn, dat onse andere Geallieerde, siende dat wy abandonneerden die geene, die alleen aen-getast werden, van dat zy haer met ons hebben geallieert, genootdruckt souden werden by tijts van partye te veranderen, om te ontgaen gelijcke ongemacken als hoogstged. zijn Churv. Doorl. alleen daer om heeft moeten proeven en uytstaen, en dat wy ons alsoo in korten souden zien ontbloot van alle onse Geallieerde, en geexponeert aen het welbehagen van onse Vyanden, die wel hebben getoont wat zy met ons en de goede Ingesetenen deser Landen voor hadden, als zy maer meynden dat zy tot haer voornemen souden hebben kunnen geraken. SOO IS'T, Dat wy ons hebben genecessiteert gevonden, nevens de andere onse hooge Geallieerde te declareren, soo als wy declareren by desen, den Oorlogh tegens meer hoogstged. zijn Con. Maj. van Sweden, lastende alle en een yegelijck, die het aengaen magh, de Landen, Luyden, en Ingesetenen van hoogstged. zijn Kon. Maj. van Sweden alomme te Water en te Lande vyandtlijck te tracteren en bejegenen, sonder dat wy echter hier door verstaen, aen yemant, wie het oock soude mogen wesen, te permitteren, maer verbieden ter contrarie wel expresselijck by desen, allen, wie het oock soude mogen wesen, de Trafficquerende Koopluyden, Onderdanen of Ingesetenen van hoogstged. zijn Maj. der selver Schepen, Goederen, Waren of Koopmanschappen, te Water of te Lande, eenigh hinder, letsel of empeschement te doen, of toe te brengen, op poene van te incurreren onse hoogste in-

indignatie, soo lange meer hoogstged. zijn Kon. Maj. gelijcke vryheydt aen de trafficquerende Koopluyden, Onderdanen of Ingesetenen deser Landen sal vergunnen, en alle de Commercie van wedersijts Ingesetenen haren cours vry en onverhindert laten houden. En ten eynde niemant daer van ignorantie pretendere, en een yder weten moge, waer na hy hem hebbe te reguleren; Ordonneren en lasten wy, dat het voorsz. Manifest sal werden gepublicecrt en geaffigeert alomme daer het behoort, en te geschieden gebruyckelijck is. Aldus gedaen en gearresteert ter Vergaderinge van de hooghgem. Heeren Staten Generael, in den Hage op den 15. Junij 1675. Was geparapheert, MATH. POMPE, vt. Onder stont, Ter Ordonnantie van de selve. Getekent, H. FAGEL. Zijnde op 't spatium gedruckt 't Cachet der selver Heeren Staten, in rooden Wassche.

Den Sweetsen Gesant Ehrensteen meenende / dat sijn tegenwoordigheydt nu in den Hage onnut soude zijn / besloot daer op te vertrecken / en versocht ten dien eynde van haer Ho: Mo: een Schip tot sijn overvoeringh na Hamburgh; 't welck hem wiert toegestaen: Doch voor sijn vertreck sijn Koninghs saken noch willende verdedigen / soo gaf hy den 24. deser aen haer Ho: Mog: sijn geschrift van afscheydt over / en socht daer in in 't breede te beweeren: Sijn Konings onschult, en des selfs arbeyt in de aengenomen bemiddelinge tot het verkrijgen van een algemeene Vrede, geduurende de geheele Handelinge. Hy verklaerden dieshalven, vermits hy zeyde, dat sijn Koningh dese aenseggingh des Oorloghs noyt verwacht, en veel minder verdient hadde, van wegen sijn Majest. voor Godt, voor de geheele Werelt, en voor dese beroemde Republijck, dat de selve met alle oprechtigheyt het Ampt van de bemiddelinge had bekleet, en gants geen oorsaeck gegeven, tot het groot aenstaende onheyl; dat het oock aen hem niet hadde gestaen, dat niet alleen de vereenigingh met desen Staet had vast gebleven, maer oock dat 'er een eerlijcke en algemeene Vrede was herstelt geworden: sijn Koningh vertroude dan, dat hoe de saeck mocht uytvallen, hy van alle verwijt bevrijt soude konnen blijven, als hem voor den selven Godt en de menschen van alle schult vry oordeelende. Hy Gesant badt dan aen Godt den Heere, dat deselve de voorige vrientschap wilde herstellen, vermits hy sey, dat sijn Coning met haer Ho: Mo: niet alleen in een gestaedige vrientschap, voor zoo veel zulcks niet belet wiert, wilde verblijven, maer oock gesint was alles tot vordering der Vredehandel en Westfaelse Vrede by te brengē. En vermits sijn dienst nu hier onnut was, had hy bevel sich soo lang na een andere Plaets te begeven, tot de strijdende partyen weder bewogen waren, om de Vredehandel te hervatten, als wanneer hy last had, sich ter selver plaetse te vertoonen. Voorts bedanckten hy haer Ho: Mo: ten hooghsten voor 't toestaen van Vrygeley, en een Schip, tot sijn overvoeringh na Hamburgh; doch versocht echter noch een Vrygeleybrief, waer mede hy sich onverhindert nae de Plaets, daer de handelinge in het toekomende soude vallen, soude konnen begeven, aldaer verblijven, en in alle voorval van daer weder te rugh keeren.

Vermits de uytrustinge van een Oorlogs-vloot was besloten / wierden den 25. deser by de Admiraliteyt te Amsterdam de volgende Capiteynen voor haer Esquadre daer toe verkooren:

Viçe-adm. de Haen,	't Schip Gouda.	Brederode,	de Vryheyt.
Cap. Middellant,	Steenbergen.	Tyloos,	de Wakende Boey.
Verschoor,	de Spiegel.	Andringa,	Het Groen-wijf.
Berckhout,	Oosterwijck.	Sittert,	Stadt en Landen.
de Jongh,	Provintie van Utrecht.	Noirot,	Leyden.
Gillis Schey,	Essen.	Uyterwijck,	Damiaten.
van Lier,	Leeuwen.	Jr. Jan van Abkoude,	de Eendracht,
de Graef van Stirom,	de Kraen-vogel.	van der Zaen,	Edam.
Megang,	Harderwijck.		

Cap. Noprot raeckte voor 't Lant den 2. deser weder slaegs met een Duynkercksche Kaper/ bemant met 14 stucken / 6 bassen / en 122 man / de welcke hy na eenige uren vechtens veroverde/ en in Tessel op sont; op de Kaper waren 10 a 12 dooden/ en 17 gequetsten / en in tegendeel had Cap. Noprot niet meer als 6 a 7 gequetsten. De Hollandtse Vloot van St. Ubes / beleyt van 4 Convoyers/ wiert den 7. deser in 't Canael van 3 Fransse Oorlogh-schepen en een Brander aengetast; in de eerste aenval/ vermits het mistachtigh weer was/ kregen zy de Schepen de Wolf en de St. Maria/ beyde van Medenblick/ van de welcke zy 't laetste in brant staken; een ander Medenblicker de St. Maerten raeckte op de Gom vast/ en bleef aldaer; met de overige quamen de Convoyers behouden in Duyns. Maer den 10. van daer t'zeyl gaende/ deden dese Fransse/ met 3 Kapers versterckt/ haer weder aen; dan wierden van de Convoyers soo onthaelt/ datse af mosten wijcken; wanneer dese Vloot geluckigh in de Maes en Texel binnen quam. Den Commandeur Binckes/ kruyssendt met eenige Oorlog-schepen by Hitlant / op de Oost-indische Retour-schepen/ ontmoete den 28. der voorledene Maent by Boeckenes het Schip de Vrye Zee voor de Kamer van Delft / den 17. November 1674. nevens 6 andere Schepen van Batavia naer 't Vaderlandt t'zeyl gegaen zijnde; van de welcke dit Schip na 3 Weken zeylens/ afgeraeckt was: Op den 12. January kregen zy Cabo d'Anguillas in 't gesicht / en ontmoete daer een Frans Oorlog-schip met 36 stucken/ met 't welcke zy 5 uren slaeghs raeckten; doch wierden toen van de Franse verlaten: Waer uyt zy vermoedende / dat haer meer Franse Schepen daer omtrent onthielden/ het niet dorsten wagen de Caep de bone Esperance aen te doen/ maer te rade wierden naer Brasil over te steken; zy quamen dan den 3. Maert voor Fernambuco/ vertrocken den 15. weder van daer/ en arriveerden alsoo / als gesegt is / den 28. Mey by den Commandeur Binckes. Hier uyt ontstont een gerucht/ als of de Caep by de Fransse in-genomen was/ maer dat verdween haest/ als korts daer aen een ander Schip / de Vryheyt genaemt/ by den selven Commandeur tusschen Hitlandt en Fairhil was gekomen/ met bericht/ dat het selve van de andere Schepen/ als de Macassar/ 't Sticht Utrecht/ Tidor / de Eendracht / en jonge Prins / daer by mede aen de Caep gekomen was 't Schip Middelburgh/ zijnde 't voorleden Jaer achter gebleven/ den 6. Mey door een Mist afgedwaeldt was omtrent de Terraneufse Bancken: Zy waren den 19. January aen de Caep gekomen / en den 13. February weder van daer gezeylt; hebbende alles aldaer in een goede stant gelaten. Waer op den Commandeur Binckes de Schepen/ naer Oost-indien gedestineert / die hy by hem hadde / haer Reys liet vervorderen. Op dese inkomende Schepen was den Heer Valckenier Commandeur: En geraeckten die alle dese maent in haer respective Plaetsen behouden binnen. Zy brachten de volgende Ladinge mede:

Generale CARGA, *ofte Ladinge van Seven Oost-Indische Retour-Schepen, zijnde den seventhienden November, Sesthien hondert vier en t'seventigh, van Batavia vertrocken, waer van het Schip de Vrye Zee, voor de Kamer van Delft, den vijfden Junij, Sesthien hondert vijf en t'seventigh in de Maes is gearriveert.*

5760 ps.

5760 ps. diverse Suratse Baftas, en Kust-Baftas.
1540 ps. Mamoedijs.
2900 ps. Bethilles Ternatanes.
15050 ps. Chiauters Deriabadijs.
7360 ps. divers Guinees Lywaet.
1500 ps. fijne gebleeckte Mouris.
3680 ps. fijne gebleeckte Parcallen.
1920 ps. fijne gebleekte en ongebleekte Salem-(pouris.
1980 ps. diverse Gingans.
560 ps. blaeuw Zeyldoeck van de Kust.
1800 ps. Suratse brede en smalle Tapechindos.
26 ps. diverse Dekens.
36840 pont wit Catoene Garen.
15350 p. Gommelack op Stockjes.
4640 p. Bengaelse Borax.
1380 p. geconfijte Mirabolanen.
608 p. Aloë Succatora.
155000 p. Malacx Tin.
874850 p. diverse gerafineerde Salpeter.
667265 p. Japans Koper.
471651 p. diverse Poeyer-suycker.
34186 catti witte Peper.
172400 p. fijne Ceylonse Caneel.
160621 p. Foelie ofte Macis.
420455 p. Giroffel-Nagelen.
412850 p. vette Noten Muscaten.
47760 stuckx geconfijte Noten Muscaten.
1416 p. diverse Moten Mauritius Ebbenhout.
347513 p. Sapanhout.
2139 ps. Diamanten.
800 ps. Garras.
133 ps. Palimbanghse Rottings ofte Kamer-matten.
468 p. Ars of Minerael-steen.
50 catti Toncquinse Muscus.
3705206 catti swarte Peper.

Met 't Schip de Vrye Zee kreegh men een volkomen verhael van de schrickelijcke Aertbevingh / die zedert eenige tijdt in en omtrent de Eylanden van Amboina had geduert; waer van wy alleen 't voornaemste sullen stellen:

Tusschen den 17. ende 18. October 1671. was door een stercke Aertbevingh op 't Eylant Uliassers anders Honimoa, niet alleen de Reduyt Velsen op Hatuane om ver gesmeten, maer oock de Fortresse Sorri Sorry weerloos gemaeckt, en 't Lant en Gebergte door 't neervallen van groote stucken ongelooffelijk beschadigt. De Strant van Hatuane en het Rif voor de Negory Paperoe was daer door onbequaem geworden om te vissen, en eenige weynige Menschen waren hier in omgekomen. Zedert dien dagh schudden dit Eylant een gantse Maent, en voort by wijlen een geheel Jaer. Op de selve tijt voelde men dit mede op 't Eylant Oma, de Pas Baguala, en 't Casteel Victoria, voornamentlijck op het laetste den 12. Julij 1673. wanneer onder schrickelijcke Donderslagen en Blixem-stralen eenige Muren om ver geworpen wierden, en den Donder en Blixem op de Schepen, daer ter Reede leggende, sloegh. Dit was echter niet te vergelijcken by de schrickelijcke Aertbevingh, die op den 17. Februarij 1674. de Landen van Leytimor, Hitoe, Missatello, Ceram, Boero, Manipa, Amblau, Kelangh, Bonoa, Honimoa, Nussalant, Oma ende andere daer om leggende Plaetsen, doch voornamelijck de 2 eerste, overviel, met soodanige schuddingh, dat veel niet anders dachten, of den grooten dagh des Heeren was op handen. De Klocken luyden op 't Casteel Victoria van selfs, en de Luyden, by malkander staende, vielen tegens den ander ofte omveer. 75 Chineesse Wooninghjes plotsten ter neder, daer onder 79 Menschen doot bleven, en 35 swaerlijk gewont wierden. Het Water swol over 't Lant, en in een oogenblik sackten 't weer wegh Men hoorde gedurigh een geluyt als van Geschut-schooten, 't welck geviel, om dat eenige Bergen op Hitu aen stucken sprongen, die daer onder verscheyde Menschen bedekten; doch echter wiert in 't opgraven noch een Sinees Kint aen de Borsten van sijn versmoorde Moeder levendigh bevonden, benevens meer andere, en een Papoese Jongen. Veel steene Gebouwen wierden gescheurt, en de Maleytse Kerck seer beschadigt, doch des niet tegenstaende bleef 'er maer een Mensch doot, en een gewont. Op Nacou in 't Latimorse Gebergte, raeckten oock 7 Huysen om veer, en onder andere viel een Clappus-boom tusschen een Man en een Vrouw, die saten en aten, sonder andere schade te doen, als dat de Spijs vermorselt wiert. Op Oma vielen 2 Bergjes van een Klip in Zee, en een Steen, so groot als 7 Man om armen souden, wiert van sijn plaets verset. De wegh tusschen Ema en Soya wiert op 23 plaetsen gescheurt, en 't Water sprongh aen strant door een op-geworpen gat soo hoogh in de lucht, dat het opstaende tuygh van de Schepen, daer ter Reede leggende, tegens een sloegh als een Ratel, en 't Geschut en de Ro-paerden van den Overloop wiert gelicht, en weer neer geset. Men verhaelt, dat een Slaef Christen zijnde, en van de Koster een uur voor dese Aertbevingh in de Kerck gesonden, om de Kaersen op te steken, verklaert had, met groote verbaestheyt op de Predick-stoel een Persoon, wit van aengesicht en handen, gesien te hebben, met een witte brandende Kaers in de rechter, en een Boeck, als een quartijn, in de lincker hant, even als of hy daer in las, hebbende swarte Klederen aen, die over de boorden van de Stoel nederwaerts hingen, met een Kroon van Doornen op 't hooft, welke Doornen yder ongevaer een halve Vinger langh, en doncker lazuurachtigh van couleur waren; doch wat hier van zy, laten wy aen 't oordeel van den Leser. Ter Kust van Hitoe waren kort voor 't Aerdtbeven in de lucht gesien 2 streken van anderhalf El breet, die even als een Huys tegens malkander op-

ftonden van Loehoe af tot Ceyt; waer op de Aertbevingh volgende, quam een schrickelijcke Zee-berg, die met groot gedruis van onder uyt de gront voort quam, stijl opgeresen, en verspreyde sich in 2 deelen over 't Lant, en de derde in zee, wegh nemende alle Boomen, Huysen en Menschen. In alle welke Aertbevingen 2322 Menschen, daer onder 31 Europianen, zijn gesneuvelt. Dit was in 't algemeen, doch sullen nu de voorvallen op de bysondere Plaetsen verhalen.

Op Laricque, Nussatella, en Orien liep 't Water seer diep op 't Lant, en trock alles na sigh, en onder andere een Vrou met een Kint van 4 Maenden, de welcke weder wiert gevist, doch sy verhaelde, dat als sy in Zee gesleept wiert, sy een Balck had vast gekregen, op de welcke 's middernachts mede een Slangh quam, die haer en haer Kint omvingh, doch de welcke sy eenige malen sachtelijck wegh stiet, tot dat de Slangh sich selfs om het Hout vast slingerde, en daer aen bleef, tot sy en 't Kint gebergt was. Op de Negory Lima borste 't Water voor de Redout met een groot gewelt op, en nam verscheyde Menschen wegh in Zee; doch een Slavinne Kint van een half Jaer out, wiert met 't ophouden van de Vloet noch onbeschadight op 't strandt schreyende gevonden. Op Ceyt was 't Water tot aen de Redouts-Vensters geklommen, en nam de Negoryen Ceyt, Lebelehu en Waßela geheel, en van Lain 6 Huysen wegh; daer op ontstont 's nachts weder een sware Aertbevingh, en volgde een seer fel gefluyt omtrent de Schilder-huysen, 't geen men oordeelde dat uyt een onderaertse damp voort quam, die geen openingh genoegh vont. Een Kint uyt de Negory Waßela wiert 3 dagen na de Aertbevingh in een Sagouboom noch levend gevonden. Op Hila, daer de Aertbevingh heftiger als op andere Plaetsen was geweest, liep 't Water tot aen de Gallery van de Fortresse Amsterdam, en nam al de Negoryen en ongemeen veel Menschen weg. Verscheyde Soldaten sloegen Armen ende Beenen om 't Canon, en lieten 't Water soo over haer lijf loopen, waer door se behouden wierden. Op Hitoelamma, Thiel en Mamala nam 't Water verscheyde Huysen wegh, doch op 't laetste geen Menschen. Voorts was het Landt op Hitoe aen de N. W. zijde door 't water uytnemend beschadigt, vermits 't selve daer tot de toppen van de hoogste Bergen, of 50 a 60 Vademen hoogh was gesteygert, met wegnemingh van de hoecken en steenige stranden. 't Geboomte tusschen Hila ende Lima, daer onder de Nagelboßen van jonge Boomen, wiert heel vernielt, en veel Kalck-ovens spoelden wegh. Het Landt van out Lebelehu versonck wel een Musquetschoots breette; gelijck mede veel andere Plaetsen, daer omtrent gelegen. Het water 't geen dese Landen overloopen had, was soo stinckent en vuyl, dat de Menschen, die daer in gelegen hadden, uyt de Modder scheenen gehaeldt te zijn, ende had sulcken kracht, dat yder, die het maer halver been beliep, voort most. Het liep oock 2 a 3 mael op en af, met soo grooten snelligheyt, dat men 'er geen oogh op konde houden; de eerste haer quam soetjes aen, de tweede smeet alles om veer, en de derde spoelden het wegh. De meeste Vaertuygen raeckten aen stucken of wegh, en de Vissen huylden, even of 't Menschen waren, 't geen men geloofde van de Caymans, die haer daer onthielden, geweest te zijn; dan de Vißen, die op 't Lant geworpen wierden, waren gants smakeloos, en mosten dieshalven weder wegh gesmeten werden. De Inlanders waren hier door soo verbaest geworden, dat se na 't Gebergte vluchten, en veele oock soo arm, dat sy des Compagnies bedorven en in Zee gesmeten Rijs opvisten, om te nuttigen; doch dit by den Gouverneur vernomen, liet hy goede Rijs aen de behoeftige uytdeelen. De Rivier by 't Fort Amsterdam en op Ceyt was door 't afvallen der Bergen heel onbequaem tot gebruyck geworden, en de 2 hooge Bergen van Wawani en Manusu hadden sulcke stucken afgeworpen, dat de loop van de Rivier gestopt was, en een Binne-meer had gemaeckt. Op kleyn Ceram had het Water de strant van Klip in Sant verandert, en een groot stuck van de hoeck Way Poeti was versoncken. 't Moorse Negorytje op Loehoe was met al de Praeuwen wegh genomen, en de hoeck Caboela van al sijn Geboomte berooft. De Huysen van de Oppaßers in Compagnies Sagou-bosch waren dryvent opgenomen, en in de Bocht Tanceno een Christen-kerck, en de helft van een Negorye, doch geen Menschen, verslonden. Op Boero, Amblau, Manipa, Kelangh. Bonoa, Oma, Honimoa en Nussataut, was de Aertbevingh mede seer hart gevoelt, en 't Water opgeloopen; hebbende tot Manipa 40 Huysen mede genomen. Op de Pas Bagzale en Banda gevoelde men 't selve, doch sonder schade. En aldus was het door dese gantse Provintie droevigh gesteldt, vermits dit noch niet ophielt, en den 6. Maij weder 2 sware schuddingen waren voorgevallen. Daer op sagh men 's avondts onder een groote slagh regen een groot vuur, onder smal en boven breet, 't geen t'elckens na de regen op-hielt, ende met de selve weder quam. Oock sagen 5 a 6 Soldaten den 10. Mey 's avonts na 't Oosten in de lucht, eerst een kleyne, en daer na een groote streeck, als bleeck vuur, die de gedaenten van Roeden hadden; den Hemel was aen die plaets klaer, maer de rest met dunne Regen-wolcken bespreyt. Men had van te vooren daer omtrent oock verscheyde Vuuren uyt de Lucht zien vallen, van gestalte met een Menschen Hooft Draeckxgewijse, en dan weder gelijck Fackels, nemende sijn loop uyt 't Oosten na 't Noorden. Boven alle dese Aertbevingen en Watervloeden regeerden dien tijt oock een seer dolle Koortse onder 't Volck, die 'er seer veel wegh nam: Invoegen in dat gewest niet als groote ellende te sien was.

Na de veroveringe van 't Casteel van Dinant, gaf den Koningh van Vranckrijck aen den Marquis van Rochefort bevel om de Stadt Hoey te belegeren, en sont dieshalven den Graef Bardi Magalotti, en de Marquisen de la Trousse en de Chaeseron, uyt sijn Heyr derwaerts; invoegen dese Marquis, ingevolge van dit bevel, noch den 1. deser met een gedeelte der Troupen, die voor Dinant gelegen hadden, voor Hoey quam: de

Stadt

Stadt, als van geen tegenweer, opende ylings haer Poorten, maer 't Casteel, daer eenen Monsr. Nigreili 't gebiet op hadde, stelde sich in staet van verdediging, soo dat de Fransen haer omtreck linien begonden te maken. Den 2. floegen sy een Schipbrugh beneden Hoey op, tot gemeenschap van de wijcken, en maekten 2 Beuckeryen op de hoogten, die 't gebiet over 't Casteel voerden. Den 3. begonden zy met een van die schrickelijk te schieten, en den 4. met de andere. 's Avonts wierden de loopgraven geopent. Den 5. 's middags liet Rochefort na de sijde van een der Toorens mineren, en de selve dag quam de Coning in 't Leger alles besichtigen. Den 6. de Mijne gereet sijnde, om te springen, dede Rochefort 's uchtens ten 10. uren 't Casteel opeyffchen: Waer op de Gebieder, geen ontset voor handen siende, en vreesende den aenstaende storm niet te sullen konnen uytstaen, noch dien uchtent verdroeg, op voorwaerde, dat de besetting, volgens krijgs gebruyck, soude mogen uyt trecken. Den selven avont wiert noch een van de Poorten der Stadt aen de Fransen overgegeven: En den 7. trock de besettingh met den Gebieder uyt het Casteel na Bon. Den Coningh onderwijl met sijn Heyr tot den 3. deser maent te Bonef gelegert hebbende, trock dien dag op, en quam te Tanne, nemende sijn verblijf op 't Casteel van Falais; alwaer den 4. de Luyckse Afgesondene by hem ter gehoor quamen, en de volhardinge sijner beschерminge versochten, 't geen de Coning haer toestont. Den 5. gelijk gesegt is, besag sijn Maj. 't Leger voor Hoey. Den 6. ontfong hy door twee Boeren bericht, dat het Casteel sich overgegeven had. Den 7. liet hy 't Casteel van Falais slechten, en gaf den 8. aen den Marquis van Rochefort bevel, dat hy Limburg soude belegeren. Den 9. trok sijn Maj. van omtrent Tanne op, en legerden den selven dag te Haudache. Den 10. quam hy te Romecour en te Freru, by Tongeren, en den 11. te Naye, anderhalf uur van Maestricht. Hier meende sijn Maj. tot het overgaen van Limburg te blijven, om op de Hollanders en Spaenssen te passen, indien die iets tot het ontset wilden voornemen, vermits dese plaets, die den Coning selfs voor sijn Leger uytgekipt had, van achtere met de Maes, en van vooren, met het Rivierken de Jeker, 't geen tot Maestricht liep, was bedeckt; invoegen dat by aldien daer beschanssingen voor gemaeckt wierden, den Coningh sijn Vyanden, zoo de Franse voorgaven, daer licht had konnen ophouden. Sijn Maj. liet ylings oock 2 vliegende Bruggen over de Maes slaen by Navaigne, om altijt daer over onderstant na Limburg te konnen senden. Den 12. waren zy alle beyde gemaeckt: Waer over den Coning dien selven dagh noch 10 Stucken Geschut uyt Maestricht voor Limburgh sont. Den 13. trocken den Prins van Condé, en den Hertog van Anguien, mede derwaerts. Den 14. sont sijn Maj. 6000 man na Navaigne, om de overgebleven Fortificatien heel te slechten. Den selven dag quam de Coningh te Maestricht, doch vertrock 's avonts weder naer sijn Heyr. Den 15. gaf hy gehoor aen een Gesandt van den Hertogh van Nieuburg. De Burgermeesters van Luyck quamen hem toen ook met de gewoonlijcke geschencken begiftigen.

Sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien in 't begin deser maent, sijn Heyr by Duffel in volkomen staet hebbende gebracht om op te trecken, soo quam den Hertog van Villahermosa den 4. deser by sijn Hooght. in sijn legerplaets, en hielt aldaer eenigh gespreck met hoogged. sijne Hooght. over den optocht, dewelck toen vast gestelt sijnde, keerde den Hertog weder na Brussel, en 't Heyr begon den 5. van daer nae Leuven op te breken; volgende sijn Hooght. selfs den 6. en quam dien dag noch te Leuven, nemende sijn verblijf in 't Collegie van van Dale. Den 8. trock den Graef van Montal-

te met de Spaensfe Ruyterye en Dragonders, sterck omtrent 7000 man, mede van omtrent Brussel op, sijnde verdeelt in 3 Brigaeden, daer van de 1. onder 't gebiet van den Graef van Egmont stont, en de 2 andere onder de Lt. Gens. Agurto en Velasco. Den Hertogh van Villahermosa volgde den 9. met al de overige Troepen, en quam den selven dagh noch by sijn Hooght. te Leuven. Onderwijl bleef den Marquis d' Offera te Brussel, om by 't afwesen van den Lantvoogt daer 't gebiet te voeren. Den 13. braken de Heyren van Leuven na Diest op: Van waer de selve den 15. na Peer, in 't Lant van Luyck, trocken, en soo over Weert na Roermonde, om Limburg te ontsetten, 't geen de Franse belegert hadden. Ten welken eynde ook den oversten Eppe, van sijn Hoogheyt en den Hertog van Villahermosa, na den Hertog van Lottharingen te Bon gesonden wiert, op dat des selfs Ruyterye, benevens die van Zel en Osnabrugghe, die 7 of 8000 man 't samen sterck waren, sich over de Maes by dit Heyr souden vervoegen, om alsoo tegens de Franse Ruyterye, die uyt 22000 man bestont, bestant te wesen: Gelijk dan oock dese Ruyterye, in 't midden deser Maent, te Mulheym over den Rhijn, met de Gierbrugge wiert geset, en onder 't gebiet van den Hertog van Lunenburgh Zel, en den Hertog van Hollsteyn, na de Roer naderde. Den Prins van Mamines, Lantvoogt van Gelderlant, van dese aenkomst bericht, deed aenstonts de Schipbruggen van Venlo te Roermonde brengen, op dat dees Heyren, daer over de Maes souden konnen trecken. Gelijck dan den 19. deser ter selver plaets oock geschiede, nemende sijn Hooght. sijn Legerplaets te Hinsberg en Wassenbergh; en conjungeerde korts daer aen met de Lottharingse en Lunenburgse Ruyterye by Gangelt, om soo op Limburgh aen te trecken, en 't selve te ontsetten; maer te vergeefs, vermits dese Plaets sich toen al had overgegeven, gelijck wy vervolgens sullen verhalen.

Den Marquis van Rochefort hebbende dan, gelijck geseyt is, bevel ontfangen, om Limburg te belegeren, liet het Regiment van Jonsac, onder den Heer van Maisonville, in Hoey, en begaf sich met sijn overige Volckeren en 't Geschut, over de Rivier de Ourte derwaerts. Den 10. quam hy met sijn Ruyterye en Dragonders daer voor, en deed de Stad toen ylings rontom besetten: De besetting daer binnen bestont uyt 2000 Krijgslieden en 500 Lantlieden, onder 't gebiet van den Prins Johan Francois van Nassouw; de Fortificatien waren vry wel, maer 2 hoogten, die daer dicht by lagen, voerden 't gebiet over de Plaets. Soo ras de Franse Ruyterye voor de Stadt quam, deden die van binnen een uytval, waer in aen wedersijden eenige doot bleven. Den 11. namen de Fransen 't Casteel Franchimont in besettinge, om haer Voeragiers te bedecken. Den selven dag quam 't Voetvolck onder den Graef Bardi Magolotti, voor de Stadt. Den 12. quamen de 10 Stucken Geschut van Maestricht in 't Leger, onder 't geley van den Marquis de Livry Sanguin, Vendrigh van de Bourgondise Waepenlieden. Dien dagh quam oock den Graef van Marsan, wegens den Coning in 't Leger, om de staet der zaken te vernemen. Den 13. quamen den Prins van Condé en den Hertog van Enguien, met 8 Esquadrons voor Limburg. Men had daer de voorige dagen besig geweest met de wijcken te verdeelen, en de omtreckbeschanssingen te maken; maer dese Prins aengekomen, beval, dat men aenstonts Beuckeryen soude maken, en tackebossen aenbrengen, om 't beleg te vorderen. Den 14. kregen de Fransen een Beukerye van 8 stucken vaerdig, en begonden daer heftig mede te schieten tot 's avonts; wanneer deselve door 't Geschut van die van binnen seer onbruyckbaer gemaeckt was. Echter openden de Fransen dien avont hare Loopgraeven, en vorderden haer wercken na 't Contrescarp, heb-

hebbende 'tRegiment van Piemont de wacht. De selve dag was ook de Marschalk van Crequi met een groot gedeelte van sijn Ruyterye, op des Coninghs bevel, in 't Leger gekomen, om als Generael onder den Prins van Condé te dienen; hy had het overige en sijn Voetvolck, onder den Ridder du Plessis te Mets gelaeten. Den 15. kregen de Fransе een andere Beuckerye van 8 Stucken vaerdig, daer sy soo vinnig mede schooten, dat te Aken en te Luyck de Glasen daer van dreunden. 's Avonts losten het Regiment van Picardyen dat van Piedmont af, ende vorderde, niet tegenstaende de steenachtige aerde, tot aen de voet van 't Contrescarp. 's Nachts maeckten zy daer oock een Logement. Den 16. 's uchtens logeerden zy op de Glacis van 't Contrescarp, en deden daer op 's middags den aenval; de strijt was heftigh van wederzijden, doch eyndelijck wierden de Fransse na een harde tegenstant, met verlies van eenige 100 man, daer van meester. Zy hadden daer voor 3 Beuckeryen, een van 4, en de 2 andere van 8 stucken, maer die van binnen bleven haer met schieten niet schuldigh, want 't bovenste van Rocheforts Tent wiert eens wegh genomen, en 2 Kogels vlogen door de selve, terwijl hy sat en at, die alle de Glasen weg namen, en eenige Bevelhebbers wonden. 's Avonts begonden de Fransse na de halve Maen, die voor 2 Bolwercken lagh, te mineren, ende sonden daer op dien nacht 't Regiment de Marine ende eenige andere Volckeren, tot 4000 man, in de Loopgraven, om te stormen; gelijk zy met de nacht deden: zy rukten dan eerst de storm-palen van dese halve Maen, die voor 't Bolwerck dicht aen de Poort lagh, uyt, en wierden eyndelijck, na een overgroote harde tegenweer, meester van de selve, met verlies van over de 600 man, daer onder een Collonel, 18 Capiteynen en 20 Lt. Van de Spaensse sneuvelden 'er oock wel 100. De Fransse maeckten ylings een Logement op dese veroverde wercken, en begonden toen na de Bolwerken te mineren. Den 17. 's uchtens begaf hem den Prins van Condé met den Hertog van Enguyen en den Marschalck van Crequi in de Loopgraven, om daer alles te vorderen, en verstont uyt eenige Gevangenen, dat den Plaetsvooght gesint was den storm af te wachten, en sich vervolgens in 't Casteel te verdedigen. Men seyde oock, dat Condé den selven hebbende laten af vorderen, om de Stadt over te geven, tot antwoort soude gekregen hebben, dat hy (te weten de Plaetsvooght) bereyt was alle ongemacken des Oorloghs, die sijn Hoogheyt hem soude believen toe te voegen, af te wachten, en dan soude beraetslagen wat hem te doen stont: Invoegen de Fransse dit vernemende, ende hoorende dat sijn Hooght. den Heer Prince van Oranje in optocht was, om de Stad te ontsetten, de Boeren van Franchimont op ontboden, om de Omtreck-beschanssingen te maken. Zy arbeyden oock yverigh, om de Stadt eerst te winnen, en deden ten dien eynde aen 'tBolwerk een tweede Mineur komen, en den 18. aen de Gordijn een derde. Den 19. trock den Prins van Condé na 't Leger van den Koningh, en liet de vordere sorgh van 't Belegh aen den Hertogh van Enguyen; de welke toen alles tot den storm deed vervaerdigen, en oock een oude Muur, die achter 't Bolwerck lagh, vinnigh beschieten, om datse de Spaensse niet tot een vertrek sou kunnen dienen. Den 20. liet desen Hertogh 3 mijnen springen, en na dat een Bres gemaeckt was, daer 15 man t'evens door konden, sont hy 't Koninckl. Regiment tot den storm. Van 3 tot 6 uren naer den middagh duurden den aenval, die treffelijck wederstaen wiert; doch de Fransse eyndelijck op de punct van 'tBolwerck door dringende, en een beschanssingh aen 't Bolwerk in krijgende, dreven zy de Spaensse daer uyt, niet tegenstaende die een Mijn hadden laten op-vliegen, en kregen hier den Lt. Gouverneur Bois-bernard en over de 100 Spaensse

gevangen. Van de Franse sneuvelden hier wel over de 1000 man. Den Plaetsvooght dus het gevaer van de Stad siende,en die niet langer houbaer oordeelende, liet de Trom slaen, om te verdragen; maer ondertusschen hoorende,datter ontset voor handen was, stelden hy voor, gelijck 't gerucht liep, na Krijgs-gebruyck uyt te trecken; dat de Regeeringh in de Stad sou blijven als voor heen, en dat dan een daer gevlugte Burgermr. van Luyk met hem mogt uyttrecken. Maer de Hertog van Enguyen dit leste niet willende toestaen, so wiert de Handelinge dien avont af-gebroken; doch de Fransse's anderen daegs weder alles vervaerdigende, om te stormen, en de Plaetsvoogt niet in staet zijnde, om het tegens te staen, soo wiert het Verdragh den 21. gemaeckt: Dat de besettingh met Wapenen, Reystuygh, slaende Trommels, vliegende Vaendels, Kogels in de mont en brandende Lonten, met 2 stucken Geschut en een Mortier soude mogen uyttrecken na Rurmonde. Den Plaetsvooght wiert toegelaten met sijn Vrouw ende Huysgesin nae Brussel te mogen vertrecken: En den 22. daer aen trock de besettingh uyt. In dit Belegh sneuvelden van de Fransse wel 3000 man, behalvens de gequetsten, die 2000 sterck alleen te Verviers lagen, en van de Spaensse wel 500.

Den Koningh van Vranckrijck met sijn Heyr ondertusschen by Maestricht gelegen hebbende, had den 18. deser, op 't bericht, dat sijn Hooght. over de Maes soude trecken, om Limburgh te ontsetten, sijn Geschut en Reystuygh door Maestricht doen passeeren, en toogh met sijn Heyr selfs den 19. over sijn 2 Bruggen by Viset over de Maes, legerende hem daer te Neuchasteau by Dalem, om sich tegens dese onderstant aen te stellen. Den 19. quam den Prins van Condé noch by hem. En den Hertogh van Enguyen sont hem den 21. 't bericht van de veroveringh; waer op men in des Koninghs Tent ylings het Te Deum songh. Sijn Majest. maeckte daer op tot Plaetsvoocht van Limburgh Sr. de la Levretiére, en Sr. du Roy tot sijn Stedehouder. Den 22. quam de Overigheyt van Limburgh haer onderdanigheyt aen sijn Maj. bewijsen. Den 23. trok den Koningh, hebbende den Hertogh van Enguyen met 9 a 10000 man te Limburgh gelaten, om die Plaets weder in staet van verdediging te stellen, over de Mase, en quam te Viset, waer hy bericht kreegh van de doot van den Hertogh van Savoyen. Den 24. trock hy na Tongeren, en legerde te Cunessem, een vierendeel uur van daer: En willende sijn voordeel doen met het afwesen van zijn Hooghts Heyr, sont hy den Hertog van Luxemburgh met 20 Esquadrons Ruyters, 2000 Voetknechten, en 600 Dragonders, met 2 stucken Geschut, en den Hertogh van la Fuelliade met 16 Esquadrons en 10 slaghordeningen, met 4 stucken Geschut, in Brabant. Den 25. bleef den Koningh noch te Cunessem, alwaer dien dagh den Hertogh van Enguyen weder by hem quam, hebbende 3 Esquadrons ende 4 slaghordeningen binnen Limburgh gelaten. Den 26. quam den Koningh te Kerckem by St. Truyen, en sont dien dagh den Prins van Condé en den Hertog van Enguyen noch met 10 Esquadrons tot onderstant van Luxemburg en la Fueilliade; welcke eerste zijn wegh door Thienen na Leuven genomen had, in 't gezicht van welke Plaets hy den 26. deser quam: 't geen daer binnen geen kleyne vreese veroorsaeckte, vermits 'er weynigh Besettinge ende Geschut binnen was. Den Hertogh van la Fuelliade, na dat hy zigh van St. Truyen versekert had, volgde hem na, gelijk ook den Prins van Condé en den Hertogh van Enguyen. Den 27. trok den Coningh selfs na Tienen, en dede daer omtrent alle het Koorn op-halen, en de Muren van Tienen en St. Truyen slechten. Den Graef van Montal quam ter selver tijt met 700 Ruyters en 500 Dragonders van Charleroy mede omtrent Brussel en Leuven; dewelke

daer rondsom, gelijk ook de Troepen van des Koninghs Heyr, 't platte Lant, selfs tot by Mechelen en Vilvorden, doorliepen, ende op verscheyde Dorpen de Boeren slecht handelden. Maer zijn Hooght. den Heer Prince van Orangie dese optocht der Franse vernomen hebbende, was ook den 23. te Rurmonde weder over de Maes getrocken, en nam zijn wegh over Weert en Peel na den Demer by Dieft, Sichem en Aerschot, om de Fransse daer in hun voornemens te verhinderen. Den Hertogh van Arenbergh kreegh toen bericht uyt Spangien, dat de Koninginne hem tot Groot Bailliuw van Henegouwen hadde verkooren. Den 25. deser was te Brussel ook den Oorlogh wegens Spangien tegens Sweden verklaert.

De Lottharingse Troepen, die door 't Westerwalt na Bon getrocken waren, togen in 't begin deser Maent door die Stadt over den Rhijn: Haer Hertogh quam ondertusschen te Ceulen, om met dien Keurvorst gespreck over eenige saken te houden, dan vertrock korts daer aen weder na Bon. De Troepen van den Bisschop van Osnabrug, 5600 man sterck, trocken in 't begin deser Maent mede te Rheeda over de Rivier de Lip na Ceuls-lant; Hebbende haren Bisschop met den Keurvorst van Brandenburgh te Neuhaus eenigh gespreck over den toestant der saken gehouden. De Lunenborgse Troepen, die uyt Swaben quamen, trocken in 't begin deser Maent over de Meyn, en soo voort door 't Westerwalt mede na Bon: den 9. deser passeerden zy te Limburgh over de Lahn, en quamen met den Hertog van Lunenburg Cell den 12. te Koningsteyn en de omleggende Plaetsen by Bon aen; van waer zy korts daer naer te Mulheym by Ceulen gingen legeren. Zy hadden 14 stucken Geschut by hun, en versochten met haer aenkomst van de Stadt Keulen hun noodige Levens-middelen voor Gelt; 't geen oock wiert toe-gestemt. De Osnabrugse Troepen quamen met haren Bisschop korts daer aen mede by Mulheym; wanneer aldaer tusschen dese Vorsten een onderhandelinge gehouden wiert, over de Brieven van sijn Hooght. van Orangie en den Hertogh van Villahermosa, die daer in versocht hadden, dat de Ruyterye deser Vorsten sich by haer Heyr tot het ontset van Limburgh soude willen vervoegen; gelijck dan oock aldaer toegestemt wiert: Waer op de Ruyterye, als voor desen gesegt is, over den Rijn trok, en na de Maes naderde; het Voetvolck bleef middeler wijl noch aen de andere zijde van den Rhijn, om in geval van noot, Ceuls-lant daer mede te konnen decken. Maer dewijl Limburgh ondertusschen was overgegaen, quam de voorged. Ruyterye weder na Ceuls-lant, en het Voetvolck onder den Gen. Major van Enden trock in het leste deser Maent over den Rhijn, om sich met dese Ruyterye weder te vervoegen. Den Keyserl. Afgesant Fischer in 't begin deser Maent naer Coesfelt by den Bisschop van Munster getrocken, sloot aldaer met de selve het Verbont ten vollen, doch op bekrachtigingh van sijn Keyserl. Majest. Men wilde, dat desen Bisschop aen den Heer Fischer omstandigh had verhaelt, op wat maniere den Franssen Afgesant Verjus hem met belofte van groote sommen gelt weder op de Franse zijde had getracht te brengen, of ten minsten onzijdigh te houden; maer dese poogingen vielen nu hier mede in duygen; vermits den Bisschop toen sijn Volkeren by Warendorp liet monsteren, en 3000 man daer van in Keulslant tot versterckinge der Bontgenooten besloot te senden, en de ovrige tot onderstant van Keurbrandenburg. Den Hertog van Hanover sont nu eenige Troepen na Eisfelt in Duringen, soo men meende, om dat in besettingh te nemen. Te Bon quamen dees tijt de Besettingen van Dinant en Huy, 't eerste 150 en 't andere 3 a

400 man ſterck; waer by hun noch 300 Keyſerſe uyt Lechnich vervoegden, om ſoo de Bontgenooten in dat geweſt te meer te verſtercken. De Magiſtraet van Ceulen weygerden toen aen die van Aken 't uyt-voeren van Koorn uyt haer Stadt derwaerts, met aendieninge, dat zy al 't Koorn, 't geenſe van daer hadden gekregen, aen de Franſſe verkocht hadden: Want in die Geweſten was zoo groot gebreck aen Graen, dat men te Luyck een halve Rijcksd. voor een Broot van 7 pont moſt geven: Waer over het gemeene Volck ontſtelt, eens een Koorenkoopers Huys geplondert hebben. Te Luyk was den 15. deſer den Cardinael van Bouillion tot groot Provooſt verkooren.

Den Keurvorſt van Ments, met het begin deſer maent van een ſware ſieckte overladen, ſtorf daer aen den 4. deſer. Hy wiert daer op den 6. ſonder eenige plechtigheyt ter aerde gebracht; en de verkieſinge van een naevolger, by het Dom-Capittel tegens den 3. Julij aengeſtelt. Eene Franſe partye uyt Trier, ſtack den 7. deſer het Dorp Weinsheym, by Creutsnach, na datſe het ſelve eerſt uytgeplondert hadden, in de brant. Een andere Franſe Troep van 312 Ruyters en Dragonders uyt Phlipsburg, ſloegh den 12. deſer een kleyn geley van Franckendael, daer den Coll. Spar 't opſicht over hadde; maer 3 Standaerden Ruyters, 2 Dragonders en 300 Voetknechten van den Paltsgraef op dit bericht hun na ſettende, troffen haer by een plaets, genaemt de Rheehutten, aen, en vielen op deſe Franſen ſoo dapper, datſe met verlies van eenige der hare in allerhaeſt door Spier na Phlipsburg moſten wijcken.

Den Grave van Montecuculi in 't leſt der voorleden maent, te Losheym, by Spier, ſich met het Heyr van 't Opperhooft Spork vervoegt hebbende, ging ylings de Schipbrug over den Rhijn beſichtigen; dewelcke hy in volkomen ſtaet bevonden hebbende, ſoo liet hy den 1. deſer ſijn gantſe Heyr daer over trecken, om op Turenne los te gaen; te Dudenhoven wachten hy noch 2 dagen na de Regimenten van Harrant, Gallas, en Trautmansdorf; maer den 3. bericht krijgende, dat Turenne by Rhinaw een Schipbrugge over den Rhijn liet ſlaen, om ſich aen d'andere ſijde te begeven, en duchtende, dat den ſelven ſich daer met de Troepen van den Keurvorſt van Beyeren ſoude ſoecken te vervoegen, dede hy den 4. deſer 's uchtens ten 4 uren, ſijn Heyr weder over deſe Schipbrug by Spier aen de andere ſijde trecken; en naederde toen met het ſelve na Straetsburgh. Den overſten Dunewalt, liet hy echter met 8 Eſquadrons by Spier, om op de Schipbrug en de Franſe in Phlipsburgh te paſſen; maer Turenne onderwijl den Rhijn gepaſſeert, kreeg deſen overſten bevel, om ſich met ſijn Volckeren weder by het Heyr te vervoegen; waer op de Schipbrugh na Manheym gebracht wiert. Den Marſchalk van Turenne, onderwijl den 6. 't bericht van dit optrecken bekomen hebbende, beſloot ylings van ſijn Legerplaets te Akenheym mede op te breken, en over ſijn Brug den Rhijn te paſſeeren: Hy brack dan den 7. van daer op, en quam den 8. 's uchtens met ſijn heele Heyr over de Brug aen d' andere ſijde van den Rijn; van waer hy ſchichtig Straetsburgh voorby treckende, noch dien ſelven avont ten 7 uren Wilſtadt, op de Riviere Kintzig gelegen, in-nam, en dede beſetten: Eenige Keyſerſe die hier in lagen, weken voor ſijn aenkomſt na Offenburgh, in welcke Plaets den Marquis van Baeden 2000 Kreytsvolckeren had geleyt, vermits hy beducht was dat de Franſen daer 't oog op hadden, om die Stad te verdedigen: Turenne ſont wel de Marquis van Vaubrun derwaerts, om te ſien, in wat ſtaet de Plaets was, maer die bracht hem bericht, dat de Stadt ſterck genoeg was, om een Belegeringh van veel daegen uyt te ſtaen; invoegen hy van ſijn voornemen afſtont, en ſich omtrent Wilſtat beſchanſte, om de Keyſerſe van Straets-

burg

burgh af te houden: Dese Post die Turenne hier in genomen had, was waerlijck van groot gewicht, vermits hy daer niet alleen, om de meenigte van Bossen en Moerassen, daer hy sich achter beschanst had, van de Keyserse niet kon aengetast worden, maer hun oock de gemeenschap met Straetsburg konde beletten, dewijl sijn Heyr van Wilstadt, tot omtrent Kehl, dicht by de Rhijnpas van Straetsburgh gelegert was. Maer den Gebieder van den Kehler schans, aen den Adjutant Generael van Turenne de gantse gelegentheyt van de plaets hebbende vertoont, wiert daer over gevangen geset. Ondertusschen was den Grave van Montecuculi met sijn geheele Heyr by Biel en Lichtenaw gekomen, omtrent anderhalf uur van Turenne, invoegen die, beducht, dat de Keyserse over den Rhijn na Straetsburg souden naderen, 600 Ruyters en 1000 Voetknechten, over sijn Schipbrug sont, om de Keyserse den overtocht te beletten; maer den Graeve van Montecuculi wel siende, dat de Fransen te sterck beschanst waeren, om hun in haer voordeel aen te tasten, trock den 13. van Lichtenaw, over Urlaf, na Offenburg, om de Fransen van haer Schipbrug te Rheinaw af te snijden; 't welck Turenne den 14. vernomen hebbende, soo trock hy den selven dagh met een stercke Troep na Urlaf, om de Keyserse te besichtigen; maer die toen al by Offenburg gekomen, deden Turenne van voornemen veranderen, vermits hy den 15. sijn Leger van omtrent Wilstadt, laetende daer in alleen 300 man, onder den Graef van Monclar, tot besetting, op brekende, sijn lincker Vleugel onder de Graef de Lorge, nae Ottenheym en Schutterwalt, dicht by sijn Schipbrug, dede naderen, om deselve aen die kant te beschermen: Hy selfs toogh met sijn rechter Vleugel nae Altenheym, om de Lorge, niet alleen in geval van noot, onderstant te doen, maer oock om de Keyserse de aenkomst na Straetsburgh te verhinderen: De tweede linie van dese rechter Vleugel legerden hy by Goltschir, om zijn Post by Wilstadt indien de Keyserse haer mochten omkeeren, daer mede te versterken: Dan Montecuculi den 16. van Offenburgh vertreckende, legerden dien selven dagh te Almswihr en Nonenwihr; van waer hy den 18. sijn legerplaets in de Abdy van Schuttern, een uur van Altenheym, nam. Invoegen Turenne, vreesende dat de Keyserse zijn Brug aen souden tasten, of sijn Heyr eenig gevaer toevoegen, terwijl hy om die te bewaren, sijn Leger wijt most verspreyden, bevel gaf, deselve van Rheinaw na Altenheim te voeren, gelijck zy oock sonder groote schade deden, vermits de Keyserse om de gebroken wegen, en de hoogte van 't water, niet bequaem by hem konden komen: Dan wanneer dese Brug by Altenheym quam, hadden zy groote moeyte om die daer op te slaen, dewijl den Rhijn seer hoog opgeloopen was. Dus bleven dese Heyren daer eenige dagen tegen den ander leggen, de Keyserse te Friesenheym en Schuttern, en de Fransen te Altenheym; alwaer de laetste groot gebreck aen Voeder voor de Paerden hadden. Turenne dede ondertusschen eenige Bruggen over de Riviere de Schutter slaen, om bericht van de Keyserse te hebben, maer een partye, die hy daer over sont, en de Keyserse Voeragiers meende wegh te nemen, wiert door 120 Croaten so bejegent, dat de Fransen met verlies van 80 man mosten wijcken. Men verhaelt van een Croaet, dewelcke sich soo dapper had gedragen, dat hy sich 14 mael alleen, onder 60 Fransen begaf, en daer soo schrickelijk onder hackte, dat hy yder reys, of yemant het hooft, of de arm affloeg, of midden doorhieuw: Hy zat op een schimmel, 't geen benevens hem so onquetsbaer was, dat de kogels daer op afstieten, en de degens braken. Doch Montecuculi bemerckende, dat hy aen die kant de Franse niet bequaem soude konnen aentasten, trock na dat hy Offenburg onderwijl had laeten versterckten, den 26. deser van

Schuttern

Schuttern weder op over Offenburg na Urlaf: Turenne hier van bericht, toog mede ylinghs van Altenheym op na Newmul, en quam den 28. te Boterſwihr, om de Keyſerſe van die kant mede te beletten na Straetsburg te komen: Van hier ſont hy den 29. den Graef van Montgeorge en den Marquis van Repaire, met 2 Eſquadrons Ruyters, en 300 Voetknechten nae Biſcheen, ſijnde een pas op de Rivier Holchen: Maer den Overſten Dunewalt hier van bericht, trock ylinghs met 800 Ruyters en 200 Dragonders derwaerts; 't geen de Franſe vernemende, weken zy in de Burgt van Biſcheen, leggende voor een Boſch; invoegen Dunewalt ſijn Dragonders van 't Paert doende ſtijgen, de Franſe in deſe Burght deed aentaſten, en verſtroyen; 300 Franſen bleven'er wel op de plaets, dan den Graef van Montgeorge, hoewel hy aen ſijn been gewont was, ontquam het met eenige andere Bevelhebbers en Soldaten; de Keyſerſe kregen'er 20 gevangen, en verlooren weynig van de haere, keerende met goede buyt weder te rugh in haer Heyr, 't geen dees geheele maent te Urlaf bleef leggen, gelijk oock Turenne met het ſijne te Boterswihr.

Sijn Keyſerl. Majeſt. deed dees tijt aen de Vergaderinge te Regensburgh door ſijn Gemachtighde vorigh aen-houden/ dat de Standen de ſchuldige onderſtant aen den Keurvorſt van Brandenburgh ten eerſten ſouden willen opbrengen/ op dat den ſelven Keurvorſt de vyandtlijckheden der Sweden konde af keeren: Gelijck dan ſijn Keyſerl. Maj. aen ſijn Veldtmarſchalck Cobb in Sileſien ten ſelven eynde bevel geſonden had/ om ſich met ſijn Troepen by den Keurvorſt van Brandenburgh te verboegen: En vermits dees Volckeren door Saxen moſten trecken/ liet den Keyſer aen den Keurvorſt de doortocht verſoecken/ gelijck oock dat hy ſijn 3000 verſprokene Volckeren daer by ſoude willen voegen. Niet tegenſtaende den Keurvorſt van Beyeren ſich noch ſtil hielt/ beſloot men aen 't Keyſerl. Hof 6000 man op de Grenſen van Bohemen te ſenden/ om op des ſelfs bewegingen te paſſen. Uyt Ooſtenrijck quamen nu veel Volckeren door Neurenburgh na 't Keyſerl. Leger/ de welcke tot vervullinge der Regimenten in dat geweſt geworven waren. Den Biſſchop van Aichſtadt trock toen van Regensburgh na Mentz/ om daer by de verkieſinge van een nieuwen Keurvorſt tegenwoordigh te weſen. Ten welcken eynde ſijn Keyſerl. Maj. oock den Graef van Sternbergh derwaerts ſont. Den Keyſer quam nu met het Mentziſe Dom-kapittel over een/ om 1000 man op ſijn koſten in Erfurt te leggen. Men nam dees tijt den Franſſen Graef Dampiere te Weenen gevangen/ om dat hy met des Keyſers Vyanden verſtant had gehouden. Den Heer Bottoni trock den 15. deſer als Keyſerl. Geſant/ met een ſtoet van 30 Perſoonen na den Muſcoviſen Czar. De ſtrooperyen der Turcken/ Huſſaren en Rebellen in Ongaryen bleven noch duuren/ waer in ſomtijts de een/ en dan weder de ander met goede buyt te rugh keerden.

Na dat de Sweden Locknits/ Bernauw en Britſen in de Landen van den Keurvorſt van Brandenburgh hadden in-genomen/ namen zy beſluyt/ om in Havel-landt in te breken. Den Lut. Gen. Wrangel ruckte dan met de Voortroepen en Dragonders voor de Stadt Nieu Rapin/ alwaer de Burgers ſich in 't begin wel tot tegenweer ſtelden/ maer ſiende de plaets niet te verdedigen/ gaven zy de ſelve over. Den Generael Mardenfelt/ die by 't afweſen van den Veltheer/ die te Stetijn gebleven was/ over 't Sweedtſe Heyr geboodt/ trock

on-

onderwijl na den Groenen-dam/ die hy mede nae eenige tegenweer veroverde: En vermits hy toen over de Vloet de Rhyn/en de daer omtrent leggende Marassen most trecken/ die niet wel te passeeren waren / sont hy den Gen. Major Welwich met eenige Regimenten Ruyters ende Voetknechten door een groot Moras/ en een onbekende wegh naer den Cremmisen Dam/ om die Stadt en 't Casteel te veroveren. Ter selver tijt wiert oock den Gener. Major Grootthuysen met 2000 Musketiers en eenige stucken Geschut na de Fher-bellinse Dam geschickt; gelijck den Gen. Major Stahl met eenige Troepen en stucken na Orangien-burgh: Alle welcke Plaetsen de Sweden lichtelijck in kregen/ vermits de Brandenburgse besettingen/ als te onsterck om die te verdedigen/ daer uyt na Spandaw weken. Dus hadden zy een gemackelijcke doortocht/om in Havel-lant te komen/en daer de Steden Nauwen/Brandenburg/ Ratenaw/ Havelberg en andere/ mede te bemachtigen/ vermits deselve gants onsterck/ en met geen besettingen voorsien waren. Ondertusschen den Veldtheer Wrangel te Stettijn wat van sijn onpasselijckheydt gebetert/ trock den 5. van daer na sijn Heyr/en nam sijn verblijf in Brandenburgh/ daer hy weder 9 dagen langh bedlegerigh geraeckte. Te Stettijn was gedurende sijn verblijf aldaer / een Geenerleyheydt tusschen de beyde Pomeren gesloten / waer by Stargard den 11. deser van de Sweden ontledight soude werden. De Sweden hadden middeler wijl 26. Standaerden Ruyters na Spandaw gesonden/ als wilden zy die Plaets belegeren; maer den Generael Somerfelt / die met een stercke besettingh daer binnen lagh / deed met sijn Geschut soo vinnigh op hun schieten/ dat zy haest wegh trocken/ latende eenige van de hare achter/ die de Brandenburgers gevangen in de Vestingh brachten. Op dit vermoeden van belegeringh hadden die van binnen de Voor-stadt af-gebrandt / op datse de Sweden niet te pas soude komen. De Hamburgse Post wierdt van de Sweden/ terwijlse hier omtrent lagen / van al sijn Brieven en gereetschap beroofst/ doch 't selve wiert naderhant weder gegeven. De Brandenburghse Boeren in de Oude-marck wierden onderwijl in de Wapenen gebracht / en onder Vaendelen verdeelt/ in de welcke in een groene Krans een Adelaer met een Scepter stont/ en boven dese Krans F. W. met dese woorden: Wy zijn Boeren van geringen goet, en dienen onsen genadigsten Keurvorst en Heer met onsen bloet. Den 18. deser quam den Veltheer van Brandenburgh te Reinsbergh/daer al de Ingesetenen uyt gevlucht waren; waer door't gevvel/dat een Bevelhebbers Knecht daer binnen in een ledigh Huys komende/ vier maeckte/en daer soo onvoorsigtigh mede te werck gingh/ dat het aen 't stroo quam; invoegen niet alleen dit Huys/ maer oock 't meeste gedeelte van de Stadt in de asse geraeckte en verbrande. De Sweden hielden ondertusschen niet de beste ordre in Havel-landt/ vermits de Soldaten de Boeren haer Vee ontnamen/ ende de Kercken/ daer de Ingesetenen haer Koorn in verborgen hadden / op-sloegen en beroofden: En vermits hier door in 't Sweetse Leger gebreck aen lijftocht ontstont/ dede den Velt-heer te Havelbergh een Magasijn oprechten / waer toe hy van de Stadt Brandenburgh 100000 pont Broot / en 400 Tonnen Bier begeerde / gelijck ook van andere Plaetsen na advenant. Hy vertrok ten selven eynde van Rensburgh over Rupin naer Havelbergh/ daer hy den 21. deser quam/ dan had het

meeste gedeelte van sijn Heyr te Brandenburgh gelaten. Van Havelberg sont hy 300 Ruyters na 't Adelijck Huys Platenburgh / om de 150 Brandenburgers / die daer op lagen / te overrompelen / en de Voorraet / die zy aldaer versamelden / na Havelbergh te brengen; maer zy wierden soo dapper onthaelt / dat zy weder te rugh moesten trecken. In desen staet stonden de saken / toen den Keurvorst van Brandenburgh met sijn Leger omtrent Maegdenburg quam.

Verhael van de Overwinninge van den Keurvorst van Brandenburgh op de Sweden in Havel-lant.

Den Keurvorst in 't begin deser Maent by sijn Heyr in Franckenlant gekomen, ende 't selve tot den Optocht vaerdigh bevonden hebbende, had sijn Reys door 't Sticht Fulda ende Duringen soo dapper voort geset, dat hy den 21. deser in en omtrent de Stadt Maegdenburgh aenquam, en 't Heyr den 22. aldaer van den langen Optocht wat liet uytrusten. Dan hier vernemende, dat de Sweden Havelbergh, Ratenaw ende Brandenburgh sterck beset hielden, en dreyghden in de Oudemarckse Landen te vallen, deed sijn Keurv. Doorl. aenstonts de Krijgsraet vergaderen. Zy overwogen, dat in geval den Vyandt van haer Optocht bericht kreegh, hy dese Plaetsen, soo sterck als hem mogelijck was, soude beset houden, om den Keurvorst de overtocht te verhinderen. Dat hy in tegendeel de Rivier de Elve aen de eene zijde soude vry hebben, en daer door lichtelijck de Rivier de Havel en des Keurvorsts Landen in sijn gewelt konnen behouden, vermits hy alle de andere overtochten en Bruggen over de Havel hadde laten afbreken. En dat, indien men dese Rivier hooger na de rechter zijde wilde overtrecken, den Vyant dan een vrye doortocht na de Oude-mark en Maegdenburgh wiert gegeven. Dieshalven besloot den Keurvorst een van dese 3 Plaetsen aen te tasten, en vermits Ratenaw toen 't slechste was beset, en 't middelste en bequaemste om de Sweden de gemeenschap met de andere 2 af te snijden, zoo wilde hy niet langer wachten met de uytvoeringh daer af in 't werck te stellen. Den Keurvorst had ondertusschen alle de aenkomsten, waer door de Sweden eenigh bericht van sijn Optocht konden krijgen, laten besetten, en gaf den 23. 's avonts bevel aen sijn Ruyterye, die uyt 5000 Mannen bestont, om met 800 Dragonders, en 1000 uytgekoorne Muskettiers, neffens 14 stucken Geschut, door Maegdenburgh over de Elve te trecken, en vermits het Voetvolk meer tijts van nooden had, om voort te trecken, als de Ruyterye, wierden zy op 46 Wagens geplaetst, in yder van de welcke noch een Schuytje met sijn toebehooren wiert geset, om haer bequamelijk over de Havel te konnen setten. Den Keurvorst volgde 's nachts ten 2 uren met den Veltmarschalck Dorfflingh sijne Troepen, en quam den volgenden dag met de Ruyterye te Parchem, 4 uren van Ratenaw; dan vermits de Wegen om de Regen seer diep waren, kon het Voetvolck, om de afgematte Paerden, die haer voort brachten, niet voor 's avonts laet daer by komen: Invoegen den Keurvorst beducht, dat de Sweden bericht van sijn Optocht hadden, ten opsicht dat den Oversten Wangelin 3 dagen te vooren met 6 Standaerden Dragonders in Ratenaw was gekomen, en korts voor des Keurvorsts aenkomst door dit Dorp een Bode was getrocken, die bericht had gegeven, dat de Brandenburgse na de Havel quamen, zoo sont hy den volgenden morgen 3 partyen uyt, een onder den Oversten de la Roche van 120 Ruyters en 30 Dragonders na Brandenburgh, daer de Sweden haer Hooft-legerplaets hadden; de tweede onder den algemeenen Adjutant Kanowsky van 50 Ruyters, na Ratenaw; en de derde onder den Oversten Lt. Strausz van 36 Ruyters na 't Adelijck

Huys

Huys Plauwen, met bevel soo verre te gaen, tot zy eenige kondschap van den Vyant kregen, en 't selve voor 8 uren 's morgens aen den Keurvorst te berichten; invoegen dat hy dit hebbende bekomen, soo als hy besigh was met ontbijten, en verstaende dat den Vyant in Ratenaw noch niet de minste kennisse van sijn aenkomst had, zo dede hy sijn Troepen soo schichtigh voort trecken, dat hy 's avondts omtrent een uur van Ratenaw in een Dorp quam, en vermits het Voet-volck en 't Geschut noch vry verre achter was, stelde sich den Keurvorst met sijn Ruyterye in een Bosch, om hun daer af te wachten. Hier quam den Oversten Lut. Strausz weder by hem, die een Sweetse Troep van 21. Ruyters had geslagen, 12 daer van neer gemaeckt, en 2 gevangen. Ondertusschen quam 't Voetvolck en 't Geschut aen, invoegen den Keurvorst aen den algemeenen Adjutant Kanowsky, (die toen weder gekomen was, en een naeukeurigh bericht wegens het overtrecken van de Havel gebracht had, ook op die Rivier 80 Schuytjes by een had laten brengen) en aen den Oversten Lut. Kann bevel gaf, om met 400 Muskettiers boven Ratenaw over de Havel te trecken, en aen de lantzijde de Stadt en de Poort te bemachtigen. Hy beval ter selver tijdt aen het Regiment Dragonders van den Veldtmarschalck Dorflingh de Havelbrugh en de Poort aen te tasten, en aen den Gener. Major Gotze en den Grave van Deenhof met de overige 600 Muskettiers op een andere plaets den aenval te doen. 's Avonts ten elf uren gingh den Optocht aen, dan men kon, om de onbruyckbare wegen, niet eerder als den 25. 's morgens met het aenbreken van den dagh voor de Stadt komen; wanneer den Veltmarschalk Dorflingh hem met weynigh Dragonders na de eerste kleyne Havelbrugh begaf, daer een Corporael en eenige Sweden de wacht hadden, die aenstonts vraegde, wat Volk? en als den Veltmarschalk zeyde, dat zy Sweden waren, die van de Brandenburgers vervolgt wierden, met versoeck, dat men hun in-laten soude, wiert sulckx geweygert, doch eyndelijck als den Veldtmarschalck hun toe-riep, dat hy 't soude weten te verantwoorden, wiert de Brugh neer gelaten, invoegen den Veltmarschalck met sijn Dragonders toen in drongh, en de Wacht datelijk neder maeckte, maer konde echter niet verder als tot de groote Brugh vorderen, vermits die tot de Valbrugh was afgebroken, die opgehaeldt was. Dus een Wapen-kreet in de Stadt ontstaende, wiert daer uyt vier gegeven, en den Oversten Lt. Uckerman, een Vendrigh, en eenige Soldaten gedoot. Maer hoewel de Brandenburgse ter dier tijt op de selve Plaets niet gevoeghlijck konden in-dringen, soo hadden den algemeenen Adjutant Kanowsky en den Oversten Lt. Kan aen de lantzijde ondertusschen echter soo veel gevordert, datse naer eenige tegenweer meester van de Poort wierden. Den Gen. Major Gotze en den Grave van Deenhof hrdden ter selver tijt aen de Water-moolen de Stadt in dier voegen aengetast, dat zy in het korte daer in quamen, en terstont de Havelpoort met gewelt op sloegen, de Valbrugh neder lieten, en de Brugh, daer de plancken afgenomen waren, met een sonderlinge behendigheyt weer op maeckten, invoegen den Veltmarschalk met sijn Dragonders en eenige Regimenten Ruyters in de Stadt quam, en toen na anderhalve uur tegenweer meester van de selve wiert. De Sweden hadden hun dapper verdedigt, invoegen het Regiment van den Oversten Wangelin, 't geen bykans alle uyt Finnen en Lappen bestont, hier voor 't meerendeel sneuvelde, vermits den Oversten Wangelin, sijn Gemalin, den Oversten Lt. 3 Capiteyns ende eenige weynige Krijgsluyden alleen gevangen wierden. De Brandenburgers kregen hier 6 Vaendels, en 2 Ketel-trommen, die alle den Keurvorst aengeboden wierden. In dese selve nacht was den Oversten la Roche in de Voorstadt van Brandenburgh in-gevallen, hadde aldaer 200 Geschut-paerden bekomen, en wat hy daer van niet mede konde nemen, laten dooden. Dese zegen was voor den Keurvorst waerlijck van groot gewicht, vermits den Sweetschen

Q 2 *Velt-*

Veltheer, die met 3000 man te Havelbergh was, hier door van 't Sweetse Heyr onder den Lt. Gen. Wrangel by Brandenburgh was afgesneden; invoegen den Keurvorst aen den Hertogh van Holsteyn, Opperhooft van 't Geschut, bevel sont, om met het Voetvolk, 'tgeen by Maegdenburg was blijven staen, na Ratenaw op te trecken, om met des selfs aenkomst dan de Sweden verder aen te tasten: Maer de Keurvorst den 26. 's morgens van den Oversten la Roche, die weder een Sweetse Troep van 60 Ruyters had geslagen, en van den Oversten Lt. Strausz, die den selven dagh mede een andere had geklopt, gelijck oock van de gevangens bericht, dat den Veltheer van Havelberg met sijn byhebbende Troepen na Rupin (van waer hy hem naderhant over Witstock na Pomeren heeft begeven) weeck, en dat 't Sweetse Heyr, onder den Lt. Gen. Wrangel van Brandenburgh en Britzerbe na Bernewitz, Oranjenburgh en Fehrbellin was opgebroken, sont hy 3 partyen onder den algemeenen Adjutant Kanowsky, onder den Oversten Lt. Henningh, en onder den Ritmeester Zabeltitz door onbruyckbare wegen voor uyt, om alle de doortochten, daer de Sweden door mosten trecken, bysonder te Fehr-bellin te ruineren en af te branden; gelijck zy dan, soo veel mogelijk, uytwerckten, en de Cremmisen en Oranjenburgsen doortocht met Lantluyden besetteden. De Keurvorst ondertusschen vreesende dat den Vyant te veel tijt soude winnen, indien hy naer sijn Voetvolck wachtede, en hem licht heel soude ontwijken, 't geen hem niet als seer onaengenaem konde zijn, besloot haer met sijn Ruytery te volgen, en tot stant te brengen. Hy dan hebbende God de Heer wegens de overwinninge van Ratenaw laten danken, en in die Plaets 500 Muskettiers onder de Graef van Deenhof gelaten, trok den 26. met sijn Ruytery over de Havelbrug, en quam 's avonts te Bernewitz, alwaer hy uyt oorsaek van een stercke Regen dien nacht bleef, dan trock met het aenbreken van den dagh weder op. De Sweden waren ondertusschen met haer Voortocht Nauwen doorgetrocken, eer den Keurvorst, hoewel hy hun met sijn Ruyterye op een volle galop na jaegde, daer by konde komen; soo dat hy haer Achtertocht, die uyt 1000 Ruyters bestont, door sijn Voortocht alleen konde doen aentasten; 't geen met sodanigen dapperheyt en beleyt geschiede, dat de selve, schoon een Sweetse slaghordeningh te Voet de doortocht by Nauwen beset had, over dese doortocht in groote wanorde most wijcken, met verlies van veel dooden, en eenige 1000 stuckx Vee. Aen de overzijde van dees doortocht plaetsten sich toen 't geheele Sweetse Heyr, en wierp daer een Beuckerye op; doch dit niet tegenstaende naderde den Veltmarschalck Dorflingh met sijn Dragonders, eenige Ruyters, en 3 stucken Geschut tot aen 't uytterste van den Dam, en plaetste daer oock in 't gesicht der Sweden sijn Volkeren. Men speelde dan met het Geschut van wederzijden op den ander, vermits het onmogelijck was sonder Voetvolck over desen Dam te komen, (die soo smal was, dat 'er maer 4 man t'effens over konde) terwijl de Sweden aen de andere zijde lagen. Dien dagh quam den Oversten Lt. Henning weder by den Keurvorst, die met sijn Troep van 100 Ruyters en 30 Dragonders een Sweetse van 160 Ruyters had geslagen, 50 neffens den Oversten Lt. daer van neer gemaekt, en eenige, daer onder den Baron van Linden, gevangen mede gebracht. Den Keurvorst ondertusschen niet konnende over den Dam by de Sweden komen, en oock niet konnende lijden, dat zy daer soo gerust bleven staen, dede noch dien selven avont 1000 Ruyters onder den Gen. Major Ludeke door een onbruyckbare wegh over de Rivier trecken, om sijn Vyanden soo van achteren aen te tasten, maer vermits de Rivieren seer hoog waren, en de Ruyters op veel plaetsen hare Bussen boven 't hooft mosten houden, en alsoo daer door swemmen, konden zy niet soo tijdelijck, als zy wel gewenscht hadden, by den Vyant komen, dewijl die desen nacht van dese doortocht na Fehr-bellin was geweken. Den Keurvorst den 28. 's morgens hier af bericht,

richt, volgde hun in alle spoet over desen Dam na, en sont den Lantgraef van Hessen Homburgh, die uytdruckelijck versocht had de Voortocht te mogen hebben, met 1200 Ruyters voor uyt, om sich met den Vyant in schermutselingh te begeven, op dat hy met de overige Troepen en 't Geschut lichtelijcker daer by soude kunnen komen. Den Lantgraef dan met sijn Troep op een harde draf voortrennende, kreegh hun eyndelijk in 't gesicht, en tastе haer door een Lantweer en Bos soodanigh aen, datse eenige dooden mosten achterlaten. Zy weken echter, dewijl zy een vlack Velt tot Fehr-bellin toe voor haer hadden, gedurigh in goede orde seer sterck derwaerts, latende haer Reystuygh voor aen gaen, sulckx dat de Troepen van den Keurvorst, die haer in een galop mosten volgen, seer vermoeyt wierden; dan zy waren door den ged. Heer Lantgraef soo dickwils aengetast, dat zy haer meenighmael mosten stil houden: Soo dat zy eyndelijck het sonder stryden niet siende te ontkomen, hun by 't Dorp Hackenbergh, een groot uur van Fehr-bellin, in goede orde en met voordeel op een hoogte plaetsten, en van daer met Geschut op de Brandenburgers, eer zy by malkander waren, en haer in slaghorde konden stellen, doch sonder schade, schooten. Voor het aengaen der strijt overwoog men, of het wel dienstig soude zijn de Sweden daer aen te tasten, mits zy 4000 Ruyters en 7000 Voetknechten sterck waren, en goet Geschut by haer hadden, oock op een voordeelige plaets gelegert waren, daer den Keurvorst hun niet als met groot gevaer kon aentasten, en die in tegendeel geen Voetvolck by hem hadde. Dan den Keurvorst niet gesint sijn Vyanden sich te laten ontsnappen, besloot tot de strijt: Men nam dan eerst een hooghte omtrent den Vyant in, daer eenigh Geschut, de Dragonders, 't Regiment Lijfwachten te Paert, en dat van den Vorst van Anhalt, in 4 hoopen, wiert geplaetst. Met dit Geschut schoot men gedurigh dwers in de Sweetse slagordeningen, sulckx dat die hier door groote schade lijdende, haer Voetvolk allengskens na haer rechter Vleugel deden trecken, om 't Brandenburgse Geschut te overmeesteren, 't geen zy te lichter oordeelden, om dat zy van de hoogte wel konden sien, dat den Keurvorst geen Voetvolck by hem hadde. Maer die haer toelegh bemerckende, sont den Lantgraef met 3 hoopen derwaerts, om sich aen de lincker hant omtrent een Eycken-bosch by dese 4 hoopen te plaetsen; maer de Sweden dit ontdeckende, sonden daer op ylings het Delwichse Regiment te Voet, voor desen genaemt het blaeuwe Duytse Regiment, met gevelde spiessen, neffens 't meeste gedeelte harer Ruyterye op dese 4 hoopen, en des Keurvorsts Regiment Dragonders, om die te verstroyen, eer de andere 3 hoopen daer by souden wesen, en alsoo meester van 't Geschut te worden. De strijt nam diesshalven toe, en de Brandenburghse Krijgslieden toonden wel dat zy in dese oeffeningh niet onervaren waren. Zy hielden dan den aenval der Sweden met groote dapperheyt en beleyt uyt, schoon zy veel minder in getal waren: Tot eyndelijck den Lantgraef met sijn 3 hoopen daer by verschijnende, de Sweden soo harden bejegeningh toe bracht, dat zy opentlijk na haer hoogte mosten deizen. Hier begon de strijt veel wreeder als voor heen; men sagh diesshalven de Troepen van dese en die zijde heen en weer drijven, gelijk de golven, nu met zich voort te zetten, en dan met te deizen; de plaets, daer de strijt geschiede, lagh vol dooden en gequetsten, en de strijders waren vol wreetheyt tegens malkander. De Sweden hadden warelijck groot voordeel, in datse een bequame plaets tot de strijt gekosen hadden, want behalvens datse in Ruyterye, Voetvolck en Geschut boven de Brandenburghse uytmunteden, hadden zy oock 't voordeel van de wint, 't geen in dusdanige gelegentheden gemeenelijck groote schade of nut plagh by te brengen. Zy hielden dan een geruimen tijt de felle indruck der Brandenburgers met een groote dapperheyt uyt, schoon die reeds tot de spiessen van 't Voetvolck genadert waren; invoegen men in langh niet kon oordeelen, wie

de overwinningh soude wegh dragen. Maer den Almachtigen Godt beliefde eyndelijck na een strijt van 4 a 5 uren, het voordeel na de gerechtige zijde te doen hellen, mits den Keurvorst de Sweetse rechter Vleugel in dier voegen deed aentasten, dat de selve in groote wanorde moest wijcken: En dit gaf soo groot voordeel aen hem, dat hy in volkomen sekerheyt der overwinningh gestelt wiert, want in dit geval wiert het Oostergottise Regiment te Paert, daer den Baron Wachtmeester over geboot, t'eenemael geslagen, en het Delwichse Regiment te Voet, 't geen uyt 1200 man bestont, in dier voegen overloopen en neer gemaekt, datter niet meer als den Major, een Cap. Lt. een Vendrigh, en 4 gemeene Krijgslieden af quamen. De Brandenburgers kregen alle de 8 Vaendelen van dit Regiment, 3 Standaerden, en een stuck Geschut. Men hout datter van de Sweden ongevaer 2500 Krijgslieden zijn gesneuvelt, behalvens de Bevelhebbers, en 200 gevangens. De gesneuvelde Bevelhebbers waren, den Baron Wachtmeester, Overste van 't Ostrogottise Regiment Curassiers, den Overste Lt. Molzan, die 't gebiet over 't Delwichse Regiment had, 3 Majors, 6 Ritmeesters en 10 Capiteynen. De gequetste waren in groot getal, daer onder noch veel hooge Bevelhebbers. Van de Brandenburgse zijde sneuvelden hier den Overste Morner, Overste Wachtmeester Warwitz, Ritmeester van Assenburgh, Ritmeester Schoenermagh, Ritmeester Borgstorf, eenige Lts. en Cornets, en omtrent 2 a 300 gemeene Krijgsluyden. De 4 Overste Lts. Straus, Sidow, Henningh, en Coller waren, beneffens verscheyde mindere Bevelhebbers, gequetst. In 't midden der strijt hadden de Sweden hun Reystuygh na Fehrbellin gesonden, waer heen zy oock in goede orde weken; 't welk haer niet belet kon werden, om dat zy van d'een zijde met een Maras bedeckt waren. Zy beschansten hun dan in Fehrbellin, en begonden de Bruggen weder op te maken, invoegen den Keurvorst, haer daer sonder Voetvolck niet konnende aentasten, dien nacht in 't Dorp Hackelbergh besloot te blijven. Men bemerckte klaerlijck dat de schrick de Sweden beheerde, want als den Veltmarschalck Dorflingh den 29. met 400 uytgekoorne Ruyters en Dragonders na Fehr-bellin getrocken was, om de Sweden te besichtigen, vernam hy dat het Sweetse Heyr dien nacht van daer was geweken. Zy hadden hier echter noch 2 slaghordeningen gelaten, de welcke op d'aenkomst van den Marschalk van daer vluchten, en 't Stedeken in brant staken, maer 't wiert van de Brandenburgers noch so tijdelijck geblust, datter maer 6 Huysen in de asse geraeckten. De Sweden lieten hier in noch 6 stucken Geschut, 22 Kogel-wagens, in de 30 Voorraet-wagens, en 2000 Reystuygh-wagens.

Dien selven dagh dede den Keurvorst met groote haest de Brugge, die de Sweden afgebroken hadden, weder vermaken, en bleef voor sijn Persoon in 't Dorp Linden staen. Den 30. na dat Godt de Heere over dese verwinninge gedanckt was, trock den Keurvorst over dese Brugge en Dam, om de Sweden te vervolgen, die na Rupin en Witstock geweken waren, alwaer op de wegh noch verscheyde achterhaeldt wierden, en eenige schermutsels voorvielen, invoegen men op de wegen tot Witstock toe veel doode Menschen, Paerden en andere saken vont, die de Sweden achter gelaten hadden. Den Keurvorst hebbende de Sweden dien dagh tot Rupin vervolght, brack den 1. Julij des morgens van daer weder op, en naderde na Witstock; van waer de Sweden seer onordentelijck gevlucht waren, achter latende noch eenigh Reystuygh, Dooden en Vee. De Stadt Witstock deed hy aenstonts besetten: En de Opperhoofden reden daer op selfs met een Troep van 200 Ruyters, in 3 hoopen verdeeldt, uyt, om aen de andere zijde van de Stadt het Velt te ontdecken; en vermits de Sweedtse achtertocht haer niet veer van daer in een hinderlaegh onthielt, en het gantse Velt kon oversien, begaven haer 6 hoopen, onder den Gen. Maj. Giese daer uyt, om de Brandenburgers te overvallen, eer zy van meer Troepen ondersteundt wierden: Maer die dit bemerckt hebbende, weken in goede orde na de Stadt, uytgenomen den Gen, Major Gotze, die sich wat te ver in het Velt had begeven, invoegen hy willende door een andere wegh weder na de Stadt keeren, in een Moras geraeckte, en daer, na dat sijn Paert onder hem doot geschooten was, selfs van de Sweden gevangen wiert. By de Brugh wierden noch 6 a 7 Ruyters door de Sweden doot geschooten, die toen voorts 30 Ruyters Knechts en Jongens aentasten, maer na dat die eenige onderstant bekomen hadden, gingen de Sweden deur. Den 2. Julij kreegh den Keurvorst bericht, dat de Sweden hun plotselijck in het Landt van Meckelenburgh begeven hadden, invoegen hy besloot, vermits men hun niet konde achter halen, sijn Ruyterye wat uyt te doen rusten, dewijl de Paerden in 11 a 12 dagen niet ontzadelt geweest waren.

Sijn Coninckl. Maj. van Denemarcken sondt dees maendt veel Troepen na Rensburg in Holsteyn/ om daer een Leger upt op te rechten: Veele meenden/ om den Hertogh van Holsteyn / die het Ploegh-geldt geweygert had op te brengen/ daer mede tot reden te brengen. Immers den Coningh quam in het leste deser daer by. Men sprack noch seer sterck/ als of 'er een Huwelijck tusschen den Coningh van Sweden en de Deensse Princes was gesloten/ 't welk eerst na 't maken der Vrede volvoert soude werden / vermits Denemarcken/ upt kracht der Verbonden met de Bontgenooten/ gehouden was sich voor hun tegens Sweden te verklaren; dan 't gevolgh sal 't upt-wijsen.

De Tarters bleven in haere strooperyen in de Ukranie noch al volharden/ invoegen sich wel 30000 menschen van 't platte lant na de omleggende Plaetsen begaven/ om van hun niet in slavernye vervoert te worden: Den Koning van Poolen dede dieshalven om haer tegen te staen/ universalien uptschrijven/ tot opbodt van de Ridderschap. Eyndelijck quam den Oversten Greben weder by den Koningh te Jaworow / die sich van Zlockzow derwaerts begeven had/ met bericht van den Cham / dat hy volle macht van de Ottomannise Porte hadde/ om met de Poolse Kroon te handelen/ en de Vrede te sluyten: Hy had oock schriftelijck belooft/ dat hy den grooten Gesant/ die aen hem gesonden soude worden / niet tegenstaende de Vredehandelinge niet na wensch mocht af loopen/ niet te rugh soude houden. Hy beloofde oock in 20 daegen sijn Benden niet te sullen laten strooppen / om af te wachten of de Coningh hem een Gesant wilde senden. Wegens de Vesting Caminiec had hy in 't minst niet verklaert/ maer seyde/ dat het genoeg was/ dat alles in sijn handen stont. Den Koningh verkoos van de Heeren Jaskolsky / Castellan van Kyow / Bidzinsky / des Kroons Wachtmeester/ den Heer Generael Koritsky / en de Heer Zbrozka/ Veltwijckmeester / om dit Ampt te bekleden/ en nae den Cham te te trecken; gelijck zy dan in 't lest deser maent deden. Den Cham trock onderwijl onder Caminiec/ daer den Ibrahim Bassa met 30000 Turcken by hem quam/ dog hielt ondertusschen sijn woort niet ten besten / vermits de Tarters noch even seer haer strooperyen aenrechten. Den Zierko/ die sich middelerwijl met sijn Zaporowse Cosacken by Mohilow bevont / beteugelde haer somtijts daer in/ vermits hy by die selve plaets 2000 Tarters aentreffende/ die in een seer diepe slaep versopen waeren/ deselve in dier voegen aentaste/ dat sy meest alle nedergehouden/ en van hare Paerden en buyt berooft wierden: hy verloste hier veel gevangen Christenen. Den Dimitrasko sloeg op de selve wijse by Sorigrod/ een andere Troep Tarters. Den Commandant van Braslow bericht / dat des Chams Soon/ met een stercke Troep derwaerts naderde / om die Plaets te overrompelen/ trock daer op upt/ en trof hun soo geluckig aen / datter veele Tarters / daer onder eenige Murzen/ sneuvelden / en des Chams Soon selfs gewont wiert; de overige ontquamen 't met de vlucht. Den Lemburghsen Lantschrijver en den Hokol / troffen oock eenige Tarters aen / die sy alle in de vlucht brachten: Maer den Kyasko kreegh de beste buyt / vermits hy een Turks geley sloeg/ 't geen na Caminiec trok/ en daer in 100 sacken met Leeuwendaelders/ yder van 500 stucks / vont. De Muskoviters gaven de Polen

nu weder hoop / dat zy hun met een sterck Heyr tegens de Turcken / als het de noot vereyschte / onderstant souden doen ; maer dese beloften waeren soo dickwils geschiet / dat de Poolen daer weynig in geloofden.

Den Fransen Gesant te Roomen / dees tijdt by den Paus ter gehoor sijnde / versocht upt sijn Konings naem / dat de aenstaende verkiesinge der Cardinalen door de Kroonen mocht wesen ; maer hy kreeg tot antwoort / dat de Paus daer in na sijn welgevallen soude doen : Den Cardinael Altieri wist onderwijl by den Paus soo veel upt te wercken / dat den selven den 27. der voorledene maent 6 nieuwe Cardinalen verkoos / en de Kroonen daer in gants voorby ging. Dese 6 Cardinalen waren dan / den Nuntius Marescotti in Spangien / de Nuntius Albrici by den Keyser / den Nuntius Spada in Vranckrijck / de Kamermeester Crescentio / den Hofmeester Rocci / en den Vader Thomas Houwart / Engelsman / Biechtvader van de Koninginne van Engelant. Men gelooft de dat dit de Spaense en Keyserse Gesanten aengenaem was / vermits anders Vranckrijck / indien de verkiesinge door de Croonen was geschiet / 3 plaetsen tegens haer yder 1 gehad soude hebben. Immers den Cardinael Nittart sey / dat hoewel hy gewenst hadde / dat sijn Coninginne daer mede deel aen gehad hadde / hy sich echter met de wille van den Paus voeghde. Maer den Gesant van Vranckrijck was te dapper ontstelt / en sont aenstonts een Courier / met dese tijdinge aen sijn Koningh : Hy wilde ondertusschen nergens by wesen / en vertrock op 't lant / ock verboot hy / geen licht tot vreugde aen te steken. Veel Cardinalen waeren mede niet wel te vreden. Den Cardinael Ottobona wilde daer in niet toestemmen. En den Cardinael Grimaldi / die voor de verkiesing sijn uptterst best gedaen had by den Paus en den Cardinael Altieri / om die op te houden / seyde opentlijk / dat de Pausen / eer dat sy tot de verkiesinge traden / alvoorens het goetduncken van 't Sacro Collegie plachten te vernemen / maer dat het selve nu in een Eeu herwaerts niet geschiet was ; maer hem wiert te verstaen gegeven / dat hy wel eer sonder soodanig goetduncken door Paus Urbanus Cardinael was gemaekt. Sommige Cardinalen betoonden sich geensijdig ; maer Barberino / hoewel veel anders gelooft hadden / gingh den Paus daer over begroeten / en voornamentlijck / om dat hy den Engelsman / die men voorgaf / dat in Engelant om de Roomse Godtsdienst veel hadde moeten uptstaen / tot Cardinael had gemaeckt. Andere Cardinalen betoonden oock haer vreugde ; en de Geestelijcken door gants Italien hebben om 't ongenoegen der Franse / niet na gelaten vreugde-vuuren daer over aen te steecken.

De Spaense deden noch al haer uptterste vlijt / om de haere in Sicilien met Volck te versterchen ; gelijck dan van Napels geduerigh Troepen derwaerts trocken. In tegendeel quam met 't begin deser maent de groote Franse Vloot te Messina aen / die 6000 Voetknechten en 1000 Ruyters op hadde / de welcke sy aenstonts aen landt setten : De Fransen sonden daer op 1000 man nae een Post Suizza genaemt / die de Spaense in hadden / om deselve te overmeesteren / maer sy wierden rustig afgewesen Inmiddels den Hertog van Vivonne / meenende door de Scaletta meerder geluck te behaelen / eenige Schepen voor de

Haven

Haben sont / om die van binnen aen die kant aen te tasten ; doch sy wierden in dier voegen aldaer onthaelt / dat sy met verlies van een Galjoot / en eenige volkeren weder mosten vertrecken / en twee van haere Galeyen waeren bysonder quaiÿck gehandelt.

De Koninginne van Spangien verkoos dees tÿt den Graeve van Melgar tot Opperhooft van de Ruyterye in Milaen. Den 27. der voorledene maent hielt men te Madrid een Stieren gevecht. Den Hertog van Schomberg geÿck wy laetst gesept hebben / in Catalonien ingebroocken / en voor Girona gekomen / dede den 28. der voorledene maent / het Fort Monjuis / dicht by dese Stadt / en beset met het Spaense Regiment lÿf wachten / in dier voegen aentasten / dat hy 't selve eyndelÿk na 5 stormen / en 't verlies van sÿn beste Volck / overmeesterden : Hy begaf sich daer op na 't Fort St. Lazaro / daer D. Pedro Rubi binnen lagh ; dan hier wiert hy nae eenige stormen soo dapper afgeweert / dat hy een stilstant van waepenen liet versoecken / om sÿne dooden af te halen. Op die selve nacht quam 't vuur door ongeluck in het Fort Monjuis / 't welk met alle die geene / die daer in waren / opsprong. Den Hertog van St. Germain / die op de eerste aenkomst binnen Gironne met 1300 Ruyters / en 1000 man te Voet was / en van daer met 800 Ruyters / na dat hy den Lt. Generael Carlos Tasso / Don Francisco de Velasco / en den Sergeant Major Cascar / daer binnen gelaeten had / geweecken was / quam ondertusschen met eenige onderstant daer omtrent ; invoegen den Hertog van Schombergh toen met verlies van over de 1000 man van daer weder vertrock / en de Belegering verliet.

Den 8. deser storf te Clermont / in Picardyen / den Heer Willem Lockart / Gesant van sÿn Maj. van Engelant / by den Koning van Vranckrÿck / in een ouderdom van 52 Jaer. Den 6. deser was te Parÿs oock overleden / Henrik / Graef van Clermont / Soon van den Hertog van Enguien. Men kreegh tot Parÿs nu oock bericht / van de doot van den Hertog van Savoyen / dewelcke op den 12. deser / te Turin / na 4 dagen sieckte was overleden. Hy ter Jacht gereden / en daer van vermoeyt / was sich in de Rivier de Poo gaen baeden / en vermits hy sich daer wat te ver in begaf / liep hy gevaer van te verdrincken / maer door sÿn wachten uyt gehaeldt / voelde hy sich toen gants niet qualÿck / en reet noch op een galop na Turin ; doch daer in rust geraeckende / kreeg hy een hevige koorts / die hem binnen 4 daegen in 't Graf sleepte. Hy liet een Soon van 9 Jaer out na / en had sÿn Gemalinne / by de minderjaerigheyt van sÿne Soon / tot Regente van Savoyen verklaert. Men nam in Vranckrÿck aenstonts den rouw over hem aen. De Hertoginne de la Valiere / hebbende een Jaer tÿts in 't Klooster der Carmeliten / de proef van die orde uytgestaen / en gesint sich daer vast in te begeven / soo dede sy den 4. deser te Parÿs / onder de naem van Suster Louise de la Misericorde / daer van belÿdenis in het selve Klooster in tegenwoordigheyt der Coninginne / en veel andere groote Juffers. De Coninginne deed haer 't swarte kleet aen ; den Aertsbisschop van Parÿs de plechtigheden / en den Bisschop van Condom de Predicatie. Des Konings Ge-

Gemachtigden gaven toen aen de Geestelijckheyt van heel Vranckrijck/ welkers afgevaerdigde te Parijs by malkanderen waren / des Konings begeerte te kennen / namentlijck dat zy 4 Millioenen en 500000 pont / souden op brengen ; 't geen dan by haer toegestemt / soo wiert den Abt van Grammont aen sijn Maj. gesonden / om hem dese Gift aen te bieden. Den Paus schreef toen aen den Koning/ wegens de verkiesing der nieuwe Cardinalen/ maer die was soo verstoort/ om dat hy in de selfde verkiesing was voorby gegaen/ dat hy dit schrijven niet wilde ontfangen/ noch geen handelinge met 't Roomse Hof houden / voor dat den Paus aen sijne Gesant d' Estree vernoeginge had gedaen. De Hollantse Bevelhebbers/ die te Vincennes gevangen saten/ hebbende haer los-gelt betaelt// wierden dees maent vry gestelt. Men verspreyde in Vranckrijck nu / dat den Koning met den Hertog van Nieuburg in onderhandelingh was/ om een Tractaet te maken/ waer by den Hertog wel de Souverainiteyt van sijn Plaetsen soude behouden /, maer den Koning soude daer besettinge inleggen/en sulcke Magasijnen mogen maken/als hy sou willen : Voor 't welke desen Hertogh 400000 pont renten/ om te verteeren in Vranckrijck/ soude genieten : En dat dan oock sijn Kinderen / die 14 in getal waeren / van den Coning souden gebeneficeert worden. Maer dit waren lichtelijck sulcke ontwerpen/ daer de Fransen geern het gevolg van hadden gesien. Men songh in 't lest deser maent voor de Conginginne te St. Germain in Laye/ het Te Deum, over de verovering van Limburgh.

't Parlament van Engelant begon dees maent met de uytgang der Pincxterdagen weder te sitten : Sy arbeyden eerst om den aenwas der Paperye in 't Koninkrijck te onderdrucken/en de Jonckheyt in de letteren en wetenschappen op te voeden. De lijst van de leden van 't Laegerhuys wiert toen oock gelesen/ om de namen te weten van die geene/ die niet tegenwoordigh waren / op dat deselve in de gewoonlijcke boeten vervallen te sijn / souden verklaert worden/ indien sy geen bequame ontschuldingen van haer af wesen wisten voort te brengen. Sy stelden dan dese leesinge noch 5 daegen uyt/ op dat de af wesende/ sich onderwijl daer by konden vervoegen. De twee Huysen hielden nu t'samen een onderhandelinge/ op de aenhoudingen van 't Laegerhuys/ over de bewaeringe van haer Voorrechten/ niet tegenstaende het Lagerhuys / aen yder van haer Leden verboden had/ om op 't beroep van 't Hoogerhuys daer te verschijnen/ en 't Hoogerhuys met haer Gerichts handelingen voort voer. 't Lagerhuys quam nu weder op de saeck van Lauderdale/ en besloot op nieus aen sijn Maj. op 't ernstighst te versoecken / dat hy van sijn Ampten ontbloot mocht worden. Het Hoogerhuys volharden onderwijl oock in haer beraetslagingen/ over de vorm van den Eedt / die de Pairs van het Koninckrijck souden doen. Doch ondertusschen beyde de Huysen / in de onderhandelinge / wegens haere Voorrechten niet hebbende konnen vereenigen / en 't gedingh tusschen een Lit van 't Hoogerhuys/en den Ridder Fogg Lit van 't Lagerhuys/die in de Tour geset was/ door 't Hoogerhuys voort geset wordende/ 't geen sy staende hielden/ datse mochten doen/ en 't Laegerhuys oordeelende het tegendeel/ soo deede het Laegerhuys 4 Rechtsvoorspraken/ die voor 't Hoogerhuys in dese saeck pley-
teden/

teden/ door de swarte roede gevangen nemen: het Hoogerhuys dit verstaen hebbende/ dede den 12. de swarte roede voor hun komen / en beval hem / dese Rechtsvoorspraecken weder in vryheyt te stellen; 't geen hy dan uyt haere last dede: Maer 't Lagerhuys hier van bericht / liet aenstonts den Ridder Norfolck/ haer Sarjant/ in versekering nemen / om dat hy dese Rechtsvoorspraken in bewaringe van de swarte roede gestelt / en niet voor haer gebracht had. Sy gaven ter selfder tijt oock bevel/ om deselve weder in verseeckeringe te nemen. Dus geviel't/ dat als den Ridder Seymour/ Redenaer van 't Laegerhuys / den 14. 's uchtens door de Zale van Westmunster gingh wandelen/ hy een van dese 4 losgelatene Rechtsvoorspraken/ Pemberton genaemt/ sag; invoegen hy hem door sijn Volck deed verseeckeren/ en pinghs oock de andere 3 opsoecken/ dewelke gebonden zijnde/ soo liet hy de selve alle 4 in de Tour brengen. 't Lagerhuys dit hebbende verstaen/ dede haer Redenaer/ voor sijn groote sorge in dese saeck / bedancken; maer het Hoogerhuys vol misnoegen hier over / deed daer op aenstonts den Sarjant van 't Lagerhuys mede gevangen nemen/ en sont yemant van de haere nae de Lut. van den Tour/ Robinson genaemt/ op dat hy dese 4 Rechtsvoorspraecken weder in vryheyt soude stellen; maer die suicks weygerende / soo begaf het Hoogerhuys sich by den Coning/ en versocht / dat sijn Maj. dese Lt. soude willen af/ en een ander in sijn plaets stellen; maer sy kregen van den Koning tot antwoort/ dat hy de saeck wel overwoogen hebbende/ niet konde bevinden/ dat den Lt. soude verdient hebben om afgeset te worden / vermits hy in dese gelegentheyt het Hoogerhuys niet gehoorsaemt had: En alsoo hy met leetwesen sagh/ het verschil tusschen bey de Huysen / soude hy sijn uytterste best doen / om te betoonen/ dat hy noch aen de een noch aen de andere kant sydigh was. 't Laegerhuys besloot daer op aenstonts sijn Maj. ootmoedig te bedancken. En vermits 't Hoogerhuys nieuwe dingtalen tegens de Lt. van den Tour/ voor de vryheyt van de 4 voorsz. Rechtsvoorspraken/ begon aen te vangen/ gaf deselve suicks aen 't Lagerhuys te kennen/ dat hem daer op in sijn bescherming nam. Den Coningh wel siende/ dat uyt dese verschillen niet goets konde voortkomen/ dede ondertusschen sijn uyterste best / om hun met malkander te doen verdraegen / en ontboot ten selven eynde beyde de Huysen in 't Banquet-huys / alwaer hy haer seyde / dat hy meende/ dat die geene/ die dese oneenigheyt veroorsaeckten/ geen Vrienden van de Regeeringe ofte Godtsdienst waeren/ maer wel die geene/ die het Rijck in verwerringh trachteden te brengen; invoegen dat hy geern soude sien/ dat dese verschillen afgedaen wierden: Doch dese aenmaningen waeren te vergeefs/ vermits yder Huys te seer op sijn Voorrechten bleef staen: Want 't Laegerhuys nu oock een geschrift op maeckte/ van inhout/ dat by aldien yemant/ die haere Voorrechten brack / door haer bevel wiert gevangen genomen / hy door geen macht/ welcke het oock mocht wesen/ dan alleen door haer gesagh en toestemminge weder in vryheyt soude mogen worden gestelt. Dieshalven dan quam sijne Majesteyt / vreesende dat door dese verschillen / meerder onheylen in 't Rijck mochten komen te ontstaen / den 19. deser in de Coninckliycke kleederen/ en de Kroon op 't Hooft/ in 't Hoogerhuys / en ontboot aldaer mede het Laegerhuys / ende nae dat hy 5 bysondere Geschriften hadde toegestemt/

stelde hy het Parlement/ tot den 23. October aenkomende / door het volgende vertoog uyt.

MYn Heeren en Edelen. Ick meene dat ick genoegsame getuygenis aen de Werelt gegeven hebbe, dat het aen mijn zijde niet heeft ontbroken in mijne betrachtingen, om een volle vernoegingh van alle mijn Onderdanen te verkrijgen, in de beyde stoffen van den Godsdienst ende eygendom. Ick heb Uw niet alleen by Uw eerste t'samenkomst tot dese overwegingen genoodight, maer ick ben oock sorgvuldigh geweest, dat in de geheele sittingh Uw niets, 't geen mijn eygen raeckt, daer in soude verhinderen. Boven dien, gelijck mijn voornemen alleen streckte, dat des selfs stoffe de verkrijgingh van goede Wetten soude wesen, soo heb ick alreets, tot des selfs winst, veel langer gewacht als ik van meeningh was, en ick soude wel vernoeght geweest zijn in mijn verwachtingh volhart te hebben, indien 'er eenige hoope van een goet besluyt was overgebleven. Maer ick moet bekennen, dat de quade voornemens mijner Vyanden de goede middelen, die ick my van wegen mijn Volck hadde voorgestelt, zijn te boven gegaen. En dese ongeluckige verschillen van mijn Parlement zijn tot sulk een hoogte gegroeyt, dat ick geen bequame middelen vinde, om de selfde te eyndigen, als de selve uyt te stellen. Het is met groote onwilligheyt, dat ick dese noodigheyt moet gebruycken, vermits ick alsints van meeningh was, maer een uytstel van eenige dagen te doen, om sulcke Geschriften te behoeden, die noch ongeeyndight zijn: Maer ick verhoope, dat door dees middelen de tegenwoordige gelegentheydt van de verschillen zijnde wegh genomen, ghy naderhant soo sorgvuldigh sult zijn, dat ghy geen nieuwe middelen sult opsoecken, noch de oude weder ophalen. Ick meene Uw tegens de Winter hier weder te ontmoeten, en hebbe aen den Heer Zegelbewaerder bevel gegeven, Uw tot den 13. October aenstaende uyt te stellen.

Den 8. deser wiert sijn Majesteyts Geboortendagh met alle bedenckelijcke vreugde gevierd. Den Prince van Nieuburg in't begin deser maent in Engelant gekomen/ wiert van den Coning met alle eere/ die een Prins van sijne geboorte toequam/ onthaelt: Hy ging korts daer aen de hooge Schoole tot Oxfort besichtigen/ alwaer hy op een gelijcke wijs als den Prins van Toscanen/ toen die daer was/ wiert ontfangen/ en met de eernaem van Leeraer in de rechten begiftigt; en wiert daer ook met het Geschichtboek van die hoge School in 2 stucken kostelijck gebonden/ en met veel koopere platen verciert/ vereert. Den Vryheer van Bergeyck vertrock nu/ wel vernoeght/ van Londen / naer dat hy sijn afscheyts gehoor van sijn Maj. genomen had / weder nae Vlaenderen. In tegendeel quam de Ridder Temple den 21. deser uyt Hollant aldaer. Sijn Maj. nam toen oock den rou aen / over den overleden Hertogh van Savoyen/ en noemde de Heer Greenvil/ om by de Hertoginne Weduwe de condoleantie af te leggen. Vermits den Spaensen Gesant Don Pedro de Ronquillo/ geklaegt had/ dat verscheyde Engelse Kooplieden / tot nadeel van de opgerechte Verbonden / aen de Messineesen allerhande levens middelen brachten/ gaf den Coning in 't lest deser maent daer tegens een scherp Gebodt uyt. In 't Canael vertoonden sich nu eenige Turckse Roovers/ die daer 2 a 3 Sweetse Schepen naemen / en 130 Christenen gevangen kregen. Zy troffen wel Engelse Schepen aen / maer om het opgerechte Verbont tusschen de Engelse en haer landaert/ lieten sy die weder vaeren / uytgenomen/ dat sy eenige lijftocht van haer namen/ daer sy groot gebreck aen hadden. Dese maent viel tusschen de Engelse en Franse in 't Canael eenig verschil voor/ wegens 't strijcken van de Vlag/ 't geen in deser voegen geschiede: Een Engels Oorlogschip/ genaemt de Cambridge/ daer Capiteyn Herbert 't gebiet op hadde / ontmoete omtrent Nesse 6 Franse Schepen / daer van 2 van 50 tot 60 Stucken / en een met 26 Stucken voorsten was; de andere waeren Branders; en vermits 5 van haer Duytse Vlaggen/ en eene een Engelse op hadde/ en na hem toe seylden/ deed hy

een

een schoot op haer / invoegen sy de Duytse Vlaggen afnamen / en Franse opstaecken : Hy was te lywaert/ en by hun komende/ vraegde / waer om sy niet streken ; daer sy op antwoorden/ dat sy Franse Schepen waren/ die niet streeken ; 't geen dese Engelse Capiteyn andermael dede schieten : Doch de Franse Admirael deed insgelijcks/ en hielt syn topzeylen staen / en een ander Frans Schip gaf de Engelse voort de laeg ; waer na sy voor wint van hem af seylde. De Engelse Capiteyn hier over verstoort / liep in Engelant in/ en klaeghden daer 't selve aen den Koningh / versoeckende oock meerder Schepen / om dese Franse op te soecken/ en tot reden te brengen/ vermits hy meende / dat de eere van Engelant daer door benadeelt was : Den Koning dit insgelijcks niet wel opnemende/ dede daer over aen 't Franse Hof klagen/ en vernoeginge versoecken ; 't geen den Koningh van Vranckrijck oock toestont/ en sont bevel aen sijn Capiteyn Pannetier / die dit bedrijf had gedaen / om in Engelant te trecken/ en daer aen den Koningh vernoeginge te geven / gelijck oock geschiede. Noch dorsten de Fransen in hare Gasette wel seggen / dat het geen van haere Schepen geweest hadden/ maer Hollanders die dit bedrijf hadden uytgewerckt / en soo sy voorgaven/ om Engelant met Vranckrijk in Oorlog te wickelen; maer de valsheyt van dit voorgeven/ wiert door 't geven van vernoegingh / wegens Vranckrijck aen sijn Maj. van Engelant genoegsaem bekent / en het is wel te dencken/ dat by aldien zy in een soo bekende saek soo grof de waerheyt durfden ontkennen/ sy in andere/ die min kunbaer konnen worden / en haer tegen gaen/ deselve wel sullen sparen. Omtrent half Junij quam 't Schip Berkeley Casteel / van Bantam / in Engelant/ met bericht/ dat Cocsinga/ Prins van Formosa/ wel 4 Provintien in China had in genomen.

JULIUS 1675.

DEn Munstersen Afgesant Termeulen quam in 't begin deser maent weder in den Haege / en hielt daer met haere Ho: Mo: Gedeputeerden verscheyde onderhandelingen/ waer in de noch overgebleven saken ten vollen afgedaen wierden. Men zeyde/ dat hem toen op 't versoeck van de Keyserl. Gesant toegelaten wiert / om benevens de Ministers van de andere Bontgenooten mede in de onderhandelingen / wegens de gemeene saeck te verschijnen / vermits de bekrachtiging van 't Verbont tusschen sijn Meester en den Keyser reets te Weenen was aengekomen/ en den Marquis van Grana last hadde/ om de uytwisselinge te doen. In 't begin deser maent was oock de Spaense Gesant Don Emanuel de Lira / van Brussel in den Hage aengekomen. In tegendeel vertrock de Heer Heemskerck / wegens haer Ho: Mo: van daer na Brussel/ om als Extraordinaris Afgesant by den Hertog van Villahermosa te verblijven. De Deense Afgesant de Heer Heug van sijn Koning bevel gekregen hebbende/ om na de Keurvorst van Brandenburg te trecken/nam toen van haer Ho: Mo: sijn afscheyt/en maeckte haer met een geschrift bekent/ dat sijn Koning echter be-

beslooten had/ een gewoone Secretaris in den Hage te houden/ en daer toe upt gekoosen had / de Heer Jaques Henry Pauli / die dat Ampt by hem en syne voorganger lang had bedient. De Heer Coenraet Klinck vertrock in het lest deser maent wegens haer Ho: Mo: nae den Grootvorst van Moscovien / en nam 24 schoone Paerden wegens syn Hooght. mede/om die aen de selve Vorst te vereeren. Haer Ho: Mo: verboden toen op nieu eenige eetwaren of levensmiddelen/ tot den laetsten September/ na't lant van Luyk of Gulick te brengen. By de Grave wiert nu een vliegent Leger onder Prins Maurits by een gebracht/ tot het welcke 15 a 16 Regimenten bevel kregen/ om hun upt de besettingen derwaerts te begeven. Met de uptrustinge van de Zeevloot wiert dees tijt soo dapper gevordert/ dat de Schepen van Amsterdam / in Tessel by na vaerdig geraeckten/ om upt te loopen / en hun by de Schepen upt de Mase te voegen: De Heer Lt. Admirael de Rupter / die hier het gebiet over soude hebben/ trock den 17. deser van Amsterdam na den Hage/ en nam daer in 't lest deser maent van haer Ho: Mo: syn afscheyt / om na Rotterdam te trecken/ en sich met de Schepen/ die in de Mase vaerdig lagen/ in Zee te begeven. Haer Ho: Mo: schreven den 25. deser een Danck en Bededagh upt / tegens den 7. der aenstaende maent Augusti / in plaetse van de gewoonlijcke Vast en Bededag/ die als dan stont gehouden te worden/ om Godt den Heere ten selven dage te Loven en te Dancken voor syn sonderlinge genaede en zegen / aen den Heer Keurvorst van Brandenburg / bewesen in 't verleenen van soo heerlijcke overwinningen/ tegens de Koning van Sweden en 't Sweetse Heyr.

Den Coningh van Vrankrijck in 't lest der voorledene maent met sijn Heyr by Tienen gelegert, en van daer door sijn Troepen 't heele platte lant by Leuven, Brussel, en Mechelen, hebbende laeten afloopen, besloot met het begin deser maent, weder van daer na St. Truyen op te breken, soo om dat hy geen kans sag, om op Leuven, of Leeuwen, in welke beyde Plaetsen, eenigh onderstant van Volck gekomen was, yets uyt te rechten, als om dat sijn Hooght. en den Hertog van Villahermosa den 28. der voorledene maent, alleen met de Ruyterye en Dragonders van Peer vertrocken, en by Sichem op de Demer gekomen waeren. Hy brack dan den 1. deser maent van omtrent Tienen op, en legerde hem by St. Truyen. Invoegen den Hertogh van Villahermosa, om sijn voornemen klaerlijcker te ontdecken, den Sergeant Major Massiette, met 150 Ruyters uyt sont; dese trof dan 't geluck, dat hy met 40 Geschutpaerden weder te rug keerden, en bracht bericht, dat de Franse na St. Truyen trocken. Dit bedrijf gaf hem zulcken achting, dat den Hertogh van Villahermosa, hem noch andere 150 Ruyters, onder 't beleyt van sijn Broeder den Coll. Massiette, toevoegde, om meerder voordeel op de Fransen te halen. Dese beyde Heeren Massiettes, sich dan binnen Leeuwen bevindende, namen besluyt, om eenige afgescheyde Troepen Fransen, indien zy gelegentheyt mochten vinden, aen te tasten, en versochten dieshalven aen den Coll. Touars, die in Leeuwen 't gebiet hadde, dat hy een zeeckere Brugge over den Demer met eenigh Voetvolck wilde doen besetten, op dat zy alsoo een zekere afvlucht mochten hebben. Sy hier van versekert, trocken uyt, en leyden sich tusschen 't Franse Heyr, en 5 hoopen van de groote wacht, in hinderlaeg: zy hadden hier niet lang vertoeft, als zy gelegentheyt zagen, om dese Franse wacht aen te tasten, 't geen zy oock met zoodaenigen dap-

per-

perheyt deden, dat 2 Franse hoopen ylings de vlucht kosen, en de 3 andere t'eenemael geslagen wierden. Over de 50 Franse, daer onder 3 Ritmeesters en een Adjutant, bleven'er op de plaets doot, en de Spaense kregen'er 100 gevangen, daer onder 4 Ritmeesters, en 5 Cornetten, benevens de Graef van Montgommeri. Zy bequaemen oock 5 Standaerden en 150 Paerden, met de welcke zy, over dese Brugh weder behouden in Leeuwen quamen, niet tegenstaende de Fransen op 't eerste gerucht eenige Troepen na zonden. Van de Spaense wiert den Coll. Massiette licht gewont, en den Cap. Hane en de Cornet Borlut gedoot. De Franse meenende dat sijn Hooght. hun met het geheele Heyr aentaste, hadden sich op de eerste waepenkreet in slaghorde begeven; maer niets verder vernemende, bleven zy by St. Truyen leggen: Alwaer den Coning, gedurende sijn verblijf, de Mueren ter neder liet werpen, en al 't Graen ophalen, vermits door het regenachtige weder geen Karren of Wagens, van Luyck derwaerts gebracht konden worden, en veel, die men echter daer nae toe had willen voeren, in de slijck waeren blijven steken. Ter welcker oorsaeck den Marschalck de Humieres, en den Graef van Montal, die yder een geley hadden by een gebracht, om 't zelve na 's Conings Leger te voeren, dat ook mosten ophouden. Humieres bracht niet te min, uyt Calais, Duynkerke, en Wijnockxberg 3000 man te zamen, om de selve na des Conings Leger te brengen, 't geen reets zeer vermindert was. Eyndelijck zijnde den 8. deser de slechting van Truyen volkomen gedaen, en de Poorten opgesprongen, brak de Coningh den zelven uchtent van dese Plaets op, (nae dat hy alvoorens het geweer van de Burgerye op 40 Karren na Maestricht had laten brengen) en legerden hem dien dagh te Lonchom, by Borgworm. Den 9. quam hy te Waseges, en den 10. te Perwez. Den 12. brack hy van daer op, en quam den 14. te Velaines, by Fleru, 3 uren van Charleroy, welke plaets sijn Maj. ging besichtigen. Hy hier een dag a twee gebleven hebbende, zont de Marquis de Trousse, met 6 Slagordeningen Voetvolck, 12 hoopen Ruyters, en 500 Dragonders, na den Marschalck van Turenne, en besloot zelfs nae Vranckrijck te trecken, en 't Heyr onder de Prins van Condé te laeten. Hy stelde dan dit sijn voorneemen den 17. in 't werck, nam sijn wegh over Phlippeville en Rocroy, en quam den 21. deser noch te Parijs. De Fransgesinde in Luyk waren over dit vertrek zeer ontstelt, vermits zy meenden, dat de Coningh een Leger in die Gewesten tot hun bescherminge soude gelaten hebben; maer dit niet volgende, zoo trok de Baron van Vierset, uyt 't Casteel na Vrankrijck, om daer sijn Plaetsvoogdy van Pontoise, 4 uren van St. Germain, daer hem den Coning mede begiftigt had, aen te vaerden. Andere die niet goet Frans waeren, verblijden hun hier over, vermits de Stadt Luyk aen 't Franse Leger geduerig haer Kooren, daerse zelfs groot gebreck aen leden, ver beneden de waerde had moeten verkoopen, en veel overlasten lijden: Invoegen eenige, om haer blijtschap uyt te drucken, een Latijns Vaers binnen dese Stadt deden aen-placken, daer in zy met geen groote achtingh van den Koningh van Vranckrijck over dit sijn vertreck spraken, en gelijck als wilden uyt-beelden, dat hy vertrock, wanneer het voornaemste stont voor te vallen.

Uyt 's Conings Leger quamen toen noch 33 Vaendelen binnen Maestricht, tot te meerder versterking van die besetting, binnen welcke plaets de Staten van Limburgh dees tijt den Eedt van getrouwigheyt aen den Coning van Vrankrijck waeren komen doen.

Ondertusschen was sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien met sijn Heyr van

omtrent

omtrent Sichem, over de Rivier de Demer, en over de Rivieren de Deyle en Haeght, getrocken, en had sich te Betlehem by Leuven gelegert; van waer de Troepen hun tot by Brussel en Mechelen verspreyden, om te beter het Voeder voor de Paerden te konnen bekomen. Den Hertog van Villahermosa quam ook den 13. van Leuven te Brussel, om daer den ommegang van 't Sacrament van Miraculen by te woonen, doch vertrok na des zelfs eyndiging dien dagh weder na Leuven. Terwijl het Leger hier lagh, wiert van al de Brabantse Plaetsen derwaerts de noodige lijftocht gebracht, invoegen 't zelfde daer in alle overvloet was. Maer den 22. deser brak het Heyr weder van daer op, en trock in zeer goede orde tot by Brussel; ter welker gelegentheyt sijn Hooght. binnen dese Stadt quam, en daer alle de voornaemste plaetsen gingh besichtigen; doch vertrok, na dat het middagmael met den Hertogh van Villahermosa gehouden hadde, weder in de Hooftlegerplaets van Vorst. Den 23. trock het Heyr van daer weder op na Halle, waer binnen den Hertog van Villahermosa sijn verblijf nam, en sijn Hooght. te Limbeek. Het Geschut, 't geen in 80 Stucken bestont, en waer van 18 van 15 a 16 Paerden wierden getrocken, wiert hun na gevoert.

Den Prins van Condé met het Franse Heyr ondertusschen tot Velaines by Fleru legerende, en van daer 't platte lant tot by Waveren van 't Vee hebbende laten beroven, had zoo ras 't bericht van dese optocht niet vernomen, of hy, duchtende dat sijn Hoogheyt eenigen toeleg op Aeth hadde, brak den 23. van sijn legerplaets op, en quam, nae dat hy dien dag 11 uren voort getrocken was, den 24. tusschen de Rivieren de Haisne en Reux, nae de zijde van Aeth: Van waer hy den 25. vertreckende, sich noch dien zelven dag te Brugelet, tusschen Aeth en Halle, legerde, om zijn Hooght. daer in zijn voornemens te verhinderen. Hy had tot te meerder verseeckertheyt van Aeth, noch 600 Ruyters van sijn Heyr daer in doen treden. En vermits de Legers hier dicht by den ander lagen, vielen'er zomtijts tusschen de partyen eenige kleyne rescontres voor, sonder dat die echter veel te beduyden hadden.

De Fransen begonden dees maent d' Abdye van St. Amant, (een het schoonste Gebou van de 17 Provintien) met 200 man te slechten, vermits de Spaense aen deselve Abdye de geenerleyheyt niet hadden willen toestaen, op de voorwaerden als de Franse opgestelt hadden: Invoegen den Hertog van Villahermosa, 't zelve niet konnende lijden, eyndelijk de geenerleyheyt toestont, zoo dat de Franse met haer slechting op hielden. Den Prins van Nassouw gaf dees tijt aen den Graef van Salasar, te Brussel, het Gulde Vlies, uyt bevel van de Coninginne van Spangien. De Heer Erembault, Voorsitter in den Raet van Vlaenderen, quam toen uyt Spangien te Brussel, en maeckte den Hertog van Villahermosa bekent, dat de Coninginne hem weder in zijn voorige Ampten en Bedieningen had herstelt; invoegen hy daer over van yder geluk gewenscht, en weder als voorheen in den Raet geset wiert. Den Spaensen Legermeester Don Jeronimo de Quignones quam nu oock te landt uyt Spangien in de Spaensche Nederlanden. Te Gent wiert dees maent een Spion buyten de Pieterceli Poort doot geschoten, die 't Casteel quam verspieden, men meende, dat het dien overgeloopen Sergeant was, door welks behulp de Fransen in April laetst daer in de Voorstat gekomen waren. De Spaense begonden nu van 't lant van Luyk de brantschattingen te eyschen, en alle haer Vrygeleybrieven te herroepen: Invoegen de Franse beducht, dat zy op 't Casteel van Luyk eenige aenstoot souden lijden, te meer, om dat de Lunenburgse en Lottharinghse Troepen noch in Gulickerlant laegen, dat Casteel uyt Maestricht met alle Oorloghs-

voor

voorraet, en levensmiddelen, die zy by een konden schrapen, voorsaegen. De Spaense Generael de Louvigny, dees tijt uyt Luxemburg met 500 Ruyters na Verdun in Vrankrijck getrocken, haelden van daer een goede buyt, en bracht van de lantlieden, die voor desen niet hadden willen geven, de achterstallige brantschattinge mede.

De 2 Wolffenbuttelse Regimenten, die in Francken-lant aen 't muyten geslagen, doch weder gestilt waren, trocken dees tijt over de Lippe nae den Rhijn. De Lunenburgse Ruyterye, die na de Maes getrocken was, om hun met sijn Hooghts. Heyr daer te vervoegen, gelijck wy meermaels gesegt hebben, quam met het begin deser Maent van daer weder in 't Lant van Gulick; van waer de Hertogen van Lunenburg en Holsteyn 500 Ruyters na Gulick en Duren sonden, om dese Plaetsen te besichtigen, invoegen den Hertogh van Nieuburgh, vreesende dat de Bontgenooten daer 't ooge op hadden, den Franssen Graef van St. Paul met noch 3 a 4 Vaendelen in Gulick sont, tot te beter versterckingh van die besettingh. Het Lunenburgse Voetvolk in 't lest der voorledene Maent over den Rijn getrocken, vorderde over Brouwiler na Caster en Bebber, om over de Rivier d'Erpe te trecken, en hun by de Ruyterye te vervoegen; maer vermits de Wateren te hoog op geloopen waren, konden zy daer niet over komen, invoegen de Ruyterye toen weder over dese Rivier toogh, ende hun by 't Voetvolck vervoegde, nemende haer Legerplaets te Berchem en Oberhausen: Waer by toen de 2 boven genoemde Wolfenbuttelse Regimenten quamen, die den 11. deser tot Mulheym met de Gier-brugge over den Rhijn gelet waren. Terwijl dese Troepen hier lagen, wiert by de Heeren Hertogen van Lunenburg overwogen, wat men met de selve soude ondernemen, en vermits zy oordeelden, dat 't beste voordeel in 't Hertoghdom Bremen tegens de Sweden soude te doen zijn, besloten zy derwaerts te trecken, ende deden ten dien eynde haer Troepen voor 6 dagen lijftocht te Ceulen op kopen. Doch den Marquis van Borgomainero ondertusschen ter selver plaets van Weenen gekomen, en Keyserlijck schrijven mede gebracht hebbende, dat dese Troepen sich by die van den Hertogh van Lottharingen wilden vervoegen, om gesamentlijck Trier aen te tasten, zoo begaf sich desen Marquis, benevens die van Grana, in de Hooft-legerplaets deser Vorsten, en werckten eyndelijck soo veel uyt, dat zy de selve daer toe bewogen. Den Keurvorst van Trier had hier toe oock groote aenhoudingen gedaen, met belofte van eenige Volckeren daer by te voegen, en de noodige lijftocht, tot onderhoudinge van 't Heyr, te versorgen. En de Spaense waren hier oock bysonder toe genegen, vermits men by een goede uytgangh hier af een vaste plaets aen de Moesel soude hebben, om in alle voorval 't Hertogdom Luxemburgh onderstant te konnen doen. Dit dan vast gestelt, trocken dese Troepen den 14. van Berchem en Oberhausen op, en quamen dien selven avont noch te Vrechem, den 15. quamen zy te Waldorf, den 16. te Winningen, en den 17. te Meckenheym ende Euskirchen, daer zy tot den 25. bleven, en toen naer Munstereyffel trocken, om daer de Munsterse af te wachten. Te Sweich op de Moesel, eenige uren van Cobelents, wiert een Schipbrug voor hun op geslagen. Den ouden Hertogh van Lottharingen trock den 14. ten selven eynde mede van Ceulen, om sijne Troepen te volgen, die reeds over de Rivier d'Ahr by Sintzigh waren getrocken, en van daer over Andernach op den Hondsruck gekomen. En den Marquis van Grana, die sig oock met eenige Troepen uyt Bon en andere Keulse Plaetsen daer by soude voegen, trock den selven dagh na Duisburg by den Bisschop van Munster, om den selven

over sijn Volckeren te spreken, die daer mede by stonden te komen. Hy dan den 18. weder van daer te Ceulen gekomen, trock ylings na Bon, en had by den Bisschop soo veel uytgewerckt, dat dese Troepen, die uyt 3500 man te Voet en te Paert bestonden, onder het Opperhooft Granvillier, korts daer aen uyt het Ampt Recklinckhuysen by Mulheym aen den Rijn quamen: Maer vermits zy haer beloofde Penningen wilden hebben, voor dat zy over dese Rivier trocken, bracht den Marquis van Grana soo veel te weegh, dat zy den 25. deser 10000 Rijckxds. ontfongen, en daer op den 26. over den Rhijn trocken, en soo de Lunenburgers na de Moesel volghden. Den Marquis de Grana begaf sich korts daer aen mede met sijn Troepen te Velt, en eenige berekenden, dat 't geheele Heyr, behalven de Lottharingers, uyt de volgende Volkeren sou bestaen.

1000 *Keyserse te Voet in 8 Vaendels.*
2000 *Spaense.*
3000 *Cur-Trierse.*
2000 *Cur-Mentze.*
8000 *Lunenburgse en Zellise.*
5000 *Osnabrugse.*
3500 *Munsterse.*
1500 *Man, die den Marquis van Grana daer by soude voegen.*
Bestaende te samen uyt 26000 Man.

De Bisschop van Munster vergaderde onderwijl noch 8000 man in de Graefschappen Rheeda en Ritbergh, waer by hun noch 3000 Churbrandenburgse Volkeren souden vervoegen, (die men uyt Wesel en de Cleetse en Marckse Plaetsen trock, en naer Lipstadt sont) om in 't Sticht Bremen te trecken, en daer de Sweden alle afbreuck te doen. Doch den Bisschop een Keyserlijck bevel hebbende ontfangen, om in 't Graefschap Lippe te treden, toogh met sijn Volckeren, 8 Veltstucken, 3 Mortieren, en veel Voorraet-wagens in 't midden deser Maent derwaerts, en besette daer de Stadt Blompergh, en dewijl hem die van Lemgow niet wilden in laten, belegerde hy de Stadt, doch een expressen van den selven Grave ontfangende, wiert de Belegeringe weder opgebroken. Te Ceulen viel dees maent een groot ongeluck voor, vermits den Heer van Vrede, en een Cap. Rotkirchen over 't drincken van een gesontheyt in verschil gerakende, malkander met den Degen te keer gingen, in 't welcke den Heer van Vrede soo getroffen wiert, dat hy korts daer na van sijn wonde storf.

In 't lest der voorledene Maent quamen den Bisschop van Aichstadt, en den Grave van Sterrenbergh te Ments, om de verkiesinge van een nieuwen Keurvorst wegens den Keyser by te woonen: Alwaer zy by 't Capittel van de Cathedrale gehoor hebbende, de selve wel ernstigh aen-presen, dat zy in de verkiesinge opsicht wilden hebben op een Persoon, die 't gemeene best wel waer nam. Invoegen zy den 3. deser tot de verkiesinge komende, den Baron van Leyen, Broeder van den Keurvorst van Trier, tot haren Keurvorst verkoosen. Den Bisschop van Aichstadt had wel de meeste apparentie gehad tot dese waerdigheyt, maer hy ontschuldigde sich ter oorsake van sijn grooten ouderdom. Na dees verkiesinge vertrock desen Bisschop den 14. deser weder van Ments na Regensburgh: En den nieuwen Keurvorst deed daer op aenstonts van de Keyserl. Volckeren den Eed af nemen. Den 16. deser wiert oock den Baron van Orsbeck, Coadjuteur van Trier, en Susters Soon van de Keurvorsten van Ments ende Trier, tot Bisschop van Spiers gekoosen, niet tegenstaende de Franse daer groote dreygementen tegens gedaen hadden.

Den Marschalck van Crequi met sijn Troepen, na 't veroveren van Limburg, na de Moesel getrocken, quam in 't lest der voorleedene maent by Trier, en nam sijne legerplaets te Pfaltz: Van hier zont hy den Graef van Vignori, Plaetsvoogt van Trier, met eenige Troepen na Echternach, 't geen den zelven, vermits de besetting daer uytgenomen

men was, lichtelijck vermeesterde. En trock toen naer de Casteelen van Romestin, Esche, en Witlich, dewelke hy alle, vermits zy van weynigh tegenweer waeren, veroverde, en toen weder na Trier keerde. Den Marschalk van Crequi toog daer op den 6. deser met sijn Troepen na Zabern, om by den Marschalck van Turenne te komen, maer onderweeg vernemende, dat de Troepen der Bontgenooten uyt Ceulslant na de Moesel trocken, zoo keerde hy weer te rug na Mets, om haer in hunne voornemens te verhinderen.

Doch de 3 Slagordeningen Voetvolck, die uyt 1500 man bestonden, onder de Ridder du Plessis, welcke desen Marschalk van Crequi, te vooren tot onderstant van Turenne gesonden had, quamen met het begin van Julio geluckigh over de Schipbrugh by Altenheym, in Turennes Heyr. Het Keyserl. Heyr, legerde met het begin deser maent noch tot Urlaf: Maer den Graef van Montecuculi wel siende, dat hy daer ter plaets, om de meenigte der Bosschen, diepe en naeuwe wegen, niet by Turenne konde komen, zoo besloot hy na Renchenloch te trecken, om Turenne zoo alle gemeenschap met Phlipsburg te verhinderen. Hy zont dan den 2. deser de Generael Major Schults met eenige Troepen Ruyters derwaerts, om dit uyt te voeren, en volghde den 4. met het gantse Heyr; wanneer hy Lichtenauw deed besetten, en daer sijn verblijf nam. Hy verspreyde toen van Offenburg tot Renchenloch sijn gantse Heyr, om Turenne d'aenkomst van 't Gebergte, en de doortocht na Phlipsburg te verhinderen. Maer Turenne dees optocht vernemende, en beducht, dat de Keyserse dus over den Rhijn de gemeenschap met Straetsburg meenden te krijgen, deed aenstonts alle de Schuyten, die op den Rhijn waren, weg nemen, en nae de Wanzenauw brengen, alwaer hy oock de Schepen van zijn gebroken Brug by Altenheym, liet voeren; en om hun dese aenkomst te waeter te beletten, zont hy den Marquis de la Freseliere met eenige Troepen in de Wantzenaw, om hem van dees Eylanden te versekeren: Hy zelfs, hebbende de Ridder du Plessis met zijn nieu mede gebrachte Volckeren, te Boderswihr, en 500 man in Wilstat gelaten, trok met zijn vordere Heyr den 5. na Bischeen, of Bisschopsheym, een uur van Renchenloch, om hem daer te verschanssen, en de Keyserse een vordere indruk te beletten: En vermits dese Pas van Bischeen, gelijck als die van Renchenloch, om de meenigvuldige wateren niet aenkomelijk was, geschiede hier niets als met partyen, gelijk dan den zelven dag dicht onder Bischeen, een kleyne schermutselingh van wederzijden voorviel, doch tot nadeel van de Franse, die met verlies van 50 man mosten wijcken. De Snaphanen pasten aen de andere zijde van den Rijn mede op de Franse, en kregen eens 14 Marquetenters Wagens van hun, en sloegen 2 Capiteynen doot. 100 Franse Voetknechten en 60 Dragonders, de Keyserse omtrent Renchenloch willende besichtigen, wierden zoo onthaelt, datse met verlies van 20 man mosten wijken; maer Turenne meenende met een sterker Troep beter geluk in 't besichtigen der Keyserse te zullen genieten, zont den 11. de Graeven de Lorge en de Auvergne, met 500 Dragonders na Renchenloch; maer den Generael Harrant, met 2 Brigaden Ruyters daer op uyt komende, taste hun in dier voegen aen, datse met verlies van eenige dooden en 150 gevangenen tot in haer Leger te Bisschopsheym gedreven wierden: Invoegen Turenne, siende dat hy dus niet tot zijn oogmerk kon geraken, om de Keyserse van haer voordeelige Post te doen verhuysen, 'tzedert toe leyde om haer van Straetsburg te houden. Hy dede dan ten dien eynde sijne Troepen tot Freystat aen den Rijn uyt breyden, en aen die kant dese Rivier bedecken. Hy zont ook boven de Troepen, die onder den

Marquis de la Freseliere in de Wantzenaw getrocken waeren, noch andere met eenige Stucken Geschut in 't zelve Eylant, met zijn kleyne Schuytjens, die hy op den Rhijn gekregen had; en dede oock 't Eylant Honaw aen de selve Rivier sterk besetten. Boven dien liet hy ook groote vierkante tralien van Hout, met Steenen opgevult vervaerdigen, die men 10 passen van den ander te gront deed sincken, en die met grote touwen daer Balcken aengehecht wierden, gebonden waeren. Hy had ook achter dese tralien 12 Schuytjens vol Muskettiers laten toemaken, die van boven bedekt waren, en gaten hadden, daer men vuur door konde geven; dewelke gedurig langst den Rhijn kruysten. En vermits hy bericht wiert, dat 3000 Keyserse te Itzenheym over den Rhijn zouden trecken, zont hy bevel aen de besettingen van Haguenaw en Zabern, om aen de andere zijde deser Rivier op te passen, en deed uyt sijn Heyr noch 2000 man, en 2 Regimenten Dragonders, met sijn Schuytjes in de Wantsenaw voeren; alles om de Keyserse de toevoer van Straetsburg te beletten, de welcke de Franse voorgaeven, dat in het zelve Heyr zeer schaers was: Doch ondertusschen swegen zy de slechte gestalte van 't hare; want den Keyzerl. Resident Wetschi te Straetsburgh, had een Brief van den Coningh van Vrankrijck aen Turenne, zoo 't gemeene gerucht ging, onderschept; waer in den Coning aen de zelve op sijn schrijven tot antwoort gaf, dat hy den quaden stant van sijn Heyr wel konde bedencken, doch dat hy echter op die Post zoude blijven, 't gebreck, zoo veel mogelijk sien te beteren, en door alle middelen zoeken te beletten, dat de Keyserse gemeenschap met Straetsburg kregen; en op dat het hem aen Volk niet ontbreken zoude, had hy den Marschalk van Crequi bevel gesonden, dat hy sich met 3000 Voetknechten en 1500 Ruyters by hem zoude voegen. Het gebrek in Turennes Heyr aen lijftocht was oock al groot, en voornaementlijck aen Voeder voor de Paerden, die dieshalven veel storven, en dan aen de gemeene Krijgslieden te eten gegeven wierden; invoegen veel van de zelve tot de Keyserse over liepen, oock quamen eens 3 Vaendels met haer wapenen en alles, gelijck over; die met gelt van de Keyserse weer voort gesonden wierden. Verscheyde Franse Bevelhebbers, die hier over misnoeght waren, quamen dieshalven by Turenne, en vraegden, of hy haer alle meenden te bederven, en van honger te laten sterven; waer op Turenne, ter zijden afgaende, en sich bedenkende, als hy weder quam, zeyde: Messieurs, zoo lang een blat aen een van dese Boomen is, zal ick van hier met mijn wil niet wijcken; dit is des Coninghs bevel, daer na kunt gy u voegen. Doch Turenne wel wetende, dat by aldien hy hier in niet voorsagh, sijn Heyr in groot gevaer zoude staen, dede met zijn Schuytjens uyt der Elsas, over den Rhijn, veel voorraet in zijn Leger brengen, en versocht aen de Stadt Straetsburg, dat hem van daer 500 sacken Haver voor Gelt mocht gebracht worden, en dat hy de Schepen van zijn overgebleven Brugh by Altenheym, onder Kehl zoude mogen leggen; doch 't wiert hem beyde afgeslaegen. Men wilde, dat als den Fransen Gesant binnen Straetsburg gevraegt was, waerom Turenne dit versoeck, vermits de Stadt geenerley was, niet had na gelaten, tot antwoort zoude gegeven hebben: Men moet woort houden, zoo lang het aen des Conings belang nut is.

Ondertusschen bleven de bysondere rescontres noch duren. By Wilstadt kregen de Keyserse eens 70 Paerden, die om Voeder uyt waren. Den Generael Harrant trof by Urlaf 400 Franse Dragonders aen, die hy t'eenemael sloegh, en met 100 Paerden en eenige gevangenen te rugh keerde. Een partye uyt Offenburgh bracht mede eens 120 Paerden, 11 Muylen en 36 gevangens van de Franse daer binnen, hebbende van deselve

wel

wel 160 neer gemaeckt. Men berekende dat Turenne door al dese schermutselen, sterfte en verloop wel 5000 man verlooren had. Den Oversten Lut. Fourlani van het Regiment van Montecuculi met een Keyserl. partye na de Franse Schip-brugh getrocken, trof daer 't geluck, dat hy 100 Franse ter neer maeckte, en met eenige gevangenen te rugh keerde. Den Generael Sporck vertrok dees tijt, vermits sijn onpasselijckheyt, uyt 't Heyr na Bohemen. Den 16. liet den Graef Montecuculi al 't Geschut los branden, over de overwinninge van den Keurvorst van Brandenburgh, en hielt open Tafel, 't geen in 't Franse Leger aenstonts een Wapen-kreet veroorsaeckten, vermits zy niet wisten wat sulckx beduyden, maer als Turenne eenige Troepen uytsont, om dese saeck te ontdecken, gaf het aen de Franse stoffe tot lachen, hoewel 't selve haer de moet al vry benomen had. Onder dit los branden had den Graef van Arck 30 man uytgesonden, om een Vyants Schans in 't Bos te overmeesteren, gelijck zy dan oock dapperlijk uytvoerden, en de Franse tot aen haer Ruyterwacht joegen, keerende met 15 gevangenen weder te rugh. Doch Turenne ondertusschen wel siende, dat hy de slimste Legerplaets had, en de Keyserse uyt Renchenloch niet kon doen vertrecken, deed tusschen den 15. en 16. 's nachts over de Rivier Renchen een Brugh slaen, om de Keyserse van 't Gebergte af te snijden. Hy dede oock een beschanssingh daer voor leggen, om die te kunnen verdedigen; invoegen hy de selve vaerdigh hebbende, aenstonts 250 Ruyters daer over deed trecken, die 120 Keyserse Ruyters, die om te voerageren daer omtrent waren, en gants geen kennis van het maken deser Brugh hadden, overvielen, ende meest gevangen kregen. Turenne liet hier den Ridder du Plessis met eenige Troepen, tot bewaringe van dese Brugh, en sont den 18. de Regimenten van Champagne en Orleans, met 9 hoopen Ruyters, onder den Velt-marschalck den Marquis van Rane, den Ridder du Plessis te hulp, vermits hy bericht wiert, dat 4000 Keyserse in aentocht waren, om desen Ridder te bestoken: En waerlijk den Wachtmeester Generael Schults, die den 19. met 500 Ruyters en 500 Dragonders was uytgetrocken, trof den selven dagh de Voor-troepen van desen Ridder aen, maeckten daer eenige 100 van ter neer, en quam met eenige gevangenen weder te rugh. Men acht, dat 'er van de Franse wel over de 400 man in dit gevecht sneuvelden, behalvens de gewonden, die na Colmar en Sledstadt gevoert wierden, daer de Gasthuysen reets vol lagen. Den 20. deser overleed oock te Straetsburgh den Marquis van Montgeorge, die in een schermutsel de voorleden maent was gequetst geworden. Straetsburg verboot den selven dag aen de Franse eenigh geweer daer te koopen. Een Keyserl. partye van 50 man van Stolhoffen over den Rhijn geset, trof in een Dorp aen de overzijde een stercke Troep Franse Ruyters aen, die zy in de vlucht dreven, en 40 daer van doot sloegen, keerende met verlies van 8 man ende goede buyt weder te rugh. Den Generael Caprara was ondertusschen uyt 't Keyserl. Heyr met 1500 man te Voet en 500 Ruyters na Oberkirch en Offenburgh getrocken, om die Plaetsen voor de Franse te decken, vermits de selve, door haer Post te Renchen, die eenigsints van de Keyserse hadden afgesneden. Maer Turenne haer geheel van 't Gebergte willende af-snijden, quam den 23. deser met sijn meeste Ruyterye en 6 slaghordeningen Voetvolck van Bisschopsheym na Renchen, en voegde sich daer by den Ridder du Plessis. Hy had echter den Graef de Lorge met 3000 man te Bisschopsheym gelaten, en besloot, toen hy te Renchen was, nae Acheren en Waltulm te vorderen; waer door tusschen de sijne en de Keyserse de volgende gevechten ontstonden.

Verhael van de Overwinninge der Keyserse, onder den Graef van Montecuculi, op de Franse, by Straetsburgh.

DEn Graef van Montecuculi dan van dit voornemen bericht, en de gewichtigheyt deser toelegh bemerckende, sont aenstonts bevel aen den Grave van Caprara, dat hy met sijn Volckeren de Fransse van achteren soude aen-tasten, terwijl den Hertogh van Lottharingen met 1800 Ruyters en 800 Dragonders 't selfde van vooren soude doen. Hy beval ter selver tijt noch een valsche Wapen-kreet omtrent Bisschopsheym, en aen de Brugh over de Rivier Renchen, daer den Graef van Hamilton voor de Fransse het gebiedt had, te maken; maer geen van allen quam door eenige beletselen tot geen uytvoeringh, behalvens den aenval, die den Hertogh van Lottharingen van vooren deed: Desen Hertogh dan van Lichtenaw met sijn Volckeren, bestaende uyt de Montecuculise, Sporckise ende Trautmandorffse Regimenten, opgebroken, trof tusschen den 23. en 24. 's nachts ten een uren by Votensbach, een uur van Renchen, de voortocht der Fransse, onder den Marquis van Vaubrun, aen: hy sondt de Lijf-vaen van den Grave van Montecuculi, de Vaen van den Oversten Wachtmeester Thurn, en een hoop Dragonders, onder den Oversten Lut. Kielmansek, voor uyt, die de Fransse Voorwachten aen-treffende, de selve niet alleen deden wijcken, maer oock de Dragonders van des Konings en Koninginnen Regiment, met de welcke den Marquis van Vaubrun de zijne tot onderstant gekomen was, tot aen de derde Hooft-pas dreven, met sulck een wanorde, dat 'er veel Fransse Dragonders van haer gros afgesneden wierden, die meest alle van de Keyserse zijn neergemaeckt. In dese gelegentheyt wiert den Marquis van Vaubrun aen sijn been gequetst, ende den Marquis van Rane een Paert onder 't lijf doot geschooten. Turenne, die met sijn meeste Voetvolk hier dicht by lag, vreesende dat de Keyserse door dit goet begin verder souden soecken in te dringen, deed aenstonts sijn Volckeren derwaerts trecken, en 't Geschut, van 't welcke de Keyserse niet voorsien waren, planten: Invoegen dat den Fransen Generael Major, en Cap. van de Wachten Tracy, willende het Regiment van Champagne aenvoeren, van de Keyserse gevangen wiert; de welcke van den Oversten Trautmansdorf en de andere Regimenten ondersteunt, den dapperen aenval van Turenne uyt stonden, niet tegenstaende zy veel minder in getal waren. Den Hertog van Lottharingen dieshalven wel siende, dat 'er nu geen meerder voordeel te doen soude zijn, gaf den 24. 's morgens ten 9 uren bevel aen sijne Troepen de beyde in-genomen Passen te verlaten, en weder na 't Leger te trecken, gelijck zy dan oock in seer goede orde, sonder eenige schade volvoerden. Van de Fransse sneuvelden in dit gevecht over de 600 gemeene Krijgs-lieden, behalvens de Bevelhebbers, en van de Keyserse in tegendeel alleen 30. daer onder den Cap. Lut. Billau van 't Regiment van Montecuculi; den Oversten Wachtmeester Turn, 3 Hooftluyden van de Dragonders, een Lut. een Cornet, en 60 Krijgslieden waren van de Keyserse gewont; de welcke hier oock de blaeuwe Standaert van 't Koninckl. Regiment Dragonders, en 2 andere Standaerden gekregen hadden. Den 25. trock den Generael Lesle met 800 Voetknechten, en den Generael Wachtmeester Rabatta met 200 Ruyters na Gamshurst, om de Keyserse Voeragiers te bedecken, vermits Turenne met sijn Heyr van Renchen tot by Acheren genadert was; maer den selven hier van bericht, sont sijn Dragonders, van eenige slaghordeningen Voetvolck ondersteundt, derwaerts, om hun van daer te jagen; invoegen den Generael Rabatta 150 Voetknechten op 't Kerckhof plaetste, om de Fransse soo langh op te houden, tot dat hy een veylige doortocht, om te wijcken, had gevonden, vermits de Fransse veel talrijcker zijnde, hy sigh tegens haer niet bestandt vont: dese 150 Voetknechten verdedighden sigh 3 uren langh dapperlijck tegens de Fransse, schoon die Geschut by haer hadden, tot dat al haer Kruyt verschooten was, wanneer zy na haer overigh Volck weken, en soo in goede orde vertrocken. Van de Keyserse sneuvelden hier 60 man, en wierden 40 gewont: den Hooftman Cheverel van 't Souchise Regiment, die het laetst op 't Kerckhof bleef, om de aftocht der zijne te bedecken, wierdt nevens eenige gemeene gevangen; van de Fransse sneuvelden hier den Ridder de Hocquincourt, Collonel van des Koninginnes Regiment Dragonders, den Cap. Busseloch van 't selve Regiment, en eenige andere Bevelhebbers en ruym 400 Krijgslieden. Den Graef van Montecuculi ondertusschen bericht, dat Turenne te Acheren was genadert, en vreesende dat hy dus na Phlipsburgh socht te trecken, verliet den 26. ylings Renchenloch, Lichtenaw en Stolhoffen, en quam met sijn gantse Heyr na Bihl, om Turenne in dit voornemen te verhinderen. Hy hier aen gekomen, dede aenstonts het Kerckhof en oude Slot te Sasbach met 100 Man, onder den Hooftman Cavaglieri van Grana, besetten, met scherp bevel, dat by aldien zy aengetast wierden, zy hun tot den laetsten Man souden verdedigen. Turenne hier van onkundig, quam den 27. met sijn geheele Heyr van Gambshurst derwaerts, meenende de Keyserse daer in te voorkomen, maer zijn voornemen ziende misluckt, deed hy dit Kerckhof door sijn Voetvolckeren aentasten, dan wiert dapper afgewesen; invoegen hy 7 stucken Geschut daer voor liet planten, en 't Kerckhof heftigh beschieten. Maer den Generael Montecuculi hier van bericht, trock ylinghs met sijn gantse Heyr na Sasbagh, om dese 100 Mannen te ontsetten, en de Post te bewaren: invoegen Turenne op sijn aenkomst

komst 't Geschut liet af voeren, en sich tot een Veltslagh bereyde. Hy deed aenstonts aen geen zijde van Sasbagh 2 Beuckeryen oprechten, en de Huysen in brandt steken: Montecuculi een half uur van daer in slaghorde staende, sont den algemeenen Wachtmeester Dunewalt met eenige Troepen uyt, om des Vyants voornemen te ontdecken. Hy bevindende dat de Fransse eenige hoogten in-genomen hadden, bemerckte oock ter selver tijt, dat 'er noch eenige hoogten bloot waren, die over 't Fransse Heyr geboden, invoegen hy de selve door sijn Troepen ylings deed besetten, en met Geschut voorsien. Omtrent een uren begon men wederzijts met 't Geschut los te branden; en vermits de Fransse hier door 't grootste nadeel ontfongen, om dat haer Beuckeryen tegens de Keyserse te laegh stonden, besloot Turenne een andere op te rechten, die de Keyserse Beuckeryen te niet soude maken. Hy reed dan met de Heer van St. Hilaire, Opperhooft van 't Geschut, 't Gebergte op, en willende hem de plaets aenwijsen daer hy een andere Beuckerye soude oprechten, om die van de Keyserse onbruyckbaer te maken, wierden 'er 2 stucken Geschut, yder van 6 pont, door de Keyserse los gebrant, daer van de eerste Kogel 3 Paerden, en de Schouder van de Heer van St. Hilaire wegh nam, en de tweede, naer dat hy veel wederstuyten gedaen had, met sijn laetste tegens Turennes Borst aensloegh, die hy soodanigh in stucken stiet, dat Turenne doot neer viel, sonder een woort te spreken, werpende alleenlijck door sijn mont en Neusgaten bloet uyt; de Kogel viel voor de Voeten van sijn Paerdt neder: Dus verhalen de Fransse de manier van zijn doot; doch andere zeyden, dat Prins Herman van Baden, die toen juist by 't Keyserse Geschut stont, Turenne op dit Gebergte ziende, en hem door een Verrekijcker kennende, aen een Constapel, die by hem was, vraegde, of hy die geene, die op het witte Paerdt sat, wel soude kunnen raken, en als dese daer op van ja antwoorde, en los brande, soude Turenne, als de Kogel hem op sijn borst getroffen had, en hy in 't nedervallen was, geseyt hebben: *Mijn Godt, vergeeft my doch mijne sonden*; en sich na zijn Krijgsluyden wendende, zeyde, *Mijn Kinderen, blijft getrouw by uwen Koningh*, ende gaf soo den Geest; welck nu van beyde 't waerschijnlijckst schijnt, laten wy aen 't oordeel van den Leser. Immers Turenne was en bleef doot. Hy wiert aenstonts van Monsr. Basin met zijn Mantel bedekt. Maer dese saeck in 't Franse Heyr ruchtbaer rakende, gaf een groote verslagentheydt; men kan dieshalven niet ten vollen uytdrucken de droefheydt, die de Fransse daer over betoonden, en 't is geloofbaer dat een Vader, Weldoender of Vorst naeulijckx meer beweent konnen werden, als de Fransse Turenne beweenden; invoegen veel van de selve riepen: *Onse Vader is doot, wy zijn verlooren.* En 't was waerlijck voor de Fransse een groot verlies, vermits hun veel van de hare uyt 't Leger begaven, en over de Rhijn wegh vluchten. Dese doot van Turenne geviel omtrent tusschen 5 a 6 uren in den achtermiddagh, waer van de Keyserse aenstonts door een Veltscheerder van Scalitz in Moravien gebooren, die onder 't Koninckl. Regiment Dragonders diende, bericht kregen, vermits hy quam overloopen; 't geen aen haer de moet seer dede wasschen, dan dewijl men op de plaets, daer de Heyren toen stonden, niet gevoeghlijck in gevecht kon komen, wiert in het schieten met Geschut den 28. en 29. met groote verwoetheyt volhart, 't welck aen de Fransse groot nadeel by bracht, en veel van hun Volck dede sneuvelen: daer in tegendeel de Keyserse in een laegte leggende, niet veel schade hier af leden. Invoegen de Fransse haer nadeel bemerckende, des nachts tusschen den 29. en 30. haer Heyr in een groot Regen-weder opbraken, en over de Rivier de Kintz en Wilstadt na haer Schipbrugh trocken. Zy lieten met dit haer vertreck wel 200 Reystuyg-wagens en veel Voorraet achter, en hadden, om de Keyserse daer van onkundigh te houden, die met 2 Voorwachten voorzien; maer den Graef van Montecuculi hier van verwittigt, stelde zijn Heyr in slaghorde, en sont ylings den Generael van de Bataillie Schultz met een Regiment Croaten en 200 Dragonders hun na; de welcke voor een doortocht komende, daer de Fransse den Graef van Hamilton met 1500 Engelsse Muskettiers gelaten hadden, om hun aftocht te verseekeren, zo besloot hy de selve aen te tasten, en volvoerde het oock met soodanigen dapperheyt en geluck, dat hy haer met verlies van 300 dooden en 60 gevangenen, naer haer achtertocht dwongh te wijcken, keerende toen weder te rugh na Urlaf, daer den Grave van Montecuculi dien dagh, zijnde den 30. legerde. Den 31. besloot Montecuculi Wilstadt aen te tasten, en volvoerde het oock met soodanigh geluck, dat zijn Krijgslieden de Plaets overmeesterden, en de Fransse met gewelt daer uyt dreven, die in haer vlucht de Stadt in brant staken, en een Croaet aen 't H. Cruys hechteden, 't geen by de Keyserse Krijgslieden soo qualijck wierdt opgenomen, dat zy alle Fransen, die haer tegen qnamen, in 't vuur wierpen. 't Franse Heyr was ondertusschen na haer Brugh by Altenheym geweken, invoegen de Keyserse Ruyterye haer in haest na volgde, en oock noch een goede partye ter neer hieuw. De Franse dus met vrees na haer Schipbrugh treckende, zoo toogh Montecuculi den 1. Augusti te Wilstadt over de Rivier de Kintzigh, om hun, waer zy te vinden souden zijn, aen te tasten; maer die sich daer voor hoedende, bedeckten sigh gedurig met de Bosschen en enge wegen, invoegen Montecuculi op anderhalf uur by haer gekomen, den Generael van de Bataillie Harrant met 2 Regimenten Dragonders, een van de Croaten, en 2 slaghordeningen Kurassiers na Wasseneck sont, om de Franse daer op te soecken: Desen Generael eenige voorloopers uytgesonden hebbende, kreegh van haer bericht, dat sich eenige Franse hoopen aen de lincker hant vertoonden, en dat het hun achtertocht was. Hy sont dieshalven ylings de Croaten derwaerts, om haer aen te tasten, maer de selve keerden haest te rugh, met bericht, dat het

aldaer

aldaer swart van Volck was: Maer dit niet tegenstaende beval hy haer voor de tweede mael verder te vorderen, en beter te onderstaen wat den Vyant soude doen, en siende dat het overigh Keyserlijk Heyr sich daer omtrent bevont, erhaelde hy sijn bevel voor de derde mael, en verklaerde ront uyt dat sijne wil was, dat zy haer met de Franse in den strijt souden begeven, het koste wat het wilde. De Franse siende dese Croaten soo stout op haer af komen, sonden 12 Standaerden uyt, om haer tegenweer te bieden; invoegen den Generael Harrant de zijne met een hoop Dragonders tot onderstant komende, het derden deel deser Franse afsneed, en daer van het meeste gedeelte ter neder maeckte, drijvende de overige met verlies van 3 Standaerden tot aen haer Voorwachten. Op de selve tijt vorderden beyde de Heyren tegens malkanderen om de hare te helpen, invoegen 't gevecht 's morgens ten 10 uren begon, en met seer groote verwoetheyt tot na-middags ten 3 uren duurde. De aenprickelingen van wederzijden waren verscheyden, maer echter even wreet; de Keyserse streden om eer, uyt haet en met hoop, en de Franse met woede en uyt wanhoop, vermits zy sich mosten verdedigen of sneuvelen. De strijt nam dieshalven meer en meer toe, en 't scheen of dees dagh beschooren was, om sich door een van de vermaertste en wreetste gevechten, die men oyt in eenigh bedrijf van Wapenen heeft gesien, berucht te maken. Maer eyndelijck wiert het nadeel der Franse al te groot; vermits den Vorst van Lotharingen, die over de Keyserse lincker Vleugel geboot, met 2 Regimenten Voetvolck en 2 Regimenten Dragonders op hun rechter Vleugel in dier voegen quam aenloopen, dat zy sich op desen fellen indruck genootsaeckt vonden te wijcken tot een Brugh, die tusschen Goltschir, daer 't gevecht geviel, en Altenheym een enge doortocht, rondsom met Marassen en Grachten beset, bewaerde: Invoegen den Graef van Montecuculi, die in dese gelegentheyt niet versuymelijck had geweest in al 't geene een dapper Veltheer paste, den Generael Verthmiller met eenige Regimenten Voetvolck derwaerts sont, om dese Brugh te overmeesteren. Hy dieshalven met sijn Troepen en 4 stucken Geschut derwaerts naderende, volvoerde zijn bevel met niet minder beleyt als dapperheyt in dier voegen, dat hy de Franse na een wreet Gevegt van 3 vierendeel uurs van dese doortocht verdreef, en na haer Brugh by Altenheym dwong te wijcken, die rontom met Grachten, Beuckeryen en kleyne versterckingen bebolwerckt was. Onderwijl had de Fransse lincker tegens de Keyserse rechter Vleugel mede haer deel dapper in 't gevecht gehad, en vermits de Keyserse haer Ruyterye aen die zijde niet gevoeglijck konden gebruycken, most het Regiment Voetvolk van den Graef van Montecuculi alleen den strijt uytstaen. Tot drie mael quam dit Regiment dan alleen tegens de Franse lincker Vleugel aenloopen, maer vermits den Oversten Dunewalt, die haer soude ondersteunen, wat te laet quam, om dat sijn Paert aen een sekere doortocht onder hem doot geschooten wiert, zo was dit Regiment eyndelijck genootsaeckt te wijcken; doch Dunewalt korts daer na met een Troep Ruyters tot hun onderstant komende, wiert alles weer herstelt, en de Franse gedwongen te wijcken: In dit gevecht waren aen de Franse zijde de Regimenten van Turenne, van Champagne, van Vendosme en van des Konings Dragonders by na t'eenemael gesneuvelt, en de Marquis de Vaubrun, die, hoewel van sijn wonde ongenesen, na de doot van Turenne, weder in 't Franse Heyr gekomen was, benevens veel andere Bevelhebbers, gedoot. 't Getal van de gemeene Krijgslieden, die de Franse verlooren hadden van haer vertreck van Sasbagh af tot dien tijt, wierdt op 5 a 6000 man gerekent. De Regimenten van Montecuculi, van Loraine, van Souches, van Chavignac en de Trautmandorfse Dragonders hadden aen de Keyserse zijde wel de meeste schade geleden, doch 't getal der gesneuvelde, bedroeg noch geen 1000 Krijgslieden. De Keyserse veroverden in dese strijdt 11 Standaerden en 3 Vaendelen, en behielden het Velt. Den 2 Augusti planteden de Keyserse 10 Beukeryen tegen de Franse, die sich achter haer Grachten verborgen hielden, en onmogelijck by te komen waren, ende begonden daer mede heftig te schieten: de Franse die in tegendeel maer 3 Veldtstuckjes hadden, vermits zy haer overig Geschut en Reystuyg met het Lijck van Turenne den nacht te vooren over haere Schipbrugge aen de andere zijde van den Rijn gesonden hadden, deden dien dag maer 3 schooten, maer tegens den avont kregen zy noch 6 grove stucken uyt Brisach, en schooten toen weder 3 schooten. Den 3 Augusti wiert van de Keyserse noch in 't schieten volhart, sonder dat de Franse dien dag weder meer als 3 scheuten deden; dan zy wel oordeelende, datse hun daer sonder groote schade van 't Geschut niet konden onthouden, zo besloot den Graef de Lorge met zijn noch overig Heyr over den Rijn te trecken. Hy dede dan 's avonts ten 7 uren een valsse Wapenkreet aen de Keyserse maken, om sijn voornemen te bedecken, en toog onderwijl met sijn Volckeren over den Rijn, legerende sig daer tusschen Eshaw en Erstein, daer hy sig weder met Grachten ende beschanssingen bebolwerckte. Invoegen den Graef van Montecuculi besloot sijn Volckeren, die van al dit strijden vry vermoeyt waren, wat uyt te doen rusten, en quam dieshalven den 4. Augusti met sijn Heyr tot onder Kehl over Straetsburgh legeren, daer hy uyt de selve Stadt allerhande Levens-middelen in overvloet voor sijn Volkeren kreeg, en het Te Deum laudamus over dese overwinninge deed singen. Ter selver tijt quamen uyt Offenburg en andere Plaetsen daer omtrent 2000 Rijckx-volckeren by hem, om sijn Heyr te versterken, 't geen daer tot den 6. der selver Maent sich bleef uyt-rusten: In alle dese strijden hadden de Franse de volgende Opperhoofden verlooren:

Dooden.

Dooden.

Turenne, Veltmarschalck.
Vaubrun, Opperhooft der Ruyterye.
St. Hilaire, Opperhooft van 't Geschut.
Prins van Montlort, Soon van de Graef van Harcourt.
Montgeorge, Ayde de Camp.
Marquis van Vivan.
Marquis van Montatere.
Hocquincourt, Harcourt en Lambert, Brigadiers.
Loßum, Opperhooft van de Bataillie.
Oversten Bommerel. Blesst.
Beneffens veel meer andere en minder Bevelhebbers.

Gequetsten.

Graef van Lorge.
Vendosme aen 't been.
Graef van Roye aen 't hooft.
Den Marquis van Grasot op 2 plaetsen.
Mr. de Lot insgelijckx.
Den Marquis de la Ferte.
du Four, Aide de Camp.
Mr. de Vieuxpont.
Plessis. Caballi. Boufflers. Rubentel.
du Bordage. Sommerie. Chenoise.
de Cerisy, Cornet van Vaubrun.
Benevens veel meer andere en minder Bevelhebbers.
Gen. Maj. Tracy, was gevangen.
't Getal der Fransse, die over de Schipbrug trecken, bestont uyt 7000 vechtende Mannen.
Zy hadden 14 Standaerden, 5 Vaendels, en 2 Herpaucken verlooren.

De Keyserſſe hadden in tegendeel niet een Opperhooft verlooren, en de volgende Dooden ende Gequetsten: *Gequetsten, den Gener. Wachtmeester Starenberg, den Oversten Lt. Sigroth, den Hooftman Tasso, Burgrelli, Hohensteyn, Granisen Oversten Lt. Collart, en Oversten Wachtmeester Arrezaga, Serinisen Oversten Wachtmeester Monzon en Hooftman Ebert, Souchise Hooftman Wolf Starenbergh, Ritmeesters Nastits en Las, Dunewaltse Ritmeesters Woht en Eben, Montecuculische Wachtmeester Smit, Lottharinghse sonder de minder Bevelhebbers gequetst. Dooden, Ritms. Widerofski en Mayersfelt, Sporkise Ritm. Harrant, Harrandise Leppin, Montecuculische Lantiri, Heysterische Hooftman Rintsmaul, Trautmandorffe Hooftman Holtz, van de Sereinische Regimenten. Omtrent 1000 Krijgslieden gesneuvelt, en soo veel gequetst.*

Doch de Franſe eygenden ſich weder na haer gewoonte de overwinninge toe; te belachelijcker voorwaer, om dat zy heel tot over den Rhijn moſten wijcken. Siet hier 't Verhael, 't geen zy van deſe ingebeelde overwinninge uytgaven:

Frans Verhael deser Strijt.

IN mijn voorige heb ick U verhaelt, hoe na wy aen den Vyandt waren; maer eyndelijck hadden zy ons ſoo benauwt, dat wy gants geen Voeder meer hadden, ter welcker oorſaeck den Marckgraef van Turenne 6 ſlaghordeningen onder den Ridder du Pleſſis uyt ſont, naer de kleyne Rivier van Renchen, om onſe Voeragie daer uyt te ſtrecken; en deſen Generael 2 dagen daer na, voorſiende, dat de Keyſerſe den Ridder du Pleſſis ſouden aen-taſten, liet den Graef de Lorge met 8 ſlaghordeningen en 2 Brigaden te Biſſchopsheym, om de Vyanden daer op te houden, en vertrock ſelfs met de nacht met 't overige van ſijn Heyr, om zich by de eerſte te vervoegen. De helft van zijn Heyr was noch niet in ordeningh geſtelt op de Poſt, die den Ridder du Pleſſis had ingenomen, als den Prins Carel van Lottharingen met 5 a 6000 Ruyters en 2 Regimenten Dragonders daer quam. Hy deed ylings op onſe Dragonders, die een Musketſchot van de Poſt van deſen Ridder waren, los branden; de welcke in dier voegen tot in onſe Leger-plaets gedreven wierden, dat by aldien den Marckgraef van Turenne op dat oogenblik met zijn Heyr niet te voorſchijn was gekomen, zy heel in ſtucken gehouwen ſouden geweeſt hebben. Den Heer Tracy, Gen. Maj. en Cap. van de Wachten, wiert hier door de Vyanden gevangen, en den Marquis van Vaubrun door een ſcheut aen zijn Voet gequetſt; doch den Marckgraef van Turenne verſchijnende, zo wiert den Prins van Lottharingen gedwongen te wijcken. Dit geviel op den 26. Julij, en als doen bevonden zich de Duytſe in een ſlechte geſtalte, by gebreck van Voeragie, ('t geen wy van te vooren hadden) ten opſicht dat den Marckgraef van Turenne ſoo voordeelig ſich had geplaetſt, dat hy de ſelve haer van alle zijden had afgeſneden. Den Graef van Leſle quam toen met 5 a 6000 mannen by onſe Legerplaets, om een goede partye Voeder te krijgen, en plaetſte 150 Voetknechten in een Kerck, die hy voor ons Heyr bedeckte; maer onſe Dragonders, onderſteunt van eenige onſer ſlagordeningen, gingen deſe Kerck aen-taſten, en overmeeſterden die, doch den Ridder van Hocquincourt, Collonel van een Regiment Dragonders van de Coninginne, wiert hier gedoot. 's Anderen daegs den 27. trocken de Vyanden op, en wy vervolgden haer, tot dat wy by 't Dorp van Satsbach waren gekomen, daer de Vyanden 5 a 600 Voetknechten in een Kerk en op een Kerckhof, met een dubbelde Gracht rontom, hadden geplaetſt. Des Vyants Heyr was op een half uur van dit Dorp in ſlagorde geſtelt, en wy konden tot haer niet naderen, als met dwers door dit Dorp te trecken, vermits een groot Bos aen de lincker, en een hoogh Gebergte aen de rechter zijde was. Wy ſtaken dan de brant in alle de Huyſen daer rontom, en vervaerdigden onſe Beuckeryen tegen de Kerck. Den Graef van Montecuculi ons daer ſiende

ftandt houden, trock op ons aen met zijn geheele Heyr, en plaetfte fich aen de overzijde van 't Dorp; hier ftelde hy zijn Gefchut bedeckt, op een Musket-fchot van 't onfe, en plante 2 a 3 Beuckeryen op een kleyne hoogte foo na by ons, dat wy haer Opperhoofden konden onderfcheyden. Den Marckgraef van Turenne wiert hier ten 11 uren voor de middag van een Gefchut-fchot gedoot, en den Heer van St. Hilaire, Lut. Gen. van 't Gefchut, de hant wegh genomen; 't geen onfe Krijghslieden in foo groote verbaeftheydt ftelden, dat zy haer Hairen uyt ruckten, en de doot van defen grooten Man, die zy haer Vader noemden, in dier voegen beweenden, dat men groote moeyte had, om haer te wederhouden, dat zy fich niet op de Vyanden ftorteden, om zijn doodt te wreken. Den Graef van Lorge nam toen 't gebiet van 't Heyr aen, en deed ons 3 dagen in 't gesicht der Vyanden blijven, gedurende welcke tijdt de 2 Heyren gedurigh op den ander fchooten. Den derden nacht, nae dat men Krijgsraet gehouden had, en dat het teken was gegeven, namen wy een fchoon vertreck, fonder eenige van de onfe te verliefen. Den Graef van Montecuculi verwittigt, dat wy geweken waren, trock op Wilftadt, 't geen een Burgt is, die 2 mijl van onfe Schipbrugh af legt: hier hadden wy een Magafijn en Befetting. Hy dede defe Plaets aentaften, en 3 Beuckeryen tegens de Burgt oprechten. Wy plaetften ons aen de andere zijde van de felve Burgt, en brachten daer van tijt tot tijt onderftandt in, tot de Nacht verfcheen, en wy daer geen voordeel meer voor ons fagen te doen. Wy ftaken 'er dan de brant in, namen de befettingh daer uyt, en weken na Altenheym, werwaerts den Graef van Montecuculi ons met fijn geheele Heyr volgden. Wy lieten een flaghordeningh van 't Regiment van Hamilton, en eenige Franfe Krijgslieden achter ons op een doortocht, ten eynde aen ons Heyr tijt te geven, om te konnen wijcken, maer de Keyferffe verdreven hun van daer, en vervolgden haer al ftrijdende in haer vlucht tot by ons. Eyndelijck de Vyanden achterhaelden ons, en deden den aenval; daer was tuffchen beyde Heyren niet meer als een kleyne Beeck, over de welcke men wel konde fpringen. De ftrijt begon ten 10 uren 's morgens, en duurde met groote bloetftortinge tot 's avonts ten 7 uren, wanneer 15 a 16 vyandtlijcke hoopen Ruyters in een Bos aen onfe lincker zijde quamen, en daer eenige van de onfe deden wijcken. Den Graef van Lorge daer gekomen, om op haer los te branden, wiert een Paert onder 't lijf doot gefchooten, en licht gequetft, en in de felve tijdt wiert den Marquis van Vaubrun gedoot. Den Graef van Roye quam vervolgens op de Vyanden los branden, en vervolgden haer foo dapperlijck, dat hy 'er 500 gants over hoop wierp: zy waren alle Croaten, en wierden meeft gevangen of gedoot. Het Keyferl. Heyr weeck op een halve Musketfchoot van ons, en befchanfte fich langs de Beek, in de gedaente van een flagorde, gelijck het onfe van de andere zijde deed: hier bleef men 3 dagen, fchietende gedurig met Gefchut en Musketten op den ander. De Vyanden weken met de nacht, ende wy trocken over onfe Brug over den Rijn. Wy hebben veel Standaerden en Vaendels verovert, en volgens de lijft, die aen den Grave van Lorge is gegeven, hebben wy 1200 man verlooren. De Duytfen hebben, gelijk wy verftaen, te Straetsburg bekent, datfe 3000 man hebben verlooren, en wy feggen dat het getal wel uyt 6000 man beftaet. Ick verfeker U, dat het een groote overwinning voor ons is, indien men overweegt, wat een flag Vrankrijck gekregen foude hebben, indien wy waren geflagen geweeft.

Dit Verhael wiert te Parijs (als een Brief uyt 't Franfe Leger by Straetsburgh van den 5. Augufti) openbaer uytgegeven, om haer ingebeelde overwinninge ftaende te houden, en de Werelt daer mede wijs te maken, dat de Keyferfe 't meefte verlies hadden; doch het tegendeel is aen yder foo wel bekent, dat men niet veel woorden behoeft te gebruycken, om 't felfde te bewijfen; 't verlies van foo veel van haer Krijghsluyden, Standaerden, Vaendels en van het Velt, en eyndelijck haer vertreck over den Rhijn, geven hier ontwijffelbare getuygen af.

De Rijckxvergaderinge te Regensburgh ontfingh toen fchrijvens van den Nederfaxifen Kreyts, dat zy, hebbende beraetflaeght over de voorftellen van den Grave van Windifgrats, eyndelijck hadden befloten haer dubbelt aendeel tot het Rijckx Leger op te brengen. Den Keurbrandenburgfen Minifter hielt by de Standen noch yverigh aen, dat Sweden voor Vyandt van 't Rijck verklaert, en des Keurvorfts Landen tegens den felven en fijn Medeftanders geguarandeert mochten werden; ten dien eynde voort brengende, dat by aldien fulck bedrijf tegens een voornaem Evangelis Vorft, als het groene Hout, geviel, wat zy, als het dorre, dan te verwachten fouden hebben. De Beyerfe Afgefandt hieldt alleen aen, dat men de Sweden door vriendelijcke wegen van

van 't Fransse belangh soude soecken af te rucken. Maer de Standen overwegende, dat noch haer, noch des Keysers vermaningen, by de Sweden, om de Landen van den Keurvorst van Brandenburgh van hare Troepen te ontledigen, iets uytgewerckt hadden, beslooten dieshalven den 17. deser de Kroon Sweden voor Vyant van 't Rijck te verklaren, gelijck dan den selven dagh in goede forme gedaen wiert. De Sweden hadden wel by den Keyser versocht, om bemiddelaer tusschen haer en Keur-brandenburgh te willen zijn, maer vermits men aen 't Keyserl. Hof oordeelde, dat zy maer 't futselboek sochten, wiert hun tot antwoort gegeven, dat men van te vooren wel gehoopt en gewenst hadde, dat des Keysers goede vermaningen wat beter plaets hadden gevonden; dat sulckx vry laet was, om te begeeren, vermits men weynigh schijnbaerheyt sagh om 't Rijck van haer genomen besluytingen af te trecken. De Switserse Cantons verboden nu aen de Fransse eenige wervingen in haer Lant te doen, ende belasten aen haer Capiteynen in Fransse dienst, op levens straf, de Landen van 't Duytse Rijck niet aen te roeren. De Fransse sochten toen door bemiddelinge van de Switsers over een geenerleyheyt wegens de Waltsteden en het Brisgou, van de eene zijde, en der Elsas, van de andere kant, te handelen, maer 't selve wiert door de Keyserse afgeslagen.

Den Sweetsen Resident Sholsky te Weenen, wiert dees tijt door sijn Keyserl. Maj. bevoolen van daer te vertrecken. Den Grave van Windisgrats quam toen van Hanover aldaer, en gaf aen den Keyser van dien Vorst bericht, dat hy sijn aendeel tot 't Rijksheyr soude opbrengen, doch sich boven dien in de Generleyheyt houden. Sijn Keyserl. Maj. verkoos nu den Graef van Lamberg tot Grootmeester van sijn Huys, en dede dees tijt in Ongaryen, 4 Vaendels Croaten, 10 Vaendels Dragonders, yder van 100 man, en 18 Vaendelen te voet, yder van 250 man, werven, omme voor dese Volckeren de Duytse Regimenten uyt Ongaryen te trecken, en in het Duytse Rijck te gebruycken. Het Opperhooft Spankaw in Ongaryen overleden, zoo wiert den Graef Strassoldo in sijn plaets verkooren.

Den Keurvorst van Brandenburg/ hebbende de Sweden/ gelijck wy voorheen hebben geseght/ tot Witstock vervolght/ en siende dat zy tot heel in Meckelenburg geweken waren/ en dieshalven niet verder vervolght konden worden/ besloot daer op eens nae sijn Hooftstadt Berlijn te keeren. Hy trock dan den 3 deser in een Calesse derwaerts/ en wiert van den Vorst van Anhalt deftig onthaelt; maer als hy de wercken van de Stadt rontsom besichtigt had/ keerden hy den 4. weder na Witstock: Sijn Voetvolck/ 't geen onder den Hertog van Holsteyn heen van Maegdenburg volgde/ trock den 5. deser te Havelberg over de Havel/ en voegde sich korts daer na met zijn Ruyterye by Witstock. Den Keurvorst dus zijn gantse Heyr/ bestaende uyt 14 Regimenten te Paert/ 12 te Voet/ en 4 Regimenten Dragonders/ uytmaeckende 18000 man/ met 65 stucken Geschut/ by malkander hebbende/ brack den 7. daer mede op/ en quam dien dag noch te Perlebergh/ en den 9. te Dambrouck/ den 10. te Niestadt/ en trok soo voort na Kirits. Het Sweetse Leger/ 't geen uyt 10000 man bestont/ was ondertusschen na Demmin/ Tribbesees/ en Damgarten geweecken/ en hielt die Passen uyttermaten beset/ om den Keurvorst de tocht in Pomeren te verhinderen: Zy kreegen daer oock dagelijcks eenige onderstant van Volck met Schepen uyt Sweden. Te Straelsont hadden zy ondertusschen den Generael Major Gotzen gevangen in gebracht. De Brandenburgers brachten

in tegendeel den Oversten Wangelin/ den 7. deser op de Vestingh Peitz; doch sijn Gemalinne had den Keurvorst bij gelaeten. Te Berlijn vierde men den 18. deser heerlijck over des Keurvorsts overwinningen/ en wierden dieshalven de veroverde Sweedtse Stucken Geschut verschepde mael los gebrant. Men sagh toen de volgende lijst van de Troepen/ die onder den Keyserl. Gen. Cobb/ uyt Silesien tot hulp der Brandenburgers souden trecken.

't Badise Regiment, 5 Vaendelen,	1419 *man*	*Chursaxise Volckeren,*	2500 *man*
Weymarse Regiment, 10 Vaendelen,	1199 *man*	*Bohemise Volckeren,*	800 *man*
Strahsoldise Regiment, 5 Vaendelen,	1500 *man*	*Wurtzburgse 3 Vaendelen,*	500 *man*
Metternichse Regiment, 10 Vaendelen,	938 *man*		
Dragonders Regiment, 5 Vaendelen,	518 *man*	*Maken t' samen,*	9374 *man*

Den Keurvorst ondertusschen in Meklenburg met sijn Troepen genadert/ soo begonden de Lantlieden eenighsints te verloopen/ doch de Keurvorst deed door een openbaer Gebodt van den 11. deser hun weder innoodigen/ met beloste/ dat zy gants niet mishandelt souden worden. De Sweden waeren dieshalven beducht/ dat het de Stadt Wismar soude gelden/ en te meer/ om dat van Berlijn eenige Vuurmortieren/ en allerhande gereetschappen tot een Belegering/ na 't Leger van den Keurvorst gevoert wierden. Sy deden dan den Collonel Henneman met 100 Ruyters in Wismar treden/ om de besettingh/ die uyt 1400 man bestont/ daer mede te versterckn. Maer de Keurvorst yets anders beoogende/ trock na Swan by Rostock/ om sich van Warnemunde te verseeckeren; invoegen den Sweetsen Vendrich/ die met 16 man daer binnen lag/ dese plaets verliet/ en sich/ na dat hy de Stucken vernagelt had/ te water na Wismar begaf. De Sweden beducht dat de verdere optocht op haer aengesien was/ sterkten haer legerplaets te Demmin/ en quamen ook te Loitz legeren. Sy hadden onderwijl het Eylant Rugen mede met 1500 Ruyters en 600 Dragonders beset: Doch den Veltheer Wrangel onthielt sich al dien tijt te Wrangelsburgh/ en beyde de Legers bleven dus eenige tijt op dese plaetsen leggen/ sonder datter yets anders als met kleyne partyen voorviel.

Den Koningh van Denemarcken in 't lest der voorledene maent tot Rensburg gekomen/ en sijn Heyr daer by den ander brengende/ om 't selve te monsteren/ soo was de Stadt Hamburgh seer ongerust/ meenende/ dat het op haer was aengesien. Zy souden dan 2 Gesanten aen sijn Maj. om de gewoonlijcke Giften op te offeren; doch ondertusschen deden zy eenige Standaerden Ruyterye en Voetvolck/ tot over de 4000 man opnemen/ om haer in alle geval daer mede te konnen verdedigen: Buyten de Stadt wiert oock alles weg genomen/ wat in de weg stont/ en de Boomen afgehouwen. Maer de Koning een ander insicht hebbende/ ontfongh dese Gesanten wel/ en liet haer met goet genoegen weder vertrecken. Hy ondertusschen/ de Vorst van Holsteyn Gottorp/ met sijn Cancelier Kielman/ en sijn twee Soonen/ te Rensburg by hem hebbende ontbooden/ soo deed hy deselve/ na datse daer verscheenen waren/ om de handeling te voltrecken/ de volgende puncten voorhouden.

1. *Dat den Vorst het Ampt Swabstadt aen den Koningh soude af-staen.* 2. *Het Leen van sijn Koninckl. Maj. ontfangen.* 3. *Tonningen tot versekeringh in-ruymen.* 4. *Sijn in dienst hebbende Krijgsvolck aen sijn Kon. Maj. overgeven.* 5. *Geen Verbont, sonder weten van den Koningh, sluyten.* 6. *Den Adel soude sijn Kon. Maj. absolut gebieden.* 7. *Den Lantdagh soude altijt tot Coppenhage geschieden.*

Den

Den Vorst van Holsteyn verdroeg daer op eenige daegen daer nae met sijne Koninckl. Maj. in deser voegen: Dat het Ampt Swabstadt in den staet als 1658. door wedersijts Gemachtighden was over een gekomen/ soude gestelt worden; dat Tonningen met alle sijn andere Plaetsen/ tot het eynde des Oorlogs/ in des Conings handen gestelt soude worden; dat hy sijn Troepen by sijn Coninckl. Maj. tot bescherminge van 't Rijck/ als een lit van 't selve/ soude vervoegen; dat hy geen Verbont met eenige vreemde Vorsten/ tot naedeel van sijn Keyserl. Maj. 't Rijck/ en Denemarcken soude maken; en dat de Ampten Rhibee en Trettow/ die aen hem behoorden/ yder maent 8000 Escus tot brantschattinge souden betaelen. Den Coningh van Denemarcken dede dan door den Generael Major Roosekrans met 3000 man de Vesting Tonningen besetten/ en trock den 24. weder na Coppenhagen/ om binnen 14 daegen daer weder te komen/ en den Vorst van Holsteyn nae Slefwijck. Ondertusschen quamen 1500 Deense Ruyters tot dicht by Hamburg hun legeren; invoegen de Lantlieden/ voor overlast beducht/ van daer na de vaste Plaetsen weken. De Brandenburgsen Afgesant Kanitz deed toen by de Magistraet van Hamburg aenhouden/ datse de Franse en Sweetse Ministers van daer souden doen vertrecken/ en haer aendeel tot het Rijcks-leger op brengen; oock een somme gelt aen sijn Keurvorstel. Doorl. betalen. De Deense verdaerdigden ondertusschen alles tot een Oorlog/ en deden 2 Oorlogschepen voor Gelucksstat leggen: de Coningh had oock bevel gegeven/ dat sijn Heyr tot op 30000 man vergroot soude worden. In Lunenburger lant/ en aen de Rivier de Elve/ wiert het Lant dees maent/ door 't overloopen deser Rivier/ in dier voegen met water bedeckt/ dat het op veel plaetsen wel een Zee geleeck/ en veel Menschen en Vee daer door sijn gesneuvelt. Boven dien vont men in 't Maegdenburgse en Halberstadtse gebiet/ een soorte van Muysen in het lant/ van groote als een Rat/ swart/ en met korte staerten; dese deden aen 't Kooren veel quaet/ vermits sy de Halmen tot aen de aerde af beten/ en de Airen daer uyt ter aerde brachten.

Den Coning van Sweden vernomen hebbende/ dat men in den Haegh den Oorlogh tegens hem verklaert had/ deed daer op den 6. deser te Stockholm/ insgelijcks den Oorlogh tegens haer Ho: Mo: af kondigen/ en alle de Goederen/ de Onderdanen der Vereenigde Nederlanden toebehoorende/ versekeren. Te Riga had men oock eenige Hollantse Schepen in verseeckeringe genomen. Ter welcker oorsaeck alle Hollantse Schepen/ die in den Orisont lagen/ en na Sweden souden trecken/ aldaer wierden opgehouden/ om niet in diergelijcke gevaer te vervallen. In Sweden nam men noch al gedurig nieu Krijgsvolk aen/ om haer Leger in Pomeren daer mede te versterken.

Den Tarter Cham/ door den Heer Wolsky van de aenkomst der Poolse Gemachtigden verwittight/ om met hem van Vrede te handelen/ sondt desen Heer aenstonts weder terug/ met dit hy gevoegde schrijvens:

Copia van een Brief van den Tartersen Han aen sijn Kon. Maj. van Poolen, van den 19. Junij.

WY doorluchtighsten, en van Gods Genade onoverwinnelijcke Selim Gerey, der Krymischen en Nahoischen Horden Han, wenschen U Koninckl. Maj. uyt broederlijcke liefde, een geluckige Regeeringh, en alles goets, gelijck als wy sulckx ons selven wenschen. Wy hebben hartelijck gaerne vernomen U groote sorgh tot het bevorderen der Vrede, en dat ghy ten dien eynde een groot Gesantschap aen ons afvaerdight. Wy beloven diess-

dieshalven ons gantse vermogen aen te wenden, waer door dit H. Werck met den eersten geluckigh magh voleyndigt werden, gelijck wy versekert hebben: Invoegen wy wenschen, dat de Gesanten sich niet op-houden, op dat de verwoestingh uwer Landen, en het wegh voeren der onschuldige luyden een eynde magh krijgen; vermits wy onmogelijck onse Horden soo naeuw by een konnen houden, dat alle schade verhoet wert. Voorts wenschen wy U Koninckl. Maj. onsen Broeder, alle geluck en voorspoet.

SELIM GEREY, HAN.

Den Tartersen Vizir schreef oock de volgende Brief aen den Coningh:

DOorluchtigsten, genadigsten Koning. *U Kon. Majs. schrijven, 't geen den Heer Wolsky gebracht, en overgelevert heeft, is mijn Heer, den grooten Han, sonderlingh aengenaem geweest; invoegen hy oock ylinghs den Heer Greben, nevens onsen Tarter Celibey, aen U te rugh heeft gesonden. Dieshalven U Kon. Maj. sijn Gesanten, om den Vrede te bevorderen, ten eersten herwaerts wil senden, en voornamentlijck den Hr. Ryckx Wachtmeester, door welcke, sonder twijffel, de saeck na wensch sal voltrocken werden, en U Kon. Maj. sal niet alleen met onsen Han in gestadige vrientschap verblijven, maer oock grooten roem en onsterffelijke eere daer van dragen. U Kon. Maj. sal dieshalven met het af senden van sijn Gesanten niet versuymen; ick geloove ook geen vlijt sparen, om dat goede werck te bevorderen, en oock de Horden, soo veel mogelijck, van stroopen af te houden. Ick wensche U Kon. Maj. hier nevens goede gesontheyt en geluckige Regeeringh.*

U Kon. Majs. goede Vrient,

Gegeven in 't Leger, den 19. Junij. BATYR AGA, VEZIR.

De Gemachtigden dan/ die wegens den Coningh van Poolen/ in het begin deser maent by den Cham quamen/ hadden onder andere bevel/ om deselve de volgende puncten voor te houden: Dat de Turcken Caminiec/ met de Ukranie/ en Podolien weder aen de Poolen souden herstellen; en dat de Turcken de Rooms-katolijcke ordens-lieden onder haer heerschapppen/ by haere onbelastheden en vryheden souden laten: Maer als de Gemachtigden dese saken voorstelden/ hielt den Cham sich daer seer over verwondert/ en betuyghde/ dat den Turckse Keyser het alderminste niet soude afstaen/ maer Caminiec/ met de Ukranie/ en Podolien/ behouden willen/ en boven dien de jaerlijckse schattingen genieten; oock dat den Dorosensko de Provintien/ die onder hem stonden soude blijven gebieden. Den Oversten Greben wiert dieshalven met dese voorstellingen na den Coning van Poolen te rug gesonden/ op dat hy des selfs goetvinden daer over soude halen: Maer de Coning sich niet veel op de Turcken vertrouwende/ had ondertusschen verscheyde Troepen nae de Ukranie gesonden/ om de sijne daer mede te versterken/ en vergaderde selfs by Lemburg een Heyr/ om de Turcken/ soo de handeling te niet liep/ in haer voorneemens te verhinderen. Men wilde noch al by de Poolen/ dat de Muscovisen Czar aen sijn Veltheer bevel gesonden had/ om sich met sijn Heyr by de Poolen te vervoegen/ maer dese besluytingen der Moscoviters waren soo veranderlijck/ dat men'er in 't minst niet vast op konde gaen. De Tarters bleven onderwijl noch al stroopen/ tegens den Stilstant van wapenen. Den Ibrahim Bassa/ meende met sijn Volckeren wel de Stadt Bar te overvallen/ maer wiert deftig afgewesen: den Machmet Bassa die de Stadt Kaskow aenviel/ trof geen beter geluck/ vermits de besettingh/ bericht dat hy hun/ na de overgaef alle om hals soude laten brengen/ haer te dapperder verdedighden; invoegen hy met groot verlies most wijcken: den overste Boguslz die een sterke Tarterse Troep onder den Okasmunza ontmoete/ viel soo dapper op hun aen/ dat sy met verlies van veele dooden en gevangenen de vlucht koosen.

In plaets van den Nuntius Marescotti in Spangien/ die tot Cardinael ge-

gemaekt was/ verkoos den Paus toen Monsr. Mellini. De Nuntisschappen na Weenen en Parijs wierden door de Paus noch opgehouden / de eerste / om de Kraem van de Keyserinne uyt te wachten / op dat de Nuntius de gewijde Luyren soude mede brengen/ en de andere/ om dat men eerst des Conings van Vranckrijks meeninge soude verstaen. Den Fransen Gesant d' Estree wiert toen te Romen van een sieckte overvallen / soo men meende uyt ongenoegen/ om dat den Paus soo weynigh acht op de Kroonen in de verkiesinge der Cardinalen/ had genomen: den Cardinael van Hessen/ die een bysondere sorg voor hem droeg/ en sijn Kamermeester op hem had doen passen/ rechte by de Paus soo veel uyt / dat den Ridder Borri / die berucht was/ dat in de Geneeskonst uytsteeckent was ervaeren / uyt sijn gevangenis by hem gebracht wiert / om hem weer te genesen/ dermits hy van al zijn Geneesmeesters verlaeten was. Borri rechte dan soo veel uyt/ dat den Gesant weder aen de beter hant geraekte. Onderwijl bevredighden sich de Gesanten van den Keyser/ Spangien / en Venetien/ met den Cardinael Altieri/door toedoen van den Cardinael Colonna/ op voorwaerde; dat den Cardinael Altieri verklaerden / noyt te hebben verstaen/ dat de Ministers der Kroonen/ de Cardinaelen of 't Apostolisch Collegie/ in 't gebodt van de nieuwe Tol begrepen soude wesen; dat desen Cardinael de Gesanten soude besoecken/ om haer ter deser oorsaeck te begroeten; dat de Paus een Brief aen haer Vorsten soude senden / om te kennen te geven/ dat het qualijck verstaen was/ indien men geloofst hadde/ dat de Tollen / die in dit gebodt begrepen waren/ sich op de Persoonen van haer Gesanten uytstrekten/ en dat de Capiteyn van de Switserse Wachten van 't Paleys / aen de Gesanten soude verklaren/ dat hy de Poorten niet voor haer/ maer voor 't Volck had gesloten. Dit verdrag aldus gesloten/ soo gaf den Cardinael Altieri het besoeck aen de Gesanten / uytgenomen de Franse / die dit mede wel aengeboden was/ doch niet had willen aen nemen. De Paus was hier over soo verheugt dat hy sonder na 't geleggen der Keyserinne te wachten/ plings den Nuntius Bonvisi in Poolen verkoos / om sich na 't Keyserl. Hof te begeven / en aldaer te resideren. De Connestable Colonna had onderwijl wegens de Koninginne van Spangien / de witte Telle met een groote heerlijckheyt aengeboden. De Groot-hertoginne van Toscanen vertrok dees tijt met 3 Galeyen van Livorno na Genua/ om sich van daer na Vranckrijck te begeven: de welcke in haer wederkomst nae Livorno / by 't Canael van Piombino / 3 Turckse Galeyen van Biserte ontmoeten/ en die soo vinnigh aenvielen/ dat den Admirael genomen/ en te Livorno opgebracht wiert; de twee andere ontquaemen het met de vlucht.

De Fransen uyt Messina by de Scaletta afgeslaegen/ verlooren daer om de moet niet/ om iets anders uyt te rechten: Den Hertog van Vivonne dan sijn Volckeren/ bestaende uyt 3400 Franse en 800 Messinesen/ even buyten Messina by een gebracht hebbende / nam besluyt om Melazzo selfs aen te tasten; waer toe hy een Legermeester / die daer binnen het gebiet hadde / met 18000 Ducaten had omgekocht: Hy nam in sijn wegh de Dorpen St. Lorenzo en St. Lucia van Montfort in/ en legerde hem by Melazzo/ daer binnen de Onderkoning den Hertog van Fernandine/ met den algemeenen Legermeester

Don

Don Ferdinand Kavanal / en een besettingh van 500 Duytsen / 130 Spanjaerden/ 180 Paerden/ en 2000 Lantlieden/ selfs was: Doch op de aenkomst der Franse deed hy daer noch meer Volck intreden. Ter selver tijt quamen 8 Franse Galeyen en eenige Schepen/ aen de water-zijde daer voor. Wanneer de Franse den aenval deden / maer wierden soo dapper onthaelt / dat zy met verlies van eenige hondert dooden/ en veel gevangenen / weder mosten af wijken/ en nae Messina trecken/ hebbende haer ingenomen Posten van St. Lorenzo en St. Lucia van Monfort verlaten. De Onderkoning ondertusschen bemerckt hebbende/ dat men op de aenkomst der Franse Schepen niet nae behooren had geschoten/ deed desen Legermeester gevangen nemen/en aenstonts onthoofden/ met noch 4 Capiteynen van sijn Regiment. Te Napels had men op 't eerste bericht van dese optocht der Fransen de Galeyen al vaerdigh gemaekt/ om hun na Melazzo te begeven/ en die plaets te ontsetten. De Franse dus over al qualijck onthaelt/ soo deed den Hertog van Vivonne/ als hy weder te Messina gekomen was/al sijn Galeyen en Schepen toerusten/om langs de Zeekusten daer mede beter geluck te hebben. Twee Naepolitaense Tartanen / namen toen na een hart gevecht een Frans Scheepje / 't geen met allerhande Voorraet van Corfu na Messina meende te gaen.

De Coningh van Spangien verkoor dees maendt tot algemeenen Stedehouder van de uytheemse Ruyterye in de Nederlanden den Hertogh van Holsteyn/ met den titul van Opperhooft der slagorde/ en behoudingh van sijn Regiment Ruyters. Te Madrid arbeyde men nu tot het oversenden van gewigtige Gelt-sommen na Nederlandt. Den Coningh gaf toen 't gulde Vlies aen den Prins van Parma/aen den Prins van Cariati/aen de Soon van den Hertogh van Alba / ende aen den Prins van Chimay. Den 4. deser vertrock den Prins van Vaudemont na Nederlant. Don Jan bereyde nu alles tot sijn vertreck/ om na Italien over te schepen/ wanneer de Hollantse Vloot / onder den Lt. Admir. de Ruyter/ in dat gewest soude aengekomen zijn. In Catalonien viel tusschen beydersijts Legers dees tijt weynigh voor/ vermits den Hertog van Schomberg na sijn vertreck van Gironne in 't Lampourdan was gekomen/ om daer een geley van Perpignan af te wachten / alsoo hy door 't verlies van 5 Barcken met Voorraet/ die de Spaense genomen hadden/ vry eenig gebreck aen lijftocht begon te gevoelen; doch dit geley bekomen hebbende/so trok hy weder op na Bellegarde / ende belegerde die Stadt. Vermits de Mooren de Spaensse Plaets Oran in Afrika te Landt ende ter Zee hadden belegert/ waren te Cadix 6 Oorlogs-schepen verbaerdigt / om die Plaets te ontsetten / die van daer te Cartagena gekomen / den 8. deser van die Stadt naer Oran zeylden. Dese belegering geviel uyt de volgende oorsaeck: Bobba Hassan / Gouverneur van Algiers / met een sterck Leger van daer tot onderstant na Tremesen getrocken/ 't geen door de Mooren van de heerschappye van Tafilette belegert was/ vont de selve door dese Plaets soo sterck begraven/ dat hy geen kans sagh om haer op te slaen; invoegen hy / willende echter de Staet van 't Belegh verlossen / met list met haer begon te verdragen / ende onder de Mooren uyt te strooyen/ dat hy met sijn Heyr niet gekomen was/ om 't Bloedt der

der Musulmans upt te stoꝛten/en dat hy geen andere toelegh had/als syn Wapenen tegens de Christenen te gebꝛupcken/ en dieshalven van vooꝛnemen was om de Stadt Oran/ die de Spaense besaten / aen te tasten. Hy dede oock/ om syn woorden meer geloof te doen hebben/ de Standaert van Mahomet op steken/ en een gebodt af-kondigen/ waer by hy aen yder een / die Vyant der Christenen was/ vermaende/ sich onder syn Vaendel te begeven/en vooꝛ de bescherming van 't Mahometaense Geloof te stryden. Hy had de Maribots of Afgoden-dienaers van dat Lant op syn zyde/ die de Mooren meer aen-baden als Godt of Mahomet. En dieshalven begaven haer een ontellyck getal Moren onder syn Standaert / die hy volgens syn belofte vooꝛ Oran bꝛacht / 't geen 3 dagen van Tremisen af legt. Den Plaetsvoogt van binnen deed plinghs met haer komst een uytval / ende bꝛacht de Turcken in 't begin in groote wanoꝛde/ maer hy wiert eyndelyck met verlies van eenigh Vee weer binnen gedꝛeven/ en alsoo de Turcken geen de minste hoop hadden / om dese Plaets te overmeesteren/ wilden zy weer te rugh na Tremisen/ dan eenige Overloopers hun bericht gevende/ dat het daer binnen seer slecht gestelt was/ bleven zy in haer Belegeringh volharden / en Bobba Hassan deed een hoogte / die over de Stadt en 't Casteel geboot/ in-nemen/ en daer op 6 stucken Geschut planten. Ter selver tydt quamen eenige Schepen van dese Barbaren de plaets mede te water besetten. Te Lissabon ruste men dees tyt 9 Ooꝛloghschepen upt/ onder vooꝛgeven van die tegens de Roovers v[illegible] Algiers te gebꝛupcken. Te Cadix quam den 16. Junij Schipper Uylenbu[illegible]gh / op 't Schip de St. Jan / upt Tessel/ met een Hamburger/ die van de Turcken genomen geweest / doch weder vꝛy geraeckt was / 't geen in deser voegen gevie[illegible]: Dit Hamburger Schip / daer Bente Erickx Schipper op was/ den 29. Mey by Heysant / dooꝛ een Turkse Roover genomen/ zo hadden de Turken daer 10 man van de hare met een Renegaet en de Stuerman en Kock opgeset / om 't Schip te regeeren. Dese Renegaet het tegens de boꝛst stekende/ Christi naem verloochent te hebben/ en begeerig om verlost te wesen/ quam by dese 2 Christenen / en gaf haer in/ dat zy met hem aen souden spannen / om de Turcken op 't Schip te over meesteren/ en alsoo in vꝛydom te geraken. Zy daer na hakende / stemden het hem toe / en swoeren lyf en leven daer by op te setten/ ende riepen Godt de Heer aen / dat hy hun te hulp wilde komen. Als zy nu met malkander beraetslaegden / op wat voet zy dit in 't werck souden stellen/ sagen zy den 2. Junij een Vloot Hollantse Schepen / maer als de Turcken die vernamen / staken zy Engelse Vlaggen op/ insvoegen de Hollanders vooꝛt zeylden ; 't geen dese Slaven vꝛy bedꝛoefden/ doch gaven daer om de moet niet verlooren : zy besloten dan 't Schip met gewelt te vermeesteren/ ende na dat zy den ander gewinckt hadden / grepen zy yder een Houwer / die zy hadden verboꝛgen / en gingen de Turcken daer mede te keer/ de welcke/ na dat 'er 3 van de hare gesneuveldt waren/ om genade riepen/ 't geen haer gegunt/ soo liepen zy met volle zeylen na de Holl. Schepen/en quamen Cap. Uylenburgh op zyde ; met wien zy toen vooꝛt na Cadix zeylden. 4 Turckse Roovers van Algiers namen toen oock een Hollants Schip/ 't Hof van Bꝛeda genaemt / van Enckhuysen / na Oost-indien gedestineert / 't geen sich bꝛaef had verdedigt/ zynde 't meeste Volck en alle de hooge Bevelhebbers

daer op gesneuvelt / eer 't sich overgaf. De Turcken namen noch eenige andere Schepen / die zy alle te Algiers op-brachten.

In Vranckrijck begon men nu een nieuwe ordeningh op de Munt te maken / waer toe op 't Munt-hof al de Munt-meesters / wel 250 in getal / wierden ontboden / op datse den Eed dien aengaende souden af-leggen. 't Geldt / 't geen den Coningh geschickt had / om aen den Bisschop van Munster te geven / by aldien hy sijn partye had willen kiesen / wiert nu nae Italien / Portugael ende Switserlant gesonden / om daer nieuwe Werbingen voor te doen. Men verhoogde ook de schattingen op 4 Millioenen / op dat'er geen Troepen in Vranckrijck souden komen overwinteren. Te Versailles wierdt toen een Edelman van een Olyphant met sijn snuyt gedoot / om dat hy hem Biscuyt wilde geven / na dat hy 't selve 2 a 3 mael ontfangen had. Den Paus schreef dees tijt aen de Coningh van Vranckrijck / dat hy niet konde toe-staen / om den Cardinael de Rets van sijn Hoet te ontslaen / vermits 't selve sonder voorbeelt was / en versocht dieshalven aen sijn Majest. dat hy aen den Cardinael dit versoeck wilde ontraden. Men sont nu noch 400000 Escus na Marseille / om daer voor Oorlogs-voorraet en lijftocht / tot hulp van de Messinesen / op te koopen. Den Coningh den 21. deser uyt sijn Reys te Versailles aengekomen / wiert daer plings van de voornaemste Heeren ende Collegien begroet. Men gaf te Parijs voor / dat by aldien 't quade weer sulckx niet verhindert had / sijn Majs. Velt-tocht veel glorieuser geweest soude hebben. Men verspreyde toen aldaer / dat den Coningh een Millioen aen de Princesse van Denemarcken had gegeven / ter oorsake van haer Huwelijck met den Coningh van Sweden. De Sweetsche Ministers kochten oock te Parijs de Parel-snoer van de Gemalinne van den Marschalk van 't Hospitael op / voor 40000 Escus / 't geene zy voorgaven / dat den Coningh van Sweden aen sijn toekomende Bruydt soude vereeren. De Groot-hertoginne van Toscanen in 't lest der voorledene Maent te Marseille aengekomen / trock van daer over Lions na Montmartre. Men wilde te Parijs / dat zy op haer komst in Vranckrijck / als van blijdtschap / de aerde driemael gekust en geseyt had / dat zy nimmer weer in Italien wilde keeren. Madame de Guise was op 't bericht van haer komst haer na Lions te gemoet getrocken / en quam te Auxerre by haer ; van waer zy haer na Montmartre geleyde / vermits zy met haer Gemael den Groot-hertogh een verdragh had gemaeckt / dat zy haer Leven daer soude verslijten / sonder aen 't Franse Hof te komen / en datse oock geen eygen uytrustinge soude mogen hebben. Zy bracht met haer maer een Staet-jongen / 2 Franse ende 2 Florentijnse Dochters van Eer / en dan eenige Voetknechten ; doch den Coningh vermeerderde haer gestoet met noch 4 Bevelhebbers. Zy wiert op haer komst te Montmartre van Monsieur en Madame / en de vreemde Gesanten besocht. Men oordeelden in Vranckrijck / datse in Italien grootelijckx in schoonheyt had toe-genomen / en dat het dieshalven jammer was / dat een soo groote schoonheydt voor altijt in een Clooster soude op-geslooten blijven. Den Coningh quam haer eyndelijck oock te Montmartre sien / en zeyde / dat hy de grootste moeyte des Werelts gehad had / om sich te ontslaen van een Princesse te komen sien / die hy tegens sijn ge-

geboelen had toegestaen / dat als een gevangene in een Clooster in sijn Koninkrijck soude verblijven/ en dat hy geen meer blijtschap soude hebben/ als dat hy haer aen sijn Hof sagh / op datse de vermakelijckheden / die daer voor-vielen/ mede soude konnen genieten; hy gaf haer vervolgens groote lof wegens haer schoonheyt. Te Parijs wierdt dese tijdt een Huwelijck geslooten tusschen den Hertogh van Cadaval in Portugael/ die 55 Jaer out was / en de jonge Princesse van Armagnac/13 Jaer out/ ten opsichte dat by gebreck van mannelijke Kinderen van den Prince Regent/desen Hertogh de naeste Erfgenaem van het Rijck was. Den Ridder van Lorepne als volmacht daer toe hebbende/ troude haer in de naem van den Hertogh. Den Coningh gaf haer 10000 Escus in gesteenten mede ten Huwelijk/ en haer Moeder 50000 in Kleederen. De Hertoginne van Savoyen versocht dees tijdt aen sijn Maj. dat hy haer Landen in sijn beschermingе wilde nemen/ en maeckte hem hare gedachten bekent/die zy hadde/ om haer Soon aen Madame van Valois / die 6 Jaer out was/ uyt te huwelijcken; met versoeck / dat hy dit wilde toe-stemmen / en dan dese Princesse aen haer Hof senden / om met haer Soon ten dien eynde te verkeeren / beloovende goede sorge voor haer opvoedinge te dragen. Vermits de Franse Regeeringe in Bretagne de schattingh op de Taback weder wilden invoeren/ begonden de Lantlieden daer over op te staen / en vergaderden uyt 30 Karspelen te samen wel 15000 sterk: zy sloegen al de Bevelhebbers van de schattingen/ die zy konden vinden/ doot/ en bedreven groote strooperyen op 't Lant: zy namen oock wraeck van den Adel/ die haer ongelijck hadden aen-gedaen/ en hongen veel van de selve/ met de Degens op de zijde / aen de Toorens op: zy verkooren oock een Hertogh / die zy/ gelijck de Fransen voorgaven / met veelderhande coleuren/ als een Papegay / op-pronckten / en namen een Molenaer tot haer Opper-hooft: verscheyde Steden ende Plaetsen / die 't met haer niet en hielden/ dreygden zy te plonderen en te verbranden/ en naderden seer sterck nae Quinpercorantin: Monsr. de Montgeillard en verscheyde Priesters sloegen zy doot/ en maeckten een Rechtboeck/ 't geen zy aen 't Parlement van Rennes sonden: zy wilden na geen vergiffenis luysteren/ die den Hertogh van Chaunes/ Lantvoogt van Bretagne/ hun aen-bood; invoegen hy sich tot sijn sekerheyt na Port Louis begaf. Te Rennes begonden de Scholiers en Klercken oock een oproer te maken/ en plonderden 't Comptoir van de Formulen/ doch daer wierden 'er 5 a 6 door de wacht van 't Paleys gedoot. Te Bordeux was 't oock noch niet heel bedredight / vermits men daer Billetten aen de Deuren van den Plaetsvoogt / den eersten Voorsitter / en den Intendant aen-geplackt vont/ die groote dreygementen in-hielden / indien men haer geen woort hieldt/ met ondertekeningh / de verlooren Kinderen: Invoegen het Parlement den Raetsheer Meusnier aen den Coningh sont / om haer beleydt in dese oproeren te rechtvaerdigen. Doch den Coningh/ vreesende/dat sijn Vyanden hier licht onder speelen souden/ indien hy met hardigheydt in dese saeck te werck gingh / sont een Request-meester met een algemeene vergiffenis naer Bretagne/ om de oproerige daer mede te stillen; en gaf ter selver tijt aen eenige Troepen bevel/ om naer dat gewest te naderen / en by aldien dese vergiffenis niet aengenomen mocht werden / de oproerige dan daer mede te dempen: Te Duynkercken

 wier-

wierden oock 5500 man ingescheept/ om ten selven eynde na Bretagne gevoert te werden. Maer dit ontstelde den Coningh noch soo seer niet als de doodt van Turenne: men kan dieshalven niet uyt-drucken / hoe gevoeligh hy over dese saeck was; want als hem 't eerste bericht den 29. deser 's avonts daer van gebracht wiert door een Courier/ met een Briefje/ daer in stondt / U Majesteyt sal geloof geven, aen 't geene U desen Courier sal seggen, was hy soo verbaest/ dat hy eenige tijdt sonder spreecken bleef/ vermits hy 3 uren te vooren noch een Brief van Turenne had ontfangen; doch sich korts daer aen tot de Dames keerende/ zeyde hy met een groote sucht: Helaas, wy verliesen tegenwoordig alles, Monsr. de Turenne is doot: hy seyde vervolgens/ dat hy liever 2 Veltslagen wilde verlooren hebben, als dit Opperhooft. Hy begaf sich dan in sijn C...inet / daer sijn Broeder en Monsr. de Louvois by hem quamen/ met wien hy daer een groote uur bleef. En sont den 30. aen den Prins van Condee in Vlaenderen bevel/ dat hy sich met sijn Soon na der Elsas soude begeven / en 't Heyr in Vlaenderen onder den Hertogh van Luxemburgh laten / om daer in Turennes plaets te gebieden. Hy verkoor oock ter selver tijt 8 nieuwe Marschalcken van Vranckrijck / om aen sijn Vyanden te doen sien / dat het hem aen geen Bevelhebbers ontbrack; dese waren/ den Graef d'Estrades/ Mr. van Schomberg/ de Navailles/ Luxemburgh/ Rochefort/ Duras/ en la Fuelliade; 't geen Madame de Montespan verstaen hebbende / soo gingh zy by den Coningh/ en vraeghde hem/ of hy Monsr. de Vivonne vergeten had; waer op sijn Majest. haer antwoorde/ dat hy te grooten achtingh voor hem hadde / om hem te vergeten / en verkoor hem dus den selven dagh mede tot Marschalck van Vranckrijk. Den Koningh sont ter selver tijt ordre aen den Marschalck van Duras/ dat hy sijn Leger in Duytslant tot de aenkomst van den Prins van Condee soude gebieden. Door dese verkiesinge tot Marschalcken wiert den Hertog van Luxemburgh den Marschalk van Montmorancy/ en de la Fuelliade den Marschalk d'Aubusson genaemt. Den Koningh maeckte oock ter selver tijdt Monsr. de Lude/ Groot-meester van 't Geschut/ tot Hertogh en Pair van Vranckrijck.

Sijne Maj. van Engelant besloot met het begin deser maent, een reys te water nae Portsmuyen te doen, om daer een nieu gebout Schip, de Coninklijcke Jacob genaemt, van 120 Stucken Geschut, te sien af loopen Hy vertrock dan met de Hertogen van Jorck en Monmouth, en veel Edelen, van Gravesande derwaerts, onder een geley van eenige Oorlogschepen, en passeerde voorby Dover; doch vermits in het Canael een harde wint ontstont, verviel sijn Maj. met sijn Jacht aen 't Eylant Wicht, daer hy aenstonts te lant trat, en van den Gouverneur Robert Holmes deftigh wiert onthaelt; de Hertogen van Jorck en Monmouth onderwijl den 10. deser te Portsmuyen aengekomen, en sijn Majest. daer niet vindende, waren seer ongerust, en gingen noch dien selven dagh met een Jacht van daer t'zeyl, om den Koningh op te soecken; de welcke zy op Wicht gevonden hebbende, soo keerden zy den 11. gesamentlijck na Portsmuyen, waer den Coningh van den Gouverneur Legg deftigh wiert ontfangen. Doch nae dat sijn Maj. daer alles had besien, zeylde hy den 13. weder van daer, en quam den 16. te London, van waer hy den 17. met de Coninginne en 't Hof nae Windsor toogh. Den Prince van Nieuburgh vertrock dees maent uyt Engelant. Men kreegh toen daer van

Jamaica bericht, dat den Heer Vaugam, die Gouverneur van dat Eylant gemaekt was, aldaer was aen-gekomen, en met alle eer ontfangen. Over Tanger kreegh men daer oock bescheyt van Zalee, dat Muley Hamet, Neef van Muley Ismaël, Marocco had in-genomen, en een gedeelte van de Troepen geslagen, die den Koningh hem onder 't gebiet van den Gouverneur van Zalee had tegen gesonden, in welck gevecht desen Gouverneur was gesneuvelt. In Engelant quamen dees maent twee Schepen, de Mary en de Valck, van Suratte, in Oost-indien. Den Coningh verkoor toen den Graef van Northampton tot Connestable van den Tour. Sijn Maj. maeckte nu sijn natuurlijcke Soon, Charles Fits Charles, tot Grave van Pleymouth, tot Marckgraef van Totnes, en tot Baron van Dartmouth. Den Koningh verkoor dees tijt den Heer Berkley, om in plaets van sijn overleden Gesant Lockart, dat Ampt by den Koningh van Vrankrijk waer te nemen. Den Grave van Essex, sijn Majs. Lut. in Yrlant, hebbende verlof gekregen, om een keertje in Engelant te doen, quam toen te Londen. Sijn Maj. ontsloeg nu alle de Sweetse Schepen, die met Brandenburgse commissie in Engelant waren opgebracht. Den Grave van St. Maurice, die aen den Coningh de plechtigheyt van het overlijden van den Hertogh van Savoyen soude doen, quam in 't leste deser te London, na welckers komst den Ridder Greenvil gewacht had, om de tegen-plechtigheyt by de Hertoginne Weduwe af te leggen. Den Prins van Vaudemont quam op de selve tijt uyt Spangien aldaer, en gingh sijn Maj. begroeten, doch vertrock korts daer aen weder in een Jacht na de Spaensse Nederlanden.

AUGUSTUS 1675.

DEn 7. deser vierden de Ministers van Brandenburgh heerlijck in den Hage, over de overwinninge van den Keurvorst tegens de Sweden: 12 stucken Geschut wierden gedurende 't selve gestadigh op de Vyver-bergh los gebrant, en veel Vierwercken in de Vyver aengesteken. Vermits den Coningh van Sweden alle de Goederen van deses Staets Ingesetenen in sijn Rijck in versekeringe nam, besllooten haer H: Mo: met de Goederen van de Sweetse Ingesetenen in dese Provintien van gelijcken te doen; het welcke dan door een openbaer Gebodt van haer Ho: Mog: in 't begin deser maent wiert af-gekondigt, en in de behoorlijcke Plaetsen uyt-gevoert. Den Resident Hunneken gaf toen aen haer Ho: Mog: wegens de Stadt Hamburgh, een bericht over, tot rechtvaerdigingh van een seker Tractaet, 't geen die Stadt zedert eenige tijt met de Kroon Sweden had gesllooten. Voor den Keurvorst van Brandenburgh wierden dese tijt hier te lande noch eenige Oorlogh-schepen uytgerust, en een Regiment Krijgslieden, onder den Coll. Bolzée, gelicht: het welck in 't leste deser uyt de Mase met eenige Schepen meende te vertrecken, dan most uyt oorsaeck van een grooten storm weder te rugh keeren. De Oorloghs-vloot, die wegens desen Staet uytgerust wiert, om onder 't gebiet van den Heer de Ruyter na de Middelantse Zee te zeylen, geraekte nu soo verre gereet, dat de Amsterdamse Oorlogschepen uyt Tessel liepen, en op Schoonevelt, daer de Rendevous was, quamen, waer by sich den Heer de Ruyter korts daer aen met eenige Schepen uyt de Mase vervoeghde. 2 Fransse Kapers, kruyssende voor Texel

Texel op de inkomende Schepen, namen dees maent, in 2 verscheyde reysen, 2 Convoyers en 19 Haringbuysen, die met haer vangst meenden binnen te komen; doch een van de genomen Buysen redde sich uyt haer handen, en quam met 3 Franse Texel binnen; een Fransse Sloep met 9 man, konnende door de holle Zee niet weder by sijne Schepen komen, was genootsreckt in 't Eyer-gat in te vallen, alwaer zy aenstonts gevangen wierden. Mede wierdt een Frans Koninghs Schip, met Hout geladen, in 't Canael van eenige Zeeuse Kapers genomen. Oock veroverde Cap. Hendrick Hendricksz. een Franse Kaper, met 6 stucken, hier voor 't Landt. Dees tijdt quamen 11 Groenlantsvaerders in 't Vlie, hebbende etn tamelijcke vanghst, doch eenige van haer Compagnie waren in Groenlant vergaen. Met de laetst in-gekomen Engelse Schepen uyt Oost-indien, had men uyt die gewesten bericht gekregen, dat 't Fort St. Thomé by de onse was geslecht, en den Koningh van dat Lant aen de Nederlanders vryheyt van Tollen had gegeven, om dat zy de Fransse van sijn Lant hadden verdreven: Zy brachten oock mede, dat noch 5 a 6 Retour-schepen van Batavia na dese Landen waren vertrocken. Dese quamen noch dees maent behouden in haer respective Plaetsen binnen, mede brengende de volgende Ladingh:

Generale Carga of Ladinge van 7 Oost-indische Retour-Schepen, met namen, Asia, 't Wapen van Alckmaer, 't Wapen van Zirickzee en den Briel, van Batavia: den President, 't Wapen van der Goes, en den Hoecker de Quartel, van Ceylon: na dese Landen vertrocken in January deses Jaers, en in dese Landen gearriveert in Augusto, en de Hoecker in Mey deses Jaers 1675. respective.

5040 ps. divers Guinees Lywaet.
400 ps. fijne gebleeckte Mouris.
600 ps. Chiavonijs d'Oirnael.
2080 ps. diverse Bethilles.
2519 ps. diverse Salempouris.
600 ps. geschilderde Kust Chitsen.
8160 ps. diverse Baftas van de Kust.
240 ps. blaeuwe Cangans van de Kust.
3155 ps. diverse Gingans.
1964 ps. Mallemolens.
400 ps. Sanen.
400 ps. Bengaels Zeyldoeck.
1100 ps. fijne Adatheys.
440 ps. gebleeckte en rouwe Caatchies.
5483 pont Florette Garen.
20000 p. Wingurlaes Cattoene Garen.
222592 p. diverse Poeyer-Suycker.
1368525 p. diverse geraffineerde Salpeter.
21025 p. Bengaelse Borax.
6090 p. Pattenase Caetchia.
30265 catti witte Peper.
316000 p. fijne Ceylonse Canneel.
70532 p. Foulie of Macis.
180150 p. Giroffel-Nagelen.
188560 p. Nooten-Muscaten.
60 ps. Japanse Zijde Rocken.
374 p. Tutia.
1621 p. rouwe Bengaelse en Ceylonse Zijde.
53966 p. Persiaense Zijde, in 300 balen.
107300 p. Malacx Tin.
159340 p. divers Sappanhout.
2607958 catty swarte Peper.
86 ps. Besoarsteen.
1 ps. Pedro de Porko de Spinje.
879 ps. fijne gebleeckte Parcallen.
150000 p. Japans Staef-kooper.
3117 en een half pont Salarmoniac.
6750 p. Benjuyn Baros.
724 ps. diverse dubb. Bengaelse Armosijnen.
67 catty Tonquinse Muscus.
87768 p. Indigo Biana.
6580 ps. Chiauthers.
2879 ps. Cassa Bengale.
2300 ps. fijne Hammans.
183917 p. Caliatours-hout.
127321 p. Ebbenhout.

Den 10. deser quam den Engelssen Gesant Temple uyt Engelant weder in den Hage, en leverde korts daer na aen haer Ho: Mog: een schrijvens van sijn Koningh over, meest bestaende in een betuyginge van sijn Majs. genegentheyt tot dese Provintien, en tot bevorderinge der Vrede; waer op haer Ho: Mog: beslooten, door den Heer van Beuningen, een antwoort-schrijvens aen sijn hoogh-ged. Maj. te doen verhantreyken, van inhout, soo men wilde, om sijn Maj. te bedancken, dat hy den Heer Temple weder herwaerts had gesonden, en hem te versoecken, dat hy in sijn sorge tot de verkrijginge der Vrede wilde volharden, versekerende, dat zy en haer Bontgenoten alles souden

den by brengen, om die te vorderen, als de ſelve op billijcke en rechtvaerdige gronden gemaeckt koſt werden. Den Heer Rabenhooft overleed den 12. deſer te Coeverden. Den Heer Raet-Penſionaris Fagel vertrok den 20. deſer met de Heeren vanBeverning en Odijck naer ſijn Hoogheyts Leger. De Troepen, die tot het vliegent Leger by de Graef door Prins Maurits van Naſſouw op ontboden waren, om onder de Graef van Stirum daer by den ander te komen, trocken dees maent uyt hare beſettingen derwaert. De Princeſſe Douagiere d'Orange den 28. deſer in haer 74. Jaer tredende, wiert daer over na gewoonte van veele Grooten, en met Gedichten begroet. De Heeren Deenſe Miniſters maeckten haer H: Mo: toen bekent, op wat wijſe haren Koningh met Sweden had gebroken, en voorts bevel gegeven, om aen alle Sweetſe Goederen, Machten, en Onderdanen alle mogelijcke af breuck te doen.

Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien bleef met het begin deſer maent met ſijn Heyr en de Spaenſſe omtrent Halle leggen, en den Prins van Condé met het zijne by Cambron. Onderwijl wiert de Kerck van Halle door eenige Vagabonden van alle hare koſtelijckheyt berooft; waer over naderhant eenige, die daer ſchuldig aen bevonden wierden, met de doot zijn geſtraft. Den Prins van Condé middeler tijt van ſijn Coningh bevel gekregen hebbende, om met ſijn Soon nae Duytſlant te trecken, brack den 2. deſer met 8 Eſquadrons van daer op, en nam ſijn weg over Doornik en Atrecht, ſendende ſijn Soon, den Hertogh van Enguyen alvoorens na Parijs, om des Coninghs beveelen van daer te halen: Hy had den Hertogh van Luxemburgh, die wy nu voortaen den Marſchalck van Montmorenci ſullen noemen, tot Opperhooft van 't Heyr in Vlaenderen gelaten, om op ſijn Hoogheyts voornemens aldaer een wakent oogh te houden. Doch die dorſt het echter niet wagen, om uyt ſijn voordeel te komen, want als den Baron van St. Jan, Brigadier, dees tijt met eenige Eſquadrons Ruyters uytgetrocken was, om de gelegentheyt van de Franſſe Legerplaets te beſichtigen, ontmoete hy wel 2 Vyantlijcke Eſquadrons dicht by haer Leger, maer die namen op ſijn komſt met haer Voorwachten aenſtonts de vlucht. Den 7. deſer brande men in 't Leger alle 't Geſchut en de Musketten verſcheyde mael los, over de verwinninge van den Keurvorſt van Brandenburg tegen de Sweden; 't geen korts daer aen oock ten opſicht van de overwinninge van den Graef Montecuculi, en 't ſlaen van Crequi, waer van wy in 't korte ſullen ſpreken, geſchiede. Doch ondertuſſchen wiert alles tot den optocht vervaerdigt: 't Geſchut, 't geen tot Mechelen ſtont, wiert nae Bruſſel in de Warande gevoert, en alle de Lantloopers en Leeg-gangers nam men over al op, om voor ſchansgravers te dienen; de ſiecken, die in 't Leger waren, wierden oock na Bruſſel gebragt: Waer op den 20. deſer 6 a 7000 man voor af na Soignies, langhs de Rivier de Senne, geſonden wierden, en volgde des anderen daegs 't gantſe Leger, 't geen ſich den 23. by Soignes bevont. Ondertuſſchen was den Heer Raet-penſionaris Fagel met de Heeren van Odijck en Beverningh, onder een geleyde van 800 Ruyters, van Bruſſel met eenigh gelt in 't Leger gekomen, tot betalinge van de Krijgslieden. Hier omtrent en by Bergen in Henegouwen bleef 't Heyr tot 't leſte deſer maent leggen, hebbende den Hertogh van Villahermoſa ſijn verblijf in Soignies, en ſijn Hooght. 't ſijne op 't Caſteel Theuſies: En of men wel dacht dat den Marſchalck van Montmorenci door deſe optocht, die maer een uur van ſijn Leger geſchiede, van ſijn Poſt by Cambron en Brugelet ſoude opgebroken hebben, ſo bleef hy daer geheel Julio echter noch leggen.

Den

Den Prince van Vaudemont, die nu uyt Engelant weder te Bruffel aen-gekomen was, vertrock toen van daer na't Leger, ten eynde, om van fijn Hooght. en den Hertog van Villahermofa fijn affcheyt te nemen, om nae 't Heyr voor Trier te gaen, ende daer over de Spaenfe en fijn Vaders Troepen te gebieden. Onderwijl waren 'er verfcheyde refcontres tuffchen wederfijts partyen voorgevallen: Een Cap. Walter Gerard met 100 mannen uyt Arien getrocken, ontmoete by Belleuil 144 mannen van de Franffe Befettingen van Rijffel en Armentiers, die hy foo dapper aentaften, dat 'er 20 op de plaets doot bleven, en 30 gevangen wierden; de overige ontquamen 't met de vlucht. Den Baron van Quincy met 250 Ruyters uyt Valencijn getrocken, trof by 't Franffe Leger 60 Ruyters aen, die den Graef van Nancre, Plaetsvoogt van Aeth, daer geftelt had, om de gemeenfchap tuffchen die Plaets ende 't Leger te verfekeren; hy dede door den Graef Sigifmont van Boffu in dier voegen op haer los branden, dat zy naer Aeth vluchteden, en keerde defen Baron met 28 gevangenen weder na Valencijn. Hy korts daer aen verwittight, dat 'er een Frans Convoy van Doornick naer Aeth, beftaende in omtrent 200 Wagens, onder 't geleyde van 200 Voetknechten, en 2 Efquadrons Ruyters van 't Regiment van Wamain, in aentocht was, befloot daer weder op uyt te trecken, en ontmoete hun by 't Dorp Maude; hy dede haer aenftonts door Don Antonio de Zuniga met 80 Ruyters aen taften, en onderfteunde haer noch met een gelijck getal; op de felve tijt quam eenigh Voetvolck uyt Condé daer by, wanneer zy defe Franfe geheel op de vlucht brachten; 80 bleven op de plaets doot, daer onder den Marquis de Crequi Normand, Cap. in Wamain, en den Ridder de Farre, Cap. in Navarre, en 100 kregen de Spaenfe gevangen, benevens 160 Paerden, invoegen zy, na dat zy de Wagens, en 't geen daer op was, hadden geruineert, met goede buyt te Condé binnen quamen. Een Hollantfe party uyt Gent, bracht toen binnen die Stadt 31 Franfe gevangens, en 3 Muylen, die zy omtrent Aeth bekomen hadden. Te Yperen viel den 6. defer een groot ongeluck voor, vermits het vuur in 't Bufpoeder in een feker Huys onder de Halle gerakende, de felve Halle voor 't meerendeel daer door op-fprongh, ende veele Huyfen daer omtrent feer befchadigt wierden. 200 Menfchen bleven hier door wel doot; doch feker Perfoon komende in de Hal-ftraet, en door de flagh in een Kelder gefmeten, geraeckte naderhant noch kruypende daer uyt; zijnde de eenighfte, die van al de geene, de welcke daer omtrent waren, levendigh daer af quam. Den Prince van Barbancon kreegh toen van den Koning van Spangien het Gouvernement van Namen, en den Prince van Chimay dat van Luxemburgh.

Vermits de Spaenfe van 't Lant van Luyck de brantfchattingen bleven begeeren, fonden die van Luyck den Grave van Niel, en den Dom-heer la Foffe naer Bruffel, om dit af te krijgen; dewelcke oock by den Hertogh van Villahermofa foo veel uytwerkten, dat hy hun beloofde, dat by aldien de Franffen geen brantfchattingen meer eyfchten, de Spaenfe 't felve van gelijcken niet fouden doen: Waer mede defe Afgevaerdigden weder na huys keerden, om de Franffe dit voor te houden; maer in plaets dat die defe redelijcke voorflagh fouden toe ftemmen, begonden zy 't Lant van Luyck hoe langs hoe meer te plagen, en met brantfchattingen te befwaren; felfs dorft den Franfen Refident de Carrieres aen de Schut-boom van 't Cafteel wel een Brief laten placken, waer by de Franfe aen omtrent 80 Perfoonen, die hun den 28. Maert in 't in-nemen van 't Cafteel wat te yverigh voor de Keyferffe getoont hadden, geboden, binnen 24 uren uyt Luyck te vertrecken; dan 't felve wiert door den Raet van de Stadt by de

Franffe

Franſſe noch opgehouden, vermits anders een wonder ſpul ontſtaen ſoude hebben, doch korts daer aen quamen 5 Franſe Soldaten van 't Caſteel voor de Herberge van een Waert, diens naem mede op deſe lijſt geſtaen had, en begeerden voor haer Gelt Bier: de Waert wilde het haer wel geven, maer buyten de Deur: Waer over zy vergramt, 't Huys dreyghden te berooven, en maeckten ſoodanigen gewelt, dat eenige Burgers, die daer ſaten en droncken, voor den dagh ſprongen, en de Franſſe met Piſtoolen van daer verjoegen. Eenige Burgers door dit geraes in de Wapenen komende, ontmoeteden een Dom-heer, die zy meenden te dooden: maer de Coetſier ontreet hun, invoegen zy 4 a 5 ſchooten na de Caros deden, ende een Perſoon, die ſich aen de Caros vaſt hielt, om de Dom-heer met ſijn Houwer te doorſteken, doot ſchooten.

Den 2. deſer wiert de Soon van den Hertogh van Nieuburgh te Ceulen tot Onderdiaken van 't Dom-kapittel gekooſen: 't geen men geloofde, dat op 't Coadjuteurſchap van 't Keurvorſtendom was aengeſien, vermits den Keurvorſt, om ſijn ouderdom, yemant tot die waerdigheyt geſint was te verkieſen. Den 4. deſer overviel een Franſſe partye uyt Limburgh het Stedeken Kerpen, en ſtaken daer, na datſe 't ſelve uytgeplondert hadden, de brant in. Zy meenden 't Caſteel mede wel te overrompelen, dan weerſtant bevindende van de Keyſerl. beſettingh, weken zy weder van daer. Men handelde dees tijt van een byſonder Verbont tuſſchen eenige Vorſten aen den Rhijn, daer onder Keur-keulen mede was begrepen, om een Heyr van 14000 man, tot dienſt van den Keyſer en 't Rijck op te brengen, maer vermits deſen Keurvorſt wat te veel wilde bedingen, kreegh ſulckx geen voortgangh. De Franſe uyt Maeſtricht quamen dees tijt met een ſtercke Troep in Keuls-lant, en eyſten daer met gewelt ſoo veel voor de brantſchattinge, als de Keyſerſſe en Hollanders uyt dit Sticht hadden genooten: doch dewijl de Lantlieden reets zo uytgeput waren, dat zy 't zelve niet konden op-brengen, ſtaken zy in verſcheyde Dorpen en Huyſen de brant, en quamen zelfs tot op een half uur by Ceulen, rooven en plonderen. In 't leſte deſer maent quamen noch eenige Munſterſe Volckeren omtrent die Stadt, om van daer nae boven by de andere Munſterſe te trecken. Den Biſſchop van Munſter, die met ſijn overige Troepen in 't Graefſchap Lippe lagh, bleef daer dees geheele maent noch leggen, vermits den Hertogh van Hanover 3000 man van zijne Volckeren in 't Sticht Bremen had geſonden, om 't zelve tegens alle aenval der vreemde te beſchermen; deſe plaetſten haer in Stadthagen, aen de Weſer, en verſterkten die Stadt; zy wierpen aen een andere kant oock een Schans op, en beſetten de Stadt Verden met eenige Volkeren. De Munſterſe maekten ſich midlerwijl in 't Graefſchap Lippe, meeſter van Lemgow, en Warenholtz, waer omtrent zy een Schans opwierpen, dan vermits de Lantgrave van Heſſen Caſſel dit voor ſijn Stadt Rinteln ſchaedelijk achte, wiert deſelve weder geſlecht. Zy kregen in dit Graefſchap ook 12000 Rijksds. voor de brantſchattinge. De Brandenburghſe Ruyterye en het Voetvolck, onder den Overſten Spaen, bleef ondertuſſchen by Lipſtadt, Hervort, en Minden noch leggen, om op 't eerſte bevel mede te konnen op trecken; waer toe dees maent ook noch 6000 Deenſe Volkeren in 't Graefſchap Oldenburg quamen. Maer terwijl deſe Volkeren hier zoo ſtil laegen, zont den Biſſchop van Munſter ſijn Geſant Smiſing, na den Hertogh van Hanover, om deſelve van de Franſe en Sweetſe partye af te brengen: en vermits de Keyſerſe en andere Vorſten Miniſters, daer mede yvrig toe gearbeyt hadden, zoo ontboot deſen Hertog zijn Volkeren weder uyt het Sticht Bre-

men, en verklaerden aen den Fransen Minister Verjus, en aen den Sweetsen Puffendorf dat hy sich van haer partye most ontslaen, dewijl haer Meesters niet in staet waren, om zijn landen te versekeren.

Belegeringe der Stadt TRIER.

DE *Belegeringe der Stadt Trier dan by de Vorsten van Lottharingen, Lunenburgh en Osnabrugh, op 't aenhouden van sijn Keyserl. Maj. en den Keurvorst van Trier, besłooten, zo trocken de Troepen van Lunenburgh den 3. deser te Sweich, 2 uren van Trier, daer een Schip-brugh op geslagen was, over de Moesel; de Troepen van den Keyser, onder den Marquis van Grana, die van Munster, onder den Gen. Major Grandvillier, trocken den selven dagh mede over dese Rivier, en bevonden sich gesamentlijk, benevens de Lotthaaringers, die op de Hondsruck lagen, den 5. voor de Stadt. Den Keurvorst van Trier, die zedert eenige tijt alderhande Oorlogs-voorraet en Levensmiddelen by een versamelt had, dede de selve toen, beneffens een groot getal Geschut, mede derwaerts voeren, en voeghde daer noch eenige Troepen, onder den Baron van Leyen, by. Den selven dag begon men de Wijcken rontom de Stadt uyt te deelen; den Hertogh van Lottharingen met syn Troepen, den Marquis van Grana met de Keyserse, en den Gen. Maj. Granvillier met de Munsterse, namen de hare voor de Poort St. Simeon; den Hertogh van Lunenburgh en de Vorst van Osnabrugh namen met hun Troepen de hare voor de Poort St. Matthias, en den Marquis van Louvigni met de Spaense, den Baron van Leyen met de Trierse, en den Graef van der Lip met de Troepen, die onder sijn bevel stonden, namen de hare aen dees zijde der Moesel, voor de Brugh van de Stadt. Den 6, 7, en 8. bracht men door, om 't Leger in staet te stellen; en den Marquis van Louvigni sont van Luxemburgh alderhande stoffen, om een 2. Brug op de Moesel te vervaerdigen, tot gemeenschap der Wijcken. Den 8. trock de Marquis van Louvigni uyt 't Leger na Luxemburgh, om het Regiment Ruyterye van den Baron van Orsbeck, het Regiment Dragonders van den Baron van Berlo, en de helft van de Regimenten Voetvolck van den Prins Herman van Baden, en den Baron van Kielmansek van daer te halen, en keerde den selven dagh met dese Troepen weder derwaerts. Terwijl de Bontgenooten haer Wijcken in ordeningh stelden, kregen zy den 9. 's morgens bericht, dat den Marschalk van Crequi, die eenige Troepen by Diedenhoven had vergadert, en die korts een goede onderstant uyt Nederlant, onder den Velt-marschalck den Marquis de la Trousse, en den Brigadier den Ridder du Sourdis, bekomen had, met de selve tot aen de hoek van de Saar en de Moesel, by 't Dorp van Taverne, gekomen was: Men hielt dieshalven Krijgsraet, en wiert gesamentlijck beslooten, dat men aen desen Marschalck strijt most leveren, indien men meester van Trier wilde worden. Men brack dan met alle de Ruyterye, soo van Lunenburgh als Lottharingen, 4 slaghordeningen Voetvolck, en de Dragonders, op. Den Gen. Major Granvillier wiert met 2500 Voetknechten en 6 stucken Geschut, uyt gesonden, om een voordeelige Plaets aen de kant van de Moesel, tegen over Kirris, in te nemen; van waer men alle de onderstant, die den Marschalck van Crequi langhst dese Rivier in Trier soude pogen te brengen, verhoopte te verhinderen. Den Gen. Major van der Leyen wiert met eenigh Voetvolck en Ruyterye by de Brugh, die men boven Pfaltz opgeslagen had, gelaten; en de Bontgenooten trocken voort, langhs de Rivier de Saar, waer men, een uur van daer, 't Leger der Vyanden, die gedurig aenquamen, voor 't Dorp van Taverne, een uur van de Conzerbrug, in ordening sagh; de Hertogen van Bronswijck en Lunenburg deden.*

deden dieshalven hare Troupen stil houden, en traden met den Hertog van Holsteyn, haer Veltmarschalck, en andere Opperhoofden, op een hoogte, daer zy seer onderscheydelijck het Franse Leger sagen. Men hielt toen weder Krijgsraet over 't geene dat men te doen had, en hare Hooghed. besloten, dat men den Graef van der Lip, die met 2000 van hare Ruyters aen de andere zijde van de Moesel was, soude ontbieden, en het overige van haer Voetvolck doen komen, van 't welcke echter 2 slagordeningen, onder den Baron van der Leyen, tot bewaringe van de Brug en 't Reystuyg bleven; daer men noch 4 hoopen Ruytery, 6 Vaendelen van den Bisschop van Munster, en 3 van den Keurvorst van Trier, by liet. De Hr. van Granvillier voeghde sich oock by haer Hooghed. en vermits hy uytgekosen Volckeren by hem had, sont men die weder te rugh, en men deed andere in haer plaets komen. De Troepen, die tot bewaring van de Brug gelaten waren, maeckten daer een beschansing, om haer te beter te konnen versekeren, tegens alle aenval van de Franse besettingh in Trier. Dit alles kon dus niet in ordening gestelt werden voor Sondags 's morgens den 11. van Augusti. Middeler wijl ondersocht men, soo veel als mogelijck was, de Leger-plaets en gestalte der Vyanden, en vermits zy haer niet wel van binnen of van buyten konden bewegen, of men sag het ten vollen, zo nam men noch een seer bysondere sorgh, om van de Lantluyden te ondersoecken, 't geen men door 't gesicht niet konde onderkennen. 't Is dienstigh, dat men een kleyne beschrijvingh van de plaets doet, voor soo veel het mogelijck is, dewijl 't selve noodig is, om 't vervolg te verstaen. De Conzerbrug is een Brug op de Rivier de Saar, niet verre van sijn stortingh in de Moesel, waer 2 goede Toorens zijn, die hem verdedigen; van hier dwongen de Lotharingers den 8. na 2 Geschut-schooten 18 Franse Muskettiers, onder 1 Lt. en 2 Sarjanten, te vertrecken, schoon sy sig daer wel hadden konnen verdedigen, mits dese Toorens 16 voeten wijt waren, en korts daer aen 300 Ruyters tot haer onderstant quamen, die de verovering waerlijck swaerder gemaeckt souden hebben, en sonder de welcke het onmogelijck was den strijt te leveren. De Boogen deser Brug zijn gebroken, en aen de 2 zijden is een deurwading, daer 20 of 30 Ruyters, in een gelit konnen doortrecken, maer 't water streckt tot aen de Zadel van 't Paert. Den Hertog van Holsteyn, algemeene Veltmarschalck van hare Hooghed. van Brunswijck en Lunenburg, deed 's nachts met groote haest de Brugh vermaken, om 't Voetvolck daer over te doen trecken. Om aen dese Rivier te geraken, moet men door sware wegen van de hoogten af-komen: 2000 passen aen geen zijde van de Rivier heeft men een vlack Veldt, van waer men in een seer wijde Valleye komt, op welkers rechter zijde van de inkomst een Berg is, die over al seer swaer is om op te klimmen, en onmogelijk van de zijde der Valleye, en aen de lincker zijde zijn Bosschen en een Moras, 't geen sigh tot 't operste van de Saar uytstreckt, maer is niet breet; dese Valleye paelt tot dicht by 't Dorp van Taverne, en verbreyt sich in 2 a 3 wegen. Ten 8 uren 's morgens de Opperhoofden de Vyanden seer gerust in haer Leger siende, en datse haer Wagens nae de Moesel sonden, om de lijftocht te halen, die daer voor haer aengekomen was, zo besloten zy gesamentlijck, met alle naerstigheyt, in 't gesicht der Vyanden, over dese Rivier te trecken; de Ruyterye en Dragonders door de deurwadingen, en 't Voetvolck over de Brug, die men weder met Plancken vermaeckt had. Den Hertog van Lotharingen was noch in 't Leger gebleven, dieshalven sont men hem een Bevelhebber, om hem rekening van de staet der saken te geven: Hy was seer besorgt, na 't verhael, 't geen men hem dede; Sijn aenrading was, dat men sigh dese gelegentheyt niet most laten ontsnappen, en dat men alles in de waeghschael most stellen, om den Heer Crequi te bevechten, sonder 't welcke het swaer soude zijn, de Belegering van Trier te boven te komen. Veel hielden het tegendeel staende, oordeelende, dat

het door de voordeelige gestalte van 't Vyants Heyr onmogelijck was, om daer in tot een gewenst eynde te komen. Men was dieshalven hier over tot 10 uren 's avonts in beraetslaging, en de saeck wiert seer overleyt, maer men moet waerlijk aen den Marquis van Grana groote eer geven, die de stemmen weg droegh, en met veel bewijs redenen aen de Opperhoofden betoonde, dat men over de Saar, en op de Vyanden aen most trecken; hy ondersteunde sijn meeningh met soo groote kracht, dat men des anderen daegs den 11. Augusti de strijt besloot te leveren; en dit was oock den dagh, dat de Bontgenooten, in de vorm, als wy voor geseght hebben, over de Rivier trocken. Ter selver tijt dede den Hertog van Lunenburgh Zel aen den Hertog van Lottharingen versoecken, dat hy sich mede, indien het sijn gesontheyt toe liet, in den strijt wilde laten vinden, 't geen desen grootmoedigen Vorst niet af sloegh, maer quam, hoewel op 't eynde van 't gevecht, met sich brengende 4 hoopen Ruyterye, die hy voor sijn Wacht gehouden had.

Verhael van de Strijt, tusschen de Bontgenooten en den Marschalck van Crequi, by de Conzerbrugh.

DE strijt dan vast gestelt, zo kreeg den Marquis van Grana, Opperhooft der slagorde van sijn Keyserl. Maj. de eer, om over de rechter vleugel te gebieden, die uyt 15 hoopen Lottharinghse Ruyters en 2 Dragonders, benevens 5 slagordeningen Voetvolck, en de Vaendelen van Chavignac, bestont. Den ged. Marquis plaetste sich aen 't hooft van de lichte Paerden van sijn Hooght. van Lottharingen, en Monsr. de Granvillier, Gen. Major van den Bisschop van Munster, aen 't hooft van de 5 slagordeningen. De Vorsten van Lunenburgh, nameliick den Hertogh van Zel en den Bisschop van Osnabrug, sijn Broeder, uyt welckers Troepen de middelorde en lincker vleugel bestont, gaven 't gebiet over de Ruyterye van de ged. vleugel aen den Graef van der Lippe, Gen. Major, en dat over 't Voetvolck aen den Baron van Uffeln, en de Heer van Ende, alle beyde Gen. Majors. Haer Hooghed. bleven met den Hertogh van Holsteyn, haer algemeene Veltmarschalck, in de middelorde, om over al de noodige beveelen te geven, gelijck zy deden, als ghy in 't vervolgh sult sien. Den Marschalck van Crequi, die niet onwetende konde wesen van 't geene de Bontgenooten deden, vermits alles in sijn gesicht voorviel, quam den 9. met sijn Heyr in 't gesicht van de Conzerbrugh legeren, invoegen de Wacht, die men den 8. daer op gestelt had, na dat den Vyant van daer gejaegt was, aen de Opperhoofden van 't Bontgenooten Heyr bericht sondt, dat des Vyandts voortocht sich tot op een Geschut-schoot van de Brugh van de Saar plaetste, en men kon oock van de hoogten, daer de Bontgenooten op waren, voor datse over de Rivier waren getrocken, onderscheydelijk des Vyants Tenten sien, die sich in 2 linien op een seer voordeelige plaets in slagorde hadden gestelt. Toen ter tijt dede men de Troepen noch niet over de Rivier trecken, vermits men oordeelde, dat men 't geheele Heyr most doen komen: 't geen oock seer wel in 't werck wiert gestelt. Zijnde in alles voor Trier gelaten 9 hoopen Ruyterye en 9 slagordeningen Voetvolck met alle 't groot Geschut. Daer wiert, gelijck geseyt is, een beschanssingh voor dese Troepen gemaeckt, achter 't welck men 't Reystuygh in sekerheydt stelde. Den 11. dan 's morgens ten 8 uren trock men over de Rivier, en de rechter vleugel vorderde nae de Bergh, daer van hier voor gewagh gemaeckt is: den Coll. Thouvenin met sijn Lottharingers brande toen in dier voegen op de groote wagt der Vyanden los, datse over hoop geworpen wierden. Den Marquis de Grana sont onderwijl eenige Ruyters en Dragonders na de Moesel, om daer de Wagens te vermeesteren, die men 2 uren te vooren daer had sien komen: zy verstroyden daer 20 vyantlijcke Dragonders, die de Schuytjes met lijftocht bewaerden, de welcke men, na dat die bekomen waren, in sekerheyt dede brengen. 2 Vanen Dragonders wierden mede gesonden, om den Bergh in te nemen, de welke de Heeren d'Arnolet en la Chausséyder met een Vaen lichte Paerden van sijn Hooght. van Lottaringen, en de Heeren van Chauviré en van Mitry, die over die van zijn Wachten 't gebiet hadden, volghden. De Vyanden waren, gedurende dat de Bontgenooten na de Saar af quamen, met groote haest uyt haer Leger getrocken, invoegen dat dese 2 hoopen Ruyterye daer gekomen, des Vyants Ruyterye en Voetvolck, om haer tegenweer te bieden, op een hoogte, 200 passen van daer, in een rechte linie vonden, maer van haer afgescheyden door een groote leegte, die ter lincker zijde paelde aen de Valleye, (de welcke de Troepen van Zell en Osnabrug mosten in-nemen) en aen de rechter zijde naderde aen een Bos, maer de overige Lottharingse Ruyterye vertoefde daer om niet om op te klimmen, en sich ook op de ged. hoogte in 2 linien te stellen, voor soo veel het de plaets toe liet. Terwijl stelden de Vyanden zich oock op de andere hooghte in orde, en

vermits

vermits men bemerckte, datse eenigh Voetvolck hadden gesonden om 't Bos van boven in te nemen, zo liet den Marquis van Grana, die reeds 4 Vanen Dragonders van Chavagnac in dese leegte had doen af komen, oock alle de Lottharingse Dragonders derwaerts trecken, om een Berg, die aen de rechter zijde als onaenkomelijck was, te overmeesteren, en de Vyanden te beletten, datse haer daer van verseker den, gelijck men bemerckte datse van voornemen waren. De Dragonders klommen daer rustigh op, en seer wel te pas, vermits den Vyant reeds in 't Bosch verscheen. Terwijl dit hier dus voorviel, voerde de Gen. Major Granvillier een slagordeningh Voetvolck, daer den Marquis van Nigrelli over geboot, ter halver wegen van den Bergh, daer de Dragonders waren, en dese plaets was, om soo te spreken, de eerste aenval plaets; en vermits men aen die zijde een groot gerucht van Musket-schooten hoorde, en bericht kreegh, dat des Vyants Voetvolck seer talrijk op haer naderde, wiert den Marquis van Nigrelli geboden, dat hy de hoogte van den Bergh soude sien te winnen, en met de Dragonders door 't Bos gedurigh in de leegte trachten te naderen; en waerlijck dit Voetvolck volvoerde haer bevel treffelijck, schoon alle de Krijgslieden en Bevelhebbers door 't trecken over de Conzerbrug, in soo grooten haest, seer vermoeyt waren. Toen begon men op de Vyanden met een kleyn stuck Geschut, 't geen wel te pas was mede gebracht, te schieten, vermits zy dapper vuur gaven. Op 't selve oogenblick quam den Heer d'Autel, Collonel van een Spaens Regiment Voetvolck, met sijn slaghordeningh daer by, en hy wierdt tusschen de Wachten en 't Regiment van de Heer du Puis geplaetst. De 3 andere slagordeningen volgden hem oock, en haer Hooghed. van Lunenburg van beneden bemerckende de gewichtigheyt van het behouden der plaetse, die den Marquis van Grana in hielt, sonden noch van hare Troepen de slagordeningh van van Uffeln, met eenige stucken Geschut, daer by, de welcke grooten dienst deden, en dese slagordeningh gaf in 't gevolgh wonderlijcke blijcken van dapperheyt. De Vyanden bleven niet in gebreke, om daer oock Geschut te doen brengen, en maeckten verscheyde mael gelaet, datse by dese Vleugel wilden komen. Den Marquis van Grana beraetslaegde toen met de voornaemsteBevelhebbers, die by hem waren, of zy 't niet geraden vonden, dat men recht op haer aen-trock, als alles in ordening gestelt soude wesen; zy oordeelden het alle seer swaer, maer volkomen nootsakelijck. Ter selver tijdt quam den Heer Chauvet, Lt. Generael van de Zellise Troepen, by den ged. Marquis, en bracht hem bevel, om te naderen; men gaf aen de Dragonders hier af bericht, en den Marquis van Nigrelli wierdt geboden, om van gelijcken te doen, met dat de Troepen, die ter halver wegen van den opgangh der Bergh (en om dus te spreken op de eerste aenval-plaets) waren, 't selve souden volvoeren; men liet de sorgh van de rechter zijde aen de Heer van Granvillier, als een sake daer seer veel aen hongh, en de lichte Paerden van sijn Hooght. van Lottharingen, en van sijn Wachten, de slagordeningen van van Eltern, 't Regiment van du Puis, de Troepen van Munster, 't Regiment van Thouvenin, en de slagordeningh van van Uffeln quamen af, en stelden sich in gelit; en de Lottharingse Regimenten van Mercy, van Dehoux, van Mortal, en van Rosiieres, daer de tweede linie uyt bestondt, wierden oock geboden om te naderen, met dat die van de eerste de Vyanden soude verdrijven, of aldaer eenige wederstant vinden, in 't betwisten van de hoogte daer zy op gelegert waren: Maer niet tegenstaende dat de Vyanden heftigh los branden, en dat het af komen en op klimmen seer swaer viel, zo wierden zy echter t'eenemael over hoop geworpen. Men moet seggen, om dese brave Lottharingers recht te doen, datse alle af quamen, waernemende ende verwachtende 't Voetvolck, 't geen alle onder een gemengelt was, met groote koelheyt en sachtsinnigheyt, en dat die geene, die een weynigh hooger als ter halver wegen van den Bergh waren, daer de Vyanden sich onthielden, alle ter selver tijt, en gelijck als daer in eens zijnde, haer best deden, om by de Vyanden te komen; 't geen niet geviel sonder verlies van veel braeve Mannen en Paerden, die gedoot of gequetst wierden: zy vervolghden de Vyanden, en men had groote moeyte om de tweede linie te weerhouden, die haer deel in de eer wilde hebben. De Vyanden vergaderden echter weder by een, en keerden haer verscheyde mael om, maer zy wierden gedurig geslagen. Terwijl had de Heer van Granvillier, gebooren Onderdaen van den Koning van Spanjen, ende die een goede achting in Nederlant had bekomen, met des Vyandts Voetvolck in 't Bos te doen, 't geen hy gedurig in hielt; invoegen den Marquis van Grana een goede getuygenis van desen Bevelhebber gaf, in 't schrijven aen sijn Keyserl. Majest. en den Grave van Montecuculi, seggende, dat hy geen beter noch braver hulp soude konnen gehad hebben, als sich wel op 't Oorlogs-ampt verstaende, ende seer yverigh tot den dienst. Een slagordening van Vermandois van beneden na boven geklommen, wiert eerst voor een Lunenburgse slagordening genomen, maer bekent wordende, branden het Regiment van Autel, en 2 Lottharingse hoopen van de tweede linie daer ylings op los, 't welck dese slagordening met een groote stantvastigheyt verwachte, en vervolgens oock los branden, doch sonder eenigh voordeel. Ter selfder tijt had het gevecht soo wel op de lincker als rechter zijde begonnen, en aen die kant streden de Vorsten van Lunenburgh en den Heriogh van Holsteyn tegens de Franssen, die daer gewichtige Heyrkrachten hadden, met groote kracht en dapperheyt; maer zy sagen met eenigh misnoegen een opening in haer lincker vleugel, vermits de Vyanden met al haer krachten, in een vlack Veldt, 2 Zellise hoopen verdreven, invoegen die genootsaeckt waren eenige passen achterwaerts te wijcken; maer haer Hertog deed hun met de Degen in de handt weder om keeren, en haer in eeniger maniere berispende, van het

geene zy quamen te doen, zo blies haer de schaemte weer een nieuwe moet in, en zy gaven toen uytstekende blijcken van dapperheyt. De Osnabrugse Ruyterye, die 't uytterste van dese Vleugel in hielt, daer 't Regiment Ruyter-wachten van den Heer Bisschop, over 't welcke den Baron van Haque, haer Collonel, 't gebiet voerde, sich by bevondt, dede ongemeene poogingen, om de Vyanden door te breken, de welcke toen oock op haer van ter zijden, nae 't slaen van haer lincker Vleugel, door de Lotharingers van de rechter Vleugel der Bontgenooten sagen los branden. De Vorsten bevonden sich, gedurende den gantsen strijt, op de plaetsen, daer 't gevecht 't felste was, ende waerlijck haer Bevelhebbers hadden daer over groote ongerustheyt; de jonge Vorst van Osnabrug, een Jongelingh van 15 Jaer, versselde sijn Heer Vader over al. Hier boven is geseyt, dat de Vyanden op een Bergh waren geplaetst, en dat de rechter Vleugel haer aen tasten en doorbrack, winnende den ged. Berg, die seer stijl was, invoegen het sich seer schoon vertoonde, haer als Geyten te zien op klauteren, maer 't was soo veel te swaerder om op den top te geraken, vermits die met goede vyantlijcke slagordeningen was bewaert, dewelke haer bespringers met de Knie op de aerde, en 4 stucken Geschut verwachteden; doch dit alles kon den dapperen indruck der Lotharingers niet wederstaen, die des Vyants Ruyterye en Voetvolck doorbraken, haer Geschut vermeesterden, en oock in minder dan een vierendeel uurs de geheele lincker Vleugel, eerste en tweede linie, in de vlucht dreven: Waer na zy op de middelorde van ter zijden los branden, en sich ter selfder tijdt meester maeckten van haer Hooft-legerplaets, en brachten de Vyanden in soodanigen verwarring en verbaestheyt, dat sich alles op de vlucht begaf; invoegen men geen meer tegenweer vondt, want de lincker Vleugel verdreef op sijn beurt de rechter der Vyanden met alle mogelijcke dapperheyt, en alhoewel daer in in 't begin een kleyne wanorde voorviel, zo week echter de middelorde, daer de Princen streden, nimmer, en doorbrack die van de Vyanden, de welcke door de rechter Vleugel seer beschadight waren, en welckers Troepen haer gedurigh vervolghden, en haer van hun Legerplaets hadden verdreven. Ondertusschen wierden de Marquis de la Trousse, ende den Ridder du Sourdis, die sich dickwils weder herstelt hadden, en 't Bosch trachteden te winnen, door 2 hoopen van Rosieres, die de eenige van de tweede linie waren, die noch by den Marquis de Grana waren gebleven, zijnde de overige gevordert, om de Vyanden te vervolgen, af-gesneden. 't Is seker, dat alle de Fransse Ruyterye wonderlijcke blijcken van dapperheyt heeft gegeven, en met een groot beleyt en kloeckmoedigheyt heeft gestreden, maer dat verhinderde echter niet, dat alle haer hoopen niet wierden door-gebroken, invoegen datter geen 50 Ruyters te samen van de plaets der strijdt zijn ontkomen. Het Voetvolk hebbende over al groote eer ingeleyt, daer zy streden, is t'eenemael neder gemaeckt, en 't geen sich door de Bosschen heeft behouden, is in kleyn getal. De Nederlaegh van des Vyants lincker Vleugel gaf een groote verslaeuwingh aen alle de overige, en vermits dat wel 't meeste tot de gantse overwinninge, die men vervolgens bequam, by bracht, moet men bysonderlijk de eer aen de Lotharingers geven, die in de rechter Vleugel van 't Heyr der Bontgenooten waren geplaetst: zy hebben oock noyt met soodanigen dapperheyt en kracht gestreden, en 't is een sake, die aenmerckens waerdigh is, dat niet eenen hoop der Lotharingers is doorbroken of geslagen geweest; haer verlies is echter niet kleyn, dewijl veel Krijgslieden van haer sneuvelden en gequetst wierden, dan zy hebben weynig Bevelhebbers verlooren, zijnde niet meer als een Ritmeester van haer op de plaets gedoot: doch oock niet een Collonel of Gebieder van de Lotharinghse hoopen gingh sonder Kuras na 't Gevecht, en indien zy dese verlekeringh niet gehad hadden, weynig van de hare souden het hebben ontkomen. Men kan door de hoedanigheyt der vyantlijcke Troepen van haer tegenweer, in soo voordeelige Posten, als men heeft doen sien, oordeelen. Den Marschalck van Crequi, die men eerst niet wist waer hy was gekomen, had 35 hoopen Ruyterye, yder van 3 Standaerden, namelijck van de Regimenten van den algemeenen Gemachtigden des Konings, van Armagnac, van Sourdis, van Laumaria, van Givry, van Bellingam, van la Vieville, van Sessach, van Bourlemont, van 't Koninckl. Waelsse, van Streif, en noch een ander. Hy had 9 slaghordeningen Voetvolck, daer onder de Dragonders, t'samen gestelt uyt de Regimenten van des Konings Wachten, die 'er 2 uyt-maeckten, van 700 man yder in 10 Vanen, van Normandyen 2. van de Kroon 1. van Vermandois 1. van Grancey 1. van Bourlemont 1. en des Dauphijns Dragonders, die uyt 600 man in 10 Vanen bestonden. De 2 slagordeningen van de Fransse Wachten wierden heel in stucken gehouwen, de 2 van Normandyen en de eene van Grancey van gelijcken, van welck laetste den Legermeester gevangen wiert, en de 2 van Vermandois wierden seer qualijck gehandeldt; eyndelijck geen overwinninge is oyt volkomender geweest, daer is niet van 't Reystuygh geberght, 't geen soo schoon was, als oyt gesien is, noch van 't Geschut, 't geen uyt 11 stucken bestont. De Vyanden zijn door 20 wegen gevlucht, in een wanorde, die niet grooter kon zijn, en men heeft 70, so Vaendels als Standaerden, verovert. Men hout datter 3000 der Vyanden op de plaets zijn gesneuvelt, en men heeft meer als 2000 gevangenen gekregen, invoegen alle de Steden van de Keurvorst van Trier, die hier vol af zijn, genoeghsaem de bedriegerye van de Fransse sullen overwinnen, die in haer Verhalen van dese strijdt aen hun landaerd willen doen gelooven, dat al 't verlies, 't geen Vranckrijck in dese vermaerde Veltslagh heeft geleden, niet boven 't getal van 1600 mannen beloopt. Den Marschalck van Crequi kon niet gelooven dat men de gedachte konde hebben, om voor hem een Rivier over te trecken, die, hoewel hy op verscheyde

fcheyde Plaetfen konde doorwaet werden, echter feer breet was en fwaer; behalvens dat het niet genoegh was, dat men die over trock, maer hy moft de Poften hebben ingenomen, alwaer de Bontgenooten konden voorgekomen, en feer verhindert werden. De Vorften van Lunenburgh konnen met recht defe overtocht over de Saar in vergelijckinge ftellen met die van den Rijn van den Koning van Vranckrijck by 't Fort Schencken-fchans, in 't Jaer 1672. in de welcke, of men daer al wat meer Water had, foo had men 'er echter foodanigen Heyr niet, daer een Marfchalck van Vranckrijck over geboot, om de felfde te verdedigen. Den Keyfer, de geheele partye, en de gantfe Duytfe landaert heeft een groote verbintenifse aen de dapperheyt defer Vorften. De Bontgenooten deden de vluchtende feer verre naer volgen, legerden 's nachts op de plaets van 't Gevecht, en deden 3 Koninckl. falvoos met haer Gefchut, tot teken van vreugt, en men danckte Godt op de felve plaets voor een foo groote overwinninge. Den Marfchalck van Crequi had fich, gelijck men naderhant verftont, in Trier geworpen.

Lijfte der Franfe Dooden, Gequetfte en gevangen Bevelhebbers in defe Strijt, van haer Gefchut, Wagens, Muylen, Standaerden, Vaendelen en Ketel-trommen.

Dooden.

DEn Graef de la Marck, Veltmarfchalck. den Marquis van Sauvebeuf, Coll. van des Dauphijns Dragonders. den Graef van Guifcar, Legermeefter van 't Regiment van Normandyen. de Heer van la Calvifon-charboniere, en de Heer van Clermont-creil, Caps. van de Wachten.

Gequetften en Gevangenen.

Den Marquis van Genlis, Legermeefter van het Regiment van de Kroon. den Marquis van Anglure, Cap. van de Wacht. den Marquis van Laumaria, Leger-meefter van de Ruyterye. de Heer van la Tour, Stedehouder van den Leger-meefter in 't Regiment van de Kroon, en de Heer van Pavillon.

Gevangenen.

Den Marquis de la Trouffe, Veltmarfchalck. de Ridder du Sourdis, Brigadier. de Graef van Gaffé, Leger-meefter van 't Regiment van Vermandois. de Heer van Grancay, Leger-meefter van 't Voetvolck. de Heer van Givry, Legermeefter. de Aide de Camp van den Marfchalck van Crequi, aen des felfs zijde door een Lottaringfe Cornet gevangen, die hem felfs alfoo licht gekregen foude hebben, indien hy hem had gekent. Monfr. de Tour-lerville, Cornet in Bourlemont. Mr. Reelot, Lt. in Sanfay. Mr. Banville, Lt. in 't Kon. vreemde. Mr. de Stery, Cap. in Vermandois. den Ridder Quevilly, Onder-lut. in de Wachten. Mr. Contremoulins, Cap. in Normandyen. Mr. du Pleffis, Cap. in Bourlemondt. Mr. Bragelonne, Cornet. Mr. l'Hermite, Lt. in Seffac. Mr. Dieres, Cap. in Sanfay. Mr. Momirel, onder-Lt. in de Wachten. Mr. la Cage, Lt. in de Wachten. Mr. Puibergeon, Lt. in Sourdis. Mr. Chevin, Lt. in de Wachten. Mr. Clorel, Lt. in Bellingam. Mr. de St. Hilaire, Cap. in Grancay. Mr. Verdelot, Cornet in Givry. Mr. Daramour, Cap. in de Kroon. Mr. Beauvifé, Cap. in Vermandois. Mr. de St. Hilaire, Cornet in Vieville. Mr. de la Guilemeres, Aide-major van Vieville. Mr. Noce, Cap. in Vermandois. de Ridder Defreaux, Cornet in Laumaria. Mr. la Tour, Cap. in de Kroon. Mr. Virnon, Cap. in de Kroon. Mr. Soral, Cap. in de Kroon. de Ridder van Roupiere en Mr. du Clos, Lts. in de Kroon. Mr. van Taincry, Cap. in Vermandois. Mrs. St. Vincent, de 2 Broutieres, Boifleau, Raiere, St. Jan en St. Blaife, Onder-bevelhebbers in Vermandois. Mr. Remy, Cap. in des Dauphijns Dragonders. Mr. Fourilles, Lt. in de Wachten. Mr. Rochebrune, Lt. in de Wachten. Mr. de Levy, Lt. in Sourdis. Mr. de Soify, Vendrigh Coll. van de Kroon. Mrs. la Coulette, Nemours, Teigny, Villiers, St. Germain, en la Barre, Onder-bevelhebbers in Grancay. Mr. Chevalier, onder-Lt. in Vermandois. Mr. Bonneval-chaffin, Cornet in Sourdis, en de Ridder van Lere. Door dit groot getal gedoode, gequetfte en gevangen Bevelhebbers, die het noch niet al zijn, kan men oordeelen van de gemeene Krijgsluyden, en 't flaen van 't gantfe Vyants Heyr.

11 Stucken Gefchut, zijnde alle die de Vyanden hadden.

74 Vaendels en Standaerden.

Een paer Ketel-trommen.

50 Muylen.

200 en meer, foo Wagens als Karren, geladen met Oorlogs-voorraet en lijftocht.

Al het Reystuyg en 't Silverwerck van de Marfchalck van Crequi, en dat van alle de andere Opperhoofden en Gebieders; eyndelijk alles, 't geen in haer Leger was, is gekregen: Men fagh nimmer een grooter hoedanigheyt van gedrooghde Confijten, Rofoly, en uytgelefen Wateren.

Na de winft defer Veltflagh, welke waerlijck een fchoon voorfpel was, voor 't geene men gingh doen, keerden de Bontgenooten den 12 van de felve Maendt weder voor de Stadt Trier, om daer hare Poften in te nemen, en de Belegeringh na Krijgs-vereyfch te vorderen. De Vorften van Lunenburg namen met hun Troepen haer Wijck aen de zijde van St. Matthias, en den Marquis van Grana met die van den Keyfer, van Spangien, van Lottharingen,

gen, over de welcke den Hertogh hem 't gebiet had gegeven, van Trier, van Ments, en van Munster de zijne aen de zijde van St. Maximin, en men wiert, gedurende den 13. 14. 15. en 16. alleen bedacht, tot alle de noodige bereytselen, om het tot een gewenst eynde te brengen. Den Grave van Vignori, Plaetsvoocht in Trier, willende de gelegentheyt waer nemen, dat de Belegeraers met den Marschalk van Crequi in gevecht waren, dede gedurende de strijt eenige Ruyterye en Voetvolck op de Troepen, die tot bewaringe van 't Geschut en 't Reystuygh der Bontgenooten gelaten waren, uyt-trecken, en taste haer met een groote dapperheyt aen, maer met soo weynig geluck, dat al die geene, die uyt-getrocken waren, niet weder na binnen keerden, zijnde dapper wederstaen, invoegen dat zy een goet getal dooden op de plaets lieten leggen. Desen Graef had ter selfder tijdt het ongeluck, dat hy van sijn Paert, 't geen struyckelde, viel, en van de val storf, soo dat hy door dese sijn doot de rechtvaerdige vergeldingh van sijn gewelden en wreetheden ontfongh. De Heer Boville volghde hem in 't gebiet, maer hy wiert korts daer na door den Marschalck de Crequi afgelost, die ter naeuwer noot uyt de nederlaegh van sijn gantse Leger ontkomen, sich te Saarburgh had gebergt, van waer hy de middel kreeg, om sich by nacht met 5 Ruyters in Trier te werpen; 't geen hem te lichter viel, om dat de aenkomsten der Stadt niet beset waren, en dus hadden al de vluchtende ter selfder tijt wel de selfde lichtigheydt konnen vinden, hebbende sich het overige van den dagh in 't Bosch verborgen gehouden. Den ged. Heer Boville, Major der Stadt, overleefde echter den Graef van Vignori niet lang, mits hy den 18. met een Geschut-kogel wiert doot geschooten, soo als hy de noodige beveelen gaf aen een punct, buyten 't Contrescarp, soo dat men merckelijck begon te sien, dat Godt de toelegh, die tot bevrijding deser Hooft-Stadt, en 't gantse Bisdom aen-gestelt was, zegende, dewijl sijn Goddel. Maj. alreets de tekenen sijner rechtvaerdigheydt had laten blijcken, in 't straffen der voornaemste uytwerckers, door de welcke dit arme Landt was in-genomen en qualijck gehandelt, de een door de doot, en d'andere door de gevangenis, en de schande harer nederlaeg. Den 17. opende men de Loopgraven voor de Stad, in de welke in de 2 aenvallen de volgende dagen wiert volhart; ondertusschen gebeurden verscheyde schermutsels, die, om alle te seggen, te lang en te verdrietig aen den Leser souden zijn; die reets genoegh haeckt om de saken te weten, die 't meest tot de in neming der Stadt gevordert hebben. Den Gen. Major Chauvet wiert met 4 Regimenten na Saarburgh gesonden, daer hy de Franse besettingh dwong hun op bescheydentheyt over te geven, en sonder Wapenen of Reystuyg met de witte stock uyt te trecken; de Bevelhebbers en Krijgslieden wierden na Sirck geleyt, en de ged. Generael keerde den 18. weder in 't Leger. Men wiert in 't eerst alleenlijck bedacht, om een gemeenschaps-linie te maken, die langst 't Geberchte, tegen over de Kerk van St. Maximin, zijnde maer eenige overblijfsels, soude regeeren, dan dese linie wiert eerst den 22. voltoyt; in al die tijt schooten de Vyanden dapper op de arbeyders, doende selfs by na alle nachten uytvallen, in de welcke zy weynigh voordeel behaelden, uytgenomen een, die zy met veel Volkx in de nadernissen van de wijck van den Marquis van Grana deden, hebbende de Munsterse Troepen de wacht in de Loopgraven, die zy voor aen-tasten, en daer een oneyndelijck getal Granaden in wierpen, soo datse haer deden wijcken, en gedurig vorderden: zy geraekten tot aen de Beukerye, en vernagelden daer 3 stucken; maer de Heer Louvigni derwaerts getrocken, om haer te ondersteunen, dede de Vyanden met groote haest en verlies wijken, krijgende hier oock 26. der hare, en korts daer aen bediende men sich weder van dese stucken, die ylings weer te recht gebracht waren. En dewijl de belegeraers verwachteden, dat die van binnen hun op St. Louis-dagh souden hebben willen doen uyt-munten, soo beslooten zy haer voor te komen,

komen, en dieshalven dede den Heer Louvigni den 24. zijnde den dagh te vooren, op den klaren dagh, en onder een schoone Sonne-schijn, de beschansing, die de belegerde in de vervallen Muren der Abdye van St. Maximin hadden gemaekt, op een Pistool-schoot van het Contrescarp, van 't welcke men sich oock wel haest meende meester te maken, aen-tasten; de Vyanden, als in een voordeelige plaets, waren volkomen beschanst in de ged. vervallen Muren, en deden van dese kant groot quaet aen de belegeraers: de Heer Louvigni loste desen dagh vroeger als de gewoonte was, met de Troepen van de Regimenten van Baden en van Kielmanseck, den Marquis van Grana af, en nae dat hy de braefste en dapperste der ges. Regimenten had uytgekoosen, verselt van de Heer d' Autel, met een gedeelte van sijn Regiment, en van den Baron van Berlo, Coll. van de Dragonders, met sijn Vaen, ondersteunt van eenige Lottharingse Ruytery, zo taste hy ongemeen vinnigh dese Muren aen, en joegh de Fransse uyt hare beschansingen; hier bleef veel Volck van de Vyant doot, en de overige ontquamen 't met groote moeyte in haer Contrescarp; de belegeraers versterkten sich ylings met aerde en Tackebossen; dees overwinninge wiert te meerder geacht, om dat men de aenval daer af seer swaer had geoordeelt, en bleef dieshalven de eer aen de Spaense en haer Opperhoofden. De Heer Louvigni heeft hier een groot deel in, maer hy liep groot gevaer wegen sijn Persoon, doch t'elckens had hy 't geluck, dat hy geen wonde ontfongh; den Baron van Berlo wiert daer swaerlijck gequetst, en de Heer d' Autel licht. Den selfden dagh vorderden de Lunenburgse Troepen na de Post van Kirich, en hoewel de Vyanden haer best deden om haer van daer te doen verhuysen, soo beschansten zy sich echter soodanig, dat het onmogelijk aen de belegerde was, die te hernemen. Den Prins van Vaudemont van den Konink op sijn vertreck uyt Spanjen, bevel hebbende ontfangen, om over de Troepen te gebieden, die sijn Maj. by die der Bontgenooten had, quam den 27. Augusti in 't Leger voor Trier, en besach den volgenden dagh de Wijck der ged. Troepen, en van die van Lottharingen, over welcke sijn Heer Vader hem oock 't gebiet had gegeven. Desen Prince, hebbende bevonden, dat de aenval, die hem was aen-gewesen, in verwisseling, door de 2 Opperhoofden der slagorde, den Marquis van Grana, die over de Troepen van den Keyser, en eenige bygevoegde van Munster geboot, en de Heer Louvigni, geleyt wiert, zo sliep hy, met voornemen, om de Wercken door sijn tegenwoordigheyt te vorderen, den nacht tusschen den 28. en 29. in de Loopgraven, begon daer de sorgh over te nemen, en daer alle noodige saken te beveelen, om die te vorderen, mits zy noch wel 150 passen van 't Contrescarp af waren. Den Vyant dede tusschen den 29. en 30. omtrent 11 uren 's avonts een groote uytval, die bequaem was, om de arbeyders aen de rechter zijde te overweldigen, maer hy wiert door 't Voetvolck van de linie wederstaen, die 't hooft van de Loopgraven seer dapper ondersteunde, en de Vyandt, de welcke vinnigh met Musketten schoot, en Granaden aen alle kanten wierp, wederstont, 't geen de gevorderde Beuckerye versekerde, en de arbeyders verhinderde te wijcken, aengemoedicht door de tegenwoordigheyt van den Prins van Vaudemont, die daer een Musketschot onder de slaep van sijn Hooft aen de rechter zijde ontfingh, die hem beneden 't Oor uyt sprongh, een andere aen de Schouder, die een stuck van sijn Rock wegh nam, en een derde aen sijn Casack, die hem ter neer storte, en een verdooving aen bracht; doch dit niet tegenstaende verliet hy de Loopgraven niet, maer beschickte noch 2 geheele uren de Wercken, met 't selve beleyt als van te vooren, die oock dien nacht seer veel vorderden.

De Loopgraven van de Vorsten van Lunenburgh de nacht tusschen den 30. en 31. in staet bevonden werdende, om sigh te voegen met de aenval, die van de Keyserse, Spaensse, Mentse, Trierse ende Munsterse Troepen was toegestelt, en dese alle beyde sich bevindende omtrent 100 passen van 't Contrescarp van de halve Maen, die in 't midden van 't gesicht der Stadt was, en de welcke men voor alles most vermeesteren, zo besloot de Krijgsraet,

die ter deser oorsaeck was gebouden, den 31. dat de nacht voor den eersten September den Marquis van Grana, die den Heer van Louvigni met de Keyserse Troepen uyt het Contrescarp af-loste, dien gantsen nacht, noch des anderen daegs 's middags niet anders soude doen, als een kleyn hoeft maken, om de Wercken van den voorgaenden dagh te meer te versekeren, en de Loopgraven, soo veel het mogelijk was, uyt te breyden, en te vermeerderen, ten eynde dat de Troepen sigh konden verdubbelen, sonder dat het op den vollen dagh, in 't aentasten van het Contrescarp, konde bemerckt werden; de silve orde wiert gegeven in de Loopgraven van de Vorsten van Lunenburgh; 't geen van de een en de andere kant seer wel wiert volvoert: en de beschickingh voor de aenval den 31. in de Tent van den Prins van Vaudemont, daer hare Hooghed. van Lunenborgh en Lotharingen met al de Opperhoofden sigh by bevonden, zijnde geregelt, soo wierdt de uytvoeringh daer af des anderen daeghs den eersten September beslooten.

De Franse besetting in Phlipsburgh liep nu noch wijts en sijts in de Palts stroopen: 500 Ruyters uyt die Plaets getrocken, staken by Heylbron 2 Dorpen aen brant. Een andere Troep van 1000 Ruyters, Dragonders en Voetvolck, viel den 17. deser in de Voorstadt van Neustadt, en meende oock door behulp van eenige Petarden en Hantgranaden, de Plaets zelfs te overrompelen, maer wierden door 't Geschut en eenig uytgetrocken Volck, zoo dapper bejegent, datse nae een schermutsel van 2 uren weder mosten vertrecken, na datse uyt spijt 14 Gebouwen in de Voorstadt in brant gesteken hadden.

't Franse Heyr, onder den Graef de Lorge, gelijck wy laetst gesegt hebben, weder over den Rhijn geweken, en sich daer tusschen dese Rivier en de Ille gelegert hebbende, zont van daer een ontellijk getal gequetsten, daer onder veel Bevelhebbers, na Benfelden, Sledstadt en Colmar, om daer van haer wonden genesen te worden, die zy in de strijt met de Keyserse gekregen hadden. Men bevont het getal der gesneuvelde aen de Franse zijde hoe langs hoe grooter, en dat van de gequetste, daer van noch veel storven, niet minder; invoegen dat dit Heyr, wanneer het onder Turenne eerst te Velt trok, uyt 35000 man bestaen hebbende, nu tot op minder als 12000 man gebracht was; waerlijk een groot verlies. Een Ritmeester die onder de Franse gedient had, en over Basel na Bourgondien trok, zeyde in die Stadt ront uyt, dat van haer zijde, in dese gevechten wel over de 500 zoo Opper als Onder-bevelhebbers, gesneuvelt waeren, zoo dat men hier aen van de gemene kan oordeelen. De Keyserse hebbende tot den 6. deser te Keel by Straetsburg gelegen, en hun daer weder wat uytgerust, zoo dede de Grave van Montecuculi den zelven dag 1500 Ruyters over de Brug van Straetsburg trecken, om haer in de Metzgeraw te legeren: dan zy keerden op de middag wederom. Ter zelver tijt vervaerdigden de Keyserse Wijkmeesters een legerplaets in de Ruprechts aw: invoegen noch dien avont, den Generael Major Dunewalt met dese 1500 Ruyters en eenige Dragonders, weder over de Brug trok na Sabern: den 7 brak ook 't geheele Heyr op, trok over de zelve Brug over den Rhijn, en legerde sich in de Ruprechts aw. De Grave Montecuculi dede aenstonts 3 Bruggen over de Preutz slaen, om in 't Neder Elsas te komen, en Haguenaw te belegeren. Den 8. quam 't reystuygh en eenige Regimenten, die tot des zelfs bewaringe gelaten waren, mede over den Rhijn by 't Heyr. Den 9. begon Montecuculi met sijn Heyr over de Preutz nae Haguenaw te trecken. Den Generael Major Dunewalt, die den 6. uytgetrocken was, quam toen weder in het Leger, met eenige 100 gevangens, hebbende een Franse partye by Moltzheym geslagen. Het Rijks-leger 4500 man uytmaekende, 't geen onder den Hertogh van Saxen Lauwenburg, by Bruchsal by een gebracht, en op 't bericht van Turennes doot, na de Keyserse getrocken, en aldaer na 't eyndigen van 't gevecht by gekomen was, trok de zelve dag mede over dese Rivieren, en voegde sich te Bischeen weder by de Keyserse. Maer

als

als men nu docht, dat de zelve hun na Haguenaw zouden hebben begeven, om daer het Franse Magasijn te ruineeren, zoo wierdt by haer in de Krijghsraet besloten, dat het raetsamer was, sich weder na 't Franse Leger te begeven, om die alle onderstant van beneden te verhinderen: Invoegen den Graef van Montecuculi den 10. zijn Leger van Bischeen deed op breken, en 't zelve in een schoone orde voorby Straetsburg trecken: hy legerde hem dan by Ekoltsheym, Wolfsheym en Schafoltsheym. De Franse ondertusschen, den Marschalck van Duras, uyt Bourgondien, daer hy uyt de besettingen alles geligt had wat hy konde, met eenige onderstant by haer bekomen hebbende, hadden sich van haer legerplaets te Blopsheym, na Geispitsen en Glockelsberg gewent, in allen schijn, als wilden zy de Keyserse in haer voornemen van Haguenaw verhinderen. Maer den Graef van Montecuculi hier van bericht, trock den 13. van Eeckoltsheym op, en recht op de Fransen aen: Invoegen die, dit overwinnende Heyr niet durvende verwachten, den zelven nacht haer Leger in brant staken, en langs de Ille na Benfelden weken: Zy hadden alle de Bruggen achter haer afgeworpen, om van de Keyserse niet vervolght te konnen worden, dewelcke in haer legerplaets komende, daer noch veele Tenten vonden, en oock noch over de 300 gevangens, daer onder eenige Bevelhebbers, kregen. Terzelver tijt sloegen de Keyserse by Pfaltsburgh, een Frans geley van 100 Waegens, 't geen met 200 man verselt was, invoegen maer 20 Dragonders daer van ontquamen, en alle de Wagens van de Keyserse gekregen wierden, waer onder men 100000 Rijksds. tot betaelinge van 't Franse Heyr vont. Een Franse partye had in tegendeel korts te vooren by Straetsburg den Keyzerl. Generael Major Baron van Kielmansek, zoo als hy van Bon na 't Heyr meende te gaen, gevangen kregen. Den Graef van Montecuculi de Franse dus weder verjaeght hebbende, zont den Generael Werthmuller met 4000 man en eenige kleyne Stucken, nae de Stedekens van der Elsas, om die te bemachtigen, gelijck hy dan Molsheym, Mutsiig, Oberenheim, Rosheym, en eenige andere zonder groote tegenweer overmeesterde, en daer in een groot aental van lijftocht en over de 600 Franse kreeg, die hy mede te rugh bracht, en in de Kerck van Blesen gevangen wierden geset. Den 14. 's morgens zont Montecuculi ook den Gen. Wachtmeester Schultz, met 1500 Ruyters uyt, om de Franse na te volgen; de welke meenende dat het gantse Keysers Heyr op haer afquam, Benfelden, na dat zy de plaets beset hadden, verlieten, en tot heel na Sledstadt vluchten, waer zy haer te Kestenholtz in de lantgraven verschansten, om daer de onderstant, die met den Prins van Condé sou komen, te verwachten. Sy hadden in haer vlucht niet meer als 17 Schepen van haere Schipbrug by Altenheym mede konnen nemen, en de overige moeten in stucken kappen: Den Graef Montecuculi hier van bericht, deed aenstonts de Krijgsraet vergaderen, daer in men overwoogh, wat nu te doen stont, en vermits zy het alle voor onraetsaem oordeelden, de Vyanden verder te vervolgen, en noodiger, dat men Haguenaw of Zabern aentaste, om de Franse weder uyt haer schuylhoeken te locken, brak het Leger den 17. van Glockelsberg op, en legerde tot Eeckoltsheym, van waer het den 18. weder op trock, Straetsburgh voorby passeerende, en den 19. voor Haguenaw quam: Den 20. en 21. beschooten de Keyserse van 2 Beukeryen de Stadt, in dier voegen, dat den Rooden Tooren, daer op de Franse 4 Stucken hadden geplant, en de Keyserse dapper mede beschadigden, ter neder plotste, en noch 2 Bressen gemaekt wierden; invoegen de belegerde na Krijghs gebruyck versochten uyt te trecken, maer den Graef van Montecuculi haer geen andere Voorwaerden, als de Franse aen de Keyserse in Dach-

steyn gedaen hadden, willende vergunnen, zoo bleef dit steecken. Ondertusschen den Prins van Conde, met sijn Soon den Hertogh van Anguien, den 19. van Metz, in het Franse Leger met eenige onderstant by Sledstadt gekomen, en bericht, dat de Keyserse voor Haguenaw waren, zoo trock hy met 't zelve, bestaende uyt 15000 man, ylinghs van Kestenholtz over Benfelden, ende Ersteyn op na de Rivier de Preutz, en legerde sich den 22. te Holtsheym, voorgevende, dat hy op de Keyserse aen wilde trecken, of haer de gemeenschap met Straetsburg verhinderen. Maer den Graef Montecuculi van dees optocht verkondtschapt, brak den 22. mede van Haguenaw op, na dat hy 't selve echter met 4000 man van de Rijksvolken had beset gelaten, om den Prins van Condé slagh te leveren, en legerde dien nacht tot Wiertsheym; den 23. quam hy in 't Gartnervelt, daer de Rijks-troepen van voor Haguenaw toen mede by hem quamen, en naderde met sijn Leger nae Schilckheym, streckende de Voortroepen hun tot by Schafoltsheym uyt: invoegen datter niet meer als de Rivier de Preutz tusschen de Keyserse en Franse was; maer uyt oorsaek van 't regenachtige weer viel tusschen de partyen niet voor, behalvens dat de Keyserse de Huysvestingmeester van Conde gevangen kregen: zy deden ook een Brugh te Hogwart by Straetsburgh, over de Rivier de Preutz slaen, om by de Franse te konnen komen; maer Conde sich van Holtzheym tot Lingelsheim, en daer omtrent beschanst hebbende, en meenende beter geluck als zijn voorganger te zullen behalen, deed den 26. tusschen 8 en 9 uren 's morgens, de Keyserse door 't schieten van 2 st. Geschut tot den strijt uytdagen; daer van 't vervolg ter naester Maent.

Op den Rijcksdagh te Regensburgh arbeyde men noch tot de oprechtinge van een geltsomme, om de Troepen der Circulen daer mede te betalen: gelijck dan de Afgevaerdigde van den Oostenrijckssen en Bourgondisen Circul, haer aendeel op brachten; maer dewijl verscheyde Princen en Staten swarigheyt maekten, om haer gedeelte, zoo wel in de Troepen als 't gelt te verschaffen, zoo beslooten de Standen eenpaerigh, dat tegens haer, volgens de Keyserl. wetten en instellingen, gehandelt zoude worden.

Sijn Keyserl. Maj. deed dees tijt de nieuwe wervingen yvrig voort zetten, en vergaderde een goede zomme gelts, om sijn Krijgsvolkeren mede te betalen. Ondertusschen bereyden sich des zelfs Gevolmachtigden, sijnde den Graef van Coningseck en de Baron van Goes, om na de handelplaets van Vrede te trecken. Den Keyser liet toen zijn Vermaenbrieven tegen de Kroon Sweden, overal daer 't vereyst wiert, afgaen, en voornamentlijk aen de Stadt Frankfort, op dat de zelve, den Sweetsen Resident Arentsen van daer zoude doen vertrecken; gelijk dan by dese Stadt ook wiert volvoert.

Het Keur-brandenburgse Heyr legerde dese tijdt noch te Swan, zonder datter iets bysonders in voorviel, als dat verscheyde partyen uyt 't zelve tot dicht onder de Stadt Wismar quamen, en veel Vee van daer haelden; gelijk dan den Grave van Promis eens 500 Ossen en 200 Paerden te rug bracht: De Stadt Rostock daer zy dicht by laegen, verschafte onderwijl allerhande voorraet en levensmiddelen aen dit Heyr. De Sweden versterckten sich middeler tijt dapper te Damgarten, Tribbesees en Demmin, en vermits de Post van Damgarten de gewichtigste was, deed den Veltheer daer noch 2 Regimenten komen: zijn Volkeren wierden ondertusschen uyt Straelsont met allerhande lijftocht voorsien, en de Provintie van Pomeren verschafte Paerden voor de gedemonteerde Ruyters en 't Geschut. Alle de Sweetse Bevelhebbers, die tot Straelsont waren, wierden ook gelast na de bovengen. Posten te komen, om die wel te bewaren, daer men 't Geschut oock tot meerder verseekertheyt op geplant hadde. Terwijle wierdt den Gen. Major Gotzen, wegens den Keurvorst van Brandenburg, tegens veel hooge en gemeene van de Sweden, weder gelost.

De

De Ovrigheyt der Stadt Hamburg wiert toen van der Bontgenooten zijde seer hart aengesocht, om de Franse en Sweetse Ministers van daer te doen vertrecken, met bedreygingh, zoo men zeyde, dat haer andersints de Vaert op Spangien verboden zoude worden: Invoegen zy eyndelijck daer toe beslooten, en dese Ministers 't zelve deden aenzeggen. Sijn Coninkl. Maj. van Denemarcken, zont nu veel Volkeren onder den Generael Baudits na Oldenburg, om hun daer by de Bontgenooten te voegen, die het Sticht Bremen zouden in trecken. De Deense Troepen onder den Generael Arensdorf besetten toen ook al de passen in Holsteyn, en quam desen Generael zelfs met 10 Regimenten Ruyters, van Trittau af tot op de Hamburghse Dorpen legeren: en vermits den Oorlog tusschen Sweden en Denemarcken ontwijffelbaer zoude volgen, had den Coning ook aen 2 Oorlogschepen, een Deens en een Hollants, bevel gegeven, om hun in 't Kattegat te leggen, en quam selfs in 't lest deser maent van Coppenhage weder te Rensburgh. 't Eerste Oorloghs bedrijf dan 't geen tusschen de Deense en Sweden voorviel, geschiede op de Elve, alwaer 2 Deense Schepen van voor Gelucksladt, met 80 man voorsien, den 22. deser, 's morgens vroeg, dicht by de Schans Brunshuysen by Staden, den Sweetsen Uytlegger aldaer aentasteden; 't gevecht was seer scherp maer kort, dewijl een van de Deense Schepen in de gront wiert geschooten, en het andere wijken most; aen de Deense zijde sneuvelden 40 man, daer van de Sweden 19 op visten, en gevangen in Staden voerden: de Sweden hadden dapper met Granaden gegoyt, die de Wijven zelfs aen brachten. Over zoo een braeve tegenweer wiert den Lut. die 't gebiet op 't Schip had, een Capiteyns gagie toegeleyt. De Hollantse Schepen, die men te Staden had aengehouden, wierden van de Sweden nu weder vry gestelt. In tegendeel bracht een Oostendise Caper dees tijt 4 Sweetse Schepen te Coppenhage op, die hy in de Oostzee bekomen had. Den 3. deser ontstont te Bergen in Noorwegen een groote brant, waer door wel 140 Huysen in de asse geraeckten.

Den Koning van Poolen / door den Obersten Lupt. Grebben bericht van de hooge eysschen/ die de Cham tot de Vrede op stelde / zont desen Obersten Lut. plings weer te rug/ met antwoort/ dat hy de zelve niet gesint was aen te gaen. En vermits hy toen wel dacht dat de handeling geen voortgang soude krijgen/ sont hy den Heer Ulanisky met 15 Poolse Vaendelen/ en een gewichtige somme Gelts nae de Ukranie / om daer mede de Cosacken op sijn zijde te winnen/ en dan in de Crim te trecken / of indien den Ibrahim Bassa nae Lemburgh mocht komen / den selven van achteren aen te tasten. Den Obersten Sierko maekte sich toen oock vaerdig/ om met eenige 1000 Donse Cosacken/ en Calmucker Tarters in de Crim te trecken / en den Cham daer eenige diversie te geven/ invoegen die hier af bericht / sijn Soon met eenige 1000 Ruyters derwaerts sont/ om hun daer in te verhinderen. Den Koning van Poolen onderwijl den 18. der voorlede maent van Jaworow te Lemburgh gekomen/ leyde in die Stadt een goede besettingh / en gaf den Collonel Lanckp daer het gebiet over: Hy gingh selfs in Persoon de Plaets besien/ vaer hy sijn Heyr wilde legeren/ 't geen by Glinian was; en sont oock den Lemburgsen Lantschrijver met eenige Troepen na Caminiec / om daer de Brugge over de Niester af te breken: Dewelcke daer omtrent gekomen/ 2000 Turcken verraschte/ en het meerendeel/ of ter neder maekte / of gevangen kreegh. Den Collonel Kiasko

sloeg ter selver tijt mede met 700 Ruyters 2500 Tarters en 300 Turcken/ die alle/ uytgenomen 200 Turcken/ die men gevangen kreegh / ter neder wierden gehouwen. Ondertusschen wierden oock de algemeene opbodt-brieven uytgesonden / op dat de gantsche Ridderschap soude op sitten. Den Cham van de Poolse Gemachtigden/ die des Conings beschept door den Lt. Collonel Orzeben ontfangen hadden/ midler wijl een afslagende antwoort op sijn eyssschen bekomen hebbende / sont haer plinghs met een gelep van 300 Ruyters weder te rugh / en begaf sich met sijn gantse macht schichtigh door de Stadt Zbaras/ een van de gewichtigste Vestingen op de Grensen/ toebehoorende aen de Vorst Demetrius Wisnowisky/ onder-Veltheer/ welcke in 't Jaer 1652 al de aenvallen der Tarters en Cosacken/ schoon sy over de 200000 man sterck waren/ had afgewesen: Dan nu hier maer 50 Krijgslieden/ en 800 gevluchte Boeren in leggende/ soo kregen zy dese Plaets / schoon sy op ver na soo sterck niet waren/ door de trouloosheyt van dese Boeren/ lichtelijk in haer gewelt/ vermits de selve hun niet willende verdedigen / oock den Gebieder / die sich daer toe in stelde/ vast bonden/en over de Mueren wierpen; waer op sy de Stadt overgaven; dan sy kregen ten eersten haer loon / vermits de Turcken haer / of doot sloegen/ of met Vrouw en Kinderen in slavernye wegh voerden: Zy vonden hier 37 Stucken Geschut binnen / en overvielen oock plinghs de Stedekens Wisnewitz/ Jezenna/ Zbonow en andere Plaetsen/ die zy alle met het Vuur en Swaert verdelgden. Den Cham deelde toen sijn Heyr in 3 partyen / sondt 't eerste onder den Adzieg Sultan na Sloczow / daer den Weywode van Ruslant lagh/ het tweede na Salosc/ daer den Onder-Veltheer Demetrius stondt/ en trock met het derde selfs na Lemburg / daer den Coningh sich bevont/ om hun alle van daer te verdrijven. Adzieg Sultan met sijn Troep sich dan het eerst onder Sloczou bevindende/ dede daer groote schade met het weghnemen van 't Vee en andersints: doch den Weywode van Ruslant hier leggende/ deed heftig op hem los branden / invoegen den Sultan selfs gequetst wiert; maer met den avont de schermutselingh eyndigende / soo sont de selve 12 Pijlen aen den Weywode tot een geschenck/ die hem daer op weder een paer Pistolen/een silvere Schael/ en een Vat Bier toeschikte / op dat hy sich daer mede wegens sijn ontfangen wont wat goets soude doen.

Den Paus verkoor dees tijt Monsr. Marselli/ om in plaets van den Nuntius Bonvisi/ die aen 't Keyserl. Hof soude gaen resideren/ dat Ampt in Poolen te gaen bedienen. 't Accomodement tusschen den Cardinael Altieri en den Franssen Gesandt wilde noch geen voortgangh nemen / om dat den Coningh van Vranckrijck van Altieri rekenschap wilde hebben/waer om hy den Paus tegens de gegeven belofte / tot de verkiesingh der Cardinalen had gepersuadeert. Den 30. der voorledene maent storf te Milaen Maria Henriette/ Dochter van den Prins van Ligne/ Lantvoocht van dat Hertogdom.

Den Hertogh van Vivonne/ gelijck wy laetst gesegt hebben / van sijn ongeluckige tocht op Melazzo weder te Messina gekeert / deed daer aenstonts sijne Schepen vervaerdigen / en begaf sich toen daer mede / 80 Zeylen in getal / in zee: hy had echter den Ridder van Valbelle met 4 Oorlogs-schepen en 2 Galeyen

leyen daer gelaten. Met de overige nam hy sijn wegh naer 't Westen / en vertoonde sich den 27. Julij voor de Bay van Napels / waer men aenstonts uyt vrees van een landinge/ alle de Posten ende aenkomsten met Volck besetteden; dan na dat hy de Zee rontom wat doorkruyst / ende eenige Schepen genomen hadde/ keerde hy weer na Messina. De Spaensse namen toen in tegendeel een Frans Schip met 20 stucken by de Faro van Messina/ 't geen zy in de Haven van Reggio op-brachten/ maer de Fransse hier van bericht/ sonden 5 Oorlog-schepen en een Brander derwaerts / om 't selve te hernemen / doch dewijl zy dat niet konden volvoeren/ staken zy 'er de brant in/ terwijl de Spaensse ondermalkanderen twisteden/ wiens bevel zy hadden te gehoorsamen/ of dat van den Onder-koningh van Napels/ of dat van die van Sicilien.

Te Cadix geviel nu een groot ongeluck / vermits het Schip de St. Jan/ Schipper Jan Evertsz. aldaer uyt Tessel aen-gekomen / door versuym van Vier / 't geen in 't Buspoeder raeckte / alsoo een Bootsgesel Taback dronck/ met al 't Volck op-vloogh / invoegen daer maer 8 man af quam. Te Madrid quam dees tijt den Heer Valckenier/ wegens haer Ho: Mog. Den Marquis van Entragues maeckte toen aen 't Spaensse Hof de doot van den Hertog van Savoyen bekent. Den Graef van Sartirana tot algemeenen Legermeester in Catalonien verkooren/ vertrock nu derwaerts. Men stelde te Madrid dees tijt voor / om een schattingh van 300 Ducaten op een Karos met 6 Paerden/ een van 200 op een Karos met 4 Paerden / en een van 100 op een Karos met 2 Paerden te leggen. Den Marquis van Mansera / Don Pedro de Ronquillos en den Raets-heer Caustrin wierden toen tot Gevolmachtighden tot den Vrede/ wegens de Spaensse Kroon verkooren. De 6 Schepen/ die tot onderstant van Oran gezeylt waren / quamen dees tijt weder te rugh / hebbende de Mooren die plaets op haer aenkomst verlaten.

Den Hertogh van Schombergh hebbende de Stadt Bellegarde/ gelijk wy voor gesegt hebben/ belegert / vorderde daer mede soo veel / dat hy den 24. der voorledene maent 2 Beuckeryen vaerdigh kreegh/ en de Loopgraven opende. Hy dede de Plaets toen soo vinnigh beschieten / dat hy naer 6 dagen een bresse kreegh/ en daer op alles tot den storm vervaerdigde: Invoegen den Gebieder vreesende de selve niet te sullen konnen uytstaen/ met de Fransse verdroegh/ op voorwaerde/ dat hy volgens Krijgs-gebruyck soude mogen uyt-trecken/ twee stucken Geschut mede nemen en datter 6 vermomde Persoonen met hem souden mogen uyt gaen: de Fransse geleyden hem na Roses. Naer dese veroveringe sont Schombergh een gedeelte van sijn Leger onder Monsr. le Bret nae 't Fort Belchastel / die 't selve oock na eenige tegenweer in-kreegh. Den Koningh van Vranckrijck sont toen noch meer Volckeren naer Bretagne / om de oproerige daer te dempen; die sich nu een weynigh verspreyt hadden / om den Oegst te versamelen / maer zy waren onder malkanderen verdragen / dat zy by noot op 't eerste klocke-geluy weder by een souden komen: zy hadden echter eenige van de hare in de Wapenen gelaten/ die dees tijt een Casteel / toe-behoorende aen Madame de Rohan/ daer een van haer Huysgenooten / le Pierre

genaemt / op was / gingen aen-tasten / invoegen hy hem / sich tegens haer niet bestant vindende / daer uyt begaf / en 3 doosen met vergiftige Suycker daer in liet / waer van wel over de 60 Boeren storven. Doch op 't bericht / dat zy kregen / dat den Koningh eenige Troepen op haer af sont / verhieuwen zy de Wegen / en kapten de Boomen af / om haer te beschanssen. Eenige niet veel goets uyt dit werck siende / vluchten uyt 't Lant / en den Hertog van Chaunes kreeg noch 2 van de voornaemste Belhamers: Invoegen men in Vranckrijck dit werck door de algemeene vergiffenis / die Sr. de Chamillac haer bracht / noch verhoopte te stillen. Den Koningh sont toen aen Sr. Odyox / die soo veel oproer in Guienne veroorsaecht had / een vergiffenis-brief. Te Nevers ontstont nu over de Formulen oock een oproer / maer 't selve wierdt haest bedredight. Den Marschalck d'Albret willende te Bordeaux een Edelman van een andere plaets met 't Ampt van eerste geswoorne voorsien / soo begeerde 't Volck daer niemant als een Inboorling toe te hebben / en de verlooren Kinderen / waer van wy nochmaels gewagh gemaeckt hebben / plackten aen de Deuren van de toen gesf. Heeren weder nieuwe Biljetten / met groote dreygementen / indien men tegens hare Voorrechten / in de verkiesinge der gesf. woorne / handelden. Dese oproerige daer na vernemende / datter een geheel Schip met Formulen aen de Haven lag / begaven sich derwaerts / en verbranden 't selve / na datse de Bootsgesellen met steenen daer af gejaegt hadden: Zy keerden haer toen weder nae de Stadt / ende plonderden daer verscheyde Burgers Huysen / invoegen den Marschalck d'Albret sich tot haer begaf / om dese oproer te stillen / maer hy wiert gedwongen in de Stads Herbergh te wijcken; daer zy hem eenige tijdt belegerden / ende 't had licht slimmer afgeloopen / indien de besettingh van het Casteel hem niet was komen ontsetten / en de oproerige van daer gejaegt had. Monsr. Gourville / die wegens den Prins van Condee in 't begin deser maent te Parijs quam / om des Konings bevelen voor desen Prince te halen / kreeg toen van sijn Maj. voor den selven volle macht / om alles in 't Heyr in Duytslant te doen / als hy soude goet vinden. Den Coningh ordonneerde nu / dat de 8 nieuwe verkooren Marschalcken haer rangh souden nemen van de tijdt dat zy Lt. Generaels gemaeckt waren / en den Hertogh van Vivonne van den dag dat hy 't Generaels-ampt der Galeyen bekomen had. Monsr. de Montauban wiert toen na 't Franche Compte gesonden / om daer / in plaets van den Hertogh van Duras / te gebieden. En Monsr. de Lestancour na 't Heyr / om het Ampt van 't Geschut / in plaets van Monsr. de St. Hilaire / te bedienen. Monsr. de Guinegaud de Brosses vertrock dees tijt naer sijn Gesantschap in Portugael / en nam de jonge Princesse van Armagnac mede / om die aen haer ondertroude Man den Hertogh van Cadaval over te leveren. Den Hertogh van Enguyen en den Marschalck d'Aubusson quamen met het begin deser maent uyt Vlaenderen te Parijs / om den Koningh aen te spreken / voor datse na Duytslandt vertrocken; zy wierden van den selven seer wel ontfangen / en reysden toen na Turennes overgebleven Heyr. Uyt Vranckrijck sont men ook 3000 Paerden derwaerts / om de gedemonteerde Ruyters daer mede weder op de been te helpen. 't Lijck van Turenne / 't geen na Vranckrijck gebracht wiert / wilde den Coning nu met een deftig Graf vereeren / om de gedachtenis van

van desen grooten Veltheer eeuwigdurende te maken: Hy gaf dieshalven aen den Cardinael van Bouillion de keur / om de plaets te verkiesen / daer hy het Lijck van dit Opperhooft wilde leggen. En stelde al des selfs Bedieningen en Gouvernementen aen dese Cardinael/om die aen den Graef van Auvergne te geven. Den Cardinael eyndelijck St. Denis verkooren hebbende / daer de Koningen begraeven worden / soo wiert daer een deftige Capelle toe verdaerdigt/ en 25000 Escus aen besteet; te Nostre Dame in Parijs soude men den dienst voor hem doen / daer alle de Geestelijckheyt sich soude laten by vinden; den Bisschop van Lombes was belast de lijck-reden te doen / en den Bisschop van Condon de plechtigheyt. Toen 't Lijck uyt het Franse Leger wiert gevoert / dede men het selve groote eere aen / vermits alle de Trommen / Keteltrommen/ Standaerden/ Trompetten / en alle de Bevelhebbers en Krijghslieden met Lampers waren voorsien: 't Lijck wiert na Brie Comte Robert gebracht/ om daer te blijven / tot dat 't Graf te St. Denis vaerdig soude sijn.

In 't begin deser maent quamen weder 3 Schepen / als de Suratse Koopman/ van Bantam/ de wettelijcke Koopman / en de Phœnix / van het Fort St. George uyt Oostindien/in Engelant. De Spaense Kooplieden hebbende tegens den Ridder Martin Wescomb/ Engelse Consul te Cadix/ groote klagten aen sijn Maj. gedaen / om dat hy meer rechten van de inkomende Koopmanschappen begeerde / soo quam hy dees tijt selfs in Engelant / om sich te rechtvaerdigen; invoegen de Coning/na dat hy hem verhoort hadde/dese saek aen eenige Heeren stelde / om daer over te oordeelen. Sijn Hooght. den Heere Prince van Orangien/ hebbende aen de Grave d' Osserp de verkiesinge van een Collonel over 't Regiment Engelse in Hollantse dienst gestelt/ soo gaf desen Grave / gesamentlijck met haer Ho: Mo: Gesant / dit Ampt aen den Heer Fennick/ invoegen die sich gereet maekte/ om dese bediening te gaen aenvaerden. Sijn Maj. van Engelant vereerde toen den Portugijssen Gesant/ Don Francisko de Melo/ met het Ampt van Kamerling van de Conínginne / het geen den Graef van Clarendon te vooren had bedient. Den Hertogh van Albermarle kocht nu voor 26000 ponden sterlings/ het groote Huys/ 't welk den overleden Graef van Clarendon/ Cancelier van 't Rijck / had laten bouwen; dit was 't selve/ waer over hy soo in den haet geraeckt was / vermits het veel eer bequaem was om een Vorst als Onderdaen te huysvesten; het hadde aen desen Graef oock wel over de 40000 pont sterlings gekost. Den Koning nam toen met het geheele Hof over den Hertog van Savoyen den rouw aen: Den Graef van St. Maurice / die des selfs overlijden aen sijn Maj. had bekent gemaeckt/ vertrock daer op weder uyt Engelant / sijnde van den Koningh met sijn af beeltsel/ rontom met Diamanten beset/ en wel 5 a 600 pondt sterlings waerdig/ vereert. Den Ridder Greenvil trock ook wegens sijn Maj. na Turin/ om daer aen de Hertoginne Weduwe/ de tegenplechtigheyt te doen; hebbende den Hertogh van Jorck oock ten dien eynde den Heer Curchil in sijn geselschap afgesonden. Vermits sedert eenige tijt in Engelant/ een nieuwe vinding van Linten met Moolens te weven was ingevoert / waer door een Man alleen met een Jongen / op een dagh soo veel lint konde uyt leveren / als 8 a 10

andere door de gewoonlijke weg van dat Ambacht wisten te doen / soo ontstont te London onder de oude Lintwevers hier over eerst een gemor; 't geen daer na in een openbaer gewelt uytbarste / vermits zy verkondtschapt waer dese Moolens stonden/ den 18. deser hun derwaerts begaven/ en eerst in een plaets van de Stadt / genaemt Spittlefields / in de Huysen van de nieuwe Lintwevers drongen/ en daer de Moolens in stucken sloegen. Sy gingen vervolgens na Southwark en andere plaetsen van de Stadt/ daer sy wisten dat dese Molens stonden/ en deden daer 't selve / sonder datse echter eenige andere moetwil aenrechten / als datse die uyt de Huysen haelden / en voor de deuren der eygenaers verbranden. Dit dus tot den 21. durende/soo vergaderden des Conings geheymen Raet hier over te Withal / en deed plinghs een gebodt af kondigen/ waer by dese ongeoorlofde 't samenkomsten wierden verboden. En men kreeg oock eenige van de voornaemste Belhamels gevangen / die te recht wierden gestelt; invoegen dat alles weder in stilte geraekte. Maer des Konings Raet deed verscheyde Bevelhebbers van de Stadt voor hun komen/om haer te verantwoorden/ wegens de beschuldiging die tegens haer gedaen wiert/ namentlijck/ datse versuymelijck hadden geweest / om de oproerige byeenkomsten deser Wevers in 't begin / gelijck haer beroep mede bracht / te verhinderen en te beletten. Met een Schip uyt de Barbados kreegh men toen in Engelant bericht / dat de Indianen in nieu Engelant tegens de Engelse Inwoonders aldaer waren opgestaen; invoegen dat haer Koning / genaemt Philippus/ die 40 mijlen van nieu Plemuyen woonde / sich aen 't hooft van 600 deser Indianen begaf/ en daer mede de Engelse wooningen quam moeyelijck vallen; hy deed'er ook eenige van in de brant steken/ en doode verscheyde Engelse; invoegen die van Baston en Plemuyen hier van verkondtschapt 6 a 700 welgewapende mannen hun tegen sonden/ om dese oproeren te dempen.

SEPTEMBER 1675.

Syn Majest. van Vranckrijck bericht / dat haer Hoogh Mog: aen des selfs Onderdanen de vryheydt der Visscherye hadden toe-gestaen/ by aldien hy gelijcke vryheyt aen haer Onderdanen vergunde/ had eyndelijck den 17. der voorledene Maent daer toe beslooten/ende sulckx door 't volgende gebodt laten af-kundigen:

Van wegen den Koningh.

Syne Maj. geinformeert zijnde, dat, in gevolge van 't consentement, dat hy gegeven heeft, door sijn Ordonnantie van den 3. Mey lestleden, tot de vryheyt van de Vissery, die gedaen wort langs de Kusten van Vranckrijck en Hollant, de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, gepermitteert hebben aen de Visschers en Fransse Zeeluyden hare Vissery te continueren op de Kusten van Engelandt, en dat tot Jarmuyen toe, mits dat de selve vryheyt toegestaen wiert aen de Vissers en Zeeluyden, Onderdanen der gen: Staten Generael: Ende daer toe wel willende bewilligen, soo heeft sijn Maj. geordonneert, en is ordonnerende, dat de Vissery vry sal zijn in 't toekomende, soo voor de Vaertuygen, die langs de Kusten sullen vissen, van Vranckrijck en Hollandt, als voor die geene, die gaen sullen op de Kusten van Engelant, tot Jarmuyden toe, en op alle de Kusten benoorden Engelandt ende Schotlant: doende sijn Maj. wel expresselijk verbot aen alle sijn Oorlogschepen, en aen alle sijn Onderdanen, 'tzy

Koop-

Koopvaerdy of Oorloghschepen, onder geenigh pretext, hoe het soude mogen wesen, te troubleren of moeylijck te vallen de voorf. Vaertuygen, die geemployeert worden ter Visserye der voorn. Kusten alleenlijck, sonder daer inne te bevatten die van 't Noorden, van Groenlandt en Yslant. Belast en ordonneert sijn Maj. aen Monsr. de Grave van Vermandois, Admirael van Vranckrijck, en aen de Vice-admiralen, Lieutenanten, Intendanten, Hoofden van Esquadres, Commissarisen-Generael, en Zee-Capiteynen, de hant te houden aen de executie deser jegenwoordige Ordonnantie: Belast sijn Maj. aen de Officieren ter Admiraliteyt, de selve te doen lesen, publiceren en enregistreren, op datse niemanden onbekent zy; ende de selve te doen executeren van punct tot punct, volgens sijnen form ende inhout. Gedaen tot Versaillies den 17. Augusti 1675. Getekent,

LOUIS.

En lager, COLBERT, en gezegelt.

Haer Ho: Mog: van dese afkundigingh kennis bekomende/ deden daer op den 3. deser een bevel en waerschouwinge verkondigen/ waer by gelijcke vryheyt aen de Fransse Vissers op de selve Kusten gegeven wiert. Den Heer Lt. Admirael de Ruyter met de Oorloghs-vloot van desen Staet op de bescheyde plaets in de Wielinge vaerdigh geraekende/ zeylde daer mede in 't begin deser maent langs de Vlaemse Kust na 't Canael. Den Heer Raet-pensionaris Fagel quam den 1. deser 's avonts met de Heeren van Odijck en Beverning weder uyt sijn Hooghts. Heyr in den Hage. Den 8. deser 's avonts ten 10 uren overleed de Princesse Douagiere/ Groot-moeder van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange/ na eenige dagen sieckte/ op haer Hof in den Hage; waer van haer Ho: Mog: bericht/ noch dien selven nacht daer over vergaderden/ en wierden oock ylings aen sijn Hoogheyt en de wijdere Vorsten ende Vorstinnen van Orange en Nassouw verscheyde Posten afgesonden/ om haer dit bekendt te maken. Zy had de Heeren van Beaumont/ Heldt en Goes/ soo 't gemeene gerucht liep/ tot uytvoerders van haer uytterste wil gesteldt. De vreemde Ministers quamen aenstonts hare condoleantien op het Hof af-leggen/ ende de Klocken wierden 9 dagen daegs 5 uren daer over geluydt; wanneer 't selve 6 weken langh daegs anderhalf uur geschiede. Het Lijk wiert eenige tijt op een daer toe bereyt Ledekant/ te besien gestelt: en den 15. dede den Hof-prediker van Balen een seer welsprekende Lijk-reden over dit afsterven. Sijn Hooght. ondertusschen hier af bericht/ beval ylings aen den Heer la Mair/ Marschalk en Opperdoogt van 't Hof der Princesse/ om dit overlijden in 't Hof van Engelant te gaen bekent maken; invoegen hy sich tot sijn vertreck bereyde. Veel Leden der regeerende Collegien van sijn Hooght. benevens verscheyde Hovelingen/ staken sich ylings in den rouw. Dees tijt wiert in den Hage tusschen den Erf-prins van Courlant/ die 't gebiet over een Regiment Ruyters/ en een Dragonders/ in dienst van desen Staet/ hadde/ en een Princesse van Nassou/ Dochter van Graef Hendrick/ gewesen Plaetsvooght van Hulst/ ende Nicht van Prins Johan Maurits/ een Huwelijck geslooten; invoegen in 't Hof van den selven alles tot de Bruyloft verbaerdigt wierdt/ die gehouden soude werden/ als de Bruyt van Cleef in den Hage aengekomen was/ tot welckers bywooninge den Prince van Arensfelt/ den Hertogh van Darmstadt en andere Grooten in den Hage quamen/ dan vermits 't overlijden van de Princesse Douagiere wierdt het Feest soo uytstekent niet gemaeckt/ als anders wel geschiet soude hebben. Sijn Koninckl. Maj. van Denemarcken aen haer Ho: Mo: versocht hebbende/ dat de 2 Oorlogh-schepen/ die noch aen de 9. welcke

haer Ho: Mo: in de Oost zee hadden besloten te senden/ontbraken/ ten eersten derwaerts geschickt mochten werden / soo schreven haer Ho: Mog: daer over aen de Admiraliteyt van Zeelandt en Vrieslandt. Met de laetst in-gekomen Oost-Indise Retour-schepen had men uyt die gewesten bericht gekregen / dat de Chinesen weder waren op-gestaen/ en de Wapenen tegens de Tarters hadden aengenomen/welcke zedert eenige tijt dat Koninckrijck vermeeestert hadden: Dese opstant geviel onder 't beleyt van eenen Sincha / een Chinees van geboorte/ die door sijn groote dapperheyt en ervarentheyt in den Oorlog/ door de Tarters tot Onder-koningh van geheel China was gemaeckt ; maer hy niet langer hebbende konnen sien de wreede handelinge/die sijn Lantsgenooten leden/ zoo had hy hun tot een algemeene opstant verweckt/ met haer bekent te maken/ dat hy de ware Erfgenaem des Rijcks in sijn handen had / welcke hy verscheyde mael 't leven had behouden/ daer van de Tarters hem hadden willen berooven. Hy bracht dieshalven door sijn groot geloof / dat hy onder dit Volck had / te weegh / dat sich plinghs 10 Provintien tot sijn gunst verklaerden/ die ruym 100000 man uytleverden / waer mede hy de Stadt Nanquin was gaen belegeren. Dese Chinesen hadden haer oock weder op hun oude wijse gekleet / 't geen haer de Tarters verboden hadden / om tot een teken van haer onderwerpingh te dienen. De Heer Paets quam in 't begin deser Maent uyt Spangien weder in den Hage / en dede aenstonts aen haer Ho: Mog: van sijn verrichting rapoort. Den Keyserl. Minister Krampricht hebbende in den Hage alles laten verdaerdigen/om over de overwinningen van den Graef van Montecuculi te vieren / soo wiert het selve den 22. deser in 't werck gestelt/ op de volgende wijse: 12 Stucken Geschut waren langst den Vyverbergh/ met alle nodige bereytselen daer toe/gestelt ; aen beyde zijden van den gedachte Vyverbergh waeren Picktonnen geplaetst/ in 't gesicht van het Huys van Prins Maurits. In 't midden van den Vyver was een brandent gebouw geplant/ 't geen ten Oosten/ Westen/ Zuyden en Noorden / verscheyde afbeeltselen vertoonde. Dit gebouw was met sijn Pedestael 15 voet hoog / en van een bequame breette. Na de sijde van 't Oosten/zijnde na 't Huys van Prins Maurits/ vertoonden sich in 't midden van een Ovael / door Olijfen Laurier-tacken / 2 Armen/ komende als uyt de Wolcken/ die malkander de handen gaven / houdende een Degen/ met Olijf en Laurier-tacken omvlochten/ op welckers punt een Keyserl. Croon stont: De 2 Armen die malkander de handen gaven / beteckenden de Bontgenoten/ die den Degen voerden/ om overwinningen te verkrijgen/ en door de overwinningen de Vrede. Ter deser oorsaeck sagh men de Laurieren/ die de overwinninge/ en de Olijftacken / die de Vrede beteekenden. De selve af beeltselen wierden oock nae 't Westen vertoont ; aen de Noortzijde had dit gebouw dese sinspreuck: Pariat Victoria Pacem: en aen het Zuyden: Arma in manibus, Pax in votis. De selve sinspreucken sag men oock aen de Tafel van 't Bancket/ in 't midden der Bloemen/ onder een Boog/ welckers eene sijde een Piramide van suyckerwerck vertoonde/ en op de andere sijde verciert was met een groot getal Vaendels/ tot teecken van de overwinninge/ die men uytbeelde. Dit brandende gebouw met alle sijn af beeldtselen en sin-spreucken wiert oock op de Glasen/ daer men de gesontheden / tot teken van 't geluck der

Bont-

Bontgenooten Wapenen uyt-dronck / vertoont. De Trompetten en Ketel-trommen waren in 't begin voor 't Hof van Prins Maurits geplaetst / invoegen zy / wanneer yemant van de genooden in-quam / deftigh opbliesen. Toen alle de genoode gekomen waren / wierden zy op een andere plaets by de Vyver gestelt / waer zy / volgens haer bevel / hun lustigh lieten hooren. Wanneer de handen wierden gewassen / bliesen zy op / maer als 't gebedt gedaen wierdt / hielden zy stil. Toen men aen Tafel sat / begonden zy weer op nieus te blasen / en ter selfder tijdt gaf men aen de Bus-schieters bevel / om 't Geschut / tot de welkomst der Gasten / drie-mael los te branden. Oock wierden toen de Peck-tonnen aen-gesteken / en wanneer de selve verbrant waren / stack men dit brandende gebouw aen ; 't welk brande tot dat het Banquet / en de overige Vuurwercken waren volbracht. Middelerwijl liet men oock een groot getal Vuur-pijlen in de lucht vliegen. Gedurende het drincken van een gesontheyt wierdt het Geschut driemael gelost / en de Trompetters bliesen terwijl op. Het Banquet gedaen / soo begon Cap. Silo de Vuurwercken in de Vyver aen te steken / die seer wel uyt-vielen / na welckers eyndigingh men dit brandende gebou deed springen ende verbranden ; 't geen een seer groot vuur uyt gaf / invoegen men meende / dat het Water Bomben en Vuur en uyt-wierp : Eyndelijck op het scheyden der Gasten wiert het Geschut noch eens tot drie-mael los gebrandt. Op dit Banquet waren alle de Ministers der Bontgenooten / en de Gedeputeerden van haer Ho: Mo. Alles gingh met een groote deftigheyt toe / invoegen dat 'er een groot getal van Menschen quamen / om dese uytnemende Vuur-wercken te sien.

Het vliegende Leger / 't geen / onder den Grave van Stirum / by de Grave versamelt was / en uyt 6 a 7000 man bestont / trock in 't begin deser maent van daer op / en quam te Roermonde ; waer omtrent een Brugh geslagen wierdt / op datse daer over de Maes souden konnen trecken / dan zy bleven hier noch eenige tijdt leggen / om een partye Lunenburgse Ruyterye af te wachten / die na de veroveringe van Trier by haer stont te komen.

De Fransse verwittigt / dat 'er in 't Lant van Waes weynigh Volck was / meenden dus goede gelegentheydt te hebben / om 't selfde Landt onder brandtschattingh te stellen / en dieshalven quamen zy den 13. 's morgens ten 4 uren met 1200 Ruyters / Dragonders en Voetknechten / uyt de besettingh van Audenaerde / tot Wichelen en Beerlere aen de Schelde : De Boeren / die hun aen die kant niet verwachteden / en om den Oegst te minder wacht hielden / waren oorsake / dat de Fransse / 2 stuckjes op een hoogte geplant hebbende / en met 2 andere over 't water schietende / dateliјck een Brugge over de Schelde leyden / en 2 Vanen Dragonders en 400 Voetknechten daer over senden / die aenstonts 't Hof van de Heer van Bereler en omtrent 40 Huysen in de brant staken / ende hun aldaer sterck meenden te maken / om het Landt onder brantschattinge te houden ; maer het Lantvolck met eenige Spangiaerden / 4 a 500 sterck / op de been rakende / vielen soo dapper op de overgekomen Fransse aen / datse 's middags ten elf uren / met verlies van 8 a 10 dooden van wederzijden / weer te rug over de Rivier mosten trecken : In dese optocht verlooren de Fransse wel 200

man / vermits 50 van de hare binnen Gent quamen overloopen / gelijck tot Dendermonde en op andere Plaetſen mede geſchiede. De beſettingh van St. Omar ſloeg toen binnen Bourborgh 2 Franſſe Vanen Dragonders van Grevelingen. Den Gebieder van Hoey hebbende 55 Ruyters op buyt geſonden/ zo dede den Marquis van Conflans/ die binnen Namen lag/ en hier van verwittigt was/ 50 Ruyters/ onder 't gebiet van Cap. Gronſtetter / op haer uyt trecken/ die deſe Franſſe ontmoetende / ſoo dapper op haer aen-viel / dat 'er 7 op de plaets doot bleven/ en de andere 48 hun gevangen gaven / die alle binnen Namen gebracht wierden. Den Prins van Barbancon trok toen van Bruſſel na deſe Plaets / om daer 't beſit van ſijn Plaetsvooghdy te nemen. Den 3. deſer ſtorf na een lange ſieckte/ aen 't Spa/ de Marquis van Weſterloo/ Collonel van een out Wals Regiment Voetknechten/ in Spaenſe dienſt : zijn Lijk wiert na Swartſenbroeck by Merode gebracht/ om daer by ſijn Vooroudeers begraeven te worden : zijn Regiment wiert korts daer aen / door den Hertogh van Villahermoſa/ aen de Graef Albert van Tilly gegeven/ die Lt. Collonel van 't Regiment van den Marquis van Wargnies geweeſt was / en ſijn afkomſt hadde van dien Grave Tilly/ welcke door den Keyſer als Opperhooft/ tegens de Sweden in Duytſlant ſoo lang geoorlogt hadde. Men ſeyde ook dat ſijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen / aen des ſelfs Broeder / Graef Claude / het Ampt van Sarjant Major van 't Regiment van den Marquis van Monpouillan gegeven had. Den 17. deſer overleedt oock tot Venloo / de Princeſſe van Mamines Iſenguien/ Gemalinne van den Lantvoogt van dat Hertogdom. Den jongen Grave van Caprara/ quam toen als Afgeſant van de Keyſer te Bruſſel/ om van daer na 't Heyr te gaen/ en in 't ſelve tot het eynde van den Veltocht te blijven.

Sijn Hooght. den Heer Prince van Oranje, gelijk wy laetſt geſegt hebben, met ſijn Heyr by Soignies legerende, trok den 27. der voorleden maent, zelfs met 4000 Ruyters na de Franſe legerplaets, en naederde, na dat hy van hun Voorwachten eenige gevangens gekregen had, op een hooghte, omtrent anderhalf uur van de Vyant, waer hy haer bewegingen klaerlijk ontdeckte. Den 30. met het aenbreken van den dag, trock het geheele Leger van zijn oude plaetſen op, en quam 's avonts ten 10 uren in de Dorpen van Sterri en Vaſt, omtrent een uur van Binch : Sijn Hooght. de legerplaetſen aen 't Heyr verdeelt hebbende, zont ylings den Lt. Generael Alua met 12 Slagordeningen na Binchs, daer een Franſe beſettingh van 350 Voetknechten en 60 Ruyters in was, om deſe Plaets te overmeeſteren : De Plaetsvoogt afgevordert om ſich over te geven, weygerde zulcks, en wilde het Geſchut af wachten ; invoegen men 't ſelve dien avont daer noch voor bracht, waer mede des anderendaegs dapper vuur gegeven wordende, zoo liet de Plaetsvoogt op de middagh de Trom ſlaen, en gaf ſich op beſcheydentheyt over. Men vont binnen deſe Plaets een goede voorraet van Hoy, Haever, en Cooren. Den zelven avont als 't Leger opgebroken was, ſloegen 50 Spaenſe Ruyters, een partye van 60 Franſe, en dooden daer van een Brigadier, een Ritmeeſter, en een Cornet. Den Marſchalk van Montmorenci van deſe optocht verkondtſchapt, trock met zijn Heyr ylings van Brugelet op na Soignes, en quam dus tot dicht by Bruſſel, om de toevoer na 't Bontgenooten Heyr te beletten. Sijn partyen ſtroopten onderwijl door het gantſche platte lant, en bedreven daer verſcheyde gewelden aen de lantſaeten, zelfs die

geene

geene niet verschoonende, dewelke onder brantschatting zaten. Den Baron van Haque, Afgesant van de Vorsten van Lunenburgh aen sijn Hoogheyt, in des zelfs Heyr hebbende geweest, en van Theusies en Soignies weder na Brussel keerende, wiert door een van dese partyen wel 8 uren langh, niet zonders zijn levens gevaer, in 't dickste van 't Bosch gehouden, schoon hy Vrygeley van den Marschalk van Montmorenci hadde: invoegen desen Heer, als hy te Brussel uyt haer handen ontkomen was, aen den zelven Marschalk, en den Plaetsvooght van Aeth, waer uyt dese Soldaten getrocken waeren, wel dapper over dese zaek klaegde. Montmorenci meenden oock het Hollants Regiment van den Collonel Grim, 't geen in Halle gelaeten was, door een partye van zijne Ruyters, die hy daer toe uytgesonden had, te overvallen, maer die daer van verwittigt, trock van te vooren uyt de Plaets, ende quam voor haer aenkomst, den 2. deser binnen Brussel: In welke Stadt men nu een groot geley van eenige 100 Wagens, zoo van Oorlogsvoorraet als lijftocht, vervaerdigde, ten eynde die na 't Leger te brengen; tot welkers geleyde de Regimenten van Waes, Hofwegen, en Rhijnberk, uyt Hollant in die Plaets aengekomen waren. Na de veroveringe van Binchs bleef sijn Hooght. met het Heyr daer omtrent noch eenige dagen leggen, en dede Minen graeven, om dit Stedeken van zijn versterckingen te ontblooten, op dat de Franse daer niet meer in zouden nestelen; de welke in staet zijnde, ging sijn Hooght. de zelve besien, en gaf daer op bevel om de Muren op te laten vliegen; 't geen geschiet, zoo trok sijn Hooght. met het Heyr den 7. deser 's morgens vroeg van Sterri en St. Vast op, en quam dien selven dag noch omtrent Nivelle; hebbende door zeer quade wegen en in een leelijk weder dien dag door Fay, en Senef, daer 't voorleden Jaer op den 11. Augusti de vermaerde Veltslag voorviel, getrocken. Den 11. trock het Leger van Nivelle weder op, en quam die dag noch te Givet, en den 13. te Waveren legeren, daer sijn Hooght. sijn verblijf nam op het Casteel Limael, en den Hertog van Villahermosa in de Burgt. De selven dagh quam den Hertog van Holsteyn, die algemeen Stedehouder van de uytheemse Ruyterye gemaekt was, daer in. Toen ontfing den Hertogh van Villahermosa ook bericht, dat de Franse met eenige Troepen in 't lant van Waes gevallen waren, invoegen hy den algemeenen Legermeester met 2 Regimenten Voetknechten, en eenige Ruyterye derwaerts zont, om hun weder daer uyt te jagen. Den 12. was ook van Brussel een geley van 400 Wagens met lijftocht, benevens 2 Hollantse Regimenten Voetvolck, en een Regiment Spaensse Ruyterye, na 't Leger getrocken. Het groot Convoy wiert, om dat de Fransse soo dicht by Brussel lagen, noch opgehouden, want Montmorancy had selfs eenige Ruyterye in 't Sonier-bosch gesonden, om daer op te passen. Hy was ook den 9. deser van Soignies te Braine le Comte komen legeren, dan brack den 12.'s morgens ten 10 uren van daer weder op, en quam te Pieton; van waer hy sijne Troepen tusschen Waveren en Namen plaetsten: hy quam selfs korts daer aen te Thimeon en Flerus legeren, daer hy gedurigh versse Troepen uyt de Nederlantse Plaetsen kreegh, invoegen hy daer door wel 30000 man sterck wiert. Den 17. quam den algemeenen Legermeester Quinones, die met eenige Ruyterye en Voetvolck na 't Lant van Waes gesonden was, weder in 't Heyr te Waveren, vermits de Fransse voor sijn aenkomst reeds daer uyt gedreven waren. Den 19. 's avonts ten 4 uuren trock den Grave van Hoorn met 't grof Geschut, bestaende uyt 22 stucken, daer van 16. Hollantse yder van 19 Paerden getrocken wierden, van Brussel nae 't Leger; het groot Convoy, 't geen uyt 2000 Wagens bestont, toogh ter selver tijt mede, benevens een groot getal Ruy-

ters-

ters en Voetknechten, om 't selve daer in versekertheyt te brengen. Het Heyr hebbende tot den 19. by Waveren stil gelegen, was onderwijl dien selven dagh 's morgens ten 3 uren van daer weder opgebroken, dan vorderde soo weynigh, dat de achtertocht dien avont noch te Laeg-waveren was. Den 20. vervolgden zy haer optocht na Perwijs, en quamen toen by Leuven en Thienen, van waer sijn Hoogheyt den 21. weder vertrock, en dien dagh by Judoigne, tusschen Thienen en Namen, quam, nemende sijn Legerplaets in de Abdye van Ramee, ende den Hertogh van Villahermosa de zijne te Torrebais le baines. Den Graef van Hoorn bleef met het Geschut en 3 Hollantse Regimenten te Leuven. Men zeyde toen, dat sijn Hooghts. Heyr uyt 55 hoopen Ruyters en 43 slagordeningen Voetvolk bestont, behalvens 43 hoopen Spaensse Ruyters en 3 Regimenten Voetvolck. Den 22. brack Montmorancy van Flerus op, en quam te Sombref, settende sijn Voorwachten tot by Gembloers uyt, invoegen de Legers toen maer derdehalf uur van den ander waren. Den 24. brack sijn Hoogheyt van Judoigne weder op, en quam te Hannut legeren, waer 't Heyr eenige dagen bleef leggen, bekomende van Brussel en andere omleggende Plaetsen noch eenige Convoyen met levens-middelen.

Te Luyck bevonden sich de Burgers wegens de Fransse noch hoe langs hoe onsekerder, want of de Raet van de Stadt by de Fransse wel haer uytterste best gedaen had, om het vertreck van de voorheen ged. Persoonen te verhinderen, zo begeerden die de selve echter van daer te hebben; maer dese Persoonen daer niet toe genegen, en hun op de goede wille der Burgerye vertrouwende, zo bleven zy binnen de Stadt, hoewel tot een groot ongenoegen van de Fransse, die echter niet met gewelt dorsten aen-vangen, om datse dan een oploop van de Burgers vreesden. Men socht evenwel na de Persoonen, die den Domheer, als laetst gedacht is, in sijn Caros hadden aengetast, maer die sich buyten schoots houdende, zo en volgde daer niet op. De Fransse ondertusschen vreesende op 't Casteel belegert te sullen werden, soo door 't Leger van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien, als door de Troepen, die onder den Grave van Stirum van beneden quamen, deden van Maestricht noch 12 Vaendelen Voetvolck en 200 Muskettiers, onder 't gebiet van Monsr. Calvo Catelan, daer in treden. Zy brachten ook alderhande levens-middelen, in groote meenighte, daer op. Op dit selve vermoeden van Belegeringe, weeck den Franssen Resident de Carrieres, die sich uyt de Stadt op 't Casteel begeven hadde, van daer na Maestricht, tot sijn meerder versekertheyt. De Luyckenaers hadden ondertusschen door haer Gesanten te Brussel by sijn Hooght. en den Hertogh van Villahermosa uytgewerckt, dat hun de vrye handelinge, soo te water als te lande, wiert toe gestaen; invoegen zy oock een Domheer na Maestricht aen de Carrieres sonden, op dat hy een diergelijcke verklaringh soude geven, vermits hy aen hun te kennen had gegeven, dat hy hier toe macht bekomen had: desen Domheer keerden korts daer aen weder om, met bericht, dat desen Heer om de getekende verklaringe aen den Koningh van Vranckrijck had geschreven, en dat de Franssen oordeelden, dat men Gemachtigden most noemen, om de Rechten te regelen, die zy zouden betalen. Den Baron van Berlo quam toen weder van Parijs, en verhaelde, dat den Koningh seer genegen was tot de herstellingh van de Luyckse [illegible], en het ontledigen der Plaetsen, die hy daer in besat, indien de Bontgenooten [illegible] wilden doen; maer veele oordeelden, dat 't selve maer een bedrogh van de [illegible], om de Bontgenooten op te houden, tot den tijt van de Velt-tocht ten eynde was. De [illegible]

Ruy-

Ruyterye, die uyt Maestricht in 't Aerts-bisdom Ceulen getrocken was, om daer de brantschattingen op te halen, keerde in 't midden deser Maent, met een rijcke buyt, van daer weder na Maestricht. Een Fransse Troep uyt dese Plaets plonderden toen de Stadt Loon in Luyckerlant.

Vervolgh van de Belegeringe der Stadt TRIER.

OP *fol.* 170. *hebben wy dese Belegeringe gelaten, en daer gesegt, dat men beslooten had het Contrescarp aen te tasten ; het selve was op de volgende manier vast gestelt : Dat men uyt de 2 aenvallen in een en de selfde tijt de halve Maen en het Contrescarp soude aentasten, vermits het een sonder 't ander niet bewaert kon werden, ter oorsake van de hooghte deser halve Maen, die seer hooge en verheven Borstweeringen van een afgesneden Bolwerk van 't lichaem der Plaets hadde, en die volkomen de voet van 't Contrescarp aen de een en de andere zijde bedeckte ; invoegen dat het Opperhooft der slagorde Louvigni hebbende den Marquis de Grana den* 1. *September uyt de Loopgraven met* 3 *Spaense Regimenten, een slagordeningh van Trier, en een van Munster afgelost, den aenval aen dese zijde op de volgende wijse beschickte. De Spaense Dragonders, onder 't gebiet van* 4 *Capiteynen, en omtrent* 150 *man tasteden de punt van 't Contrescarp van de halve Maen aen, met bevel, dat, indien zy het Contrescarp vermeesterden, zy in de halve Maen souden treden, gelijck zy deden ; zy hadden aen haer hooft een Lt. en* 15 *Dragonders, gevolght van* 15 *Granadiers, en van de Krijghslieden met de Bijlen, om de storm-palen af te kappen, die door een Capiteyn en* 30 *Dragonders ondersteunt waren, en dese weer door de overige in* 2 *Troepen. Aen de rechter zijde der Dragonders deed het Regiment van Autel den aenval, die insgelijckx aen haer hooft hadden* 15 *Muskettiers, gevolght van* 15 *Granadiers, ende van* 15 *Krijgslieden met Bijlen, onder 't gebiet van een Sarjant, ondersteunt van* 2 *Capiteyns, yder met* 40 *man, daer den Lt. Collonel van der Straten over geboot ; hier na volgden* 2 *Caps. yder met* 30 *man, om tot het maken van een Logement te arbeyden. Al dese voorige ondersteunde den Coll. d' Autel met het overige van sijn Regiment en een slagordeningh, met bevel, datse, na 't vermeesteren van 't Contrescarp, haer uytterste pogingh souden doen, om door den ingangh in de halve Maen te treden, ende sich aldaer te beschanssen ; 't geen seer naeukeurigh wiert uytgevoert, werdende het Contrescarp en de halve Maen met een groote dapperheyt overmeestert, doch niet sonder verlies, vermits den ged. Collonel daer wiert gequetst, de Heer Chardel, sijn Major, gedoot, en* 3 *Capiteyns van sijn Regiment gedoodt en gequetst, 't geen echter niet belette, dat men daer op verbleef, en de halve Maen behielt. Aen 't hooft van 't Regiment van Autel deed een slaghordeningh van den Marquis van Baden, in de selve beschickingh als 't Regiment van Autel, den aenval. Aen de rechter zijde van 't Regiment van Baden deed het Regiment van den Baron van Kielmanseck, mede van de Spaense Troepen, den aenval, in de selve orde als de voorige. Aen de rechter zijde van Kielmanseck, en in de selve gestalte, taste het Regiment van Kalkar een punt, tegen over een Bres, die alreede in de Muur gemaeckt was, aen. En aen de rechter zijde van Kalkar trock een slagordeningh van Trier, onder 't gebiedt van den Lt. Coll. Monet, uyt de overblijfselen van St. Maximin, daer men seer wel te pas een kleyne Beukerye had vervaerdigt, om de punt van het Contrescarp, die op de ged. Abdye uyt-siet, aen te tasten. De selfde beschickingh was geregelt geweest voor de aenval der Vorsten van Lunenburgh, ende alle de Troepen in de Loopgraven daer toe vaerdigh zijnde, soo wiert het teken gegeven, invoegen*

dat alles ter selfder tijt en op 't yverigste door verscheyde wegen uyt-troeck, en alhoewel het Regiment van Kielmansek en de Troepen van Munster, meer als 150 passen bedeckt hadden te gaen, nae datse uyt de Loopgraven getrocken waren, soo quamen zy daer echter soo haest als de andere, gelijck oock de slaghordeningh van Trier, schoon dat al de Musketschooten van 't Contrescarp aen de rechter zijde, by de Poort van St. Simeon, uyt te staen had, en zy overmeesterden dapperlijck haer punt; gedurende 't welcke, 2 valsche aenvallen geschieden, die de belegerde aen de andre zijde der Stadt besig hielden. De Vyanden siende alles t'effens, als een Heyr in slagorde, uyt trecken, 't geen van een so groote wijtte op haer aen-quam, en van waer zy 't niet verwacht hadden, waren seer verbaest, en ongeacht haer groote tegenweer, soo wiert echter het geheele Contrescarp, en de Buyten-wercken, van de zijde der aenval, in minder als een half uur ingenomen, zijnde de Vyanden seer onordentelijck daer uyt in de Gracht gejaegt, en vermits de uytgangen, om in de Stadt te keeren, seer naeuw waren, wierden 'er veel van hun gedoot, en eenige der bespringers met haer in de Stad getreden, zoo wierden d'een gedoot, en de andere trocken daer uyt. Een Cap. van 't Regiment van Baden, genaemt Coussy, wierdt in 't uyt-trecken van de Plaets gedoot. Terwijl logeerden alle de Troepen op 't Contrescarp en in de halve Maen: die van Spanjen, Trier en Munster zijnde ondersteunt geweest door den Marquis van Grana, met 3 slagordeningen van sijn Loopgraven; en de Troepen van Lunenburgh, die oock, met een uytstekende dapperheyt, aengemoedigt door de tegenwoordigheyt en het bedrijf harer Vorsten, ter linker zijde de halve Maen door den ingangh hadden aengetast, waren van gelijcken ondersteunt door 3 slagordeningen van haer Krijgslieden. Vermits dit nu alles geviel in een plaets, die voor 't Geschut en de Musketten der Stadt bloot stont, zoo kon niet vermijt worden, dat men veel Volckx verloor, maer dit verhinderde echter niet, dat het Logement uyttermaten wiert versekert, maer men bracht 3 uren door met sich vast daer op te stellen, ter oorsaecke van de meenigte Wercken, die men in hielt. Den Hertogh van Holsteyn, algemeene Veltmarschalck van de Lunenburgse Troepen, streed in dese gelegentheyt gedurigh te Voet, en sonder stercke Wapenen, met een groote kracht en dapperheyt; gelijck den Lt Gen. Chauvet, die een Musketschot door sijn schouder kreeg. Het Opperhooft der slagorde Louvigni, die den aenval aenvoerde, was den gantsen dagh te Paert, in 't midden van 't gevecht, en beyverde, dat men de Logementen, in de halve Maen, en het Contrescarp, wel versekerde, invoegen hy op den avont een Musket-schot in sijn linker Dye ontfingh, soo als hy beval gemeenschaps-linien te maken, om van het Contrescarp bedeckt in de Loopgraven te gaen. Dit bedrijf is het dapperste ende onvertsaeg ste dat in onse dagen is ondernomen geweest, en daer zijn weynigh voorbeelden, dat eenige Troepen op den vollen middagh en van soo verre zijn gekomen, om een Contrescarp en halve Maen, die door meer als 2000 Voetknechten verdedight wierden, aen te tasten. Het selve scheen oock soo buyten gewoon in de oogen der Vyanden, datse seer verdooft en overvallen bleven, en naer datse alles verlaten hadden, de hielen lieten zien, om sich in de Stadt te begeven; waer zy sich daer na achter hare Muren versekerden, en van daer de belegeraers seer beschadigden, voor datse sich konden logeren. Vermits men tot noch aen de nadernissen van de Stadt traeghlijck had gearbeyt, en dat de voorste Wercken noch meer als 100 passen van 't Contrescarp af waren, zo verwachte den Vyant dese indruck niet als 2 dagen daer naer, en men kan aen desen dagh toe-eygenen de geluckige uytgangh van de veroveringh van Trier; 't geen noch seer langh uytgehouden, en een oneyndelijck getal Volckx gekost soude konnen hebben, indien men niet, de tijt van de aenval gevordert hebbende, de Vyanden de gelegentheyt benomen had, om haer groot getal

Ovens

Ovens te laten op vliegen, en diegeene voordeeligh te laten springen, die reeds in haer halve Maen waren. De Franse hebben waerlijck in dees gelegentheyt, door dese wonderlijcke orde, en door de geswinde uytvoeringh deser schoone overeenkomingh, konnen sien, dat de groote en dappere ondernemingen sich soo wel onder een andere landaert als de hare bevinden, de welcke in al haer groote overwinningen van de voorlede Veldt-tochten sich van soo een brave ondernemingh, en soo vol van dapperheyt, niet kan beroemen. De nacht van den 1. tot den 2. September en den gantsen volgenden dagh wierden door gebracht, om de Logementen te versekeren, en de 6 Minen en Ovens te soecken en te ontdecken, die den Vyant in de halve Maen had, waer van eenige vaerdigh waren om te springen: De Soldaten, die daer de leste Kruyt-sacken in brachten, wierden op de daet gevonden, gelijck oock de Mineurs, die sich naulijckx konden bergen, sonder de tijt te hebben, om daer haer Lonten te laten. Den Prince van Vaudemont, by wien geen Opperhooft als den Marquis van Grana was gebleven, aengemoedigt door de goede uytgangh van 't geene men quam uyt te voeren, en waer aen hy soo veel deel had, in 't onlijtsaem verlangen van de eer der dienst, deed sich des morgens den 2. September in een Stoel aen de leste Beuckerye brengen, waer hy naderhant gedurigh bleef, en hebbende belast, dat men een andere op 20 passen van 't Contrescarp sou oprechten, zo wiert die met het begin van den dagh volmaeckt, en begon 's morgens omtrent 8 uren te speelen. Den selfden 2. September trocken 300 Engelsse, onder 't gebiet van haer Major, die den dagh te vooren de halve Maen had verlooren, uyt de Plaets, om die te trachten weder te winnen; desen Bevelhebber trat daer met eenigh Volck binnen, maer hy wiert so dapper van de Lunenburgers wederstaen, dat hy daer sijn leven verloor, en van dese 300 quamen geen 30 weer in de Stadt, na 't bericht der belegerde. De Nacht tusschen den 2. en 3. doorgebracht zijnde tot het vervaerdigen van de inkomst in de Gracht, en tot het bereyden van alle noodige dingen, om daer te logeren, zoo deden de belegeraers ten selfden eynde by de halve Maen aen de rechter zijde 's avonts een Mine, onder de bedeckingh der Gracht, springen, om de inkomst te verlichten. Den 3. maeckte de Beuckerye, die nieuwelijckx was op-gerecht, en die niet verder als 50 passen van de Muuren der Stadt was, een Bresse van omtrent 50 voeten. Al de quade uytgangen, die aen de belegerde waren toegekomen, stelden hun in soodanigen wanorde, datse tegens den Marschalk van Crequi begonden te muyten, zeggende, dat hy een wanhopige was, en dat hy hun alle wilde opofferen. Den 3. dede men Crequi opeysschen, die tot antwoort gaf, dat hy noch na geen Verdragh wilde luysteren, alhoewel de belegeraers geheelijck meester waren van alle de Buytenwerken, en van de halve Maen, in de vorm van een af-gesneden Bolwerck, met 2 Bressen in de Muur; maer de besettingh quam met dese weygeringh niet over een, en was ter selver tijt van voornemen, om te verdragen, sonder mededeelinge van den Marschalck; zy deden dan ten dien eynde de Trom slaen, en sonden 2 Capiteyns, om te handelen, die men vraegde, of zy daer toe van de Hr. Crequi gelast waren, so dat, als zy neen antwoorden, maer alleen van een Engels Lt. Colonel, men haer voorstellen niet hoorde. De Belegeraers merkten hier door wel datter muyterye binnen was, en oordeelden het braef tot haer voornemen, om daer winst by te doen. Den 4. deed den Marschalk van Crequi de Trom slaen, en sont ter selfder tijt 2 Capiteyns, die haer Voorwaerden in geschrift overgaven, aen de welcke men tot antwoort gaf, dat men haer tot Krijgs-gevangens wilde hebben. Men hielt aen de een en de andere zijde van schieten op, omtrent 5 uren, maer vermits de voorstellen, die den Marschalck van Crequi dede, niet op-gestelt waren na de tael, die een Persoon, welcke in 't onderspit lagh, most houden, deed men hem seggen, dat indien hy geen Voorwaerden sont, die geregelt waren na de staet

daer de Plaets in was, men een uur daer naer weder soude beginnen te schieten, sonder sijn nieuwe te hebben. En men begon oock 's avonts ten 10 *uren de Stadt weder op nieus te beschieten. De Belegeraers hebbende in de tijt van dese Stilstant de Gracht doen besichtigen, beneffens een besluytingh, die de Vyant daer gebout had, in de welcke Voetvolck lagh, die de aenvallers groote ongelegentheyt aen dede, zoo beschickte men* 2 *andere Minen aen de rechter zijde van de halve Maen, mede onder de bedeckingh van de Gracht, die aenstonts in staet wierden gestelt; onderwijl werckte men gedurigh aen de nootsakelijcke dingen tot de bestorming van de Bres, die noch omtrent* 50 *voeten verbreet wiert, daer niet meer aerde overgebleven zijnde, als men geoordeelt had, dat tot een Borstweeringh konde dienen. De Mine der Lunenburgers oock voltoyt, sprongh 's nachts tusschen den* 5. *en* 6. *gelijck de* 2 *aen de aenval der Keyserse, en de andere Troepen, de een dicht genoegh by de ander; de eerste van de* 2 *leste Mijnen deed sijn uytwerckingh soo wel te pas, als men sich had beloofd, doende tegen over de groote Bres by de* 40 *voeten van een seer wijde bedecking in de Gracht opbersten, en maeckte oock ter selfder tijt de besluytingh, die den Vyant daer hadde, met* 40 *Voetknechten, die daer onder bleven, te schande. Gelijck dese besluytingh de laetste uytvlucht der belegerde was, die Ovens onder de onse hadden, en Voetvolck in een Galderye, die groote ongelegentheyt aen de inkomst van de Gracht soude konnen gegeven hebben, welkers slagh zy niet hadden verwacht, soo verbaesde het hun te meer, datter niet een van de hare uytquam, om dit van sijn spitsbroeders te berichten, en daer was 'er oock niet meer als een, die men den volgenden dagh half doot daer uyt haelde, op 't teycken, dat hy met 't uytterste van sijn hant gaf, die buyten de overblijffelen van dese bedecking verscheen. 's Nachts en den dag van den* 3. *en* 4. *wiert oock van de aenval der gesz. Keyserse, een geweldige meenigte Bomben in-geworpen, die 't Vuur in de Buspoeder-sacken en de Granaden brachten, waer door een groot getal der Vyanden verbranden. De Bevelhebbers van de Plaets, siende dat den Marschalck van Crequi haer als scheen te willen opofferen tot herstellinge van sijn eer, die in 't gevecht by Trier reeds seer veel geleden had, begonden daer over te morren, en na eenige Bevelhebbers te luysteren, die de Prins van Vaudemont haer met eenige heylsame voorstellen gesonden had. Waer door 't gevil, dat den Marschalck van Crequi, die de algemeene storm niet sagh uytgestelt, als uyt de vrees, die de belegeraers hadden van de berovingh der gantse Burgerye, die men in de wanorde niet soude hebben konnen behoeden voor roof en brant, den* 5. *September, 's namiddags, een tweede Stilstant versocht, die hem eerlijck wiert toegestaen, en de Gijselaers van weder sijden gegeven; hy begeerde (gemerckt sonder twijffel de goede staet, daer hy in was) alleenlijck een tijt van* 10 *dagen, om den Alderchristel. Koningh, sijn Meester, hier van te berichten, na 't welck hy soude verdragen, indien 'er geen Koninckl. onderstant quam. Daer liepen* 2 *dagen door, dat men spraeck hielt, sonder over een te komen; waer over de besettingh seer besorgt was, vermits de Beuckeryen bykans niet opgehouden hadden om te schieten, en de Bressen in staet hadden gestelt, om daer* 40 *man in gelit te doen inkomen; ten eynde van de* 2 *dagen wierden de Voorwaerden aen den Heer Marschalck van Crequi gebracht, zijnde die geene, welke hier onder aengetekent staen. Maer desen Marschalck wilde die in geender manieren aen-nemen, en besloot ter selver tijt, soo veel Volck, als hy konde, in de groote Kerck te doen treden, die hy een weynigh versterckt hadde, ten eynde, sich aldaer tot het uytterste te verdedigen, maer niemant wilde met hem daer in gaen, en de gantse besettingh nam de gesz. Voorwaerden aen:*

DE Fransse besettingh sal sich na Vitry le Francois begeven, door de kortste wegh, en de Bevelhebbers sullen haer verbinden by Geschrifte, yder Capiteyn in 't bysonder voor hem en sijn Vaendel, dat

dat noch hy Capiteyn, noch de andere Bevelhebbers en Krijgsluyden van dien, in 't Velt en sullen dienen, noch oock in 't verdedigen van eenige Plaetsen, den tijdt van 3 maenden. De Bevelhebbers, soo wel van de Ruyterye, 't Voetvolck als Dragonders, sullen uyt-trecken met een Paert en Wapens, ende daer en boven met een Hant-Paert, waer op zy haer Reystuygh sullen konnen laden. De Ruyters ende Dragonders sullen mede uyt-trecken met haer Degens, en haer Paerden ende verdere Wapenen achter laten. 't Voetvolck sal uyt trecken met de Degen alleen, sonder andere Wapens. De Gequetsten, nevens de Siecken, sullen te Water nae Mets begeleyt werden, op de bequaemste wijse als mogelijck sal zijn. De Gevangenen, gedurende de Belegeringe bekomen, sullen wederſijts gelost werden, en neven de andere Bevelhebbers gehandelt. De Overloopers sullen weder om genomen werden. De Heer Marschalck van Crequi sal Krijgs-gevangen blijven, en sal niet te min gehandelt werden als 't betaemt aen een Persoon van sijn Rangh, en soo als redelijck gevonden sal werden met de Huysgenooten, die hy in sijn Verdragh uytgedruckt heeft. Den Intendant van de Inkomsten, den Ontfanger, Bevelhebber, Tegen-rol-houder, Betaels-heer en Commijs, sullen mede Krijgsgevangens blijven, nevens alle de andere Bevelhebbers van de Levens-middelen. De Bevelhebbers sullen daer in trecken op de selve tijdt als de besettingh sal uyt-trecken, 't welck sal moeten geschieden ten twee uren nae de middagh, om alle de Paerden, Wapens, Oorlogsvoorraet ende Levensmiddelen te ontfangen. Sy sullen van nu af aen de Nieuwe Poort, en de Poort van St. Simon, in handen van haer Hoogheden stellen. De Schotten sullen haer mede begeven na de selve Plaets als de Fransse, mits gevende van gelijcken versekeringe, van in drie Maenden niet te dienen. De Lottharingers, die haer in de Stadt bevinden, sullen haer in dienst van sijn Doorl. Hooght. van Lottheringen weder begeven, of sullen Krijgsgevangens gemaeckt werden.

Gedaen in 't Leger den vijfden September, 1675.

Ten tijde dat men dese Voorwaerden in de Stadt bracht, om die van de voornaemste Bevelhebbers te laten teyckenen, beheerde de vrees haer soodanigh, datse alle haer Posten verlieten; waer aen niet weynig by bracht 't gerucht van een Mine, die sprongh, en dat van de Granaden, daer in de Fransse, gelijck in de Mine, de brant hadden gesteken, invoegen een partye Soldaten van 't Regiment van Baden sneuvelde: dit gebreck der Bevelhebbers en Krijgslieden, die haer Posten verlaten hadden, dese Mine en dese Granaten, gevoegt by eenige Franssen, die men het Geschut van de Stadt vont vernagelen, bracht by na al de Opperhoofden der Bontgenooten daer toe, om de gantse besettingh Krijgsgevangens te verklaren. De Burgerye ende eenige Krijghslieden, die door de Breßen gegaen waren, welcke zy soo wel als de Posten onvoorsien vonden, voordeel doende van de lichtigheydt der wraeck, beroofden een deel Fransse, en de wanorde wiert soo groot, dat de Volckeren, die haer Hoogheden van Lunenburgh sonden, om daer in orde te stellen, naeuwelijckx daer toe konden komen. Vranckrijck verliest in dese saeck van Trier, volgens de toestemminge van des selfs geloofwaerdighste Bevelhebbers, en in 't gevecht, 't geen sijn Heyr den 11. Augusti verloor, meer als 12000 man van sijn beste Troepen, 't geen klaerlijck doet sien, dat de vorderingen der Monarchen hare onstantvastigheydt hebben, gelijck alle andere saken, en dat de onrechtvaerdige Lauweren geen eeuwige wortelen schieten op 't hooft der Overwinners.

Na dese verovering van Trier wiert den Marschalk van Crequi, met den Intendant, en des Coninghs Bevelhebber, na Coblents gebracht, en aldaer bewaert; doch hem wiert toegelaten om met twee Wachten door de Stadt te mogen wandelen. De Hertogen van Lunenburg en Osnabrug, hadden uyt een edelmoedigheyt dese Marschalk en de andere gevangen Franse Bevelhebbers, aen hare Marschalk den Hertog van Holsteyn vereert. Sy hun na de veroveringe van Trier eenige daegen by den Keurvorst van Trier te Cobelents opgehouden hebbende, quaemen den 18. deser van daer te Keulen, doch vertrocken zonder eenigh verblijf aldaer, nae Mulheym, van waer zy over Duisburg na hun Lant togen. Haer Troepen, onder den Hertogh van Holsteyn, hebbende na de veroveringe tot Witlich gelegen, waren den 15. van daer over de Rivier d' Aire getrocken, en te Meckenheym komen legeren; van waer den 25. ses Regimenten Ruyters, 4000 man sterk, onder den Graef van der Lippe over Caster na Roermonde trocken, om hun daer by de Hollantse Troepen onder den Graef van Stirum te vervoegen. De rest van 't Leger quam in 't lest deser maent van Meckenheym ook te Vrechem, en op de uytterste Grensen van Gulickerlant legeren.

De Spaense waren na de veroveringe van Trier weder na Luxemburg getrocken, en de Lottharingers en Munsterse in 't Lant van Birckenfelt, van den Rhijngraef en Zar-

brugge gekomen; in welk Lant van Birckenfelt, den ouden Hertogh Carel van Lotharingen, te Leebach, by de Stadt van Vaudrefange, den 18. deser na een siekte van 5 dagen overleed: Den Prins van Vaudemont, die met sijn Troepen weder te rugh nae Brabant getrocken was, hier van bericht, versocht aenstonts aen den Marquis van Grana, dat hy sich nae sijn Vaders Troepen wilde begeven, om die in des Keysers gehoorsaemheyt te behouden; gelijk desen Marquis ook dede. En in 't lest deser maent quam Prins Carel van Lottharingen, die het Hertogdom by dit overlijden most beerven, uyt het Keyserl. Heyr by Straetsburgh mede by dese Troepen, die hy toen in zijn dienst en den eed afnam. Hy op sijn vertrek uyt 't Keyserl. Heyr verwittigt, datter een Franse partye uyt Phlipsburgh, 40 Ruyters sterk, in hinderlaeg lagh, om de Keyserse Voeragiers weg te nemen, had de Ritmeesters Pack en Sallaburgh met eenige Ruyters op haer uytgesonden, die dese partye gants sloegen, en 19 gevangens mede brachten; de ovrige met een Lt. waren gedoot, behalvens den Cornet, die het met 3 andere ontvluchten. Een Keurpaltze partye sloeg toen ook een andere Franse Troep van 30 man uyt Phlipsburg, waer van sy 4 doot schooten en de overige gevangen namen.

Den Prince van Condé met sijn Heyr, gelijk wy laetst gesegt hebben, van Sledstadt opgebroken, en sich van Holtzheym tot Lingelsheym beschanst hebbende, meenden daer door, als ook door 't besetten der Casteelen Wolfsheim en Schafoltsheim, de Keyserse wel te verhinderen, om by hem te komen, en hebbende achter 't Casteel Lingelsheym, 't geen hy met 80 man beset had, in 't Bosch verscheyde beschanssingen laeten vervaerdigen, en daer 45 Stucken Geschut op laten planten, vermits hy meende, dat de Keyserse hem daer zouden aentasten; zoo had hy hun den 26. 's uchtens door 't schieten van 2 Stucken Geschut tot den strijt laten uytdaegen, meenende, om dat men hem niet als met groot gevaer konde aentasten, alsso de eer te behalen; maer niet tegenstaende al dese verseeckeringen, die hy sich inbeelde, en dat sijn Heyr, zoo de Franse voorgaven, door de tegenwoordigheyt van dit ervaren Opperhooft, 't welck zy meerder als 10000 man achteden, dapper aengemoedigt was, zoo toonde het gevolg dat hy in sijn hoop zeer bedrogen was: Want na dat den Graef Montecuculi, die in dese gelegentheit betoonde, dat hy in des Oorlogs oeffening de Prins van Condé overtrof, den 26. des uchtens 3 Bruggen over de Preutz had laten slaen, zoo maeckten hy gelaet, als of hy de Franse over dese Rivier van achter in 't Bosch met sijn linker Vleugel wilde aentasten, doch dede onderwijl sijn rechter Vleugel na de Casteelen van Wolfsheim en Schafoltsheim, in yder van de welke omtrent 50 a 60 man tot besettinge lagh, naderen, en vermits zy hun wilden verdedigen, liet hy haer beschieten en bestormen, invoegen de Keyserse na weynig tegenweer meester daer van wierden; dit geviel omtrent ten 1 uren na de middag, zoo dat Montecuculi hier af verwittigt, ylings eenige Troepen af sont, om sich by Achenheim van een hoogte te versekeren; dit wiert door de selve treffelijk volvoert, en men bracht aenstonts op dese hoogte 12 Stucken Geschut, waer mee sterk op de Franse, die te Hangenbieten en daer omtrent lagen, geschooten wiert, invoegen veel Tenten, Menschen en Paerden daer door om ver geworpen wierden. De Franse hadden ook naeu 2 zulcke zalvoos ontfangen, of zy lichten haer Tenten en Reystuygh op, en weken in slagorde na haer Geschut in 't Bosch; zy hadden haer Voetvolck echter op de Passen gelaten, waer door de Keyserse by hun konden komen: Maer Montecuculi sijn Geschut wat nederwaerts hebbende laten voeren, en na 't Bosch naderen, trok onderwijl met sijn Troepen over de 3 geslagen Bruggen na Lingelsheym, daer 80 man

man met 2 Stucken Geschut binnen waren, doch 't zelve gaf sich op de eerste aenkomst op bescheydentheyt over. Ter zelver tijt vielen 4 Keyzerl. Slagordeningen met sulken gewelt op de Franse, dat de zelve na de eerste losbranding in groote wanorde, met verlies van veel dooden en gevangens, verder in 't Bosch weeken; en vermits zy daer alle de wegen met afgehouwen Boomen beleyt hadden, konden de Keyserse haer niet wel vervolgen, invoegen zy 't zelve tot 's anderendaegs mosten opschorten. In dit gevecht zoo 't anders een gevecht, en niet liever een vlucht genoemt magh worden, sneuvelden van de Fransen omtrent 600 man, en van de Keyserse een Overste Lt. en 30 Krijgslieden. Dien nacht brak den Prins van Condé, in plaets van 's anderendaegs weder te beginnen, met zijn gantse Heyr van zijn legerplaets by Geyspitzen op, en trok in groote haest over Benfeld, na sijn oude Post te Kestenholtz, by Sledtstadt; waer van de Graef Montecuculi bericht, en siende hem met het geheele Heyr niet te achterhalen, den 27. de Generaels Dunewalt ende Schultz, yder met 1000 Ruyters de Franse na zont, om hun in de staert te slaen. Dunewalt kon, om dat hy by Geyspitzen door een omwegh most trecken, hun niet achterhalen, doch kreegh echter noch 200 gevangens, 20 Wagens, en verscheyde Muylen. Schultz kreegh oock by Oberenheym de Franse Bevelhebbers van de lijftocht, met 30000 Rations Broot, 500 Sacken Meel, 50 Wagens, 300 gevangens, en 30 Franse Backers, waer mede zy den 29. weder in 't Leger quaemen: Tot welcke tijt den Graef Montecuculi op sijn voorgaende plaets had stil gelegen, doch trok dien dag met het Leger op, om de Franse te vervolgen, en quam den 30. te Nederehnheym; den 31. legerde hy sich te Epsich, en nam den 1. deser sijn Hooftlegerplaets te Stotzenheimb, een uur van Sledstadt, daer hy sich dien dag wat uytruste. Ter zelver tijt sloegen de Keyserse noch 500 Fransen van de achtertocht, en kregen'er 200 van gevangen, die na Keel gevoert wierden. Den 2. trocken de Keyserse na Dambach, 't geen den Generael Major Schults met de Trautmansdorffe Dragonders korts te vooren had ingenomen, en 40 Franse daer in gevangen gekregen, zonder dat Condé, die hier by lag, eenige beweging deed om hun dit te verhinderen; 't geen men geloofde wel meest geviel, om dat men wilde, datter tusschen hem en den Marschalck van Duras, en andere Creaturen van Turenne, een groote jalousye was ontstaen. Immers 100 Keyserse Ruyters dreven de groote Wacht der Vyanden in haer Leger, zonder datter eenige Troepen uytquamen om haer te vervolgen: want 't was in 't zelve Leger zoo vol schrik, op de aennadering van Montecuculi, dat men daer maer alleen bedacht was, om sich rontom wel te beschanssen, en daer door 't gevecht te ontkomen; waer toe zy ook zoo veel arbeyt deden, dat toen de Keyserse by Sledstadt quamen, men haer niet zonder 't uytterste gevaer konde genaecken; invoegen Montecuculi tot den 6. in sijn Post bleef leggen. Onderwijl kreeg den Lt. Collonel den Grave van Stirum, met eenige Troepen over de Ill getrocken, daer verscheyde Franse Voeragiers, die hy mede te rug na Stotzenheym bracht. Een Keyserljike Troep wat te ver op buyt loopende, wiert in het tegendeel van een sterker Franse partye overvallen, en qualijk gehandelt. Montecuculi midlerwijl siende, dat hy op 't Franse Heyr geen voordeel kon krijgen, en bericht dat de 2 Gebieders van Haguenaw en Sabern, vermits zy voor een belegh beducht waeren, by de 10 Dorpen van de Kocherbergh, de brant in 't Hoy en Stroo hadden doen steken, om dat de Keyserse in die lantstreek niet zouden konnen bestaen, en ook alle de Schouten van de Dorpen van 't Neder-Elsas belast hadden, dat zy binnen 2 dagen haer Hoy en Vruchten zelfs zouden in brant steeken, of dat haer Huysen in de

alle

asse souden geleyt worden: zoo brak hy met sijn Heyr den 6. 's morgens van Stotsenheym door Oberenheym na Sabern op. Den 7. quam hy te Meillersheym, Dachstein en Mutsig, den 8. te Marl en Waslenheym. Den Prins van Condé van dese optocht bericht, zont ylings Monsr. Montglas met 1000 Paerden hun na, om haer optocht te besichtigen. Een andre Franse partye kreeg toen den Graef Gonsaga, die van Weenen met veel gewichtige Brieven voor Montecuculi quam, by Freydenstat gevangen, waer over desen Veltheer zeer misnoegt was. In tegendeel namen eenige Keyserse en Rijks Troepen, die door 't gebergte getrocken waren, 't Stedeken Saarburg in Lottharingen in, 't geen zy uytplonderden, en met goede buyt weder te rug keerden. Terwijl Montecuculi te Waslenheym lagh, en dat de Gedeputeerden van Straetsburg by hem gekomen waren, deed hy hun aenseggen, datse in 't kort mosten besluyten, of zy de geenerleyheyt wilden aenhouden of niet: Waer over de Overigheyt by na een gantse nacht vergaderende, zo sonden zy haer besluyt door een Burgemeester en Rechtsvoorspraek, aen hem in 't Leger: zy hadden ook 4 groote Stucken Geschut derwaerts geschikt, op dat hy sich daer van zoude dienen. Den 9. brak Montecuculi op, en quam tot Hochfelt, op de Rivier de Sor, daer hy twee daegen om den regen bleef. Ondertusschen de Franse met 400 Ruyters wat te dicht by dit Leger komende, zoo wiert den Generael Schultz met 800 Ruyters en Dragonders hun tegen gesonden, die haer tusschen Thal en Middelbergheym aentreffende, t' eenemael sloeg, de helft nedermaekte, en met 40 gevangens, daer onder 10 Bevelhebbers, en 80 Paerden, weder te rugh in het Leger quam. Den 11. trock Montecuculi zelfs met 600 Ruyters na Zabern, om die Plaets te besichtigen, ter welcker gelegentheyt de Plaetsvooght de Voorstadt deed aen brant steken, ende met het Geschut dapper schieten, zonder datter echter yemandt gequetst wiert. Den 12. sijnde het Heyr voor 10 daegen met lijftocht voorsien, zoo trock de rechter Vleugel, onder Prins Herman van Baden voor de Stadt, en berende de zelve: Men begon aenstonts de Beuckeryen op te rechten, om de Stadt te beschieten, waer binnen 2000 man, met een schoone Voorraet-schuer, waeren: Den Graef van Montecuculi bleef onderwijl met de linker Vleugel tot Hochfelt, om op de beweging van Condé te passen, die sich noch te Kestenholtz bevont, en daer gedurig met Volck, uyt Borgondien en Lottharingen versterkt wiert. Den 13. deed Prins Herman van Baden Sabern sterk beschieten, en Bomben in de Stadt werpen; invoegen 3 Huysen in brant geraeckten: Maer den Graef Montecuculi ondertusschen 2 Expressen van Weenen ontfangende, zont den 14. aen desen Prince bevel, om Sabern weder te verlaeten, en en sich met sijn Troepen, by de linker Vleugel, die na Detwijler trok, te vervoegen, het geen hy den 15. gedaen, en sich by Montecuculi vervoegt hebbende, zoo trocken zy gesamentlijk dien dag na Pfaffenhoven. Veel waeren over dese schielijke aftocht verwondert, en te meer, om dat Condé sich gants niet beweegt hadde, om tot ontset van de Plaets te komen, doch andere oordeelden dat het geviel, om een intocht in Lottharingen met de Troepen van dien Hertog te doen, of wel om Philipsburg te belegeren: Vermits men uytstroyde, dat den Keurvorst Palatijn een stilstant voor 3 weecken met die Plaets gemaekt had, maer dewijl desen Keurvorst 't zelve ontkende, en wel yverig na de uytstroyers van dit gerucht deed zoeken, konden verscheyde niet begrijpen waer om de Keyserse dese belegeringe verlaten hadden: 't Belegeren van Phlipsburg geleek wel 't waerschijnelijkst, te meer, om dat het Geschut, de Oorloghsvoorraet, en de lijftocht, 't geen Montecuculi te Straetsburgh had doen opkoopen, den Rhijn afgevoert wiert

wiert, maer om 't verloop der tijt, en dat het weder tot een belegeringh hoe langs hoe onbequamer wiert, twijffelden veele aen dese toelegh, en dachten dat het meerder op een besluyting van dese Plaets was aengesien: Immers de oordeelen waren verscheyden, daer van wy yder 't sijne laten. Den 15. braken de Keyserse van Pfaffenhoven op, quamen den 16. te Werth, en den 17. te Kroonweissenberg, daer zy den 18. en 19. stil lagen. Den zelven 19. wiert den Graef van Arck, met 4000 man te Voet, 8 Stucken Geschut, en 200 Ruyters, na Lauterberg gesonden, om dit Stedeken te versterken, en een Schans aen den Rhijn op te werpen; gelijk hy met sijn komst ylings in 't werk stelde, en de omleggende Boeren daer toe op ontboot: Men oordeelde dat de Keyserse dit deden, om daer een Schipbrug te houden, en dan daer mede altijt over den Rhijn te konnen trecken, gelijck oock om de Phlipsburgers de toevoer van boven te beletten: Immers de Keyserse werckten yvrig aen dese Stadt en Schans, om die volkomen in verdediging te brengen. Den Graef Montecuculi trok korts daer aen ook na Langencandel, om zoo veel te nader daer by te wesen; waer hy met noch 12 Keyserse Vaendelen te Voet, 4 Vanen Dragonders, en 1 Vaen te Paert, uyt Ments wiert versterckt. Den Prins van Condé die sich al die tijt te Kestenholtz bevonden had, kreegh in 't lest deser maent daer 5000 man tot sijn versterking; invoegen hy verscheyde Troepen uyt zont om de beweging der Keyserse te besichtigen, en ook een gedeelte van sijn Ruyterye in de Opper-Elsasse Steden liet trecken, op datse hun daer wat zouden uytrusten: Hy dede mede by Markelsheym, beneden Brisack, een Schipbrug slaen, op dat hy daer by gelegentheyt over den Rhijn zoude konnen trecken. 600 van sijn Ruyters, onder Monsr. de Montglas, doorstroopten onderwijl 't geheele Neder-Elsas, en dwongen de Lantlieden, na datse hun al haer voorraet en lijftocht afgenomen hadden, de brantschatting op te brengen, of staken by weygeringe de brant in hun Huysen. Al de roof die de Franse uyt dit lant gekregen hadden, en nae Sabern en Haguenaw was gevoert, brachten zy nu op 300 Wagens na Brisach: Zy quaemen uyt dese plaetsen oock met partyen omtrent Straetsburg, om de toevoer na 't Keyserl. Heyr van daer te verhinderen; gelijk zy dan eens 2 Schepen die met lijftocht geladen waren kregen. Van Straetsburg wierden toen ook 800 Keyserse, die gequetst waren geweest, langs den Rhijn na Lauterburgh gevoert, alwaer de Keyserse in 't lest deser maent de Schipbrugh vaerdig kregen, en toen eenige Volckeren daer over deden trecken, die hun te Milburgh en Staffart legerden.

Den Marquis van Montecuculi, Neef van des Keysers Veltheer in 't Rijk, quam toen te Weenen, en boot sijn Keyserl. Maj. wegens sijn Oom, 7 geborduerde Standaerden en een Vaendel aen, die in de overwinninge tegens 't Franse Heyr, onder Turenne, bekomen waeren. Men vierde oock ter zelver plaets heerlijk over de overwinningen der Bontgenooten Vorsten, tegens den Marschalk van Crequi, dewelke door de Baron van Mercy, en de Graef van der Lip, wegens dese Vorsten aen den Keyser geboodschapt was: Den ged. Grave had aen sijn Keyserl. Majest. 17 zoo Standaerden als Vaendels, aengeboden, van de geene, die in dese strijt gekregen waren. Den Ceurbrandenburgse Afgesant Cracouw, verkondtschapt, dat de Keyser, uyt kracht van de geslooten Verbonden, noch 3000 man van den Keurvorst van Saxen zoude bekomen, versocht toen aen de zelve, datter noch 3000 man uyt Silesien, tot hulp van sijn Meester gesonden mocht worden, waer op de Keyser, om hem vernoeging te geven, aen 1500 man van sijn Troepen in Silesien bevel zont, om haer by het Keurbrandenburghse Heyr te voegen,

gen, gelijk ook aen 1000 man die in Erfurt laegen. Sijn Keyſerl. Maj. begiftigde nu den Generael Dunewalt, over ſijn dapperheyt, met het Amptvan Edelman van zijn Kamer. Den Franſen Graef Dampiere, die men te Weenen over eenigh verſtant met des Keyſers Vyanden gevangen had, wiert dees tijt verſcheydemael gepijnigt, zonder dat hy yets wilde bekennen. Vermits men aen 't Keyſerl. Hof op den Keurvorſt van Beyeren geen goet oog hadde, wierden eenige Troepen na Eger geſonden, tot een getal van 10000 man, om daer op des zelfs beweging te paſſen: ook zont den Keyſer, de Graef van Windisgrats na 't Keurbeyerſe Hof, om de Keurvorſt, zoo men wilde, voor te houden, dat hy ſijn Troepen tot het Rijks Leger zoude opbrengen: want het Verbont tuſſchen den zelven en de Croon Sweden, 't geen in Maert leſtleden was geſloten, en nu in 't licht quam, gaf aen veele een groot achterdencken: Dit Verbont was door de Heer George Marſchalk, van de Sweetſe ſijde, en de Heeren, Bernhardo Bero, Kaſper Schmiet, en Frans van Meyer in Stockau, van de Keurbeyerſe ſijde, op de bekrachtiging van wederſijts principalen, opgerecht, en wilde men, dat in de volgende voorwaerden beſtont:

1. Tuſſchen zijn Kon. Maj. en de Kroon van Sweden, en zijn Keurv. Doorl. Ferdinandus Maria, Keurvorſt en Hertogh van Bayeren, ſal, tot wederoprechtingh der ſekerheyt van wederzijden, onderhouding van de Vrede, en tot beſchuttingh van hun Rechten, een enger vriendtſchap, en defenſif Verbont zijn, en het ſelfde ter goeder trouwe, en met een oprecht gemoet, tot eer en nut der Verbondenen van weerzijden, onderhouden en gehanthaeft worden.

2. Doch op dat deſe vrientſchap, en dit Verbont te geluckiger ten eynde gebracht, ende voltrocken zou worden, en de voorhebbende uytwercking bereycken, ſo heeft het aen de verbonde deelgenooten van wederzijden belieft, dat men van de beyde kanten goede gemeenſchap ſoude onderhouden, en de raetſlagen, niet alleen de genen, die dit Verbont, en de handel in 't Roomſſe Rijck aengaen, maer ook het geen, dat daer buyten in vreemde Koninckrijcken en Landen gehandelt wort, en dat de welvaert der Verbondenen eenigſints betreft, getrouwelijk aen malkander bekent maken: invoegen dat zy aen elkander ſullen doen weten, wat zy, na de beſchapentheyt der tijden en lieden, ſo wel in Duytſlant, als by de Nageburen, dienſtigh voor het gemeene beſt, en voor hun eygen welvaert, ſullen oordeelen. En als dit voorvalt, ſoo ſullen zy met malkander overwegen, en hun beradingen in dier voegen aenſtellen, dat daer door een algemeene Vrede bevordert, en de Voorwaerden van dit Verbont, en van deſe vrientſchap in achting genomen ſal worden. En indien een gerechtige ergwaen van eenigh inbrekent gevaer, op ſekere gegronde aenwijſingh, quam te ontſtaen, ſo ſullen de verbondenen niet alleenlijck ſulks aen malkander bekent maken, maer oock ſulck een genakent onheyl, ſoo veel de algemeene ſaeck betreft, met alle vlijt en ernſt trachten af te wenden, op dat aen een van de Bontgenooten niet iets onvoorſiens ſou overvallen, maer in ſijn ſekerheyt in tijts verſorgt worden. En dieshalven ſullen oock de Miniſters en Geſanten der Verbondenen, die ſich in ſulke Plaetſen, en inſonderheyt te Regensburg, onthouden, of nochmaels derwaerts geſonden mochten werden, goede overeenkomingh en gemeenſchap met malkander houden; in dier voegen, dat zy ſich over het geen, dat daer verhandelt wordt, en inſonderheydt het geen, dat de Vrede en de algemeene ſekerheyt aengaet, met malkander ſullen beſpreken, beraetſlagen, en tot een ſeker beſluyt van het geen toetreden, dat met de Weſtfaelſe Vrede, met de geſtelteniſſen van 't Rijck, met de ſekerheyt en vryheyt van Duytſlandt, en met het nut, en de welſtant van dit Verbont, en van de Verbondenen over een komt, en ſich bevlijtigen tot het ſelfde ſoo veel, als immer mogelijck is, te bevorderen.

3. Maer gelijck dit Verbont tot niemants nadeel en belediging binnen en buyten het Rijck, en noch veel minder tot ſchade en quetſing van de algemeene Vrede opgericht wort, en geen ander ooggemerk heeft als de wederoprechting en onderhouding van de Weſtfaelſe Vrede, en bevordering van d'algemene ſekerheyt, en onderlinge beſchuttingh tegen alle vyantlijcke inbreuck in de Lantſchappen en Heerſchappyen der Verbondenen, die in 't Roomſſe Rijck gelegen zijn: zo wort oock het Vrede-verdragh of de Vrede, in 't Jaer 1648. den 24. van October t'Osnabrug en te Munſter geſlooten, als de vorm, en 't richtſnoer, daer op ſeer naeuwe acht genomen ſal worden, tot grontveſt gelegt.

4. En op dat men ſou weten hoe men ſigh in de aenſtaende voorvallen, of in de genen, die ſigh naer 't ſluyten van dit Verbont vertoonen ſullen, ſal gedragen, in geval een van de Verbondenen binnen ofte buyten het Rijck van iemant, wie hy oock zy, om eenige oorſaeck en voorwendingh, hoedanigh zy ook moght weſen, tegen de Conſtitutien en geſtelteniſſen van 't Rijck, en tegen het Vredeverdragh, in hun voorged. Landen en Heerſchappyen, aen hun rechten en vryheden vyandelijk aengetaſt, overvallen, en ge-

gedruckt wiert, so sullen de beyde Verbondenen, op voorgaende versoeck en vordering, verplicht zijn, malkander op die wijse, als in 't volgende artijckel gestelt wort, te hulp te komen, en zijn Hulpbenden aen hem te senden.

5. Dieshalven is tusschen de Verbondenen afgesproken en besloten, dat men, tot afweering van 't gevaer, een Heyr en Krijgsvolcken, in de Duytsche Lantschappen en Heerschappyen, so lang dit Verbont sal duren, in dier voegen vaerdig en gereet sal houden, dat zy, op de begeerte van d'eysscher, binnen de tijt van 3 weken de geen, die beledigt en gedruckt wort, te hulp gesonden, en hem toegeschickt konnen worden. En hierom verbindt sich sijn Kon. Maj. van Sweden een Heyr van 6000 man te Voet en 4800 te Paert, en 1200 Dragonders, en zijn Keurv. Doorl. van Bayeren een Heyr van 5500 mannen te voet, 2000 te Paert, en 500 Dragonders op de been en vaerdigh te houden. Dese Volken van yder Bontgenoot sullen in sekere Regimenten verdeelt worden; invoegen dat een Regiment te Paert en Dragonders niet over de 800 mannen, en yder Regiment te Voet niet over de 1000 mannen sterck sullen zijn, of, indien het stercker is, met meer Officieren, tot bequamer commandement over de Soldaten, naer proportie voorsien sal worden: invoegen dat alle Regimenten van goede en nootwendige Officieren volkomelijck versorgt sullen wesen.

6. En op dat dit getal t'allen tijden volkomen sou wesen, en nergens aen ontbreken, als men te Velt sal trecken, of ten minsten als men in 't Voor-jaer de monstering en krijgsoversiening tegen de Somer sal houden, soo heeft men van weerzijden verdragen, dat men het getal der gener, die afgegaen of verloopen zijn, spoedig weder met anderen sal vervullen, op dat men, by voorval van noot, als de Bontgenoot, die beledigt is, een deel der Volken, of hen alle begeert, gesamentlijck en met samengevoeghde krachten, of door een diversie t'alle tijden met een bestandigh Heyr tegen den Vyant sou konnen trecken, en, 't zy met sich by de beledigde, op sijn begeerte en verkiesingh, te samen te voegen, of door een diversie aen hem hulp te zijner tijt te bewijsen, en dus afsonderlijck sijn verrichtingen te doen.

7. Dese hulp en onderstant sal soo veel, als immer mogelijck is, sonder belasting en onkosten van de geen, die sulckx versoeckt, bewesen werden, en in dier voegen, als de geen, die hulp versoeckt, daer in ordineert en schickt, met voorsorging dat de soldy aen de Soldaten wel betaelt sal worden. Yder sal sijn Krijgslieden op sijn eygen kosten onderhouden: doch de geen, die onderstant versoeckt, sal aen hen de inlegeringh, het ruig voeder, en het servies verschaffen, en hen in dier voegen van onderhouding versorgen, als of zy zijn eygen Krijghslieden waren, en volgens dit sal de selfde, in de voorkomende voorvallen, in tijdts soodanige voorsorge dragen, dat aen de Soldaten t'alle tijden nootwendige Proviant, maer insonderheyt broot en andere lijftocht, tot een redelijcke prijs, toe-gevoert en verschaft sal konnen werden. Doch indien het ('t welck Godt verhoede) tot openbare Oorlogh quam uyt te barsten, so sal men door alle mogelijcke middelen daer na trachten, dat de geen, die d'Oorlog aengevangen heeft, te rug gedreven, en in deser voegen het Heyr der Verbondenen op den bodem der Vyanden onderhouden mag worden.

8. De geen, die aen zijn Bontgenoot hulp en onderstant toeschickt, sal de selfde oock met Veltstucken, en gesamentlilck met alle andere toebehoorten voorsien. Maer de Bontgenoot, op welckx begeeren, of in welkx Landen tegen de Vyanden geoorlogt sal werden, sal het swaer Geschut en de Mortieren met alle toerusting verschaffen. Doch indien d'Oorlog buyten het gebiet der Bontgenooten, en dieshalven op een derde Plaets gevoert sal werden, so sal de geen, aen de welck dese derde plaets naestgelegen sal wesen, het grof Geschut en de Mortieren, met alles dat daer toe behoort, moeten verschaffen.

9. Maer indien het gevaer soo groot wiert, dat de voorged. Krijghsmacht te swack bevonden wierdt om het selfde tegen te staen, so verplichten sich de Bontgenooten van wedersijden, niet alleenlijck een Heyr, volgens het bespreck, op de been te brengen, en toe te senden, maer oock alle hun krachten, tot soo nootwendige beschuttinge te samen te brengen, den Vyandt het hooft te bieden, en hem soo langh te vervolgen, tot dat aen hem behoorlijcke voldoening gedaen is.

10. Doch hoewel de voorged. hulpvolckeren sonder eenige uytstelling (gelijck hier voor gedacht is) gesonden sullen worden, of alree gesonden waren, so sal echter aen de Bontgenoot, die om hulp en onderstant aengesproken is, vry staen door sijn Gesanten te versoecken en te bewercken, of de geen, die de aengreep gedaen heeft, niet door bequame middelen daer toe gebracht en overreed kan worden, dat hy van alle overlast en gewelt wilde afstaen. Maer indien de geen, die een van de Bontgenooten beledigt, soo hartneckig was, dat hy sich door geen bequame en gevoeglijcke middelen tot reden en billikheyt wilde laten bewegen, so sal men van de bewesen hulp en onderstant niet ophouden, voor dat de beledigde Bontgenoot alle behoorlijcke satisfactie en vernoegingh heeft ontfangen.

11. De geen die, uyt kracht van dit Verbont, hulp bewesen heeft, sal niet anders hebben te eysschen, als even de selfde onderstant, in sijn Landen, of in de genen, die in dit Verbondt begrepen zijn, sonder voorwendingh van eenige Krijgskosten of geleden schade.

12. Wat het Krijgsgebiedt over de gesonden Krijghsvolckeren in 't Heyr aengaet, yder Geconfedereerde, of sijn Generael, en Overste over zijn Regimenten, sal de directie en bestieringh hebben; in dier voegen, dat de geen, die hulp versoeckt, sich gants geen recht en jurisdictie over de gesonde hulpbenden

benden sal aenmatigen. Doch indien het voorvalt dat de voorged. Heyren en Krijgsmachten te samen gevoeght sullen worden, en gesamentlijck moeten ageren; in sulck geval is van de Bontgenooten van wedersijden voor recht en billijck bevonden, dat het gebiet en de bestieringe, soo wel in de saken van de Oorlogh, als in de voorsitting van de Krijgsraet, aen d'Overste Veltheeren van sijn Kon. Maj. sal behoren, na dat de selfde te vooren met de andere Generaels-persoonen raet gehouden sullen hebben.

13. Maer indien een Krijghsactie in een der Heerlijckheden van zijn Keurv. Doorl. voorgenomen was, soo sal als dan de Keurvorst self het opperste bewint voeren, sonder dat'er echter iets buyten voorweten en raet van de Veltheer sijns Kon. Majs. verhandelt sal worden.

14. Als de saken tot openbaer Oorlog uytgeborsten zijn, so sal aen geen van de Bontgenooten veroorloft en toegelaten zijn, met de geen, die d'aengreep gedaen heeft, of met zijn aenhangers, sonde algemeen voorweten en bewilliging, aen te gaen, veel minder stilstant van Wapenen, of Vrede en Verdragh te maken, 't en zy sulckx geschiede met raet en bewilliging der Geconfedereerden van wedersijden, en met insluyting van wederzijts rust en vernoeging.

15. Aen andere Standen van 't Rijck, die in dese tegenwoordige Oorlogh niet ingewickelt zijn, en sonder eenige onderscheyt van Religien of Godsdiensten, sal vry staen sich mede in dit Verbont te begeven. En indien yemant beliefde hier mede in te treden, soo sal men uyt de naem der Geconfedereerden met de selfde handelen, op wat wijse hy ontfangen sal worden, en hoe sterck de hulpbewijsing en 'tgetal der Krijgslieden sal wesen; en men sal te voren in de andere Voorwaerden met hem vereffenen.

16. En op dat dit niet hinderlijck sou zijn in de schuldige onderstant ter rechter tijt te senden, so is tusschen de Geconfedereerden verdragen, dat, indien yemant van hen met Oorlog aengetast wiert, de ander, op verschene bekentmaking, en daer op volgend versoeck, de onderstant sonder vertoeven, volgens de voorgaende artijckelen, sal senden, so haest als men van des Vyants aentasting, verwoesting en wanschickelijckheyt, door schijnbaer bewijs, gelijck hier voor gedacht is, versekert sal wesen. Voorts op dat de voltreckingh van dese handeling onder geenderhande deckmantel vernietigt, of uytgestelt sou worden, soo hebben de Geconfedereerde door Koninckl. en Keurvorstel. woorden sich met malkander verbonden, en ter goeder trou en gel oof gesamentlijck afgesproken, dat sy dit Tractaet, en alle en yder van der selfder clausselen onverbrekelijck en dadelijck sullen onderhouden.

17. Uyt kracht van dit Verbont nemen de Verbondenen oock op sigh, dat zy, soo langh het selfde duurt, geen ander, met dit strijdende, sullen maken, noch sich tot iets anders laten brengen, 't welck op eenige wijse tegen dit Verdragh, en tegen dese oprechte getrouwe vrientschap sou kunnen strijden.

18. Dit Verbont sal 3 achter een volgende Jaren duren: en indien, na verloop van dese tijt, de saken noch so verwart waren, dat men, tot welstant van 't algemeen, dienstig achte, het selfde noch voor langer tijt uyt te strecken, so sal aen yder der Bontgenooten vry staen een half Jaer voor de uytgangh van dit Verbont te verklaren, of hy het selve wijder, dan de bestemde tijt mee brengt, begeert uyt te strecken: en indien men bevint datter noch sulck gevaer voor handen is, dat men dienstig oordeelt dit Verbont te verlangen, so sal men niet achterhoudelijck zijn in het selfde te vernieuwen.

19. De Geconfedereerde partyen hebben oock, om dit te bevorderen, voor noodigh geoordeelt, dat zy, dewijl dese tegenwoordige Oorlog (de welcke wel in 't begin tusschen Vranckrijk en de Vereenigde Nederlanden ontstaen is, maer sich daer na dagelijckx hoe langer hoe wijder in dier voegen uytgebreyt heeft, dat oock andere voorname Standen in Europa aengetast zijn) hen dit Verbont van defensie afgedrongen heeft, niet alleenlijck daer na souden trachten, hoe zy het genakent krijgsgevaer door een bequame nootweer van hun landen en lieden souden konnen afweeren, maer oock dat zy (dewijl sy achten dat'er niet weynigh aen gelegen is) alle vlijt aen te wenden, om, indien het mogelijck was, een algemeene, sekere, billijcke en eerlijcke Vrede met den alder eersten voor de algemeene Christenheyt te bevorderen, en, indien men dit niet kon verwerven, de selfde ten minsten weer in 't Roomsse Rijck in te voeren; dat zy, seg ick, soo veel in hun macht is, met alle ernst en vlijt souden trachten, dat de aengevangen Tractaten onder d'oprechtige en heylsame Mediatie en bemiddelingh der ged. Kon. Maj. van Sweden, by de welcke hy oock voor 't aenstaende bestandiglijck gedenckt te volharden, tot dat zy, door de Goddelijcke genade hun behoorlijcke uytwercking hebben bereyckt, wijders voort geset, en tot een gewenst eynde gebracht soude mogen werden.

20. De Ratificatien over dit Tractaet, en over dit defensif Verbont, sullen binnen de tijt van twee Maenden, van de dagh der ondertekening af te rekenen, te Regensburgh behoorlijk uytgewisselt ende overgelevert worden.

Tot meerder bevestiging en versekering van dit alles hebben wy ondergetekende Volmachtigden van wederzijeen twee gelijckluydende exemplaren van dit Verbont laten maken, en de selfde met het onderschrift onser namen, en met de afdruck onser zegelen bevestight. Gedaen te Munchen den 22. Februarij oude, en den 9. Maert, nieuwe Stijl, 1675.

Men zeyde toen oock dat de Sweden aen den Keurvorst van Brandenburgh, de volgende puncten hadden doen voorhouden, om met hem te verdragen:

1. Dat

1. Dat men door wederzijts Gemachtigden 't verschil wegens de Pomerse Grensen soude laten vereffenen. 2. Dat zy aen sijn Keurv. Doorl. een sekere landtstreeck van Pomeren souden overgeven. 3. Dat zy hier op terstont haer Volckeren souden af-voeren, en van alle vyantlijckheydt op-houden. 4. Dat zy wegens de veroorsaeckte schade in de Marckse Landen, tot versekeringh Gijselaers souden geven, dat Vranckrijck binnen 3 Maenden, in baren gelde, hier over vernoeginge soude doen.

Dan den Keurvorst zoude hier op geantwoort hebben, dat hy 't goetdunken van de hooge Bontgenooten daer over most vernemen, en dan sijn besluyt te kennen zoude geven.

Sijn Koninckl. Maj. van Denemarcken den 25. Augusti van Coppenhagen te Rensburg weder aengekomen/ gaf aenstonts aen sijn algemeenen Veltmarschalck de Heer Weyher bevel/ om de Troepen / die tot des Conings Leger vereyst wierden/ by Oldeslo en Mollem te samen te brengen. De Deensse Oorlogs-vloot/ met haer Ho: Mo: Oorloghschepen versterckt / was oock den 22. der selfder Maent/ op des Conings last / van Coppenhagen na de Oostzee t'zeyl gegaen/ en bleef daer voor de Pomerse Kusten kruyssen: De selve bestont uyt de volgende Schepen:

Eerste Hooftgedeelte.
Holl. Admirael Binckes, Calantsoogh.
Holl. Vice-adm. Snel, Wakende Kraen.
Deens. Schout by Nacht Marhorg, de gulde Leeu.
Deens. Cap. Mats Matsen, 't Meer-wijf.
Deens. Cap. Halvare Adresse, bonte Valck.
Tweede Hooft-gedeelte.
Deens. Gen. Adm. Adelaer, Prins Georgh.
Holl. Vice-adm. Jan Bont, Waesdorp.
Deens. Schout by Nacht Bielke, Christianus IV.
Holl. Cap. Backer, Caleb.
Holl. Cap. Philip de Munnick, Amsterdam.
Derde Hooftgedeelte.
Deens. Adm. Jöüel, Charl Æmilia.
Holl. Vice-adm. Karsseboom, 3 Helden Davids.
Deens. Schout by Nacht Cornelis Wit, Lintworm.
Holl. Cap. Cornelis van den Heuvel, Gideon.
2 Branders. 1 Advijs-Jacht. 5 Galjoots.

Den 2. deser wierdt daer op te Coppenhagen den Oorlogh tegens Sweden te Lant en ter Zee verkondight/ en alle Goederen / de Sweedtse Ingesetenen behoorende/ versekert. Men verboodt aen de Sweden oock / sonder borgh te stellen/ van daer te vertrecken; doch de Franse en Sweetse Ministers togen hier op uyt dit Koninckrijck. De Koninginne van Denemarcken was korts na des Konings vertreck mede van Coppenhagen na Holsteyn vertrocken/om haer Gemael daer te vinden / en nam haer verblijf te Gluckstadt: Maer de Koningh/ hebbende sijn Geschut/ bestaende uyt 40 stucken / nae Oldeslo laten brengen/ quam den 2. deser selfs van Rensburgh te Itzehoa / en den 6. te Altena by Hamburgh; van waer hy den 9. op de Rendevous-plaets te Mollem aen-quam/ en 't Heyr dede monsteren / 't geen ruym 18000 man sterck bevonden wiert; men bracht daer dagelijckx oock alderhande voorraet in / so dat het selve daer in overvloet was: De Afgesanten van Hamburg quamen aen sijn Majest. toen weder de gewoonlijcke Geschencken aenbieden/ die by den selven oock wierden aengenomen. Den 12. vertrock sijn Majest. met 't gantse Heyr na Gadebusch/ om daer met den Keurvorst van Brandenburgh over den toestant van saken gesprek te houden. Desen Keurvorst had tot noch sijn Hooft-legerplaets te Swan gehouden/ en de Keyserse / onder het Opperhooft Cobs/ de hare te Goldebergh en Dobberan / by Gustrou: De Sweden hadden ondertusschen wel getracht/ om/ door eenige omgekochte Persoonen/ des Keurvorsts Legerplaets in brandt te steken/ en in den oproer hem selfs te vermoorden / vermits zy 2000 Ruyters dicht by sijn Heyr verborgen hadden / maer dit wiert noch tijdelijck ontdeckt / en de aenleyders gevangen. Den Oversten

Smit / die over eenigh vermoeden van verraet door de Brandenburgers gevangen was gehouden / meende nu te ontvluchten / en was daer toe oock reeds uyt sijn Kamer geraeckt / maer hy wiert korts daer aen weder gekregen. De Sweetse en Brandenburgse partyen liepen toen noch sterck op den ander / doch den Sweetsen Coll. Henneman / met een partye uyt Wismar getrocken / had wel 't geluck van een Brandenburghse partye te slaen / maer hy wiert selfs soo gequetst / dat hy korts daer aen storf. Den Keurvorst van Brandenburgh ondertwijl bericht van de aengestelde by een komst te Gadebusch / had sich pilings uyt sijn Legerplaets te Swan met 3000 Ruyters derwaerts begeven / trock den 6. deser voor by Wismar / en bevont sich den 14. te Gadebusch by den Koningh van Denemarcken; alwaer zy den 15. en 16. te samen een geheyme onderhandelinge hielden / en beraetslaegden op wat voet men tegens de Sweden den Oorlogh soude voeren / 't geen vast gestelt / so dede den Koningh sijn Heyr in slaghorde verschijnen / en aen den Keurvorst vertoonen / die selfs door alle de gelederen reed / en 't Heyr besach ; keerende na eenig verblijf weder na Swan / en quam den 20. daer by sijn Leger. Den Koningh brack onderwijl met sijn Heyr op / en quam den 20. voor Wismar / daer hy den selven dagh met eenige Ruyters en 100 Musketiers over den Wismarsen Dam trock / invoegen die van binnen dapper vuur gaven / en 6 Persoonen doot schooten. Den 21. ging hy 't strant en de Stadt / naer de zijde van Lubeck besichtigen : En trock met 't gantse Leger / naer dat hy 6 Regimenten voor Wismar gelaten had / om die Stadt beslooten te houden / korts daer aen na de Sweedtse Post Damgarten in Pomeren / om de selve te bemachtigen.

De Fransse en Sweetse Ministers vertrocken dees maent uyt Hamburg / op bevel van de Overigheyt van die Stadt. De Bisschop van Munster / diens Troepen noch in 't Graefschap Lippe lagen / quam nu selfs in sijn Vestingh de Vecht / daer de Deense Generael Baudits by hem quam / so men meende / om 't gebiet van des Bisschops Troepen / die in 't Sticht Bremen souden gaen / te versoecken. Van de Brandenburgers / die omtrent Minden lagen / quamen toen 3 Schepen met Krijgslieden langs de Weser by 't Dorp Kossem / daer de Hanoverse een Schans opgeworpen hadden / maer een van dese Schepen wat te dicht komende / wiert door den Capiteyn / die 't gebiet in dese Schans had / aengehouden. De Sweden in 't Sticht Bremen vreesende / dat alle dese Volkeren in dat gewest souden komen / versterckten onderwijl hare Plaetsen dapper. Te Staden / daer men 2500 gebooren Sweden in hadde / wierden alle de Huysen buyten de Stadt afgebroken of verbrant. De Landtlieden voor overlast bevucht / weken oock uyt het Sticht na andere Plaetsen / om daer in versekertheydt te wesen : Want den optocht van al dese Bontgenooten Vorsten Troepen wachte alleenlijk maer na 't besluyt van den Hertogh van Hanover / by welcken Vorst vyrigh gearbeyt wiert / dat hy sich soude ontslaen van de bescherminge / die hy wegens 't Sticht Bremen aengenomen had. De Bisschop van Munster nam ondertusschen het Ampt Wildeshuysen / 't geen aen het Sticht gehoorde / in besettingh / en deed aen de Magistraet van Bremen versoecken / dat zy de doortocht sijner Troepen door die Stadt wilden toe-staen. Sijn Volckeren in 't Graefschap Lippe vergaderden oock by Hamelen te samen /

men/ en wierden toen gemonstert / van waer zy na Herbort trocken/ om alsoo aen die kant over de Weser te komen. Een Regiment van den Bisschop van Paderborn quam korts daer aen noch by haer. De Brandenburgse Troepen/ die onder den Gen. Major Spaen in 't Graefschap Arensbergh lagen / trocken nu oock naer Bylevelt en Minden/ daer zy over de steene Brugh door die Stadt over de Weser trocken. Ondertusschen was by den Hertogh van Hanover soo veel uyt-gewerckt / dat hy sich verklaerde geenderley te sullen houden/ en wierdt dieshalven wegens dese saeck tusschen de hooge Bontgenooten en desen Hertogh 't volgende Verdragh gesloten :

1. SYn Vorstel. Doorl. Heer Hertog Johan Frederick te Brunswijck en Lunenburgh, verklaert hier by, dat hy sich, so lang dese Oorlog sal duren, in alles neutrael sal houden, en sich geensints tegen de Bontgenooten en Toegenegenen van zijn Keyserl. Maj. en van 't Rijck sal stellen, noch bysonderlijck de Wapenen van zijn Kon. Majest. van Denemarcken, zijn Keurv. Doorl. van Brandenburgh, en van zijn Vorstel. Genade de Heer Bisschop van Munster op eenigerhande wijse tegenstreven, noch met de zijne hen eenige afbreuck en schade aen-doen, noch oock, 't zy in 't heymelijck, of in het openbaer, van zijn Krijgsvolck aen hun Vyanden en tegenstrevers over laten : maer dat hy in bestandige devotie en getrouwigheyt tegen zijn Keyserl. Maj. en het Rijck sal blijven, en sich in een oprecht goet voornemen met zijn Kon. Maj. van Denemarken en met des selfs hooge Geallieerden vervoegen.

2. Daer en tegen hebben zijn Kon. Maj. van Denemarcken, zijn Keurv. Doorl. van Brandenburgh, en zijn Vorstel. Genade de Heer Bisschop van Munster, voor sich,en uyt de naem der hooge Geallieerden, aen zijn Vorstel. Doorl. verklaert en vastelijk toegesegt, dat zijn Vorstel. Doorl. binnen sijn Landen in rust gelaten sal worden, en van alle inlegeringen, contributien, deurtochten,en andere belastingen, tegen de gemaeckte Vrede, de constitutien van 't Rijck, en de ordeningh der executien strijdigh, t'alle tijden bevrijt sal wesen.

3. Sijn Keyserl. Maj. en gesamentlijcke hooge Geallieerden zijn bereyt en overbodigh om zijn Vorstel. Doorl. indien de selfde van wegen dese Neutraliteyt van yemant aen-getast of vyandelijck gehandelt wort, te beschermen en te beschutten.

4. Desgelijckx sal zijn Vorstel. Doorl. oock van wegen het Verbont, dat hy met Vranckrijk en Sweden gehad heeft, van niemant aengetast worden, noch om dese oorsaeck eenigsints, onder wat naem het oock mocht wesen, yets te vreesen of te ontgelden hebben.

5. De Mediatie voor desen dickwils van de hooge Geallieerden aen de hooghst-ged. Vorstel. Doorl. aengeboden, sal hier mede nochmaels aen hem gedefereert en opgedragen worden.

6. Sijn Kon. Maj. van Denemarken, zijn Keurv. Doorl. van Brandenburg, en zijn Vorstel. Genade, de Heer Bisschop van Munster, beloven vastelijck, uyt kracht van dit alles, dat zijn Vorstel. Doorl. by alle de voorged. punten en clauselen door hen beschut, en door alle middelen beschermt sal worden.

7. Tot besluyt is besproken, dat de Ratificatie van dit Tractaet door de Rooms Keyserl. Maj. binnen 6 weken, ende van de Geallieerden, die buyten het Rijck zijn, binnen 3 maenden, maer van zijn Kon. Maj. van Denemarcken, zijn Keurv. Doorl. van Brandenburgh, en zijn Vorstel. Genade de Heer Bisschop van Munster, binnen 14 dagen, na de ondertekening deses, ingebracht, en te Hamborg, of alhier te Hanover, tegen de Ratificatie van zijn Vorstel. Doorl. uytgewisseldt sal worden. Te Hanover, den 18. van September, 1675.

De Stadt Bremen had middelerwijl aen den Bisschop van Munster de doortocht van sijn Geschut ende Reystuygh door hare Stadt wel toegestaen/ maer niet van sijn Leger / zeggende / dat zy sulckx te vooren aen de Sweedtse Kroon hadden af-geslagen / invoegen den Bisschop den 15. sijn Troepen/ die 11 dagen tusschen Mindey en Petershagen gelegen hadden/en uyt 7000 man/ in 24 Standaerden Ruytery/ en 52 Vaendelen Voetvolck/ bestonden / by haer hebbende 14 stucken Geschut/ en 7 Vuur-mortieren/ deed op-trecken / en naer Vegem aen de Weser naderen ; aen welckers overzijde te Achem den Sweetsen Oversten Lut. Sidou met 4 a 500 man lagh / daer de Sweden oock een Schans opgeworpen hadden/om hun de overkomst te verhinderen ; op welke de Munsterse met Geschut dapper geschooten hadden/door dat haer gros daer

by

by gekomen was / dan 't selve hun derwaerts begeven hebbende / zo dede den Bisschop van Munster eerst de Stadt Tegenhuysen aen de Weser aen-tasten/ waer uyt de Sweden groote wederstandt boden / maer mosten eyndelijck den 19. deser wijcken/ wanneer de Munsterse met verlies van een Major en eenige gemeene Krijghsliedеn de Plaets in-kregen; van de Sweden sneuvelden hier een Overste Lt. en veel Krijgslieden. Den Sweedtsen Veltmarschalck Horn/ die den 22. met eenige Troepen van Staden gekomen was/ om de zijne/ die aen de andere zijde / tot verhinderingh van de overkomst / lagen / te onderstеunen/ pooghde de Munsterse wel op te houden/ maer naer dat de Brandenburgse/ die met haer Schipbrugh en in 9 Schepen langs de Weser quamen/ hun by de Munsterse gevoeght hadden / en dus t' scheep daer over konden komen/ zo trocken den 24. 's namiddaghs ten 4 uren 1500 Munsterse en Brandenburgse van de voortocht/ by het Dorp Dyp / een kleyne mijl van Bremen, met Schepen over dese Rivier/ ende namen op den Dijck post/ terwijl men de Sweden by Achem met het Geschut op-hielt. Het overige Voetvolk volgde korts daer aen/ sonder eenige wederstant; en den 25. trock de Ruyterye ende 't Geschut mede over. Indien de Sweden maer 3 a 400 man achter den dijck gehad hadden / souden zy de overtocht licht hebben konnen verhinderen; dan nu begaf sich den Veltmarschalck Horn/ van dese overkomst bericht/ met sijn Troepen/ bestaende uyt 3000 man/ na Ottersberg / ende van daer na Staden. De Deenen / onder den Gener. Baudits / waren den 25. 's nachts mede een mijl beneden Bremen/ over de Weser geset: En al dese Troepen verbaerdigden sich toen/ om in het Sticht te treden; invoegen de Landtlieden / om voor overlast bevrijdt te wesen / te Bremen / daer een Munsterse Bevelhebber sich ten dien eynde onthieldt / om vrygeley-brieven quamen. Den Hertogh van Lunenburg-Zell quam in 't leste deser van Ceulen in sijn verblijf-plaets Zell.

Nae dat den Ibrahim Bassa Zbaras / 't welck hy met het Casteel deed slechten/ had verovert/ sont hy 6000 man van sijne Volkeren na Trembowla/ om dese Plaets te overmeesteren / maer zy wierden soo braef bejegent / dat zy met groot verlies mosten af-wijcken. Des Chams Soon / die sich met den Dorosensko voor Niemerow begeven had/ voer niet beter/maer liet 400 man achter. Ibrahim Bassa quam daer op onder Tarnopel / en sont van daer een stercke Troep/ met 30 stucken Geschut / naer Salosc / om dese Plaets aen te tasten / maer vermits die met een goede besettingh en lijftocht voorsien was/ mosten de Turcken met schande vertrecken / hoewel zy toen schoone gelegentheyt hadden/ om het Poolsse Heyr te vernielen/ dewijl den Koning maer 5000 man in sijn Leger by Lemburgh by hem hadde; doch Godt de Heere belette dit onheyl voor Christenrijck/ ende storte in de Turcken een groote vrees/ over de onderstant/ die / soo de gevangenen aen haer zeyden / van de Muskoviters by de Poolen was gekomen / schoon daer niets aen en was; maer korts daer aen quam den Littausen Onder-veltheer met 23 Vaendelen in 't Poolsse Heyr/ met bericht/ dat den grooten Veldtheer Polubinski met de overige Volckeren in 't kort soude volgen. Maer den Ibrahim Bassa ende den Cham sich onder Tarnopel bevindende/ ende daer haer misslagh bemerckende/ datse niet recht
op

op des Konings Leger aen-getrocken waren / en sich maer met het berooven van 't platte Lant vernoeght hadden/ soo sonden sy 50000 man/ onder den Nuradijn en Adzigerey Sultan nae Lemburgh / om daer met een geswintheyt de Poolen te overvallen; maer den Koningh door den Weywode van Ruslandt uyt Zlockzow hier af bericht / stelde sich aenstonts in staet van verdedigingh. Dus als de Turcken nu tot op 3 mijlen van Lemburgh gekomen waren/ wierden sy van een groote Hagel en Sneeu-buy in dier voegen overvallen/ dat het geheele gewest daer rondsom/ hier mede bedekt was; 't geen haer een seer quade voorspellingh van haer toeleg verbeelde/ te meer/ dewijl de Plaets/ daer de Poolen lagen/ met een schoone Sonne-schijn bestraelt wiert. Doch den Nuradin Sultan sont echter 10000 van sijn beste Volckeren nae 't Poolse Heyr: 't welck den Coningh bemerckende/ soo dede hy hun aenstonts door 't Geschut bejegenen/ ende sijn Volckeren in de Wapenen komen/ waer mede hy sich toen plings met de Tarters in 't gevecht begaf/ en hun in dier voegen aen-viel / dat sy door Dammen/ Dijcken en Water de vlucht koosen / werpende/ om te beter te onkomen/ haer Boogen/ Zabels en alles wegh / dan vermits de nacht viel/ konden de Poolen haer niet vorder vervolgen / sonder 't welke weynig deser Tarters het outkomen souden hebben: In dese ontmoeting wiert de Ridder Lubomirsky een Paert onder 't lijf doot geschooten/ en den Heer Galeski gequetst: De Poolen kregen hier de eenige Standaert van den Tartersen Cham / en quamen naderhant met noch veel buyt/ die sy onderweeg bekomen hadden/ te rug/ met bericht/ dat den Nuradin Sultan sich weer by den Ibrahim Bassa / en den Cham gevoegt / en met sijn aenkomst een groote verbaestheyt onder dese woeste Volkeren verwekt hadde / te meer/ dewijl den Ibrahim Bassa ter selfder tijt van den Turksen Keyser een Brief ontfingh / met scherp verwijt/ dat hy om de buyt de Steden voorby trok/ en versuymt had/ 't Poolse Leger/ 't geen hy licht had konnen doen / aen te tasten: Invoegen hy om sijn eer te herstellen/ aenstonts met sijn gantse macht na Lemburg wilde trecken/ om die Stadt te overmeesteren / maer den Cham raeden 't hem om de ongelegentheyt des tijts en de bygelegentheyt van 't Poolse Heyr af: Waer na sy te samen onder Slockzow beraetslaeght hebbende / wat Plaetsen sy souden aenvallen/ zoo quamen sy eyndelijk in Przezante/ Podhaice/ Jaslowicz en Buczaz/ over een: Invoegen eenige Bassaas met 2000 Janissers / en een stercke Troep Ruyters/ na de Redout by Przezante gesonden wierden/ maer sy wierden so dapper van 60 Muskettiers afgewesen/ dat sy met groot verlies mosten wijcken. Ter selver tijt trok den grooten Vendrigh / met een Troep Ruyters uyt de Stadt Przezante/ en trof soo dapper op de achtertocht van dese afgesonden Turcken/ datter een groot getal sneuvelden.

Te Dantzigh wiert dees tijt door de Overigheyt van die Stadt / op bevel van den Coning van Polen/ den Doctor Straug weder van sijn Predikampt afgeset/ om de redenen die wy in ons 24. Deel hebben geseght/ maer 't Volck hier van bericht/ en desen Doctor uytnement beminnende / quaemen seer talrijk voor 't Stadthuys van die Stadt/ om dit te beletten; invoegen de Overigheyt/ die hier op was / en bynae een dagh van haer daer opgehouden was geweest/ geen andere hulpmiddel siende/ desen Doctor genootsaeckt was weder in sijn Predikampt te stellen; daer mee alles weer in stilte geraekte.

Des Paus Nuntius Mellini vertrock dees tijt van Roomen nae Spangien/ om daer sijn Ampt waer te nemen. Den Fransen Gesant aen't Pausel. Hof sijn voorige gesontheyt binnen Roomen niet weder konnende bekomen/ besloot dees tijt op 't lant te gaen / en daer by de veranderinge van de lucht te beproeven / of sijne steckte hem wilde verlaeten. Sijn Broeder den Cardinael nam sijn Ampt te Roomen onderwijl waer. De Franse waren noch seer misnoegt op den Cardinael Altieri/en te deser oorsaek had den Cardinael Spada te Parijs den Coning van Vranckrijck/ gelijck 't gewoon gebruyck was/ niet konnen te sien kom en: De bitterheyt was selfs soo groot / dat dese Coningh aen den Cardinael Estree en Orsini geboot/ noch Altieri/noch yemant anders van de nieuwe Cardinalen/ op 't Feest van St. Louis te nodigen. De Franse drongen ondertusschen dapper op't ontslaen van den Cardinael de Rets / van sijn Cardinaels hoet/ menende Prins Willem van Furstenburg/ de Bisschop van Marseille/ of den Prins Reinalt d' Este / in syn plaets te krijgen ; maer of wel den Paus daer niet veel sin in had / soo hielt hy daer over echter/ 't ondersoeck der Bisschoppen/om sich dan met de Cardinalen daer over te beraetslaegen. Men stelde toen te Roomen oock voor om den overleden Cardinael Bellarmijn in 't getal der Heyligen te plaetsen.

De Franse Oorlogsvloot te Messina weder aengekomen/ sette daer al haer geroofde buyt/ die wel in 200000 Ducaten bestont/ aen lant : zy wierden daer ook dagelijks met versche Schepen vol lijftocht / van Toulon en andre Plaetsen/ voorsien. De Spaense hielden ondertusschen haere Posten voor Messina aen de lantzijde noch sterck beset ; waer toe van Napels na Reggio/ Melazzo/ en de Scaletta/gedurig Volk over gevoert wiert. Maer 6 Spaense Galeyen hebbende 1000 Voetknechten na de Scaletta gebracht/wierden van de Franse vervolgt / invoegen sy om een gevecht te mijden/ te Saragossa binnen liepen. Te Reggio ontstont toen tusschen de Spaense en Italiaense oock een groote onlust / so dat sy hantgemeen wierden / en eenige van beyde sijden sneuvelden ; maer 't wiert door den Generael Brancacci met de Degen in de hant noch gestilt. Een Galeotte met eenige Brieven van Napels na den Onderkoning van Sicilien gesonden/ en van de Franse genomen/ soo vereenighden de Napolitanen met de Messinesen/ en sloegen de Franse Capiteyn doot/ waer na sy met de buyt weder na Napels keerden/ daer de Messinesen wegens dese saeck al haer misdrijf tegens de Spaense Kroon wiert vergeven/ en 't Schip betaelt / doch sy wierden met een Vrygeley na Roomen gesonden/ om dat men hun weynigh vertroude. Tot Napels quam nu voor 600000 Kroonen aen Silver uyt Spangien/waer van men aenstonts gelt begon te munten. Den Onderkoning van dat Coninkrijck/ dede toen aen de Prins van Montesarchio/ Volk/Gelt/ en Voorraet geven / op dat hy sijn 17 Oorloghschepen tegens de aenkomst van de Heer de Ruyter soude veerdigen. De Franse Vloot / nae datse hun tot Messina wat ververst had / liep dees tijt in tegendeel van die Plaets weder in Zee/ en vertoonde sich/ 39 Schepen/ 17 Galeyen/ en eenige Branders sterck/ eerst omtrent Reggio/ invoegen men daer in groote vrees was/ maer na datse daer eenige tijt gelegen had/ zeylden sy na Augusta / tusschen Catanea en Siracusa/ alwaer de Franse 3000 man te lant geset hebbende / de Stadt aen alle

sijden

sijden aentasten / en met hun Schepen beschooten / invoegen sy de self de/ vermits die van weynig tegenweer was / en maer 2 Italiaense Vaendels Voetvolck in had / nae 6 uren tijts in kregen : zy kochten hier plinghs veel Wijn/ Graen en Kaes/ voor Messina/ vermits dese Stadt/in een vruchtbaer gewest leggende/ van lijftocht braef voorsien was. Maer de Spaense hier van bericht quamen aenstonts met 500 man van Melazzo derwaerts / om de Franse / by aldien zy dieper in Sicilien hadden willen trecken / daer in te verhinderen. De Spaense sochten wel in Catanea en andere Plaetsen daer omtrent meer Volck te brengen/ maer de Inwoonders begeerden deselve niet in te nemen/en versochten dat men de Spaense uyt haer Stadt en Forten soude lichten. Tot Siracusa vont men eens 4 Stucken Geschut/die tot bewaring van de Haven gestelt waeren / vernaegelt ; ter welcker oorsaeck de Spaense uyt vermoeden van verraet/ eenige Persoonen vast hielden/ en na Napels sonden.

De Engelse Gesant aen 't Spaense Hof stelde dees tijt daer een stilstant van Wapenen voor/en gaf oock verscheyde ontwerpen over/ waer op de Vrede sou konnen gemaeckt worden. Den Hertogh van St. Germain hebbende de ontslaging van sijn Ampt van Onderkoningh in Catalonien versocht / soo wiert hem sulcks toegestaen/ en den Marquis van Seralvo in sijn plaets verkoren. Den Marquis de los Veles Onderkoning van Serdaigne / kreegh toen oock 't Ampt van Onderkoning van Napels ; invoegen hy plings derwaerts trok/ om 't selve aen te vaerden. Met het Regiment van den overleden Hertog van Veraguas/ wiert nu Don Pedro de Zuniga begiftight. De Fransen bleven dees tijdt in Catalonien / nae de veroveringe van Bellegarde / noch omtrent Puicerda leggen/ sonder datse echter yets bysonders voornamen. De Portugijsse Vloot 11 Schepen sterck / onder den Admirael Pedro Jaques Magellanes/ van Lissabon in Zee geloopen/ zeylde toen door de Straet van Gibraltar na de Middelantse Zee.

Uyt Vranckrijck voerde men dagelijckx noch een groote meenighte van allerhande Oorlogs-voorraet na 't Leger in Duytslant. Den Coning gaf toen oock bevel / om 1800 Paerden in Switserlandt op te koopen / behalvens de geene/ die men uyt Champagne/ Bourgondien en andere gewesten haelde. De Fransse gaven nu voor / dat de Switsers hun een lichtinge van 7000 man/ in haer Landen hadden toegestaen : Behalvens welcke men in Vranckrijk noch dagelijckx soo veel Volck/ als men konde bekomen/ aen-nam. Den Coningh hielt onderwijl gedurigh Krijgsraet/ om sich te regelen na dat de toestant van saken vereyste. Hy gaf dees tijdt het Regiment Dragonders van Monsr. de Saubebeuf aen Mr. de Longueval ; het Coninckljjcke van Mr. Chenoise aen Monsr. de Montrevers ; dat van Catteux aen Mr. de Chastillon ; dat van Picardyen van Mr. la Marck aen Mr. de Bourlemont ; dat van de Marine aen den Lt. Coll. Monsr. Mattieu ; dat van den Ridder Coaslin aen Mr. de Mombas / en 4 andere Regimenten aen Persoonen / daer van men de namen niet wist/ behalvens Mr. Vignani. Onder al dese Oorlogsbesigheden besloot de Coning met het Hof een reyse na Fonteynebleau te doen/ om sich daer wat te ver-

verlustigen; de vermakelijckheden waren hier vry groot / vermits sijn Maj. sich met de Dames / die kostelijck toe-gerust waren / op kleyne treffelijcke geschilderde en vergulde Galeytjes in 't Canael gingh vermaken: de Roeyers waren selfs alle in 't wit Satijn gekleet / en met Linten van verscheyde coleuren op-geproncht. Sijn Maj. gaf op dit Canael alle dagen het Banquet en de Comedie: en verlustighde sich oock met de Jacht / waer in de Dames als Amasonen toegemaeckt waren: Men swom hier mede / maer om de ongelegentheyt van 't we'er geschiede 't selve niet overvloedigh. Onderwijl duurde den oproer noch in Bretagne / niet tegenstaende verscheyde Karspelen haer weder onder des Konings gehoorsaemheyt begeven hadden / doch vermits de oproerige geen bequaem Hooft hadden / om haer saeck staende te houden / geraekten sy haest in 't onderspit / en wierden van malkander verstroyt; waer mede dese saeck voor 't meerendeel een eynde nam. Maer op de aennaderingh van de Hollantse Vloot was men in Vranckrijck seer ontrust / en in vrees / dat sy hun gelegentheyt met de oproerige souden waer nemen / invoegen de Krijgslieden / die / om de oproeren te stillen / in Bretagne getrocken waren / na de Zee kusten gesonden wierden. Het Lijck van Turenne wiert den 29. der voorlede maent van Brie comte Robert te Parijs gebracht / en van daer nae St. Denijs vervoert / doch 't Hart / dat tot St. Espr it de Trope was geweest / bracht men te Parijs na de Carmeliten / in de Voorstadt van St. Jacob. Te St. Denis deden de Priesters den 30. der selver maendt een feestelijcke dienst voor hem / alwaer sijn Bloetverwanten sich by bevonden; en den 9. deser wierdt te Nostre Dame in Parijs een seer uytstekenden dienst voor desen Marschalck gedaen / in de tegenwoordigheydt van alle de Souveraine Hoven. Op 't bericht / dat men in Vranckrijck van de verovering van Trier / door de Bontgenooten / ontfingh / was men daer seer ontsteldt / en men leyde al de schult op de Bevelhebbers die tegens den Marschalck van Crequi gemuyt hadden / en voornamelijck op een Cap. van de Marine / Boisjourdam genaemt / invoegen men hem te lijf wilde. Den Coningh was echter van Crequi wel vernoegt / en besloot sijn losgelt te betalen / en hem 100000 ponden voor sijn geleden schade te geven. De Fransse bekennen selfs / dat van 4000 man / die in dese Stadt tot besetting lagen / 2200 zijn gesneuvelt / en maer 1900 overbleven / waer uyt de Bontgenooten noch de Lotharingers en Duytsen / volgens het Verdragh / namen. Den Coningh dede aenstonts op 't bericht deser veroveringe / vermits hy beducht was / dat de Bontgenooten verder in Lotharingen souden soecken te dringen / de Steden Toul / Metz en Verdun dapper versterchen. Sijn Maj. gingh nu te Montmartre de Hertoginne van Toscanen besoecken / ende bleef omtrent 2 uren by haer / keerende toen weder na St. Cloud / om by Monsieur / sijn Broeder / een treffelijcke Maeltijt te houden / daer dese Hertoginne sich oock by bevont: De Fransse willen / dat den Coningh op dese Maeltijt een gewichtige Brief van sijn Maj. van Engelant ontfingh; doch 't geen sy daer van uytstroyden / was buyten alle schijn van waerheyt. Den Coningh van de doot van den Hertogh van Lotteringen bericht / stack sich daer over in 't swart in de rou; de Fransse zeyden / dat men desen Hertogh maer als een Onderdaen van dat Rijck wilde laten doorgaen / ter oorsake van sijn Hertogdom van Bar / en dat

den Coning anders wel Violet tot den rou soude genomen hebben. De Sweden kochten toen te Parijs wel 1800 Ellen geel Felp/ tot het kleeden van haer Konings Huysgenooten/ tegens des selfs aenstaende Bruyloft/ en zy lieten ook 6 kostelijcke Carossen maken/ daer van yder 6000 Rijckxds. soude kosten.

Te Londen quam dees tijdt den Heer Spanheym / als Afgesandt van den Keurvorst Palatijn/ soo men meende / om des selfs belangens / in 't handelen van den Vrede/ aen den Coningh van Engelandt te recommanderen. Insgelijckx quam daer den Grave Horn/ Soon van dien Velt-marschalck/ wegens Sweden. Sijn Majest. sont nu aen alle de strijdende Vorsten ende Staten een schrijvens/ waer in hy de selfde uytnodigde/om haer Gesanten op 't spoedigste na Nimwegen te willen affenden / ten eynde het groote werck van den Vrede weder te hervatten. De Lintwevers/die laetst in de oproer te London gevangen waren/ stelde men nu te recht; 2 wierden van insolentie/ en 9 van overtredingh aen-geklaeght/ en oock alle schuldigh bevonden. De 5 Yren / daer van wy voor desen gewagh gemaeckt hebben/ dat het Hollants Schip de St. Pieter van Hamburg afgeloopen hadden/ en te Waterfort gevangen waren/ wierden nu te Corck gerecht/ namentlijck / eerst om-gesleept / en toen gehangen en gevierendeelt en haer Hoofden/andere tot een voorbeelt/tot Waterfort/ Youghal/ Corck/ Kingsal en Glandore opgeset ; hare namen waren/ Eduard Fox/ Broeder van Pieter Fox/ Johan Fits Gerald / John Hood / John Crouch/ en John Morris. Den Heer Vice-adm. de Haen / zijnde met eenige Oorlogschepen en Koopvaerders/ daer onder een Schip na Oost-indien gedestineert/ van de Vloot/ onder den Heer de Ruyter/ voor af na 't Canael gezeylt/ was al in 't lest der voorledene maent onder Wicht ten ancker gekomen ; van waer hy korts daer aen in de Reede van Poortlant liep. Verschepde van sijn Schepen/ zijnde door storm van hem verstropt/ waren oock in Portsmuyen ende andere Engelsse Havenen ingeloopen ; van waer zy naderhant gesamentlijck na Plemuyen quamen / daer de algemeene Rendevous was / om daer den Heer de Ruyter met de overige Schepen af te wachten: Desen Admirael / zijnde in 't begin deser maendt van voor de Vlaemsse Kusten vertrocken / passeerde den 9. voorby Rye / en quam den 14. voor Plemuyen / wanneer hy bevel sont aen de Schepen/ die daer lagen/ om voort te zeylen / invoegen zy hun daer toe veerdigt hebbende/ den 15. gesamentlijck haer reys nae Cadix vervorderden: zy waren in 2 hooftgedeelten/ waer van 't eene uyt 10 Oorlogschepen/ ende 40 Koopvaerders/en 't andre uyt 4 Oorlogschepen/en 30 Koopvaerders bestont. Daer waren oock 4 a 5 Oorloghschepen voor af na Biscayen gesonden/ om de Spaensse Capitana/ die 100 stucken Geschut voerde / van daer in sekerheydt na Cadix te geleyden. Den Ridder Jan Narborough / die met een Esquadre Engelse Schepen voor Tripoli lag/ hielt die Haven noch sterck beset / invoegen de Roovers niet als met groot gevaer uyt konden komen: dese Ridder had ook 't geluck/ dat hy verschepde van haer Schepen in de Haven deed verbranden of sincken/ selfs in 't gesicht van dese Rovers/ die met eenige 100 man aen lant stonden/ om 't selve te verhinderen ; waer over sy ontstelt/ wel aen de Engelse de Vrede versochten / maer vermits zy de geleden schade niet wilde ver-

 goeden

goeden en de Engelse sonder 't selve niet wilde handelen / bleef dit steken. In de Regeeringe van dese Stadt was oock een heele veranderinge voorgevallen/ want den Balle Day overleden / soo was Mustapha Pessuvan / die Chapa geweest had/ hem in 't gebiet gevolgt / en Solman Toccatelli tot Chapa gemaeckt; maer haer bewint duerde maer 17 dagen / dewijl de Janitsers onvernoegt / dat desen Day en Chapa haer de gewoonlijcke giften niet gegeven hadden / een 't saemenspanninge aenrechteden / daer van Ibrahim Messire Ogli en Fetta Rais/ de hoofden waeren: Sy belegerden daer op het Casteel/ invoegen den Day/ sich niet tegens hun willende stellen/ de Poort dede openen en sich desen woesten hoop onderwierp / maer hy wiert plings met den Chapa in de gevangenis gesmeten; waer uyt sy naderhant noch los gelaeten / en uyt 't Koninckrijck gesonden wierden: Maer de oproerige maeckte Ibrahim Ogli tot Day / en Fetta Rais tot Chapa. Men kreegh in Engelant nu noch nader bescheyt van de oorsaeck / waerom de Coning Philippus in Nieu Engelant tegens haer opgestaen was: Hy hebbende door een van sijn Indianen een andere Indiaen/ die aen de Engelse seer getrouw was/ laten dooden / was daer over te recht gestelt / en van de misdaet overwonnen / doch 't wiert hem door de Engelse noch vergeven; invoegen hy hier over vertoornt/ sijn Volk in de Wapenen had gebracht/ en de Engelse daer mede aengetast; maer die hebbende verscheyde Volckeren by malkander versamelt/ trocken daer mede op/ om dese Coning aen te tasten/ die sich op een Gebergte aen de Zee/ van de Engelse Mounthope genaemt/ had verschanst/ invoegen dat sy daer bygekomen/ dit Gebergte in 't kort overmeesterden/ en de Indianen wegh joegen / die toen dieper te lantwaert in vluchten.

OCTOBER 1675.

SYn Hooght. den Heer Prince van Orangien, gelijk wy laetst gesegt hebben, met het Heyr te Hannuit gekomen, nam sijn verblijf in het zelve Stedeken, en den Hertog van Villahermosa 't sijne te Orp le Grand. Den Marschalk van Montmorenci was op dese optocht van Fleru tot Sombref, en van daer tot Perwijs komen legeren, van waer hy 1500 Ruyters zont, om sijn Hooghheyts Heyr te besichtigen; maer den Graef van Egmont met 2000 Ruyters afgesonden, zoo trocken de Franse weer te rugh. Ter zelver tijt quam den Baron van Serainchamp wegens den nieuwen Hertog van Lottharingen in 't Leger. De besettingh van Namen sloeg toen ook een Frans Geley, dat van Charleroy na haer Leger trock. Een andere Spaense partye uyt Leuven sloegh mede by Gembloers een Franse partye, en bracht 70 Paerden, en 6 Muylen weder te rugh. Den 5. deser zont den Hertogh van Villahermosa 4 Standaerden Ruyters en 10 Vanen Dragonders uyt 't Leger na 't lant van Waes, op 't bericht dat men kreeg, dat de Franse daer op haer toeleg hadden. Den 6. quam den Graef van Stirum in tegendeel met 3 Regimenten Hollants Voetvolk, en 5 Regimenten Lunenburghse Ruyters, omtrent een uur van 't Leger; invoegen zijne Hooght. deselve den 7. ging besichtigen: desen Graef had sijn wegh van Roermonde

voorby

voorby Tongeren genomen: en of wel den Grave d' Estrades uyt Maestricht eenige
Ruyters had doen trecken, om haer in de achtertocht moeyelijk te vallen, soo dorsten
deselve echter niets ondernemen, maer keerden onverrichter zaeke te rug. Doch ver-
mits de tijt om yets gewichtigs te ondernemen verliep, en 't Voeder voor de Paerden
in het Leger reets schaers begon te worden, zoo wiert het groot Geschut van Leuven
weder na Mechelen gevoert, en de Wagens, die de Dorpen hadden opgebracht, zont
men toen ook weder te rug. Den 9. wierden 3 Regimenten Spaense, en 8 Hollantse
Regimenten Voetknechten, met een stercke Troep Ruyterye, onder de Spaense alge-
meene Legermeester en den Rhijngrave, uyt het Leger na Tienen gesonden: Daer op
vertoonden sich den 10. 30 Franse hoopen Ruyters by 't Leger; invoegen sijn Hoog-
heyt, vermits hy beducht was, dat zy dese afgesonden Troep zouden trachten te over-
vallen, mede na Tienen naederde, om haer te bedecken; maer de Franse weken aen-
stonts te rug: dit was een gedeelte van de achtertocht van 't Franse Leger, 't geen dien
dag was opgebrooken, en te Harlue en Bonef gekomen, zoo dat men niet anders oor-
deelde, vermits beyde de Legers toen maer 2 uren van malkander waeren, en yder in
een groote vlackte, met een Rivier tot sijn beschutsel lagh, of 't zoude tot een gevecht
gekomen hebben; maer dewijl den Marschalk van Montmorenci gelijk men verstont
geen bevel om strijt te leveren, maer wel om sijn Hooghts. Heyr over al te volgen, had,
zoo dorst hy 't niet wagen, gelijk de Franse voorgaven, dat hy in 't sin hadde, om den
aenval te doen; daer in tegendeel den 14. deser 14 hoopen Ruyterye uyt sijn Hooghts.
Heyr, nae 't Franse, 't geen sich achter de Rivier de Mehaine onthielt, trocken, om
haer daer toe uyt te locken, maer vermits zy alle de Bruggen, over dese Rivier hadden
afgebroken, kon dese Ruyterye daer niet dicht by komen, maer had echter gelegent-
heyt, om al de Velden en Wegen te besichtigen, zonder datter yemant van de Vyanden
sich dorst vertoonen. Invoegen dat, als 't Leger niet langer op dese plaets, ten opsicht
van 't gebrek van Voeder voor de Paerden, kon blijven, 't zelve den 15. deser 's uch-
tens ten 8 uren van Hannuit en Orp le grand opbrack, en na Warem trok: Den Mar-
schalk van Montmorenci quam daer op 's middaghs met 10000 Ruyters na de achter-
tocht, waer over een groote vreugt in 't Leger ontstont, meenende dat hy quam om
slag te leveren; maer als sijn Hooght. het Heyr in een groot en vlack velt in slaghorde
had geplaetst, daer de Franse licht hadden konnen bykomen, indien zy gewilt hadden,
vermits sijn Hooght. in dese gestalte lang genoegh bleef, om haer te verwachten, zoo
dorst desen Marschalk niet aentrecken, maer trok weder te rug, invoegen dat ons Le-
ger sijn weg na Warem vervorderde, waer sijn Hooght. van den Hertog van Villaher-
mosa zijn afscheyt nam, en over Leuven en Antwerpen, daer men van de Stadt en het
Casteel, gelijk ook langs de Schelde van Laurensfort, de Maria, Liefkenshoek, Kruis-
schans, Lillo en andere plaetsen, lustig zalvo schoot, na den Haege trock. Hy had het
gebiet van de Hollantse Troepen aen den Graef van Waldeck, onder den ged. Hertog,
gelaeten. Dezelve nacht namen de Franse haer legerplaets te Orp le grand. Den 16.
quam het Leger by St. Truyen, en korts daer aen tot Diest en Leeuwe, van waer ver-
scheyde Hollantse Regimenten, vermits de Velttocht voor 't meerendeel gescheyden
wiert, na huys trocken: gelijk ook verscheyde Spaense Regimenten na haer besettin-
gen keerden: den Hertog van Villahermosa bleef met het overige Volk noch eenige
dagen omtrent dese Plaetsen leggen, en nam sijn verblijf tot Beets, vermits Montmo-
renci, hebbende een stercke Troep Ruyters en Voetknechten, onder den Graef van

Montal

Montal, en 1500 Ruyters uyt Mastricht, onder Monsr. Calvo bekomen, gelaet scheen te maken, als wilde hy noch een tocht op 't Leger wagen; maer hy trok korts daer aen van Gembloers na Pieton, en Trasignij, latende veel sieken te Fleru en op andere plaetsen; invoegen Don Hieronimo de Quinones en den Grave de Rache, den 26. uyt het Leger te Brussel quamen, gelijk ook den 28. de Regimenten Ruyterye van den Graef van Egmont, van den Markgraef d' Anderny, van Monsr. de Lumbre, van Seignr. du Hautpont, en van Monsr. de Wesmael, die den zelven dag noch na Aire en St. Omar trocken, onder welkers geleyde Don Hieronimo de Quinones mede nae Vlaenderen ging, om daer de nodige beveelen op alle plaetsen te geven. De Ruyterye van Luxemburg, Namen, en Gelderlant, was ter zelfder tijt ook uyt 't Leger na haer besettingen getrocken; en den Hertogh van Villahermosa den 28. mede daer uyt getoogen, quam den 29. te Aerschot, daer hy de lieve Vrouwe van Montagu ging besichtigen, en den 1. November te Brussel. Daer bleef echter noch een goede partye Volcks op de Brabantse Grensen in 't Velt leggen, om op de beweging der Franse te passen.

De Franse niet vernoegt met zo veel vergeefse proeven op 't Lant van Waes gedaen te hebben, om 't zelve onder brantschattingh te brengen, namen nu weder een nieuwe toeleg daer op voor; en dieshalven quam den Marschalk de Humieres en den Plaetsvoogt van Audenaerde, den 7. deser met 800 Ruyters en 3000 Voetknechten, benevens 4 Stucken Geschut, en 2 vliegende Bruggen, tot Gentbrugge, aen de Kerk buyten de Keysers Poort, aen de Schelde, en niet tegenstaende uyt Gent dapper op hun geschooten wiert, en dat het Volk, 't geen aen de overzijde lag, eenige tegenweer deed, zoo leyden zy haer Bruggen tegen over de Galg, die buyten de Duynpoort staet, over de Rivier, en trocken zoo over; zy staeken de brant eerst in 't Panhuys en de Huysen aen de Schelde, en toogen zoo door Destelbergen, en Bervelde, dat zy heel af branden na Lokeren, daer zy, gelijck ook op andere plaetsen, veel schoone Hofsteden en Huysen in de asse leyden; doch de Boeren rontom op de been komende, stutten de vordere indruk by Lokeren, invoegen de Franse 's anderendaegs tegens den avont weer te rugh mosten keeren, doch zy staken in haer aftocht noch verscheyde Huysen binnen Laerne en Heusdonck in brant, zelfs dat Huys niet spaerende, daer in Humieres den nacht té vooren sijn verblijf had gehad. Veel meenden dat de Franse in dese tocht haer toelegh op de Stadt Sluys hadden gehad, en 't zelve onder 't beleyt van een zeker Capiteyn, die in 't voorleden Jaer by haer Ho: Mo: was ondergesteken, en tot de Franse overgeloopen, aengeleyt was, doch dat de ontdecking van dese toeleg de schielijcke aftreck der Franse uyt dit lant veroorsaekt had. Op dese inval wierden van Antwerpen eenige Regimenten Soldaten in dit lant gesonden, om 't zelve voor een vordere indruk te bevryden; doch den 15. quamen de Franse daer weder, en staeken noch eenige Huysen aen brant, maer keerden ylings weer te rug: Naderhant quamen zy oock by Bottelaer, en leyden daer 2 Bruggen over de Schelde, maer dorsten toen niet overtrecken, vermits in Gent en andere omleggende Plaetsen een sterke besetting was gekomen, die gestadig op haer voornemens pasten. De Fransen uyt Charleroy quaemen toen oock omtrent Brussel, staken daer verscheyde Dorpen in brant, en namen veel Vee mede. Een andre Franse Troep 3500 man sterck, meenden nu mede by Plassendael, tusschen Oostende en Brugge, over die Rivier te trecken; maer vermits die besettingen te wel op hun hoede waren, ging dit voornemen te niet. De Spaense besetting uyt St. Omar sloegh in tegendeel by Tornehem, het Vaendel van den Marquis van Roville, Plaetsvooght van

van Ardres, dat het weynigh ontquamen. Den Lt. Collonel Schetn van 't Regiment van den Baron van Orsbeck, met 500 Ruyters en Dragonders uyt Charlemont nae Rocroy getrocken, sette daer verscheyde Dorpen onder brantschattinge; invoegen den Plaetsvoogt van Rocroy met een groot gedeelte van die besetting uyt trock, om hem 't zelfde te verhinderen; maer hy wiert van desen Lt. Collonel t' eenemael geslagen, gelijk ook een andere Troep, die korts daer na mede uyt Rocroy, om dese Plaetsvoogt te ondersteunen, was getrocken; van de Franse sneuvelde 100 man op de plaets, en de Spaense keerden met 120 gevangens weder na haer besetting. Den Hertog van Villahermosa zont toen Don Augustin na den Hertog Carel van Lottharingen, om de condoleantie over de doot van den overleden Hertog by hem af te leggen, en hem geluk te wenschen, over de beervinge van dit Hertogdom. Men kreegh toen in Brabant bericht uyt Spangien, dat den Graef de Rache, gesamentlijck met Don Hieronimo de Quinones, tot algemeen Legermeester in de Nederlanden was gemaekt; dat de Marquis van Richbourgh met het Ampt van Capiteyn der Archiers was voorsien; dat de Coninginne wilde dat het Gulde Vlies aen den Prins van Roobeek en den Marquis van Conf lans zoude gegeven worden, en dat den Marquis van Louvigny, gesaementlijck met den Marquis d' Usera, het Ampt van Opperhooft van 't Geschut had bekomen.

De Franse hebbende aen de Luyckenaers beloften gedaen, van haer Casteel en de andere Luykse Plaetsen, van haer Volkeren te zullen ontledigen, indien de Bontgenoten van gelijken deden, en beloofden die met haer Volkeren niet te zullen besetten, soo zonden zy den Baron van Berlo na den Keurvorst van Keulen, om die te bewegen, dat het Casteel mocht geslecht worden, vermits zy geen beter verseekeringh wegens dese zaek aen de Franse wisten te geven: Maer den Keurvorst oordeelende, dat het Casteel byzonder dienstig voor hem was, om dese Stadt in toom te houden, wilde daer in niet bewilligen, en hier mee gingh al de hoop, die de Luyckenaers van haer vryheyt gehad hadden, te niet; want of wel noch een nader aenhoudingh by dese Keurvorst daer toe gedaen wiert, zoo oordeelden de verresienste, dat de Franse 't selve niet in 't sin hadden, en dit maer voorhielden, om de Bontgenooten op te houden, tot de tijt tot een belegering verloopen was. Men sprak wel om een t' zamenkomst te Tongeren van de Franse en Bontgenoten sijde, over 't herstellen van de Luykse geenerleyheyt, te houden, maer de Fransen betoonden naderhant, dat zy met de Luyckenaers spotteden; vermits men wilde, dat zy hun zouden hebben laten verluyden, dat de Spaense Namen en Camerijk tot versekering in een derde hant mosten stellen.

De vryheyt der Visserye, die van den Koningh van Vranckrijck aen de Nederlantse Vissers was toegestaen, wiert nu op 't aenhouden van de Inwoonders van Duynkerken door den selven Koning weder ingetrocken. De H. Staten van Hollant en Westvrieslant gaven toen een bevel uyt tegens die geene, welcke boosaerdigh en vals voorgaven, dat sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien van voornemen soude wesen, om sich de Opper-macht van 't Lant aen te matigen, en dat haer Ed: Gr: Mo: voor hadden beraetslagingen te houden, om de selve Oppermacht aen sijn hooggem. Hooght. over te leveren; verbiedende dieshalven dit by geschrifte, druck of monde voor te geven, als zijnde valsch, verdicht, lasterlijck, calumnieus, oproerigh en seditieus, met bevel, dat die daer aen schuldigh bevonden wierden, aen lijf en leven gestraft souden werden, en verbodt, van eenige soodanige geschriften ofte Papieren by sich te houden, &c. Den

Deenssen Gesant Klingenbergh gaf dees tijt aen haer Ho: Mo: een geschrift over, daer in versoeckende, soo men wilde, dat noch eenige Oorlogschepen van desen Staet na de Sont gesonden mochten werden. De Princesse van Nassouw, Bruyt van de Prins van Courlant, in 't begin deser maent, met haer Oom Prins Maurits, van Cleef te Dordrecht aengekomen, was aldaer van haer Bruydegom op-gewacht, en wiert toen van den selven over Delft na den Hage geleyt; alwaer zy den 5. deser 's middags ten 12 uren gesamentlijck met een groote stoet van Carossen en Edeldom, tot aen 't Huys van Prins Maurits quamen in-rijden: de Bruydegom sat neffens de Bruyt in een kostelijke Carosse van 6 Paerden, ende hoog-gem. Prins Maurits recht tegen over haer in de selfde Carosse; aen welckers Huys oock, om 't gedrangh van 't Volck, 20 Ruyters te voet stonden, alle in roode Rocken, en op de borst en rugge het groote Kruys van de Orde van Malta; de plechtigheyt van de Trouw geschiede noch dien selven avont ten 6 uren aldaer ten Huyse, binnens Kamers, door de Hoogduytse Predikant van der Horst; waer na op de groote Zael 2 Ovaeltafels wierden aengerecht, aen welkers eene de Vorstelijke Persoonen met den Heer van Odijk en den Raetsheer Goes, en aen de andere de Borgermeester Rosa, den voorn. Predicant, Hofmeesters, en andere bedienden en Dames van 't Hof zaten; wordende 't Huwelijck voorts dien avont met eenige plechtigheyt volbracht. Den Heer Engelsen Gesant Temple, versocht den 10. deser by geschrift aen haer Ho. Mo. dat de Vrygeleybrieven voor de Gevolmachtigden der strijdende partyen, om op de aenstaende Vredehandelinge van Nimwegen te verschijnen, mochten vervaerdigt worden; gelijk men ook wilde dat korts daer aen geviel: Immers men had nu weder groote hoop, dat met het uytgaen der Velttocht, de Vredehandeling haer voortgang zoude gewinnen, vermits Vranckrijck op 't aenhouden van Engelant, sich in de zaek van Prins Willem van Furstenbergh, geseggelijker scheen te toonen: En om dat haer Ho. Mo. Gemachtigden, sich vaerdig maekten om derwaerts te trecken, waer toe de bewaerder van haer Ho. Mo. Meubelen, op der zelver bevel zoodaenige Meubelen begon uyt te zetten, als hier toe vereyst wiert. De Heeren van der Tocht, Hop, en Ockersz. gingen toen wegens desen Staet, na Overyssel, om daer de finantien te ondersoeken. De Lunenburghse Ministers in den Hage alles hebbende doen vervaerdigen, om over de veroveringh van Trier te vieren, stelden 't selfde den 20. deser 's avonts in 't werck; zy hadden daer toe in de Vijver een vierkant gebouw doen stellen, boven Prieelsgewijs toeloopende van groente, met Bloemen en Orangie-Appelen rondsom aen de 4 hoecken geciert, en op elcke hoeck een groot Draeckxhooft, die haer Vuurwercken uyt-spogen. Aen de oost-zijde op een groot blaeu Velt stont 't Wapen van 't Huys van Brunswijck en Lunenburgh, en daer onder met groote vergulde letteren, mede op blaeu, G W. E A. R A. met een goude Princelijke Kroon daer boven, zijnde dese letteren de namen van de 3 Fursten Gebroeders van dat Huys, in 't Verbont der Bontgenooten zijnde. De zuytzijde vertoonde met groote goude letteren, op een blaeuw Velt, dese sin-spreuck: *Tandem bona causa triumphat*: daer onder met de bovenstaende letteren, en de goude Kroon daer mede boven. De westzijde vertoonde de sin-spreuck: *Victoria Victoriam pariet*: daer onder mede de selve letteren, en de Kroon daer boven. De noortzijde vertoonde, op een blaeuw Velt, een snel, loopent, vry, ongetoomt Paert, met de sinspreuck: *Il est un belle carriere*: daer onder de voorn: letteren, en Kroon boven. Voorts stont 2 roeden van yder hoeck af een staeck met 9 Pick-tonnen in 't water, te samen 36. en rondsom dit gebou en tusschen dese 4 staken.

ſtaken waren op goede orde in 't water veele Vierweɪcken geplaetſt; op 't Huys van Maes was het Gaſtmael bereyt, en op de Vyverbergh ſtonden 12 ſtucken Geſchut, die 4 ſchooten op 't drincken van yder geſontheyt deden: Alles liep wel af, duurende het branden der Vuurwercken tot 12 uren 's nachts. Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie den 15. deſer uyt 't Leger in Brabant geſcheyden, was den 17. op ſijn Huys te Zoeſtdijck gekomen, invoegen veel groote Heeren uyt den Hage ſich derwaerts begaven: Men vervaerdigde onderwijl 't Hof in den Hage tegens des ſelfs aenkomſt aldaer, en de Burgerye wiert op hooge ſtraf gelaſt, ſich niet van daer te begeven, maer op het luyden der Klock ende 't ſlaen der Trom onder ſijn Vaendel in 't geweer te komen, om ſijn Hooght. als hy quam, in de Wapenen te onthalen; doch dit geviel eerſt den 25. invoegen de 12 Vaendels toen voormiddaghs op 't Buytenhof in 't geweer gekomen, ten 12 uren in goede orde naer 't Boſch trocken, en hun daer op 't Binnen-hof aen de Trappen van ſijn Hooghts. Hof plaetſten: Daer op quam ſijn Hoogheyt 's avonts ten 9 uren in ſijn Lijf-Caroſſe, verſelt van de Heeren Benting en Odijck, en gevolght van 40 Lijfwachten te Paert; by de Koekamp wiert ſijn Hooght. door den Borger Capiteyn van Berge verwelkomt, en veel Burgers hadden de eer, dat ſijn Hooght. haer de hant uyt de Caros toeſtack, van de welcke hy met veel toeroeping wiert verwelkomt, rijdende alſoo onder 't licht van meenigte Fackels door de Burgerye tot aen de voorſz. Trappen: invoegen de 12 Vaendelen weer na 't Buytenhof trocken, en hun daer Regiments-gewijs plaetſten; doende ten half elf uren (als ſijn Hooght. over Tafel ſat) 3 ſalvoos, waer na yder Vaendel af trock. Den 26. wiert ſijn Hooght. van de Geſanten en andere Grooten verwelkomt, en dede den 27. ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: eenigh raport, waer over hy van den Voorſitter met veel betuygingen wiert bedanckt. Ondertuſſchen hadden ſich niet alleen alle de regeerende Collegien en uytheemſe Geſanten, maer oock al den Edeldom en voornaemſte Luyden in den Hage, over 't afſterven van de Princeſſe Douagiere, in den rouw gekleet. Men ſag toen de volgende Artijckelen in 't licht komen van een geſlooten Verbont tuſſchen Spangien, haer Hoogh Mog: en den Biſſchop van Munſter:

HEt Tractaet tuſſchen Spanjen, Hollant en ſijn Vorſtel. Doorl. van Munſter onlangs geſlooten, beſtaet in deſe volgende Artijckelen.

1. Het ooggemerck van dit Tractaet is de ruſt in de nagebuurſchappen te bevorderen, en ſtreckt tegen de drie tegenwoordige Geallieerde Vyanden.

2. Sijn Doorl. van Munſter ſal met den eerſten noch 2000 man te Voet en 1000 Dragonders werven.

3. Tot deſe wervingh ſal aen hem, door Spanjen en Hollant, 24000 guldens, en tot onderhoudingh maendelijckx 1000 guldens, van yder de helft, getelt worden.

4. Deſe 3000 mannen ſullen by de Munſterſe blijven, die hy, volgens het Tractaet, verplicht is met de Keyſerſe te houden, of die, ingeval van noot, ergens anders gebruyckt ſullen worden.

5. Deſe defenſive Ligue ſal, na d'eyndiging van deſe Oorlogh, tien Jaren duren; en indien een van hen aengetaſt wiert, ſo ſullen d'anderen hem aſſiſteren, te weten, Spanjen en Hollant de Biſſchop met 2000 te Paert en 4000 te voet, en hy hen met 500 te Paert en 1000 te Voet.

6. En indien Spanjen en Hollant meer dan de voorged. 3000 mannen noodig hadden, ſoo ſal Munſter gehouden zijn noch 8000 mannen te Voet en 4000 te Paert, op de voorged. Voorwaerde, aen hen te leveren.

7. Maer dewijl, gelijck boven gedacht is, Hollant de helft ſal geven, en Hollant alree veel uyt te geven heeft, ſoo belooft ſijn Keurv. Doorl. van Munſter, dat hy ſich voor de helft met Obligatien op het Lant ſal contenteren. Den 16. October 1675.

De Lunenburgſe Troepen in 't Sticht Keulen quamen in 't begin deſer maent noch lager na den Rhijn af ſacken, en namen haer legerplaets omtrent Bebber; van waer zy den 5. weder over de Rivier de Erp trocken, en hun, tuſſchen Keulen en Nuys, te Woringen

ringen legerden; en vermits haere Hertogen bevel gesonden hadden, dat de Zellise Troepen sich na 't Sticht Bremen zouden begeven, trok den Lt. Generael Chavet met 5 Regimenten te Voet en te Paert, en 4 Vanen Dragonders, den 13. te Angerohr over den Rhijn, en nam sijn weg over de Rivier de Lippe derwaerts: De overige Troepen van Wolffenbuttel en Osnabrug bleven noch te Woringen leggen; invoegen de Marquis van Grana, die na de veroveringh van Trier, uyt het Keyserl. Leger by Spiers tot Bon gekomen was, en van daer den 12. deser te Keulen, sich den 13. van dese Plaets na den Hertog van Holsteyn, Opperhooft van dese Troepen, begaf, en met den zelven een gespreck van 2 uren hielt, vertreckende toen nae Bensburgh by den Hertogh van Nieuburg, van waer hy korts daer na weder nae Keulen keerde: In welcke Stadt den Hertog van Holsteyn den 16. mede quam, en van de Overigheyt met de Wijn vereert wiert, doch troch den zelven dag noch te rug na Woringen: en na dat hy den 17. met den Marquis van Grana noch eenmael gesprek gehouden had, toog hy den 18. met sijn Volck van Woringen op, en legerde hem te Linn, alwaer hy tot het lest deser maent bleef leggen.

Den Hertog van Lottharingen bleef nu met sijn Troepen noch in het Hertoghdom Zweybrugge leggen, en de Munsterse in 't Graeffschap Veldents; en vermits de Franse beducht waeren, dat den zelven in Lottharingen zoude zoecken te trecken, begaf sich den Marschalk van Rochefort, die te Mets en daer omtrent het overblijffsel van Crequis geslagen Leger weder by een versaemelt had, van daer met eenige Troepen nae Moyenvic en Sarbrugge, om hun dit te beletten.

Den Graef van Montecuculi, die met sijn Heyr noch by Langencandel en Landaw lag, bericht; dat den Prins van Condé over sijn geslagen Brug over den Rhijn by Markelsheym, eenige Troepen in 't Brisgaw gesonden had, dede den Graef van Rabatta daer op ylings met 1600 Ruyters tot Lauterburg mede over den Rhijn trecken, om de Franse in haer voornemens te hinderen: maer vermits dit gerucht onwaer bevonden wiert, keerden dese Graef korts daer na te rug. Den Graef van Montecuculi dee toen om die van Phlipsburgh rontom te besluyten, het Casteel van St. Remich besetten, gelijck oock Jockenum, Rhijnzabern en meer andere Plaetsen. Naderhant quamen noch 1000 Creytsvolckeren uyt Wirtsburgh te Bruchsal, en eenige Saxise Troepen te Staffurt, die hun daer versterckten; invoegen de Fransse uyt Phlipsburgh het Stedeken Graben, om van die kant mede niet beslooten te worden, in brant staken. De Creytsvolckeren kregen toen op den Rhijn by Spiers een Frans Schip met 700 Maten Haver en Garst. In tegendeel kregen de Phlipsburgers verscheyde Keyserse Voeragiers, dewijl de selve uyt gebreck van Voeragie verre mosten uytgaen. Ter welcker oorsaeck den Graef van Montecuculi oock van Langencandel op-brack, en te Offenbach gingh legeren; van waer den Graef van Mansvelt uyt des Veltheers bevel na Weenen trock, om den Keyser de noodigheyt van in de winterquartieren te gaen, voor te houden; hy nam ook een ontwerp mede, in wat gewesten de Volcken verdeelt behoorden te worden, waer in de Steden Hailbron en Etlingen, in Francken en Swaben, voor Hooftlegerplaetsen waren gestelt. Terwijl de Keyserse hier lagen, ging den Graef Montecuculi, met den Hertog van Bornonville, de werken tot Lauterburg besichtigen, gelijck ook den 5. de Schans, die de Franse aen dees sijde den Rhijn voor Phlipsburg gemaekt hadden; 't geen den Generael Werthmuller korts daer aen mede dede: en den Prins van Baden, Dourlach, *trock ter zelver* tijt met eenige Kreytsvolcken te Lauterburgh

over den Rhijn: en vermits de Keyserse groot gebreck aen Voeragie leden, wiert van over den Rhijn alle Voorraet, die men by een konde versaemelen, in haer Leger gebracht: onderwijl geraeckte den Graef van Montecuculi aen de gicht bedtlegerigh. Den 17. quam een Bevelhebber in 't Leger, die voor den Hertog van Bornonville het Gulde Vlies mede bracht; invoegen hem 't zelve door een Graef van Montecuculi met groote plechtigheyt wiert gegeven. Den 19. viel een kleyne ontmoeting, tussen een Keyserse en Phlipsburgse partye voor. Den 20. quam den Lottharinghsen Minister Canon in 't Leger, en wiert door den Hertog van Bornonville deftig onthaelt; waer op 1000 Ruyters na desen Hertogh gesonden wierden, om hem uyt het Hertoghdom Zweybruggen met sijn Volkeren na 't Keyserl. Leger te geleyden; 't welk tot het lest deser maent omtrent Offenbach bleef leggen.

Den Prins van Condé onthielt sich midlerwijl met sijn Heyr gedurig te Kestenholts, en gelijk hy sijn Ruyterye in de Opperelsasse Steden en Dorpen, zelfs tot by Basel, weder liet uytrusten, zoo zont hy gedurig verscheyde partyen na 't Keyserl. Heyr, om van des zelfs legerplaets bericht te worden. Den Marquis van Montglas volharde ondertusschen in sijn berovinge van 't Neder-elsas, en dwong de lieden met een groote wreetheyt de brantschatting op te brengen. Van Mets kreeg Condé toen 5500 man tot onderstant; en vermits hy hier door vry sterk was geworden, en noch dede arbeyden tot het slaen van een Schipbrug by Brisach, was men beducht, dat hy sijn winterquartieren in Swaben en 't Suntgow zoude zoeken, alsoo der Elsas heel opgegeten was: Maer hier viel niets van, dewijl de Franse alleen wachteden, om hun in de winterquartieren te begeven, nae dat de Keyserse over den Rhijn getrocken zouden zijn; waer toe den Graef de Lorge met 3000 Ruyters en 3000 Voetknechten in der Elsas zoude blijven, en de andere in de Steden geleyt worden, als 4000 te Colmar, 2000 te Sledstadt, en in andere Plaetsen na vereysch. In Sabern brachten de Franse toen noch 600 Ruyters, en leyden ook besettinge in Buschweyler, toebehoorende aen den Graef van Hanaw: onderwijl wiert door haer die geheele lantstreeck tot de gront toe uytgeput. Een Keyserse partye uyt Rhijnfelden kreeg toen 6 groote en 2 kleyne welbeladen Muylen, die na Brisach trocken. Een andere van 27 man sloeg op anderhalf uur by Condés Leger te Sundthuysen 70 Franse Muskettiers, en kregen'er 15 van gevangen: zy overvielen daer op noch 60 Snaphanen, waer van 40 doot geschooten, en 3 gevangen wierden, zonder dat zy echter een man of paert verlooren.

De Lunenburgse Ministers vierden toen tot Regensburg heerlijck over de verwinninge tegens Crequi, en de veroveringe van Trier. Den Hertog van Meckelenburgh gaf nu een geschrift aen de Rijcksvergadering over, waer in hy versocht, dat, vermits hy veel inquartieringen in sijn landen had moeten lijden, hy van 't opbrengen van zijn aendeel tot het Rijksleger mocht ontslagen worden. Den Keurvorst van Brandenburg deede aldaer toen ook aenhouden, dat de guarantie van al de Staten tegens Sweden in 't werk gestelt mocht worden: Invoegen de Standen het besluyt deden opmaeken, om 't zelve aen de Bestierders en Collonels van de 3 Circulen, die van 't Rijck genoemt waren, om den Ban tegens Sweden uyt te voeren, te zenden. De Circul van Swaben gaf aen de Vergaderinge toen oock een geschrift over; waer in zy beloofden alles dat haer mogelijk was, voor des Keysers en 's Rijcksheyr by te brengen, indien men in hun Circul slechts geen winterquartieren nam. De Standen beslooten, dat men sijn Keyserl. Maj. zoude versoecken, dat hy aen de Bestierders en algemeene Collonellen der

Circulen wilde gebieden, dat zy tegens de geene, die gebrekig in 't opbrengen van haer Troepen en 't Gelt waren, volgens de wetten en Rijcksgesteltenissen zouden handelen. Men wilde toen oock, dat de Rijcksvergadering besloten had, dat de Steden Wismar en Straelsont, indien zy hun goetwillig overgaven, weder tot Rijkssteden zouden aengenomen worden. Prins Philippus van Sultsbach wiert dees tijt door den Keurvorst van Beyeren van 't Ampt van sijn opper Veltoverste afgeset.

Sijn Keyserl. Majest. verkoos toen den Graef Lesle, tot Opperhooft in Ongaryen. Den Canonnick van Mets, en den Geheymschrijver Burman, die wegens de saek van Prins Willem van Furstenburg, tot Weenen gevangen geset waren, wierden nu weder in vryheyt gestelt. Den Marquis van Grana wiert toen over sijne braeve dienst voor Trier, tot algemeene Veltmarschalks Luytenant gemaekt. Den Grave van Mansvelt, wegens den Graef van Montecuculi te Weenen gekomen, versocht aen sijn Keyserl. Maj. dat het Leger met meer Volk mocht versterkt worden, mits 't zelve veel afgenomen was: Men zont dan op 't spoedigste veel Troepen en Gelt na Eger, om van daer by 't Leger te konnen komen; gelijck oock 5000 Stucken Laken, om het Voetvolck mede te kleeden. Den 8. deser quam den Nuntius Bonvisi uyt Poolen te Weenen, om daer sijn Ampt waer te nemen: En den 11. 's uchtens gelagh de Keyserinne van een jonge Princesse, die in den Doop Maria genaemt wiert, by welcke naem men volgens de gewoonte noch veele gevoegt hadde. Dees tijt storf de Graef van Trautmansdorf, Governeur van Stirien te Grats.

Den Koning van Denemarcken met sijn Heyr van Wismar na Pomeren vertrocken/ quam den 24. der voorledene Maendt te Bukow / ende den 25. te Dobberan / daer den Keurvorst van Brandenburgh uyt sijn Leger-plaets te Swan/ sijn Maj. den selven dagh gingh besoecken/ dan keerde 's avonts weder te rugh. Men wilde/ dat hier volkomen was vast gestelt/ dat den Koning met sijn Heyr Damgarten/ de Keyserse/ met eenige Brandenburgse versterkt/ Demmin / ende den Keurvorst een andere Pas van de Sweden in Pomeren soude aen-tasten. Den 29. trock sijn Maj. door Rostock / alwaer hy 't Regiment Voetvolck van de Heer Schaeck in besetting leyde / tot versekering van een Voorraet-schuer / die hy aldaer dede oprechten / om geen gebreck aen lijftocht in Pomeren te lijden. Dien nacht legerde 't gantse Heyr buyten de Stad in slagorde op 't Velt; doch den 30. brack sijn Maj. van daer op nae Ribnits/ en quam den eersten deser voor Damgarten/ daer den Graef Koningsmarck voor de Sweden met eenige Troepen geboot: Den Coningh beval aenstonts een Brugh over de Rivier de Reckenits/ daer dese Sweetse Post achter lagh/ te slaen; gelijck dan met verlies van 25 man gedaen wierdt / doch den Graef Koningsmarck wiert hier oock sijn Paert onder 't lijf doot geschooten: maer uyt oorsaeck van de groote Marassen/ die hier omtrent lagen/ en waer in men geen Tacke-bossen/ sonder lijfsgevaer konde brengen / konden de Deensse niet veel vorderen / behalvens dat zy met het Geschut gestadigh op de Schanssen schooten/ en daer door eenige van binnen quetsten; dan de Sweden bleven hun oock niet schuldigh/ en verdedigden haer dapper: Dit schieten van weder zijden/ waer in de Deensse Hoofden selfs somtijts de stucken los brandeden/ duerden tot den 16. deser/ wanneer de Sweden dese Post verlieten; doch eer wy hier in voortgaen / moeten wy weder na den Keurvorst van Brandenburg keeren.

Hy

Hy in 't begin deser Maent met sijn Heyr van Swan opgebroken/ was door een omwegh na Pomeren getrocken/ en quam den 6. deser te Wildbergh/ van waer hy den 7. door Treptow na Werdaw toog; en vermits het Huys Clempenaw / daer 25. Sweden op lagen / sich tot tegenweer stelden / dede hy het selve door eenige Troepen bemachtigen; van hier quam den Keurvorst den 11. te Voiskow/ en bleef daer tot den 14. leggen / wanneer hy 's namiddags weder opbrack / en den volgenden nacht met sijn Volckeren / Geschut en veerdigde Bruggen tot aen 't naeste Dorp over den Gutzkower Pas/die over de Rivier de Peene legt / voort trock. Den 15. 's morgens vroegh dede hy de Schans en 't Huys/ 't geen midden in een Maras aen de Peene staet / dapper beschieten; in dese Schans waren ettelijcke gelederen Musketiers/en op een Bergh hadden de Sweden verscheyde Beuckeryen opgeworpen/ waer van sy op de Brandenburgers dapper schooten; hier bevonden sich oock verscheyde Sweetse hoopen Ruyters/ die men bescheydelijck konde sien. De Brandenburgers hebbende de Schans 2 uren langh beschooten / soo beval den Keurvorst/ dat men met Vuur-kogelen in het daer by gelegen Huys soude schieten/ 't geen in dier voegen geluckte / dat 't selve in volle brandt geraeckte/ soo dat de Sweden over 't Maras daer uyt verliepen / van de welcke noch verscheyde door de Brandenburgers doot geschooten wierden: Men sont daer op datelijk eenige Brandenburgers derwaerts/ om hier post te vatten/ gelijck sy oock deden/ maer mosten sich wat bedecken/vermits de Sweden noch 2 afsnijdingen aen den Berg hadden/ ende dapper met haer Geschut van den Bergh/ soo wel op de geene/ die in de Schans waren/ als die aen de Brugh arbeyden/schooten; maer als sy eyndelijck sagen / dat sy daer weynigh voordeel mede deden/ en dat sy in tegendeel van 't Brandenburghse Geschut / 't geen verscheyde van haer Bus-schieters had neer geleyt/ groote schade leden/ soo besloot den Veltmarschalck Mardenfelt/ die hier over de Sweden geboot/ na Gripswalde en Anklam te wijcken; gelijck hy dan oock in een groote wanorde dede / ende de Brandenburgers alsoo de Pas vry liet/welcke men soo gewichtigh vont/ dat/ indien den Vyant sich daer hartneckigh had willen houden / het onmogelijck geweest soude hebben/ om de selve te winnen/ vermits de Vloet een Pieck diep en daer beneffens van beyde zijden met Maras beset was. Den Keurvorst had ter selfder tijdt den Lt. Gen. Gortzen na den Stolpischen Pas / ende den Oversten Lt. Grumbkau/na den Jaramsen Pas gesonden/ om alleen valsche Wapenkreeten te maken/ en des Vyandts krachten verspreyt te houden/ doch het geluckte hun alle beyde/ datse de Sweden daer uyt verdreven/en de Passen bemachtighden. Den Keurvorst liet aenstonts sijn Bruggen over de Peene slaen/ om den Koningh van Denemarcken/ die voor Damgarten stont / en de Keyserse / die by Demmin waren / te hulp te komen. Middelerwijl had den Generael Swerin/ die met 3000 Brandenburgse Ruyters/ Dragonders ende Voetknechten van Colbergh in 17 Schepen was t'zee gegaen / oock 't Eylant Wollijn ingenomen/ 't geen in deser voegen toeviel; eerst hielt hy sich als of hy de Divender-Schans wilde aen-tasten / maer uyt sterck met Geschut op de zijne geschooten wiert/ doch dede ondertusschen aen een andere plaets ettelijke 100 man aen lant setten/ die van achter de Schans aengrepen/ en de selve alsoo

sonder

sonder verlies van een man veroverden. De Brandenburgers kregen hier 100 Sweden en 12 stucken Geschut. Hier op taste men plings de Stad aen/ maer die verdedigde sich tot den derden dagh/ en die van binnen deden oock een uytval/ daer onder veel Burgers waren/ van welke 4 gevangen bekomen wierden; doch den 13. 's morgens wiert de Plaets stormender hant verovert/ waer in van de Brandenburgers een Overste Wachtmeester/ een Lut. een Corporael/ en 11 gemeene sneuvelden; maer van de Sweden wiert de gantse besettingh en veel Burgers neder gemaeckt/ en de Stadt 2 uren geplondert: Daer op trocken 1100 Brandenburgers nae Gelnow/ en eysten daer van de Inwoonders 700 Schepel Haver/ 100 Ton Bier/ en 1000 pont Broot. Door dese veroveringe kregen de Brandenburgers goede gelegentheyt om Stettin te beslupten: Gelijck dan oock den Vorst van Anhalt uyt des Keurvorsts bevel/ daer toe een kleyn Leger van 8000 man in Achterpomeren by malkander versamelde/ 't geen uyt Brandenburgse en Keyserse bestont: Hy trok den 14. selfs uyt Berlijn na Koningsberg/ daer de Rendevous was/ en na dat hy met het selve was opgebroken/ veroverden hy Griffenhage/ en alle de Posten omtrent Dam/ over Stettijn; invoegen het scheen als of hy die Plaets wilde aentasten.

Den Sweetsen Veltheer Wrangel en had soo haest 't verlaeten van de Pas te Gutzkow niet verstaen/ of hy sont aenstonts bevel aen den Graef Koningsmarck/ dat hy Damgarten mede soude verlaeten/ en sich met sijn Volckeren na Straelsunt begeven/ uyt vrees/ dat de Brandenburgers/ aen de andere zy gekomen/ hem t' eenemael souden afsnijden; invoegen desen Graef dit den 16. 's nachts in 't werck stelde/ en sijn weg soo spoedigde/ dat hy den selven nacht noch voor Straelsunt quam: Den Koning van Denemarcken die op het bericht/ dat den Keurvorst sijn aengewesen Pas had verovert/ beslooten had/ de Sweden/ het koste wat het koste/ mede aen te grijpen/ en van haer Pas te verdrijven/ vont juist de Sweden de nacht te vooren vertrocken; invoegen hy hun aenstonts deed na setten/ maer dewijl sy al de Bruggen achter haer afgeworpen hadden/ waer na men/ eer sy weer opgemaekt waren/ 4 uren most wachten/ kon men haer niet achterhalen/ behalvens dat de Deense noch eenige siecken/ die niet volgen konden/ kregen: Den Coning trok echter met sijn Leger door 't Stedeken Bart voort nae Straelsunt/ waer hy den 26. voorquam/ en hem met de Keurvorst van Brandenburg/ die sich hier ook na toe begeven had/ onder een geleyde van 1000 Ruyters/ tot op een vierendeel uurs by de Stadt te Ludershagen begaf; invoegen de Sweetse Wacht van daer verdreven/ en den Lut. Caube doot geschooten wiert/ ongeacht dat van de Stadt dapper vuur wiert gegeven: Maer de Sweedtse Ruyterye had sich voor dese aenkomst al op 't Eylant Rugen begeven/ daer den Veltmarschalck Mardefelt en den Oversten Wangelin sich hy bevonden/ en 't Voetvolck wiert in de Steden geleyt/ ter welcker oorsaeck den Graef Coningsmarck met 4 Regimenten Voetvolck in Straelsunt quam; soo dat sijn Maj. van Denemarcken/ en den Keurvorst van Brandenburgh hier niet meer voordeel siende te doen/ soo besloot den Coningh met sijn Heyr nae Wismar/ en den Keurvorst van Brandenburg met het sijne/ na Anklam en Wolgast/ te trecken.

De

De Deensche hadden onderwijl Wismar rontom besloten gehouden/en waren met haer wercken tot onder 't Geschut der Stadt genadert: Zy versterkten hun oock op 't Eylant Pohle / dat zy die van de Stadt korts te vooren afgenomen hadden/ en kregen nu noch 5 Regimenten Voetvolck en 1 Regiment Dragonders tot haer onderstant/ onder 't gebiet van den Gen. Major Sandberg/ namentlijck/ dat van Zeestadt/ van Gebeken/ van Ortsich/ van Degefelt/ van Harlesich / en van Ranzaw. Den Admirael Marcus Rotsteen liep toen met een Esquadre Oorlogschepen van Coppenhagen in zee / en ging omtrent Gottenburg kruyssen/ om de Sweetse Koophandel daer te verhinderen. Doch de Sweden quamen naderhant eens met eenige Troepen in Booten uyt Schoonen in Zeelant/ tot op 4 mijl van Coppenhage; maer dewijl de Boeren op de been quamen/ mosten zy met eenig verlies weer wijcken.

Verhael van den Optocht der Bontgenooten in 't Sticht BREMEN.

DE Deensse, Brandenburghse ende Munsterse Troepen den 24. en 25. der voorledene Maent, boven en beneden Bremen, over de Weser geraeckt, zo trock het Reystuygh den 26. mede door de Stadt Bremen; Men verhaelt yets kluchtighs van een Capucijner Monnick, die sich by dit Reystuyg bevont, want als eenige nieusgierige luyden hem, om sijn vreemde kleedingh half lachende aen sagen, zoude hy tegens de Omstanders seer hoffelijck gesegt hebben; gy lieve luyden, ick schijn uw wat vreemt om aen te sien, maer onse Voorvaders zijn aen uw Voorouders over 100 Jaer wel bekent geweest, invoegen wy verhoopen, dat wy oock beter met uw sullen konnen bekent worden, &c. De Bontgenooten Troepen dan in 't Sticht gekomen, begaven hun ylinghs voor de Vestingh Langenwedel, welcke den Sweetsen Gebieder, alleen op 't gesicht van sijn Vyanden, verliet, en 't Geschut in 't water smeet. Van hier trocken zy na de Burght, vermits 'er geen andere doortocht was om in het Sticht te treden, en alsoo den Sweetsen Major, die hier 't gebiet had, sich in staet van verdedigingh stelde, en den 27. met het Geschut dapper schoot, zo wierden den 28. 's morgens vroegh eenige Vuur-mortiers voor de Plaets geplant, daer mede men die van binnen in 't kort in dier voegen aentaste, dat zy hun tusschen 8 en 9 uren op bescheydentheyt over gaven, schoon dese Vestingh dubbelde Wallen en Water hadde; den Gebieder Jansnes, sijn Soon, een Lt. en een Vendrigh wiert toegestaen na Bremen te mogen vertrecken, doch de besettingh nam meest dienst onder de Bontgenooten: men vont hier een groote meenigte Oorlogs-voorraet en lijftocht, en 20 stucken Geschut in; en den Oversten Lut. Jordan wiert daer tot Gebieder gestelt. Onderwijl waren eenige Munsterse Troepen mede voor de Stad Verden gekomen, en terwijl men eenige ontwerpen tot een Verdragh op-stelde, drongen de Munsterse in, en wonnen een Poort, invoegen dese Stadt den 27. in der Bontgenooten handen geraeckte. Hier op trock men voort na Rodenburgh, waer uyt de Sweden wel eenige tegenweer deden, maer oordeelende de Plaets niet houbaer, zo trocken zy daer uyt, en verlieten de selve, invoegen de Bontgenooten hier toen besettingh in leyden. Dus gingh den Optocht voort na Ottersbergh, en dewijl de Schans vry sterck was, dede men den 3. deser met de nacht, het Vleck, dat daer voor lagh, in brant steken, invoegen de roock na de Schans woey, 't geen daer binnen een groote wanorde veroorsaeckte, om dat 't selve hun 't gesicht benam, en vermits ter selver tijt een storm daer op wiert gedaen, geraeckte men hier haest

binnen, wanneer alles, wat in de Wapenen was, daer onder den Gebieder Turck, ter neder gemaeckt wiert, behalven 14 Persoonen, die het met swemmen over de Gracht ontquamen. Na dese veroveringe nam den Bisschop van Munster hier sijn verblijf, en sijn Volckeren, benevens die van de andere Bontgenooten, trocken voort na Boxtehude.

Den Hertogh van Lunenburgh-Zel, gelijck wy voor desen geseght hebben, weder in sijn Lant aengekomen, had aldaer met sijn Broeders, de Vorsten van Brunswijk en Lunenburg, eenige onderhandelinge over den toestant van 't Sticht Bremen gehouden; en vermits hy tot Collonel en Bestierder van den Nedersaxisen Kreyts, wegens den Keyser, was verkooren, om de Ban tegens Sweden uyt te voeren, zoo maeckte hy sich vaerdigh, om met eenige van sijn Troepen na Haerburgh te vertrecken, en dan dese last uyt te voeren. Hy had oock aen eenige van sijn Troepen in Ceuls-lant bevel gesonden, om mede ten dien eynde na 't Sticht Bremen te komen: Doch vermits den Bisschop van Munster tot dien tijt het opper-gebiet over alle de Bontgenooten Troepen gehad hadde, so wiert den 12. deser te Walsrade tusschen dese Gebroeders, en de Afgesant van den selven Bisschop, een onderhandelinge hier over gehouden, waer in den Bisschop het gebiet aen den Hertogh van Zel af-stont.

Ondertusschen waren de Munsterse en Brandenburgse Troepen, 10 a 12000 man sterk den 12. deser 's avonts ten 8 uren, voor Boxtehude gekomen, en hadden hun aen de Geest-Poort, by Bullenburgh, gelegert; een hoogte, die 't gebiet over de Stadt voerde, wiert ylings ingenomen, invoegen de belegeraers noch dien selven avont daer op haer Geschut, bestaende in 14 Mortieren en 37 stucken, geplant hebbende, den 13. 's uchtens vroegh daer mede dapper in de Stadt schooten, en omtrent 40 Bomben, Stinck-potten en Granaden in-wierpen, daer door 3 Achter-huysen in de Stadt verbranden, en omtrent 60 aen brant geraeckten, doch die wierden weer uytgeblust. De Kogels vlogen oock in groote meenighte kruyswijs door de Stadt, en gingen wel door 5 a 6 Huysen gelijck. Den selven dagh quamen eenige Lunenburgse Troepen van Haarburgh in 't Leger, en van de selve Plaets wiert 'er ook noch Geschut naer toe gevoert. Den 14. wierden weder 100 Bomben en 60 Granaden in de Stadt geworpen, en of de selve wel veel Huysen, Daken, Vensters en Muren beschadigden, zo wiert 'er echter geen meer geruineert, noch oock, 't geen te verwonderen is, in het gantse Belegh niet een Mensch gedoot. Den 15. hielden de belegeraers met schieten op, en vervaerdighden haer Loopgraven na de drie Poorten, om een algemeene storm te doen, invoegen de Predikers in de Stadt, hier voor vreesende, by den Sweetsen Gebieder Hamilton soo langh aen-hielden, dat hy hun beloofde te sullen verdragen: Hy sont dan den selven avont noch eenige daer toe uyt, die dese Voorwaerden kregen: Dat zy met Sack en Pack, boven en onder-geweer, brandende Lonten en vliegende Vaendels, benevens 2 stucken Geschut, nae Staden souden uyt-trecken. Desen Gebieder nam tot sijn ontschuldigingh van dese schielijcke overgaef 4 punten, namentlijck, de aennaderingh der belegeraers onder de stucken; de aenstaende algemeene storm; het erbarmelijck schreyen en bidden der Burgers en Geestelijcken; en dat hy met sijn weynig Volck sulcken macht in de algemeene storm niet soude hebben konnen tegenstaen. Hier op trocken den 16. 2 Vaendelen Lunenburghse, 2 Vaendelen Brandenburghse en 2 Vaendelen Munsterse in de Stadt; en den Gebieder des morgens ten thien uren met 3 Vaendelen daer uyt naer Staden, doch 100 Dragonders van dese besettingh namen onder de Lunenburgers dienst, en een Vaendel van den Hertog van Saxen-hal, 't geen verlof had, om af te mogen gaen, of dienst te nemen, scheurden haer Vaendel aen stucken, en liepen deur, of namen dienst. Men vont 24 ysere stucken en een halve Veltslangh in de Plaets, benevens veel Kogels en Buskruyt. Het Verdragh was eerst met

de

de Munsterse gemaeckt geweest, maer vermits dit het aendeel der Lunenburgers was, trocken dese Volckeren ten elf uren daer weder uyt, en quamen toen 500 Lunenburgers, onder den Coll. Mollison, hier in: Welckers Vorst aen de Inwoonders niet alleen belooft had, haer hunne Voorrechten te sullen laten houden, maer oock die te vermeerderen. De Sweden hadden ondertusschen op de aenkomst der Bontgenooten Troepen Hornborgh verlaten, het geen toen met Munsterse beset wiert, maer terwijl men voor Boxtehoede besigh was, quamen zy met 200 Ruyters en 100 Musskettiers uyt Staden weder daer voor, om 't selfde te bemachtigen, doch de Munsterse, die hier in lagen, verdedighden sich soo braef, dat de Sweden weder mosten afwijcken. Nae de veroveringh van Boxtehude wierden te Haarborgh veel Storm-leeren, Tacke-bossen en diergelijke gereetschappen gebracht, waer by noch 1000 Wolffenbuttelse Voetknechten quamen, soo 't scheen, om Staden aen te tasten. Terwijl plackte men oock te Bremen aen de hoecken der Straten des Keysers Avocatorien tegens Sweden, waer door aen des selfs Edeldom en Ministers verboden wiert in die Stadt te komen, ten zy datse uyt den dienst van die Kroon traden, en den Eed aen den Keyser en die Stadt deden. Ondertusschen wiert Staden van verre door de Bontgenooten te lant beslooten gehouden, en ter Zee door eenige Oorlogh-schepen. Den Vorst van Zell quam in 't lest deser Maent van Haarburgh oock te Boxtehude, met eenige Volckeren, om dese Plaets volkomen aen te tasten; en daer waren oock eenige Regimenten na Bremervorde gesonden, om die Stadt eerst te bemachtigen; daer van hier na meerder.

Doch of wel de Bontgenooten dus voorspoedigh in 't veroveren der voorverhaelde Plaetsen geweest hadden, zo hadden zy voor Carelstadt, of Carelsburgh, slimmer ontmoetingh: Want na dat den Brandenburgsen Coll. Bolzée met 7 Oorlogschepen, en een groote meenigte Smacken en alderhande Vaertuygh, uyt de Mase was geloopen, zoo quam hy den 26. der voorledene maent daer mede op de Weser, en naderde den 27. tot onder de Leher-dijck, invoegen by den 28. 's na-middaghs ten 3 uren sijn inhebbende Volckeren, bestaende uyt 8 à 900 man, tusschen de Vestingh Carel-stadt en 't Hof van den Oversten Camerheer Rosenacker, aen Lant sette. Den 29. dede den Brandenburgsen Admirael den Gebieder in Carelstadt door 't volgende Briefje afvorderen, om sich over te geven:

Heer Oversten en Gebieder in Carelstadt.

De schrickelijcke tirannye, die Sweden aen Brandenburgh bedreven heeft, heeft mijn genadigste Keurvorst en Heer bewogen, my, Admirael en Generael van sijn Vloot, te beveelen, de Sweetse Onderdanen weder te Vier en te Swaert aen te tasten. Doch dewijl ik uyt Christelijcke liefde niet geern sie, dat soo veel onnosel Bloet vergoten wert, zo begeer ick hier mede uytdruckelijck, dat gy U by goede conditie en quartier overgeeft, vermits het noch tijt is, maer naderhant sal het te laet zijn, en die ick dan in de Wapenen vinde, sal geen quartier hebben. Gegeven op den Trommel, den 20 September.

SIMON DE B.

Den Gebieder in Carelstadt liet hier op mondelingh antwoorden, dat hy hem niet als met Kruyt en Loot te wil wist; invoegen den Admirael, terwijl sijn Volckeren haer onder den Dijck, die na Lehe gaet, wat verschansten, sich met sijn Schepen rontom de Vestingh, in de vorm van een halve Maen, leyde, en den 30. 's morgens ten 7 uren, de selve geduurigh met gantse Lagen begon te beschieten, tot 4 uren in de namiddagh, waer door eenige Gebouwen daer binnen wat beschadigt, en 3 Knechts en eenige Paerden en Vee doot geschooten wierden. Tegen den avont trocken de Brandenburgse Volckeren van den Dijck weder te rugh nae het Hof van den voorged. Oversten Camerheer, daer zy haer oock wat verschansten, doch 30 man liep dien dagh nae binnen over; de belegerde door dese Overloopers wijs gemaeckt, dat de aen lant gesette Volckeren meest gevangen Fransse, en tegens haer wil hier

toe gedwongen waren, zo beslooten zy een uytval te doen; gelijck zy dan oock den 1. deser 's morgens ten 3 uren met 200 man, onder 't gebiet van de Caps. Dahlman en Frolich in 't werck stelden, maer met slecht voordeel, dewijl de Brandenburgers hier van verkundschapt waren, en dese 2 Capiteyns in 't begin gequetst wierden, invoegen de Sweden na een gevecht van anderhalf uur, met achterlatingh deser 2 Capiteyns en 2 kleyne Stucken, mosten wijcken. De Sweden in Staden van dese aentastingh verwittight, en oordeelende de Plaets voor hun van groot gewicht, zo wierden ylings den Oversten Lt. Sidou en den Baron Wachtmeester met 9 Standaerden Ruyters en 4 Vanen Dragonders, derwaerts gesonden, om, terwijl de Brandenburgers niet sterck daer voor waren, de selve op te slaen. Dese Oversten Lt. den 1. deser 's avonts by Depstadt aengekomen, bleef daer dien nacht legeren, op dat de Brandenburgers geen bericht van sijn aenkomst souden krijgen, maer te vergeefs, vermits zy door een Boer echter hier van verkundschapt wierden, invoegen zy sich, als hun te onsterck oordeelende, om de Sweetse af te wachten, den selven nacht, soo veel zy konden, weder t'scheep begaven; de overige trocken naer Weddewarden, in 't Lant Wurden, om daer van gelijcken te doen. Als den Sweetsen Overste Lut. den 2. deser 's morgens hier af bericht kreegh, besloot hy hun ylinghs te volgen, en vermits het toen een tamelijcke storm woey, dat de Brandenburgers, schoon zy reeds in de Booten en Vaertuygen waren, niet ver van Lant konden komen, wierden zy daer van de Sweden aengetast, en na eenige tegenweer overmeestert, invoegen zy sich op bescheydentheyt mosten overgeven. De Sweden gaven de volgende Lijst van de Bevelhebbers uyt, die zy hier gevangen kregen:

Johan van der Mohle, Overste Lut.
Johan de Sprey, Major.
Johan Tubast, Capiteyn.
Theodorus van der Slote, Capiteyn.
Ernst van Kriminits, Capiteyn.
Nicolaes van Nopsen, Capiteyn reformé.
Roelant van der Vloote, Lut.
Johan van Westerhout, Lut.
Jacob Buleman, Lut.
Ditrich Spieringh, Lut.
Adolphus van der Linde, Lut.
Sybel Hofstadt, Lut.
Turenne, Vendrigh.
Lucas op ter Beeck, Vendrigh.
Arnold Frene, Vendrigh.
Daniel Colin van Thevosan, Vendrigh.
Francois de Pick, Vendrigh.
Hermannus Snitker, Secretaris.

't Getal der dooden en gevangenen beliep op 300 man, soo men te Staden voorgaf, doch de Sweden kregen hier haer 2 stucken Geschut weder, die zy in den eersten uytval verlooren hadden. Desen Sweetsen Overste Lt. Sidou hier op den 3. vernemende, datter 6 Deense Vaendelen in 't Lant Worden aengekomen waren, sont ylings den Ritmeester Gree met 30 Ruyters na de Plaets, daer de Brandenburgers te vooren overmeestert waren, om kuntschap van haer te bekomen; en wanneer desen Ritmeester 's nachts ten een uren weder quam, met bericht, dat den selven dagh eenigh Volck in dit Lant aengekomen was, het houdende voor een uytschot uyt het Oldenburgse Lant, 't geen met 6 Vaertuygen was overgekomen, zoo besloot hy hun aen te tasten, en trock ten dien eynde met sijn Troepen den 4. deser met het aenbreken van den dagh door Carelstadt derwaerts. Den Overste Lt. Wachtmeester trock met een Troep van 80 Dragonders, onder Cap. Keller voor uyt, om de doortocht te openen, gevolgt van de Lijf-vaen: Als zy beyde te gelijck aen de eerste afsnijdingh van de Worder dijck gekomen waren, vonden zy daer 2 Schiltwachten, daer van de eene doot geschooten en de andere gevangen wiert. Zy trocken hier op voort, en de Overste Lt. Wachtmeester ontmoete in 't naeste Dorp 2 Vaendelen Voetknechten, die sich ylings in de Marsch te Velt begaven, en dapper van sich schooten: Desen Oversten Lt. was toen soo na by haer, dat hy in 't gevecht most komen, invoegen hy sijn Dragonders van 't Paert deed stijgen, en op de Deense liet los branden: de strijt duurde een half uur, wanneer de Deensse het te

quaet

quaet kregen, en met verlies van eenige der hare, die gevangen wierden, moşten wijcken. Onderwijl hadden de andere 4 Deenşşe Vaendelen şich by een getrocken, ende tuşşchen de Marşch-graven in 't Velt geplaetşt, invoegen den Sweetşen Overşten Lut. Sidou daer by gekomen, den Major Mortanje met een hoop Ruyters, een şchoot weegs van daer, şette, en den Major Morder, met 5 Standaerden Ruyters, met hem nam, en de şelve langs de Weşer-dijck voorby het Oldenburgşe Veer voerde; hy trock hier na aen de lincker zijde in het Lant, en şette şijn Standaerden voor de Deenşşe. Maer den Deenşşen Overşten Lt. Hartwich şich in een Dorp tot het Gevecht vervaerdigt hebbende, zoo toogh den Overşten Lut. Sidou van den Dijck af, en vervoegde şich by den Overşte Lt. Wachtmeeşter; wanneer zy te şamen in een hevige ştrijt quamen, doch de Deenşşe eyndelijck in 't onderşpit rakende, zo gingen verşcheyde van de hare deur: waer op de Sweden indringende, şchoon 't Lant meeşt onder water lagh, dewijl de wegen deurgeştoken waren, zoo moşten de Deenşşe al in eenige wanorde wijcken, waer van noch veele, op 't toeroepen der Sweden van goet quartier te şullen geven, haer geweer neder wierpen. De overige quamen echter met de Vaendels in een Dorp, waer zy van de Sweetşe Ruyters en Dragonders kort op de hielen gevolgt, en tot ştant gebracht wierden; maer vermits de Sweden te şterck waren, wierden zy ylings van de şelve overmeeştert, en meeşt gevangen bekomen. De Sweden kregen hier 3 Vaendels, en gaven voor, dat zy hier 400 gevangens kregen, daer onder de volgende Bevelhebbers:

Overşte Lt. Hartwich.
Cap. Martin van Garşgow.
Cap. Frans Anderşon.
Cap. Antoni Gunter Ellenbrech.
Cap. Chriştiaen van der Lieth.
Lt. Hans Henrich van Hartwich.
Lt. Peter Weştphal.
Lt. Johan Friderich van Schaden.
Lt. Claușs tor Nedden.
Lt. Daniel Sillewal.
Lt. Dietrich Stoltinch.
Lt. Caşimir Gollombowsky.
Vend. Wolf Hollinch.
Vend. Peter Ambroşzij Kempe.
Vend. Claus Plettenberg.
Vend. Hans Roring.
Vend. Chriştiaen Henrich Rager.

De Sweden deşe overwinninge bekomen hebbende, lieten 200 van haer Gevangens in Carelştadt, die zy zeyden, dat daer meeşt dienşt namen, en keerden met de overige weder na Staden, alwaer zy den 7. deşer quamen, en braef verwelkomt wierden. De Deenşşe waren noch vry wel gekleet, maer de Brandenburghşe meeşt uytgeplondert. Door deşe ongeluckige ontmoetingh wiert de aentaşting van Carel-ştadt uytgeştelt, en de Brandenburghşe Oorlogşchepen zeylden van de Weşer na de Elve, daer zy hun voor de Brunshuyşer Schans by Staden leyden.

Vermits de Turcken te Przezanie door de Poolen rustig afgeweert waren/ soo trocken sy uyt spijt voor 't Slot Pomersant/ en niet tegenstaende daer maer 40 Krijgsluiden op waren / soo wierden sy hier echter met haer geheele macht een dag lang opgehouden/ en dapper afgeslagen; maer de Gebieder te onsterk om langer tegenweer te bieden/ vertrock in de nacht met 700 Vrouwen en 800 Kinderen van daer na 't Slot Swiecha. Hy had echter een Stuck Geschut soodanig berept/ dat het eerst/ als sy een half mijl ver waren/ los brande/ om de Turcken van sijn aftocht onkundigh te houden: Maer die hier 's morgens opkomende/ en niemant vindende/ togen voort / doch de Tarters staken 't Slot in brant. Sy trocken toen gesaementlijck nae de Stadt Podhajec / en deden met haer aenkomst ylings twee stormen daer op/ welke die van binnen/ vermits 'er wel 12000 gevluchte Menschen in waren/ dapper afsloegen/ maer de

de Turcken ten derdemael weder gestormt hebbende / soo begon 't Volck tegen den Gebieder op te staen / en dwongen hem dat hy met de Turcken sou verdragen / gelijck hy dan dede / en bedong vry nae Przezani uyt te mogen trecken; doch de Turcken in de Stadt gekomen/hielden haer woort niet/ maer sloegen de belegerde doot / of voerden haer in slavernye; waer nae zy de Stadt en het Slot deden springen. Den Ibrahim Bassa trock na dese verovering na Buczaz/ en was wel vermoegt/ als hy hoorde/ dat de Cosacken in Braclaw tegens de Polen gemuyt/ en haer Gebieder aen den Dorosensko hadden willen overgeven / maer die hier van verkondtschapt / had sich op 't Slot begeven / van waer hy echter naderhant/ uyt gebreck van Water / na Niemerow most wijcken. Maer den Coningh van Poolen / die nu het Littause Heyr met de Velt heer by hem bekomen had/ van 't verlies van Podhajec / door de Heer Manczykowsky/ die onder Uscie 500 Tarters geslagen had/ verwittigt / deed daer op plings sijn Raden vergaederen / om over 't opbreeken van sijn Leger te beraetslagen / en niet tegenstaende sy sijn Maj. pooghden te ontraden / selfs in Persoon/ tot onderstant van Buczaz/ op te trecken/ soo besloot hy echter mede te gaen/ en brak den 18. der voorledene maent met sijn Heyr/ sterk in de 20000 man/ van Lemburgh op/ en naederde nae Buczaz. Den Ibrahim Bassa die dese Plaets 2 dagen lang dapper had laten aentasten / doch oock niet min dapper afgeweert was/ had van des Coninghs optocht soo haest geen bericht ontfangen/ of de vrees beheerde hem/ in dier voegen/ dat hy de belegering schichtigh opbrack / en hem over de Rivieren de Strijp en Ceret begaf: Hy liet de Steden Jaslowic en Jagelnice ter sijden/ en trock voor Trembowla; invoegen den Koning hier van bericht/ sijn optocht veranderde/ en mede na Trembowla toog / om de Turcken in dese belegeringh te verhinderen: Dewelcke terwijl sy daer mede besigh waeren / de Tarters met eenige van haer Benden aen de Rivier de Strijpe gelaeten hadden / om daer op de Poolen te passen: doch dit belette echter niet / datter wel 6 verscheyde partyen deser Tarters op St. Michiels dag/ door den Palatijn van Belz/ die met eenige Troepen voor uyt getrocken was/ geslagen en veel van de hare gevangen bekomen wierden: Maer den Coning eyndelijck in 't begin deser maent omtrent Trembowla gekomen/ dede plinghs 18 Stucken Geschut los branden / om de belegerde van sijn aenkomst te waerschouwen. Invoegen den Ibrahim Bassa / nae dat hy dese Plaets 14 dagen langh met het daegelijcks inwerpen van Vuurgranaden seer hart aengetast had / hier van bericht / met verlies van 2000 man in de nacht dese Stadt weder verliet / en nae Hussiatijn toogh. Den Coning quam hier recht van pas / om de Plaets te ontsetten / vermits men in de Stadt al gebreck aen Water begost te krijgen/ om het Vuur te lessen / doch de Gebieder Capiteyn Czeranowsky/ die met 170 Krijghslieden/ sonder de Bevelhebbers overgebleven was / had door sijn voorsichtigheyt het noch overige Water aen de Soldaten by maet laeten toereicken / op dat het te langer soude dueren; invoegen de Koningh hem over sijn manhaftigheyt tot Overste Lt. de Onderbevelhebbers tot Opperbevelhebbers/ en de gemeene Krijgslieden tot Onderbevelhebbers maeckten; hy vereerde hun oock 1000 Ducaten. Na dese ontsettinge besloot den Coning de Turcken onder Hussiatijn te volgen/schoon sy van den Tarter Cham met sijn Horden bedeckt wierden.

Niet

Niet tegenstaende men te Roomen den Cardinael Bellarmijn had voorgestelt / om in 't getal der Heyligen te plaetsen / soo vont men daer echter te veel swarigheyt in / vermits 'er een getuyge sich op dede / dewelcke verklaerde / dat hy de ged. Cardinael te Capua had hooren predikien / en dat hy daer sich in alle deugden met den H. Gregorius vergeleeck / als dat hy maegt was / en dat hy seer veel voor de Kerck gedaen had / &c. Den Cardinael Grimaldi hebbende by den Paus dees tijdt gehoor / klaeghde daer in seer over de leste verkiesinge der Cardinalen / sonder dat om Vranckrijck gedacht was / maer de Paus gaf hem tot antwoort / dat hy wel van meeningh geweest had / om deselve voor de Kroonen te doen / doch dat hy om de Kerckelijcke vryheyt niet te verminderen genootsaeckt was geweest andere Persoonen daer toe te verkiesen. De Paus klaegde in tegendeel aen dese Cardinael over 't gewelt / dat de Fransen Gesant in een gehoor aen hem gedaen had / in 't vasthouden van sijn hant / als hy de Klock had willen luyen / op datter Volck komen soude / om 't gehoor van dese Gesant te eyndigen. Den Paus was beter vernoegt van 't geen den Resident van Portugael hem quam aenseggen wegens 't uytloopen van de Portugijsse Vloot / namentlijk / dat die na Algiers was gesonden / en dat de Bassa aldaer / sijnde een Portugijsse Renegaet / sich weder in den schoot der Kerke wilde begeven / en daer toe dese Vloot had beroepen / op welcke 6000 Soldaten waren. Den Paus seer aengedrongen door de Republijck van Venetien / om de handelinge der Vrede in Europa voort te setten / verkoos dees tijt ten selven eynde / verscheyde buyten gewoone Nuntien / namentlijck Monsr. Bevilacqua om by de Keyser te gaen / Monsr. Alberino om sich by den Cathol. Koning te begeven / en Monsr. Varese om na den Alderchr. istel. Koningh te trecken / ten eynde deselve Vorsten te meerder door sijn aendringen daer toe te bewegen: hy had oock Monsr. Guinigi tot Nuntius in de byeenkomst verkooren / indien die in een Cathol. Stadt geviel. Den Hertogh van Nevers gaf toen aen den Hertog van Sforza / den Hertog van Bracciano / en den Prince van Sonnino / wegens de Koning van Vrankrijck / de orde van den H. Geest. In plaets van den Veneetsen Gesant Mocenigo quam dees tijt te Roomen den Heer Barbaro. Men kreeg toen te Venetien uyt Turckyen bericht / dat het besnijden van de Soon van den grooten Heer / en 't trouwen van des selfs Dochter / met alle bedenckelijcke pracht tot Adrianopoli was uytgevoert.

Den Marquis de los Velos verwittigt dat hy tot Onderkoningh van Napels was verkooren / begaf sich daer op plings van Serdaigne derwaerts / en quam alsoo / sonder weten van den ouden Onderkoningh / in die Stadt / wanneer hy nae eenigh verblijf aldaer 't gebiet in handen nam / en Don Diego de Soria / die Stratico te Messina geweest had / deed vast setten. De Spaense op 't inneemen van Augusta door de Franse / derwaerts genadert / deden daer omtrent aenstonts een Schans opwerpen / om die van de Stad het soet Water af te snijden; doch dit belette echter niet dat de Franse de Stadt Lentini met het omleggende lant in namen / en verscheyde Posten versterckten. Zy hadden mede aen de Inwoonders van Augusta vryheyt gegeven / om / of te vertrecken of te blijven; en om hun in dit Coninckrijck aengenaem te maken / dienden sy de Coopliede te Messina met haer Schepen / sonder vracht te genieten. Zy trachten

trachten oock wel om de waterloop te Melillo/ omtrent Augusta / die door de Spaense beset was / weder in te nemen / maer wierden met groot verlies afgeslagen. De Spaense verwesen den Castelepn van 't Slot te Augusta nu ter doot / om dat hy 't selve te licht aen de Franse had overgegeven. En vermits op de Franse Schepen een groote siekte was/liep den Prins de Montesarchio dees tijt van Napels met sijn Oorlogschepen in Zee / om omtrent Messina te kruyssen ; waer op de 24 Franse Galeyen en eenige Oorloghschepen van daer na Provence zeylden/ om haer daer weder wat te verversen.

De Stadt Madrid vereerde toen aen den Coningh van Spangien 400000 Ducaten/ waer van aenstonts 200000 na Don Jan gesonden wierden / tot de onkosten van sijn reys na Italien. In Catalonien bleven de Franse noch omtrent Puicerda leggen ; invoegen de Spaensen Lt. Gen. Casso eens met 170 Ruyters derwaerts trok/om een partye van hun te overvallen; dus ontmoete hy 4 van haer slagordeningen/ met welcke hy in 't gevecht rakende/soo vinnig op haer aenviel / dat sy met verlies van eenige gevangenen nae Livie mosten wijcken. Den Hertog van Schombergh dreygde wel de Stadt Puicerda aen te tasten ; maer dewijl de tijt tot een belegeringe verloopen / en sijn Leger seer vermindert was / quam sulcks tot geen gevolg. Den Heer Lt. Admirael de Ruyter quam den 28. der voorledene maent/met 12 Oorlogschepen/ 4 Branders/ en 4 Advijsjachten/ door de Baep van Cadix/en seylde na eenig verblijf van daer door de Straet van Gibraltar/ na de Middelantse Zee/ sonder na de 6 Oorlogschepen te wachten / die de Capitana uyt Biscayen na Cadix souden geleyden ; welcke echter korts na sijn vertreck ter selfder plaetse quaemen / en de Heer de Ruyter toen volgden. De Portugijsse Zeevloot kruyste nu langhs de Kust van Barbaryen/ sonder yets groots te ondernemen/ en geraeckte door storm selfs haer Admiraels Schip van haer af.

Den Coning van Vranckrijck misnoegt over 't schandelijck verdragh/ dat sijn besetting in Trier met de Bontgenooten Vorsten gemaeckt had / gaf dees tijt last/ dat men de Bevelhebbers daer over sou straffen / en dieshalven mosten deselve 't lot trecken/ om uyt 40 een te sterven ; gelijck sulcks dan te Metz wiert uytgevoert : de overige wierden alle uyt haer dienst geset / en de Krijgslieden onder andere Troepen gestoken. Maer met den Capiteyn van de Marine Boisjourdam ging men scherper ; hy wiert beschuldigt met 2 puncten/ namentlijck/ dat hy sijn Degen tegens Crequi had getrocken / en dat hy verstant met des Coninghs vyanden had gehouden : Invoegen hy veroordeelt wiert om onthooft te worden/ en eerlijcke boete met het tou om de hals / en een Waskeers in de hant te doen ; 't welck alsoo den 5 deser te Metz wiert in het werck gestelt. Den voor dees ged. Sr. Odyor / die van den Coningh een vergiffenis brief gekregen had / quam nu in tegendeel tot Parijs / en wiert van sijn Maj. met een Regiment Dragonders vereert. Den Coningh tot Voogt van den Hertog van Savoyen verklaert/sont toen Mr. de Villars als Gesant aen dat Hof / op een jaerlijckse gifte van 12000 Kroonen. Madame de Guise hebbende van sijn Maj. verlof versocht/ om aen Prins Carel van Lotharingen

gen te ſchrÿven/ en daer beneffens gevraegt / op wat voet ſy ſulcks moſt doen/ ſoo gaf haer de Coning tot antwoort/dat ſy met hem wel als Hertog van Lottheringen mocht handelen ; waer uyt veel beſlooten / dat ſÿn Maj. weynigh ſwarigheyt ſoude maken / om dit Hertogdom aen deſen Hertog weder te herſtellen/ vermits men wilde / dat de Coning gedurigh had geſeyt/ ſelfs aen den Graef van Windisgrats/ toen hy wegens den Keyſer te Parÿs tot herſtelling van den ouden Hertog aenhielt/ dat hy ſich van Lottheringen / uyt geen andre oorſaeck had verſekert/ als om dat hy geen ſeeckerheyt aen den ouden Hertogh had gehad / en dat als dit geweſt aen een wettelÿcker en getrouwer Vorſt ſou behooren / hy het deſelve niet ſoude onthouden. Men ſprack te Parÿs noch onderwÿl ſterck van Vrede / en aen de toeruſtingh van Vranckrÿcks Gevolmachtigden wiert hoe langs hoe meer gewerckt. Men ſtroyde daer oock uyt/ dat de Coning van Engelant aen die van Vranckrÿck reets de voorſtellen daer toe overgeſonden had/ met een ſoort van verklaeringe daer nevens / dat hy die partye ſoude kieſen/ welcke deſe voorſtellingen aen nam/tegens de geene die de ſelve weygerde : Deſe voorſtellingen gaven de Franſe voor/dat in de volgende ſijn beſtonden.

1. Dat aen Spangie ſoude werden herſtelt Limburgh met ſijn Toebehoorten , en Meſſina , mits een algemeene vergiffenis, welcke de Coningen van Engelant en Vranckrijk ſouden garanderen. 2. Dat men Maeſtricht oock ſoude wedergeven. 3. Dat men een Souverainiteyt in Vranckrijck aen Prins Carel van Lottheringen ſoude geven. 4. Dat men den Keurvorſt Palatijn 4 Millioenen ſoude vergoe- 5. Dat men aen den Keurvorſt van Keulen , ſoo wel van de Franſſe als Keyſerl. kant , ſoude herſtellen al 't geene van de ſelve in beſit genomen is ; mits dat men dan aen Vranckrijck in eeuwigheyt ſoude afſtaen Lottharingen en 't Franche Compté. 6. Dat men den Biſſchop van Straetsburgh in alle ſijne Staten ſoude herſtellen, als mede den Prince Willem van Furſtenbergh, die met een in vryheyt ſoude werden geſtelt. 7. Dat men aen Vranckrijck ſoude herſtellen het Gelt tot Ceulen aengehouden. 8. Dat de Kroonen van Sweden ende Denemarcken , als mede den Keurvorſt van Brandenburgh , ſouden blijven beſitten 't geen zy voor deſen Oorlogh in haer macht hadden. 9. Dat Vranckrijck al 't geene ſoude wedergeven 't geen in Catalonien ingenomen heeft , uytgenomen 't geen aen Rouſſillion behoort : En vorder wat de Spaenſſe Nederlanden belangt , dat het ſelve ſoude werden geregelt door de Kroonen van Engelant en Sweden, ſonder dat yemant daer tegen ſoude mogen ſeggen. Dit was noch behalvens een byſonder Tractaet met de Hollanders.

Maer gelÿck deſe voorſtellen voor Vranckrÿck waerlÿck ſeer voordeeligh waren/ ſoo geloof den veele/ dat deſelve eerder van de Franſe als Engelſe kant quamen/ en dat men daer op ſoodanigen voet de Vrede wel had willen geſloten ſien. Waerſchÿnlÿcker was 't/ dat den Coningh van Vranckrÿck/ op 't aenhouden van de Biſſchop van Straetſburg/toeſtont ſÿn Gevolmachtigde na de Handelplaets te ſullen ſenden/ſonder langer op de vryheyt van Prins Willem te ſtaen / mits dat men dan daer van op de Vredehandelinge ſoude ſpreecken. Men ſtelde te Parÿs oock voor / dat de ſwarigheyt / die des Paus Nuntius maeckte/ om te Nimwegen/ als geen Cathol. Stadt/ te verſchÿnen/ kon weg genomen worden / met dat hy ſich in de naeſt bygelegen Cathol. Stadt onthielt/ waer men hem alles/ wat in de Vergaderinge voorviel / ſoude deelachtig maecken. Onderwÿl waren al 14 Caroſſen by Monſr. Blavet vaerdig geworden/ om de Franſe Geſanten na de Handelplaets te geleyden. Sÿn Maj. van Vranckrÿck in 't begin deſer maent tot Verſailles/ wat onpaſſelÿck geraeckt/ door een overval van dampen in 't hooft / die hem nae de herſſenen ſtegen/ nam daer tegen eenige geneesmiddelen in / invoegen hy ſÿn Kamer moſt

bewaren/ daer hy naderhant wiert gelaten en gepurgeert / en van Monsr. sijn Broeder besocht / die een groote droefheyt over des Conings onpasselijckheyt toonende/ van sijn Maj. met 12000 Goude Louisen wiert vereert. Den Coning besloot korts daer aen nae St. Germain te trecken / om de veranderinge der lucht te genieten; en gaf dees tijdt aen den Bisschop van Condom/ opsiender van den Dauphijn / bevel / dat hy desen Prince wat meerder vryheyt sou laten genieten / als hy tot noch gehad hadde. Sijn Maj. dede toen 't volgende Placcaet in al sijn Zeehavens tegens de Hamburgers af kondigen:

SYn Majest. wesende bericht, dat de Inwoonders van de Stadt Hamburgh sich hebben verklaert tot gunst van sijn Vyanden, en dat zy bevel aen sijn Resident in de geseyde Stadt hebben gegeven van te vertrecken, en willende haer alle soorte van Koophandel met sijn Onderdanen af-snijden; soo heeft sijn Maj. bevolen, en beveelt aen de Bevelhebbers van de Admiraliteyt, te doen aenhouden en versekeren alle de Schepen, toekomende aen de Inwoonders van de geseyde Stadt Hamburgh, welcke haer bevinden in de Havenen van dit Koninckrijk, of die hier na daer sullen komen, te samen met de Koopmanschappen en Goederen, daer mede zy sullen geladen zijn, om tot sijn voordeel verbeurt verklaert te werden. Beveelende zijn Maj. aen de Gebieders van sijn Oorlogschepen, en andere van zijn Onderdanen, haer aen te tasten, waer zy de selve sullen konnen ontmoeten. Belast en beveelt aen Monsr. den Grave van Vermandois, Admirael van Vranckrijck, ende aen den Vice-admirael, Lut. Generaels, Hoofden van de Hooftgedeelten, Commissarisen Generael en Capiteyns van de Zee, te houden de hant aen dit tegenwoordige bevel, en aen de geseyde Bevelhebbers van de Admiraliteyt, die te doen lesen, verkondigen, en op te schrijven, op dat niemant daer van onwetentheyt voorwent, en dese te doen uytvoeren punctuelijck, volgens sijn vorm en inhout. Gedaen tot Versailjes den 18. September, 1675.

Getekent, LOUYS. En lager, COLBERT.

Northampton/ een Stadt omtrent in 't midden van Engelant / overquam den 30. der voorledene Maent een groot ongeluck; want een arme Vrou/ daer woonachtigh/ willende water heet maken/ om sijn waet te wassen / gebruykte daer toe stroo/ vermits het hout en alle andere brant aldaer bysonder dier was; en alsoo zy te grooten bosch gelijck ontstack/ vloogh de vlam soo hoogh op / dat haer schoorsteen/ en vervolgens de zolder en 't dack van haer woninckse in de brant geraeckte; dit geviel omtrent ten een uren na de middagh/ en dewijl doe 't meeste Volck op de been was / ende de Huysen in dese Stadt doorgaens van steen gebout waren/ sou men geoordeelt hebben/ dat dese brandt licht te stutten was geweest / maer de overmatige storm-windt / die toen waeyde / en dat de brant juist uyt een plaets ontstont/ van waer de selve licht over de gantse Stad kon verspreyt worden/ gaf oorsake/ dat de blam voort vloogh / en 't meeste gedeelte van de Hoogstraet/ Marckt-plaetse/ St. Atihallowes Kerck/ 2 andere Kercken/ en de meeste straten in de asse leyde; eyndelijck het 3 vierde deel deser Stadt wiert verbrant / (welcke schade wel 200000 ponden Sterlings beliep) tot een groote droefheyt van de Inwoonders / vermits oock haer Goederen/ die zy in de straten geborgt hadden / door de blam verslint wierden; hebbende dese brandt tot 9 a 10 uren in de nacht geduert. Den Heer le Maire uyt den Hage te London aengekomen / gaf aen sijn Maj. van Engelandt toen bericht van 't overlijden van de Princesse Douagiere. In Engelandt quam met het begin deser maent een Oostindis Schip van Bantam/ genaemt de Verwachtinge/ Cap. Tailor. Den Coll. Warner/ die Gebieder van 't Eylant Antigua in West-indien geweest had / wierdt nu te Londen in den Tour gebracht / beschuldight wordende/ dat hy verschepde Indianen / die hy van Dominico op

sijn

sijn Eylant doen komen had/ hadde doen sterven. Uyt de Barbados kregen de Engelse toen bescheyt/ dat de hare verscheyde Negers daer hadden doen straffen/ die aen de laetste oproer schuldig bevonden waren. In Engelant ontfong men toen oock bericht van den Ridder Jan Narbourg/ dat hy voor de Haven van Tripoli 3 Galeyen en een Barck van die Roovers had doen verbranden. Den 13. deser ten 4 uren 's morgens storf te Londen de jonge Princesse Catharina Laura/ Dochter van den Hertog van Jorck/ out 9 maenden/ tot groote droefheyt van haer Ouders.

Den 23. deser vergaderden 't Parlement van Engelant/ volgens sijn Majests. laetste uytstellinge/ weder te Westmunster; invoegen den Coningh met sijn koninckl. Kleederen/ en de Kroon op 't Hooft/ sich in 't Hogerhuys begaf/ en aldaer 't Laegerhuys mede ontboot; wanneer hy/ als sy gekomen waren/ tegens haer de volgende redenen sprack:

MYn Heeren en Edelen. Ick ontmoet Uw nu met een meer dan gewoonelijcke voorsorge tot het wel zijn van dese sitting; en ick weet, dat van de sorge, welcke ick aen de behoudingh van 't Rijk schuldig ben, het selve met reden magh verwacht worden. De oorsaken van de laetste uytstellinge, gelijck ick die voor mijn deel niet begeer te gedencken, soo hoop ick oock dat niemant anders sal doen: ten zy om daer van daen te leeren, op wat wijse diergelijcke gelegentheden in 't toekomende te schuwen zijn. Aenmerckt eens wat de gevolgen konnen mede brengen, en hoe weynigh schijn van eenigh voordeel daer uyt voor 't Gemeen te verwachten is: Evenwel indien 'er yets van diergelijcke dingen mochten weder om te voorschijn komen, zo versoeck ick dat gy dese geschillen soo langh ter zijde stelt, tot dat gy soodanige openbare schriften, die tot het wel zijn en veyligheyt van het Koninckrijck strecken, afgedaen hebt; en bysonderlijck beveel ick aen U, wat soude mogen strecken tot de behoudingh van de herstelde Godsdienst, gelijck die nu in de Kercke van Engelant is vast gestelt.

Ick moet oock U bystant versoecken in sommige noodigheden, soo wel om af te doen 't geen waer mede mijn inkomen belast is, als om Schepen te doen aen-bouwen; ende alhoewel de laetste Oorlogh groote oorsake is geweest van dese belastingen, soo vinde ick nochtans door een rekeningh, die ick onlangs van mijn uytgifte genomen heb, dat ick in alles soo matigh niet ben geweest, als ick had mogen zijn, en in 't toekomende meen te wesen: Nochtans in die tijt vont ick met vernoegingh, dat ick verre was geweest van sulck te buyten gaen in mijn eygen verteeringe, als eenige de Werelt wilden doen gelooven. Het is my niet onbekent, dat'er veel zijn, die in dese tijt trachten de vrintschap van mijn Parlament aen mijn te beletten; doch ick weet, dat U genegentheden my noyt ontbroken hebben: en gy moogt gedencken, dat het nu meer dan drie Jaer is, zedert dat ick yets van Uw versocht heb voor mijn eygen gebruyck. De rest verblijv' ick aen den Heer Zegelbewaerder.

Den Zegelbewaerder breyde hier op sijn Majs. redenen in 't lange uyt; de welcke geeyndigt/ zoo vertrock 't Lagerhuys weder na haer vergaderplaets; en 't Hoogerhuys beval/ dat men sijn Majs. vertoogh in overweegingh soude nemen. Men las toen oock aldaer 2 schriften/ de eene/ om de bedriegeryen en valsche eeden voor te komen/ en de andere/ op wat voet men de gedingen aen de Pairs van 't Rijck most maken. 't Lagerhuys hebbende belast/ dat men des Conings redenen den 28. in overweging soude nemen/ quam toen tot de saken van de Godtsdienst/ de Coophandel/ de ongelijcken/ de Gerechtshoven/ en de Voorrechten. 't Selve Huys beval oock te schrijven na de Steden/ waer uyt eenige Leden sedert de laetste sitting afstyvig geworden waeren/ op datter andere in hun plaets genoemt souden worden. Men las daer mede een geschrift/ om de Papisten te beletten in 't een of 't andere Huys sitplaets te hebben. Het Lagerhuys bericht/ datter eenig verschil tusschen den Heer Cavendisch/ den Ridder Thomas Meeres/ en den Collonel Howart/ was ontstaen/ ter oorsake van een geschrift/ dat in de Maillestraet gevonden was/ beval ter selver tijt

 dat

dat men den ged. Coll. Houwart soude af vragen / of hy de maecker hier van was/ en dat al die geene/ dewelcke aen dit geschrift deel hadden / in de handen van een Coninghs Sarjant van Waepenen souden gestelt worden. 't Selve Huys besloot toen oock / aen 't Hoogerhuys te versoecken / datse mede wilden toestemmen/ dat al de geene/ die naederhant in de Coningh van Vranckrijcks dienst / tegens sijn Majs. gebodt/ bevonden mochten worden / tot verachters van de Kon. authoriteyt verklaert mochten worden. Den 29. dede de Ridder Litleton/die aen den Coll. Houwart om de bovengem. oorsaek gesonden was/ in 't Laegerhuys rapoort / en seyde / dat den ged. Houwart hem tot antwoort gegeven had/ dat hy/ om aen 't Lagerhuys geen gelegentheyt/om tegens hem te vergrammen/ te geven / sich verontschuldigde om yets op die vraeg te antwoorden: Waer op dit Huys beval / dat hy in persoon voor hun sou verschijnen/ en verklaerde dit geschrift schandaleus/en een inbreuk in haer Voorrechten. Hier na beraetslaegde men op des Conings vertoog/en wiert na een lange woordenstrijt beslooten / dat sy des Conings schulden noch niet konden betaelen/ maer dat sy op den 1. November over den aenbouw van nieuwe Schepen souden beraetslagen. Den 30. noemden 't Lagerhuys Gemachtigden/tot het ondersoecken der gedruckte Boecken/ die schandelijck en gevaerlijck tegens de Godtsdienst/ of de Kerckelijcke Regeeringe waren/ en gaven ook bevel/dat'er een geschrift opgemaeckt soude worden/ dat in deselve Godtsdienst niet als by een geschrift van 't Parlament soude mogen verandert worden. Zy besloten oock datter sorge sou gedraegen worden / dat de Kinderen van 't Koninckl. geslacht / in de herboormde Godtsdienst souden onderwesen worden / sonder een Rooms Priester by hun te lijden. Men beraetslaegde toen noch over verscheyde andere geschriften tot de welstant van 't Coninckrijck en de Koophandel/ en onder andere een om de aenwas der Paperye te verhinderen.

NOVEMBER 1675.

DE Noort-weste Winden, die omtrent dees tijt van het Jaer gemeenlijk haer meeste kracht toonen, bliesen tusschen den 4. en 5. deser maent zoo hevig in Hollant, dat de Zee-wateren, toen aen 't oploopen sijnde, door haer vinnigh gewelt aengeperst, tegens de Dijcken, welcke haer in hun palen beslooten houden, met zoodanigen indruck quamen aenbruyssen, dat de zelve, schoon men die wel voorsien had, niet machtig waren om dese aenperssingh te wederstaen, en dieshalven wierden veele Landen door dese Wateren overstroomt. De Zee, die door dese sterke Winden, tusschen Texel en de Helder dapper was geswollen, viel den 4. deser met een overgroot gewelt op de Helder in, nam een stuk van Huysduynen weg, en overstolpte vervolgens alle de Landen tusschen Wieringen en de Zijp met Water. De Medenblicker-dijck, die hier aen hecht, wierdt echter door de wackerheyt der lantlieden noch gehouden: Maer de Zeedijck die by Hoorn is, kon dit aenperssen niet stutten, en brack tusschen 't Swart Kerckje en den Oudendijck door; invoegen het Waeter over de Somerdijck tot voor de Poort van

Medenblick liep, en de Dorpen, het Beschoot, Scharwout, Grosthuysen, Avenhorn, Berckhout, Spierdijck, Bobbeldijck, en veele andere onder Water zette, zoo dat het daer omtrent overal een volle Zee geleeck: Dit inbreken van 't Waeter, geviel met zulcken gewelt en haest, dat de Lantlieden hun Goederen noch Vee, niet als met groot gevaer konden bergen, en dieshalven sneuvelden hier eenige Menschen en veel Beesten. DenDijk aen de Muyderberg tusschen Muyden en Naerden, daer de Franse voor eenige tijt, toense hier lagen, de Aerde met haer wercken vry omgewroet hadden, en dieshalven niet al te wel besorgt scheen, wiert tusschen den 4. en 5. 's nachts, oock op verscheyde plaetsen doorgebroken; invoegen het Lant om Naerden Muyden en Weesop, zelfs tot Laren en Blaricom in 't Goy, en Utrecht, onder Water geset wiert: de Poorten en Wallen van Naerden wierden hier door bedorven, en de steene Beer weg genomen, zonder eenigh teken te laeten als van 36 voet diepte. Het Waeter liep zoo hoogh, dat te Amsterdam verscheyde Kelders en Packhuysen, zoo binnen als buyten dijcks, met Waeter vervult wierden: Het zelve stont oock op den Dam, tot aen de Waegh, en stroomde over den nieuwen Dijck. Ter zelver tijt wiert mede de Y-dijck tusschen Haerlem en Amsterdam, ondancks alle aengewende moeyte daer tegen, door een hevige perssingh van 't Water deurgespoelt, en aen de 18. Pael aen geen zijde halfwegen na Amsterdam, tusschen de 30 en 40 Roeden in de breete, en 33 voet inde diepte, daer van weg geruckt: en vermits de Slaperdijck by Sparendam, door 't hooge Water overgespoelt was, en vervolgens op verscheyde plaetsen doorbrack, wiert het omleggende Lant tot Duyn toe, en zelfs na den Amstel en de Veenen, onder Waeter geset. Door 't zelve harde weer most de St. Aechtendijck oock onder 't gewelt van 't Water buygen, 't geen toen over de Assendelverdijck spoelde, en een gedeelte van Waterlant onder sette. Door die stormwinden en overloopingh van 't Water, geschiede groote schade aen Menschen, Huysen, Beesten, en Schepen; van welcke leste tusschen Schevelingen en Tessel 13 sijn gebleven, daer onder eenige Franse Capers. Men wil, dat het Water in dese gelegentheyt, op verscheyde plaetsen eenige duymen hooger, als op de befaemde Allerheyligen Vloet, gestaen heeft. Vrieslant wiert door 't Water ter selver tijt mede hart aengetast, en veel van de Zeedijcken beschadigt: by Stavoren kreeg den Dijck een gat van 30 Roeden, en by Molquerum een wat kleynder; waer door de Landen aen die kant mede onderliepen. Aen 't Swarte Waeter by Swartsluys spoelde den Dijk, 30 Roeden breet, en ongemeen diep, door, en by Hasselt kreeg die 2 gaten, invoegen het Lant daer insgelijcks onder Waeter geset wiert. By Swol, in Groeningerlant, en in de nieuwe Schans, geschiede oock eenige schaede, zoo dat overal niet als groote ellende te sien was. Maer na dat dit harde weer eenigsints was gestilt, en dat de Wateren, volgens haer gewoonte, weder af liepen, wiert op alle plaetsen, daer de Dijcken deurgebroocken waren, orde gestelt, deselve met alle yver weer op te maeken, gelijck dan oock in 't werck wiert gestelt: doch dewijl de deurgebroken gaten te veel wercks in hadden, om die in korten tijt te stoppen, zoo kon niet vermijt worden, dat zomtijts door 't oploopen der Wateren, daer in eenige verhinderingh geviel, en de Landen dus eenige mael van 't hoog Water, 't geen sich anders door de Sluysen vry ontlast had, weder overstroomt wierden; maer in 't lest deser maent was men echter met den Sparendamse Dijck zoo veel gevordert, dat het heywerck afgedaen wiert, en men toen met de Gordingen en 't insettenvan Tafelen besig was. De H. Staten van Hollant verboden toen oock wel scherpelijck by Placcate, eenige Dijcken, Dammen, Kaden, of eenig ander

werck, hoedanigh het oock soude mogen wesen, dienende soo wel tot sluytinge of afweeringe van het Zeewater, dat noch buyten was, als om de Landen en Polders, die niet waren ingebroken of ondergelopen, van het Water dat binnen gekomen, en deurgebroocken was, te bevrijden, of daer tegens te versekeren, soo wel die Dijcken, Kaden, Dammen, of eenige andere wercken, die albereyts gemaeckt waren, als die noch gemaeckt zouden mogen worden, door te steken, te bederven, onnut of onbequaem te maken, om aen 't voorsz. Water te konnen wederstaen, onder wat schijn of deckmantel zulcks oock zoude mogen wesen, op straffe van zonder eenige genade, oogluykinge of dissimulatie, met de doot en verbeurtmakinge van al hun goederen gestraft te worden. Korts voor dit harde weer waeren verscheyde Moscovische Schepen, onder het Convoy van Capiteyn Roetering, in Tessel binnen gekomen, op dewelcke den Afgesant Richard de Rijser, uyt der Muscou, sich mede bevont, hebbende hier voor 't Lant een rescontre met eenige Franse Kapers uytgestaen; hy vertrock aenstonts na den Hage, en had van de Zaar Brieven aen haer Ho. Mo. en sijn Hoogheyt, voor dewelke hy oock eenige Moscovise Reen, zoo hoog als groote Harten, nevens meer ander gedierte mede bracht. De achtergebleven Muscovisvaerders quamen naderhant alle mede behouden binnen, uytgenomen 't Schip den Blaeuwen Arent, 't geen door de Duynkerkers genomen, van de Oostendenaers weder hernomen wiert. Vermits in 't begin deser maent de beveelen van haer Ho. Mo. en sijn Hooght. afgegaen waren, om 't Leger in de winterquartieren te doen komen, zoo wierden tot Delft, Dordrecht en Rotterdam, verscheyde Schepen geprest, om het Krijgsvolck in de winterquartieren te brengen; gelijck dan noch dese maent geschiede: doch daer bleef echter een sterke Troep in Luyckerlant, om op de beweging der Franse te passen. Den Heer Raetpensionaris Fagel vertrock toen nae Schenckenschans, zoo men meende, om door sijn bestieringh het maecken van 't Kribbewerck aldaer te bevorderen, op dat voortaen minder Water de Wael, en meer den Rhijn en Yssel mocht komen af te vallen, vermits den Rijn door 't laege water byna onvaerbaer wiert. Den 3. deser overleedt in den Hage den Heer Fannius, Raetsheer in 't Hof van Hollant. En vermits haer Ho. Mo. dees tijt bericht ontfingen, dat den Heer Valckonier, den 20. der voorledene maent te Madrid was overleden, zoo wiert den Heer Heemskerck verkoosen, om in des zelfs plaetse, doch met hooger Caracter, wegens desen Staet na Spangien te trecken. Sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien was nu dagelijcks met den Raet van Staten besigh, om den Staet van Oorlogh tegens 't aenstaende Jaer op te maken. In welck Collegie dees tijt wegens de Ridderschap, den Heer van Slijdrecht, in plaets van de Heer van Zevender, quam. Sijn Hooght. gaf daer op aen de outste Soon van de Heer van Maesdam, die sich verscheydemael zeer dapper gequeten had, de Comp. te Paert van den ged. Heer van Slijdrecht. Den Heer Grave van Hoorn kreegh toen oock van sijn Hooght. het Gouvernement der Stadt en de omleggende Forten van Heusden. By de Ridderschap de Heer de Willem, den Advocaet Kerckhove, en den Heer Simon van Leeuwen, tot Raetsheer in 't Hof Provinciael genoemt sijnde, zoo verkoos sijn Hooght. den Advocaet Kerckhove tot dat Ampt. Hoog-gem. sijn Hooght. den 14. deser 25. Jaer out wordende, wiert daer over van de Collegien en veel Grooten met ongemeene genegentheyt geluck gewenst. Men sag oock verscheyde lof-dichten ten dien eynde uytkomen, en men stack in den Hage veel Vuurpijlen aen. In 't midden deser maent quamen de 3 Heeren Commissarisen, die wegens haer Ho: Mo: na Overyssel geweest hadden,

den, weder in den Hage. Den Koningh van Vranckrijck beantwoorde toen, soo men zeyde, haer Ho: Mo: Brief, rakende de Visserye, versekerende, dat hy de Overtreders daer van alles soude doen vergoeden, en de vryheyt als vooren laten onder houden. De Afgesanten van den Keurvorst van Keulen hadden den 19. deser by haer Ho: Mo: Gehoor; haer voorstel bestont daer in, dat zy in algemeene termen wegens haer Meester alle goede dienst en nabuurschap aenboden, met verklaringe, dat den selven haer Meester van meeninge was, sich vast en onverbrekelijck aen de Tractaten met sijn Keyserl. Maj. en des selfs hooge Bontgenooten, en daer onder die van desen Staet, te houden, &c. Waer op zy door den Heer Voorsitter met korte woorden seer beleeft beantwoort wierden. Den 20. deser kreegh Abraham van Wicquefort wegens't Hof van Hollant sijn vonnis; waer by hy veroordeelt wiert, om gedurende sijn Leven in een versekerde Plaets gebracht te werden, met verbeurtmakinge van alle sijn Goederen: Het Vonnis, zijnde te groot, om hier woordelijck in te voegen, bestont in substantie als volgt:

Dat alsoo Abraham van Wicquefort, zijnde tot Amsterdam geboren, wanneer hy van haer Ho: Mo: wiert gebruyckt, om eenige secreete stucken of geschriften in de een of de andere Tale over te setten, niet vermocht tegens den dienst en 't belangh van den Staet yets te ondernemen, vermits hy den Eed van secretesse had gedaen, en belooft en geswooren, dat hy de selve in geenderhande manieren soude openbaren (voor welcke dienst hy van den Staet verscheyde erkentenissen, en t'zedert 't Jaer 1670. een jaerlijckse gifte van 1600 guldens had genooten) zo had hy echter van tijt tot tijt met alderhande Persoonen in Europa correspondentie gehouden, en onder andere met sekere Sara Lodewijckx, Weduwe Hubner, in sijn leven Raet in 't Kurbrandenburghse Hof tot Cleef, van de welcke hy bekende dat hem Brieven gemeen gemaeckt waren uyt de Stadt Grave, voor en in de Belegeringh, als oock andere, die scheenen in te houden eenige correspondentie, die dese Weduwe met een hoog Personagie onderhielt, welke weder met haer Verwantschap, zijnde in dienst van de Vyanden deses Staets en met die geene, die daer in stonden te komen, correspondeerde. Hy bekende vervolgens, na dat het hem iterativelijck afgevraegt was, geen meerder correspondentien, als hy alreede verklaert hadde, gehouden te hebben, en vermits 'er gedachten waren, dat hy met een aensienlijk Persoon in Sweden correspondeerde, verklaerde hy, hier in geen deel te hebben, maer dat het zijn Soon aen-gingh, en dat hy in Sweden aen niemant anders schreef, als aen de Ministers van desen Staet: doch dat hy echter wekelijcks aen sijn Broeder te Riga schrijvende, en zijn Brieven aen zijn Soon te Amsterdam addresserende, de selve toegelaten had zijn Brieven te mogen uyt-schrijven, om aen dien Minister in Sweden gesonden te werden. Dat hy oock, gedurende zijn Soons onpasselijckheyt, dese correspondentie in Sweden selfs besorght, en zijn Soon naderhant soodanige Brieven toegesonden had, daer uyt hy dese correspondentie selfs kon stellen. Niet tegenstaende hy Gedetineerde bekende, dat in al dien tijt groote schijn was, en de advijsen oock mede brachten, dat den Koningh van Sweden sich voor den Koningh van Vranckrijck soude verklaren, en hy daer op geschreven had, dat niet wiste, of men in dese correspondentie, in dusdanigen staet mocht volharden. Dat hy, om dese correspondentie te onderhouden en de Secreten van den Staet te weten, gemeenschap had gehad met verscheyde Persoonen van de Regeringh, uyt welckers redenen hy altemets meer elicieerde als haer voornemen was: Ende dat hy de secreete Resolutien, Brieven, Tractaten en Memorien van eenen Calefelt had bekomen. Dat hy wekelijcks gewoon was driederley depeches te maken, een algemeene, met eenige veranderinge, nae gelegentheyt van saken, en 2 kleyne, 's Maendaghs, Dingsdaghs, Donderdags en Vrydags: en dat hy van dese algemeene eenige Minuten over de Jaren 1673. 1674 en 1675 had bewaert, houdende de selve alderhande saken in, en eerst; rakende de onderhandelinge van desen Staet met naburige Princen ende Vorsten, zo binnen als buyten 's Lants; schrijvende by zijn Brief van den 4 Mey 1673. onder anderen: Dat den Coll. Stoupa had overgeschreven, dat den Koningh van Vranckrijck wel genegen was, om een bysondere Vrede met desen Staet te maken, en dat hy Stoupa daer toe eenige opening in zijn Brieven had gedaen, onder andere, dat den Staet een offensive en defensive Ligue met den hoogstged. Koningh soude moeten aengaen; en dat onder de Persoonen, die de voornaemste bestiering der saken hier hadden, eenige van meeninge waren, dat men daer na most luysteren, sonder de Kroon Spanje te overwegen, om dat de selve niet wilde breken, en in een offensive en defensive Ligue met desen Staet treden. Welcke depeches noch veel andere saken van diergelijcken aert in-hielden; waer onder hy oock had laten vloeyen, dat zijn Hooght. weynigh genegentheyt tot Vrede hadde; daer 't selve aen den Hove nochtans wel anders was gebleken, en dat hoog-gem. zijn Hooght. in alle beraetslagingen altijt hadde helpen arbeyden tot het verkrijgen van een vaste en eerlijke Vrede. Dat de voorsz. depeches ten tweeden,

den hadden ingehouden saken, rakende de aenslagen en voornemens van den Staet, in 't stuck van Oorlogh, schrijvende onder-andere by zijn Brief van den 28. April 1673. dat onder 't beleyt van den Veltmarschalck Wirts een kleyn Corps van 8 Regimenten in de Frontieren van Vlaenderen was geordonneert, waer mede den voorsz. Veltmarschalck de Provintie van Zeelant soude te hulp komen, in geval de Engelse daer mochten ondernemen te landen. Benevens meer andere saken van die natuur; in welke Brieven hy oock de Resolutien en ordres van haer Ho: Mo: en zijn Hooght. soo te Water als te lande gegeven, had overgeschreven. Dat de voorn: zijn Brieven en Correspondentien oock hadden behelst saken, rakende de innerlijcke gestalte van den Staet, soo van 't Krijgsvolck als Wapenrustingh, schrijvende by zijne Brief van den 28. April 1673. dat men een generale Reveu in de Provintie van Hollant had gedaen, dat de selve doenmaels betaelde 103 Comp. te Paert, 505 Comp. te Voet, en 20 Comp. Dragonders; en dat den geheelen Staet in 't algemeen betaelde 90914 man, buyten de Canoniers, Granadiers, Schippers van de Ponten en Guides, die meer als 2500 man uytmaeckten. Nevens veel andre diergelijcke saken. Dat de voorsz. depeches noch hadden mede gebracht saken, rakende de Finantie en Staet van Oorlogh, en de dispositie van de Ingesetenen tot opbrenginge van de Consenten en genegentheyt tot Vrede, schrijvende by zijn Brief van den 14. Augustij 1673. ten tijde als desen Staet met allen yver de Vredehandel trachte voort te setten, dat zijn Hooght. versekeringh hadde gegeven, geen Vrede te Coln te maken, als met influytingh van Spanjen, en van meeningh was, dat het een groote ondanckbaerheyt wesen soude, na dat Spanje desen Staet soodanigen onderstant had gedaen, en oock een groote onvoorsichtigheyt de Spaensse Nederlanden te abandonneren; doch dat eenige Steden in Hollant van die meyninge niet waren, en dat de selve de Vrede begeerden op hoedanige Conditien het ook soude mogen wesen, oordeelende, dat de Conditien doemaels advantagieuser souden zijn, als wanneer men sich selven tot meer extremiteyt had laten brengen. Op den 2. September 1673. had hy noch geschreven, dat 't Hof geen genegentheyt altoos tot Vrede hadde, die men aen zijn Hooght. als de ruine van zijn authoriteyt ende grootheyt dede apprehenderen: daer nochtans den Hove gebleken was, dat hoog-gem. zijn Hooght. in alle gelegentheden de voorsz. Vrede seer had behartigt, en dat wijders die geene, die van dat advijs niet waren, middel mosten weten, om Geldt te vinden, &c. Benevens meer andere saken van die aert. Hy had oock in 't Jaer 1674. onder de voorsz. depeches laten vloeyen, dat het Volck seer seditieus begon te spreken, dat soo groote sommen wierden gecontribueert, en dat noch te Water noch te Landt yets wiert verricht. Dat de voorsz. depeches noch hadden in-gehouden saken, rakende de gelegentheyt van de Frontieren deser Landen, schrijvende by zijn Missive van den 14. Augusti 1673. dat den Graef van Monterey uyt Breda had ontboden 't Regiment van den Graef van Schellart, en den Ingenieur Vanes, met soo precijsen ordre, dat de selve den volgenden dagh waren vertrocken, latende de Fortificatie van Breda in een groote inperfectie, &c. Dat hy, wanneer den Koning van Sweden met zijn Heyr in de Landen van den Keurvorst van Brandenburgh gevallen was, en den selven Keurvorst daer tegens by haer Ho: Mog: om hulp aen-hieldt, zijn correspondentie noch met de voorn: Sara Lodewijckx had gecontinueert, en na dat hy haer toe-gelaten had zijn Brieven aen de Keurv. Ministers te mogen mededeelen, zo had hy haer op den 22. Maert 1675. in 't breede geschreven, dat zijn Hooght. staet maeckte, na Cleef te verreysen, doch daer maer een dagh a twee soude verblijven, en dat daer de Resolutie tot den Vrede ofte Oorlogh soude genomen werden; dat hy echter kon seggen, dat het zijn Hooghts. meeninge niet was, Vrede te maken, voor den uytslagh van de Veldt-tocht, (hoewel den Hove het tegendeel was gebleken) dat hem oock bekent was, dat eenige luyden sulkx van 't intrest van zijn Hooght. oordeelden te zijn, doch dat hy van dat gevoelen niet was, en dat men in den Oorlog niet kon continueren, ten zy men de Finantien in een desperate staet stelde, en dat het Volck niet langer wilde noch kon contribueren. Dat de Commercie stil stont, en de Landen niet rendeerden, en dat de Gedeputeerden van Amsterdam ordre hadden, sulckx aen de Staten van Hollandt te vertoonen, en daer in van veel andere Steden gevolgt souden werden. Dat Vrieslant ende Groeningen geen subsidien aen de Geallieerden betaelden, en Zeelant seer qualijk; dat de 3 geconquesteerde Provintien onmagtigh waren, en indien Hollant mede begon te mancqueren, dat dit groot gebouw, dat tot noch eenige figuer had gemaekt, t'eenemael sou vervallen, en haer Geallieerden onder des selfs ruine verpletteren, &c. En by zijn Brief van den 25. Maert, die hy schreef, als hy gevangen wiert, dat indien de Geallieerden wisten de ware gestalte van den Staet, zy haer best souden doen, om de Vrede aen de Christenheyt te doen hebben, eer de noot ons dwongh ons Accoort op nadeelige Conditien te maken: daer by voegende, dat onse swackheyt aen weynigh Persoonen bekent was, doch dat hy daer van meer wist, als hy soude derven seggen; dat het seker was, dat een van de eerste Gedeputeerden van Hollant het sodanig aen den Raet-pensionaris had gerepresenteert, dat de selve daer over gesurprenneert was geweest, en geseyt soude hebben, dat hy zijn employ wilde verlaten. Hy nam hier over tot excuse, aen haer maer alleen geschreven te hebben, doch had oock bekent, dat hy haer toegelaten had, sijn Brieven te mogen communiceren. Dat hy oock had overgeschreven een secreete Resolutie van haer Ho: Mo: van den 11. Januarij 1675. die hem te translateren was gegeven, (gelijck den Hove vertoont was, hoewel hy verklaerde daer geen geheugenisse van te hebben) rakende de invasie van 't Sweetse Leger in de Keurbranden-

denburgse Landen: en dat hy die oock aen zijn Soon bekent gemaeckt had, om aen den voor dees ged. Minister in Sweden te senden. Seggende, dat hy zijn correspondentie gehouden had om Pensioenen te trecken, en de Secreten van 't Lant niet tot nadeel van den Staet getracht heeft te weten, maer om zijn Meesters te beter te konnen dienen. Hy seyde tot zijn verder excuse, aen alle zijn Corresponden-ten maer een algemeene Brief geschreven te hebben, en zijn particuliere ingredienten niet als aen den Coningh van Poolen, de Coningin Christina, den Groot-hertogh van Toscanen, en aen zijn Broeder tot Riga, en aen geen suspecte Persoonen, die ten tijde van den Oorlogh met Vranckrijck of Engelant correspondeerden. Hy bekende mede, dat hy van een gequalificeert Persoon in een uytheemsen Staet versocht is geweest te willen ontdecken met wat Persoonen van Regeering haer Ho:Mo:of zijn Hooght. aldaer, gedurende den Oorlog, correspondeerden, en hoewel hy mede bekende by zijn Missive, dat de aldervoornaemste der Regeeringe aldaer niemant meer als zijn Hooght. haten, om dat die zijn partye met andere van de Regeeringe aldaer gemaeckt had, en dat het ontdecken deser correspondentie tot nadeel van den Staet strecken soude, om dat die dan alleenlijck soude moeten dependeren van dat ge-deelte, die hy oordeelde Fransgesint te zijn, zo had hy echter 't selve aengenomen, en met den voorsz. Persoon mondelingh geconfereert, en in de tijt van een half Jaer wel in de 20 Brieven in Cijffer gekre-gen; oock na 4 a 5 weken deser correspondentie een Wissel-brief van omtrent 2400 guldens, op een Koopman te Amsterdam, ontfangen; welck Gelt hem oock na eenige tijt was betaelt, hoewel hy die pretexeerde voor zijn ordinaris correspondentie ontfangen te hebben: Invoegen hy, om dese voorsz. correspondentie uyt te vinden, groote moeyten had aengewent. Dat de voorsz. gequalificeerde Per-soon hem den 6. en 17. November 1674. had geschreven, dat een ander gequalificeert Hooge-stants-persoon in 't kort soude overkomen, en dat die hem wat klaerder van de gemeene affairen soude spre-ken, hem aen-radende, dat hy hier en daer, om de saeck te beter te bedecken, soude voorgeven, dat hy den voorn: Hooge-stants-persoon, om de oude vriendtschap, de visite most geven; gelijck hy oock ge-daen, en onder andere van de selve verstaen had, dat zijn komste streckte, om een reconciliatie tusschen zijn Hooght. en eenige van de voornaemste van de Regeeringe in den voorn: uytheemsen Staet uyt te wercken, en daer door mede een beter intellig ntie tusschen het eene gedeelte van de Regeeringh al-daer met eenige van het ander gedeelte van de selve Regeeringh, en dat hy wel kon dencken, dat de ware intentie was geweest, om door de voorsz. reconciliatie zijn Hooght. van 't voorsz. ander gedeelte der selver Regeeringh te detascheren; bekennende echter, dat hy dese zijn Commerces noch aen zijn Hooght. noch aen de Regeering alhier had bekent gemaeckt: En dat hy ondertusschen van den voorsz. gequalificeerde Persoon was versocht geweest, de Resolutien van de Regeering alhier, bysonder de se-creete Resolutien, mitsgaders de staet van de Vloot en Legers en de Finantie te willen over senden. Dat hy aen de voorsz. gequalificeerde Persoon, onder gefingeerde namen van Koopluyden, in cijffer had ge-schreven; en van den selven begeert een ordinaris Pensioen: Dat hy den selven oock had geschreven, dat hy een Vrient onder de Commissarisen tot de secreete besoignies hadde, alhoewel hy seyt, die in effecte niet gehad te hebben, en 't selve alleen dede, om de voorsz. uytheemse Persoon te amuseren, om dat hy van hem niet voldaen was, en voorts in verwachtinge, dat uyt de Provintien, die weder ter Generaliteyt stonden geadmitteert te werden, yemant tot de secreete besoignies soude werden gecom-mitteert, door wien hem hoope gegeven was, om de secreete affaires van den Staet te konnen weten; doch dat de voorsz. correspondentie met den uytheemsen Staet eyndelijck afgebroken was, soo om dat hy van haer niet wiert voldaen, als om dat hy, haer intentie gepenetreert hebbende, niet goet gevon-den soude hebben, die te continueren.

Den ged. Wickefort was door den Drost van 't Hof met sijn dienaers, die alle hel-lebaerden en halve pieken droegen, van de Voorpoorte gehaelt, en na de Audientie van de Rolle van 't voorsz. Hof geleyt: hy gaende los en vry tusschen 2 Staten Boden, ge-volgt van de voorsz. Drost en sijn dienaers; het lesen van 't Vonnis duerde wel 3 quar-tier uurs, en was hy nau kenbaer, door 't groeyen van sijn Baert. 's anderendaegs kre-gen zijn 2 Dochters by hem toegang op de Voorpoorte; doch de plaets waer hy ge-bracht zoude worden, was noch niet genoemt. Daer wiert by den Staet dees tijt een zeer strickt bevel uytgegeven, dat alle de Comp. tegens den 1 April toekomende vol mosten wesen, waer toe oock de de Capiteyns 2 maenden zoldy ontfingen. De twee Princessen Douarieren van Nassau, tot Vrieslant en Simmeren, hebbende haer eenige tijt tot Alphen opghehouden, om hun rougoet te bekomen, quamen den 22. van daer in den Hage; gelijck ook den Heer le Mair korts daer aen uyt Engelant.

De Noort-weste-winden hadden op den 3. 4. en 5. deser in Brabant en Vlaenderen oock haer kracht getoont, vermits de Schelde daer door soo hoogh vloeyde, dat te Antwerpen veel Kelders onder water geraeckten. In dit geweft was dit harde we'er met Donder en Blixem vermengt geweest, waer door 2 Schuuren tusschen Aelst ende Dendermonde in de asse geraeckten. Te Gent was den 4. deser den Blixem mede in de Toorens van Belfoort en St. Pieter geslagen, invoegen veel Volck daer op liep, om de brant te bluffen, doch 10 Persoonen wierden door een tweede Blixem in dier voegen getroffen, dat zy doot van boven neer geworpen wierden, en 6 geraeckten soodanigh gequetst, dat 'er eenige korts daer aen storven: Dese 10 eerste Persoonen wierden gelijckelijck in een Graf geleyt; doch de Toorens wierden door de wackerheyt der Burgers noch uytgebluft. Omtrent Dendermonde, 't Sas van Gent, en in 't Lant van Cadsant geschiede door 't overloopen van 't Water ook groote schade, vermits eenige Dijcken daer omtrent door-braken, en verscheyde Schepen bleven. Oostende stont ter selfder tijt in groot gevaer, en wierden daer de meeste Buytenwercken bedorven; een Schip sonder Masten, Touwen, Zeylen of Roer voor dese Haven leggende, wiert echter sonder eenigh letsel noch in de Haven gesmeten. 8 Duynkerckse Kapers wierden mede boven Mardijck heel in Duyn geset, en een ander bleef op de Gom, sonder dat'er een Mensch van geberght wiert. Mechelen wiert door dit hoogh Water aen de lage zijde oock soo onder Water geset, dat de Inwoonders na de boven-kant moften wijcken; doch 't selve sackte haest weder wegh.

Den Hertogh van Villahermosa, gelijck wy laetst gesegt hebben, den 1. deser met dn Hertog van Montalte, den Graef van Egmont, den Ridder de Villeneuve, de Prins van Vaudemont en veel andere Grooten te Brussel aen-gekomen, wiert daer aenstonts van de Gedeputeerden der Staten verwellekomt; en vermits het Leger nu in de Winterquartieren wiert verdeelt, quam het Spaens Regiment Voetvolck van den Marquis de Belveder, het Regiment Ruyters van den Graef van Cordona, en 6 Vanen Dragonders tot besetting in Brussel; de Regimenten Ruyters van Don Ulloa, en Don Diego de Lleua, trocken ten dien eynde naer Mechelen; gelijck oock het Regiment van den Baron van St. Jan, dat van Monsr. Gajaffa en 12 Vanen Dragonders na Gent; dat van Monsr. de Feu na Camerijck; het Regiment Voetvolck van Don Diego Spinosa nae Oostende en Nieupoort; en de Comp. van 't Opperhooft der Ruyterye na Vilvorden. Den Marschalck van Montmorency deed daer op sijn meeste Voetvolckeren mede in de Winterquartieren te Rijssel, Doornick, Cortrijck en Audenaerde leggen, dan liet noch een groot getal Ruyterye, onder Monsr. de Montal, tusschen de Sambre en de Maes, die daer Maubeuge in besettingh namen. Ged. Montal meende den 13. deser met 1500 Ruyters oock Marche en Famines te overvallen, en had daer toe 6 hoopen Ruyters en Dragonders stil voor af gesonden, om de Poorten te overrompelen, maer zy vonden de Spaensse soo wel op haer hoede, dat zy weder vertrocken. De Fransse uyt Maestricht en Limburgh trocken toen mede na 't Luyckx Stedeken Chinay, om daer besettingh in te leggen, maer zy wierden door de besettingen van Charlemont en Namen soo braef onthaelt, datse te rugh mosten wijcken. De Magistraet van Brussel verwittight van eenigh bedrogh in 't uytvoeren van 't Kooren aldaer, en dat 't selve de Fransse toegebracht wiert, verboot daer op wel scherp den uytvoer van lijftocht. Den algemeenen Legermeester Quinones hebbende in Vlaenderen de noodige beveelen gestelt, quam dees tijt weder te Brussel. Den Koningh van Spanjen den 6. deser 14 Jaer

out geworden, en nu 't Rijck sullende aenvaerden, zo wiert daer over te Brussel heerlijk geviert. Ondertusschen wierden de wegen rontom die Stadt door de Bos-roovers seer ontveyligt, die alle Karren en Wagens, die zy ontmoeteden, plonderden; invoegen den Hertogh van Villahermosa scherp na haer liet soecken, en oock 7 daer van kreegh, die den 29. deser te Brussel t'samen aen een Galgh op-gehangen wierden. Men had korts te vooren daer ook een Franse Spion gerecht, die gekregen was toen de Franse by Tienen en Dieſt lagen. In Brabant wiert nu alles vervaerdigt, om het Krijgsvolck in beter staet als voor heen te brengen, en vroegh in 't Velt te konnen wesen, ten welken eynde yder Ritmeester 1000 guldens kreegh, om sijn Comp. vol te maken. Den Hertogh van Villahermosa verkoor toen oock 3 nieuwe Collonellen, om yder een Regiment Walen te lichten, namentlijck Don Francisco de Hernandes, Monsr. du Mont, ende Monsr. de Bressey. Ged. Hertog verkoor nu den Baron van Bergeyck, om na Spanjen te trecken, so men zeyde, over eenige saken van gewicht. De Marquis van Valparaiso, Don Martin de los Rios, en den Graef Herman Nugnes trocken toen mede derwaerts. In tegendeel quam Don Bernardo de Salinas over Engelant van daer te Brussel, om in de Nederlant 't Ampt van algemeenen Sarjant der slaghorde te bekleeden; hy was van den Koningh van Spangien noch vereert met het Kleet van de Krijghsorde van St. Jacob. Den Grave van Caprara hebbende van den Keyser eenige Brieven voor sijne Hooght. den Heer Prince van Orange ontfangen, vertrock toen van Brussel naer den Hage. Een Franse partye uyt Charleroy in 't lest deser maent van Waveren de brantschattingen komende ophalen, en verscheyde Beesten van daer mede nemende, zo wierden zy van een partye uyt Namen ontmoet, die haer den buyt weder af nam, en eenige gevangens binnen Namen bracht. Het Spaens Opperhooft Louvigni met eenig Volk uyt Luxemburg getrocken, had 't geluck, dat hy een Franse partye sloegh, en met veel gevangens weder te rugh keerde.

Het gedeelte van 't Leger van desen Staet, 't geen onder den Grave van Waldeck in Luyckerlant gebleven was, nam nu besettingh in Hasselt, Bree, en op eenige Casteelen en Dorpen daer omtrent. De Franse trocken in tegendeel met eenige Troepen en 2 Velt-stucken voor Thuin, 't geen zy na 6 uren tegenweer in kregen; en vermits dit een van de sterckste Plaetsen in dit gewest was, ten opsicht van sijn natuurlijcke gelegentheyt, zijnde op een Rots gebout, oordeelden veel, dat 't Gout hier meer als 't Geschut uytgewerckt had. De Fransen lieten sich nae dese veroveringh in die Plaets als Heeren dienen, en dwongen de Burgers haer alles te verschaffen. Zy besetten naderhant oock noch eenige Casteelen, en eysten van de Stadt Weset brantschattinge, 'tgeen hun oock na eenige bedreyginge wiert toegestaen. De Luyckenaers hadden nu weder hoop van een vrye handelinge, vermits den Fransen Intendant te Dinant met de Spaense te Namen daer in over een gekomen was: maer alsoo de Franse niet van boven wilden laten af komen, gingh dit soo voorspoedigh niet. Ondertusschen wiert den Graef van Groesbeeck, Opper-schout van Luyck, van Dusseldorp komende, van een Spaensse partye onderweegh ontmoet, en gevangen na Roermonde gebracht.

De Lunenburgse Troepen, die noch in Ceulslant lagen, wierden met het begin deser maent gelast in de Winterquartieren te gaen, namentlijck, in Oostvrieslant, de Westfaelse Graefschappen, Suyrlant, en in de Wetterauw en 't Westerwalt. Den Hertogh van Nieuburgh had sijn Landen voor een sekere somme gelts van de Winterquartieren

vry gekocht. Ged. Troepen trocken dan over den Rhijn, en begaven hun na haer aengewesen Plaetsen. In tegendeel quamen in 't lest deser maent de 2 Keyserse Regimenten te Voet van den Marquis van Grana, en 't Regiment te Paert van Keysersteyn, van boven in 't Sticht Ceulen, om 't selve voor de strooperyen der Franse te bevrijden, waer by noch de Munsterse Troepen uyt 't Graefschap Veldents verwacht wierden. De Franse doorstroopten onderwijl dit geheele Sticht, en quamen eens met een stercke partye voor Sons, maer siende daer niet op te doen, trocken zy, na dat eenige Musketschooten daer op gedaen waren, weder te rugh, invoegen dat, om haer wederkomst te beletten, 150 Keyserse van 't Regiment van Grana daer in geleyt wierden; gelijck ook eenige in Kempen.

Den Marschalck van Crequi, die tot noch te Coblents gevangen was gehouden, wiert dees tijt tegens de Gijselaers van Trier, die te Mets gevangen waren, los gelaten, doch de Fransen zeyden, dat het op sijn woort geviel, en dat hy te Parijs over sijn losgelt soude verdragen. Immers desen Marschalck nam sijn wegh over Trier (daer omtrent hy de Plaets by Taverne noch eens gingh besien, daer sijn Leger over eenige Maenden was geslagen geweest) na Vranckrijck.

't Leger onder den Graef van Montecuculi, in 't lest deser maent noch te Offenbach legerende, zoo wierden daer uyt 200 man en eenigh Geschut na een Eylantje in den Rhijn, Drusenheym genaemt, gesonden, om alle toevoer te water na Haguenaw te beletten. Ter zelver tijt quaemen oock 600 Keyserse Ruyters te Gunsheym, 3 uren van Haguenaw, en versterkten sich daer. Maer de Franse hier van verwittight, en dit voor hun nadeeligh oordeelende, quamen hier op ylings met een sterke Troep, hoewel haer Leger anders in een zeer slechte staet was, na Drusenheym, en tasteden de Keyserse daer vinnig aen, maer mosten na een harde tegenweer met verlies van eenige der hare wijcken. Den Graef van Mansvelt den 26. der voorleden maent uyt Weenen weder in het Heyr gekomen, en de Keyserl. bekrachtinge mede gebracht hebbende, om in de winterquartieren te trecken, zoo hielt men yverige beraetslagingen, vermits men 't Heyr op 44 volle Regimenten reeckenden, hoe veel yder Creyts zoude moeten inneemen; doch eyndelijk quam men over een, datter 21 Regimenten, daer onder de Lottharingers, in Swaben, der Elsas, en Brisgou, en de overige in Franckenlant haer winterquartieren zouden nemen; welcke in de volgende Regimenten bestonden: Voetvolk, de Souches en Keysersteyn, en van den Bisschop van Wurtsburg, in 't Stift Wurtsburg en Bamberg; Portia in 't Graefschap Hohenlo; Mansvelt in 't Sticht Aichstadt; Serini op de Grensen van Neurenburg, Sweinfurt en Hildesheym. De Ruyterye, Montecuculi en Heysterise, op de Neurenburgse Grensen; 't oude Holsteynse, in 't Markgraefschap Culmbach; Rabatta in 't Stift Bambergh; Bornonville in 't Hertogdom Onolsbach; Harrant in 't Sticht Rotenburg; Spork in 't Gebergte Hennenberg; de Creytsvolcken, derdehalf Regiment en 6 Comp. Croaten, in de Abdye van Fulda; 6 Comp. in 't lant van Wetzlaer, 2 in Kersheimerdael, 2 in 't Graefschap Solms; Dunewalt met sijn Regiment in Saxen-weymar, en Chavagnac in Saxen-gotha. Doch den Bisschop van Wurtsburgh versocht hebbende in sijn Bisdommen van Wurtsburgh en Bamberg, van de winterquartieren verschoont te blijven, verkreeg zulks, op voorwaerde, dat hy tegens de voortijt 2 Regimenten Voetvolk, en een Regiment Ruyters zou leveren. Ingevolge van dit besluyt, wiert de Brug tot Lauterburg weder opgemaekt, op dat de Troepen daer over zouden konnen trecken. Onderwijl quam den Hertogh

van

van Lottharingen met ſijn Troepen van de Zaar, mede te Landaw; waer op de Rijksvolken over deſe opgemaeckte Brugge by Lauterburg over den Rhijn togen, en Prins Herman van Baden na Etlingen trok. In tegendeel quam den Baron van Kielmanſeck, die tegens de Franſe Gen. Major Traſſy uytgewiſſelt was, in 't Keyſerl. Leger: 't geen den 2. deſer mede van Offenbach opbrack, en te Langencandel quam: de rechter vleugel trock door Ments over den Rhijn na Franckenlant, maer de linker vleugel over de zelve Rivier tot Lauterburg, na Swaben, daer Montecuculi te Eslingen ſijn Hoofdlegerplaets nam; verſpreyende deſe Troepen ſich den 6. deſer van malkander, wanneer yder na ſijn aengeweſen plaets trock. Den Collonel Vecchi wiert echter met 4 Regimenten in Lauterburg gelaten. Den Markgraef van Baden Durlach hielt met eenige Rijcksvolkeren Phlipsburg ondertuſſchen noch rontom beſlooten; waer door het geviel, dat als hy den 2. deſer ſich met 1500 Ruyters op 't breede velt voor Phlipsburgh vertoonde, die van binnen met een ſterke Troep daer op uyt quamen. en eenige tijt met de ſijne ſchermutſeerde, doch zy moſten eyndelijk met eenigh verlies weder wijcken. Den Graef van Montecuculi na 't ſcheyden van 't Leger Offenburgh eens beſichtight hebbende, quam van daer met veel Opperhoofden te Eslingen, en wiert den 12. door haer Hooght. van Wirtemberg treffelijck onthaelt. Hy gaf hier aen de Bevelhebbers laſt, om haer Regimenten weder vol te maken: Men wilde dat de Keyſerſe tegens de voortijt een Heyr van 30000 man te Voet, en 15000 Ruyters te Velt zoude brengen.

De Prins van Condé die noch op ſijn oude Poſt legerde, dede in 't begin deſer maent Sledtſtadt verſterken, en zont geduerigh meer en meer Volk na Sabern en Haguenaw, welke die Steden in een brave ſtaet van verdediging brachten. Ged. Prins dede ondertuſſchen in der Elſas verkondigen, dat alle de Bedienden en Onderdanen weder na hun Huyſen op 't Lant zouden keeren, en datſe daer van hem beſchermt zouden worden. Onderwijl dede hy verſcheyde van ſijn Volcken, vermits de Keyſerſe over den Rhijn getrocken waren, na Lottharingen en Borgondien in de winterquartieren trecken. De beſettingh van Haguenaw meende toen wel de Keyſerſe van Gunsheym te verdrijven, maer zy wierden zoo onthaelt, dat zy met verlies te rugh moſten trecken. Doch 't geluckte haer beter te Druſenheym, van waer zy de Keyſerſe eyndelijck, nae dat zy hun 2 a 3 mael aengetaſt hadden, dwongen te wijken. En vermits de Graef de Lorge eenigh Volck by malkander trock, was men beducht dat hy Lauterburgh oock zoude aentasten, maer vermits die Plaets in goede ſtaet van verdedigingh gebracht was, dorſten zy het niet wagen. In tegendeel trocken de Franſe Troepen den 13. deſer ten vollen in de winterquartieren, na Lottharingen en Bourgondien, nae dat de meeſte Steden van der Elſas met haer Volcken beſet waeren gebleven, en den Prins van Condé den 14 met ſijn Soon en andere Grooten na Parijs, zijnde 't gebiet der Troepen in der Elſas aen Monſr. de Monclar gelaeten. Doch ondertuſſchen volharden de Franſen echter met veel Volck en Voorraet na 't Neder-elſas te voeren, in alle ſchijn, als wilden zy noch een geley binnen Phlipsburgh brengen. Uyt welcke Plaets, na dat de Rijksvolkeren verſcheyde Poſten daer omtrent verlaten hadden, de Franſe weder wijts en zijts in het Spierſe gebiet quamen ſtroopen, en veel Dorpen, onder voorwendtſel, dat zy haere brantſchattingen niet betaelden, af branden.

In 't Keyſerl. Hof was men nu noch gedurig beſig, om tegen 't voorjaer een groote ſomme gelts by een te brengen, ten eynde het Keyſerl. Leger in 't Rijk veel ſterker te maeken, als 't zelve noch oyt geweeſt had. Prins Willem van Furſtenburgh wiert dees tijt uyt verdriet van ſijn lange gevangenis wat onpaſſelijk.

Ll Den

Den Keurvorst van Brandenburgh, als laetst gedacht is, van den Coningh van Denemarcken gescheyden, (by wien hy sich, op hoop van de Sweden onder Straelsont aen te treffen, met 21 hoopen Ruyters en 1000 Dragonders hadde gevoegt) quam in 't lest der voorleedene maent weder in sijn veroverde Post te Gutzkaw; en na dat hy daer het inneemen van 't Eylant Usedom door sijn Troepen, verstaen had, waer door de Stadt en 't Slot Wolgast te Water beset was, zoo nam hy besluyt om het zelve aen te tasten: De Stadt, als van geen tegenweer, gaf sich aenstonts over; dan de Sweden die in 't Slot lagen, bereyden sich tot wederstant, invoegen alles vervaerdight wiert, om hun te overmeesteren: doch hoedanig het met dese belegeringh, en verovering, afgeloopen is, sal men best sien uyt de volgende Brief, die de Keurvorst daer over aen haer Hoogh Mog: schreef:

ONse vriendelijcke groetenisse en wel genegene wille te vooren, Ho: Mo: Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen, Uw Ho: Mog: geven wy hier mede vriendtnabuurlijck te verstaen, hoe dat wy den 31. October met onse Infantery van Gutzkauw zijn opgebroken, om het vaste Casteel en Residentie-Huys Wolgast t'attacqueren, nadien wy alvoorens ordre hadde gegeven, dat onse Cavallerye sterck over al door des Vyants Lant soude batteren en gints en weder marcheren, om de vyantlijcke Guarnisoenen in Gripswalt, Anclam, Straelsont en Demnin soo veel mogelijck te besetten, van gelijcken dat den Keyserl. Lt. Gen. Velt-marschalck Graef Cop met sijn by hem hebbende Infanterye voor Wolgast by ons soude komen. Den 1. November hebben wy in de Stadt Wolgast post gevat, ende terstont de Vestingh gerecognoscceert, dewelcke wy dan in seer goede defentie en met veel nieuwe Retrenchementen en 6 Bolwercken gefortificeert hebben gevonden. Het Guarnisoen bestont in den aenvang uyt 500 Voetknechten onder 't commando van den Gen. Major Blixem; maer alsoo de Vyandt 2 dagen voor onse aenkomste 400 gecommandeerde Ruyters, onder 't beleyt van den Oversten Lut. Ribbing, hadde gesonden na 't Eylant Usedom, ten eynde omme de onse van daer te verdrijven, hebben de selve, wanneer zy de onse aldaer stercker bevonden, als zy hadden gedacht, en van de andere zijde onse Armee voor Wolgast advanceerde, alle haer Paerden op 't voorsz. Eylant laten staen, en haer in kleyne Schuytjes op de voorsz. Vesting van Wolgast geretireert, soo dat daer door als mede door eenige andere Militie, de welke gedurende de Belegeringe te Water van Straelsont in de nacht daer in was gekomen, de besetting over de 900 man is sterck geweest; wy gaven daer op terstont de noodige ordre wegens de attacque en vervaerdigingh der Batteryen, 't welck oock met alle mogelijcke stilte achter de naest gelegene Huysen van den Graef Cop ter rechter en van de onse ter lincker zijde geschiede. Of nu wel eenige van onse Batteryen in de eerste 3 a 4 dagen vaerdig wierden, soo hebben wy doch niet eerder op den Vyant willen canonneren, tot dat alles soude gereet wesen, maer lieten niet te min ondertusschen de Trencheen openen, en daer mede tot aen de Riviere avanceren, oock de noodige Bruggen vervaerdigen, om de Riviere te passeren, waer mede in alles 8 dagen wiert doorgebracht, gedurende welcken tijt den Vyant uyt de Vestingh met sware stucken, als 2 halve Kartouwen en verscheyde 20 en 16 Ponders, op de Stadt sterck heeft gecanonneert, en oock eenige Vuur-kogels en Granaden daer in geworpen, de welcke nochtans geen sonderlinge schade hebben gedaen, soo dat in dese 8 dagen van alle des Vyants canoneren niet over de 12 man zijn gebleven of beschadight. Gisteren, zijnde den 9 November alles gereet wesende, hebben wy met het aenbreken van den dagh van alle onse Batteryen te gelijck laten los branden, en met Vuurkogels, Bomben en Granaten in de voorsz. Vestingh speelen, als mede onse Muskettiers onophoudelijck vuur geven, 't welck dan oock met soodanige ernst en effect toeging, dat niet lang daer na 2 van des Vyants Bolwercken onbruyckbaer wierden gemaeckt, ende het daer op staende Canon gedemonteert, de resterende konden wegens 't continuel schieten niet tot de ladinge komen; bysonderlijck deden onse Vuur-kogels sulcken effect, dat daer door het Slot in de brandt geraeckten, en een van des Vyandts Kruyt-kamers wierde ontsteken, invoegen daer op een gedeelte van 't voorsz. Kasteel, daer in den Vyant sijn Proviant had, in de Locht sprong, en op 't gewulft, alwaer het resterende Polver was, zijnde meer dan in de 7000 pont, wiert neder geworpen, soo dat daer oock niet by te komen was. Den volgende nacht lieten wy de Bruggen aen 't water brengen, en op heden, zijnde den 10. November omtrent 9 uren voor de middagh, wanneer alles tot een generale storm gereet was, de meergem. Vestinge opeysschen, de welcke dan oock daer op terstont aenving te capituleren, soo dat omtrent een uur na de middag de overgaef op de nevensgaende poincten van Accoort is geschiet. Wy lieten daer op terstont na 't Gewulft breken, alwaer 't Pulver onder 't vuyr lagh, en kregen 't selve geluckigh daer uyt, sulckx dat daer door het overige van 't Kasteel wiert gesalveert. De besettingh is by de overgaef noch 700 man sterck bevonden, de welcke wy morgen na Straelsont sullen laten convoyeren. Waer mede U Ho: Mo: tot betuyginge van alle aengename nabuurlijcke vrientschap wy altijt genegen

negen blijven Van Gods Genade, Frederick Wilhem, Marckgraef tot Brandenburgh, des H. Roomschen Rijckx Erf-Kamerheer en Keurvorst, in Pruyssen, tot Maegdenburgh, Gulick, Cleve, Berge, Stettijn, Pomeren, &c. Hertog &c. Onder stont, Uw Ho: Mo: goetwillige Vrient en Nabuyr,
Gegeven te Wolgast den 10. Nov. 1675. FREDERICK WILHELM, Keurvorst.

Capitulatie, welke sijn K. Doorl. van Brandenburg, met den Sweetsen Major Andries Doubstaf Blixem, Commandant op 't Slot Wolgast, den 10. Nov. heeft getroffen.

Dat alle nationale Volckeren en Sweetse Lantsaten, 't zy te Paert of te Voet, mitsgaders de bediende van de Artillery, met boven en onder-geweer, vliegende Vaendels, slaende Trommels, en haer eygen toebehoorige Bagagie na Straelsont sullen uyttrecken, en dat sijn Keurv. Doorl. de selve derwaerts sal laten convoyeren.

2. Alhoewel de Duytse Soldaten na den inhout van de Keyserl. Avocatorien verder in den Sweetsen dienst niet en souden vermogen te continueren, soo neemt echter sijn K. Doorl. ditmael over hem, sulckx by sijn Keys. Maj. en 't Rijck te excuseren, en sullen alsoo de Duytsen, welcke haer in dese Vestinge bevinden, voor dit mael mede mogen uyt-trecken en passeeren, edoch de selve vry staen onder ons dienst te nemen.

3. Ingevalle eenige Overlopers of Deserteurs mochten werden gevonden, sal de Commandant die overleveren.

4. De gevangens sullen met haer montering, so noch voor handen is, weder vry gestelt en los gegeven werden.

5. Alle Stucken Canon, Proviant, Geweer, Krijghs-materialen en 't geen verder daer in is, sal den Commandant aldaer laten, ende overgeven.

6. By aldien daer eenige verborgen Mijnen mochten zijn, sal de Commandant de selve hebben bekent te maken.

7. Terstont na 't getroffen Accoort sal den Commandant gehouden zijn, sijn Keurv. Doorl. in te ruymen een goede versekerde Post, de welcke hy sal begeeren.

8. Den Commandant en andere Officiers sullen haer eygen Paerden met haer toebehooren mede mogen nemen.

9. Ingeval den Commandant en de belegerde in het een of het ander dit Accoort mochten te buyten gaen, sal de selve nul en van geender waerden zijn.

Des t'oirkonde zijn hier van 2 gelijkluydende exemplaren gemaekt. Getekent te Wolgast den 10 Nov. 1675.
FREDERICK WILHELM, Keurvorst.

Wy zullen hier by voegen, dat den Oversten Lt. Weiler met eenigh Volck 't Kruyt van onder 't gewelf zoo wel van pas haelde, dat daer door 't opspringen verhoet wiert, want geen half uur naderhant viel 't gewelf in. De Sweden lieten 18 Stucken Geschut, daer onder 2 metale halve Cartouwen, veel Musketten en Oorlogsvoorraet achter: en wierden door den Oversten Lt. Wilsdorf na Straelsont geleyt. Een partye uyt Straelsont, kreeg in het tegendeel by Furstenburg in Meckelenburg, eenige Wagens met lijftocht, die na 't Keurvorstel. Leger zouden trecken, waer van zy 't meestendeel ruineerden; maer den Keurvorst hebbende onder den Oversten Aller 900 man in Wolgast geleyt, en noch eenige tijt met sijn Leger te Duberkou gelegert, besloot, gemerkt de tijt tot yets anders te ondernemen onbequaem wiert, in de winterquartieren te gaen.

Den Vorst van Anhalt, die over een byzonder Leger in Achterpomeren geboot, hebbende Grieffenhagen verovert, dede door den Graeve van Donauw oock 't Slot Wildenbroeck overmeesteren: Dan de Sweden in Stettijn hier door beangst, dat het nu den Dam over haer Stadt mede zoude gelden, zonden ylings 1000 man onder den Oversten Plantijn na Griffenhagen, om eenig voordeel op de Brandenburgers te halen; dese hadden dan 't geluck dat zy onder deselve Stadt een partye van haer Vyanden aentroffen, eenige daer van ter neder maekten, en met 11 gevangens en goede buyt weder te rug keerden, hoewel zy van de hare daer oock eenige lieten zitten.

Uyt Sweden kreegh men nu eyndelijck nae veel wachtens bericht / dat den Coning te Upsal gekroont was / doch den dagh wist men niet recht; maer het moet voor St. Michiels dag geweest zijn / vermits de brieven / die dit bericht gaven / op den selven dag geschreven waren; 't selve soude op de volgende wijse geschiet sijn: Eerst quamen na veel Herauten de 5 regerende Heeren te Paerde / dese volgden den Coning onder een gedragen Hemel: hier na vertoonde sich een groot getal Rijcksraden / yder met een lange Scharlaken Rock met Hermelein.

weleſn gevoert; in 't rijden na de Kerck had de Coning een gants met Gout geborduerden Rock aen: doch in 't uytkomen/ als hy gekroont was/ een witte Coninckl. Mantel: in welck uytkomen de Herauten op alle hoeken der Straten uytriepen/ Vivat Rex Sueciæ XI. welcke tegenwoordig tot Koning van ſijn Rijck geſalft is geworden. Aenſtonts na deſe Crooninge hielt men raet op wat voet men den Oorlog ſoude voeren/ en vermits men daer al had verſtaen/ dat Denemarcken/ met haer in Oorlogh was getreden/ wilde men de meeſte kracht tegens die Kroon gebruycken; en dieshalven ging de Coningh nae de Dalern/ daer ſijn Oorlogsvloot lag/ om de ſelve uyt te preſſen: Deſe beſtont/ gelijck de Sweden voorgaven/ in de volgende Oorloghſchepen:

De Kroon.	*ſt.* 138	*Draeck.*	64	*Maria,*	38
De Scepter.	98	*Hercules.*	52	*Amaraus.*	38
't Swaert.	92	*Carolus.*	52	*Den Otter.*	24
Den Appel.	88	*Cæſar.*	57	*Den Adelaer.*	32
De Sleutel.	76	*De Sweetſe Leeuw.*	48	*Apollo.*	32
Wrangel.	72	*Wiſmar,*	46	*De Phænix.*	30
Victoria.	72	*De Valck.*	48	*De Noort-ſter.*	30
Jupiter.	68	*De Hoop.*	44	*Het Hart.*	28
De Sonne.	66	*Gottenburgh.*	42	*De Jager.*	26
Saturnus.	64	*De volgende waren reeds in zee.*		*Fortuna.*	24
Mars.	64	*Waſzwyck.*	44	*Frederick Æmilia.*	32
Venus.	64	*Poſtillion.*	42	*Sundswol.*	24
Mercurius.	62	*De Deenſſe Phænix.*	42	*De Swaen.*	22
De Maen.	62	*Andromeda.*	40	*Den Olyphant.*	14

Van 't uytloopen deſer Vloot kreegh men in de naeſte Havenen der Ooſtzee/ door Schepen uyt Sweden komende/ bericht: zelfs quaemen 30 Hollantſe Coopvaerdyſchepen/ die by de Sweden wel vaſt gehouden/ doch nu weder los gelaten waeren/ van daer te Coppenhagen/ die 't ſelve ſeyden: En vermits men wilde dat op deſe Vloot wel 10000 lantſoldaten waren/ was men beducht dat haer toeleg op Zeelant lag; invoegen den Deenſen Admirael Adelaer/ die in de Ooſtzee kruyſte/ geſamentlijck met haer Ho: Mo: Schepen/ bevel kreeg om nae Coppenhagen te zeylen/ en daer voor de ſiecken weder vers Volck aen boort te krijgen; gelijck oock/ om ſich met de Schepen onder den Admirael Rothſteen te voegen/ en dan op de Sweetſe Vloot te paſſen: doch deſe Sweetſe Vloot had niet lang in Zee geweeſt/ of zy wiert van ſoodanigen ſtorm overvallen/ dat de meeſte genootſaeckt waren/ onder Gotlant ten Anker te komen: andere waren ſeer beſchadight/ daer onder 't Admiraelsſchip/ dat ſijne Maſt verlooren had/ en eenige wierden vermiſt. Naderhant quam deſe Vloot weer by ſtucken en brocken in de Dalern/ behalvens 6 Schepen/ die men glooft gebleven zijn: En hier mede ging dit groote Sweetſe voornemen te loor. Invoegen de Deenſe Vloot/ die onder Meun lag/ bevel kreeg/ om na Coppenhage te komen/ en daer opgeleyt te worden/ te weten de grootſte Schepen. Den Admirael Adelaer onderwijl ſieck geworden/ deed ſich te Coppenhaegen aen lant brengen/ daer hy nauwlijcks eenige uren geweeſt had/ of hy overleedt/ tot groote droef heyt van een yder/ vermits dit een Helt was/ die voor de Venetianen 17 Zeeſlagen tegens de Turcken gewonnen had. Na ſijn doot kreeg de Admirael Rothſteen bevel/ om ſich met de kleynſte Schepen nae de Pomerſe Cuſt te begeven: En den Commandeur Binckes maeckte ſich vaerdigh om

na

nae het Vaederlant te trecken. Tot Coppenhage bereyde men nu verscheyde Vuurwercken/ die alle na des Coninghs Heyr/ 't geen Wismar belegert had/ gevoert wierden.

Te Dantzich ontstondt den 17. deser een overhevigen storm uyt den noordtoosten/ waer door de Holl. Koopvaerdy-schepen / die daer seer na aen malkander op de Reede lagen/ den een op den ander stooteden / ende van haer Anckers dreven/ invoegen de volgende soncken en strandeden:

Fluyten.		*Salomon Jansz.*		*Claes Symonsz.*	
Symon Jansz. Drost,	*gesonken.*	*Claes Laen.*	*gestrant.*	*Lolle Pietersz.*	*gestrant.*
Jan Brouwer.		*Een Hamborger.*		*Gerrit Ulckes.*	
Ian Iacob Schameljan,		*Galjooten.*			
Mere Jolles.	*gestrant*	*Jan Pietersz. Prop,*	*gestrant.*	*3 a 4 Bordings gestrant.*	
Jelle Auckes.		*Jan Evertsz. Bolleman.*			

Van dese sneuvelden 50 a 60 Persoonen/ en wiert omtrent 1000 Last Graen verlooren. Behalvens dese Schepen bleven noch door den selven storm 11 andere/ met haer Convoyer/ die van Heel by Koningsbergen quamen gezeylt/ zijnde de volgende:

Jan Breet.	*Cornelis Cornelisz.*	*Cornelis Tyssen.*
Hillebrant Ackerman.	*Claes Staem.*	*Anna Bartels Butten.*
Pr. Onkruyt.	*Jacob Houw.*	*Cornelis Jacobsz,*
Aris Swaen.	*Alitje Sybrants,*	*De Convoyer.*

Van al dese Schepen wierden maer 50 a 60 man geberght. Te Dantzich sloot men volgens gewoonte nu weder de Pont-kamer/ ende wierdt bevonden uyt-gevoerdt te zijn: 6902 en een half Last Tarruw: 15572 Last Rogge: 448 en een half Last Boeckweyt: 571 en een half Last Garst: 142 en een derde Last Mout: 35 Last Haver: 162 en een derde Last Erten. By 't sluyten van de Pontkamer wiert noch aengegeven: 1431 en een half Last Tarruw: 1140 en een half Last Rogge: 2 Last Boeckweyt: 11 Last Garst: en 19 en een half Last Erten. Somma in alles 26438 Last/ en 6969 en een half Last minder als 't voorleden Jaer.

De Deenasse/ onder den Gener. Major Sandbergh / die hun voor Wismar onthielden / arbeyden nu noch wacker / om haer Wercken daer voort te setten: Zy kregen in 't lest der voorledene maendt een Beuckerye gereet / waer mede zy stinghs met gloeyende Kogelen op de Stadt speelden; doch die van binnen bleven haer niet schuldigh/ maer gaben dapper vuur. Sijn Koninckl. Maj. van Denemarcken/ gelijck laetst geseght is / met sijn Heyr de Sweden tot onder Straelsont vervolght hebbende/ en daer geen voordeel meer siende te doen/ trock aenstonts met het selve door 't Stedeken Bart/ dat gebrandtschat wiert/ weder naer Damgarten/ daer de noch overige versterckingen wierden geslecht/ en de Bruggen afgeworpen; den Toorn/ zijnde een out gebou / bleef noch in wesen. Van hier quam sijn Maj. den 29. der voorledene maent te Rostock/ en dede sijn Heyr daer door na Wismar trecken; voor welcke Plaets hy selfs in Persoon met het begin deser maent quam: Sijn Heyr bestont nu noch in 18000 man / benevens 54 stucken Geschut /17 Vuur-mortieren / daer van de grootste 600 pont/en de kleynste 100 pont schoot/en 30 stucken van 10 pont. 't Geschut was / op dat het te eerder soude voort komen / uyt Pomeren door de versse Paerden der Grooten na Wismar gebracht. Met des Konings aenkomst

komst wierden de Beuckerpen in staet gebracht / en men werckte oock yverig aen de Loopgraven/ die om de krijgelheyt der Krijghslieden so veel vorderden/ dat de selve den 6. deser 's nachts op 3 plaetsen geopendt wierden: Den Lut. Gen. Niels Rosenkrants/ die de eerste/ zijnde in 't midden aen de Galgeberg/ geboodt / kreegh voor den dagh een Beuckerpe van 4 tot 6 halve Cartouwen vaerdigh/ waer mede men met het aenbreken van den dagh op de Stadt begon te schieten; de tweede aenval/ zijnde na de kant van Lubeck / geboot den Gen. Major Schack/ en de derde/ zijnde aen de andere zijde / den Prince Bernard/ Hertogh van Holsteyn Pleun / die haer Beuckerpen dien dagh oock vaerdigh kregen. Die van binnen lieten in 't begin wel 400 Geschut-schooten uyt-vliegen/ sonder echter veel schade te doen. Den Koning dede aen beyde zijden van de Haven Schanssen op-werpen / om die van binnen alle toevoer te verhinderen. Daer wiert oock een Bode van binnen opgevangen/ die een Brief aen den Sweetsen Veldtheer soude brengen / om den selven te kennen te geven / datter groot gebreck van Hout binnen was. In tegendeel was in 't Koninckl. Leger groote overvloet van alles. Een gevangen Corporael gaf oock bericht/ dat de besettingh daer binnen in 12 Vaendelen te Voet / yder van 60 tot 70 man / en uyt 200 Ruyters bestont. Den 7. trocken de Furstelijcke Gottorpse Gesanten uyt 't Leger te rugh/ en in tegendeel quam een Hanoverse Edelman/ om 't Beleg te sien / gelijk oock een Trompetter uyt 't Lunenburgse Leger. Den 7. en 8. wierden noch 3 vierendeels Kartouwen op de Beukerpen gebracht; die van binnen schooten wel vimigh / doch sonder schade. Onderwijl vorderden de Deensse met haer Loopgraven en Beuckerpen in dier voegen / dat men den 9. met Mortieren op de Stadt begon te speelen. Den Gen. Major Schack was toen de naeste aen de Stadt / en krijgelden dese 3 Gebieders der Loopgraven yder om 't seerst / om de eerste onder 't Geschut der Stadt te komen. De twee Schanssen aen de Haven / daer van de eene onder 't gebiedt van den Oversten Wegefelt/ en de andere onder dat van den Oversten Augnon stondt/ waren nu vaerdigh; den Koningh had aen yder van hun belooft / dat die geene/ die sich 't braefst droegh/ Gen. Major soude worden. Den 9. wierdt daer op door den Oversten Wegefelt een Kettingh van de eene tot de andere Schans in 't water geleyt / om alle onderstant voor de belegerde te verhinderen. Die van binnen schooten noch al veel Kruyt in de wint / sonder bysondere schade te doen; daer in tegendeel de belegeraers met haer Geschut gewisser troffen. Middeler tijt volhardeden de belegeraers in haer Loopgraven tot aen de Gracht te vorderen/ en of wel de koude en nattigheyt veel verhinderingh daer in by bracht/ quamen zy den 12. tot dicht onder de selve / invoegen men malkander met Roeren kon bereycken. Den selven dagh liet den Oversten Harlof de Slaghboom voor de Poort af-sagen / 't geen soo geheym in 't werck gingh/ dat de belegerde geen gerucht daer van hoorden. De Stadt beschoot men onderwijl heftigh van 5 Beukerpen/ daer 46 stucken op stonden/ en met 7 Vuur-mortieren/ die 5 mael daer binnen brandt verweckten. Men arbeyde oock aen een Gallerye/ om die over te brengen. Die van binnen verlieten daer op eenige aerde voor de Lubecker-Poort / doch also de selve ondermijnt was / dorsten de Deensse daer niet in komen / maer begonden daer tegen te mineren. En vermits sijn Kon. Maj.

Maj. tot noch langhſaem/ met Vuurwercken in de Stadt te werpen/ had gegaen / op hoop dat die van binnen ſich op een goet Verdragh ſouden overgegeven hebben/ſo dede ſijn Maj. als het tegendeel volgde / ſijn Bomben / Granaten/ en Stinck-potten/ en al 't geen tot beangſtiging der Stadt dienſtigh was/ in 't Leger brengen. Den Koning onderwijl bemerckt hebbende/dat 't Schip de Valck in de Haven van Wiſmar/ by 't af-loopen van 't water / somtijts op 't droogh ſat/ dede den 15. deſer 's nachts aen de Lubeckſe zijde een Beuckerpe opwerpen/ en eenigh Geſchut daer op brengen / waer mede men met het aenbreken van den dagh op dit Schip in dier voegen begon te ſchieten / dat 2 man doot bleven / en een gequetſt wierdt / ſoo dat het ſelve ſijn Anckers kapte / om wegh te zeylen / maer ſulckx niet konnende in 't werck ſtellen / ſoo ſtaken die van 't Schip een wit Vaentje op/en gaven haer aenſtonts aen de Deenſe over. Hier door wiert de Sweetſe beſettingh op de Walvis/ die uyt een Lt. 1 Vend. en 30 Soldaten beſtont/ ſoo verſchrickt/ dat zy hun mede pitings / ſonder eenige voorwaerden/ overgaven/ en de ſterkte in handen der Deenſſe ſtelden. Men vont daer in 12 yſere ſtucken/en veel Oorlogs-voorraet/doch weynig lijftocht. Het Schip was gants nieuw/ en met 46 ſtucken voorſten/ daer onder alleen 6 yſere/en de overige alle metale; men vont hier op ook 6000 Ruyters Degens/ en veel andere Weeren. De ſterckte op de Walvis voorſagh men aenſtonts in dier voegen/ dat of 'er al veel Schepen quamen/ om de ſelve te overmeeſteren/ zy ſeer weynigh ſouden konnen uytrechten. Maer de belegerde ontſonck hier door echter de moet niet/ want zy ſchooten geduurig even vinnigh. De Deenſe Soldaten / die voor de Kogelen / die zy vonden/ yets kregen / raepten de ſelve alle op/ en brachten die in 't Leger. Men wilde / dat die van binnen oock gebreck aen water leden. Doch de belegeraers hadden oock groot ongemak van 't regen-weder / alſoo zy naulijx 2 voet diep konden komen / of vonden water; de Soldaten/ om haer hier van te bevrijden/ verſorgden haer Hutten met dubbelde ſtroo-daken / en worpen aerde rontom de ſelve op. Den 21. deſer ten 2 uren na de middagh deden de belegerde met 500 man/ ſoo Burgers/ Ruyters als Soldaten/ een uytval aen de Lubeckſe Poort / en maeckten ter ſelver tijdt aen de andere zijde een valſche Wapen-kreet; doch of wel 't Geſchut der Stad dapper tot hun voordeel ſchoot/ ſo moſten zy echter met verlies van eenige gevangens/ daer onder 3 Burgers/te rugh keeren. Die van binnen dreven daer op 30 gemeene Vrouwen uyt de Stadt/ ſo men zeyde/ uyt hongers-noot/ maer dewijl de Deenſſe haer niet door wilden laten / keerden zy weder te rugh. De Koning liet deſe 3 gevangen Burgers al de Wercken rontom de Stadt beſien/ dede haer eēn Beker Wijn/ en een Ducaet geven/ en ſont haer toen weder in de Stadt/ om dit daer te berichten/ en aen de Burgers te ſeggen/ dat ſoo men eenige van de hare in uytvallen kreegh / men de ſelve alle ſoude laten op-hangen. Den 23. quam een Trompetter van die van binnen in 't Leger / om een vrye aftocht voor de Gemalin van den Graef Leeuwenhooft en andere Dames te verſoecken/ maer 't ſelve wiert af-geſlagen/ en ſoo men wilde/ met deſe woorden: Wat Godt te ſamen voegt, ſal de Menſch niet ſcheyden. De Deenſſe werckten toen 's nachts yverigh/ om Voet-angels over al te ſetten/ ten eynde de belegerde/ indienſe weder quamen uytvallen/ daer in te vangen. En vermits zedert

dert het veroveren der Walvis door de belegeraers / om de Burgers Huysen te verschoonen / weynigh was geschooten / soo begonden de selve in 't lest deser maendt haer Vuur-wercken te bereyden / om die van binnen daer door tot de overgaef te dwingen.

Den Sweetsen Gebieder Hamilton / die Boxtehude aen de Bontgenooten had overgegeven / wiert dees tijt te Staden onthooft / om dat hy de storm niet had durven af wachten. De Bontgenooten hebbende / gelijck laetst gedacht is / eenige Regimenten na Bremervoorde gesonden / om die Plaets te bemachtigen / soo wiert den 28. der voorledene maent een Trompetter daer binnen geschickt / om de besettingh aen te seggen / dat men al de geene / welcke haer Wapens tegens 't Roomsse Rijck gebruyckten / na het veroveren der Plaets soude doen op-hangen: De Duytse hier over verbaest / wierpen pings haer geweer wegh / en riepen: Wel gaet het den Roomssen Keyser, tegens welcke wy noyt willen vechten. De gantse besettingh volgde daer op dit voorbeelt / invoegen den Gebieder gedrongen was de Plaets over te geven; de meeste Krijghslieden namen aenstonts dienst onder de Bontgenooten / welcke na dese veroveringe weder by haer gros te Boxtehude quamen; waer van in 't begin deser maent 3000 Ruyters na Staden trocken / en de Plaets berenden: het Voetvolck volghde korts daer aen / en het Geschut / de Vuur-mortieren en alle nodige gereetschap wiert mede derwaerts gevoert. Den Sweetsen Veldtmarschalck Horn / siende dat hy dus belegert soude worden / ende willende het voornemen der Duytsen / die binnen de Plaets lagen / toetsen / om niet in diergelijcken ongemack als de andere Sweetse Gebieders te vervallen / zo dede hy hun op de Wallen komen / en afvragen / of zy de Sweetse Kroon getrou wilden blijven / en als zy alle van ja antwoorden / dede hy hun een Maent Soldy geven. Ondertusschen quam den 4. 's morgens een Troep der Bontgenooten voor de hooge Poort op de Sweetse Ruyterye aen-setten / alwaer treffelijck gevochten wierdt; doch vermits de Sweden 't Geschut der Stadt tot hun voordeel hadden / trocken de Bontgenooten eyndelijck te rugh / met achterlatingh van den Ritmeester Somerfelt / die doot bleef. Den 6. 's morgens ten 11 uren trocken zy weder voor de Schippers-poort / daer insgelijcks dapper wiert gevochten / maer also de Steendam smal was / konden niet meer als 2 Vaendels te gelijck los branden; de Sweden / hun weer als voor heen van 't Geschut bedienende / wierden echter tot aen een hinderlaegh gelockt / van waerse eyndelijck na eenige tijdt vechtens / met verlies van verscheyde dooden en gevangenen / daer onder den Lt. Cats / te rug weken. Den 8. 's morgens quamen de Bontgenooten weder voor de hooge Poort / maer alsoo niemant uyt quam / keerden zy weder om; van de Sweden met 10 a 12 Geschut-schooten begroet werdende / waer van een Kogel maer 2 handt breet voor by 't hooft van den Vorst van Lunenburgh vloogh. Doch de Bontgenooten Vorsten eyndelijck siende / dat de tijt / om een volkomen Belegeringe te ondernemen / te onbequaem wierdt / en dat de Duytse daer binnen aen de Sweden getrouw bleven / soo vonden zy raetsaemst / de Plaets weder te verlaten / en de selve alleen dese Winter door de rontom gelegene Plaetsen beslooten te houden; gelijck dan den 9. deser in 't werck wiert gestelt. Den Vorst van Zell trock over Boxtehude na Haarburg; en de Munsterse Volckeren na

haer

haer Landt/ om daer in de Winterquartieren te gaen; doch een gedeelte bleef echter in 't Sticht Bremen leggen/ die omtrent Staden verscheyde Posten besetteden: Maer de Sweden uyt dese Plaets siende het Belegh op-gebroken/ quamen plings met een stercke Troep na Horneburgh/ om de inleggende Volkeren daer uyt te dryven/ maer die Plaets te wel beset vindende/ keerden zy onverrichter sake weder te rugh; doch dese Plaets wierdt van de Lunenburgers naderhandt verlaten. De Brandenburgers/ naer datse hun aengewesen Winter-quartieren in 't Sticht aen de Munsterse verkocht hadden/ trocken na 't Lant van Cleef; waer mede dit Bontgenoot en Leger weder t'eenemael gescheyden/ en in de Winterquartieren verdeelt wierdt. De Deensse hadden ondertusschen Carelstad noch beslooten gehouden; hebbende haer Legerplaets te Geestendorp en de Munsterse tot Lehe. De besetting deed wel 2 uytvallen op haer/ maer met groot verlies/ vermits zy alle of gedoot of gevangen wierden. Te Hamburgh en op de Elve had men in 't begin deser maent seer quaet weer en storm-wint gehad/ met Donder en Blixem vermenght/ invoegen te Hamburgh de Wateren mede in de Stadt liepen/ en veel Packhuysen onder water geset wierden. Door dit selfde hart weer geraeckte een Franse Kaper/ die nevens 2 andere een rijck Hamburger Schip genomen had/ te Hamburg binnen de Boom/ daer 't selve aenstonts verseckert wiert: de tweede Kaper geraeckte in de Noorder-Elf/ en de derde/ zijnde een Snaeuw/ die 't genomen Schip by hem had/ verviel met sijn Prijs aen 't H. Lant op 't droogh.

De Turcken op de aenkomst van den Coning van Poolen van voor Trembowla vertrocken/ rusteden niet eerder/ voor dat zy hun onder 't Geschut van Caminiec begeven hadden; hier wierden zy van de Tarters van achter bedeckt. Den Koning van Poolen/ die haer plings na gevolgt/ en over de Vloet de Strijp getrocken was/ siende haer niet te achterhalen/ legerde sich daer op by Grodeck aen de Niester; over welcke Rivier hy tusschen Czerwanogrod en Terkie een Brugh dede slaen/ en 700 Cosacken/ benevens den Heer Klokochzy met 1000 man van 't Regiment van den Prins Radzivil/ en den Heer Macquenicky met 't Hof-Regiment/ daer over liet trecken/ om de Turcken achter haer Brugge alle mogelijcke afbreuck te doen. Onderwijl wierden ooch verscheyde partyen uyt het Poolsse Leger onder Caminiec gesonden/ om de Turcken tot een Veldt-slagh uyt te locken/ maer te vergeefs/ invoegen dese partyen alleenlijck met veel gevangen Christenen/ die zy uyt der Vyanden handen verlost hadden/ te rugh quamen. Maer de Turcken haer echter onder Caminiec niet vertrouwende/ gingen op de aen-naderingh der Poolen door/ en vluchten over hare Brugh door Walachyen nae den Donauw; invoegen den Koningh hier af bericht/ den Vorst Lubomirsky met een stercke Troep naer Caminiec sont/ om de Vyanden in de staert te slaen; dese Vorst had dan 't geluck/ dat hy noch een gedeelte van de achtertocht aen-trof/ en de selve sloegh; hy stack vervolgens haer Schip-brugh over de Niester in brandt. Des Kroons Tuyghmeester Klonsky/ die naer een andere Plaets getrocken was/ ontmoete mede een sterke partye Turcken/ daer van hy'er 200 ter neer hackte/ en 3000 Ossen kreeg. De Tarters scheydeden hun aen geen zijde van de Niester van de Tur-

ken/ en gingen na de Crim/ maer de andere/ na datse de Inwoonders van der Wallachey van de aenkomst der Poolen gewaerschout hadden/ trocken na den Donauw. Doch de Coning van Poolen hebbende nu de handen ruym/ quam met sijn Heyr by Czarnokostieniec aen de Vloet Zbrzucia; en hielt daer een monsteringe van sijn Krijghslieden: hy sont oock verscheyde partyen in Wallachien / om bericht van de Turcken te ontfangen / maer die quamen haest te rug/ met bescheyt/ datter geen Menschen op 't platte lant te vinden waren/ en dat de Pest sterck tot Jas regeerde: Inboegen men in dit Leger / vermits 'er geen genoeghsame lijftocht in die gewesten was / begon te spreecken / om in de winterquartieren in 't Rijck te gaen: En vermits 't selve in Wolhynien en Polesien soude moeten geschieden / dreef den Weywode van Bels sterck/ vermits de adelijcke goederen daer van niet bevrijt souden blijven/ dat de inquartiering van alle de Senatoren mocht ondertekent worden / op dat hy den haet alleen niet op den hals soude halen. Men beraetslaegde oock over de Crooning van den Coning; en dewijl de Senatoren 't selve toestemden / besloot men aen sijn Maj. te versoecken/ dat hy daer mede in wilde bewilligen.

Het misnoegen dat men in Vranckrijck over den Cardinael Altieri had genomen/om dat hy aen de Franse Gesant geen vernoeging na des selfs begeerte wilde geven/ vermeerderde hoe langs hoe meer/ en dede den Coning besluyten/ om door de Cardinalen Grimaldi/ Orsini en Estrees / aen 't Collegie der Cardinalen te Roomen te laten bekent maecken / dat alsoo sijn Maj. als outste Soon der Kercke/ sich over 't manquement van woort in de laetste verkiesing der Cardinalen/ niet tegens den Paus kon ressenteeren / hy sulcks tegens Altieri en sijn huys sou doen. Den Cardinael Grimaldi deed oock aen de Paus in 't bysonder een vertoog / waer in hy trachte te bewijsen / dat de Cardinalen in diergelijcke verkiesinge / meer / als nu in 't gebruyck was / mosten gekent worden. En of wel den Cardinael Altieri 't meeste bewint te Roomen hadde/ soo merckte men echter klaerlijck dat hy hier over dapper ontstelt was: want de Cardinalen Nittardt en van Hessen / beducht / dat Altieri / uyt vrees wel licht meerder aen de Franse mocht toestaen / als aen haer geschiet was / versochten in een gehoor aen den Paus/dat in dese saek de gelijckheyt mocht waer genomen worden/ hem daer toe de bescherminge van 't Huys van Oostenrijk/ indien Vranckrijck iets tegens hem wilde voornemen / aenbiedende. Ondertusschen boodt de Coninginne van Sweden aen den Paus haer bemiddelinge wegens dese saeck aen. Maer Altieri meenden 't selve eer door 't Collegie der Cardinalen uyt te wercken; aen wien hy versocht / dat sy tot sijn gunst aen de Koning van Vranckrijk wilden schrijven; dan dewijl hier onder te veel Fransgesinden waren/ wilde het selve niet gelucken/ alleen besloten sy/ yemant aen dese Koningh af te senden/ om deselve te vragen / wat voor een vernoeghingh hy van Altieri eyste / op dat sy hem die dan konde voorhouden en af vorderen. De Franssen waren oock niet wel vernoegt over 't verkiesen der buytengewoone Nuntien tot de Vredehandel / sonder dat haer daer kennis van gegeven was; doch dit niet tegenstaende / kregen dese Nuntien bevel / om haer tot hun vertreck vaerdig te houden. De Paus stont dees tijt aen den Prins van Portu-

gael

gael voor 7 Jaren den Tienden op de Geestelijke goederen en al sijn landen toe/ om dat hy een Esquadre Oorlogschepen tegens de Turckse Roovers soude onderhouden: Gelijck oock aen de Venetianen / om dat die een Esquadre Galeyen tot bewaring van haer Golf in Zee hielden.

Den Marquis van Astorgas/ afgegaen Onderkoningh van Napels / vertrock dees tijdt van daer naer Genua. De Prins van Montesarchio quam toen met sijn Schepen van Napels in Sicilien aen. De Fransse brachten in tegendeel eenige Ruyterye in Augusta / om 't platte lant te doorstroopen: invoegen tusschen haer en de Spaensse eens een schermutsel gebiel / waer in de laetste / met achterlating van een Capiteyn en 35 Ruyters / mosten wijcken. Sy begonden oock ter selver plaetse Putten te graven / om soet water te krijgen: en meenden met verstant van eenige de Stadt Trappani te overmeesteren; maer dewijl 't selve ontdeckt wiert/ trock eenig Volck uyt Palermo daer binnen/ en den Prins van Montesarchio begaf hem met sijn Vloot mede derwaerts; waer door men 't selve belette. In tegendeel vernam men datter tot Messina tusschen de Franse en Messinesen groote tweedracht was / dewijl de eerste wilden/dat de laetste een groote somme gelts souden opbrengen/om haer 12 overgebleven Schepen in de Haven van Messina te bemannen; waer toe deselve gants niet verstaen konden. Ondertusschen zijnde 5 Spaense Galeyen te Melazzo gebleven / soo quamen de selve voor de Toorn van de Faro / die zy heel verlaten vonden / en naderden daer op tot aen een Post by Messina / Pied di Grotta genoemt; invoegen zy hier van aen den Onderkoningh van Sicilien bericht sonden; de welcke stracks aen den Prins van Montesarchio bevel gaf/ om met sijn Galeyen derwaerts te naderen/ en de selve te besetten/ gelijck desen Prins ook aenstonts in 't werck stelde/en sich voor de Faro van Messina met sijn Schepen begaf. Den Onder-koningh van Sicilien/ hebbende korts te vooren van Napels 50000 Ducaten ontfangen/ trock daer op mede met 9000 Voetknechten en 1200 Ruyters op/ en legerde sig omtrent Messina; hy had oock aen de Troepen/die haer omtrent de Scaletta bevonden/bevel gesonden/ om van die kant derwaerts te naderen/ op hoop/ dat'er voor de Spaense/ door de tweedracht tusschen de Fransse en Messinesen/ binnen de Stadt / wat goets uyt te wercken soude zijn.

Den Heer de Chiese/ buytengewoonen Afgesant van sijn Hooght. den Heer Prince van Orangie aen 't Spaense Hof/ maeckte dees tijt aldaer 't overlijden van de Princesse Douagiere bekent. Vermits den Koningh van Spanje den 6. deser 14 Jaer out wierdt / had men te Madrid eenige dagen te vooren veel vreugde-feesten en Stiere-loopen gehouden. De Coninginne liet daer op den 5. deser de volgenden Brief aen de Raden van de Regeeringe af-gaen:

Alsoo den Coningh, mijn Soon, de 14 Jaren van sijn Ouderdom op den 6 deser heeft volbracht, als wanneer, volgens de dispositie van het Testament van den Koningh, mijnen Heere (die in glorie leeft) hy tot de Regeeringe sijner Staten en Heerlijckheden komt te treden, soo sal den Raedt van N. N. by desen gewaerschout zijn, dat voortaen alle de affaires, die daer voorvallen sullen, op den naem van den Coningh, mijn Soon, sullen werden verricht, weshalven alle de deliberatien en andere Geschriften, nevens de vertooningen, die daer op sullen werden gedaen, in sijn handen sullen moeten gestelt worden, en oock alsoo na-gekomen; waer van mede kennisse aen de Viceroyen, Gouverneurs en Ministers, daer van dependerende, sal werden gegeven, op dat zy het selve mede, voor soo veel haer aen-gaet, mogen ter executie stellen: En alsoo ick t' eenemael voldaen ben over den

yver

yver en genegentheyt, die gylieden ten dienst van 't Koninckrijck altoos hebt betoont, soo heb ick U L. 't selve oock willen bekent maken, en U L. daer voor sonderlingh bedancken, gelijck ick doende ben by desen, U L. verklarende, dat U L. dienst my ten hooghsten aengenaem is geweest, 't welck ick oock altijt sal gedencken, gelijck recht en billijck is. Madrid den 5. November, 1675. De KONINGINNE REGENTE.

Maer een saeck/ die den 6. op des Konings intrede in de Regeering voorviel/ gaf aen yder groote verwondering/ namentlijk/ dat Don Jan/die men meende/ dat al na Italien was/op de selve dag te Madrid quam/doch hy was daer door 't volgende Briefje/dat hy de 31. Octob. ontfing/van de Koning ontboden;

BROEDER. Op den 6. November trede ick tot de Regeeringh van mijn Staten, weshalven ick U Persoon tot dese functie by my van nooden heb, en dienvolgende verwacht ick U op Woensdagh ten 10 uren in mijn Antichambre, &c. Getekent, Den KONINGH.

Don Jan schreef daer op aenstonts aen den Admirael de Ruyter/ die reeds met sijn Vloot te Barcelona gekomen was/ en last van den Coningh had/ om de bevelen van Don Jan te volgen / dat het hem onmogelijck was / om sigh mede na Italien te begeven. Dus trock hy naer Madrid/ en quam den 6. aldaer/ wanneer hy van den Graef van Medellin wegens sijn Maj. in des selfs Hof geleyt / en daer van den Koningh met een groote genegentheyt ontfangen wiert: En na dat hy eenigh gesprek met den selven had gehouden/ keerde hy den 7. weder na Saragossa/ waer hy den 14. aen-quam/ en bleef / sonder/ gelijck men meende/ naa Italien te vertrecken. Men bespeurde by desen jongen Koningh alreets tekenen van een groot gemoet / want als hy geval den Graef van Luna/ in des selfs tegenwoordigheyt/ met een ander Heer wat soet sprak/ vraegde sijn Maj. hem/wat tael hy gebruykte/en als hy antwoorde de Franse/ zoo hervatte den Koningh met een ongemeene deftigheydt/ en zijt gy dan geen Spanjaerden ? en sich na desen Graef keerende/ zeyde hy/ dat indien hy voortaen een andere als de Spaense Tael sprack/ hy hem sijn misnoegen daer over soude doen gevoelen. Hier op sijn woorden nochmaels hervattende/ vervolgde hy/ dit segh ick niet/ om de vreemde Talen te verachten/ vermits ick die selfs wil leeren/ maer dit segh ick/ voeghde sijn Maj. daer by/ dat gy zijnde in mijn Rijck / en in mijn tegenwoordigheydt / de Spaense Tael behoordt te spreken. Den Koningh korts daer aen sekere kleyne Jongen wat aerdigheden met sijn Lichaem hebbende laten doen/ soo stootte de selve/als hy weder na sijn Moeder wilde loopen/ sijn Hooft so vinnig tegens een Muur/ dat hy vry bloede; waer over sijn Maj. deernis krijgende/ aen den Hertog van Alburkerche beval/ het Kint 2 Dubbeloenen te geven: Den Hertogh daer op een Beurs uythalende/ zo zeyde den Koningh geeft hem die/ en als de selve antwoorde/ dat 'er wel 100 in waren/ vervolgde den Koning/ dat hy die sou geven/ al waren 'er 1000 in.

De Franse Oorloghschepen, die van Messina te Toulon gekomen waren, vervaerdigde men nu weder, om alderhande lijftocht derwaerts te brengen, doch de Galeyen wierden tegens 't Voor-jaer opgeleyt. Den Koningh van Vranckrijck geraeckte met 't begin deser maent weder geheel gesont, invoegen hy, als voor heen, 't vermaeck der Jacht nam. Het maken van 't Canael in Languedocq, om de Middelantse Zee en den Oceaen in malkander te brengen, wiert dees tijt door sijn Majs. bevel gestaeckt. Nae dat de oproeren in Bretagne gestilt waren, had men verscheyde van de meeste Belhamels daer over met de doot gestraft, dan nu hielt men daer mede op, alleen wiert het Par-

Parlament van Rennes, vermits den oproer van dit Lantschap in dese Stadt sijn eerste begin genomen had, na Bordeaux vervoert. Maer Bordeaux hebbende sigh aldereerst tegens des Konings Edicten gestelt, most swaerder straf uytstaen: Invoegen veel Krijgsvolck uyt Roussillion, 't geen nu in de Winterquartieren trock, en al de Volckeren uyt Bretagne, behalvens des Konings Muskettaires, daer in quamen, wel tot een getal van 12000 man, en in de Burgers Huysen gingen logeeren: dit was den 16. deser, en 's anderen daeghs begonden zy de Huysen aen de zijde van St. Croix af te breken, om daer een Kasteel te bouwen: Een groot gedeelte van de Muren, aen de zijde van St. Severijn en de Haven wierden oock ter neer geworpen, en de Burgers ontwapent: Men benam hun mede haer Voorrechten, en men stelde de voorige schattingen weder op: De Troepen logeerden sich onderwijl op de kosten der Burgers, invoegen wel 600 Huysgesinnen, om hier af bevrijt te wesen, van daer vertrocken: Den 19. quam een bevel van den Koning, dat het Parlament na Condom, het Hof des Aides na Libourne, en de Kamer van Rekeninge nae Agen soude vertrecken; gelijck dan oock in 't werck gestelt wiert. Den Cardinael Howart, die dees tijt door Parijs na Romen trock, om daer de Cardinaels Hoet te ontfangen, meende by den Koningh van Vranckrijck 't geschil van des selfs Gesandt te Roomen wel by te leggen, maer kon niets uytrechten. Den Marschalck van Montmorency quam den 12. deser uyt Vlaenderen te Parijs, en wiert van sijn Maj. seer wel ontfangen. Ter selver Plaets troude toen een kleyne Borduer-wercker, zijnde by na een Dwergh, met een alsoo kleyne Vrouw, als hy self was; en vermits den Koningh de selve aen Madame de Montespan hadde gegeven, wilde hy selfs by 't Feest wesen, en schonck toen uyt mildadigheyt 50000 Ponden aen de nieuw getroude. Mr. van Villars, die na Savoyen getrocken was, om de Hertoginne Weduwe te bewegen, om met Spangien te breken, en in 't Milanees te vallen, had kleyne voortgangh in sijn handelingh, want of wel den Raet van Savoyen in tween verdeelt was, waer van de eene partye dit aendreef, en de andere niet, zoo wilde de Hertoginne daer niet in bewilligen, om dat haer Soon minderjarigh was. Men vont te Parijs dees tijt ten Huyse van een Kleermaker een Koffer, daer 100000 Kroonen in waren, die men aenstonts uyt des Konings last versekerde, vermits men meende, dat dit het Geldt van eenige Partisans was, die haer ten tijde van de Kamer van Justitie op de vlucht begeven hadden. In 't lest deser maent quam den Hertogh van Enguien uyt der Elsas te Parijs. Men maeckte in Vranckrijck nu groote bereytselen tegens de aenstaende Velt-tocht, waer toe, soo de Fransse voorgaven, de gelt-middelen al gevonden waren: Alle de Regimenten Voetvolck, Ruyterye en Dragonders souden verdubbelt, en de Commissien tegens 't begin van 't aenstaende Jaer gegeven werden. Doch ondertusschen sprack men, dat den Koningh met sijn gantse Hof, en een groot getal Krijgsvolk, in 't lest van Januarij na Metz soude trecken, om daer omtrent een groote toelegh uyt te voeren; dan dewijl men verscheyde hier van sprack, sal 't gevolgh sulckx moeten uytwijsen. Men onderstutte middeler wijl de Sweden met soo veel Gelt, als men konde, op dat zy haer ongelucken vergetende, te vaster aen 't belangh van Vranckrijck souden blijven.

Het Parlament van Engelant den 1. deser vergadert, beraetslaegde toen over den aenbou van nieuwe Schepen, invoegen eyndelijk besloten wiert, dat men met alle yver 20 Schepen van de 1. 2. en 3. Rangh soude laten maken; doch dewijl de Leden over de somme gelts, die hier toe vereyst wiert, niet konden vereenigen, wiert sulckx noch eenige tijt uytgestelt. 't Lagerhuys onderwijl verkundschapt, dat de saeck tusschen de

Coll. Howart, en den Heer Cavendisch soo hoogh geloopen was, dat den laetsten den eersten tot een twee-strijt beroepen had, nam dit seer qualijck, vermits zy dese saeck aen haer getrocken had, invoegen den Heer Cavendisch uyt haer last in den Towr gebracht wiert, maer hy sich daer op onder dit Huys stellende, wiert korts daer aen los gelaten. Beyde de Huysen begonden hier na over verscheyde saken, rakende de welstant van 't Rijck, te beraetslagen, ende voornamentlijck was 't Lagerhuys besigh, om 't geschrift op te maken, waer by alle Engelse, in Franse dienst zijnde, voor verachters van de Koninckl. authoriteyt souden verklaert werden: Gelijk oock, om de Papisten uyt beyde Huysen des Parlements te sluyten. Men bracht mede te voorschijn, om alle twee strijden te verbieden. Den Ridder Downingh wiert toen belast, om raport in te brengen, in hoedanigen staet de Koophandel tusschen Vranckrijck en Engelant was. Den Coll. Howart, volgens sijn dagvaerdiging, voor 't Lagerhuys verscheenen, wiert daer beschuldigt, dat hy hun Voorrechten te kort gedaen had, en most dieshalven naer den Towr. 't Lagerhuys besloot toen, dat het Gelt, 't geen tot den aenbouw der 20 Schepen soude opgebracht worden, nergens anders toe, als tot dese Schepen soude mogen gebruykt werden. Ondertusschen vielen noch veel beraetslagingen over verscheyde geschriften, die bysonderlijk de Koophandel of de welstant van Engelant raeckten. Eyndelijck quam 't Lagerhuys oock op de somme gelts, tot de aenbouw der Schepen, en wierdt beslooten, datter 300000 pont Sterlinghs binnen 18 Maenden toe gegeven soude werden; waer voor men een Schip van de eerste, 5 van de tweede, en 14 van de derde Rang soude maken; dese somme Gelts wiert tot last van de Landeryen gebragt. Onderwijl gebeurden 't te Londen, dat eenen St. Germain en een ander Rooms Priester in de Kamer van een Fransman, Lusancy genaemt, die van Rooms Protestants geworden was, en de redenen van sijn bekeeringe te London gepredickt hadde, quamen, en hem dwongen, met bedreygingh van dat zy hem anders over Zee souden doen voeren, een geschrift te teyckenen, daer in hy 't tegendeel bekende; invoegen het Lagerhuys hier af bericht, last gaf, om desen St. Germain en sijn Medestanders vast te stellen; doch den Koning, die dit geweldt in sijn Rijk euvel op nam, gaf een Gebodt uyt, waer by hy 200 pont Sterlings aen die geene beloofde, welcke desen St. Germain en sijn Medestanders gevangen bracht. Het Hoogerhuys, hebbende over 't geschrift van 't Lagerhuys, wegens de saeck van de Engelse in Fransse dienst, beraetslaeght, besloot, dat men aen sijn Maj.ten dien eynde ootmoedige vertooningen soude doen. Het Geschrift van 't uyt-sluyten der Papisten uyt 't Parlement wiert toen van 't Lager na 't Hoogerhuys gesonden. Den 20. dede den Koning den Coll. Howart en den Heer Cavendisch by hem komen, en na dat sijn Maj. haer belast had, met malkander te versoenen, tekenden zy yder ten dien eynde een geschrift, en omarmden den ander. By beyde Huysen vielen ondertusschen verscheyde beraetslagingen over bysondere geschriften, doch het Hoogerhuys handelde meest over de saken van de Godsdienst, om de Protestantse Religie in Engelant vast te stellen. 't Lagerhuys door de Heeren Houwart en Jordaens een groot geschrift, getekent by de voornaemste Kooplieden, wegens de Koophandel tusschen Vranckrijck en Engelant, ontfangen hebbende, besloot daer op, na een ernstigh ondersoeck, dat indien Vranckrijck voor Mey aenstaende niet resolveerde de Engelse Manufacturen in dat Koninckrijk met geen meerder last te beswaren, als de Franse Manufacturen in Engelant belast waren, men dese Franse Manufacturen soude verbieden in 't Koninckrijck te brengen. Ondertusschen quamen de verschillen, daer om 't Par-

lement

lament laetst gescheyden was, tusschen beyde Huysen weder te voorschijn, vermits het Lagerhuys besloot, dat het vergunnen van een beroep van Dr. Sherley tegens Sr. Fogg aen 't Hoogerhuys, een verbreeckinge van haer Voorrechten was, invoegen Sr. Fogg geen verantwoordinge voor 't selve soude hebben te doen. Daer wiert wel een onderhandelinge tusschen beyde Huysen over gehouden, maer te vergeefs, vermits het Lagerhuys dit beroep niet wilde toestemmen; en liep dieshalven dese saeck soo hoog, dat 't selve Huys den 30. last gaf, om Dr. Sherley en den Ridder Strougton, die by 't Hogerhuys in beschermingе genomen waren, te doen versekeren; waer op 't Hogerhuys noch dien selven avont vergaderende, verklaerde, dat dese handelingh van 't Lagerhuys tegens de gront-wetten van 't Koninckrijck, en de vorm van de Regeeringe, streed. Invoegen sijn Majest. beducht dat dese verschillen noch hooger mochten loopen, den 2. December in 't Hoogerhuys quam, en daer 't Lagerhuys mede ontboot, wanneer hy, na 't toestemmen van 3 Geschriften, door den Zegel-bewaerder het Parlement tot den 25. Februarij 1677. liet scheyden; gelijck oock wiert volbracht. Den Koningh dede nu geen vertoogh, gelijck anders 't gewoonlijck gebruyck is.

Den Heer Berkley, die wegens sijn Maj. na Vranckrijck soude trecken, om daer het affsenden der Gevolmachtigden nae de Handel-plaets aen te dringen, door eenige onpasselijckheyt daer in verhindert, geraeckte nu weder soo verre aen de beter hant, dat hy den 20. deser van Londen na Parijs vertrock. Den Koningh van Engelant had ook ten dien eynde den 17. deser de volgende Brief aen de Koning van Vrankrijk gesonden:

Heer Broeder. Dewijl ik den Heer Bisschop van Straetsburg heb laten bewegen, om u te bidden, dat gy gelieft af te staen van het punt wegens de vryheyt van den Heer Prins Willem sijn Broeder, die tot hier toe de verhandelingh van Vrede ongeluckigh heeft op-gehouden: Soo heb ick gelooft als Middelaer verplicht te zijn, mijn versoecken te voegen by die, welke de gef. Bisschop u sal komen doen, u hertelijck biddende, wel yets in dese gelegentheyt te willen geven aen de welstant en de rust van geheel Europa, die sulckx door my van u schijnt te eysschen, met, door het affsenden van uwe Gesanten, een Vergadering te bevorderen, welckers goede uytslagh soo vierig gewenst wort, en soo noodigh voor de geheele Christenheyt is. Ik verlaet my voorts op het geene de Heer Berget, brenger deses, u sal konnen seggen, aengaende de particulariteyten van de saeck, als oock van de sucht, die wy hebben om haer wel te sien gelucken Sire. Ick ben, Heer Broeder, Uwen goeden Broeder,

Tot Withal den 17. November, 1675. CHARLES REX.

In Engelant kreegh men toen bericht van Tanger, dat een sekere Moor, die daer by de Engelse in goet aensien was, aen den Plaetsvoogt te kennen gegeven hebbende, dat eenige uren van de Stadt een groote meenigte Beesten weydeden, zo had men daer op 500 Voetknechten ende 30 Ruyters uytgesonden, om de selve te bekomen; maer dese Troep daer omtrent genadert, vont sich wel haest door eenige 1000 Moren overvallen, invoegen zy met verlies van over de 150 man weer te rugh mosten keeren. Omtrent de Engelse Kust was 't dees tijt sulck hart weer, dat men gedurigh stucken van gebleven Schepen daer aen sagh drijven; de Engelse geloofden selfs, dat'er wel 40 Schepen tusschen de hare en de Hollandtse Kust waren vergaen: Onder andere wiert een kleyn Scheepje, met 24 a 25 Persoonen van Londen na Nieukasteel varende, in zee gedreven; en vermits 't Schip leck wiert, begaven zy haer in de Boot, daer in zy 4 dagen sonder eten of drincken omswerfden, wanneer haer een Kaper ontmoeten, die hun, vermits het touw brack, op 5 Persoonen en een Kint over nam; dese, zijnde een out Man, een Jongen en 3 Vrouwen swerfden toen noch 8 dagen en nachten, sonder eten of drincken, in zee, tot dat zy op 't Eylant Buckom, benoorden de Eems, quamen aendrijven, daer zy hun weder uytrusten, doch 't Kint was al op zee gestorven.

DECEMBER 1.675.

SYn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, verkoos in 't begin deser maent, nevens den Heer Dedel, den Heer Resident Anthony Gunther, van Kinschot, tot Griffier van den Hove van Hollant, Zeelant en Westvrieslant. Zijn Hooght. bevont sich dees tijt gedurig met den Raet van Staten besig, om de staet van Oorlog tegens het aenstaende Jaer vast te stellen; gelijk dan na eenige tijt geschiede. De ged. Raet van Staten liet toen by Billetten verkondigen, dat zy tegens den 8. January aen de minst aennemende zouden besteden, het leveren en onderhouden van 700 Tochtpaerden, in 't geheel of by gedeelte, als mede 250 Brabantse Wagens van 3 Paerden, tot het voeren van 't Geschut. Den 18. deser wiert den Stadthouder van Vrieslant in de meergemelte Raet geintroduceert, en sitplaets gegeven. Alle de hooge Bevelhebbers wierden nu stricte beveelen gesonden, om haer Regimenten weder vol te maken, en die geene welcke in de Luyckse Stedekens lagen, kregen bevel, om haer Benden daer te vervullen. Den Heer Rhijngrave trock toen nae Hasselt in dat gewest. Op het vermoeden dat de Franse een toelegh op Trier hadden, wierden wegens desen Staet de Regimenten van Wee en Oudegem, te Voet, benevens eenige te Paert, derwaerts gesonden. De Heer Meyerkroon quam dees tijt uyt Vranckrijck in den Hage, om daer als buytengewoone Afgesant van de Croon Denemarcken te blijven. Den Heer van Dijckvelt vertrock toen in commissie van desen Staet nae Brussel. Haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollant en Westvrieslant, consenteerden dees tijt in den ophef van een tweehondertsten Penningh, tot verval van de Oorlogs onkosten, te betalen voor Maert en Juny van 't aenstaende Jaer. Den Commandeur Binckes quam dees maent met sijn Oorlogschepen, en een groot getal Coopvaerdyers, van Coppenhagen in Texel. Door 't harde weer en stormwinden strandeden toen verscheyde Schepen hier voor de Kust; en wierden door de aenperssingh van het water noch eenige Dijcken deurgebrooken. Te Delft wiert door de stercke wint mede een Koorenmolen, daer op de Stadts Wallen staende, gants ter neder geslagen, daer van ettelijke Menschen zoo doot als gequetst raekten. Na dat dese maent de voornaemste erfgenamen van haer overleden Hoogheyt Mevrouwe de Princesse Douagiere van Orangien in den Hage waren gekomen, zoo wiert den 16. deser voormiddags ten 11 uren des zelfs uytterste wille, in 't bywesen van sijn Hoogheyt, den Stadthouder van Vrieslant, des zelfs Vrou Moeder, de Princessen van Anhalt en Simmeren, en eenige andere Grooten, met de Heeren uytvoerders, &c. geopent: Men zeyde dat sijn Hoogheyt by dese uytterste wille de Baronnye van Thurnhout, en de Heerlijckheyt van Zevenbergen, &c. gemaekt was: hier op wiert aenstonts op de Begraeffenis van de ged. Princesse beraetslaegt, en beslooten dezelve by avont in 't Graf van de Doorl. Princen van Orangien, tot Delft ter aerde te brengen; dit geschiede den 21. deser, met de volgende plechtigheden:

DEs na middags quam alle de Militie, soo te Voet als te Paert, in den Hage in Guarnisoen leggende, in Wapenen, werdende de Infantery omtrent 't Oude Hof gepofteert, om 't gedraugh en de foule der Menschen te beletten: daer na wiert alles, eenighsints aen de Begraeffenisse dependerende, in ordre gerangeert; en was het omtrent half 6 uren eer men begonde te marcheren, gaende voor af

een

een Troep van 8 a 10 Persoonen in rouw, met lange Mantels en 2 Flambauwen voor haer, voor uyt na Delft, om eenige ordre in de Kerk aldaer te stellen: daer na quam de gantse Comp. Guardes du Corps van sijn Hooght. te Paerde, voor uyt de Herpaucker gants in den rouw, en de Herpauck alsoo bekleet, met 6 Trompetters in 2 gelederen, alle te Paerde, in den rouw, de Banderollen van swart Damast met de Wapenen van sijn Hoogheyt, de Officiers in den rouw, met de bloote Rappieren in de hant, de Standaert met lange afhangende swarte Lampers, alle de Ruyters haer lang Schietgeweer voor uyt presenterende: Daer op quam den Camerlingh van haer overleden Hoogheyt alleen, met een slepende Mantel; hem volgde by paren alle de Domesticquen van 't Oude Hof met lange Mantels, en daer achter de hooge Officianten van 't selve Hof, alle 2 en 2 te Paerde met lange Mantels, ende de Paerden lange afhangende swarte Rou-kleden: daer na de Domesticquen van sijn Hooght. als oock van den Hr. Stadthouder van Vrieslant, alle by paren te Voet; werdende gevolgt mede van eenige Officianten, als voren, te Paerde: Voorts gevolgt van een Rouw-Carosse met 6 Paerden, van boven tot onder bekleet in 't Laken, in welcke Carosse lagen de Wapenen van haer Hoogheydt: Doen de Lijck-Karosse, ongemeen groot, van boven, buyten en binnen swart Fluweel, gants open, zijnde de Kist behangen met een Kleet van 100 Ellen Fluweel, werdende getrocken van 8 Paerden, over al tot de Voeten toe mede in swart Fluweel, ten wederzijden dese Carosse gingen te Voet omtrent 12 a 16 Officieren, soo Capiteynen als Vendrigs van 't Regiment Guardes, in forme van te dragen de slippen van 't voorsz. Doot-kleet: Hier na de Lijf-Carosse van sijn Hoogheyt, voor en achter met des selfs Wapen; hier inne sat om hooghgem. sijn Hooght. hebbende op sijn seer lange Mantel om de Schouders hangen de Collier ende Jartier van Engelant; nevens sijn Hooght. sat sijn Furstel. Doorl. Stadthouder van Vrieslant, &c. de Heeren Bentinck en van Ouwerkercke saten in de Portiers: Hier na volgden tot het getal van 40 Carossen in den Rouw, alle met 6 Paerden, beset met de Heeren van den Bloede van Oranje, Nassauw, Solms, &c. als by Huwelijck daer aen Verwante; voorts Gedeputeerden van de Staten en Collegies, met 2 Predikanten van den Hage: werdende gevolght van 't gantse Regiment Cavallery, de Herpaukers en Trompetters in den Rouw, met een geslagen Silver Cijffer van sijn Hooght. en de Kroon daer boven, op de Borst en Rugge; de Officiers in den Rouw, mede met de bloote Rappieren in de hant, en de Standaerden met af hangende Lamphers: Rontsomme en neffens desen grooten en langen omswier gingen ontelbare meenighte Flambeauwen, de Dragers in 't swart; aen de Hoorn-brugge, halfwegen Delft, kregen weder nieuwe Flambeauwen; 1200 van dese Flambeauwen waren hier toe bestelt, de welcke in een Treck-Schuyt aengevoert wierden: Het was omtrent ten 8 uren in den avondt, eer den voorsz. Treyn geheelijck buyten den Hage was, en omtrent een uur in der nacht als de selve van Delft (alwaer 't Lijck in 't beroemt Princelijck Graf met de vordere Ceremonien was gebracht) weder binnen den Hage quam.

Den dag daer aen zijnde den 22. dede den Hofprediker van Balen, op bevel van de hooge erfgenamen, op de groote Zael van haer Hooghts. Hof de Lijckpredicatie; en las daer na een half uur langh de geschiedenis van 't leven en sterven deser Doorluchte Princes. Den Heer Klingenberg gevolmachtigde Gesant van den Coning van Denemarcken, gaf toen aen haer Ho. Mo. een geschrift, rakende de geenerleyheyt van den Hertog van Hanover, over. De byeenkomst van de Gesanten der belangende Vorsten te Nimwegen, om daer de Vredehandelinge weder te hervatten, scheen nu zijn voortgangh te zullen nemen, dewijl Vranckrijck aen sijn Gevolmachtighden bevel gaf, om derwaerts te trecken; en alsoo men meende, dat deselve, om dat haer Vrygeleybrieven by den Hertogh van Villahermosa noch niet vaerdigh waren, ter Zee zouden komen, wierden by haer Ed. Groot Mog. de Heer van Werkendam en noch 6 andere Heeren uyt de Steden verkooren, om de zelve te Rotterdam te verwellekomen, en na Nimwegen te geleyden: doch dewijl haer Vrygeleybrieven onderwijl te Brussel vaerdigh gemaekt waren, en haer toegesonden wierden, quam hier niet van. Doch dit belette echter niet, dat haer Ho: Mo: Gevolmachtigden sich bereyden om na Nimwegen te trecken, ten welcken eynde de Heer Hairen oock uyt Vrieslant quam. De Franse deden ondertusschen te Nimwegen Huysen voor haer huren, gelijk ook de Engelse, en de Gesanten van desen Staet, voor welke laetste een zeer kostelijke Carosse in den Hage wiert vervaerdigt, en den Treyn gereet gemaekt. Den Ridder Jenkins, die een van de bemiddelaers was, en in 't lest deser maent van sijn Majest. van Engelant sijn afscheyt genomen

men had, quam den 1. January 1676 van Londen met een Jacht voor Rotterdam, en wiert daer met verscheyde eerschooten onthaelt. Den 2. daer op uyt zijn Jacht in de Stadt tredende, wiert hy daer van de Heeren Burgermeesteren verwellekomt, en in Carossen aen de Delfse Poort geleyt, van waer hy in een Jacht na den Hage trock. Den Heer Temple hier van verwittigt, ging hem aenstonts tegen, en geleyde hem den zelven dag alsoo onbekent in den Hage, daer hy op 't Huys van Maes logeerde.

Vermits men in 't begin deser maent in Brabant bericht kreegh, dat de Fransse weder eenige Troepen versamelden, om in 't Lant van Waes te vallen, zo wiert den Marquis van Belveder met sijn Regiment te Voet derwaerts gesonden, om hun te stutten; invoegen de Franse niets durfden ondernemen: Alleenlijck quam in 't leste deser een Franse partye van 70 man van Audenaerde te Baeystroo aen de Rivier de Schelde, en staken daer een Convoyer in brant, doch mosten sonder groote buyt weder te rugh keeren. Ondertusschen vorderden de Fransse rontsom van 't platte Lant de achterstallige brantschattingen in: Doch van de hare quamen dagelijcks veele in Brabant overloopen, die wegens de slechte betalingen seer klaegden. Dewijl de wegen in dese Provintie door de bosch-roovers noch seer ontveyligt wierden, zo dede den Hertog van Villahermosa daer tegens een strickt Placcaet af kundigen. Den ged. Hertogh liet onderwijl noch meerder Troepen aen-nemen, en maeckte staet, om tegen het Voorjaer 12000 Ruyters en Dragonders op de been te hebben. Het Tractaet van de Koophandel tusschen Vranckrijck en Spangien, waer over seer veel stribbelingh geweest had, wiert nu geslooten, en quam in 't lest deser maent met de bekrachtigingh van den Koningh van Vranckrijck te Brussel. Don Diego d'Espinosa, die tot noch per interim 't gebiet in Oostende gevoert had, wiert toen van den Koningh van Spangien met de Plaetsvoogdy van die Stadt voorsien. Te Brussel kreegh men den 14. deser een Fransse Spion van Aeth, die aenstonts op de Steenpoort gebracht wiert. Den 17. ontstont aldaer in het Hof een groote brant, dan wiert noch tijdelijck geblust. De Gemachtighden, die tot de monstering verkosen waren, vertrocken ter selver tijt van daer na de respective Plaetsen. Den Marquis van Conflans vertrock toen nae Namen, om daer in plaets van den Prins van Barbancon, als Plaetsvooght, te verblijven. Den Grave van Caprara quam nu uyt den Hage weder te Brussel. Den 20. wiert een valsse Munter aldaer geworght, en in een Ketel met siedende Olie geworpen, sijn Vrou gegeesselt, en een Jongen voor altijt in 't Tuchthuys gebannen. Den 23. dede den Hertog van Villahermosa een Placcaet af kundigen, waer by yder belooft wiert, die dienst wilde nemen, dat hy niet meer als 2 Jaer soude behoeven te dienen: Behelsende noch een algemeene vergiffenis voor die geene, welke verloopen waren, indien zy in Maert weder onder haer Vaendels quamen. Den 25. was 't sulk quaet we'er in Brabant, met Donder vermengt, dat 2 schone Toorens van Sombref, 6 a 7 mijlen van Brussel, verbranden, en 5 a 6 Boomen van een Mans dickte, met wortel en al uyt de aerde geruckt wierden. In 't lest deser Maent wierden te Antwerpen 2 Juffers, daer van de eene Geestelijck was, genaemt Anna en Maria de Weze, achter de Katteveft, in een Water, vermoort gevonden: En vermits 'er gedachten waren, dat eenen Alexander Perenotti, Advocaet, met sijn Meyt, dit bedrijf had uyt-gewerckt, wierden 100 Pattacons op sijn lijf geset. Ondertusschen bereyde men sich in Brabant, om tegen de Voortijt in soodanigen staet van verdedigingh te wesen, dat men de Franse macht soude konnen wederstaen; waer toe den Hertogh van

van Villahermosa sijn uytterste best dede,en ten dien eynde aen den Baron van Kielmanseck bevel gaf, om 2 a 3000 man in Duytslant te werven.

't Lant van Luyck, hebbende reets soo veel ellenden uytgestaen, scheen daer noch niet af bevrijt te sullen worden; dewijl de Franse niet alleen hun daer in inquartierden, maer oock de brantschattingen begeerden, dreygende by weygeringe de selve met gewelt te sullen halen: En of wel 't gebreck van Koorn in dit gewest seer groot was, so kreunden zy hun daer niet aen, maer kochten 't alles op, wat te vinden was, voorgevende, dat het beter was, dat de Gemeente vergingh, als des Konings macht; En vermits hier door 't Koorn soo hoogh steygerde, dewijl de passagie gesloten was, dat de arme Menschen geen gelt hadden, om Broot te koopen, gebeurden 't te Luyck,dat een Vrouw, geen Broot voor haer Kinderen hebbende, uyt ylhoofdigheyt haer jonghste Kint den hals af sneed, en daer na, bezeffende wat zy gedaen had, haer selfs doot stack. By Venlo wiert ter selfder tijt een Mart-schipper, door toedoen van sijn Vrouw, van een Lt. en 2 Soldaten vermoort; doch die kregen alle naderhant haer wel verdiende straffe. Den Fransen Resident de Carrieres ondertusschen wel vernoegt, dat de Luykse Regenten alles aen de Franse, wat zy begeerden, toe stonden, quam den 10. deser in de Vergaderingh van de Burgermeesters en Raden der Stadt Luyck, om de selve te bedancken voor de goede sorge, die zy voor sijn Konings belangens namen, hun versekerende van des selfs vrientschap, hulpe en bystant. Hy bracht haer oock soo verre, dat zy aen den Koningh een Brief van bedanckinge sonden, om dat hy hun Stadt van 't inlogeren van Troepen bevrijt hadde. Zy schickten oock den Baron van Berlo, uyt den naem van haer Prins, weder aen den selven Koningh, om hem te versoecken, dat hy de Luyckse Plaetsen van sijn Volckeren geliefde te bevrijden; maer veel geloofden, dat dese saeck by Vranckrijck, schoon men aen dit Hof daer toe genegentheyt liet blijken, niet licht voor de algemeene Vrede ter uytvoeringh soude gestelt worden,om de voordeelen, die dese Kroon in 't besitten van de selve, gedurende den Oorlog, genoot. Ondertusschen ontdeckten de Fransse te Hoey een verraet, 't geen gesmeet was, om die Plaets aen de Spaensse over te geven, en namen een Lt. Coll. Buisson, en een Capucijner Monnick, Broeder Thomas genaemt, als daer aen schuldigh, gevangen. Desen Lt.Coll.en Monnik wierden den 20.deser hier over ter straffe gebracht en gerabraekt; de Capucijn was de Baert gants afgeschooren,en verscheen in een Hemt, maer den Lt. Coll. in sijn Nacht-rock: zy kregen yder elf slagen, doch als den Lut. Coll. de 3 leste slagen op de borst kreegh, liet hy veel Bloet, maer den Capucijn niet, die sich steets standhaftigh en onverschrocken toonende, den Lt. Coll. toe-riep,dat hy sijn toevlucht tot Godt soude nemen, hem versekerende,dat zy in 't korte in den Hemel souden zijn: Hier na wierden zy gewurgt, maer als de Scherprechter de Koort wat te laegh om den hals van de Capucijn dede, zeyde de selve tegens hem, dat hy die wat hooger soude leggen, hem verwijtende, dat hy sijn Hantwerk noch niet recht wist. De Fransse dreven naderhant al de Capucijnen,behalven den Gardiaen en een ander Broeder,uyt Hoy.

Den beroemden Arts du Fay van Oirschot,hebbende den Keur-Prins van Brandenburgh genesen, wiert den 7. deser door de Cleefse Regeeringh tot Heer van Cranenburgh ingestelt,met toelatingh,dat hy alle Onder-bediende,Rechters en Rentmeesters soude mogen verkiesen. Over 't nemen der Winterquartieren van de Lunenburghse in 't Westerwalt en andere gewesten vielen dees tijt groote strijdigheden voor, invoegende

de Boeren uyt Suyrlant, willende geen Lunenburgers in haer Lant hebben, de 2 Regimenten, die daer in lagen, met gewelt verdreven. De Franſſe uyt Limburgh en Maeſtricht doorſtroopten nu noch even vinnigh 't Aertsbiſdom Ceulen, onder voorwentſel, dat de Lantlieden haer brantſchattingen niet betaelden: Sy ſtaken eens 7 Huyſen in 't Dorp Bruwijler in brant, en namen al de Paerden van 't platte Lant, ſelfs tot dicht onder Ceulen, wegh. De Lantdagh te Duſſeldorp eyndigde toen, en ſtonden de Standen aen den Hertogh van Nieuburgh toe: 100000 Kroonen, tot afkooping der Winterquartieren; 12000 tot vergeldinge van die geene, welcke dit aen 't Keyſerl. Hof hadden uytgewerckt; 10000 voor de onkoſten deſer Lantdagh, en 52000 tot onderhoudingh van 't Krijgsvolck en de Magaſijnen. Men was te Ceulen dees tijt in groote vreeſe over den Optocht, die den Koning van Vranckrijck in Februarij aenſtaende had voorgenomen, dewijl men meende, dat 't ſelve op haer Stadt was aengeſien; doch men zeyde, dat den Biſſchop van Straetsburgh, willende noch een goet Patriot ſchijnen, de Keurvorſt van Trier had laten waerſchouwen, dat hy ſigh ſoude voorſien, alſoo de Koningh van Vranckrijck yets op ſijn Landen voor hadde. Den Munſterſen Afgeſant Ham quam nu te Ceulen, en gaf daer aen verſcheyde Bevelhebbers laſt, om Troepen voor ſijn Meeſter te werven.

Het was niet alleen aen den Neder, maer oock aen den Opper-Rhijn, dat men over de voorgenomen Krijghstocht van den Koningh van Vranckrijck in vreeſe was, yder Stadt duchtende, dat het haer gelden ſoude; invoegen den Keurvorſt Palatijn, de Stad Straetsburgh en andere Plaetſen ſigh van alles voorſagen, om haer voor deſe gedreygde onheylen te behoeden. Men had al den 10. November, 's morgens ten 5 uren, boven Nieuſtadt aen den Haert, behoorende aen den Paltsgrave, een Sterre met 2 Staerten geſien; waer van ſich de eene tegens de middagh na Switſerlant uyt-breyde, en de andere tegens 't Weſten na Vranckrijck: de grootſte was na oogenſchijn een Elle breet, en een Pieck langh: Welke tekenen zelden voorboden van yets goets zijn. In der Elſas waren de Franſe dees maent noch ongemeen beſig, om alderhande Oorlogs en Lijfsvoorraet in die geweſten by een te brengen. Daer quamen ook gedurigh meerder Volckeren, en onder andere 30 Vaendelen van die geene, die in Trier gelegen hadden, en 3 Slagordeningen van 't Leger van Montmorenci uyt Vlaenderen, welcke alle in de Steden Sledſtadt, Haguenaw, Sabern, en andere geleyt wierden, om daer nevens de Lantlieden en Borgers deſelve treffelijk te verſterken; uyt alle welke Plaetſen de Franſen in eenige uren tijt wel 6 a 7000 man by malkander konden brengen, om iets te ondernemen. Boven dien wierden in Switſerlant en de daerom leggende geweſten, veel Volckeren, met tamelijke toeloop, voor hun geworven. Zy verſterckten ook de Lutſelſteiner en Sabern-ſteeg ongemeen, om de doortocht na Lottharingen open te hebben. Zy dwongen ondertuſſchen met het uytterſte gewelt de lantlieden de brantſchatting af, en verſchoonden niemant, hoewel Turenne en Vaubrun voor deſen die beſcheydentheyt gehad hadden. Te Hunningen, dicht by Baſel, lieten zy verſcheyde Schepen bouwen, in allen ſchijn, als wilden zy te Water langhs den Rijn iets ondernemen: en alle haer Troepen in deſe geweſten kregen bevel om tegens den 1. February vaerdigh te weſen. De Philipsburgers, welkers Plaetsvoogt ſijn beſetting gemonſtert, en 57 Vaendels ſoo Ruyters, Dragonders, als Voetknechten, ſterk bevonden had, liepen midlerwijl noch ſterk in 't Spierſe gebiet, en maekten 't daer met roven en branden zoo ſlim als zy konden; invoegen den Biſſchop van Spiers, geen ander middel konnende uytvinden, met

haer

haer wegens de brantschattinge verdroeg: waer door Philipsburgh weder allerhande voorraet van 't platte lant kreeg.

De Keyserse nu in de winterquartieren getrocken, voorsagen midlerwijl Lauterburg met 5000 man, ten eynde dese gewichtige Post, daer hun zoo veel aengelegen was, tegens alle gedreygde gevaer der Fransen te behoeden. Sy worven ook in alle Plaetsen, daer zy geinquartiert lagen sterk, om de verswakte Regimenten weder te vervullen, en waren daer in zoo voorspoedig, dat zy hoope hadden, om tegens de voortijt haer Heyr op 45000 man te brengen. Den Keyser was hier zoo vernoeght over, dat hy den Generael Montecuculi toestont om te Weenen te mogen komen. Terwijl zou het Heyr onder 't gebiet van Hertog Carel van Lottharingen blijven. Den Markgraef Fredrik van Baden Durlag trok dees tijt mede na 't Keyserl. Hof, om daer met de Keyser over eenige gewichtige zaken te spreken. De Keyserl. Generaliteyt dede nu, om alle overlasten der Soldaten in haere winterquartieren te beletten, in alle Plaetsen, daer van de Keyserse besetting lag, eenige Commissarisen stellen, ten eynde deselve de brantschattingen zouden invorderen, en dan weder na vereysch aen de Bevelhebbers en Krijgslieden uytdeelen.

Den Keurvorst van Beyeren door den Sweetsen Afgesant om hulp voor zijn Meester, uyt kracht van 't laetst geslooten Verbont, aengesocht, gaf aen deselve daer op tot antwoort; dat hy uyt kracht van dit Verbont daer aen niet was gehouden, dewijl het zelve maer bescherment was: En dat de Koning sijn Meester dieshalven geen onderstant kon begeeren, om dat hy van niemant was aengetast, maer dat hy zelfs de eerste aenval gedaen, en zonder eenige oorsaek de landen van den Keurvorst van Brandenburg aengetast hadde. Doch of wel den Gesant over dit antwoort niet wel vernoeght was, most hy sich echter daer mede te vreden houden.

Den jongen Prince van Brieg in Silesien overleedt dees tijt aldaer van de Kinderpockjens/ waer door de Prinsdommen van Brieg / Lignits / en Wolaw/ daer de herbormde Godtsdienst in bloeyt/ aen den Keyser / als Coningh van Bohemen/ vervielen / vermits dese Prins geen mannelijcke erfgenamen had. Den ged. Prins had korts voor sijn doot aen sijn Keyserl. Maj. een seer beweeghlijcken Brief geschreven/ waer in hy versocht / dat den selven nae sijn overlijden/ sijn Moeder/ Suster/ en ook sijn Vader/ die door eenige oorsaecken dit leen betwist wiert / in acht wilde nemen / en sijn Onderdanen by haer geloofs-oeffeningen laten blijven. Men seyde dat den Keyser verklaert had / dat hy dese 3 Prinsdommen/die jaerlijks wel 600000 Duytse Guldens opbrachten/ voor sijn tweede Soon soude bewaren / indien hem Godt den Heere mannelijcke Kinderen beliefde te verleenen. Te Weenen quam dees tijt een Gesant van Michiel Abafti/ Vorst van Sevenbergen/ om aen de Keyser wegens sijn Meester eenige voorstellen/tot gunst van de Rebellen te doen; dan hier viel niets af: In tegendeel bleven de oneenigheden in Hongaryen noch duren; en vielen nu verscheyde kleyne gevechten tusschen de Keyserse en Rebellen voor/ daer onder sich veele Turken gemenght hadden. Den Keyser noemde toen op nieu den Bisschop van Gurck/en de * Graef van Trautschon/ tot sijn Gevolmachtigden/ om op de Vredehandelinge te Nimwegen te verschijnen / en gaf haer bevel om ten eersten derwaerts te trecken. De Stadt Bremen liet dees tijdt aen sijne Keyserl. Majesteyt versoecken / dat de goederen / die de Sweden

* Doch in plaets van dese, wilde men daer na, dat den Marquis van Grana of een ander soude gaen.

buyten hun Stadt haer afgenomen hadden / haer nu weder gegeven mochten worden. Den Keyser liet den 7. deser de volgende Brief aen de Steden / Staden / Wismar / Straelsont / Grifswalt / Demmin / Stettijn / 't Sweetse Tribunal te Wismar / de Provintie van 't Hertogdom Bremen / en 't Hertogdom Voorpomeren / afgaen :

WY LEOPOLD, &c. Uw is voor desen bekent geweest, en betuyght het bygevoegde wijders, dat wy tegens de Kroon Sweden en haer Krijgsvolck, behalvens de afgegane Mandaten van den 19. Junij deses loopenden Jaers, den 6. Julij daer aen volgende, zijn bewogen geworden noch andere Avocatorien te laten afkondigen en erkennen. Of nu wel, uyt krachte deses, gelijck oock uyt het besluyt, by den algemeenen Rijckxdagh gemaeckt, de voorged. Kroon, niet minder als Vranckrijck, tot een openbaren Vyant van 't Rijck verklaert, en dieshalven yder getrouwen Standt en Onderdaen van 't Rijck schuldigh en verbonden is, sich van haer te ontslaen, en sich aen sijn en des gesamentlijcke H. Roomsse Rijckx Overhooft te houden, met alle 't geene, dat in de voorged. Mandaten begrepen is, soo veel aen haer staet : Soo hebben wy niet te min, wegens ons hooghste Keyserl. Ampt, niet voorby gekonnen, Uw hier mede afsonderlijck, en yder in 't bysonder, genadigst in te prenten, en te gelijck ernstigh aen te beveelen, dat Gy en de uwe voortaen de beveelen, die Uw van de voorged. Kroon Sweden of haer Bevelhebbers toekomen, niet wijder en gehoorsaemt, noch de selve vorders voor uwe Lantvorsten of rechtmatige Overigheyt erkent, maer gehoorsaemst navolgt dat geene, 't welcke, als boven gedacht, onse Avocatorien medebrengen, op dat Gy ons geen oorsaeck geeft, om by weygeringe de daer in begrepen dreygh-middelen aen te grijpen : Aengesien wy Uw van die plichten, waer mede Gy tot noch de Kroon Sweden getrouw geweest zijt, uyt krachte deses, en uyt Keyserl. macht en volkomentheyt, alsints vry spreken, oock ons hier benevens genadighst inbeelden, dat Gy hier op onse en onser Bontgenooten Wapenen niet sult tegenstreven, maer de selve veel eer aen alle Plaetsen bevorderen, en haer de Poorten openen, oock vorders alle goede wille en vriendtschap bewijsen. Hier aen volbrenght Gy onsen genadigsten en ernstelijcke wille en meeningh : En wy zijn Uw met Keyserl. Genade genegen. Gegeven in onse Stadt Weenen, den 7. December, 1675.

Niet tegenstaende den Keurvorst van Brandenburg sijn meeste Volcken in de winterquartieren gelept hadde / soo liet hy echter noch een sterck getal daer van onder den Marschalck Dorfling in Sweets Pomeren blijven / soo op het versoeck van den Coningh van Denemarcken / als om daer op de bewegingh der Sweden te passen / vermits die in Stettijn / Anklam / Grijpswalde / Demmin / en Straelsont / een sterke besetting hebbende / by dese aftreck op 't platte lant anders lichtelijck de Meester souden konnen speelen. Hy vereerde toen de veroverde Commanderye van Wildenbroeck / die 4000 Rijcksds. Jaerlijcks waerdig was / aen den Veltmarschalck Dorfling / het Eylant Usedom aen de Hertogh van Holsteyn / en het Eylant Wollijn aen den Graef van Griffenfelt / Cancelier van Denemarcken. Den 8. deser quam den Keurvorst selfs met sijn Gemalin te Berlijn / hebbende / wanneer hy door de Plaets by Fehrbellin trock / daer de voorleden Somer de Veltslag was gehouden / sijn Gestoet voor uyt gesonden / en bad daer met sijn Gemalinne / Godt den Heere op de knien / over dese overwinninge / wel een vierendeel uurs lang. Met des selfs aenkomste in dese Plaets wiert aenstonts raet gehouden over de staet van Oorlogh tegens 't aenstaende Jaer ; doch dewijl voor de overgaef van Wismar niet seeckers daer in kon beslooten worden / most 't selve tot die tijt uytgestelt blijven. Den Vorst van Anhalt hebbende Griffenhagen weder verlaeten / quam dees tijt ook te Berlijn ; waer door de Sweden in Stettijn de handen ruym hebbende / een stercke Troep na 't Keurvorstel. Stedeken Swedt sonden / dewelcke 't selve niet alleen vermeesterden / maer oock uytplonderden.

In Sweden verbaerdigde men nu weder alles om van haer ingeloopen en beschadigde Vloot 20 of 25 Schepen te verbaerdigen / en die dan met de eerste be-

bequame wint na de Pomerse Cust te senden. Boven dien had men in Schonen/ soo van Krijghsvolck als Lantlieden / een goet aental Volcks / en soo de Sweden voorgaeven wel 24000 man op de been ; waer mede sy by een stercke vorst/ vermits de Coningh sich hier by bevont / op Zeelant dreyghden over te komen ; en om hier van aen de Deense geen volkomen kennis te geven/ wilden sy van daer niets na Denemarcken laten passeeren/ doch men hielt sich echter te Coppenhagen en op Zeelant in goede staet van verdediging/ om by noot dese macht te konnen wederstaen / ten welcken eynde de Ruyters gestadig langs de strant op schiltwacht stonden. In Noorwegen gaven de Sweden voor/ dat sy een Heyr onder den Gen. Major Asschenberg / van geen minder getal hadden/ en daer mede de Deense souden aentasten : In tegendeel bracht de Graef Guldenleeuw / die voor de Deense Kroon in dit gewest het Oppergebiet had/ 4 Regimenten/ naementlijck het sijne/ dat van den Oversten Hatten / van den Oversten Hamilton/en van de Overste Ellert Jenssen/ van 2400 man yder/ te samen/ waer by noch de derde man van de Huysliedеn gevoegt wiert / en trok dus met een Leger van 15000 man tot boven Bahus op. Te Coppenhagen bracht men dees tijt verscheyde Sweetse Schepen op / en wierden daer oock twee Coopliеden/ die uyt Sweden quamen/ verseeckert / by welcke men verscheyde Brieven/ welcke na Wismar geschickt / en in cijffer geschreven waeren/ vont.

Sijn Maj. van Denemarcken/ als laetst gedacht is/ besloten hebbende de Stadt Wismar met vier aen te tasten/ soo wiert in 't lest der voorleden maent noch een nieuwe Beuckerye van 17 sware stucken daer toe verveerdigt. Men arbeyde oock aen het dempen van 't Maras / en om de Loopgraven te vorderen. Den 28. quamen 4 Schepen van Coppenhagen/ met alderhande stormtuygh en Vuurwercken / voor de Walvis ; 't welck aenstonts uyt geladen/ en in de Loopgraven gebracht wiert : een Vuur mortier/die 2 a 300 pont schoot/ stelde men dien dagh noch op sijn behoorlijke Plaets. Den selven dagh quam den Keur-brandenburgsen Afgesant Kneesbeeck in 't Leger. Den 30. wiert van 6 Vuur-mortieren sterck in de Stadt gespeelt/en 't Geschut van de Plaets dapper beschooten/ durende sulckx den gantsen dagh en nacht / invoegen daer binnen 's nachts ten 2 uren een groot Vuur op gingh/ en tot 8 uren 's uchtens duurde / soo dat den Coningh beval met vier in werpen / op te houden/ om de Burgers beter tijdt tot lesschen te geven. Den selven dagh deden de belegerde met 200 man een uytval/en sloegen 30 Deenen doot/doch zy ontmoeteden toen soo vinnigen bejegeningh / dat zy met verlies van 50 dooden en gevangenen te rugh mosten keeren. Dien dagh quam noch een Brandenburghse Courier in 't Leger/ waer op den Heer Kneesbeeck by den Koningh gehoor had. Ondertusschen had men het Maras tot op een Musket-schot gedempt/en de Arbeyders waren tot aen de Poort gevordert/ invoegen den Koningh / om haer aen te moedigen/ dagelijckx by haer quam / ende de zijne moet in sprack ; doch het quade we'er en den regen verhinderde hun daer grootelijckx in / waer om den Koning/ om de siekte onder sijn Volck te verhoeden/ verscheyde Regimenten na 't Meckelenburgse most af-senden/ om daer quartier te nemen. 't Geschut wiert echter vinnigh tegens de Stadt gebruykt/ invoegen de Lubecker Poort om

om verre geschooten wiert/ doch die van binnen maeckten de selve haest weder op. Eyndelijck den 7. deser alle het storm-gereetschap vaerdigh / en het Maras tot op 10 schreden gevult zijnde/soo wierpen de Bevelhebbers met dobbelsteenen/ wie de eerste aenval soude doen/ en viel sulckx den Gen. Rantzou/ den Gen. Major Walter/ en den Gen. Major Dunkam te beurt: Men nam uyt yder Regiment 200 man/ die hier toe gebruyckt souden worden/ maer om het opkomende quade we'er most sulckx uytgestelt worden. Men beuckte de Stad onderwijl even vinnigh/ en wiert een groot stuck van de Wal plat geschooten/ doch die van binnen maekten daer tegen afsnijdingen/ en deden den 8. 's nachts een uytval/ maer mosten met verlies van 14 man wijcken. Men was eenige dagen daer naer wel weder tot den storm vaerdigh / maer alsoo den Graef Koningsmarck toen met eenige Troepen na Meckelenburg was gekomen/ wilde den Koningh eerst af wachten / wat uytval sijn Troepen / die hy tegens hem gesonden had/ souden hebben. Desen Grave dan uyt last van den Sweedtsen Veltheer met 3000 Ruyters en 500 Dragonders van Straelsondt na Demmin getrocken/ om een wijck der Deensse voor Wismar op te slaen/ en daer so onderstant in te brengen/ was naeulijckx voor Demmin gekomen/ of hy nam sijn wegh door Neukahlen na Malchim; onderwegen de brantschattingh invorderende/ en de Brug by Damgarten weder op-makende; doch den Koning van Denemarcken had soo haest geen bericht hier van bekomen/of hy sont den Gen. Arensdorf plings met 3200 Ruyters en Dragonders derwaerts / om/ wanneer hy sich met 1500 Keurbrandenburgse Ruyters/ onder den Lantgraef van Hessen Homburg/ soude vervoegt hebben / als dan de Sweden aen te tasten: Maer Koningsmarck verwachte dese macht niet / en trock te rugh nae Demmin/ latende 't Stedeken Ribnits echter met eenig Volck beset. Ondertusschen had men voor Wismar met de Loopgraven tot dicht onder het Contrescarp gevordert/ en met het dempen van 't Maras besig geweest / maer het natte we'er gaf te groote verhindering; invoegen den Koning eyndelijk siende/ dat 't dempen van dit Maras/ 't geen door de regen hoe langs hoe wijder ende dieper wiert/ noch langen tijt van nooden had/ en sijn Krijgsvolk het niet langer in de Loopgraven konden harden/ zo besloot hy sich niet verder daer mede op te houden/ maer sich van eenige lichte Bruggen/ daer maer 3 man te gelijk over konden gaen/ te bedienen/ en 't Maras also over te trecken / om 't nieuwe Werck/ 't welck met 3 Bolwercken als een Casteel op-gehaeldt was/ en op de zijde van de Meckelenburgse Poort leght / te overvallen: Met dese Bruggen geraeckten de Deensse 's nachts tusschen den 22. en 23. deser vaerdigh/ hechteden die aen de Wercken van de Stadt vast / en verdedigden de selve uyt haer Schans. Dien nacht wiert soo vinnig/ als noch opt geschiet was/met Granaten en Vier-kogels in de Stadt geschooten. Sijn Maj. van de staet der saken bericht/ gaf aen den Vorst van Pleun bevel/ om de Sparbuchse Schans/ voor de Pohler-Poort/ aen te tasten/ en te gelijk met de Koninkl. Deensse Boten op des Vyants Pramen voor de Stadt los te gaen / en de selve in brandt te steken: Den Gen. Rosekrants/ de Oversten Cicignau/ Degefelt/van Osten/ Rosekrants en Bibard kregen ter selver tijdt last / om met haer Krijgslieden over de Bruggen te trecken/ en op het nieuwe Werck den aenval te doen: Den

Ko-

Koningh begaf sich selfs 's morgens vroegh in de Loopgraven/ om alles door sijn tegenwoordigheyt te beter ter uytvoeringh te brengen. De belegerde door een gevangen van dit besluyt verkondschapt / stelden sich daer tegens in staet van verdediging/ maer de besettingh door sieckte en sterfte te seer afgenomen/ kon geen groote tegenweer bieden/ dewijl men in plaets van 1000 man / die in 't nieuwe Werck mosten zijn/ maer 90 man daer in konde brengen; de welcke noch door 't gedurigh schieten / aen de Schouders soo blauw geworden waren/dat zy naulijckx een Musket konden of wilden lossen: De 2 eerste aenvallen aen de Sparbuchse ende Karmen Schans / die den Vorst van Plëun aenvoerde/ wierden wel rustigh afgeslagen/ doch vermits de Minen daer nat geworden waren/ kon geen genoegsame tegenstant geschieden. Den aenval/ die op 't nieuwe Werck gedaen wiert/ geviel met sulcken dapperheyt / dat niet tegenstaende het een soo ongestuymig we'er/ met regen en sneeu vermengt/ was/ en dat die van binnen wel met hun Geschut schooten/de Deensse doordrongen/ en 't nieuwe Werck na eenige tegenstandt in-namen; dit was ten 10 uren des morgens/ en na 2 uren tijts wierden alle de Posten daer omtrent ingenomen/ dewijl de Burgerye/ om dat zy in een schrickelijken regen stonden / niet konde schieten/ en de Soldaten te seer afgemat waren: Invoegen de belegerde aenstonts een wit Vaendel op staken/ en versochten te verdragen: Zy sonden daer op plings/ na dat met schieten opgehouden was / den Oversten Tungel en een ander uyt de Stadt; waer tegens den Koningh den Gen. Major Schack en den Gen. Auditeur en Krijgs-Commissaris Meyer daer binnen schickte/om over het Verdragh te handelen; het welcke noch den selven naer-middagh ten 4 uren wiert getroffen/ ende de Meckelenburghse Poort aen de Deensse in-geruymt: Het Verdragh bestont in de volgende Voorwaerden:

1. SAl aen sijn Kon. Maj. van Denemarcken noch heden de Meckelenburghse Poort werden in-geruymt, en met des-selfs Volckeren beset. 2. Sal het Guarnisoen na Krijgsgebruyk morgen uyttecken, en sijn eygen Bagagie mede voeren, en 3 dagen op de naest-gelegene Dorpen blijven leggen, tot dat de Burgers met de Officieren liquidatie gemaeckt hebben. 3 Sullen zy haer self tot aen nieu Buckow met Broot voorsien, van waer sijn Coningl. Maj. haer met Broot en Wagens versorgen, en tot Straelsont toe sal laten convoyeren. 4. Het sal de Sweetse Bediende van den Tribunael, de Cancelery en anders, vry staen, sich, werwaerts het haer gelieft, met hare Meubelen te begeven, en soo zy in de Stadt willen blijven, sullen zy de protectie van sijn Maj. genieten. 5. De Burgers en Magistraet sullen by alle Privilegien, Vryheden en Immunitien, die sy van 't Roomsse Rijck, eer sy onder de Sweden quamen, bekomen hebben, gelaten werden. 6. Alle Munitie en Proviant sal werden geinventariseert, en ter dispositie van sijn Maj. staen. 7. Alle Archiven by de Cancelery en Tribunael sullen in de macht van sijn Maj. verblijven, en yemandt daer toe bestelt werden, die sorge sal dragen, dat 'er niets van vermist wert. Wismar den 23. December 1675.

Den 24. trock de besetting/ die men wilde dat uyt noch geen 1000 man bestont/ uyt de Stadt na Straelsont / en de Deense den selven dag daer in. Van de hare waren in dit belegh omtrent 600 man gesneuvelt. Den Coningh sich binnen Wismar begeven / en daer den Gen. Major Walter / als Gebieder/ met 5 Regimenten tot besettingh gelaten hebbende/ vertrock aenstonts met de Coninginne na Coppenhagen: En hier mede was de Velttocht aen die kant van dit Jaer mede uyt.

Op deselve dag dat Wismar dus overging had den Deensen Gen. Arensdorf sich met eenige Brandenburgse Volken na 't Stedeken Ribnits begeven/ en 't selve aengetast; de Sweden 400 sterck onder den Major Wrangel/ verde-

dighden sich in 't eerst braef/ maer alsoo sy overmant wierden / mosten sy sich overgeven; de Deense en Brandenburghse kregen hier 340 à 360 gevangens/ daer van de Deense de helft/ en de andere de Brandenburgse behielden.

Den Fransen Minister Verjus hebbende sich eenige tijt by de Vorsten van Lunenburg te Haarburg opgehouden / vertrock dees tijt van de Elve met de Sweetsen Veltmarschalk Helmfelt/ in een Engels Jacht na Sweden; men seyde/ dat dit Jacht voor de Regeering van Staden 60000 Rijcksds. Frans gelt mede gebracht had. Men sprack dees tijt van een aengeleght verraet op Geluckstadt/ maer alsoo 't selve weynig schijn had/ soo hoorde men naderhant daer niet meer af. Tusschen de Deense en Keyserse vielen nu eenige disputen voor over de winterquartieren in de 4 landen van Hamburgh / dewijl deselve in de Vergadering te Muilhuysen aen de Keyserse sijnde toegestaen / de Deense daer in quaemen logeeren. Tot Staden vlogh dees tijt een Voorraetschuer met Bosskruyt in de lucht. De Sweetse / Lunenburghse en andere partyen/ liepen nu en dan noch sterck op den ander in het Sticht Bremen / sonder veel voordeel te behalen: in 't selve Sticht had men toen oock groot ongemack van 't overlopen der wateren. De Keyserl. Gemachtigde den Heer Habeus in het lest deser maent van Hamburgh te Bremen gekomen / versekerde daer alle de goederen die hy konde bekomen van de Sweetse Beampten; en dede haer selfs in hun Huysen met Krijgsluiden bewaren. De Deense en Munsterse hielden onderwijl Carelstadt noch beslooten / en wierden met verscheyde Volckeren versterckt: daer quamen oock weder 2 Brandenburgse Oorlogschepen op de Weser/ om alle toevoer te water voor die van binnen te beletten.

Volgens het laetste besluyt der Poolsse Senatoren / om den Koningh in de Krooninge te doen bewilligen / bracht het den Weywode van Culm by sijne Maj. soo verre/ dat hy 't selve toe-stondt; invoegen den dagh tot dese plechtigheyt tegens den 2. Februarij 1676. bestemt wiert. Men besloot ter selfder tijt dat den Rijcksdagh den 4. Februarij daer aen volgende / gehouden soude werden/ en de voorgaende Lant-dagen den 15. en 31. December 1675. doch de algemeene t'samenkomst der Weywodschappen en Provintien den 18. Januarij 1676. den 30. en 31. der selver maent wiert bestemt tot de Lijck-plichten van de overleden Koningen Michiel en Casimir/ en den 1. Februarij tot die van al de gekroonde Koningen te Skalka. Invoegen men alle de bereytselen tot dese plechtigheden begon te verveerdigen. 't Poolsse Heyr / uyt gebreck van Levens-middelen in haer voorige Leger-plaets niet langer konnende bestaen / so gaf den Coningh bevel/ dat 't selve in de Winterquartieren soude trecken/ namentlijck/ de Poolen in haer Landt/ en de Littauwers in Wolhijnien en Polesien; ten welcken eynde te Lemburgh het Winter-broot wierdt uyt-gedeelt. Sijn Maj. trock daer op selfs na Zolkiew / en ontfongh hier bericht van den Heer Dziewutski/die van den Tarter Cham weder quam/dat den Walachisen Hospodar met ysers aen de beenen van de Turcken gevangen na Constantinopolen gevoert wierdt: Desen Heer had van den Cham last bekomen/ om aen den Koningh te seggen/ dat hy geen macht genoeg had / om met sijn Maj. een Tractaet te sluyten/ waer by de Plaetsen/ die de Poolen in de Ukranie gewon-

wonnen hadden/ aen de selve souden verblijven / hem dieshalven aen-radende/ dat hy sich liever van de bemiddelingh van een Christen Vorst soude laten be- dienen. Ten desen eynde quam korts daer aen by den Koning een Gesant van den Vorst van Zevenbergen Michiel Abafti / om sijn Ma j. hier toe te bewe- gen. Desen Gesandt gaf seer breet op van de groote macht / waer mede den Turcksen Keyser de Poolen tegens 't Voor-jaer dreyghde te beoorlogen. Den Oversten Myoncincki/ die met een stercke Troep in Wallachyen was/ over- viel daer 't Stedeken Socrawa/ en bequam goeden buyt / doch 't selve wierdt duur genoegh gekocht/ dewijl veel van sijn Volk van de Pest (die in dit geweest soo sterck in swangh gingh / dat Jas bykans uyt-storf) overleden / en in haer wederkomst in Poolen eenige Plaetsen daer mede besmetteden. Een Poolsse Brigadier Lazinski met eenigh Volck na een sekere Stadt in de Ukranie uyt- getrocken/ om daer een Coll. van de ontrouwe Cosacken / Bersada genaemt/ te overvallen/ ontmoeten op de wegh den Brigadier Kwassa/ die met den ged. Coll. Bersada over de Boristhenes meende te gaen ; dus viel hy haer in dier voegen aen/ dat den Brigadier Kwassa op de plaets doot bleef / en des Doro- senskos Overste Balibassa / die hy gevangen wegh voerde / gekregen wierdt. De Moscoviters dese gelegentheyt waernemende / quamen ondertusschen na Korsum/ 't geen door 't uyt trecken van dese Brigadier Lazinski ledigh stont/ overmeesterden 't selve/ en staken de brant daer in. Den Oversten Hokol / die voor den Koning van Poolen 't Opper-gebiedt in de Ukranie voerde/ sich met de Troepen van den Coll. Kyasko vervoegt hebbende / nam besluyt / om de 3000 Tarterse Ruyters/die in dit Lant achtergebleven waren/te overvallen/ en trof hun by de Niester met sulcken dapperheydt aen / dat zy of gedoot of ge- vangen wierden. Hy door dit geluck aen-gemoedighe/ trock voort/ en taste het Stedeken Soroka/ by Bialogrod aen den Pontus Euxinus gelegen / in dier voegen aen/ dat de besetting ter neer gehouwen / en het Stedeken daer op uyt- geplondert en verbrant wiert.

Te Roomen storven dees tijt de Cardinalen de Mediris en Rasponi ; zijnde dese laetste Creatuur van Paus Alexander de 7. Ged. Rasponi had korts voor sijn doot den Cardinael Chigi vermaent/ dat hy wat godtvruchtiger sou leven/ en de Jacht en Comedien laten varen. Door dit overlijden kregen de Fransse weder hoop / om voor den Bisschop van Marsilien de Cardinaels Hoet te verkrijgen / en 't Huys van Oostenrijck ter andere zijde een voor eenen Monsr. Waldesteyn ; maer men hoorde/dat den Paus gesint was met de ver- kiesinge te wachten / tot dat 'er meer Hoeden open quamen. De Vierschaer van de Vicary te Napels hebbende uyt een Kerk aldaer een Ridder laten lich- ten/ en doen onthalsen/ zo wiert de selve Vierschaer van de Aertsbisschop van Napels hier over geexcommuniceert ; welke excommunicatie van 't Roomse Hof voor goet gekeurt wiert. Men sagh te Roomen dees tijt een verklaringh van den Koningh van Vranckrijck wegens de saken van Sicilien/ waer in hy aen de Sicilianen beloofde/ dat hy haer een Koningh van sijn Bloede soude ge- ven / schoon dat hy op dat Koninkrijk recht had ; doch de Spaensse hier door voor een oproer in dit geweest vreesende / deden daer tegens verscheyde Placca-

ten te Napels en op andere Plaetsen aen-slaen/om de Sicilianen in de getrouwighe ypt te behouden. Te Roomen quamen toen eenige Gesanten van Bossina/ die den Paus een rijke Beurs/ rontom met Robijnen beset / wilden vereeren/ maer den selven sloegh dit af: Zy gingen echter by de Coninginne van Sweden/ en schooten in des selfs Tuyn eenige Pijlen af; doch als de Coninginne haer Pijl-koker en Boogh selfs wilde handelen/ en oock eenige Pijlen af schoot/ vereerden zy het al te samen aen de Coninginne/ seggende/ dat het niet betamen soude/ dat het Geweer/ door haer Maj. gehandelt / in geringer handen komen soude. Den nieuwen Venetiaensen Gesant deed nu sijn Intrede te Roomen/en kreegh by den Paus gehoor. Over 't af-senden der Nuntien na de respective Koningen had den Cardinael Altieri noch groote stribbelingh met de Fransse / dewijl die hier toe niet verstaen wilden / waer door 't geschil hoe langhs hoe erger wierdt; want den Nuntius Martelli aen den Coningh van Poolen kreegh van 't Roomsse Hof bevel/ om by dien Koningh aen te houden/ dat hy een ander / 't zy een Pool of Italiaen / in plaets van den Bisschop van Marsilien tot de Cardinaels Hoedt wilde noemen. Men maeckte te Roomen dees tijdt de soo genoemde 19 Martelaers van Gorcum tot Heyligen. Den Cardinael Altieri sont toen aen den Cardinael Houwart/die op wegh was om na Roomen te komen/ 4 Carossen met alle toebehoorten / en de silvere Cardinaels-stock. Men kreegh toen te Venetien uyt Turckyen bericht/dat de twist die tusschen de Griecken en Latijnen geweest had/ aengaende de besitting van 't H. Graf en andere Plaetsen / tot voordeel van de eerste uytgesproken was. Als oock/ dat de Pest te Constantinopolen noch even sterck bleef duren. Dese Republijck verkoos nu den Heer Baptista Nani tot haer Gevolmachtighde/ om als Bemiddelaer op de Vrede-handelinge te Nimwegen te verschijnen.

De Prince van Montesarchio hebbende sich met sijn Schepen en Galeyen/ voor de Tooren van de Faro van Messina begeven / en deselve overmeestert/ quam daer op aenstonts voor de Faro/om de Franse alle onderstant derwaerts te beletten; invoegen Monsr. de Vivonne met 12 Schepen uyt de Haven van Messina seylde / om hem van daer te drijven / doch na dat hy eenige schooten met de Spaense gewisselt had / ontstont'er sulcken hevigen onweer / dat hy weer te rug keerde/ en sijn Schepen voor 't aenstaende onheyl beschutte. Maer de Spaense hadden slimmer geval / vermits door dit onweder 7 van haere Schepen bleven / strandeden en verbranden; namentlijck 2 in de Faro / 2 in de Klippen van Scilla/ en 3 by Cannatello; andere wierden seer beschadigt/ daer onder de Hooftgaleye van Napels: doch met de overige quam den Prins van Montesarchio behouden in de Haven van le Fosse van St. Jan in Calabrien. De Spaensse namen toen het Schip Madonna del Populo / 't geen zy in Februarij laetst verlooren hadden/ weder van de Fransse/soo als 't selve uyt Augusta na Barbaryen/ om Graen/ wilde loopen. In tegendeel quam Mr. de Valbelle met 8 Schepen en 18 Tartanen uyt dat geweest te Messina. Den Vice-admirael de Haen door storm op de Kust van Barcelona van de Heer de Ruyter geraeckt / quam in 't begin deser maent met de volgende Schepen op de Reede van Napels: namentlijck / 't Schip Gouda / Vice-adm. de Haen; 't Schip de Provintie van Utrecht/ Cap. Jan de Jong; de wakende Craen/

Cap.

Cap. Jacob Willemsz. Broeder; de wakende Boey/ Cap. Cornelis Tiloos; Edam/ Cap. Cornelis van der Zaen; 2 Fregatten/ als Willem Knijf/ op de Rouaen/ en Juriaen Baeck op de Roos; en 2 Ammunitie-schepen / Stadtlander/ de swarte Tas/ en van Nes/ de witte Tas. By dese wiert aldaer den Heer de Ruyter met de overige Schepen noch verwacht; gelijck oock 4 Schepen/ die naer Algiers gezeyldt waren / om met die Regeeringh wegens desen Staet Vrede te maken: Dese Schepen met de Commissarisen Hees en Jacob de Pas den 12 October daer ter Reede gekomen/ zo dede den Heer de Pas aen den Dayp rings haer aenkomst bekent maken/ waer op 's anderen daegs het Geschut van de Stadt gelost wierdt; met den dagh quamen 2 Persoonen van die Regeeringe met een Faluque gemelde Commissarisen van voort halen/ invoegen zy in de Sloep van den Commandeur Berckhout traden/ en alsoo aen Lant gingen; als zy door de Haven passeerden/ wiert van meer als 20 Schepen en de Casteelen zalvo geschooten: aen Lant zijnde / trocken beyde de ged. Heeren met haer gevolgh / en verseldt van de Gedeputeerden van die Regeeringe na den Dayp/ die haer met een groote genegentheyt ontfingh / en den Heer Hees verwelkomde/ welcke insgelijckx met behoorlijcke civiliteyt den Dayp begroete/ en wegens haer Ho: Mo: en sijn Hoogheyt geluck wenschten; en na dat het selve door den Heer de Pas mede geschiet was/ versochten zy verlof/ om den Bassa te mogen besoecken/ gelijck haer dan toe gestaen / en zy derwaerts gebracht wierden: den Bassa haer verwachtende/ had buyten gewoonte eenige Stoelen gereet staen/ en beschonck haer / na hun af geleyde last/ met Caffe ende Sarbetto/ dat niet als aen groote Personagien geschiet. Den volgenden dagh quamen de Heeren Witsen / Reynst en andere aen lant / die de H. Commissarisen in haer tweede gehoor by den Dayp vergeselschapten/ welke toen haer Geloofs-brieven wegens haer Ho: Mo: en sijn Hoogheyt aen den meer-ged. Dayp/ gelijck oock aen Babahazin/ sijn Schoon-soon/ overgaven/ die van den Dayp met aengenaemheyt wierden ontfangen/ en geantwoort/ dat soo haest Babahazin/ die nu afwesig was/ soude wedergekomen wesen/ van de selve nader geantwoort soude werden. Het Reysgoed van dese H. Commissarisen en haer gevolgh was/ sonder eenige Tollen te betalen / daer aen landt gebracht/ 'tgeen daer voor een seer groote eer gerekent wert. Doch vermits hun dese Oorlogh-schepen daer niet langh mochten op-houden / zeylden zy korts daer aen weder van daer na Italien/ latende den Heer Hees echter te Algiers/ om het Tractaet te voltrecken.

Na 't vertreck van Don Jan uyt het Spaense Hof/ bleven daer echter noch misnoegens over: de Coninginne was niet als te wel te vreden / dat den Coningh haer Soon / Don Jan sonder haer weten derwaerts had beroepen / en Don Jan kon niet inschicken/ dat men hem soo haest bevel had gesonden/ om weder te vertrecken; invoegen men sprack / om alles weder te herstellen / dat den Coning/ doch met toestemminge van de Coningin / Don Jan andermael na Madrid soude ontbieden / dewijl doch sijn reys na Italien geen voortgang soude nemen / door de redenen die hy hier over aen den Coningh had vertoont. Ondertusschen waren de Meester en Biechtvader van den Coningh/ van haer

bedieningen afgeſet / en den Vader Carbonello weder tot Biechtvader verkoren. Men had oock noch verſcheyde andere Heeren belaſt uyt het Hof te trecken/ en den Cardinael van Arragon begaf ſich na ſÿn Aertsbisdom van Toledo; doch den Hertog van Medina Celi/ des Conings Lÿf-ſchencker/ wiert in den Raet van Staten getrocken/ en den Marquis de los Navas kreegh het Ampt van Onderkoning van Sardagne. Den Coning verkoos toen ook den Marquis van Algaria tot ſÿn eerſte Schiltknecht / en maechte noch 4 Edellieden van ſÿn Kamer/ namentlÿck den Marquis van Alcagnits / den Graef van Aguilar/ den Graef van Lumiares / en een Soon van de Voorſitter van de Coninckl. Raet van Caſtilien. Den Marquis van Caſtel Rodrigo den 26. der voorleden maent te Madrid overleden / ſoo wiert het Ampt van Voorſitter in den Raet van Vlaenderen / by den ged. Marquis beſeten/ aen den Conneſtapel van Caſtilien gegeven; waer over de Graef van Monterey/ die mede na dit Ampt ſtont/ misnoegt/ aen den Marquis van Merorado / eerſten Geheymſchrÿver van Staet/ een brieſje ſchreef/ en daer in verſocht / dat hy zÿn Ampt van Opperhooft van 't Geſchut weder in des Coninghs handen wilde ſtellen/ en aen deſelve verſoecken / dat hy na ſÿn Lantgoederen mocht keeren/ om daer in ſtilligheyt te leven; waer op deſe Graef eenige tÿt daer na van den Marquis tot antwoort kreeg/ dat hy ſÿn ſaek aen ſÿn Majeſt. hebbende voorgeſtelt/ deſelve niet alleen aen den Krÿghsraet bevel had gegeven / om met het ſelve Ampt een ander te voorſten / maer hem oock verlof en bevel gaf om uyt het Hof te trecken; 't geen deſe Graef toen plings dede. Den Hertog van Oſſuna kreegh hier op het Ampt van Voorſitter in den Raet van de Ordres / het geen den Conneſtapel van Caſtilien had beſeten. De Spaenſe Gevolmachtigden tot de Vredehandel / ontfongen nu bevel om na Nimwegen te trecken. Te Liſſabon quam dees tÿt een nieuwe Franſe Geſant/ in plaets van den ouden/ die hier op te rug na Vranckrÿck keerde.

't Krijgsvolck, 't geen den Koningh van Vranckrijck in Bordeaux had geleght, om die Stadt over hare ongehoorſaemheyt te ſtraffen, hebbende de toom ruym, begon met de Burgerye na haer welgevallen te leven, en niet beter, dan of zy in Vyants Lant waren. De Ingeſetenen hier door de luſt verlieſende, om op haer Koopmanſchap te denken, zo moſten wel 500 Engelſſe Schepen, bykans ſonder ladingh, van daer weder vertrecken. Men begon echter met het afbreken der Muren op te houden, behalvens aen die zijden, daer men Caſteelen boude, om de Muyters daer mede in toom te houden. De Troepen, die men hier in gebracht had, om haer meenigte daer, ſonder 't uytterſte bederf van de Burgers, niet langer konnende verblijven, zoo wierden de meeſte wegh geſonden, en alleen 3 a 4000 man in de Stadt gelaten: Doch dit verhinderde echter de moetwil der Krijgsluyden niet; want 4 Ruyters van een Knecht, die ten Huyſe van een Jonckman van 50 Jaren, Jan Heyd genaemt, woonde, welke met een Meyt, twee Knechts en een Jongen huys hielt, verſtaen hebbende, dat 'er een Sack met 200 Kroonen in huys was, zo vielen zy den 27. deſer 's avonts in dit Huys, gaven de Jongen 14 wonden, en de Meeſter 2 ſteken in de borſt, en hieuwen hem by na de hals half, en de eene hant bykans heel af; doch hy ontvluchte hun echter op 't Dack: De naeſte Buurman van deſe Jonckman, hoorende de Jongen ſchreeuwen, dacht dat hy van ſijn Mee-

ſter

ster geslagen wiert, en versocht dieshalven sijn Vrouw, datse met de Meyt derwaerts wilde gaen, om den Patroon ter neer te setten; dese aen 't Huys komende, vonden de Deur open, en de Jongen soo gewont; de Vrouw hem willende oprechten, zo sagh de Meyt dese 4 Ruyters met de bloote degen in de hant, waer op zy tot haer groot geluck ten Huyse uytvluchten: Den Buurman verstoute hem echter, om een Achterdeur te openen, en bracht daer een Ladder uyt, om den Patroon, die soo deerlijck gewont op het Dack sat, en om hulp riep, te helpen; gelijck hy dede, en een Wontheeler liet halen; hy dede hem toen weder in sijn Huys brengen, vermits dees Ruyters daer uyt gevlucht waren, waer hy echter naderhant overleed; doch de Jongen was al ten eersten gestorven. Dit bedrijf ruchtbaer geworden, gaf groote verslagentheyt aen de Burgerye, dewijl zy by soodanige overlasten haer Lijf noch Goederen seker waren. Men sagh dees tijt aen de Rivier Garonne 3 Sonnen en 3 Regen-bogen in de lucht, waer uyt men zeyde dat eenige droppelen Bloedt gedropen waren. 't Landtschap van Bretagne kreegh toen van den Koningh vergiffenisse van haer oproeren, mits een Don Gratuit van 3 Millioenen betalende. De Provintie van Languedocq verschafte aen sijn Maj. oock een Somme van 2 Millioenen en 100000 Ponden; waer over den selven soo vernoeght was, dat hy haer dese 100000 Ponden weder gaf. Men wende in Vranckrijck noch alle middelen aen, om nieuwe Gelt-sommen te bekomen, waer toe men een Edict afkondigde, 't geen eeuwigh en onwederroepelijck wiert genoemt, by 't welcke selfs aen de Vyanden van dat Koninckrijck toegelaten wiert, om, sonder eenigh recht van de Aubeine of verbeurtmakinge onderworpen te wesen, Renten op het Stadthuys van Parijs te mogen beleggen; doch dit had geen groote voortgangh. De Hertoginne Masarini trock dees tijt uyt 't Hof van Savoyen door Duytslant na Engelant. Den Koningh beval toen aen de Franciscaner Monnicken, die van Picquepus en de Cordeliers haer Opperhooft te Roomen niet meer onderdanigh te wesen, en stelde ten dien eynde selfs in Vranckrijck een Recollect tot Vicaris Generael, daer zy hare toevlucht souden moeten nemen. Een gedeelte van de Troepen van 't Leger van den Marschalck van Montmorency wierden nu in Vranckrijck geinquartiert, daer zy het soo bont aenstelden, dat veele Huysgesinnen uyt Meaux, Sens, en andere Plaetsen vertrocken, om van die overlasten bevrijt te wesen. Te Montfort handelden 't Regiment van Anjou de Burgerye soo qualijck, dat den Koningh beval, dat men de Bevelhebbers gevangen soude setten; hy sont selfs den Intendant Hauteman derwaerts, om dese Bevelhebbers en Soldaten haer Proces te maken. Den Marschalck van Crequi quam in 't begin deser maent te Parijs, en wiert door den Hertogh, sijn Broeder, by den Koning gebracht, die hem seer wel ontfongh, en tegens hem zeyde: *Heer Marschalck, ick had U soo ras niet verwacht, en ick bevin, dat de Vyanden wel een groote goetheydt t'uwaerts gehad hebben, om dat zy U soo hebben laten gaen.* Den Prins van Condé quam omtrent ter selver tijt uyt der Elsas, door 't Franche Compté mede te Parijs, en vertrock aenstonts na Chantilli. Sijn Majest. gaf toen aen den Marschalck van Montmorency de Marschalcks-stock, invoegen de selve hier op den Eed af-leyde. Den Koningh gaf ter selver tijdt de 3 open geworden Capiteynschappen van sijn Schotse Lijf-wachten, die Montmorency, Rochefort en Duras beseten hadden, aen de Hertogen van Coaslin en Villeroy, en aen den Ridder van Fourbin. Den Marschalck de la Force, 95 Jaer out, storf dees tijt op sijn Casteel la Force, in Vranckrijck. Den Marschalck van Plessis Praslin, hebbende een ouderdom van 78 Jaren bereyckt, trof in sijn verblijf van het Ko-

Koninckl. Palleys het selve lot: Gelijck oock Monsr. de Mortemare, Gouverneur van Parijs. Mr. van Hautefuellie verkocht toen sijn Ampt van Capiteyn Lt. van de Schotse Wapenluyden aen den Marquis van Libourne, mits genietende 200000 Ponden. Men was ondertusschen in Vranckrijck yverigh besigh, om het Krijghsvolck te verstercken, en vroegh in 't Velt te komen: En dewijl men daer noch gedurigh bleef spreken van de Krijgstocht, die den Koningh in February aenstaende meende ter hant te nemen, zo zocht men daer verscheyde Almanacken over 't Jaer 1676. op, om door sulcke voorspellingen sijn Majs. Reys, eer zy begonnen was, voorspoedigh te achten; dus vont men onder andere in de Almanack van eenen Chiaravalle van Milaen, dat de Reys van een gekroont Hooft in de Maent van Februarij van groot gevolgh soude wesen, en veel veranderingh soude voort brengen. Dit wiert dan van de Fransse op haer Koningh geduyt, en met groot genoegen aengenomen. Met gelijcke voorbarigheydt beelde men sich daer de overwinninge van de aenstaende Zee-slagh, tusschen haer Vloot, die nu uyt Toulon na Messina geloopen was, en die van de Heer de Ruyter in; dan 't gevolgh sal sulckx moeten uyt wijsen. Vermits den Heer Barckley dees maent uyt Engelant in Vranckrijck was gekomen, zo dede den Koningh de Instructien voor sijn Gevolmachtighden tot de Vredehandel vervaerdigen, en hielt ondertusschen met den ged. Heer Berkley verscheyde geheyme onderhandelingen over dese stoffe; gelijck oock met den Heer Vitry, die 't hooft van sijn Gevolmachtigden was. Sijn Majest. deed mede de noodige Geldt middelen aen de selve Gevolmachtighden tot haere Reys uyt-tellen, namentlijck aen yder 55000 Ponden: Waer op de Heeren d' Avaux en Colbert, na dat alles tot haer vertreck vervaerdight was, den 30. deser te Lant van Parijs na Charleville vertrocken, om daer den Heer Vitry, die ondertusschen eenigsints sieck geworden was, af te wachten. Men oordeelde verscheyden van dit soo haestigh vertreck der Fransse Gevolmachtigden; de een wilde dat het selve sproot, om aen haer Vyanden te doen sien, dat Vranckrijck de meeste genegentheyt tot Vrede hadde, en de andere, om Sweden, 't geen nu soo in 't onderspit lagh, door een haestige Vrede, weder in haer voorige staet te helpen.

Den Coning van Engelant dede dees maent by een Placcaet verbieden het brengen van eenige Koopmanschappen uyt Europa in de Engelse planteryen van America, ten zy die in Engelant ingescheept waren. Hy gaf ter selver tijt noch een ander Placcaet uyt, waer by verboden wiert alle sijde manifacturen, in Vranckrijck of elders gemaekt, in dit Coninkrijk te brengen. Sijn Maj. bericht dat men twee jonge Juffers, Dochters van den Ridder Warner, over Zee wilde voeren, om daer in een Klooster te steken, soo stelde hy in alle Zeehavenen ordre, om haer aldaer op te houden: En beval ook korts daer na aen den Ridder Southwel, Geheymschrijver van des Coninghs Raet, om den Ridder Scot, die Rooms was, den jongen Heer Gourcy, Yrlander, af te eysschen, op dat deselve te Oxfort, onder het opsicht van Dr. Fel mocht onderwesen worden. Ter zelver tijt ordonneerde den Coning in sijn Raet, dat men verscheyde jonge lieden, die na Vranckrijk en Vlaenderen gesonden waren, om daer in de Roomse Godtsdienst onderwesen te worden, weder terugh zoude doen komen. Vermits eenige Persoonen in Engelant hadden uytgestroyt, dat men Tanger wilde verkopen, gaf sijn Maj. bevel dat men de autheurs hier van zoude opsoeken, om deselve na verdiensten te straffen. Den Coning verkoos toen de Heer Skelton, om als sijn Gesant na Weenen te trecken, en aldaer

daer uyt te werken, dat den Keyser, Prins Willem van Furstenburgh in een derde hant stelde. Sijn Maj. noemde nu ook den Heer Silvius, om by sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, wegens hooghstged. Maj. het compliment van 't overlijden der Princesse Douagiere af te leggen. Haer Ho. Mo. Gesant gaf dees tijt aen den Coning een geschrift over, waer in hy klaegde over 't aenhalen van eenig Hollants Aerdewerk, Porceleynsgewijs geschildert, onder voorwendtsel, dat dese zoort van Koopmanschap niet in 't Coninkrijk gebracht mocht worden. Sijn Maj. ontfong toen tot een present van den Coning van Spangien, 7 schoone Paerden, die met het Fregat de Mary Rose, in 't lest deser maent van Cadix in Engelant quamen. Den Coningh zedert eenige tijt aen de Coningen van Denemarken en Sweden, en andere Vorsten, over 't aenneemen van sijn bemiddelinge geschreven hebbende, ontfong nu van sijn Maj: van Denemarcken, een zeer obliganten brief, waer in dese Coning te kennen gaf, dat hem dese bemiddelinge zeer aengenaem was, doch dat hy echter, voor dat hy ten volle konde antwoorden, met sijn Bontgenooten hier over most beraetslagen, als sonder welke hy niets kon doen, om sich met Sweden te vereenigen. Sijn Maj. verkoos toen den Heer Heneage Finch, Groot Zegelbewaerder, tot Groot-Cancelier van 't Rijck. Des Koninghs inkomsten van 't Coninkrijck Yrlant voor eenige tijt by de Heer Ranelagh en andere gemaniert, en de tijt daer van met Kersmis eyndigende, zoo beliefde het sijn Majest. de Heeren Charles Merodith, James Cuffe, John Strone, Dr. Robbert Wood, Thomas Taylor, Dr. R. Gerges, Thomas Waller, en M. Dowling, daer toe te nomineren, om deselve inkomsten als Commissarisen te manieren, tot zoo lang sijn Maj. het zoude believen. Men kreegh nu in Engelant, met een Schip uyt de Barbados in Duyns gekomen, bericht, dat op den 10. September lestleden aldaer een schrickelijke Orkaen was geweest, die een ongelooffelijke schade zoo ter zee als te lant uytgewerckt, en 8 Schepen en 5 Heus, die daer ter Reede lagen, met haer meeste lading en Scheepsvolck had doen verongelucken, behalvens noch 300 Huysen, die op 't lant aen flarden geslaegen waeren, waer onder 200 Engelse en Swarten sneuvelden. De gebleven Schepen en Heus waren de volgende; de Gier, Capt. Colt: de Vrientschap, Capt. Heat: de Mary, Capt. Chinal: den Eenhoorn, Capt. Edouard Sey: de Laurierboom, Capt Cocke: de Assistentie, Capt. Willoby: de 2 Gebroeders, Capt. Richard Walinsky: de Jacob en Jan, Capt. Guilliaem Hamlin. De 5 Heus waeren: de Richard, Schipper Thomas Dexter: Hendrick en Catharijn, Schipper Daniel Hal: Jan en Benjamijn, Schipper Robbert Bowkden: de Societeyt, Schipper Jan Fuilwood: de Sloep van de Collonel Codrington, Schipper Thomas Wallin. Door dese Orkanen, die daer verscheydemael zedert korten tijt voorgevallen waren, besloten veel Inwoonders hun van dat Eylant nae Jamaica te begeven, om dese onheylen niet meer onderworpen te zijn. De Engelse gaven dees tijt voor, dat de Heeren Cranfeild, Dickenson, en Brent, die van sijn Maj. als Gemachtigden na 't Eylant Suriname gesonden waren, om de achtergebleven Engelse van dat Eylant te haelen, van daer meer als 1200 Persoonen op Jamaica gebracht hadden, die daer van den Gouverneur eens zoo veel Landen als andere om te bebouwen hadden bekomen: Immers dit Eylant bloeyde nu dapper, en wiert wel voor een van de beste gehouden die de Engelse in America hadden, niet alleen om de vruchtbaerheyt van 't Lant, en de Scheepvaert, maer oock om dat den Gouverneur Vaugam, die na sijn komst dit Eylant rontom hadde wesen besichtigen, aen de noortzijde een groot gedeelte Lant had ontdeckt, dat te vooren onbekent was geweest.

Het Jaer eyndelijck ſijn loop volvoert hebbende, ſoo ſullen wy met 't verhael van dit Deel af-breken; doch alvoorens de aenſtaende Vrede-handelinge te Nimwegen eenigſints aen-roeren. Veele vreeſen, dat de ſelve, om dat de belangens van ſoo veelderhande Vorſten daer in moeten waergenomen werden, lichtelijck geen goede uytgangh ſal nemen, te meer, om dat Vranckrijck, 't geen tegenwoordigh aen Geldtmiddelen en Krijghsvolck, 't welck de zenuwen des Oorloghs zijn, geen gebreck ſchijnt te hebben, niet lichtelijck tot het af-ſtaen van Plaetſen ſal zijn te bewegen; En dat de Bontgenooten in tegendeel ſonder 't ſelve niet te vreden ſullen weſen. Maer 't is geloofbaer, dat de Bontgenooten deſe gelegentheyt, indien zy tot een eerlijcke en goede Vrede konnen komen, niet ſullen verlooren laten gaen: En 't is waerſchijnelijck, dat Vranckrijck, om Sweden, 't geen reets ſoo ongeluckigh is geweeſt, te redderen, tegenwoordigh wel iets meer ſal toe-geven, als anders ſoude geſchieden. Immers men moet vertrouwen, dat ſijn Majeſteyt van Engelandt door ſijn bemiddelinge ſoodanigh tot vorderinge van de algemeene Vrede in de Chriſtenheyt ſal arbeyden, dat de Vrede-handelinge niet ſonder een goede uytkomſt ſal eyndigen, en de ſtrijdende partyen vernoeght ſullen weſen: Welcken Chriſtelijcken arbeydt wy wenſchen en bidden, dat Godt de Heere gelieve te zegenen tot een goet

EYNDE.

REGISTER.

Eynde van 't REGISTER.

Eenige mis-ſtellingen aldus te verbeteren.

PAg. 8. lin. 15. *ſtaet*, tot Heylbron/ *leeſt*, tot Swijnfurt.

Pag. 9. lin. 10. *ſtaet*, 't Regiment van Keyſerſteyn / *leeſt*, 't Regiment van Knigge.

Pag. 29. lin. 36. *ſtaet*, omgebracht/ *leeſt*, omgekocht.

Pag. 36. lin. 15. *ſtaet*, na Caminiec/ *leeſt*, na Turckyen.

Pag. 43. lin. 26. *ſtaet*, 8. deſer/ *leeſt*, 18. deſer.

Pag. 58. lin. 3. *ſtaet*, van dit quaet ſucces, en 't ſlimme beleyt van haer Opperhoofden, *leeſt*, dat haer Opperhoofden de eerſte Franſſe onderſtant ſoo licht in Meſſina hadden laten komen.

Pag. 60. lin. 13. *ſtaet*, na Havre de Grace/ *leeſt*, by Havre de Grace.

Pag. ibid. lin. 37. *ſtaet*, in 't Jaer 1092. *leeſt*, omtrent 't Jaer 1484.

Pag. 104. lin. 41. *ſtaet*, 17. *leeſt*, 27.

Pag. 159. lin. 45. *ſtaet* Julio, *leeſt*, Auguſtus.

Pag. 160. lin. 45. *ſtaet*, door den Raet, *leeſt*, door 't toedoen van den Raet.

